A
39-324

A 19 124

3
33-128

Biblioteca Universitaria
A
39
324

Cs- 8-12

Sala C
33
2
6

R-10.027

FORMICARIVM

IOANNIS NYDER,

S. THEOLOGIAE

DOCTORIS, ET ECCLE

SIASTÆ PRÆSTANTISSIMI,

IN QVINQVE LIBROS

DIVISVM.

Del Fol. dela Fonte de Granada

Quibus Christianus quilibet, tũ admirabili Formicarum exemplo, tum historijs pro re accommodatis, & ad parandam sibi sapientiam, & ad vitam honestè pieq; instituendam, efficacissimè eruditur.

Opus singulare, miraculis & exemplis refertissimum,

Ad complura vetera exemplaria collatum, ab innumeris mendis expurgatum, & brevibus notis illustratum.

Opera & studio GEORGII COLVENERII, Alostensis, S. Theol. Licent. & Profess. & librorum in Academia Duacena Visitatoris.

BIBLIOTECA

DVACI,

Ex Officina BALTAZARIS BELLERI, Typographi iurati, Sub Circino aureo.

ANNO M. DCII.

Ioannis Nyderi Formicarium cum subiunctis annotationibus vtilitatem legentibus adferet, si typis excusum euulgetur. Duaci, 7. Iunij 1602.

GVILIELMVS ESTIVS
S. Theologiæ Doctor & Professor.

ADMODVM R^do. IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, D. PETRO PIERART, CELEBERRIMI COENOBII MARCHIANENSIS Abbati religiosissimo, amplissimoque, D. suo plurimùm obseruando.

POSTQVAM fuit à me in lucem emissus, dignissime Præsul, liber Thomæ Cantipratani exemplorum & miraculorum, quem ipse de Apibus inscripsit, mox rogatus sum à plurimis pijs ac doctis, etiam per literas, vt eandem operā quā Cantipratano impenderā, collocare vellem in Formicario Ioānis Nyder, quod vix de nomine mihi notum erat. Re per tēpus aliquod dilata, cœpi quaquauersum inquirere de varijs exemplaribus, nuncijs vsque in Germaniam directis. Quædam verò nactus, vel ob id putaui satisfaciēdum multorum tam pio desiderio, quòd sicuti Nyderus ad imitationem, vt fatetur, Cātipratani hoc ipsum opus elaborauit (adeò, vt quod ille in apibus, hic prēstaret in formicis) ita postulare videbatur æquitas, vt post opus illud à me illustratū & editū, eriā hoc subsequeretur. Fuit sub manibus facilè biennio, tū quia alijs studijs ex duplici Professione vacandū est, tū quia opus erat adeò incultum, & densissimus veprium spinis

obſitum, vt veriſſimè liceat mihi dicere;

Scilicet emendè labor eſt, quàm ſcribere maior.

Tandem opere ad calcem (Deo bene donãte) perducto, cũ mihi de more deligẽdus eſſet patronus, cuius patrocinio protectũ opus hoc diu deſideratũ, iã noſtro labore emaculatũ atque exornatũ tutius in lucẽ prodiret, protinus mihi R. Præſul occurriſti, qui in vigilãtiſſima & prouidẽtiſſima gregis tui cura FORMICARVM diligentiã ac induſtriam probè, ſtrẽnuéque imitaris. Hoc igitur opus quod earũ actiones & proprietates myſticè ac moraliter declaratas complectitur, iure optimo R. P. T. dicandũ ac cõſecrãdũ apud me ſum arbitratus. Neque ſanè indignũ cenſeri debet, ſi actus noſtros FORMICARVM magiſterio informemus, cũ ad illas nos mittat diuinus ſpiritus ad diſcẽdã ab eis ſapiẽtiã. Quinimo hęc ad eos quoque peculiariter ſpectare, qui ſeculo valere iuſſo, beatiorẽ viuẽdi normã ſunt amplexi, et in Dei laudibus diu noctuque cõcinẽdis, formicarũ exẽplo occupantur (quę non interdiu ſolũ, ſed & noctibus plena luna, labores ſuos exercẽt) ex b. Hieronymo in vita Malchi monachi, qui ipſarũ agẽdi ratione cõſpecta protinus ad monaſterij cellulã aſpirauit, ex Hugonis Victorini lib. de Inſtit. monaſt. & aliũde cõpertũ eſt. Eſt præterea aliud docendi genus in hoc Nyderi opere longè efficacius & præcellẽtius, vcz.

Prou. 6.

Ariſtot. lib. 9. de hiſt. animal. c. 38

l. 2 c. 29.

per

per exẽpla. Fortius enim (inquit Parisiensis Cãcellarius) fonat vox operum quã verborum. De eadem re nota est D. Gregorij sententia initio sui dialogi: Ad amorẽ patrię cęlestis plus exẽpla quã prædicamẽta succendũt. Ante hũc b. Leo scripserat. Ad eruditẽdum Dei populũ nullorũ est vtilior forma quã martyrum eloquẽtia. Facilis ad exhortandũ sit ratio, efficax ad suadendũ, validiora tamen sunt exẽpla quã verba, & plenius est opere docere, quã voce. Poterunt igitur hi libri R. T. P. nõnullo leuare onere impositæ prælationis & cõmissæ administrationis, in qua ab eo die quo omnium maxima cõgratulatione hunc sublimem dignitatis gradum adeptus es, sic te geris, vt opere ostẽdas satis intelligere dictũ tibi esse à Domino: Pasce oues meas. Ideoque pascis PATRE oues Christi pabulo doctrinæ, actionũ forma, & opum bene administratarũ subsidio: vel iuxta b Bernardi ad abbates cohortationẽ. Pascis mente, pascis ore, pascis opere; pascis animi oratione, verbi exhortatione, & exẽpli exhibitione. Optimè nosti his sacris euãgelij verbis curã & laborẽ ijs qui in ecclesia pręsũt cõmissã esse, nõ otiũ Scis te nõ vocatũ ad epulas, nõ ad voluptates, sed ad labores, sollicitudines & vigilias, quibus ita te totũ dedis, vt nihil à teipso prius inferiorẽ gerẽte administrationem, degeneres. Hac vigili tua sollicitudine hoc agis, vestigijs

Gerson ser. habito in Cõ. Rhemen.

Ser. de S. Laur.

Ser. 2. de resurrect.

gijs deceſſorũ tuorum ſemper inſiſtés, prę-
ſertim R.R. Patrũ Arnoldi Gãthois, & Pe-
tri Manarre, ne in paradiſo virtutũ ſuccreſ-
cat ſylua vitiorũ: ſemper in actione, cũ FOR-
MICA laborioſiſſimo animali, ne ſi aſſiduis
terra non fuerit ſubacta culturis, cito ſegni
otio ſpinas tribulosque producat, & partu
degeneri det fructũ non horreis inferẽdũ,
ſed ignibus concremandum. Quicquid in-
diget reformatione in moribus, inſtaura-
tione in ſtructura ædificiorum ac domus
Dei exornatione, & (quod pectus eruditũ
oſtẽdit, ſtudijsque ac viris doctis addictũ)
in bibliothecę monaſterij tui, quã medita-
ris, reparatione & amplificatione, id omnę
ſumma animi induſtria reformas & inſtau-
ras: atq; ita adminiſtras omnia, vt cũctis pa-
teat, non ſine futurę rei pręſagio te breuiſ-
ſimum illud dictum, APTE, aſſumpſiſ-
ſe. De reliquis nihil dico. Notus eſt zelus
tuus, atque in totã noſtrã Academiam pro-
penſum ſtudium: nota eſt tua humilitas, af-
fabilitas, liberalitas, hoſpitalitas, ac virtutes
cæteræ. In hac ergo ſumma gubernandi vi-
gilãtia & diligẽtia PETREVM robur, & per-
petuam exopto perſeuerantiam, & tãdem
debitũ laboribus æternæ gloriæ pręmium.
Duaci, ex Seminario Regio 18. Iunij 1602.

R. P. T. Cliens obſeruantiſſimus,

GEORGIVS COLVENERIVS.

GEORGIVS
COLVENEERE
CANDIDO LE-
CTORI, S.

QVANTA *sit illorum librorum vtilitas qui animum ad virtutis iter carpendum vi efficaci propellunt, norunt omnes. Inter hos illi qui de exemplis tractant ac Sanctorum miraculis solida veritate subnixis, vel imprimis numerandi sunt. Hinc magnum illum Gregorium hoc scriptionis genus adhuc tenuit occupatum postquam sublimitatem cathedræ Apostolicæ conscendisset, idemq; suos ad populum sermones solitus est insignis alicuius exẽpli narratione condire. Aliud quoque efficax est docendi genus ex proprietatibus animalium, tam in Scripturis sacris, quàm in Patribus frequentatum. Quod autem huic loco proprium est, de ratione populum erudiendi ex conditionibus formicarum copiosè disserit Augustinus in psal. 66. Quin & ex his D. Basilius epist. 68. Eunomij hæretici superbum animum compescuit. Cum enim temerarius ille se diuina quæq; intelligere profiteretur, ad formicam eundem transmisit, vt huius, si posset, naturam explicaret. Idẽ hom. in ps. 14 acriter percellens fœneratorum auaritiam: Formica, ait, potest neq;*

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

rogans, neque mutuo accipiens nutriri, & apes proprij nutrimẽti reliquias regibus gratuitò cõdonant, quibus nec manus nec artes natura dedit: tu autem industriũ animal, homo, vnã tantũ ad vitæ vsum viam reperire nescis? Lõgum esset recensere quæ vitæ exẽplatam prophani quam sacri scriptores depromant ex Formicarũ qualitatibus, vt sunt præter citatos Cicero, Ouidius, Horatius, Plinius, Plutarchus, Ælianus, Dio Chrysostomus, Ambrosius, Epiphanius, Hieronymus, & apud eum auctor epistolæ ad Præsidiũ, ac inter recentiores Petrus Messias in varijs suis lectionibus par. 5. c. 5. & alij. Vnica est ex b. Frãcisco diluenda obiectio. Hic enim scribitur aues quidẽ dilexisse, & sorores suas appellasse, formicas autem spreuisse propter ipsarum sollicitudinem, vt annotat Henricus Sedulius ad vitã eiusdem c. 14. Sed in promptu adest responsio ex b. Thoma 2. 2. q. 55. ar. 7. Formicam habere cõgruã tempori sollicitudinem, eamq; nobis imitandam proponi prouer. 6. Est denique aliud docendi genus in hoc opere, Scholasticum videlicet; vt in vniuersum triplex sit procedẽdi modus: per Formicarum proprietates, per exempla, & Scholastica institutione per rationes & argumenta. Postquam verò perlegi opus, mecum cogitare cœpi, cur post tot libros in Germania, & præcipue Basileæ excusos, in qua ciuitate ipsum opus iam olim est compositum, cur, inquam post excitatas a Luthero hæreses nunquam in lucem prodierit.

dierit. Fuerit ista forte ratio Basileensibus, & alijs ciuitatibus hæretica labe infectis, quòd hisce libris, præsertim 2. & 3. hæreses VVicleſi, Hussitarũ, Bohemorum, ac similes acriter perstringãtur, quas iã dudũ in profundũ abyssi infernalis, suis cũ authoribus dãnatas & defossas, hi nostri hæretici denuo effoderunt. Cœpit Ioannes Hus ab indulgentijs, cœpit ab ijsdem Lutherus, & qui vtrorumq; errores conferre voluerit, reperiet in omnibus aut pleriſq; consentire: vt clarissimum sit, Lutherum non aliunde quàm ex turbido Hussitarum lacu, virus suum deprompsisse. Non solum igitur ex his libris mores formari poterunt, sed & fidei doctrina constabiliri, cùm, teste Hieronymo, hæreses suam ad originẽ reuocasse, refutaße sit. Qui delectatur disquisitionibus ad magiam & maleficarum nequitias pertinentibus, is abũde de his instruetur toto libro quinto. Erunt delicatarum aurium lectores quos offendet stili humilitas, asperitas, atque interdum barbaries. Ætatis hoc vitium est, nõ eruditionis defectus. Certe operam dedimus, vt prodiret opus quàm elegantissime, textu auctoris prorsus saluo, & hoc adeo religioſe, vt nec verbum nobis mutandum permiserimus, quod non in margine vel in notis indicauerimus, vt lectori suum relinquatur iudicium, idq; contra temerarios illos Criticos qui facile deprauãt in aliorum scriptis quæ ipſi non intelligũt. Orthographiã necessariò sæpe emendauimus, & er-

& errores quosdam typographicos qui omnia exemplaria inuaserant: vt idololatria pro idolatria, ammirari, & similia. Hæc tamen etiã spectant ad ætatis vitium. Sicut enim scribũt illius ætatis auctores, sic nec dubium etiam pronũciabant. Hea, hij, hijs habebat antiquissimum exemplar, cetera hæ, hi, his, quod secuti sumus. Antiquiora duo VVienna & VViennensis scribunt, quod Germanicæ voci VVeen congruit, cetera Vienna: interdum hoc, interdum illo modo scriptum reliquimus. Loquitur autem perpetuò de Vienna Austriæ, nonquam (quod sciam) Galliæ. Concinnius visum est Formicarium inscribere, & hoc iuxta quintum exemplar de quo infra, duo titulum habent Formicarius.

Quæ autem labor noster præstitit in hoc opere, ista sunt. Cùm ad varia loca, non tantùm per Belgium, sed & per Germaniam nuncios direxissem ad conquirenda exemplaria mss. non nisi quatuor potui nanciscì iam olim excusa diuersis in locis. Ea omnia inter se contuli a capite vsque ad calcem, & varias lectiones, vbi discrepabant, primùm annotaui, deinde meliorem selegi, & in textum reposui, altera vel omissa, vel si quid haberet probabilitatis, in margine annotata. Post factam collationem totum opus calamo describendum fuit. Nam antiqui typi abundant abbreuiationibus quas hodie calcographicæ operæ non capiunt. Nec erat

in his

in his quatuor exemplaribus vllus notatus accentus, nec vlla diphthõgus, vix vllum comma, debita dispunctio rara, vt plurimis locis occurreret oratio perturbata: quæ omnia emendanda fuerunt.

Primum horum quatuor exemplarium signamus litera a. alterum litera b. quorum vtrumq; veteri charactere in folio excusum tam est antiquum, vt nulla loci, typographi, vel anni in quo excusa sunt, mentio habeatur, & (quod in antiquissimis libris editis longo vsu obseruaui) nullum sit libri frontispicium aut titulus, sed statim à prologo incipiat. Reliqua duo paulò sunt recentiora, ex quibus tertium notamus litera c. quod Argentinæ excudit Ioãnes Scottus 1517. *Editioni præfuit Iacobus VVimpfelingius, qui non parum eo tempore herbescentia per Germaniam studia promouit, & multorum scripta, quæ alioqui situ obducta latuissent, in lucem produxit. Hic verò talem operi præfixit titulum.* Formicarius Ioannis Nyder Theologi profundissimi, pulcherrimus dialogus ad vitam Christianam exemplo conditionum formicæ incitatiuus, historijsque Germaniæ refertissimus; mentionem passim faciens de principibus, episcopis, prælatis, sacerdotibus, monachis, monialibus, Beguinis & Beghardis, rebuspublicis, ciuibus, coniugatis, viduis, virginibus, maleficis, necromanticis, incubis &

bis & succubis, mania, ac ceteris lectu dulcibus & vtilibus. *Sic ibi.*

Quartum exemplar d. signatum, tertio per omnia simile, excudit Parisijs Iacobus le Brun sumptibus Engleberti & Ioannis de Marnef 1519. 30. Ianuarij.

Insuper in quinto libro vsi sumus quinto exemplari quod notamus litera m, eò quòd in malleo maleficarum extat to. 1. hoc titulo: Fratris Ioãnis Nyder Sueui, ordinis Prædicatorum, sacræ Theologiæ Professoris, & hæreticæ pestis inquisitoris, liber insignis de maleficis & eorum deceptionibus &c. Adhæc igitur exemplaria de verbo (quod aiunt) ad verbum vniuersa cõtuli, & ex hac collatione plurimas sanè mendas sustuli. Remanserunt, fateor, pauca quædam hiulca, nec per omnia sibi satis constantia, quibus in notis ferè malagma aliquod adhibẽdum indicamus. Quare non absre fecerit lector, si textum perlegens simul post singula capita notationes nostras percurrat, memineritq; non omnia Zizania posse vnica runcatione euelli. Rogo autem lectorem Germaniæ superioris, si quod vsquam suppetat ms. exemplar, candidè communicare dignetur, premio digno non fraudandus. Quod tamen defuit collationi ad mss. suppletum est partim, quia in antiquissimo exemplari antiqua manu compluribus locis facta erat emendatio, quam secuti sumus: partim per exactam collationem,

eorum

eorum quæ ex alijs citat, ad originalia; longè quidem maiori labore, sed certiori emendatione. Est autem in citandis authoribus densissimus, maximè in quinto libro. Hic itaque nouo rursus sudore quæcunque citat ex alijs (paucis exceptis quæ reperiri non potuerunt) ad auctores contuli, & loca ipsa in margine, sicut & sacræ scripturæ adnotaui, ijs tamen sæpe præteritis, ad quæ, verbis scripturæ vtens, alludit verius, quam citat: & in vniuersum quidquid margines obsidet nostrum est. In b. Gregorio semper duplicem annotaui capitum numerum propter diuersas editiones. Quemcunque errorem deprehendi in scripturæ, vel alterius libri citatione hunc emendaui. Capitum summaria seu argumenta quæ initio pronuntur auctoris sunt, quæ per totum opus in singulis capitulis repetiimus cum duobus posterioribus exemplaribus: cætera non habebant, nisi post auctoris prologum.

Posthæc notas adieci ad ea loca in quibus vel hærere posset lector, quia obscurè, vel minus rectè dicta videbantur: vel certè ea annotaui quæ facerent ad maiorem lucem & confirmationem eorum quæ author edisserit. In quibus dum ad varia loca remitto, eorum quos cito semper fontes adij (exceptis fortè tribus aut quatuor, qui haud facilè inueniuntur) ne, quod sæpe contingit dum ex riuulis aliorum producuntur,

lectori

lectori imponatur, & suo fructu frustretur: Denique adiecimus barbararum vocum interpretationem, rerum copiosum indicem, auctoris vitam, illustrium scriptorum de eo testimonia, & nonnulla alia. Quæ omnia dum facio, verissimè mihi hic vsurpare possem quod de Eugenio scribit Hildefonsus in viris illustribus, eum sic correxisse libros Dracõtij, vt pulchriores de artificio corrigentis, quàm de manu processisse videantur authoris. Ne quem verò sua laude fraudemus, maiorem partem textus ipsius Nyderi manu sua mihi descripsit vir religiosa & integerrimæ vitæ frater Ioannes Iouueneau, ex vrbe Montensi in Hannonia, claris ac conspicuis parentibus ortus, & regulam S. Benedicti in reformatissimo cœnobio Lætiensi professus, qui anno elapso, id est, 1601. 9. Martij ætat. 45. annorum ex hac vita in meliorem translatus est. Hæc sunt de quibus lectorem præliminari epistola monendum putaui.

VITA

VITA IOANNIS NYDER, POTISSIMVM EX HIS QVINQVE LIBRIS CONSCRIpta per Georgium Colvenerium.

IOANNES Nyder, natione Germanus, ex ea parte quæ Sueuia dicitur, accepit natiuitatis exordium. Est pagus siue municipium inter Landecum & Curiam ciuitatem episcopalem in illa Germaniæ ora, Niders nomine; hinc fortè cognomen sortitus est. Quò facit quòd scribat lib. 1. cap. 6. se à parentibus & conuétu natiuo per quatuor diœceses missum esse, vt sine macula Simoniæ confirmationis & ordinationis Sacramenta susciperet ab Eckardo VVormacienſi episcopo. Interiacét enim inter locum iam dictum & VVormaciã diœcesis Constantienſis, Basileenſis, Argentinenſis, & Spirenſis. Parentibus natus est probis, ac nominatim de pia matris ipsius vita à iuuétute, & in viduitatè vsque ad vltimum senium transacta testimonium est lib 2. cap. 6. Hi filium ad Vniuersitatem Viennenſem in Austria destinauerunt, vbi humanioribus artibus ac Theologiæ diligé-

Munst. l. 3 Cosm. Niders villa.

li. 2. c. 6. li 4. c. 15

tem

tem nauauit operam iam tunc existens in sacro ordine Prædicatorum, quem spretis seculi pompis elegerat. Missus est deinde
li. 1. c. 3. Coloniam cùm esset Sacerdotali dignita-
lib. 2. c. 7 te exornatus. In studijs Theologicis illos
l. 4. c. 2 fecit progressus, vt idoneus euaderet qui
l. 2. c. 8. in dicta Viennensi Academia sacram Scri-
l. 3. c. 10. pturam, & Sententias enodaret. Varias re-
l. 2. c. 9. giones ac prouincias disseminando verbũ
l. 3. c. 3. Dei & confessiones sacras excipiendo peragrauit, non solùm Germaniæ interioris, sed etiam ad Alpes vsque & Italiæ montana, vt patet lib. 2. c. 11. Vt autem clarius luceret altiori candelabro impositus, sacræ Theol. Magistetium adeptus, factus est demũ Prior in suo ordine conuentus Nurenbergensis, succedens patri Eberhardo, vbi
li. 1. c. 1. & li. 4. c. 12. se magno cum pietatis fructu frequẽtibus ad populum declamationibus exercuit. De his sufficiat Antonij Senensis testimonium in chronico Prædicatorũ anno 1430. in corona Euangelistarum, vbi sic de eo loquitur: Inter huius temporis concionatores honorifica fiat mentio oportet & fratris Petri Hieremiæ Siculi, & fratris Ioannis Nyder. Quorum ille in regno Siciliæ, hic verò in Teutonia adeò fuerunt celebratissimi, & suis concionibus tum doctis, tum feruidis, tum etiam vbique acceptissimis mirabilem fructum fecerunt, & tãto-

pere

pere illarum odore etiam circumvicinas regiones impleuerunt, vt quasi cęlo demissos Dei præcones audire anhelarent vniuersi. Sic ille. Quàm vbique humiliter & submissè de se sentiat hi quinque libri passim loquuntur, speciatim liber 2. cap. 5. Factus est postmodum Prior Basilienſis. Interfuit Concilijs Constantienſi & Basilienſi, & in hoc idoneus est habitus qui cum Ioanne Polomar Archidiacono Barcinonenſi, & multis alijs bis à Concilio mitteretur ad Bohemos: cuius legationis meminit lib. 3. cap. 7. 9. & 12. De prima eiusdem legatione anno 1432. ad conuẽtum Bohemorum in ciuitate Egrenſi, vt ipsos ad Basileenſe Concilium inuitarent, testis quoque est Ioannes Cochlæus lib. 6. historiæ Hussitarum. Missi inquit à Concilio Ioannes Nyder ordinis Prędicatorum Theologus, & Ioãnes Gelhusius monachus Mulbrunnenſis venerũt Monacum &c. Deinde post multa: Venerũt itaq; Egrã Cõcilij Oratores supradicti, Nyder, qui erat Prior cõuentus Prędicatorum Basileę, & Ioannes Gelhusius &c. Hos quinque libros Formicarij sui Basileę ipso durãte Cõcilio cõscripsit, vt patet l. 1. c. 7. & aliundé Quin & Vincentius Iustinianus Valentinus ord. Prędic. in libello suo pro D. Catharinę Senẽsis imaginibus Valẽtiæ

li. 4. c. 6.

li. 2. c. 3. lib. 3. c. 5. & 8.

edito 1597. testis est, Niderum, suum hunc Formicarij librum Patribus Basilienſis Concilij nondum ab Eugenio pontifice exauctorati publicè recitasse. Fuerat annis 30. in ordine Prędicatorum dū hunc librū conscriberet, vt ipse testatur lib. 2. ca. 9. & ex omnibus eius operibus videtur ferè extremum fuisse. Obijsse scribitur à Molano Nurēbergæ in legatione anno 1438. Opera eius reliqua non recēseo, quia nota sunt ex illis quinque auctoribus, quorum apposui testimonia & elogia. Tātū aliquid de ijs dicendū quorum ibi nulla mētio. Scripsisse enim Nyderum, & quidem admodū laudabiliter in libros sententiarū, testem habeo eum qui sermones eiusdem de tēpore, de Sanctis, & quadragesimales in 4. edidit; quorū exemplar vidi in bibliotheca Prędicat. Insulēsi, sed tam antiquū, vt nec annus nec nomē loci aut typographi exprimatur. Sanè quòd Viennæ Sententias explicarit ipse de se scribit in hoc opere lib. 2. c. 8. & lib. 3. c. 10. Extat eiusdem Nyderi cōpendiū Theologiæ ms. apud Patres Soc. Iesu Louanij.

Tertiò est liber cui titulus Alphabetum diuini amoris, de eleuatione mentis in Deum, tributus ab his Ioanni Gersoni, ab alijs Carthusiano cuidam. Inter Gersonis opera extat par. 3. alphab. 99. præmittitur

titur tamen: quamuis à nonnullis asscribitur Ioanni Gerson, non videri illius esse. Imo id certissimum est, vel ex promio, in quo ipse Gerson citatur. Huius libri antiqua quædam Parisiensis editio in 8. per Robertum Gourmont in calce sic habet: Explicit alphabetum diuini amoris, de eleuatione mentis in Deum, à venerabili quodam Magistro, & sanctissimæ vitæ viro ordinis Carthusiensis compositum, ac nouissimè per quendam fratrem ord. Minorum summa diligentia reuisum atque correctum. Verùm Nyderi esse probat posterior quædam, etiam in 8. editio Parisijs apud Nicolaum de la barre *1516.* cuius hæc inscriptio. Alphabetum diuini amoris de eleuatione mentis in Deum, compositum non à Domino Gersono, seu quodam Cartusiensi (vt nonnulli ante hac putauerunt) sed à Magistro Ioanne Nyder ordinis Prædicatorum, prout notatur in Roseto, titulo directorij soluendarum horarum, capitulo incipiente; Psallite sapienter, nouissimè per quendam monachum Cisterciensis ordinis correctum, & ad formam debitam redactum, &c. Roseti illius auctor est Ioannes Mauburnus, patria Bruxellensis, ordinis Canonicorum Regul. S. Augustini. Titulus libri est Rosetum exercitiorum spiritualium &

sacratum meditationum, in quo citato loco, id est titulo quinto, ita legitur: Scripsit & religiosissimus Nyder plurima pro attentione adiumenta in suo aureo Alphabeto amoris, formans & manum quandam, cum alijs practicis multis. Hoc etiam addo, tractatum Nyderi de contractibus Mercatorum extare in Mercatore Iurisperito, id est in tractatibus de mercatura, & rebus ad eam pertinentibus tom. 1. par. 1. post tractatum Benevenuti Strachæ. Præter ea quæ posui testimonia & elogia, non desunt alij qui præclarè eius meminerunt. Paulus Langius in chronico Citizensi anno 1449. Ioannes Nyder Theologus celeberrimus ordinis Prædicatorum floret. Iacobus Sprenger & Henricus Institor in suo malleo maleficarum par. 2. q. 1. cap. 2. Ioannes Nyder doctor præcipuus, qui etiam nostris temporibus miris claruit scripturis. Leander de viris illustribus ord. Prædicat. lib. 4. agens de ijs qui morali doctrina claruerunt, inter eos enumerat Ioannem Nyder Theutonicum, virum (inquit) doctum & compendiosum manu baiulantem librum ab se contextum, Præceptorium diuinæ legis dictum, optimum quidem & non protritum. Sic ille loquitur. Ad extremum nec hoc silentio

lentio prætereundum, verum non videri quod de Nydero scribit Trithemius, eum fuisse maleficarum acerrimum perquisitorem. Nam quæ scribit de earum operationibus toto libro quinto non se dicit ex propria habere experientia, sed ex Petro iudice Bernensi, & alio quodam qui ante magus fuerat. Videatur libri 5. cap. 3. Fuisse tamen Inquisitorem eorum qui violatæ religionis rei sunt, complures eorum testantur quorum præposui testimonia, etsi nec illius rei ipse in hoc opere meminerit.

FORMICIS DESVMPTÆ PER Bigem ad strotam.

Extat post finē parab. & similitudinū Erasmi in locos communes digestarum per Conradum Licosth.

CVNCTA Cleoneo flagrabant sidere, meq;
Vrbe grauem curis sollicitabat amor,
Haud procul egressus sole inclinante, sub vlmo,
Longo Formicas agmine conspicio.
E foueis pars haurit humum, pars claudit aquarum
Ostia, constructis firmiter aggeribus.
Multa oris maiora trahunt se sorcipe grana,
Auersa multa posteriore pede.
Pars humeris molitur opus, pars educat agros,
Pars effert celebri corpora functa rogo.
Pars hyemis memor instantis, ne rursus in herbam
Humida succrescant semina, dente premit.
Quodq; magis mirum est, inter tot millia nunquam
Impedit egrediens introeuntis iter.
Quin potius, si quam videat sub pondere victam,
Erigit elapsam, sepeq; fasce leuat.
Cetera quid memorem? quæ concursatio? quanta
Sedulitas? studium quale? quis ordo foret?
Sic mecum: mene è summo miserabilis vnquam
Eruero? nunquam cura salutis erit?
Tantilla vt seruent animantes frigore vitam,
Vnanimes agitat quam grauis ecce labor.
Ast ego diuina munitus acumine mentis,
Nesciero vitæ consuluisse meæ?
Et quod agunt plerique hominum, magis æquora & vrbes
Circuero, vt grandes accumulentur opes?
Aut ego maluero scrutari pectore, quantum
Distet ab humenti stellifer axis humo?
Vndeq; sanguineo minitetur crine cometes?
Vnde pluant lapides, contremat vnde solum?
Quid glomeret nubes, qua vi soluantur in imbres?
Cur medio lateant astra minora die?

Et qui-

Et quibus erumpant agitata tonitrua ventis?
Cur vaga transuerso fulmina calle ruant?
Inq; cauis voces quæ causa reciprocet antris?
Quid sit fulgetrum, grando, pruina, niues?
Quâ virtute leuet cautes magnesia ferrum?
Extinguat tactas qua salamandra faces?
Cur fluat ac restuat, cur nunc sublimè feratur,
Nunc humile, & salsa cur eat æquor aqua?
An queat Aëaa consurgere mortuus arte?
An queat in terras carmine luna trahi?
Cur alio lignum mergatur in amne, natentq;
Æra alio? atque alijs sit calor intus aquæ?
Scilicet his opus est venturæ ad præmia vitæ,
Scilicet ad superas, hinc datur ire plagas.
Diuitiæ nec enim, nec multa peritia rerum,
Sed nos fœlices mens sine labe facit.
Ergo boni velut agricolæ mala germina carpunt,
Plus ferat vt culmo liberiore seges:
Digna ita vindictibus, ne nostra sit ignibus arbor;
Strota procuremus vellere quicquid obest:
Vt cum vita breues tollerauerit ista labores,
Æterna requie detur vtrique frui.

ANA-

ANAGRAMMA.

GEORGIVS COLVENERIVS
EGREGIVS IVRE COLONVS.

PHALEVCIVM.

SEv quâ parte GEORGIVS vocaris
Seu quâ sorte γεωργὸς inueniris
Semper egregius colonus esto
Voce, iure, reâpse COLVENERI.
Aluearia sedulo labore,
Quæ frequentat apis, bonum vniuersi,
Purgasti decies, & eruisti
Sordium eluuiem quibus scatebant.
Rursum porrigis hunc tuum laborem
Formicis, penitùs domesticarum
Scitis Oeconomos necessitatum;
Quibus strennus & quibus pigellus
Discat otia non sequenda, pulchri
At sudoris opes. Id æmularis
Solertissime scriptor, atque doctor,
Dum non scribere, non docere nescis.

Ferreolus Locrius S. Nicolai Attreb. Pastor.

CATA-

CATALOGVS AVCTORVM QVI A NYDERO IN HOC opere citantur.

Adrianus Papa I.
Alanus Insulensis.
Albertus Magnus.
Ambrosius.
Aristoteles.
Arnoldus de villanoua
Auerroës, qui allegatur Commentator.
Auicenna.
Augustinus.
Basilius.
Beda.
Bernardus.
Biblia sacra.
Boëtius.
Cæsarius Heisterbachcensis.
Cassiodorus.
Cicero.
Cyprianus.
Cyrillus.
Dionysius Areopagita.
Ecclesiæ cantica.
Ecclesiæ orationes.
Galenus.
Gloſsa interlinealis.
Gloſſa ordinaria, quã vocat marginalem.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Guillelmus Parisiensis.
Henricus de Hassia.
Heraclides.
Hieronymus.
Hilarius.
Honorius III.
Horatius.
Hugo Folietus.
Hugo Cardinalis.
Humbertus 5. Generalis ord. Prædic.
Innocentius III.
Joannes Cassianus.
Joannes Damascenus.
Joannes Chryſoſtomus.
Josephus Iudæus.
Isidorus.
Ivo Carnotensis.
Ius Canonicum.
Ius Ciuile.

Legenda S. Bernardi, cuius author Bernardus abbas Bonæuallis.
Legenda S. Dominici.
Legenda S. Germani Altissiodorensis.
Leo Papa I.
Linus.
Macrobius.
Magister Sententiarum, qui est Petrus Lombardus.
Nicolaus de Lyra.
Officium Missæ.
Origenes.
Ouidius.
Paulus Burgensis.
Petrus Comestor, quē vocat Magistrum in historia, scilicet Scholastica.
Petrus de Palude.
Plinius.
Prosper.
Rabanus.
Seneca.
Seuerus Sulpicius.
Solinus.
Theophylactus.
Thomas Aquinas.
Thomas Brabantinus, qui est Cantipratanus.
Vincentius Bellouacensis.
Virgilius.
Vita Patrum.

INCI-

INCIPIT PROLOGVS FORMICARII IVXTA ÆDIFICATIONEM FRATRIS IOANNIS NYDER, SACRAE THEOLOGIAE Professoris eximij, qui vitam tempore Concilij Constãtiensis Basilienſiſque duxit in humanis, feliciter.

PEragrans crebrò partes quaſdam præſertim Alemaniæ querelas nonnunquam audiui pigrorum in fide hominum: Cur modo inter Chriſticolas Deus nullis eccleſiam roboret miraculis, aut ſaeris pro fide tuenda, & virtutibus ad bene viuendum non illuminet, ſicut olim, reuelationibus? Cum perfidis enim Iudæis clamitant: Signa noſtra non vidimus, iam non eſt propheta, & nos non cognoſcet amplius. Quod murmur, Chriſti cooperante gratia, compeſcere conabor in ſequentibus per plura quæ prope & circa noſtra tempora, imò nobis dum datũ eſt viuere in humanis, mira adeo vel miracula oſtenſa ſunt diuinitus, cum reuelationibus varijs & ſanctorum hominum virtutibus; quæ conſtant, aut viſus mei, vel auditus propria experientia, aut fide dignorum relatibus, & (vt reor) ſatis exinde facta ſunt credibilia. Verum quia *Pſal. 73.* *c. d. à deo.*

In morali nunc laboro materia, precor ideo lectorem sequentium ne demonstrationem quærat vbi accommoda sufficit probabilitas. Nec me suspicetur faciliter credere hominibus quibuslibet, præsertim feminis, quas nisi sint probatæ, plurimum semper in talibus delirare suspicor, quanquam sexus non despiciendus sit fragilis, in quo sexu Deus sæpe magna fecit vt confundat fortia mundi secundum Apostolum. Scio Deum iuxta beati Iob vaticinium nostro non egere mendacio ad obsequendum sibi. Scio quòd falsitates detestatur Theologica quàm professus sum scientia. Scio denique fucatam doctrinam procul esse à vita, & quo fungor ordine Prædicatorum & officio. Nec miretur quis si quandoque loca & nomina propria personarum siluero, quia ita fieri debere fraterna caritas imperat, & recta persuadet ratio, vbi aut confessionis sigillum, aut secretum aliquod notabile, aut periculum cenodoxiæ ad aliqua silenda astrinxit, vel periculum aliud corporis aut animæ.

1. Cor. 1.
Iob 13.

Sub vnius igitur typo voluminis libellos quinque colligere studui, & præsens opus quod Formicarius appellatur, moralizatur. In quo *PIGER* discipuli, & *THEOLOGVS* præceptoris habebit officium.

Libellus primus principaliter erit de raris bonorum hominum exemplis & operationibus.

Secundus de verisimilibus bonis reuelationibus.

Tertius de falsis & illusorijs visionibus.

Quartus de virtuosis perfectorum operationibus.

Quintus de maleficis & eorum deceptionibus.

Capitu-

CApitulum primum. Quòd formicarum proprietates præ multis animalium conditionibus sunt inspiciendæ. De sexaginta proprietatibus earum. De triplici laborum differentia. De appetendis miraculis. De eis quibus Eucharistia miraculosè data est, & cur sensibilis aliquando deuotio subtrahitur.

Cap. 2. Nigredo quid significet. De quibusdam virginibus a Christo desponsatis, & quare Deus simplicibus plus solet dare.

Cap. 3. Quod in paruis animalibus mirabilior Dei lucet sapientia. De reformatis miraculosè monasterijs, & quomodo saluari possunt qui in deformatis viuunt monasterijs.

Cap. 4. De politia bona triplici. De errore eorum qui castitati detrahunt. De liberatis ab amore carnali diuinitus & quàm apta sint terræ steriles pro castitate tuenda.

Cap. 5. De mutuo & fraterno iuuamine, & de triplici gradu in matrimonio castè viuentium.

Cap. 6. Quomodo in brutis quibusdam animalibus quædam est ratio, memoria, & solicitudo. De non iudicanda faciliter Prælatorum vita, & de sanctis Episcoporum quorundã exemplis.

Cap 7. De ciuitate morali, & labore bono triplici. Quæ bona fecerint duo Concilia generalia nostro tempore. Quòd impossibilis sit modò generalis ecclesia reformatio. Quòd Prælati non

semper sunt in causa quare non fit reformatio, & quod oportet eos vicia sæpe subditorum dissimulare.

Cap. 8. Quæ sint perfectionis viæ, & quantum peccent religiosi medicinam studentes corporum, animarum neglecto studio.

Cap. 9. Vituperatur iners otium, & commendatur labor triplex, & de quorundam hominum bonorum stupendis corporalibus exercitiis.

Cap. 10. Dæmon quomodo religiosos perfectionis iter transeuntes plus vexat quam alios, & quanta bona in ecclesia fecerint mēdicantium ordines, licet persecutores semper habeant.

Cap 11. De vtilitate peregrinationis discretæ. De laude & fructu Christi passionem crebro ruminantium.

Cap, 12. De præparatione cibi spiritualis. De duplici dulcedine diuinæ gratiæ quæ aliquando in Eucharistiæ sumptione, aliquādo in aliis exercitiis percipitur, & de mirabilibus naturalibus quæ videntur esse miracula,

Capitula secundi libri.

CApitulum primum. Quòd reuelationibus quis credere potest bene probatis. Quòd simplicibus aliquādo, & feminis tanquā aptioribus aliqua reuelantur, & de magistri Vincentii laudibus.

Cap. 2. De Archiepiscopi Treuerensis Oclonis bona

bona vita, & cur hodie Episcopi non sicut olim clarent miraculis.

Cap. 3. De visu hominis duplici. De somniorum veritate & falsitate, & de auisatis in somnio vel vigilia per Sanctos.

Cap. 4. De somniorum differentiis. De causis eorum, & de deceptis per somnia & visiones.

Cap 5. Quod recurrendum est ad discretos viros in somniorum & visionum incertitudine, & de sex regulis per quas aliquis in talibus non decipi potest faciliter.

Cap. 6. De via bona multiplici in moribus, & sub quàm multis imaginibus somniorum diuersi auisantur.

Cap. 7. De laude pacificorum. Quod deus mutis & surdis aliquãdo futura reuelat, & cum simplicibus in Eucharistia miracula operatur, ac de quinque prophetiæ gradibus.

Cap 8. De sollicitudine pro thesauro virtutum habendo, & de militibus virtuosè pro republica laborantibus, vel pro fide.

Cap. 9. Quis sit odor bonus in moribus. De sanctè in matrimonio & castè viuentibus, & vtrum bonus angelus aliquem hominem in bono possideat, sicut malus in malo.

Cap. 10. Fœtor luxuriæ assimilatur sulphuri & quantò sit fugienda. Et de castitate aut virginitate quæ sicut corpus tueri potest.

Cap. 11. Abstinentia quantum prodest & crapula obest. Quòd deus in his pugnantes iuuat, &

de terra vbi viget castarum feminarum multitudo & virginum.

Cap. 12. Quod alæ contemplationis in senio assumi deberent. Quid sit senium laudabile, & quomodo quidam electi in morte timent, alij gaudent qui prius fuerunt timidissimi, & scrupulosi in conscientia.

Capitula tertij libri.

CApitulum primum. Quomodo multiplex est quantitas. Qualiter quidam se fingunt defunctorum esse animas, & reuelationes habere. De feminis in iubilo exclamantibus aliquando in sermone, & quid sentiendum sit de talibus.

Cap. 2. Quantum obest animæ cæcitas, & de deceptione triplici quam facit diabolus aliquibus, exemplaq; ponuntur de dæmone visibiliter nobili obsequente, & de per Beghardū deceptis.

Cap. 3. De vrsis quibus tyranni assimilantur. Quantum oratio communis valeat, & opera priuata misericordiæ ostenditur in monialibus peruersis, & in femina perplexa mirabiliter in causis matrimonij.

Cap. 4. Quantum viri cauere habent à mulierum familiaritate & blanditia. Quomodo sexus non est vituperandus in feminis, sed vitium, & duæ dantur causæ, cur vir excellit feminam

minam, & quare plus viri auiſantur quàm fe-
minæ.

Cap. 5. Quomodo formicaleon & tigris hypocri-
tas deſignat & hæreticos, & datur intellectus
cuiuſdam perniciosiſſimæ hæreſis quæ currit ho-
die, atque duo modi oſtenduntur quibus dæmo-
num voluntas & poteſtas coarctatur.

Cap. 6. Infamia fœtori comparatur. Quàm peri-
culoſum ſit feminis conuiuere. Quomodo hære-
tici tales ſolent ſeducere ad ſpiritum libertatis.
Quomodo viri maleficiantur ibi, & diſcipulos
acquirunt defloratos.

Cap. 7. Quàm conſultum ſit ſpiritualibus in do-
mo conſiſtere. Et cur quidam & quædam per
hæreticos decipiuntur faciliter.

Cap. 8. Per cineres deſignatur humilitas. Super-
bia meretur illudi. Exemplum eſſe videtur de
moniali quæ ſe morituram falſo prædixit, &
quomodo ueri à falſis prophetis cognoſcuntur.

Cap. 9. Canibus hæretici aſſimilantur. Hæretici in
quanta differentia fuerint, & malitia in regno
Bohemiæ, & cur aliquotiens triumphos contra
fideles obtinuerint in bellis.

Cap. 10. Quòd per aurum ſacræ ſcripturæ ſapien-
tia deſignatur. Quòd eandem hæretici malè ac-
cipiunt, & de quodam hæretico peruerſiſſimo
& cauto ad fidem conuerſo tandem.

Cap. 11. Quæ utilitas ex hæreſi ſequitur. De de-
ceptis per ſtigmata Chriſti fictitia. Quomodo
mirabiliter uterque ſexus decipitur, & de
puero

puero in Rauenſpurg pro martyre tento.
Cap. 12. De miraculis tempore quo in Bohemia hæretici fuerunt oſtenſis, ponuntur quædam exempla.

Capitula quarti libri.

CApitulum primum. Anima quomodo creſcit virtutibus. An femina ſint viris peiores & incontinentiores?
Cap. 2. Oua & fœtus ſpiritus quomodo ſint nutriendi. De ſeruientibus aliquando ſanctis ſine eucharistia non migrantibus, & quod ſancti in ſimilibus priuilegiati ſunt eis obſequentibus.
Cap. 3. Vita a quo Sole proueniat. Quomodo blaſphemias quidã dedicerunt. Quòd tria ſunt vitia difficillimè dimiſſibilia videlicet amor, auaritia, & odium, de quo exemplificatur.
Cap. 4. Filii ſpirituales quantum diligendi eſſent, & quomodo virgines quædam pro virginitate tuenda mortem pro vita præſenti oratione apud Christum obtinuerunt.
Cap. 5. De Zelo educandi fructum animarum & virtutes propria exempla caſtarum virginum ponuntur.
Cap. 6. Herba & earum fructus & ſuccus quid ſignificent. De diſcenda ſapientia a mirabilibus dei in lignis & lapidibus per imagines naturaliter productas.
Cap. 7. Senectus laudabilis quæ ſit. De ſeptem quæ ſunt

sunt necessaria vt senes discant si prius non didicerunt, & de magistro Francisco sene & deuoto Theologo.

Cap. 8. Quid significent grana hordei vel frumenti, & quomodo Deus peccata grauia hodie grauiter aliquando punit fulmine vel morte temporali, seu spoliatione.

Cap. 9, Humor carnalis concupiscentiæ quantum sit cauēdus. De sancta virgine Coleta Clarissa. Quòd fides hodie dilatatur in mundo, & de sancta vita Catherinæ de Senis. De pœnitentia Sancti Dominici.

*Cap. 10. Quod in terrenis se nullus fundare debet. De * præmunitis ad moriendum diuinis oraculis, & de non vindicando se in clero per laicos.* *f. præmonitis.*

Cap. 11. Per quinque remedia labor aliquis facilitatur etiam spiritualis. De horrentibus Christi sacramenta recipere. De sanctæ Christinæ meritis, eius die morienti, & de bona morte multorum qui publica iustitia plectuntur.

Cap. 12. Hyems & æstas quid significēt moraliter. De vitanda accidia, & quod non oportet terreri de morte subitanea bonorum hominum in quibus bona vita præcessit.

Capitula quinti libri.

CApitulum primum. Colores diuersi quid in sacra scriptura significant. Quòd tribus modis deluduntur hominum mentes, & de nocturnis

Nurnis exercitibus & equitibus quid in bono vel in malo significent.

Cap. 2. Vnde proueniant inquietudines nocte in quibusdam domibus exempla ponuntur, & quomodo fiunt possessiones hominũ a dæmonibus, ac de sex causis quare quidã non liberãtur.

Cap 3. Hyems & frigus quid significent. De septem maleficorum exercitijs. Quomodo comedant pueros, quomodo artem istam profiteantur, & an maleficium sine peccato possit tolli.

Cap. 4. Necromantici qui sint. Quomodo à dæmonibus malum aliquando precium recipiunt. Quomodo diuinitus maleficia impediuntur, & quomodo tempestates concitant.

Cap. 5. Viscus animæ est delectatio luxuriosa potissimè. Malefici quomodo infrigidant generatiuam, promouent ad amorem vel odium, & an in charitate existentes possint maleficiari.

Cap. 6. Vini nocumenta ostenduntur. Quomodo remediari possunt infrigidati, amore vel odio capti, & huiusmodi maleficiati. Quomodo bonus angelus magis est beneficus bonis quam malus maleficus peccatoribus, & de multis per angelos castificatis seu eunuchatis.

Cap. 7. Comestio detractionis qua sit, malefici quomodo lædunt iudices aliquando. Quomodo vident absentia, & quomodo dicunt aliquando contradictoria..

*Cap. 8. Delectatio venerea quantum fugienda sit. De feminis * quantum sub virili specie se publicè*

c.d. omit. quantum

publicè dicentes esse missas diuinitus, & de tribus quæ raro medium tenent videlicet lingua, ecclesiasticus, & femina; quæ in bonis optima, in malis verò aliquando pessima sunt.

Cap. 9. Tres modi sunt corrigendi vitia, & quòd incubi sint & succubi dæmones, prout probatur per exempla & per auctoritates.

Cap. 10. Quæ sit munditia & immunditia carnis & spiritus. Quàm periculosus sit contactus maris & feminæ. Incubi vtrum generent. Quomodo quædam virgines in conceptu & partu aureolam non perdunt virginum. Remedia fugandi incubos dantur, & quomodo quædam phantasticè solum se concepisse putant.

Cap. 11. Homo perfectus est triplex particularis homo. Ex duplici causa aliqui possidentur. Sex modis dæmones solent possidere. Quòd possessi eucharistiam recipere possunt, & quid valeant exorcismi.

Cap. 12 Stipes, radix, gemma, flos, folia, & fructus quid significant. De herbis, petris, & melodiis an dæmonem arcere possint. De variis modis possidendi hominem aliquando phantasticis per maniam, & de remediis contra maniam.

ILLV-

AVCTORVM DE IOANNE NIDERO TESTIMONIA.

Iohannes Tritthemius de scriptoribus ecclesiast.

IOhannes Nyder, ordinis fratrum Prædicatorum, natione Teutonicus, vir in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & in Philosophia scholastica sufficienter doctus, in declamādis sermonibus ad populum excellentis & præclari ingenij, hæreticæ prauitatis inquisitor, & mulierc ularum quas maleficas vulgus appellat, acerrimus inuestigator: scripsit aperto sermone nonnulla volumina, quibus nomen suum posteris notificauit. De quibus ista ferūtur.

De contractibus mercatorum lib. j. Cūm mercatorum officium.

De lepra morali lib. j. Olim dum legimus in te.

De præceptis decalogi lib. j. Decalogi legē sacratis.

De formicis moraliter lib. v. Peragrans crebro quas.

De cōsolatione timoratæ conscientiæ lib. j. Apud diseiplinas reperi.

Speculum perfectionis. lib. j.

Sermones de tempore lib. j. Ecce rex tuus, &c.

Sermones de sanctis lib. j. Venite post me, &c.

Quadragesimale lib. 1. Conuertimini ad, &c.

Et alia complura. Claruit temporibus Sigismundi Imperatoris & Conciliorum Constantiensis & Basileensis anno Domini 1430.

Guil-

Guillelmus Eysengrein in catologo testiũ veritatis, orthodoxæ matris eccles. Anno D. *1423.*

IOannes Nyder, ordinis Prædicatorum, Germanus, hæreticæ prauitatis inquisitor, sacræ paginæ doctor, insigni spectataque virtute præditus vir, ob vitæ continentiam; & sacrarum maximè literarum peritiam toto orbe clarus. De præceptis decalogi librum, Alium de consolatione conscientiæ scripsit. Tum porrò cui speculi perfectionis titulus tribuitur, perfecit. De formicis quoque, vitam considerans Christianam, diuino instructus eloquio, commentarios composuit. Sermones elegantes atque doctissimos posteritatis memoriæ consecrauit.

Sixtus Senensis bibliothecæ sanctæ lib. 4.

IOannes Nyder, ordinis Prædicatorum, natione Theutonicus, in diuinis scripturis studiosus & eruditus, & in theologia scholastica sufficienter doctus, & in declamandis sermonibus populo gratissimus, scripsit rudi, sed aperto sermone in vigesimum caput exodi de decem præceptis decalogi eruditum & grande volumen, cuius initium est, Decalogi legem sacratissimam. Item in decimum tertium caput Leuitici de lepra morali lib. j. Item in euangelia totius anni sermonum tomos duos. Claruit sub Sigismundo Imp. anno Domini nostri Iesu Christi. 1430.

Antonius Senensis, Lusitanus, in bibliotheca Fratrum Prædicatorum.

FRater Ioannes Nider natione Sueuus, Magister in Theol. eruditissimus, verũ fuisse speculum

lum obseruantię regularis, & scientiarum omnium promptuarium vberrimum & nobilissimum memoratur. Quantæ autem fuerit & eruditionis & in dicendo vbertatis, quàm eloquens, doctus, & concionator excellens aperte demonstrat in his quæ transmisit ad posteros.

Scripsit præceptorium diuinæ legis.

Tractatum de contractibus mercatorum.

Alium de secularium religionibus.

Alium de abstinentia esus carnium.

Alium de reformatione status cœnobili.

Consolatorium timoratæ conscientiæ.

Sermones Quadragesimales.

Tract. de vigore consuetudinis & dispensatione canonica.

Tract. de perfecta paupertate.

Alium de lepra morali.

Alium de vera & falsa nobilitate.

Alium de formicarum moralitate dialogum studiosi & pigri.

Speculum perfectionis.

Dispositorium moriendi.

Sermones de tempore & de sanctis.

Claruit anno 1435.

Ioannes Molanus in bibliotheca Theologica.

IOannes Nyder, ordinis Prædicatorum S. Theologiæ doctor, Prior fuit conuētus Basileensis, legatus ipsius Concilij ad Bohemos, sagarum acerrimus persecutor, obijt Noribergæ in legatione anno Christi 1438. Scripsit autem sermones per annū, Parisijs apud Paruum in 8. alibi in folio. De lepra morali. Parisijs & Louanij. Formicatium apud Marnef in 4. Consolatorium timoratæ conscientię in 4. Manuale confessorum Parisijs apud Marnef 1518. in 8. Dispositorium moriendi in 4. In Decalogum Vlmæ in fol. De contractibus mercatorum opusculum recusum Coloniæ 1575. cum tractatu Beneuenuti Stracchę.

Liber Primus.

QVOD FORMICARVM PROprietates præ multis animalium conditionibus sunt inspiciendæ. De sexaginta proprietatibus earum. De triplici laborum differentia. De appetendis miraculis. De eis quibus Eucharistia miraculosè data est, & cur sensibilis aliquando deuotio substrahitur.

CAPITVLVM I.

VADE ad formicam o piger, & considera vias eius, & discę sapientiam, quę cum non habeat ducem ac præceptorem, nec principem, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat: ait diues ille Salomon primus in hoc Philosophus & Theologus, Prouerb. 6. Quo in loco tria te docet, o piger, attendere principaliter 1. pij præceptoris mandatum cum præmittit, vade, & discę sapientiam: 2. proprij teporis excessum, vbi subiungit, o piger, 3. gnari animalis exemplum, quando concludit, ad formicam, cum suis proprietatibus, quàs si humanis applicaueris moribus, veram reuera discęs sapientiam. Eandem enim ob causam olim in principio nostri ordinis noster frater Thomas Brabantinus librum

moralizauit de apibus, eisdem applicans exempla & miracula suo facta tempore, ne talia aboleret obliuio mater ingratitudinis. Non autem, vt reor, leui ex causa materiam assumpsi de formicis potius quàm de aliis minutis animalibus, quia inter talia omnia nihil reperi natura sagacius, & morali disciplinæ hominis accommodatius. Qua in re nedum sapientissimi Salomonis, verùm etiam per eum loquentis Spiritus Sancti autoritatem imitor, dicentis prouerb. 30. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formicæ populus infirmus, qui quidem præparat in messe cibum sibi, & de lepusculo, locusta & stellione posterius per ordinem loquitur. Formicarum præterea ex inspectione prouida, olim Malchus, qui captiuus dicitur monachus, suæ compunctionis hausisse legitur documenta salubria, vt beatus Hieronymus in eiusdem scribit legenda: Cogitans, inquit, B. Malchus dum captus in eremo pecudes pascerem, aspicio formicarum angustum gregem, vehere videns onera maiora quàm corpora: aliæ herbarum quedam semina forcipe oris trahebant: aliæ egerebant humum de foueis, & aquarum meatus aggeribus excludebant: illæ venturæ hiemis memores, ne madefacta humus in herbam horrea verteret, inlata semina præcidebant: hæ luctu celebri corpora defuncta portabant: quodque magis mirum esset, in tanto agmine egredientes non obstabant intrantibus; quin potius si quam sub fasce vidissent & onere cecidisse, suppositis humeris adiuuabant. Quid multa? pulchrum nempe mihi, & non modici ponderis spectaculum dies illa præbuit: vnde ipse namque recordatus ipsius sapientissimi Salomonis ad formicæ solertiam nos mittentis, & pigras

Hieronym. to. 1. in fine.

Prouer. 6.

pigras mentes sub tali exemplo suscitantis, cæpi tædere captiuitatis, & monasterij cellulam quærere, ac formicarum illarum similitudinem desiderare, vbi laborant in medium, & cùm nihil cuiusquam proprium sit, omnium omnia sunt. Cum igitur inter parua admiranda animalia, non excipiendo breuem in volatibus apem, nullum formica reperiatur sagacius, similiter quoque morali disciplinæ hominis accommodatius: idcirco iuxta generalem præmissam traditionem, eius proprietates in sequentibus huius opusculi libris ac tractatibus recitabo; nihil tamen de talibus formicarum proprietatibus scribendo, nisi quod beatus Isidorus, Plinius, Solinus, & ipse Aristoteles tradunt, similiter quoque & Dominus Albertus Magnus in suis de animalibus libris, aut quod ego propria vidi experientia. Est itaque inter formicarum proprietates in genere iuxta comparationis gradus triplices, quintuplex differentia, secundum quas quinque erunt libelli ad mores hominum bonos vel malos applicabiles. *Eccl. 11.*

Prima differentia ex operatione formicarum sumitur, quia quædam mortuos sepelire videntur: aliæ in alijs laboribus lucrosis sedulò occupantur: aliæ verò stant in vijs publicis, iter quodāmodo ostendere conantes, ne erret aliqua.

Secunda differentia ex motu sumitur, quia quædam repunt tantummodo: aliæ alas acquirunt: aliæ volant.

Tertia differentia in quantitate consideratur, quia quædam sunt paruæ, aliæ maiores, aliæ maximæ.

Quarta differentia in processu ætatis videtur, cum quædam sint in ouis, aliæ vermiculi nati nouiter, aliæ autem quæ iam possunt generare.

Quinta differentia est in colore, quia quædam

nigræ, aliæ rubeæ, aliæ formæ & qualitatis alterius, vt in Æthiopia. *PIGER.* Quia me formicarum propria intueri iubes, & ibi discere sapientiam, vellem vt earum conditiones singulas exprimeres, vt his quasi pro exemplari habitis, facilius deinceps & delectabilius mores valeamus * diligere. *THEOLOGVS.* Vt noueris ergo (prout ex præfatorum Doctorum dictis elici potest authenticis) conditiones formicarum annectã sexagenas numero, cuique libello tradendo duodenarium. *Sub primo sit hæc in ordine.*

f rectius deligere vel dirigere.

6 o. proprietates formicarum pro materia totius operis.

1. In operatione sua formicæ differunt tripliciter, vt præmissum est.

2. Hæ quæ sunt nigræ, paruæ sunt mole corporis, sed virtute excellunt maiora animalia.

3. Quamuis viuant in grege, non tamen Regẽ habent ducem, nec præceptorem.

4. Ciuilitas earum est differens multum ab apum politia, dum istæ regnum habeant Monarchicum, non autem illæ.

5. Etsi monarcha careant, tamen sibi mutuo tranquilliter obtemperant.

6. De sua Republica inest eis quędam ratio, cura, & memoria.

7. Domum simul siue ciuitatem construunt, quam distinctam habitaculi, diuersis, plantarum tegunt particulis.

8. In suis domibus vias rectas & occultas fabricant, quibus satis occultè sæpe inhabitant.

9. Tam mares quam feminæ ad laborem egrediuntur vniuersæ per turmas.

10. Vias suas multum ordinatè obseruãt, ne illæ quæ exeunt, reintrare volẽtes, obuiãdo præpediãt.

11. Extra domum via satis recta & aperta ambulant, vt necessaria acquirant pascua.

12. Non

11. Non more apum sibi cibos faciunt, sed à Deo & natura donatos recondunt.

Pro libello secundo sit

1. Formicarum differentia in motu trina esse dignoscitur, vt præmisi.

2. Prognosticant & præsentiunt frigus & pluuias & tempestates aërum.

3. Geminos habent oculos quibus corpore reguntur.

4. Amputatis oculis in vijs patentibus errant.

5. Cæcitatem incurrens videntem fortissimè amplectitur, nec dimittit nisi ad casam reducta.

6. Via vna egrediuntur à suis domibus, quæ versus finem, propter quærenda pascua plurificari videtur.

7. Per vnam lineam satis regiã ad nidũ redeũt, nec in via vna aliã impedit sed aliquãdo sibi osculo vel ore pacis fœdera porrigere videntur mutuo.

8. Omnes vnum locum obseruant in quem thesauros ponunt & recondunt.

9. Nidus earum acutum quemdam & ponticum, atque odorem emittit delectabilem.

10. Fœtida quędã vt sulphur, origanum & cornu adustum ceruinum adeo odiunt, vt si talium super earum domos spargantur fumigationes aut cineres, de loco migrent. (sunt.

11. Omnes circa vêtrẽ strictæ, paruę, & quasi tinctę

11. Et vltima formicarum differentia est: Quod in senio tantùm, more auium, assumptis alis volãt.

Pro libello tertio sit conditio formicæ

1. In quantitate earum triplex (vt in præsenti non longè antea tetigi) reperitur differentia.

2. Quando in via visu priuantur vix aut nullatenus ad domum reuerti possunt.

3. Ab vrsis deuorãtur, quos sanãt si ęgrotãt vnde ab

sagacissimè quęruntur.

4. Philomenæ formicas & earum oua auidè quærunt & comedunt, quia ex his conualescunt ægrotæ, & sonoræ efficiuntur.

5. Formicaleon cibum formicarum rapit & edit in hyeme, quia in æstate improuidus nihil sibi de cibo reseruat.

6. Quamuis nidus formicarum odore bono redoleat, tamen si super eo ligna noua & tenera, aut ex his lagena terantur duriter & fricentur, fœtorem quendam notabilē cōtrahere experiuntur.

7. Quando lucri causa incautæ extra domos ambulant, sæpe à formicaleone insidiosè necantur.

8. Formicæ vbi sunt nociuæ faciliter fugantur si ibi orbiculariter cineres spargantur.

9. Formicæ dicuntur esse in Æthiopia grandes adeo, vt canibus similentur.

10. Aurum tales pedibus ex arena leguntur fodere.

11. Eędem à se effossum aurum, quod eis parum aut nihil prodest, custodire diligentius dicuntur.

12. Homines qui eis aurum furtiuè subtrahunt euigilantes ad necem persequuntur.

Pro libello quarto.

1. *est conditio:* Quod in ætatis processu gradu trino potiuntur prætacto.

2. Oua formicarum colore sunt alba: sed quātitate parua & rotonda, oblonga, & columnalia.

3. Oua earum sunt odorifera, & infirmis quibusdam animalibus medicina.

4. Incrementum oua earum suscipiunt in loco calido, & versus Solem, vbi posita à parentibus primo in vermes albos, & exinde in formicam comp len-

complentur.

5. Turbata domo oua studiosè solent tollere, & ad nidum reportare.

6. Cibus formicarum sunt fructus & herbarum succi, quarum etiam partes separant, & cum eis ad nidum reuertuntur.

7. Formicis præ alijs est proprium quòd in maiore sua ætate virtute crescunt.

8. Grana frumenti eligunt; sed hordeum modicum curant.

9. Grana desiccât cum humida sint & cõpluta.

10. Grana sollerter colligunt & decorticant ne germinent, & secretò recondunt.

11. Arte multiplici onera reddunt portabiliora.

12. Hyeme quiescunt, & cibo fruuntur æstate collecto.

Pro libello vltimo.

1. In colore denique prima est formicarum differentia.

2. Quæ domos ædificât extra solitudinem prope homines, deuastationes crebrò patiuntur.

3. Frigus graue ouis earum superueniens prolem impedit aut retardat.

4. Alis carentes, vel nimium progredientes in publicum ab alijs bestijs faciliter necantur.

5. Viscosis humoribus, & tempestate ab incessu & à labore prepediuntur.

6. Quæ sibi à vino, vel à vippa non cauent subitò inebriantur & grauiter.

7. Comestæ ab hominibus, eis nocent, non bes omnibus, sed quibusdam proficiunt.

8. Formicarum cibus nonnunquam sunt cadara animalium mortuorum.

9. Se lædentes homines humore acuto pũgũt.

10. Manus inquinât hominis, si multũ tãguntur.

11. Radices lædunt arborum vbi iuxta eas nidificare sinuntur.

12. Ad summitates scandunt arborum, & ibi earumdem arborum flores & germina lædunt & rodunt, cauantque fructus tenerrimos.

Vides igitur piger quot imitabilium proprietatum diuersitates æterna sapientia in minuto animali locauerit? *PIG.* Video, & fortasis inuideo, qui me iam vice tertia, non proprio, sed nomine probroso pigrum vocitas: quem, à tempore quo religionem approbatam professus sum, scis acediam odisse, & si non totã euaserim. Nã auctores alij qui suis cum discipulis de exemplis habuere dialogum, honesto eos allocuti sunt nomine proprio aut appellatiuo, tu verò inchoas à conuicio.

THEOL. Te pigri hominis vitio irretitum esse non re ipsa autumo: sed solo nomine mutuæ collationis gratia. Nulli scias nomen qualecunque oberit, si designati vitij actu caruerit. Quid enim obfuit Thadæo Apostolo, quòd cum proditore Christi Iuda par nomen habuit? Vbi de morum in aliquo constat differentia, parum refert quid sit de nominis conuenientia. Sicuti namque solum vocabulum nulli hominum bonitatem tribuit: ita nec cuicũque nota vitiosi nominis ipsum virtutis donũ adimit. Ni fallar, mens ipsa fuit Chrysostomi cum ait in quadã sententia: Si diaboli nomen aureis litteris scripseris, malignitate tamẽ nõ carebit: & si nomen Dei tetris nonnullis depinxeris characteribus, nihil diuinę bonitati nocebit. Vocũ itaque pruriẽtia vocabula nõ curem⁹ magnopere, sed virtutes prout cœpimus, de formicę proprietatib⁹ satagamus proficere. *PIG.* Trãquillatus à murmure, video esse vt asseris, vnde quæso, cœpta morali

doctrina,

doctrina, eandem velis deinceps prosequi. THEO. Prima formicarũ prærecitata est differẽtia & proprietas. *Quòd in operationibus suis formicæ plurimum differunt, quia quædam mortuos sepeliunt: aliæ lucrosis occupantur sæpe laboribus: aliæq; stare videntur in vijs publicis, iter quodammodo ostendere molientes alijs, ne deuiant.* Per quæ datur intelligi, quòd nulli homini, præsertim minus Ecclesiastico, licet vacare acediæ vitio, sed cunctis studendum est vtili aliquo semper occupari exercitio. Sunt enim in cœtu ipsius Ecclesiæ ad instar formicarum exercitia varia, & tres operationum differentiæ plurimũ distantes apud Deum in merito. Quidam sunt in mundo detenti licitis, sed circa corporalia presi laboribus, puta mechanici, pro sustẽtatione sua & suorum necessariorum, & maximè hi qui in operationibus misericordiæ corporalibus proximo obsequuntur, quibus tamen non semper debent insistere, sed ijsdem interdũ omissis vacare melioribus: In sæculo enim vel in infirmitate existẽtes velut mortui sunt, vel in morte quadam constituti, iuxta illud cantici Ecclesiæ: Media vita in morte sumus: Suprà enim tota vita est in cœlo, infrà tota mors est in inferno, hîc autẽ in media vita sumus, quæ quædam mors. Hinc est quod ad meliorem vitã Christus quendã vocare volens sibi dixit Matth. 8. sequere me, & permitte mortuos sepelire mortuos suos: Vnde Bernardus 19. Notãdum est in hac sententia, quòd aliquando minora bona prętermittenda sunt propter vtilitatem maiorum. Sunt alij lucrosis insudantes laboribus: sed in spiritualibus bonis, videlicet religiosi & clerici, qui per orationes & laudes Canonicas à suis & aliorũ animabus nocte dieq; hostes fugãt inuisibiles, de quibus ait Apostolus 1. Timoth. 5. Qui bene præsunt

Tria hominum genera. 1. 2.

presby-

Presbyteri duplici honore digni habeantur, remuneratione scilicet diuina pariter & humana, vt
Gloss. ord. 3. glossa insinuat. Sunt præterea alij, qui in plebeorum oculis tota die stare otiosi videntur, eò quòd corporalibus se non inuoluunt exercitijs, qui tamè in via morum veri duces sunt hominum simplicium, eis methodum ostendentes mandatorum Dei: quemadmodum sunt boni Doctores & Prælati Ecclesiæ, de quibus ad Ephes. 4. dicit Apostolus: Ipse dedit, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerij in ædificationem corporis Christi. Primi ergo boni, secundi meliores, & tertij optimi formicarum imitantur opera. *THEOL.* Vellem quòd singula in sequentibus capitulis probares per moderna aliqua miracula, sicuti ipsa iam roborasti sacræ scripturæ autoritatibus, & formicarum proprietatibus.

THEOL. Si sacræ scripturæ autoritas, & veterum tibi miracula ad credendum non sufficiunt, Iudaicæ perfidiæ videris esse proximus. Iudæi (in-
2. Cor. 1. quit Apostolus) signa quærunt sicut Græci sapiẽtiam, & Saluator Math. 7. multi dicent mihi in illa die, domine, domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquã
Greg. lib. 20. mor. cap. 8. alias. 9. noui vos: discedite à me qui operamini iniquitatem. Super quo Beatus Gregorius 20. libro moralium: Hac sententia datur intelligi, quod in hominibus charitas, humilitas, non autem debeant, virtutum signa venerari: vnde nunc sancta Ecclesia etiamsi qua sunt hæreticorum miracula despicit, quia probatio quidem sanctitatis non est signa facere,

cere, quia hæc sanctitatis specimen non esse cog-
cognoscit: sed proximum vt se diligere, de Deo
vera, de proximo meliora quàm de seipso sentire. *Aug. lib.*
Et beatus August. libro 83. q. dicit: Intelligimus *83. q.*
quædam miracula etiam sceleratos homines face- *79.*
re, qualia sancti facere non possunt. Et statim cau-
sam huius adiungit idem, dicens: Quòd non ideo
potioris loci apud Deum arbitrandi sunt esse sce-
lerati quàm iusti: non enim acceptiores erant apud
Deum Magi Pharaonis quàm populus Israel, quia
non poterat ille populus facere quod illi faciebāt,
quamuis Moyses in virtute Dei maiora potuerit.
Vnde reuera mali non possent illa facere nisi per-
missi: boni autem, si daretur eis a Domino, possent
& illa, & maiora facere: non tamen sine recta or-
dinatione domini est, quòd non datur hæc pote-
stas sicut & malis. Vnde subdens causam quare
non detur eis, dicit: Ideo non omnibus sanctis ista
tribuuntur ne perniciosissimo errore decipiantur
infirmi, existimantes in talibus factis esse maiora
dona quàm in operibus iustitiæ, quibus æterna
vita cōparatur. Propterea Dominus prohibet hinc
gaudere discipulos cum ait: Nolite in hoc gaudere,
quoniam spiritus vobis subiecti sunt, sed gaudete
quoniā nomina vestra scripta sūt in cœlis. Luc. 10.
PIG. Miracula adduci non desidero vt veritati
ipse credam fidei, & disciplinis moralibus, sed
propter pusillos fidei, quorum multitudo est non
minima, hoc exigo: qui nouis a Deo donatis pro-
digijs mouentur ad virtutes, feruentius, referunt
exinde viri solidi Deo grates amplius, & vniun- *c. d. per*
tur charitate * perfecta, ob id suo fini altissimo *facta.*
arctius inhærentes.

THEOL. Has ob causas exemplum, imo mira-
culum in nostris factum temporibus refero de

laboran-

laborantibus in seculo licitè. Fuit vir quidam plebeus laborator, simplicianus mundo, sed Deo reuera prudentior in ciuitate Nurembergensi Bambergensis diœcesis meo tempore ciuis, modo non nomen proprium: sed vitæ fama bona occurrit, filius confessionis hic extitit prædecessoris mei in prioratu Nurembergensi fratris Eberhardi videlicet, viri vt adiacens mihi testari potest patris fide digni valde. Huius enim relatione didici quæ sequūtur. Hic igitur simplicianus temporali quidē substantia non mendicus fuit, sed rebus viuebat secundum seculum mediocriter, ad diuina verò fuit deuotus plurimum, nam operibus misericordiæ de labore & rebus proprijs pauperibus erogabat largiter, peregrinationibus longis aliquoties corpus macerabat acriter, & in meditatione dominicæ passionis se exercere solebat multipliciter: & quia ex his pijs operationibus ad Deū dietim eius animꝰ cepit inardescere, idcirco desideriū aliquoties in āno sumēdi diuinissimū Eucharistiæ Sacramētum in eo non destitit crescere. Verūm in præfata ciuitate masculinus sexus rarius quàm femineus ad Eucharistię Sacramētum solet accedere, quod isti etiam licentius plerumque plebani, quàm illi solent tradere. Formidabat propterea Dei famulus Sacramentum, quod cordis æstu affectabat, contra morem crebrius petere, ne singularis videretur, iuxta illud memorandum beati Bernardi: Qui facit quod nemo, mirantur omnes. Excogitabatque tandem diuino nutu modum aliquem quo mediante acquireret per æquipollentiam, quod sumere nequibat per Sacramenti præsentiam. Sciebat enim quòd semper Dei misericordia voluntatem bonam pro facto acceptat, quando propria negligentia opus extrinsecum nō vetat.

Exemplū diuinitus tradita Eucharistia.

Bernard.

vetat. Fecit igitur quantum in se fuit quidquid potuit, se ad Sacramentum Eucharistiæ præparando die præsertim & hora qua Eucharistiâ habere verisimiliter à sacerdote proprio non valuit. Nam primum si opportunitas arriserat, Sacramentaliter præconfessus est, cibum præcedenti die sumpsit moderatius vice ieiunij, deinde deuotione vera per meditationes stans in ara cordis coram Dei viuentis oculis mactare se & actuare solebat solicitius quo potuit, & tandem infra missę officium, & potisimè communionis hora, omni quo desiderio poterat à diuina petijt clementia, vt se tanti Sacramenti participem efficeret, & bonam voluntatem pro facto acceptaret. In cuius euidentiam, vt corpus subijceret spiritui, & vt diuina bonitas bonæ voluntatis munus acceptaret pro facto, idcirco cùm sacerdos ore proprio Sacramentum sub specie panis solebat accipere, iste Dei famulus, tonso pectore, tunc etiam labia sua aperuit. Et ecce mira res. Nam diuino (vt piè credi potest) miraculo accidit, vt quando ita se disposuit, illico linguæ eius hostiæ consecratę quædam particula adhærere cœpit deuotè, dulciter, & sensibiliter, adeo vt necessarium videretur ei, aut istam quam sensit particulam de ore quod verebatur ponere, aut, quod faciebat, perceptam deglutire. de quo cum miraretur sæpius, & tàdem dubitaret, an illud aduenire diuinitus, quadam die cùm diuina audisset & percepisset vt prętactũ est, finito missæ officio certiorari volens digitum ori imposuit, linguã tangere voluit, sed digito alba quædam particula, vt visus ostẽdit, inhęsit sensibiliter, quã ori reimposità sumpsit vt antea: sed deinceps per decursum suæ vitæ nunquã simile meruit percipere, licet à bonis operibus non minus quàm prius desisteret.

PIG.

PIG. Scire vellem, cur hoc donum Deus suo famulo voluit subtrahere, qui nihil illiciti operis videbatur in tactu facere.

THEOL. Vt satis reor, nihil boni gratuiti & virtuosi huic diuina clementia abstulit deinceps, sed solùm sentimetum quoddam ademit corporeum, in quo paruum, vel quidem nullum consistit, secundum nostram sophiam atque doctrinam, meritum; quod potius nonunquam imperfectorum est præmium, ne in via deficiant, quàm sit meritum. Vnde etiam fortioribus sæpe in Dei vinea laborantibus talia subtrahuntur sentimenta dulcia, quę opus est vt aliquando dentur infirmioribus, vt docet beatus Bernardus in epistola ad fratres de monte Dei. Et fortasis etiam delicto penitus non caruit, post multas boni oraculi visas circumstantias, sicut Zacharias, ambigere, vbi dubitare non licuit. *Luc. 1.*

Nigredo quid significet. De quibusdam virginibus à Christo desponsatis, & quare Deus simplicibus plus solet dare.

CAPIT. II.

PRocedo ad formicarum conditionem aliam, quæ est: *Quod hæ quæ nigræ sunt paruæ quidem sunt mole corporis, sed virtute & animi industria excellunt maiora animalia.* Per quę datur intelligi, quòd quamuis quidam Dei famuli sint in exteriori apparentia paruuli & humiles, reuera tamen coram Deo & Dei Angelis, immo in Dei Ecclesia sanctitate & iustitia præcellunt ceteros qui in hominum aspectu sępenumero magni esse videntur: & merito. Per coloris quippe ingredinem humilitatem,

tatem, & per paruitatem corporis simplicitatem debere intelligi nemo ignorat qui sacram scripturam didicit. Hinc est quòd comæ sponsi Canticor. v. nigræ esse describuntur: id est mundo despicabiles, vt glossa dicit, & Math. 18. ipse humanatus quæsiuit, & respondit, dicens: Quis putas maior est in regno cœlorum? Et aduocans Iesus paruulũ statuit eum in medio eorum, dicẽs: Amen dico vobis, nisi cõuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit se sicut paruulus, hic est maior in regno cœlorum. Sæpe siquidem in pauperibus & simplicibus ac à mundo abiectis hominibus maiora vidimus virtutum, & nonnunquam miraculorum diuinorum indicia quàm in his qui alios in dignitatibus vel scientijs præire videntur. Deridetur, inquit beatus Iob ibidem cap. 12. iusti simplicitas, quæ est lampas contempta apud cogitationes diuitum, sed parata ad tempus constitutum. Diuites enim (vt super eodem dicit beatus Gregorius) vitam simplicium in hoc mundo humilem abiectámque despiciunt. Si tamẽ ante occulti iudicis oculos emicãt: honorari metuũt, despici non refugiunt, corpus continentia afficiũt, & sola in animo dilectione pinguescunt.

Gloss. ord.

Nota simplicium apud Deũ excellentiam.

Gregor. lib. 20. moral. c. 28. & 29. al. 17.

PIG. Poterisne de similibus talibus exemplum nostro factum tempore pro præsenti recolere?

THEOL. Possum, & spero multum accommodè nostro proposito. Viuebat satis nouiter soror quędam in monasterio quod *Tues* dicitur Constãtiensis diœcesis, simplex & recta, ac Deum timẽs, zelatrixque suæ religionis inter multitudinem consororum satis imperfectarum, vt notum est locum noscẽtibus. Hæc sacristiæ prærat & * sacrarum vestium pro Ecclesię officio: cui ad honorem

pro sacris vestibus.

sancto-

sanctorum qui sunt in patria multo tempore deuotè obsecuta fuerat. Intrauit autem, iam ista virgine satis prouecta existente, morbus epidimiæ pestis monasterium, & sacristanam istã cum multis ægrotare fecit sanctimonialibus. Cumque deuotè sumptis ecclesiasticis sacramẽtis omnibus ab ista sancta virgine, duæ sorores iam prope agoniã constituerentur, iacentes in alia camera distanti, quę infirmitatem ignorabant eiusdem virginis, cœperunt audire & videre cœlestem harmoniam & angelorum præsentiam circa locum sanctę virginis, dixeruntque sibi seruientibus. Num auditis & videtis quid cęlestes exercitus canunt & faciunt circa sororem nostram quam ægrotare non nouimus, sed feliciter iam migrare videmus? Sicque anima illius beatæ virginis in magna alacritate corpusculum reliquit propriũ, & in pace requieuit, magna cum admiratione sororum. Aliud exemplum. Præterea reuerẽdo patre nostro prouinciali referente audiui: quòd nuper prædones & raptores quidam vias diuersas obseruabant ne aliquem virum capere valerent à quo per vim lucrum temporalis emolimenti conquirerent. Fuit autem pro tunc in ciuitacula imperiali partua Sueuiæ, quæ Alen dicitur, ciuis quidam simplex & rectus, qui in suis negotijs itinerans in manus prædictorum raptorum venit: à quo cum quærerent vnde esset? Respondit, quod de Alen, cui illi: Captus ergo es. At ille respondit. Ita sit in nomine Iesu. Quo audito vnus prædonum subintulit, velut alter Cayphas: hanc, inquit, captiuitatem quo ad nos nunquam bona sequetur fortuna. Et ita, vt creditur, diuinitus in virtute nominis Iesu venit. Nam quamuis virum cautè multum versus captiuitatẽ ducerent, tamẽ miris modis manus eorum euasit,

In morte virginis religiosæ auditi sũt cantus angelici.

Inuocato nomine Iesu liberatur vir à prædonibus.

euasit, & ad propria inuitis raptoribus liber & saluus rebus & corpore redijt, qui nomen Iesu, id est Saluatoris in sua necessitate fideliter inuocauit, simpliciter, & veraciter.

Virgo sancta accipit à Christo annulum desponsationis.

Est etiam hodie in quodam rure propinquo satis ciuitati Nurembergensi virgo quædam ex pauperculis progenita parentibus. Hæc cum esset iunior, (modo enim est grandæua) venusta fuit corpore, & recta animo ac simplicissima.

Nam circa primos suæ pubertatis annos Christo suam virginitatem dedicare studuit, leuitates iuueniles fugere, & æstus omnes sui cordis in Christum Dei filium, velut in sponsum suum, cœpit dirigere. Tentauit tunc ex aduerso, & multis annis postmodum, dæmonis nequitia, contra hanc pugilem se erigere, & nocturno tempore, nunc strepitibus horribilibus, nunc verò inopinatis parietum concussionibus, & tandem domus quam inhabitabat ruina fantastica à sanctis, quas faciebat, orationibus sanctam virginem terrere conatus est, & à cepto proposito dejcere. Sed mentita est iniquitas sibi. Nam virgo verbis sacræ scripturæ, & confessorum prudentum consilijs, proprijsque confortata orationibus, mediante diuina gratia, non modo hostis conatus paruipendit: sed, diuina ex prouidentia, in ea cœpit his ventorum tentationibus ignis diuini amoris circa suum sponsum inflammari amplius. *Psal. 26.*

Affectus enim eo tempore amoris cuiusdam ad Christi desponsationem maximus cor angebat virginis, nullo quidem fœdo aut terreno permixtus amore: sed gestiebat quatenus aliqua specificaretur certitudine se à Christo, velut sponsam, diligi, de quo

in prædicationibus ad virgines audierat deuotas exclamationes sæpius fieri: oratioque eius ad hoc tenebat desiderium, non absolutè, sed conditionaliter: videlicet, si id Dei voluntati foret beneplacitum. Cum autem in tali desiderio multis perseueraſſet mensibus, quadam die in horto, de cuius opere victitabat, desiderium pauperis exaudiuit Dominus. Nam cum à iuuentute rerum careret affluentia, hortum sibi pro victu proprium coluit: & vaccam emit vnicam, cuius lac & horti herbas varias frequenter ciuitati intulit, & his venditis victum acquisiuit tenuem. Vix vllum sermonem factum ad populum in eadem ciuitate solebat negligere, nec differre * infra quindenam aut circiter vt reciperet diuinissimum Eucharistiæ sacramentum, præmissa prius sacramentali confessione. Igitur dum in horto post diuturna petitæ arræ vota laboraret more solito, subitò in hanc verborum prorupit sententiam: O vtinam fili Dei signum aliquod tuæ desponsationis ego pauperula, & indigna mererer accipere in tali huius horti locello, quo nunc oculis corporeis visum dirigo. Et ecce, in eodem momento & locello vidit tres aut duos circiter violarum amœnos flosculos. Erat autem pro tunc tempus autumnale & circa festum beati Martini, quando in nostris partibus, nedum omnium florum emarcescere solet amœnitas, verumetiam tunc glacierum & niuium gelicidia omnium fructuum & foliorum vires ab arboribus consueuerunt decerpere, & enecare herbas in quibuslibet hortulis. Gauisa est itaque Christi virgo, & ex admiratione territa de tam insolito spectaculo, violas manu collegit propria, & conseruauit sollicitè, vt exinde amor & spes arctius ad suum spōsum gratè succrescerent. Verum

Psal. 9.

2. vltra.

quia

quia postmodum ex simplicitate nimia tentatio quędam & ambiguitas in eam incidit, anne hoc signum sufficiens esset arræ illius quam tam sedulè à Christo poposcerat, ideo preces nouas, & suspiria acriora prioribus suo spōso cœpit porrigere, vt certificaretur amplius. Cúmque in sequenti anno iterum in horto suo laboraret quodam die, & ibidem in locum certum intuitum dirigeret, optando ex imo cordis desiderio, quatenus ibi reperiret, in signum Christiferæ desponsationis, annulum aliquem, si diuinæ voluntatis id esset. Et en altera vice non spreuit Deus preces humilis virginis: sed reperit materialem quendam annulum, quem vidi postmodum: erat autem coloris albi, de minera qua nescio, argento mundo videbatur similior, & in clausura vbi iungebatur in circulum, duæ manus artificiosè insculptæ extiterunt, cancellatim sibi mutuo fidem porrigentes & sese arctè constringentes. Fuitque locus inuentionis huius muneris tam inopinatus humanæ cōiecturationi, vt omnino desertus ab alijs videretur hominibus. Hunc annulum virgo gratissimè seruauit in posterum, & altissimo suo sponso, deinceps vt antea, in labore manuum suarum, viuere studuit quàm antea lætius. Addidit etiam is quem diligebat vice tertia in quadam visione nocturna se virgini purę in loco quodam (vt videbatur) mūdo, in ea forma ostendere, & ad amplexandum porrigere in qua solet pro fidelium libris simplicium depingi paruulus virginis & matris, tractatus manibus tempore pueritiæ. Vides igitur in prima virgine, post hanc vitam, quia erat humilis, exaltatam, & aliam simplicem à Christo consolatam in præsenti nequam sæculo. *Psa. 101.*

PIG. Miror cur in ea re hanc puellā commendas

in qua potius Deum tentasse videtur, quàm donum aliquod meruisse? Per certitudinem enim diuinum amorem sibi inexistentem agnoscere, & huius notitiam per signum à Deo poscere, vbi per solam fidem ambulare iubet sacra scriptura, Dei tentatio esse videtur: Sunt inquit Ecclesiastes 9. Iusti atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, vtrum amore an odio dignus sit. *THEOL.* Non ex motiuis minimis præfatam laudaui virginem, cuius vitam simplicitate columbina plenam, & virtutibus refertam esse sæpe ipse præsens, & ab alijs fide dignis didici. Noscere enim debes, quòd in simplicitate cordis Deum purè quærentibus eius clementiam, quosdam actus, aut ad nullum, aut ad modicum vitium imputat, quales perpetratos ab alijs, naturali, vel gratuita industria præditis, sæpe pro culpa accusat. Ignorantia siquidem eorum quę non sunt de necessitate salutis, præsertim in simplicibus hominibus, actus quosdam excusat in toto, vel in tanto. Qualis ignorantia, vt constat, in simplicibus abundat, & aliquando ibi in eis meretur gratiam, quando in sagacioribus factum incusat, & auget peccatum. Legis propterea in vitas patrum. Paulum simplicissimum virum in naturalibus, per minas quodammodo Deo propositas, quibus se asseruit nolle cibum sumere, nisi dæmon ab obsesso prius recederet corpore, illic ad votum exauditum esse, vbi alius fortasis, Deum tentando, iram eius meruisset. Appropinquât propterea tales Deo seruientes in simplicitate animi, puerili innocentiæ, cui nec Ecclesia graues pœnas infligit pro actibus, quos in adultis punit grauiter. Quid ergo mirum, si Deus infinitum, misericors, eum simplici animo * quærentes exaudit

Facta quædam in simplicibus excusantur quæ non in alijs.

Vita patrũ par. 1

Extra de delictis puerorum per totum

exaudit priuilegialiter. Memoretis denique illius Gregorianæ sententiæ qua ait: quòd miracula non sunt imitanda, sed miranda. Et rursum istius regulæ iuridicæ, quod priuilegia paucorum non faciunt legem communem. In benignissimo igitur Domino confido, quòd simplicitas & feruor diuini amoris, quem ad Christum humiliter habuisse creditur, hanc virginem excusant à tentationis diuinæ vitio, & insuper impetrare meruit, Dei filio quodammodo subarrari annulo, quam arram tanta postmodum in simplicissima sequebatur humilitate, charitate, & patientia deuota; vt multis palam fieret, quàm coram Deo morales formicæ sint magnæ quantitate virtutis, quæ tamen in mundi facie paruæ videntur, imbecilles, & modicæ.

reſt. pro quarentibus.

Ex lege 2. C. de leg.

Quod in paruis animalibus miralilior Dei lucet sapientia. De reformatis miraculosè monasterijs, & quomodo saluari possunt qui in deformatis viuunt monasterijs.

CAPIT. III.

QVamuis formicæ viuant in grege, non tamen regem habent, ducem, aut præceptorem, vt dicit Salomon prudentissimus in prouerbijs. In quo mirabilius æterna sapientia operatur in formicis, quàm in gruibus, in halecibus, in apibus, vel etiam in hominibus: in quibus tamen differentijs animalium semper aliquē præceptorē, ducem, aut regē posuit de propria specie. Nec ita intelligenda est Salomonis præfata sententia, vt penitus nullum formica habeat ducem ac præceptorem, nec

Pro 6.

principem: sed nullum de propria specie, aut de suo genere, quemadmodum apes & quædam alia habent animalia. Nam à supremi totius vniuersi principis regimine & ducatu nihil secludi potest in rebus creatis, vt de his referta est sacra pagina: &, vt ait mundi Philosophus Aristoteles. Ab hoc ente, scilicet Deo, cœlũ dependet, & tota eius natura. Cui concordat sui commentatoris, hæc, qua ait, autoritas: Natura rectè & ordinatè agit tanquam directa & rememorata ab agente infallibili. Agens autem infallibile est solus Deus antonomaticè. Poterit itaque antefata formicarum conditio quibusdam sanctis hominibus competere in Dei Ecclesia, præsertim in monasterijs degẽtibus, vbi nec viua regula boni prælati, nec scripta seruatur norma à multitudine. Vbi tamen nonnunquam boni homines reperiuntur vtriusque sexus, quasi sine rege sui ordinis. Hi enim quãuis viuant in grege, non tamen regem habent ducem, aut præceptorem, solo Christo dempto, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium: cuius ad instinctum gubernantur in arduis, licet in alijs communibus à superioribus regantur. Sicuti in multis vidimus, heu, solo nomine, clausstris & monasterijs deformatis nimium, quæ reuera aperturæ sũt, & perditorum hominum potius aliquando latibula, quàm sint virtutum tabernacula, & dissolutionum verius sunt tuguria, quàm Dei templi pastoforia. In quibus tamen aliquoties reperiuntur aliqui qui recto Spiritu Dei solius, illud beati Iob 30. ad litteram dicere possent: Consurgens in turba clamabam: Frater fui draconum & socius struthionum. De quo & illud Deut. 32. aptè potest intelligi, quod de electo Israel dicitur. Inuenit eum terra deserta in loco horroris & vastæ solitudinis:

1. Timo. 6 apoc. 19.

dinis. Circũduxit eũ, & docuit, & custodiuit quasi pupillam oculi sui. Dominus solus dux eius fuit, & reliqua, quæ ibi sequuntur. Talis in veteri testamento sanctus Propheta Michæas extitit, qui contra quadringentos viros, prophetas nomine, solus veritatem vitæ & doctrinæ seruauit, vt 3. narrat Reg. lib. 22. Talis in vtero sanctificatus Hieremias fuit, qui aduersus fictæ religionis viros clamauit suo tempore: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, mendacium enim prophetant vobis. Hier. 7. Talis insuper beatus pater Benedictus fuit multo suæ vitæ tempore, qui à falsis monachis tandem electus in abbatem, mortis poculum pro vitæ stipẽdio ab eis suscepit: quos regimine & loco deseruit, vt dicit beatus Gregorius 2. lib. dialog. *PIG.* Potésne similem aliquem qui circa nostra vixerit tempora in exemplum producere? *THEOL.* Posium quantum memoriæ occurrit. Nam eo tempore quo in studio steti Colonienſi, filium confessionis habui virum fide dignum, canonicum Tungarensis Ecclesiæ, licentiatum in artibus, & sacerdotem vita & ordine, Libertinum nomine, à quo ea quæ sequuntur percepi: quam miraculosè quodammodo videlicet monasterium sancti Iacobi in Leodio, beati Benedicti ordinis, de fece deformationis ad statum bonæ reformationis deductum sit prope nostra tempora. Viuebant enim antea ibi monachi dissolutissimè, vbi de regulari obseruantia penè nullum reperiebatur in victu, in amictu, aut ceremonijs vestigium ordinis. Erantque ibidem degeneres vita (quod peius extitit) multi de nobilium & potentum genere progeniti, quales cùm dominari in malum gestiunt, freti diuitijs & amicitia secularium, nihil boni fieri sinunt. Seuissima enim

Gregor. l. 2. dial. cap. 3.

Exemplū mali, in Abbatem electi à malis, & postea diuinitus cōuersi & reformāti suum cœnobiū

est (vt ait Philosophus in politicis) iniustitia ferens arma. Venit tamen, nescitur quorum merito, tempus quo pater misericordiarum loco antedicto succurrere voluit. Nam abbas loci defunctus est, & die statuta à monachis notabilibus nouus pater eligi debuit canonicè. Aderant tunc de gremio monasterij paucissimi Deo deuoti, qui secundum dictamen timoratę cōscientiæ elegerunt vnū ex eis idoneū. Sed ex aduerso adfuit dissolutorum monachorum multitudo, omni ferè religione vacua, quæ de suo grege morbido elegit & obtinuit quendam in naturalibus quidem satis industria mundana præditum, sed malorum moribus insignem, & omnibus malis accommodum. Qui postquam magnipendit mentis oculis se electum esse in pastorem, & ducem gregis tam morbidi, extēplo motus & visitatus diuina gratia, atque mutatus in virum alterum. vitam quam gessit horruit prēteritam, formidauitque humerum infirmum oneri nouo submittere, & dubitare cœpit, an confirmationem expectare vellet cum proposito se emendandi efficaciter, vel an electioni resignādum foret.

ob hanc causam.

Vitato tamen secundo, ne eligeretur deterior, primum elegit, vt puto iterum inspiratus diuinitus. * Ob hinc cœpit absconditè, quantum licuit, regulam quam professus fuerat beati Benedicti inspicere, vestes religioni congruas, & lectisternia cuti suæ adijcere, & secundum cibum & potum regulariter se etiam in alijs ceremonijs regere, vt constanter suis, aduenientе confirmatione, verbo & exemplo canere & dicere valeret. Venite, & non solùm, ite. Obtenta itaque confirmatione, & in sede pastorali cum attinentijs tēporalis dominij collocatus, cognatorum suorum

potentia,

potentia, ad coercendum rebelles monachos, inuocata clanculo, die statuta domum intrauit capituli, capitulum primum suis tenuit, & mentem suam diuinitus immutatam modò aperuit: addiditque.

Ecce me vidistis hactenus multo tempore virum, heu, vestris moribus peruersis similem, & fortassis ob id electum à maiori fratrum multitudine: promitto coram vobis Deo, & beato Benedicto iam vice altera, me de cetero, non vt antea, sed vos velle verbo præcedere deinceps & exemplo; sequuti estis errantem, sequimini correctum & pœnitentem. Et quicunque, me sequendo, regulam, quam professi sumus, tenere voluerit, à me velut ouis à suo pio pascetur pastore: quicunque verò renuerit, me vltorem habebit vsque ad carceres inclusiuè. Dixit; & hæc facta sunt omnia, cunctis qui audiere stupentibus. Nã obedientes ad plenum reformauit, & rebelles aut pœnis afflixit grauibus, vel à loco fugauit, & sic, velut vinea Domini Sabaoth, vsque hodie dictum monasterium perseuerat in regulari obseruantia. *Isa. 5.*

PIG. Illud opus mutationis manus dextræ à Deo factum nõ minus autumo fuisse miraculum, quàm quòd diuino numine corpus aliquod de morte esset suscitatum. *Psa. 76.*

THEOLO. Assentis in hoc beati Augustini sententiæ qua ait: maius esse miraculum iustificare impium, quàm creare mundum. Hic enim nihil resistere potest diuinæ potentiæ: ibi verò libertas humana recalcitrare valet. *August. tract. 72. in Ioan.*

PIGER. Satis apud me vertitur in dubium, vnum quod protulisti in exẽplo, quomodo enim verum esse potest quæso, quòd in monasterio, *Dubium.*

omni

omni quasi regulari obseruantia spoliato, quosdam asseris monachos fuisse, licet paucos, Deodeuotos? Nam sine proprietatis vitio nullatenus videntur posse viuere, qui de communibus bonis monasterij non prouisi, coguntur, velut seculares veri, temporalia omnia sibi prouidere. Sileo de corporum incontinentia, & de animarum inobedientia, sine quibus in talibus vix viuitur monasterijs.

Variæ de eo sententiæ.

THEOL. Super hoc dubio non solùm variæ, sed contrariæ, & diuersorum aduersæ dantur sententiæ. 1. Quidam dicere non verentur: omnes existentes in talibus monasterijs esse extra statum salutis, 2. quibus non assentio. Sunt alij qui ex aduerso affirmare audent: omnes existentes in talibus monasterijs esse in statu gratiæ, si præcepta, secularibus hominibus debita, seruauerint, & more consueto in monasterijs vlta præmissa vixerint: quorum dogma incautum esse credo, nisi aliter respõsum suum distinxerint. 3. Sunt præterea alij, ad viam quasi declinãtes mediam, quorum doctrina quinque tradit regulas, per quas quisque, qui saltem ad locum reformatum venire nequit (vt inquiunt) religiosus discere poterit in dissoluto & deformato monasterio, an per viam salutis incedat.

Respons. iudicatur per quinque regulas.

1. Si seruat ea quæ etiam à seculari homine sub præcepto seruãda sunt: quia in his prima, & Christiana principaliter consistit religio.

2. Si seruat secundùm quæ in regula & statutis suis professus est, quæ, & vbi sub præcepto cadũt: quia contra hæc faciendo, eò quòd præcepta sunt, votum professionis videtur directè cadere, & huic contraire, est Deum grauiter offendere, & qui talia violat animam damnat.

3. Si de communibus bonis conuentus nõ prouisus, necessaria suo statui tenet temporalia solùm

ad in-

ad incertum vsum de licentia sui prælati, alioquin proprietarius esse videretur. Fuit hæc doctrina venerabilis Humberti super regulã beati Augustini suo tempore, & similiter domini Alberti, qui cum esset Prouincialis Theutoniæ, in Prædicatorum nostro scilicet ordine, sic scribit dictæ prouinciæ in epistola, cuius initium: Instantia & sollicitudo. Ne, inquit, proprietatis vitium sanctæ professioni paupertatis nostræ possit subrepere, volo vt nullus frater aliquam habeat dispensationem nummorum, aut quarumcumque rerum quæ ad eius consilium, siue in eius vtilitatem, voluntatem, siue * aliorum modo quolibet conuertantur, nisi conscio prælato suo, vbi sit illa pecunia, vel res alia, & qualiter dispensetur. Nam si quis secus faceret, & prelato inscio huiusmodi res dispensaret, aut dispensandas suo consilio seu arbitrio reseruaret, eum proprietarium reputarem, & tanquam professionis violatorem regulariter condemnarem. Hęc Albertus.

Albertus magnus.

c. d. alia.

4. regula est. Si in his quibus de licentia prelati abundat temporalibus, quæ velut Deo dicata censenda sunt, non vt multi dissipat, sed proximo, præsertim fratri necessitatem patiẽti, subuenerit: quia ad hoc plusquam secularis persona obligatur religiosus, qui multiplici iure adstringitur confratri domus suæ subuenire citius quàm seculari extraneo proximo. De quo beatus Ioannes dicit in sua canonica: Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate. 1. Ioã 3.

5. regula est. Si firmum habet propositum resignandi temporalia, sibi ad incertum vsum conces-

cessa per prælatum, quando idem debitè petierit, & in reformatione monasterij quando opportunitas arriserit, quantum sua interest, intendit cooperari fideliter pro loco & tempore. Ego igitur in confessionis audiètia, vel modò requisitus: quando hæc, quæ ista ab initio tradit opinio, à religiosa quacunque percipio seruari persona, eam in salutis statu esse credo, si non erro, quem errorem (si est) paratus sum corrigere.

Alia 4. dubia.

IIC. Quatuor mihi hìc occurrunt dubia quæ, si rationabile est, quæso enodare velis. Primum, quid de his sentiendum sit, qui adhuc in seculo

1. sunt liberi, & prædicta seruare proponunt, & sic deformata intrant monasteria. Secundum, quid

2. de his qui in seculo sunt, voto tamen de religione intrando sunt astricti, non reperientes introitum nisi in locis deformatis. Tertium, quid de

3. his qui iam in deformato monasterio sunt recepti, & ad loca reformata venire possent, sed nolunt,

qũq; 5. quinque scilicet regulas.

prædictas tamen * quandoque seruantes. Quartum, quid de his, qui primum probati in reformatis monasterijs, & deinde ibidem professi, postmodum sine necessitate, aut causa rationabili ad loca migrant deformata: quos multi litterati, & graues viri vocant semiapostatas, iuxta illud Christi Luc. 9. Nemo mittés manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei.

THEOI. Dare super talibus, & super similibus raris quæstionibus sine distinctione multiplici responsionem, puto rem esse magni periculi. Conari etiam ad distinguendum in talibus multimodè, menti confusionem grandem parere, & tædio lectorem posset afficere: eò quòd vnica circumstantia sæpe valde casus variat in particularibus, de quibus quæris. Vni enim infinita possunt

possunt accidere. Scimus præterea quod inter litteratos vnusquisque in suo sensu abundat. Non insuper memor sum, quemquam præceptorum meorum ad præfata dubia expresse scriptis respondisse. Quamobrem de responso meo nunc supersedeo, vtrique nostrum sufficiat quòd in loco reformato est. Si autem quemquam aliorum dubij alicuius præfati cathena constringit: pro absolutione sui, magnum aliquem, si potest, quærat in regno cœlorum, id est in Ecclesia. Magnus autem est iste quem agnoscere docet supremus magister, qui dicit Matth. 5. Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Qualiscunque enim moralis in tali ambiguo laboret formica, si, quod in se est, fecerit, ducem aliquem reperiet sui itineris, aut instinctu diuino, aut nutu alio ab alto, vt tutè in aliquo viuat grege.

De politia bona triplici. De errore eorum qui castitati detrahunt. De liberatis ab amore carnali diuinitus, & quam apta sint terræ fideles procastitate tuenda.

CAPIT. IIII.

Ciuilitas formicarum multum est differens ab apum politia; cum istæ habeant regimen monarchicum, non autem illæ. Distinguit Peripateticorum princeps in suo libro tertio Politicorum, quòd tres sunt species politici principatus, regnum videlicet, aristocratia, & timocra-

Aristot. l. 3. pol. c. 5.

Tres species bonæ politicæ principatus.

timocratia,

1. Regnum est monarchia, siue principatus vnius personæ, quando scilicet vna persona, perfecta in omnibus virtutibus, quærens in omnibus bonum cõmune, & bonum proprium singulorum, principatur toti residuæ multitudini hominum.

2. Species est Aristocratia in qua plures virtuosi, perfecti virtute & sapientia dominantur, singulis officijs præponẽtes virtuosos homines & prudentes: quod corrumpitur quando regunt vitiosi homines & iniusti.

3. Est Timocratia in qua multitudo domi natur hominum qui super ęquales in honoribus constituti quærunt bonum tam diuitum quàm pauperum. Hæc regimina, licet omnia sint bona, primũ tamen regimen est optimum, tertium infimum, & secundum melius vltimo. His principatibus correspondent ex aduerso tres corruptiones principandi, non rectè dicendæ principatus politici, sed transgressiones eorum.

Tres eiusdem corruptiones.

1. Tyrãnis Primum, quod tyrannides dicitur, & pessimum regimen, & vbi rex vertitur in tyrannum, qui quærit vtilitatem propriam in omnibus, non subditorum vtilitatem.

Secundum est minus malum quod oligarchia nuncupatur, in quo pauci & vitiosi dominantur collecti & diuitibus & pauperibus, non bonum communitatis intendentes, sed tantum bonum suum & amicorum procurantes, scilicet diuitum & pauperum, & exinde officia talibus distribuũt.

Tertium vocatur democratia tolerabilius, in quo multi, non mediocres, sed dominantur populares, non tamen de damnis curantes diuitum, sed suorum pauperum tantummodo. Primi, qui

tyranni

tyrāni sunt, nullius à se bonum quærunt. Secundi bonum tantùm quærunt suorum amicorum diuitum & pauperum. Tertij verò tantùm suorum, plebeorum scilicet, bonum procurant. Principatus præfatos tres Israel Dei electus populus olim successiuè habuisse videtur. Primum quidem in terris monarcham vnicũ Moysen, qué supremus mundialis monarchiæ Deus misit, Exod. 3 dicens: Veni mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Israel de Ægypto. Secundum quidem quando numeri 11. dominus ait Moysi: Congrega mihi septuaginta viros de senioribus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri: & auferam de spiritu tuo tradamque eis vt sustentent tecum onus populi, & non tu solus graueris. Tertium verò regimen, vel quasi idem, populus Israel sustinuit Iudicum 17. vbi dicitur: In diebus illis non erat Rex in Israel, sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Dixi autem Israel vniuersum in terra primũ monarcham vnicum habuisse, quia ponendo Moysen. se de cœlo, non de terra, esse regem Israel voluit, cuius regimen vsque ad tempora Saul durauit. Vnde iratus Deus Israel regem primò desideranti in terris ad Samuelem orantem 1. Reg. 8. dixit: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abiecerunt, sed me, ne regnẽ super eos. Et ibidem 10. Samuel populo ait: Vos hodie proiecistis Deum vestrum qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris. Est itaque apud apum gregem similitudo monarchię seu regni in quo de grege vnus est rex & princeps. Inter formicarum verò multitudinẽ nullus rex habetur eiusdem speciei, sed à natura, omnia naturante, Deo scilicet, reguntur ad fines debitos,

debitos. In hac autem conditione quidam, & pauci homines, plebei & simplices formicis sunt similes, qui in multis non ab humano imperio, sed reguntur à Dei mirabiliter consilio, quales in multis locis reperi: in illis præcipuè vbi rarus & preciosus est sermo Dei, & in locis istis, vbi clerus, qui non solùm dum præcepta necessaria, verùm etiam Christi consilia euangelica suadere deberet, nec vita * præcedit nec doctrina sibi commissum populum; imo potius perfectionis vias volentes aggredi, pro viribus impedit. Si enim animarum conditor, paterno suo instinctu speciali, in locis taliusmodi beniuolis non subueniret hominibus, qui nec informantes habent pastores, nec libros sacræ scripturæ valent à seipsis intelligere, * & quos mundus & parentela vt plurimum conatur ad malum trahere, quomodo quæso in veritate staret illud Christi, quod suis consolatoriè promisit Matth. vltimo: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem sæculi? Si præterea, vt omnes Philosophi inquiunt, & videmus experientia, parentes in omni specie suis prouident filijs in his quæ eis sunt necessaria, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, nunquid ista omittet erga suos filiolos? Absit hoc nefas patri pijssimo ascribere, quod lupinæ feritati vix attribuitur. Prædicando namque aliquando per loca Alemaniæ varia, quidam animarum pastores Ecclesiastici (prout reperi) publicè contra fragilem sexum, Virginis almæ volentem sequi vestigia, non verebantur dicere sine distinctione quacunque: meliorem & vtiliorem esse vaccam singulis annis generantem vitulos, quàm vitulam iuuenculam & sterilem. Per hanc sententiam dantes plebi intelligere, quod femine

Restituit pro pretendit.

Rest. pro, vt.

2. Cor. 1.

feminæ generantes in matrimonio præferendæ forent puellis manentibus in statu virgineo. Quales prædicatores reuera in hoc malitiam excedunt Vigilantij hæretici, qui matrimonium virginitati non prætulit, sed errando æquare studuit, quem, velut Ecclesiæ hostem & sanæ doctrinæ inimicum, latè beatus Hieronymus in sua confutauit epistola. Parem errorem nonnulli viduis seminant, quas inferiores esse suo statu matronis matrimonij affirmant. De talibus animarum seductoribus aptè ad suam plebeculam castissimus ait Euangelista in sua canonica prima Ioan. 2. Filioli mei nouissima hora est, & sicut audistis, quia Antichristus venit: nûc antichristi multi sunt. Et concludit post pauca: Sed vos vnctionem habetis à Spiritusancto, & nostis omnia. Et iterum: Hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos, & vos vnctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis. De similibus Apostolus Rom. 8. ait. Quicunque spiritu Dei aguntur hi filij Dei sunt. Et beatus Iacobus ✶ id orare docet, vt videlicet spiritu sapientiæ quis in necessitate regatur à Deo, dicens: Si quis vestrum indiget sapientia; postulet à Deo qui dat omnibus affluenter, & non improperat; & dabitur ei, postulet autem in fide nihil hæsitans.

Hieron. aduersus Vigilant. tom. 2.

rect. pro adorare.

Iac. 1.

Virgo tuetur suam castitatẽ confugiẽdo ad virginẽ Mariã, & poslea in matrimonio christianis simè vixit

PIG. Probare digneris ista exemplo.

THEOLO. Fuit meæ iuuentutis tempore quædam in Constantiensi diœcesi in rurali villagio, vltra opidum imperiale, & satis prope Lindaro, in terra non vinifera, sed multum virginifera, fuit inquam ibi virgo adulta, facie pulchra, & elegantior moribus. In huius aspectu captus est quidam (vt ipsa mihi retulit) clericus: & quantum conijcio, erat suus plebanus, vir

leuis moribus, & religiosus ferè nomine. Qui vulnus suæ mentis vltra celare non valens, venit ad laboratorium dictæ virginis, honestis verbis primùm se rete dæmonis exhibens, & tandem ad amorem sui, virginis ausus est verbis dūtaxat prouocare animum. Quod illa diuino instinctu percipiens, & mentem cœlibatus sic paulatim perdere intelligens, si serpentis caput non contereret; illico intacta mente & corpore respondit viriliter: Domine cum verbis talibus domum meam frequentetis nullatenus, alioquin repulsam sustinebitis verecundia mediante. Cui ille. Et si me diligere modò renueris, verbis monita dulcibus, me amabis, tibi promitto, ✶ non post modicum operibus arctata raris. Erat enim vir ille suspectus incantantor, & de maleficio. Verba hæc virgo pro vento habuit, nec se ad amorem viri sensit vllatenus pro tunc affectam: sed deuoluto non multo tempore imaginationes amorosas de viro isto cœpit habere, vel pati potiùs, nesciens quid acciderit. Sensualitas enim in ea velut serpens ad rationis aliquotiens pulsauit ostium, vt ad amorem illicitum aperire vellet. Quod illa percipiens, diuinitus inspirata, ad matrem misericordiæ confugit, & Dei virginem deuotissimè pro auxilio à filio impetrando implorauit. Statimque honestam societatem requirens, peregrinari cœpit ad locum eremitarum in præfata diœcesi, vbi Ecclesia gratiosa multum est in honore consecrata Dei genitricis. Qua ibi inuocata, confessa est sacramentaliter, ne in ea aliquem locum habere posset malignus spiritus: sicque protinus omnis in ea cessauit hostis superstitiosa machinatio, quę eam postmodum nunquam tetigit. Ibidem etiam tunc informata est diuinitus, qualiter se habere deberet, si

f. negatio omittēda.

eam intrare contingeret matrimonium, qua informatione, tanta donata est gratia virgini, vt postea à parentibus virgo pura tradita nuptui, cum viro, omni laude digno, tam deuotè vixit, quantè me nō recolo copulam reperisse matrimonialem. Statim enim postmodum imperiale opidum intrauerunt, & corpore & animo cum honesta paupertate Deo seruierunt. Vbi viro vxor prudentior, maritum Deo omni conatu seruire docuit. Omnium hominum leuem lętitiam cum tota domo sua vitauit, filios plures sanctæ indolis habere cœpit, virtutum spectacula, & filiam conseruauit Deo deuotam virginem: sicque in mundi versata est strepitu, pro domus tantummodo necessarijs, vt eam, si videres diebus festiuis, & quotidie in Ecclesia, deuotionibus extaticis raptam esse crederes in cœlum, non minùs quàm virginem aliquam deuotissimam in suo monasterio.

PIG. Ex adiutorio supremi regis præstito huic virgini elicio documenta notabilia. Primum, quàm gratiosè Deus simplices se purè quærentes inspirat. Deinde, quòd contra maleficos mentis innocentia, & sacramentalis confessio, cum sanctorum inuocatione multum adiuuat: demum tamen mihi videtur mirabile, cur terram prædictam sic commendas. Nam vidi locum & patriam quam laudas esse virginiferam; & quam inhabitasse hanc feminam asseris. Est autem terra inculta in vinetis, collibus, & montibus aspera, & ad arandum inobediens, proprié inobedientissima, in qua ad litteram incolæ non vuas, nec ficus, sed spinarum & tribulorum metunt fructus amarissimos. Et quod huic est rarius, nulla ibi virginum sunt monasteria, nec loca religiosorum reformata, nec Beginagia ibi sunt, velut in Reni

Ioan. 1. linea. Cum Nathanaele ergo dicere possum: A tam sterili loco terrenorum fructuum & spiritualium hominum potest ne aliquid boni esse?

THEOLO. Per ea per quæ tu locum vituperas, & patriam spiritui idoneam esse commendas. Nunquid per Iob 28. æterna ait sapientia: Sapientia non reperitur in terra suauiter viuentium. Nã Plato & sui discipuli loca reliquerunt fructifera, & pro sapientia acquirenda terras inhabitauere pestilenticas. Et sicut in terra Galileę, abiecta & sterili, in comparatione ad alia vicina loca in Nazareth primum in vtero ortus est nobis sol iustitiæ, Christus sponsus virginum: ita hodie loca sterilia plus diuinę inspirationi & cœlibatui quàm fructifera deseruiunt. Igitur inde tanquam experto potes credere, me in nulla parte Alemaniæ, ceteris paribus, tot castas & immaculatas virgines reperisse, sicut in terra prope Nurenbergam, de qua locutus sum. Viuunt enim de labore manuum suarum tantummodo, in paternis domibus, vt plurimum, & in textrina arte. Oppida enim aliqua ibi modica sunt, quę his * tantũ abundant virginibus, vt hoc anno quidam castitatis æmuli eas in Republica accusauerint, quòd essent in tanto numero, de quali futuri mariti necessarijs spoliarentur vxoribus. In villagijs denique adiacentibus non minor est copia virginum, vbi tamen acrius impugnantur à clero dissolutissimo, & à temporali domino, quòd eas inuitas plerumque, contra iura naturalia, matrimoniali lege subijcere nititur. Et quamquam ibi sæpe magna fames diuini verbi existat, alibi tamen, sicuti ibi, non reperi homines à Deo immediatè, rectè, & sine erroribus inspiratos. Vnde experientia pro tunc didici, quàm vera sint

Luc. 1.

Patria ferax virginum.

.i. in tantum.

quæ

quæ præmittuntur de diuino & ſuperno regimine, in quo per vnctionem dantur neceſſaria documenta humanæ vitæ: ita, vt quamuis ſpirituales illæ formicæ monarcha, & principe, & doctore egeant terreno, tamen diuina inſpiratione ſuffultæ, rege non carere videntur ſupremo.

De mutuo & fraterno iuuamine. Et de triplici gradu in matrimonio caſtè viuentium.

CAPIT. V.

ETſi formicæ monarcha careant, ſibi mutuò tamen tranquilliter obtemperant. Hæc conditio pacem & cõcordiam iugem in eis cuſtodit, quam in pauciſsimis animalibus reperimus. In quo etiã ſtatui innocentiæ ſatis appropinquant, in quo inter homines nulla fuiſſet * diſcrepantia, ſi proto- *.i. diſcor-*
plaſti prima Dei præcepta ſeruaſſent. Hanc enim *dia.*
ob cauſam Deus ait, Geneſ. 2. Non eſt bonum hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium ſimile ſibi. Adæ enim non inueniebatur ſimilis adiutor. Immiſit ergo Dominus ſoporem in Adam: cumque obdormiſſet tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea: & ædificauit Dominus Deus coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam. Per quæ omnia, vt gloſſa innuit, pa- *Gloſſ. ord.*
cem & concordiam innuere creator voluit, & in matrimonio quàm neceſſaria foret mutua obtemperantia, quam natura à Deo profluens tam manifeſtè in formica poſuit. In qua etiam docet præcipuè, qualis eſſe debeat

statvs inter iunctos in matrimonio, quia obtemperans & pacificus, de quo per increatam sapientiam Eccles. 25. dicitur. In tribus est beneplacitum spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus: concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.

PIG. Reperisti ne tuo tempore talismodi copulam matrimonij quæ miraculosè sibi & pacificè conuiueret? *THEOL.* Inueni, vt reor, non semel, sed pluries, admirandam stupendamque castitatem à quibusdam seruari in cõiugio, & sub gradu triplici. Quidam enim castè viuebant ad modum naturalis legis. Alij ad instar B. Nicolai vtriusque parentis, vna vel pauca concepta sobole, orationi deinceps vacare cœperunt. Alij etiam pro posse imitari conati sunt Ioseph cœlibatum & beatissimæ virginis. Fuerunt enim meis temporibus, vir quidam & sua vxor circa ciuitatem Nurenbergensem, Bambergensis diœcesis, personæ deuotæ Deo, & fama redolentes apud homines, qui bona matrimonij principalia: fidem, prolem scil. & sacramentum tam illibatè conseruare gestiebant, vt maritus debitum coniugale nunquam exigeret à coniuge, nisi semel in anni spatio, eo dumtaxat tempore quo verisimile fuit prolem concipi. Nec castiss ima femina alio tempore reciprocum vnquam petiuit debitum: quinimo illico quo se concepisse sensit, illud marito cœlibi statim innotuit; vt sic vterque, castè viuendo, creatori animarum supplicaret pro fetu concepto, ne sine baptismo vita priuaretur. Quorum oratio tã fuit efficax, vt in prole prosperarentur * votiuè. Fuerunt præterea circa prætactum locum aliæ tres matrimonij copulæ omni deuotione plenæ, quas noui, quæ omnes post virginitatis florem per matrimo-

Tres gradus castitatis in matrimonio.
1.
2.
3.

Exempla singulorũ
1.

2. *ad votum*
2.

trimonij legem perditum transactis duobus, quinque, vel sex circiter annis infra quos proles genuerunt, ex consensu mutuo, amore castitatis & diuini obsequij, deinceps se propter regnum Dei, non ferro, sed religione castrarunt: non, velut Origenes, ad litteram, sed nulli deinceps Venereæ voluptati dantes operam. Erant autem inter has copulas quædam personæ multum pauperes: quędam mediocres in diuitijs: quædã verò abundantissimæ in opulentijs, sed omnes penè iuuenes personæ erant, pulchræ & fecundæ prolificationi futuræ, & quod his maius est, continuè in eadem camera, licet non in eodem lecto, dormientes, cœlibatum tamen vidualem seruantes. In eadem autem dormiebant camera ne alter de aliena notari valeret persona verè vel mendaciter, vt sæpe fieri compertum est in separatis cõiugibus ab eadem camera. Noui insuper in ijsdem partibus iu- 3.
uenculum & iuuenculam deuotione præcipuos, qui à parentibus traditi nuptui pari voto sese primum clam constrinxerunt, vt in virginitate perseuerantes, nulli vnquam darent operam corruptioni, sed tantummodo in matrimonialem consentirent cohabitationem castam & virgineam. Ita enim matrimonij sacramentum susceperunt, in eodem proposito iam multis annis vsque ad senium continuarunt, & in Deo fido, ita perseuerabunt. *PIG.* Hæc quæ asseris haud dubium magna Dei sunt miracula, quæ ego non minora reputo, quàm prodigium trium puerorum qui in *Dan. 3.*
ignem proiecti tempore modico, illæsi euaserunt diuinitus: Hi autem viri pariter & feminæ, de quibus affirmas, die noctéque, & annis plurimis ad ignem applicatæ Veneris, Dei nutu solius illesæ permanserunt. Quis enim picem tangere poterit, *Eccle. 13.*

& ab ea non inquinatus abire? Quis quæso aridæ & ligna fragilia igni applicauerit, & aduſtionem eorum non ſentiet? Quis denique ſcorpioni tam diuturno tempore cohabitans, toxico non læderetur vulnere?

THEOLOG. Bene ſentis, quia reuera mulier viro caſto ignis & ſcorpio eſſe poterit: à quibus ſi Deus cuſtodierit, vt præmittitur, miraculum eſt, & ſolius Dei digitus. Teſtatur illa B. Ambroſius in lib. de offi. vbi dicit non habetur. Ianua diaboli, via iniquitatis, ſcorpionis percuſsio nociuumque genus eſt femina. Cùm proximat, ſtimulat, ignem accendit flamigero igne percutit conſcientiam pariter habitantis, & exurit fundamenta montium. Si viris feminæ cohabitent, viſcarium non deerit diaboli.

Quæſtio. *PIGER.* Suntne tales modi quos præmiſiſti caſtè viuendi in matrimonio ſuadendi coniugibus, an prohibendi potius? Quod ideo moueo, quia percepi aliquoties, quàm callidè ſacerdotum quidam tales ſolent perſequi. *THEOL.* Nec paſsim ſuadenda ſunt iſta indifferenter plurimis, nec vbique
cap. 2. vitanda. Suprà enim audiſti, quòd miracula non ſunt ad conſequentiam trahenda, & quòd priuilegia paucorum non faciunt legem communem. In carne autem præter carnem viuere, angelorum, non hominum eſt communiter. Sunt præterea quidam conſtituti in matrimonio adeo fragiles, (& horum infinitus eſt numerus) quibus præfati modi caſtè viuendi ſunt impoſsibiles, & per eos attentati, laquei fierent dæmonis. Talibus idcirco Apoſtolus 1. Cor. 7. talem tradit generalem regulam: Nolite fraudare inuicem, niſi fortè ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipſum, ne tentet vos Sathanas propter

pter incontinentiam vestram. Sunt autem, sed raro, in coniugio aliqui virtute muniti ab alto charismata æmulantes meliora. Spiritus enim vbi vult spirat. Si igitur à sapienti viro vterque coniugum, omnibus attentis circumstantijs, reperitur antedictæ continentiæ accommodus, & probabiliter inspiratus diuinitus, non sunt retrahendi tales à supererogationis operibus. Spiritum (inquit Apostolus) nolite extinguere Et idcirco, vbi prius immediatè subiungit: hoc autem dico secundum indulgentiam, scilicet redditionem debiti & exactionem, non secundum imperium. Volo autem omnes homines esse sicut meipsum: sed vnusquisque proprium donum habet à Deo, alius quidem sic, alius verò sic. Verum tamen est, vt dicis, quòd hæc castitas, & omnis virginalis continentia deteriores habet hostes in clericorum numero, horum videlicet, qui aut scripturas sanctas, & sanctorum ignorant doctrinam: aut eorum qui Venereis deseruientes voluptatibus, in alijs ex malitia virtutem castitatis odiunt, qua se turpiter contra suum solemne votum spoliatos esse conspiciunt. Et quamuis autoritate Apostolica prædicti tres gradus matrimonialis continentiæ satis roborati sint: eosdem tamen breuibus exemplis naturalibus & historicis declaro. Primus enim modus quo nunquam petatur debitum in coniugio, nisi conceptus probabilis tempore, naturali legi conformis est: qui à primis parentibus, si perseuerassent in originali iustitia, tentus fuisset in status primæui innocentiæ. Eundem modum inter cunctarum bestiarum, volucrum, & iumentorum genera seruant fœminæ: quæ concepto fetu marem non admittũt, excepta solùm equa, vt Albertus libro 18. tradit

1. Cor. 12. Ioan. 3.

1. Thess. 5

1. Cor. 7.

tradit in suis animalibus. Secundus etiam gradus, quo vna susceptа prole, vel pluribus, pari proposito continentia in matrimonio incipitur, multa Sanctorum Sanctarumque habet ille gradus exẽplaria. Sic enim parentes Isaac vixisse videntur, licet iã vetuli, in cuius signum Sara se concipere debere audiens, angelo dixit, Genesis 18. Postquam consenui, & dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo? Sic parentes Ioannis, de cuius matre dicitur Luc. 1. Post hos dies, conceptionis scilicet, occultauit se Elisabeth mensibus quinque ex verecundia videlicet, secundum glossam, quia

Gloss. ord. senibus operam dare amplexibus dignum videbatur esse rubore. Sicque, quod magis probat propositum, multæ adhuc prolificationibus aptæ fecisse leguntur: vt beati Nicolai parentes, qui post vnicum fetum orationibus impetratum, deinceps continenter vixerunt. Sic mater sancti Gadinundi Cantuariensis Archiepiscopi, marito monasterium intrare persuasit, & ipsa in seculo deuotissimè Deo ministrauit. Pari modo beatæ memoriæ Maria de Oegnies, quæ multis claruit miraculis in matrimonio, tandem à viro, & à Deo precibus

Vincent. ibid. lib. 28. c 92. obtinuit, vt simul vitam cœlibem ducerent. Et teste beato Hieronymo, Melania Romana nobilissima in anno ætatis 13. viro tradita, cum eodem 7. annis vixit, & eidem 20. annis renunciauit, ipsumque virum suum ad contemptum conuertit seculi, ministratrix facta omnium pauperum occidentalis Ecclesiæ, quæ exempla omnia latè describit.

Septem exempla coniugũ qui virgines permãserunt. Vincentius in suo historiali speculo. Tertius gradus est perfectissimus matrimonij, quo retentatur virginalis integritas, qui professores multos in vtroque sexu habuit. Primo quidem Christi genitricem, & Ioseph Christi nutritium. Deinde

vt in

vt in vitas patrum legitur, Eucharistus pastor ouium, & Maria eius coniunx, quæ singulis noctibus in saccis dormientes, sua vita paupercula & virginali, sanctorum duorum Abbatum vitam, angelo teste, superabant. Pariformiter sanctus Ioannes Abbas videns ad nominationem & præsentiam cuiusdam casti rustici exisse à possesso homine dæmonem, quem nullatenus Ioannes expellere poterat, ruralem istum, quem vndecim annis didicit, nullo conscio, vxorem conseruasse virginem, castimoniæ suæ prætulit, vt Cassianus tradit in colla. Abbatis. Nesterotis. Ita Thomas Brabantinus in suo libro de apibus, describit Elisabeth quandam nobilem virginem, cuius castitati parentes inuidentes, eam nuptui cuidam tradiderunt militi: à quo per annum impolluta, data est monasterio, vbi angelica consolatione & Christi apparitione mirabili sæpe fouebatur. Sancta Radegundis nupta Imperatori Lothario, & ab eodé virgo monasterio tradita, ibidem in supremo misericordiæ opera pauperibus exhibuit. Et Anastasius cum Theogenia vxore & virgine, peplo illæso, ardentes prunas eam portasse didicit, vt vtrũque Vincentius recitat vbi suprà. Legimusque similiter sancti Heynrici Imperatoris coniugé Kunegundim virginem semper permansisse, sicuti & ipse virgo perseuerauit, licet ad sinistram infamiã ipsa super ignitos vomeres, illęsa tamen, ambulasset. *PIG.* Duo tantum mihi circa hæc dubia declara, & quietus ad audiendum alia properabis. Primum, cur secundum modum castimoniæ præfers primo, cùm teste quodam qui in secundo modo vixit in matrimonio, se fateretur facilius posse in antea semper castum permanere, quàm reddere vel exigere debitum dumtaxat cõceptus tempore.

2. *Vita patrũ par. 2.*

Magna vis castitatis.

3. *Cassian. collat. 14. cap. 7.*

4. *Thomas Cantip. lib. 2. de apib. cap. 50. p. 4. 5. & 6.*

5. *Vincent. in specu. hist. l. 22. cap. 78. & 79. Vincent. in specu. hist. 7.*

Duo dubia.

tempore. Scimus autem quòd difficultas auget meritum, & meriti maioritas eminentiorem gradum constituit. Sic etiam plures facilius pro semper abstinere volunt ab esu carnium, quàm easdé interpolatim sine excessu gulæ præsumant comedere. Secundum dubium, qualiter se prudens confessor vel consiliarius erga tales personas, proposito castitatis in matrimonio inspiratas gerere debeat? *THEOL.* Propter primi notitiam noueris, quòd in operatione aliqua, seu omissione eiusdem, aliquando difficultas est ex genere, & natura operis, puta quia difficile in se & arduum est, aliquando verò solùm est, vel principaliter ex parte operantis. Prima difficultas auget meritum, non secunda quæ est ex vitio subiecti, & ita est in exemplis ante traditis. Idcirco gradus continentiæ coniugalis stant debitè. Ad secundum scito, quòd primò ei opus est, cum summa diligentia naturas & conditiones ac circumstantias personarum sic affectarum ad castitatem agnoscere. Deinde si quis talia omnia repererit castitati alludentia, caueat ne votum ad id firmandum statim admittat, proinde occasiones incontinentiæ doceat excludere. Ibi tamen prouideat, ne ex separatione personarum, si fieri congruit, nocturna, in alia videlicet camera iacendo diuisim, de incontinentia adulterij * vllum possit sinistrũ interuenire iudicium, ad quod dæmon multum machinatur. Postremò doceat iugiter diuinum implorandum esse auxilium, & in nulla fortitudine confidant propria. Memores enim esse debent illud Sapientis Sapientiæ 8. immo ipsius Salomonis, vt dicit glossa, dicentis: Puer eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam, & cùm essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Et vt

vel. pro nullum.

Gloss. ord.

sciui

sciui quoniam aliter non possum esse continens, ni si Deus dederit, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cuius esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis: Deus patrum meorum. Vide, si libet, reliqua deuotione plena, ibidem c. 9. Magis tamen hoc vt glossa subiungit, paruulo per baptismū habenti corpus incoinquinatum congruere potest. Ex præfatis igitur liquet iam exemplis, quomodo multæ diuinæ formicæ monarcha quodammodo careant, & tamen in iugi pace sibi mutuo sanctè obtemperant.

Quomodo in brutis quibusdam animalibus quedam est ratio, memoria, & sollicitudo: de non iudicanda faciliter Prælatorum vita, & de sanctis Episcoporum quorundam exemplis.

CAPIT. VI.

De sua Republica inest eis quædam ratio, cura, & memoria. Rationem hîc accipe pro virtute æstimatiuæ potentiæ, qua etiam irrationalia animalia, secundum Auicennam, ex sensatis intentionibus intentiones non sensatas eliciunt: qua virtute mediante animalia multa mira & industriosa perficiunt opera, nunc fetum educando, nunc sanitatem perditam reparando, nunc speciē suam, aut proprium indiuiduum tuendo, & ita de multis alijs actionibus quibus humanū intellectū sæpe in admirationē conuertunt non modicā. Est enim virtus hæc suprema in animalibus ratione earētibus, & diuino regimini, iuxta id quod bruta sustinēt, proximior, & in minutis animalibus, vt in apibus & formicis, ad prouidendū sibi, & suis mirabi-

mirabilior. Tales hodie esse deberent continuè principum omnium, & potissimè prælatorum Ecclesiæ ratio, cura, & memoria: vt hæ potentiæ illuminatæ diuinitus sibi commissam rēpublicam facilius possent regere. Ex quali sollicitudine & ad Thess. 3. ait Apostolus. De cetero fratres orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus. Et 1. ad Timoth. 2. Obsecro primò omnium fieri obsecrationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus qui in sublimitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram Deo saluatore nostro, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionē veritatis venire. *PIG.* Tales scio esse deberent nostri Episcopi & præsules, sed heu omnes quos videmus in Alemania deteriores sunt quàm mundani secularium principes, & quid quæso de prælatis vel pastoribus plebis minoribus?

THEOL. Caue ne temerariè iudices, & ne in illud terribile Christi verbum incidas, quo ait: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare & non condemnabimini, in eadem enim mensura qua metiemini, remetietur vobis. Nunquam de multitudine fando generalem de malo proferas sententiam, alioquin pernicioſum iudicium vix, vel euades nullatenus. Sicut enim pia mater Ecclesia in communitatem nunquam anathema iaculat, semper præsumens in multitudine esse innocentes aliquos: ita tu ipse facito, ni à supremo iudice velis condemnari. Nam in omni loco & statu boni malis admixti esse possunt. Est interea certum satis, tuum iudicium verisimiliter

esse

8. Theſſ. 3

Luc. 6.

Id prohibetur c. Romana de sent. excō in 6.

esse præsumptuosum, quia omnes Alemaniæ præsules non vidisti: & si audisti de singulis, & de quibusdam mala dici, vide ne id Sapientis incidas: Innocens credit omni verbo: astutus considerat gressus suos Prouerb. 14. & Ecclesiastici 19. Qui cito credit, leuis est corde. Nec mirum si in talibus quidam deuotarij & zelotypi decipiuntur sæpius, qui falsò æstimant Deum Ecclesiam suam reliquisse, & destitutam vbique sanctis pastoribus. Audi Apostolum ad Rom 11. talia demonstrantem, quærentem, & respondentem. Nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum ex semine Abrahæ, de tribu Beniamin. Non repulit Deus plebem suam quã præsciuit. An nescitis in Helia quid dicit scriptura, videlicet 3. Reg. 19. quemadmodum interpellat Deum aduersum Israel, dicens: Prophetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi diuinum responsum? Reliqui mihi septẽ millia virorum, qui non curuauerunt genua sua ante Baal. Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ secundum electionem saluæ factę sunt. Putabat enim etiam Sanctus Propheta, iudicio deceptus humano, quando terram Israel plenam vidit idololatris, se solum permansisse deicolam, quia vt B. Greg. probat super Ezechielem in principio: prophetarum spiritus non semper eis præsto est ad cognoscendum occulta. *PIG.* Saltem multi sunt, vel quidam, de quibus præmisi, vt in libro legimus experientiæ. Manifesta sunt (ait Apostolus ad Gal. 5.) opera carnis, quæ sunt fornicatio, immundicia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, rixę, iræ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homicidia,

Gregor. hom. 1. in Ezech.

micidia, ebrietates, comessationes, & his similia: qui talia agunt regnum Dei non consequentur.

Rom 14.

THEOL. Quidquid sit de pastoribus maioribus siue minoribus non iudico: Suo enim Domino stabit vel cadet quisque seruus. Vnum credo verum, videlicet te errasse grauiter in tua sententia. Nam de plebanis multis quorum vita nobis est notior, tu, non ambigo, * bonum sentis, de Episcopis verò per exempla probabo. Viuit enim reuerendus pater & dominus, dominus Fridericus de Vffsas, de Franconia orientali genitus nobili ex genere, qui dudum factus * Membambergensis Ecclesiæ canonicus, & sacerdos, ita mûdi oblectamenta spreuit omnia, vt sua domus à minus deuotis clericis risu vocaretur recluforium. Vacâte deinde ibidem sede cathedrali, satis præter multorum intentionem primariam, à concanonicis electus est, & credo dignè in Episcopum: in tali, vt videtur, discordia, in quali olim in summum Pontificem, vt fertur, electus * fuisse, de quo idem in metro dixisse fertur:

.i. bene.

Exemplū sancta cōuersationis episcopi Bambergensis Friderici de Vffsas.

b. Bambergensis.

Me patrem patrum fecit discordia fratrum.

c. d. fuerat.

Gregorius x. de quo Io. Molæ. in Nat. SS. Belgij 20. Ian.

Factus igitur episcopus de quo nobis sermo, mores sanctos retentauit priores, quantum statum suum decuit. Nam in habitu humilis, in affatu gratiosus, in conscientia mundus, manus, contra multorum in nostris partibus episcoporum morem, excusit ab omni Simoniaco munere. Nullum voluit habere, vt alij Alemanię episcopi, suffraganeum ad sacerdotalem vsum pertinentem. Non consecrasset, nisi prius ad terram procidens, sacramentali confessionis antidoto se expurgasset. Pauperibus pius, mediocris diuitibus, & religiosis bonis misericordissimus extitit. Nescio an viro isti in spiritalibus aliquid defuerit: In temporalium

lium tamen regimine grauabatur anima innocentis nimium: vnde accidit vt laboraret pro viribus qu atenus episcopatui cederet. In curia illud petijt, & obtinuit, sicque modo prouisus ab eadem ecclesia, non in eadem, sed in possessione eius, vitam ducit per omnia clericalem. Fuit pridem in VVormacienſi diœceſi (tempore quo fui iunior) quidam Episcopus Eckardus nomine, litteris sacris eruditus, mundum tantopere fugiens, vt in oppido Laudenburgenſi in quo multis annis sederat, vt à fide dignis audieram ciuibus, paucos esse conciues qui episcopi personam extra suum palatium, vel extra Ecclesiam infra anni spatium vidissent. Solebat hic etiam, vt in sua curia Simonia vitaretur, ordines conferre sacros, & minores in persona propria. Ad quem eandem ob causam à conuentu meo natiuo, & à meis patribus, dum essem iuuenis, missus sum per quatuor diœceses: vt sine macula prauitatis Simoniacæ confirmationis & ordinis sacramenta susciperem. Vixit præterea in humanis nuper satis meo tempore sanctæ memoriæ (vt dicere audeo) reuerendus Dominus Sebastianus Tridentinæ Ecclesiæ Præsul, qui in minoribus constitutus in vniuersitatis * Viennē- sis studio, & alibi, omnium bonorum virorum iudicio, vitam sanctam tenuit. Erat enim nobilis genere, litterarum studio diligens, & speciali gratia contemplationis diuinæ præditus: cuius rei causa, vt iuxta pedes Christi sedere valeret cum Maria, quotidie horam elegit aliquam ad vacādum otio contemplationis: hic postremò se inuitissimo electus est in episcopū dictæ Ecclesiæ, cuius electionem refutauit constantissimè: sciens quòd eadem Ecclesia, & pene omnes Ecclesiæ in Theutonia, adeo pressæ sunt spinis, & mole rerum tēporaliū,

2. exemp. Eckardi epiſ. VVormacienſis.

3. Sebastiani Tridentini Epiſcopi. a. b. vbique VVit.

f. quidam

& negotiorum sæculi, vt * quidem eas regentes, non sicut olim, procuratores pauperum, & animarum pastores, sed esse videantur capitanei militum, & pauperum neglectores. Ob quam causã

Albertus magnus pro renũciasse.

constat antiquitus Dominũ Albertũ * resignasse Ratisponensis Ecclesiæ principatui & præsulatui. Sed dominus ille, cuius historiam tractamus, finaliter persuasus à luris peritis onus pastoralis curę semi-inuitus acceptauit. Hi enim timoratæ conscientiæ viro dixerunt, prout hæc & sequentia ab Abbate Mulbrunnensi didici, Domino Ioanne, qui in sæculo existens, collega extitit & notarius dicti Domini. Ecce Domine, dicebant, Ecclesia hæc quantum lapsa sit in spiritualibus & temporalibus ipse nostis, de vestra probitate nemo ambigit, cunctis estis gratus, consanguineis potentibus armatus, & electus satis concorditer. Quamobrem si electioni resignaueritis Ecclesiæ, cui aliunde ad bonum obligamini, dilapidationis periculo in rebus & moribus exponetis, & fortassis intercedentibus armatis precibus, in sortem cedet spurio, vel alteri apostatico clerico, vnde nisi electioni vestræ acquieueritis, reatum mortalis criminis non poteritis euadere. Hoc igitur vltimo velut diuino motus sigillo, & velut quodam diuino mucrone munitus, confirmationem electionis & eius suscepit regimen. Aduolare autem cœpit viro (vt est solitum) cognatorum multitudo nobilium, sine quibus modo, vt dicitur, non possunt regi propter tyrannos cathedrales Ecclesiæ. Cœpit hæc turba, quę secundum Senecam, solum prædam sequitur, copijs se velle replere terrenis, & ex aduerso hi quibus obligabatur in pecunijs Ecclesia, debita postulare: & quia in thesauro Ecclesiæ solum erant nemo, & nihil, stimulabant

labant consanguinei episcopum, vt redditus aliquos Ecclesiæ aut perpetuò venderet, aut impignoraret saltem. Tunc primùm vir contemplationi assuetus, propriam inchoauit miseriam deplorare, & dicere consanguineis, spiritu, vt puto, prophetico: Vasa pretiosa & elenodia quæ meæ personę attinent vendite, & Ecclesię damna quæ potestis resarcite: quibus exhaustis, me scitote nec obolum Ecclesiæ, vt petistis, velle alienare: spero autem in patrem misericordiarum Deum, quòd me infra anni præsentis spatium per vitæ terminum liberabit ab hac miseria. Dixit, & factum est diuino nutu, vt prædixit. Nam in omni quam habuit cura diœcesis ad horam quotidie contemplationi studuit, & in anni spacio diem clausit extremum, cum vitæ sanctimonia celebri.

PIG. His motus exemplis virtutum, temeritati meæ renuntio quam habui de prælatis omnibus Theutoniæ, & piè credo, si tales fuissent in primitiua Ecclesia, quando necesse erat miraculis succurrere infidelibus, non pauca per eos omnipotès Deus egisset signa & prodigia.

THEOL. Rectè sentis, quia hodie ad eos qui præsunt fidelibus nulla est necessitas faciendi miracula, sed opus est, vt iuxta doctrinam Principis pastorum oues & agnos pascant vita virtuosa, prædicatione gratiosa, & temporali subsidio, vt eis, sicut formicis sagacibus insit pro sua republica diuina ratio, cura, & memoria. Sed his modo relictis ad aliam proprietatem procedamus formicarum.

Ioan. 21. Officium pastoris.

De ciuitate morali, & labore bono triplici: Quæ bona fecerint duo concilia generalia nostro tempore: Quòd impossibilis sit modò generalis Ecclesiæ reformatio, & de prælatorum in his excusatione, & vitiorum dissimulatione.

CAPIT. VII.

Domum simul, siue ciuitatem construunt formicæ, quam distinctam habitaculis, diuersis plantarum tegunt particulis. In quibus triplex innuitur mirabilis istorum animalium operatio. Nam ciuitatem quandam sibi construunt, habitacula varia ibi ædificant, & talia tegunt contra æstum & pluuiam diuersis plantarum particulis. In quibus operationibus nullum suæ speciei habent magistrum, sed Deum tantummodo, cuius instinctu in talium constructione simul reguntur & reformatione. Typum autem in his gerūt proprié eorum, qui ad generalia pertinent concilia, prælatorum præcipuè. Hi enim ciuitatem militantis Ecclesiæ suis in ædificijs, quantum sua interest, vbi ruinam patitur, deberent reformare, homines diuersis modis Deo ibi obsequendi construere, & ab æstu vitiorum, à gelicidijs inimicorum defendere, & protegere, & sese verbo, & exemplo habere taliter, vt in his à spiritu diuino mererentur principaliter dirigi. Ita enim hanc ciuitatem vidit Iohannes descendentem de cælo, & in eodem ori-
Apoc. 21. ri primitus. Vidi (inquit) ciuitatem sanctam Hierusalem nouam descendentem de cælo à Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo. Sed, heu, hodie res versa est in contrarium. Nam potior

eius

eius portio ſtatus Eccleſiaſtici magna in parte deprimitur auaritia, ſuperbia, & vtinam non incontinentia. De quibus pſalmus lamentatur dicens: Deus venerunt gentes in hereditatem tuam, *Pſ. 78.* polluerunt templum ſanctum tuum. In parte vero ſæcularium adeo vbique rupta ſunt pacis fœdera, vt in eis illud prophetę locum habeat. Effuſa eſt *Pſa. 106.* cõtentio ſuper principes & errare eos fecit in inuio, & non in via. Et iterũ dicit de ciuium malitia, atque imprecatur: Præcipita domine, diuide linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate die ac nocte. Circundabit eam ſuper muros eius iniquitas, & labor in medio eius, & iniuſtitia, & nõ defecit de plateis vſura & dolus. De religionis autem vinea, cuius radices Dei plantauit filius, quæ olim impleuit terram, operuit montes vmbra eius, & arbuſta eius cedros Dei, quæ inſuper extendit palmites ſuos vſque ad mare, & vſque ad flumen propagines eius, ſic alibi dicit. Deſtruxiſti maceriam eius, & *Pſal. 79.* vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam, exterminauit eam aper de ſilua, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.

FIG. Tempore noſtro quo Conſtantienſe generale celebrabatur concilium, quantum memoror, de reformatione multum tractabatur in eodẽ ſingulorum ſtatuum ciuitatis Eccleſię, & lætatus ſum pro tũc in his quæ dicta ſunt mihi, quia in corde dixi: In domum domini lætantes ibimus, in cu- *Pſa. 121.* ius atrijs antea vix ſtabant pedes noſtri prę deformationis malitia. Sed fruſtrati ſumus à deſiderio noſtro: Aduenit poſtmodum hoc præſens Baſilienſe concilium, quod penè in omnium Bullarum ſuarum præferebat exordio, reformationis titulum. Rogauimus in eodem concilio per ante-

anno 1415. die 11. nouembris electus fuit Martinus 5. in conc. Const.
Rayn. de heret. p. 1. n. 505.

dictum psalmum quotidie diuinam clementiam, vt id fieret. Instituebatur ob id disputatio specialis, dicta reformatorij, & vsque ad sex annos iam crebro disputatum est de diuersorum statuum reparationibus, nec in effectu vsque hodie quicquã vidimus. Scire igitur multum cupio, vtrũmne de totali reformatione Ecclesiæ, in membris & capite, aliquam spem habere possimus, vt iocundè cum propheta canere possemus. In conuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, & similia.

Psa. 125.

Quid pro fuerint Ecclesiæ Concil. Constantiense & Basil.

THEOL. Non omninó frustra celebrata fuerunt duo ista Concilia: Nam in primo inueteratissimũ schisma Ecclesiæ, quod antea nullis modis mederi potuit, diuino regimine ablatum est. In altero verò crudelissima Husitarum persecutio, & eorum infidelitas, quæ nullis tractatibus, nec fidelium gladio, sub quo infiniti corruerunt ex vtrisque partibus, auferri potuerunt, per Christi gratiam penè totaliter auersa sunt, mitigata ad minus, atque sopita plurimùm. De totali autem, quam depingis, reformatione Ecclesiæ ad præsens, & ad propinqua futura tempora nullam penitus spem habeo: tum quia voluntas bona in subditis deficit, tum quia illud prelatorum malitia impedit, tum etiam quia illud electis Dei, qui persecutionibus malorum probantur, non expedit. Exemplũ de hoc accipe in arte architectonica. Da enim architectum quantumcunque artificiosum; si is materia congrua, lignis vel lapidibus caruerit, nunquam domum construet. Da rursus ligna vel lapides in materia etiam nobili; si domificatorem non habueris, domo idonea & habitationibus semper carebis. Si præterea domus aliqua amicis tuis accommoda non fuerit, & ędificata fortasis

22. schismata quæ fuerunt in Dei ecclesia cumulauit eis Turrecrem. in summa eccl. lib. 4. c. 9.

eis obfuerit, cur eam prudens construeres? Hæc tria cùm reformationi totali Ecclesiæ applicabis, quàm impossibilis sit, ipse mentalibus oculis videbis. Verùm de reformatione particulari in ciuitate Ecclesiæ, possibili in multis statibus & religionibus, non dubito quin easdem dietim introduci videmus in quibusdam monasterijs & cõuentibus, sed cum quanta difficultate nouit altissimus. Si enim præsente generali Concilio in Basilea in annis sex, nec vnum quidem fragilis sexus monasterium, cooperante etiam seculari consulatu, reformari potuit, propter quarundam inhabitantium vitam maliuolam, & eisdem astantem seuitiam, quid, quæso, sperandum est de virorum nobilium, vel litteratorum collegijs, qui ruinas, & deformitates suas in spiritualibus existentes domibus, non modo armis chalybeis, sed etiam, quæ deteriora sunt, verbalibus & lingueis possunt defendere. *PIG.* Puto prælatorum malitia, totius mali causa est in subditis. Si enim pastores boni essent, ad morum eorundem vestigia greges venirent. *THEOL.* Partim hic, sed non in toto erras. In grege enim pecudum fortasis ita est, vt asseris, sed in cœtu hominum, qui libertate potiuntur animi, non sic: verum tamen est, vt B. Gregorij docet auctoritas, quòd nemo amplius nocet in Dei Ecclesia, quàm is qui in dignitate vel gradu ordinis constitutus, suis facinoribus plebem scandalizat. Quia dum pastor per abrupta graditur, grex in præcipitium labitur, dumque caput ægrotat, cetera membra languent. Non sic autem in subditis imitationis facilitas à virtutibus prælatorum capitur, sicut vice-versa, ab eisdem exemplum vitij discitur, quia peccare facilius est multitudini, quàm benefacere. Virtus (inquit philo-

Gregor. de cura pastor. p. 1. cap. 2.

philosophus) est circa difficile, in non habitatis & insuetis intellige. Et lata est, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem: arcta verò & stricta, quæ ducit ad vitam. Primam enim viam * ingrediuntur plurimi, secundam verò pauci, quia regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Malam ergo consequentiam formas in morali materia. Quod autem boni pastoris vestigia sequi sæpe abnuat populus, multis exemplis nostro facti tempore docere possum. Vidimus namque legatum sedis apostolicæ Cardinalem, virum omni sanctitate præditum, dominum Nicolaum Sanctæ crucis, legatum in Francia, professione & vita semper Carthusiensis ordinis, prælatum certè quasi ordinarium de iure communi, super terras legationis suæ officio commissas. Hic quantum profecerit in eisdem partibus, sciunt multi. In reformationis enim materia nonnulli sibi resistentes in faciem appellarunt, multi alij minis, alij verò callidis modis alijs sibi non obediuerunt. Habuimus in Germania in annis plurimis à summo pontifice transmissum legatum dominum Iulianum Cardinalem, cuius vitę sanctissimæ virtutibus (quantum in me noscit humana fragilitas) nullũ vnquam prælatum parẽ illi agnouisse puto, qui in reformationis sancto opere quantũ prępeditus, & quotiens persecutionẽ passus sit, omnes vidimus, qui virum istum agnouimus. Nõ minus enim curabantur eius exempla, & præcepta à multis, quã si ea tulisset semi-infamis prælatus alius. Scio præterea vnũ ordinem inter medicãtium ordines, cui Deus iã ante decẽniũ prouidit de duobus bonis & beneuolentissimis capitibus, quorum vnus generalis magister est totius sui ordinis: alius verò prouinciã vnã grandẽ habet regere. Vterque zelator est re-

Mat. 7.

rect. pro egred. Mat. 11.

Nicolaus Cardinalis ord. Carthu. sanctæ vitæ, zelator reformationis.

Item. Iulianus Cardinalis.

est reformationis tã validus, vt se pro suo grege nõ semel ad resistentes sibi seculares mortis periculis subiecerit, & tamen vterque modicũ profecit in subditis: paucos enim conuentus reformare potuerunt, quibus velle adiacebat de omnibus, sed propter inobedientẽ materiã perficere nequiuerũt. *Rom. 7.*

PIG. Ego in talium prælatorum officio magnum esse periculum puto, & scire vellem, an in statu salutis cum tanta rebellione subditorum esse valerent. *THEOL.* Non solùm istos, sed pastores omnes alios in periculo constitutos esse docet B. Augustinus in regula, vbi dicit ad subditos: Prælati seu præpositi miseremini, qui inter vos quanto in loco maiori, tanto in periculo maiori versatur. In statu tamen perditionis non sunt, si in quantũ in se est, instant oportunè, (iuxta doctrinã Apostoli) arguunt obsecrant, & increpant in patientia omni & doctrina. Ne autem peior fiat scissura, dissimulare oportet nonnunquam subditorum vitia minora, vbi ex correptione probabiliter mala aduenirent maiora: sicut peritus Chirurgicus morbum in corpore infirmi aliquando relinquit minus nociuum, ne eundẽ curando, deteriori & læthali vulnere præstet incentiuum. Sic primus Israel rex rebelles sibi, nondum firmatus in regno, spiritu bono docẽte, quẽ videlicet Saũl adhuc habuit, nõ correxit. Maiore enim multitudine sibi obedientẽ, tamẽ quidã filij Belial dixerunt 1. Reg. 10. Nũ saluare nos poterit iste? & despexerũt eũ, & non attulerũt ei munera: ille verò dissimulabat se audire, cum eo tamen abijt pars exercitus, quorũ tetigerat Deus corda, vt ibidẽ præmittitur. Pari modo timore rebellis, vel furẽtis multitudinis præsertim principũ, rex Darius potẽtissimẽ inuitè permisit Danielẽ in lacum leonũ proijcere, quod

Augustin. in reg. sub finem.

2. Tim. 4.

Dissimulanda interdum subditorũ vitia probat ratione, similitudine, & exemplis.

quod si nō feciſſet, vita regis fuiſſet in periculo, nec liberatus fuiſſet Daniel. vt habetur Dan. vltimo. Sic Mathathias Dei ſacerdos, & paſtor Iſraelitici populi, videns regis Antiochi tyrannidem deformantem templum, Dei cultum, & populum, in deſerta loca ſeceſsit, quouſque congregata eſt ad eum ſynagoga bonorum, & fortis viribus, per quā reformauit prædicta pro viribus 1. Macha. 2. Et Iudas Machabęus ſummus ſacerdos, & poſt eum Ionathas frater eius, licet eſſent animoſiſsimi, tamen Alchimum, qui per Bacchidem Antiochi capitaneum eſt intruſus ad ſummum ſacerdotium, fretum potentia ſeculi, ſeuitiam & deformationem templi Hieroſolymis & populi procurantem totis niſibus, diu ſuſtinere coacti fuerunt. ibidem vij. & viij. cap. & 2. Machab 10. Sicque Onias deuotiſsimus Dei ſummus ſacerdos innumera mala per Simonem & Menelaum ſuæ gentis deformatos ęmulos, paſsus eſt 2. Machab. 3. & ſequentibus.

Quæ ſint perfectionis viæ, & quantùm peccent religioſi medicinam ſtudentes corporum, animarum neglecto ſtudio.

CAPIT. VIII.

IN ſuis domibus vias rectas & occultas fabricant, quibus ſatis occultè ſæpe inhabitant: Ecce tria moraliter notanda iterum. Nam vias in domibus rectas fabricant, quę ſemitę dicuntur & methodi, quibus breuiter aliquis ad terminum ducitur: tales enim faciunt occultas, & eaſdem ſępe inhabitant. Per quæ omnia viam arripere compendij ad creatorem docet in formicis naturalibus, & ſpiritualibus increata Dei ſapientia. Viæ

igitur

igitur rectæ itinera virtutum sunt, à vitiorum semita declinantes. Vnde eadem sic suadet Sapientia per Salomonem. Prouerb. 4. Dirige semitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur. Ne declines ad dexteram, nec ad sinistram. Auerte pedem tuum à malo. Vias enim quæ à dextris sūt nouit Dominus: peruersæ verò sunt quæ a sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet. Viæ autem rectæ & absconditæ sunt modi diuina contemplandi, & per supererogationis opera Deo obsequendi fideliter: quales hi arripuerunt de quibus veritas ait Luc. 10. Confiteor tibi pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. De quo in Iob 4. dicitur. Ad me dictum est verbum absconditum & quasi furtiuè suscepit auris mea venas susurrij eius. Animalis autem homo non percipit ea quæ spiritus Dei sunt: stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. 1. Cor. 2. Vias non occultas & rectas homo tunc inhabitat, quando supererogationis opera secreta contemplatione examinat, & talia opera exequi pro viribus discretè attentat. Tales vias incedere deberēt contemplatiuę vitæ, videlicet quidam viri religiones approbatas professi, ob procurandum fructū animarum repertas: similiter episcopi, & qui ex officio habēt prædicare verbum Dei; quia ad tales omnes spectat præcipuè, ea quæ per secretum cōtemplationis hauserunt, alijs verbo, vel scripto tradere. Vnde B. Gregorius in de cura pastorali iubet prælatum, & prædicatorem præ cunctis esse in contemplatione suspensum. Gregor. de cura pastor. p. 2. cap. 5.

PIG. Quid ergo erit, vel quale dabitur iudicium de quibusdam religiosis, non solùm dico de possessio-

sessionatis, sed etiam mendicantibus, qui ab Ecclesia pro animabus curandis dati sunt pastoribus Ecclesiæ in subsidium: & tamen in nulla vniuersitate in medicinis graduati, nec aliunde apprimè, vel profundè in eadem arte eruditi, passim se de medicandis, vel subleuandis ægrotis corporibus intromittunt viam contemplationis, qua incesserunt patres eorum, relinquentes? Quid proinde de nostris in Alemania episcopis, qui tanto onere castrorum, ciuitatum, militum, & similium temporalium negotiorum tumultibus sunt circundati, vt respirare vix valeāt, & qui omnino spiritum contemplationis & curam animæ in se & proximis videtur penitus extinguere? Quid demum de plebanis & prælatis inferioribus, qui ad viam vitæ contemplatiuæ, etiāsi aliàs sine grauibus peccatis sunt, rarissimè, vel nunquam se ad inhabitādum ponunt, quinimo alijs talia facere prohibēt? *THE.* Primi certè qui ita sunt obnoxij, (transeo enim nūc de duobus reliquis) multiplici peccati catena se cōstringunt, qui toxicum mortis multis sæpe propināt, irregularitatis pœna sese sic illaqueāt, anathematis Ecclesiastici causā nō vitant, patrū suorū intentionem sanctam cassant, & multos discretos viros actiuè scandalizant. Ecce quinque mala.

Quinque mala relig medicinā exercentium.

1. Primùm, inquam, toxicum mortis multis sæpe propinant, quia dum putant morbo prębere antidotum, inexperti applicant fortasis id quod pro tunc est venenum. Mouet idcirco mundi philosophus in v. Ethicorum quæstionem: An facilius sit esse iustum iudicem, vel bonum medicum. Hanc quæstionem cùm me præsente in vniuersitate Colonienſi quodlibetarius determinandam tradidisset cuidam magno in medicinis doctori, iste difficultates multas medicinæ artis adduxit,

Aristot. 5. Ethic. sub finem.

duxit, & inter cætera mihi memorabile verbum protulit, quomodo Arnoldus de noua villa, olim medicorum summus, calculasset in humano genere esse posse infirmitates distinctas duo milia centum & 24. in qua varietate graduum id quod vnam infirmitatem fugat, aliam illico adducit, & iuuat, & quod vnum morbum curat alium intoxicat. Quo audito, alienis hominibus medicinalia indiuidualia suadere horrui, inexpertis medicis minus credidi, & si experti aliquando errant, eos clementius iudicaui. Secundum malum est, irregularitatis consequuntur periculum. Quis enim in tanta varietate morborum, nil omittit de contingentibus in noscendo morbum specificè & graduatiter, videndo tempus idoneum in cælo subtiliter, & in eligendo medicinæ necessaria artificiatiter? Scio quèdam magnum in medicina cuiusdam vniuersitatis graduatum doctorem, qui regis Romanorum, & aliorum illustriũ virorũ physicus sæpe laudabiliter extitit: hic publicè in serio audebat dicere, scire satis probabiliter, multos se interfeciſſe ægrotos A quo dum sciscitaretur causa. Respõdit: Quãdo inexpertus practicæ de scholis & libris primùm veni, nescius de multis quę me postmodũ docuit experiẽtia, vidi quomodo plures neci tradidi ex ignorãtia, quos ex intẽtione curare quærebã. Causam etiã anathematis isti nequaquã vitant, quia ea intẽtione pia mater Ecclesia audire leges & physicam sub latæ excõmunicationis sententia inhibuit ad curam animarum obligatis, religiosis, & clericis, vt tales sanctis studijs, & sacræ scripturæ libris, quorum est imperscrutabilis, secundum Augustinum, profunditas, animum darent indefessum: vt in rubrica, Ne clerici, vel monachi negotijs secularibus se immis-

Arnoldus de noua villa numerauit infirmitatum 2124.

2. Extra ate te C. ad aures, & de homicid volũt.

c. Quanes

3. lib 3. decretal. tit. ne clerici vel monachi, c. non magnopere & c. super specula. Aug. ep. 3

immiſceant, tituli ipſius pondus docet. & ſententia. Et ibidem Super ſpecula prohibitionis ſuprafatæ notam & cauſam aſsignat Honorius in hæc verba. Theologiæ, inquit, ſtudium cupimus ampliari, vt dilatato ſui tentorij loco funiculos ſuos faciat longiores, vt ſic fides catholica tutior fiat, ſcilicet, circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus reſiſtere valeat aſcendentibus ex aduerſo. Prædicti inſuper religioſi, & etiáſi ſeculares ſint clerici, patrum ſuorum intẽtionem, quantum in eis eſt, fruſtrant, quorum principalis erat intentio, & ſtudium præcipuum, animabus prouidere, non mederi morituris corporibus, quibus plerunque plus ad ſpiritum cooperatur ægrotatio, quàm medicinalis valeat operatio. Cùm (inquit) Apoſtolus, infirmor, tunc fortior ſum. Et quidam ſanctorum patrum reſpondit infirmo fratri curam poſcenti corporis. Rem, ait, virtutibus tuis neceſſariã amoueri deſideras. Meritò autem hi de quibus loquimur, deridentur à viris bonis & prudentibus, quos ideo ſcandalizant, quia ad tractandum cœleſtia, & ad curãdum ſpiritus nobiliſsimos vident ex auaritia, vel ex humana laude vrinas amplecti hominum, & eorum ſtercora. Vnde tales abuſus videntes, hi religioſi boni, quos zelus domus domini comedit, religionem talium lamentantur, velut deſtructam Hieruſalem olim propheta Hieremias Threnorum 4. Quomodo, inquit, obſcuratum eſt aurum? mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium platearum? Qui veſcebantur voluptuosè interierunt in vijs, qui nutriebantur in croceis amplexati ſunt ſtercora.

Honorius iij. c. ſuper ſpecula.

1.

2. Cor. 12

3.

Moralem huius expoſitionem vide in Greg. ho. 17. in Euang.

Vitupe

Vituperatur iners otium, & commendatur labor triplex, & de quorundam hominum bonorum stupendis corporalibus exercitijs.

CAPIT. IX.

TAm mares quàm fœminæ *in formicis ad laborem egrediuntur vniuersi per turmas.* Docent in hoc vitare iners otiũ, & desidiã, quibus fomenta vitijs præstantur. Labor enim corporeus, seu membrorum fiat exercitijs; siue in alia castigatione corporis, siue in alijs vitæ actiuæ medijs, vbi quis mentis contemplationi, vel librorum studio se nõ dederit, secundum communem legem tam necessarius est omnibus, vt sine eo nullus ritè ad vitam Theoricam migrare possit. Vnde dicit B. Gregorius lib 6. moralium tractãs illud Exod. 19. Caue, inquit Deus per Moysen ad populum, ne ascendatis in montem, nec tangatis fines Israel. Omnis qui tetigerit montem, morte morietur: manus nõ tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis: siue iumentum fuerit, siue homo, non viuet. Populus autem à monte prohibetur cùm lex à Deo accipitur, vt videlicet, qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Vnde rectè dicitur. Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Bestia etenim montem tangit, cum mens irrationabilibus desiderijs subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui ergo culmen perfectionis apprehendere nituntur, cùm contemplationis arcem tenere desiderant,

Greger. l. 6. moral. c. 17. al. 27.

immiſceant, tituli ipſius pondus docet. & ſententia. Et ibidem Super ſpecula prohibitionis ſuprafatæ notam & cauſam aſsignat Honorius in hæc verba. Theologiæ, inquit, ſtudium cupimus ampliari, vt dilatato ſui tentorij loco funiculos ſuos faciat longiores, vt ſic fides catholica tutior fiat, ſcilicet, circumcincta muro inexpugnabili bellatorum, quibus reſiſtere valeat aſcendentibus ex aduerſo. Prædicti inſuper religioſi, & etiãſi ſeculares ſint clerici, patrum ſuorum intẽtionem, quantum in eis eſt, fruſtrant, quorum principalis erat intentio, & ſtudium præcipuum, animabus prouidere, non mederi morituris corporibus, quibus plerunque plus ad ſpiritum cooperatur ægrotatio, quàm medicinalis valeat operatio. Cùm (inquit) Apoſtolus, infirmor, tunc fortior ſum. Et quidam ſanctorum patrum reſpondit infirmo fratri curam poſcenti corporis. Rem, ait, virtutibus tuis neceſſariã amoueri deſideras. Meritò autem hi de quibus loquimur, deridentur à viris bonis & prudentibus, quos ideo ſcandalizant, quia ad tractandum cœleſtia, & ad curãdum ſpiritus nobiliſsimos vident ex auaritia, vel ex humana laude vrinas amplecti hominum, & eorum ſtercora. Vnde tales abuſus videntes, hi religioſi boni, quos zelus domus domini comedit, religionem talium lamentantur, velut deſtructam Hieruſalem olim propheta Hieremias Threnorum 4. Quomodo, inquit, obſcuratum eſt aurum? mutatus eſt color optimus, diſperſi ſunt lapides ſanctuarij in capite omnium platearum? Qui veſcebantur voluptuosè interierunt in vijs, qui nutriebantur in croceis amplexati ſunt ſtercora.

Honorius iij. c. ſuper ſpecula.

4.

2. Cor. 12

5.

Moralem huius expoſitionem vide in Greg. ho. 17. in Euang.

Vitupe

Vituperatur iners otium, & commendatur labor triplex, & de quorundam hominum bonorum stupendis corporalibus exercitijs.

CAPIT. IX.

TAm mares quàm fœminæ in formicis ad laborem egrediuntur vniuersi per turmas. Docent in hoc vitare iners otiũ, & desidiã, quibus fomenta vitijs præstantur. Labor enim corporeus, seu membrorum fiat exercitijs; siue in alia castigatione corporis, siue in alijs vitæ actiuæ medijs, vbi quis mentis contemplationi, vel librorum studio se nõ dederit, secundum communem legem tam necessarius est omnibus, vt sine eo nullus ritèad vitam Theoricam migrare possit. Vnde dicit B. Gregorius lib 6. moralium tractãs illud Exod. 19. Caue, inquit Deus per Moysen ad populum, ne ascendatis in montem, nec tangatis fines Israel. Omnis qui tetigerit montem, morte morietur: manus nõ tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis: siue iumentum fuerit, siue homo, non viuet. Populus autem à monte prohibetur cùm lex à Deo accipitur, vt videlicet, qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Vnde rectè dicitur. Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Bestia etenim montem tangit, cum mens irrationabilibus desiderijs subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis superni ponderis ictibus necatur. Qui ergo culmen perfectionis apprehendere nituntur, cùm contemplationis arcem tenere desiderant,

Gregor. l. 6. moral. c. 17. al. 27.

derant prius se in campo operis per exercitium probent, vt sollicitè sciant si nulla mala proximis irrogant, si irrogata à proximis æquanimiter portant, si * obiectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia soluatur, si subtractis non nimio mærore sauciatur. *PIG.* Prout ex verbis tuis sentio, triplicem commendas laborem. Vnum, qui ad modum mechanici operis exercetur manibus vel pedibus: Alium, quo corpus vigilijs, ieiunijs, abstinentijs, cilicijs domatur, & similibus: postremò eum quo licitè conuersando inter homines quis animum refrenat cõtra iram, odium, amorem, tristitiam, lætitiam, delectationem, & aduersus passiones similes. Quæritur igitur, quis horum laborum est melior? *THEOLOG.* Quantum ex natura operis, bonitatis gradum habent eo ordine, quo audisti. Minoris etiam meriti esse videtur ceteris paribus, & minoris difficultatis primus quàm secundus, & idem quàm vltimus. Cui autem omnes, vel eorum aliqui magis sunt necessarij ad perfectionem acquirendam, attentè quisque in sua legat conscientia. Sicut enim magis oportet pauperem ditari laboribus manuũ, quàm philosophari apud Aristotelem: ita apud Christi imitantes doctrinam, plus vrget multos arte vti mechanica pro victu habendo, quàm opus sit secundum exercitium, quo corpus atteritur. Ad vltimum tamen gradum, quo mediante passiones vincuntur, & ad medium deducuntur in anima per occasiones habitas in exterioribus, omnis imperfectus teneturrendere, vt audisti in auctoritate beati Gregorij; quia in eisdem consistunt virtutes actiuæ necessariè. Sine primo autem & secundo laborandi genere, quidam satis tranquilli esse possunt pro loco & tempore, & iuxta dis-

resl. ex orig. pro obiectis.

Triplex labor.

Aristot. 3. Topic. cap. 1.

posita

positæ complexionis suæ, vel cõsuetudinis acquisitę naturam, & virtutem. Tales enim duo gradus non virtutes sunt, saltem principales, sed virtutes eis mediantibus acquiri possunt in edomatione corporis ad spiritum. Qualiter autem assumenda sunt talia, & in quanto, vide de hoc collationem abbatis Moysi secundam, in qua Cassianus facundissimus illud docet elegantissimè. *Ioã. Cassianus collat. 2. abb. Moysi quæ est de discretione.*

PIG. Sæpe miratus sum, cur in nostris partibus non modò, sicut olim, reperiantur viri, qui corpus ieiunijs, & abstinentijs aggredi audeant, flagellis, & duris alijs exercitijs, sicuti feciſſe leguntur sanctorum canonizatorum multi, & patres in Ægypto, & in Scythia, de quibus Vitas-patrum plenè edisserit. *THEOL.* Quamuis modò non tam crebrò, sicut olim, reperiantur de quibus refers: tamen multi sunt adhuc deuoti tales, de quibus in sequentibus statim audies. Verum prius volo noueris, quod ex quinque vel sex causis euenire potest, cur aliqui tam grauia exercitia habere non valent. Ex dispositione videlicet aëris, ex cõplexione corporis, ex zelo perfectionis, ex habitu iuuentutis, ex fictione hypocrisis, & ex specialibus donis. Aër enim, si in regione aliqua est multum calidus, digestionem (vt inquiunt Physici) impedit, ad exteriora euocat, & abstinentiores facit homines ex consequenti: & ex aduerso frigida regio poros constringit corporis, & calorem exinde per antiperistasim augere potest in stomacho. Vnde prouenit, quòd in nostris partibus frigidis, viri quidam hyemali tempore plus comedunt quàm æstiuo tempore. Non ergo mirum, si in regionibus calidis homines ieiunant faciliùs. Complexio etiam corporis aliquorum habet, vt in natura frigidis liquet, flegmaticis, vel melancholicis, *Sex causæ cur quidã corporalia exercitia habere nõ possint. 1. 2.*

cholicis, cibus tam modicus sumitur à quibusdam & raro adeo, vt in comparatione ad alios, eis abstinentia videatur esse miraculosa. Patet etiam hoc in quibusdã feminis, & in viris frigidis, in ranis, & serpentibus, immo in perfectis animalibus, vt in vrsis, qui multis mensibus in hyeme nullum penitus cibum sumunt in locis syluestribus, vel abditis. Zelus præterea perfectionis ad obsequẽ-
3. dum Deo acriter, ad satisfaciendum pro peccatis viriliter, & ad adhærendum Deo pacato & edomito corpore plures ita stimulat, vt ex amoris magnitudine excessum in exercitijs tantum faciant, qualis videtur tepidis impossibilis. Videmus hoc aperte in philocaptis erga feminas amore cæco & Venereo, ex quo quidam tota hyeme semper nudis incedunt capitibus, alij vestimentis carent necessarijs, alij hastiludijs læthaliter impingunt mutuo, alij vigilant inhumaniter, & ita de reliquis; quæ omnia vincit amor cæcus & leuiora facit. Cur autem Christi amor, & charitas, dilectioque, quæ, vt Canticorum 8. dicitur, velut mors fortis
4. est, his maiora non posset facere? Habitus insuper iuuentutis ardua nouit efficere, puta, si quis assuetus est penè à cunabulis modicum victum & amictum habere: sicut videmus pauperes in villagijs, vestibus tam contentari modicis in hyeme, vt si eadem delicatè nutritus deferret tantummodo
5. ob amorem Dei, sanctus esse videretur. Fictio etiam hypocrisis non minora nouit luere pro laude vana, vel ex auaritia. Hanc ob causam trutanni quidam & mendici glaciali tempore, nudi sedent in niuibus, vt ad compassionem moueant diuites, & ad sibi subueniendum in pecunijs. Prius enim certis herbis vel seminibus corpus fricauerunt, & ligaturis artificialibus sanguinem constrinxerunt,

vel

vel poros corporis alijs remedijs obturauerunt. Sed & in sanctis hominibus sæpe grauia exercitia reperiuntur ex specialibus donis. Sic manifestum est, & fuit in beato patre nostro Dominico, qui in humo Ecclesię crebrò noctes ferè duxit insomnes, qualia exercitia fratribus suis inhibuit, non vt eis talia non faueret, sed quia donum illud nouit speciale, & infirmis alijs fratribus non esse communicatum à Deo. *PIG.* Potésne proferre in medium aliquos diuina clementia nostris diebus frigidis, in quibus, iuxta Christi verbum & Apostoli, charitas multorum refriguit, donis talibus laborum corporalium, seu exercitiorum, de quibus loquimur dotatos? *THEOL.* Possum multipliciter. Vidi in Italia tempore quo fui iunior, in conuentu Elugiensi prope Venetias nostri ordinis priorem Fratrem Paulum de vrbe veteri, non dico hominem, sed vix homuncionem corpore, sed gigantem in prædictis exercitijs. Nam paruus corpore, statura pusillus, & obesus erat totus carnibus, atque membra eius vix hærebant ossibus: attamen tam alacer & expeditus animo fuit & viribus, vt secundum in ordine non nouerim. Ieiunium regulare, quod durat prope annum dimidium, persoluebat integrè. Carnes non edebat etiam debilis, die ac nocte sequebatur chorum assiduè. In quadragesimali tempore penè prædicans quotidie, & occupatus in confessionum audientia assiduè, non dicã vino limphato, sed aqua vinata vino modicissimè vtebatur, quando non puram recepit aquã: pictantiam, à qua sæpius abstinebat, tam curiosè à se propinquis & distantibus diuidebat fratribus, ac minutatim occultè molebat inter manus, ne notaretur à circumsedentibus de abstinentia, vt nisi curiosus explorator vix parsimoniã

6.

Mat. 24.

Austeritas vitæ F. Pauli de vrbe veteri ord. Prædic.

posset aduertere. Vestitus durè nocte iacebat, vigilijs multis insistebat, & orationibus deuotis sedulò incúbebat. Nemo in choro & cantu alacrior, in labore manuum nullus pro communitate sollicitior, nec in sedandis fratrum tentationibus efficacior. Et ne tempus sibi transiret incassum, quando audientiæ confessionum, prædicationi, orationi, vel scripturæ non vacabat, statim coquinam, præsertim post prandium intrauit, & cocum ad disponendũ, & laborandũ pro futura fratrũ refectione iuuabat sollicitè, in mundando nunc pisa, nunc olera, nunc verò cooperando ad similia proprijs manibus. Lapideo tabulatu totam Ecclesiã, vel refectoriũ (quorũ vtrumque non minimę est latitudinis) strauit, & ornabat. Et quia scriptor multũ artificialis extitit, chorum eadẽ arte, libris valde notabilibus omniquaque prouidit. Et non obstãtibus prædictis omnibus, in his vsque ad annum suę ętatis perseuerauit circiter octogesimũ in regulari obseruãtia, quã tuebatur pro viribus: tandẽ autẽ præsenti vita functus est. Vidi ibidẽ nostri ordinis in eodem conuentu patrẽ, prout ostendebat sui canicies capitis, septuagenariũ, nunquam hyemali tẽpore, nec die, nec nocte, quocũque coopertorio vtentẽ in capite, nudis incedẽtẽ pedibus cõtinuè, abstinẽtia cibi, prout tradit regularis obseruãtia dura; & tamen in his tãta prædituũ lætitia, vt alijs fratribus, præ ceteris, honestũ cõmuniter procuraret solatiũ, licitis loco & tẽpore. Noui in nostra prouincia de Nurẽbergẽsi cõuentu fratrem aliũ, qui in sui nouitiatus tẽpore à dæmone, qui in dolore viri prænoscebat tẽtationes, sustinebat acerrimè. Sępissime enim proponebat, dãdo per tabulã pacis osculum in Ecclesia, dicere alicui sibi notæ puellæ (fuit enim prius notus à multis, & notus in ciuitate)

Aliud exemp. f. eiusdem ord. & cõuentus.

De alio f. mirę austeritatis conuentus Nurẽberg. qui factus est procurator Basiliensis.

ciuitate) quæso Priorem in porta adeas, sibiq; dicas, quòd tibi matrimoniũ promiserim, & me postules iuridicè. Sæpius animo firmiter proposuit in choro existẽs, Priori publicè scapulare & cappam tradere, & per Ecclesiã recedẽdo statim de ordine fugere. Sed vicit in eo Christi gratia: professus est enim, & in cõuentus Basiliẽsis reformatione postmodũ effectus procurator gratiosus. Nã occultè vsus est exercitiorũ, inuisis tẽporib⁹ nostris, armis. Habuit ciliciũ, nõ quale portant patres Carthusiæ, sed contextũ tantũm ex equorum grossissimis crinibus & nodis: vsus est flagello, stimulis, & calcaribus equorũ similibus: torquẽ ferreã cum appensis de eadẽ minera cãpanellarum nodis, clã, more nobilium collo detulit, lorica ferrea, & alijs miris ad domandã carnem instrumentis vtebatur. Crucẽ habebat in siropodio magnam, & ligneam, & absconditam super qua iacuit, nec vllis sub capite vtebatur plumis. Nec charitatẽ proximi, quæ feruebat in pectore huius pulchri sacerdotis, & iuuenis, cohibuit dicta exercitatio, vel procurationis officiũ, (quod in dicto cõuentu est grauissimũ) quin diebus festiuis circuiret prædicando per villagia Dei verbũ, & populum informando consilijs salubribus. Verũm quia ingenio fuit subtilissimus, ideo est postmodũ missus in Viennam ad generale studiũ, vbi annum vitæ habẽs prope triceſimũ, anima sua Deo grata assumpta est de corpore. Sileo de femina recluſa, quæ prope Maguntiam vsa est lorica ferrea, erro, si non fuit chalybea. Idẽ iuuentutis suę tẽpore fecit Ioãnes Benedictus, postmodũ Teruisinus antistes, quãdo Venetijs cõuẽtũ nostrum intrauit reformatũ ordinis nostri. Erat enim cuiusdã de maioribus Venetis filius, quẽ patriarchatus quidã expectabat prius eidẽ collatus:

Recluſa.

Ioan. Benedictus Teruesinus. epiſ.

qui pater postmodum electus est in Teruisinum episcopum, anteà tamen Prior fuit Venetijs in conuentu sanctorum Iohannis & Pauli.

Dæmon quomodo religiosos perfectionis iter transeuntes plus vexat quàm alios, & quanta bona in Ecclesia fecerint Mendicantium ordines, licet persecutoras semper habeant.

CAPIT. X.

VIas suas multùm occultas ordinatè obseruant, ne ille, quæ exeunt reintrare volentes, obuiando præpediant. Viæ rectę & occultæ quæ sint dictum est 8. proprietate suprà. Sunt enim modi diuina contemplandi per supererogationis opera, qualia communiter bonis religiosis ad fructum animarum ordinatis aptè congruunt: quales esse debent de Prædicatorum & Minorum ordinibus, & sibi similibus. Tales enim secundum ordinationem Ecclesiæ in occultis contemplationibus hausta, intrà sua loca & extrà exeundo, debent alijs contemplata tradere, nec se impedire mutuò, sed adiuuare potius inuicem dicti duo ordines statuti ad eosdem fines. Verùm sicut in republica formicarum, & in vijs earum nulla exiens, nec intrans aliam impedit in opere, sed alia diriora animalia ipsas, & vias earum sępe moliuntur destruere, & ita ad errorem eas ponunt: sic in reformatis conuentibus dictorum ordinum, maiores bestiæ, dæmones videlicet, talium vias & operationes congruas, quantumcunque rectè & cautè incedant, præpedire nituntur, vt aut se perturbent mutuò, aut vt à reformationis cœptæ resiliant proposito.

Hac in-

Hac intentione sathanas in exordio talium ordinum sæpe visibiliter, & sæpius inuisibiliter terroribus, & tentationibus in locis pacificis, armis applicatis infernalibus, satagebat turbare: de quibus suorum ordinum libri multum & latè notant. Sicuti etiam in inchoatione monachorum, vel potiùs in reformatione talium prima, dæmones viros religiosissimos vexauerunt plurimùm, * vt liquet in reformatorum cœnobitarum primitiuorum vita, Antonij, scilicet, Basilij, & similium. Antonius enim non primorum monachorum religiosorum, sed primò reformatorum pater fuit: quia prout testatur Eusebius in Ecclesiastica historia, certum est, quòd tempore beati Marci Euangelistæ in Alexandria, vbi præsul extitit, vtriusque sexus fideles diuisim habitacula velut monasteria construxerunt, & vitam monasticam in castitate, paupertate, & obedientia, imò in studio sacrarum litterarum sanctè duxerunt. Constat etiam beatum Dionysium beati Pauli apostoli discipulum epistolam ad Demophilum monachum intitulasse scribendo. Etsi exordiri placet altius constat Dei filium in assumpta humanitate, primùm, vnà cum suis discipulis inchoasse mores & vitam, ad quorum instar supratactorum ordines sunt instituti primitus. Certum est enim ex serie Euangelica in senatu Apostolorum, Christum prioris, Petrum supprioris, Iudam procuratoris, Philippum quodammodo portarij habuisse officium. In eis paupertas fuit, & abdicatio omnium rerum temporalium, teste Petro Matth. 19. proditore dempto, ibi: Ecce nos reliquimus omnia. Ibi castimonia fuit, ob quam Ioannem à nuptijs euocauit. Ibi obedientia fuit ad Christum. Studium ibi in Christi doctrina nocte fuit & die excellentissi-

adieci vt.

Eusebius lib. 2. Eccles. hist. c. 16.

Act. 17. Dionys. areopag. epist. 8.

Vita monastica à Christo incepit.

Mat. 11. mum, dicente saluatore omnium. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Prædicationis

Luc. 10. etiam exercebatur officium, quando misit eos binos ad prædicandum ante faciem suam. Possessio rerum temporalium grandis nulla, sed paupertas affuit copiosa. Hanc ob causam, vt opinor, dæmonis malitia à principio mendicantium ordinum, qui prælibatam Christi vitam seruare deberent, præ cunctis per se, & per quosdam de clero sæpe vexauit, & hodie persequi non cessat ad extremũ, plusquam cæteros ordines, & in locis vbi nunc ad vnguem regulas suas obseruant: quorum tamen tyrannides, sicut nec Christi fidem, nec Petri nauiculam, ita nec religiones istas delere potuit, nec delebit (Deo propitio) in posterum: quemadmodum recolendæ & sanctæ memoriæ magister Henricus de Hasia sacræ paginæ professor pulchrè deducit in lectura sua super Genesin.

Henricus de Hasia Præclari scriptores ex ordine Prædicatorum.

PIG. Constat libros iuris diuini & humani, & colentibus theologiam, & sanctiones canonicas, quòd dictorum ordinum fratres in sacra præsertim pagina longè ampliùs, quàm secularis cleri doctores laborauerunt. Nam libros ferè innumeros S. Thomas ediderunt & Dominus Albertus, non solùm in diuina, sed etiam in philosophica scriptura. Primus & perfectus postillator totius bibliæ Hugo Cardinalis, & postremus Petrus de Palude, medijque alij fuerunt plurimi. Super sententiarum librum Petrus de Thaʃantaʃia, postmodum papa Innocentius, Durandus, & multi scripserunt latisimè. Sermones de tempore & sanctis, qui in comparatione aliorum (vt à viris audiui litteratisimis) dicuntur aurei, scripsit, & totum passionale, quod Lombardica historia dicitur de legendis sanctorum Iacobus de Voragine. Iohannes la-

S. Thomas Albertus magnus. Hugo Cardinalis. Petrus de Palude. Petrus de Thrãtaʃia qui est Innocẽ. V. Durãdus Iacob. de Voragine

nes Ianuensis episcopus, summam confessorum, quæ summa latius conscientiosos casus Theologicos pariter & iuridicos continet quàm Iohannis Friburgensis; quæ summa breuior & distertior in eisdem quàm Bartholomæi de Brixia. Quis denique textum quinque librorum decretalium, & summam iuris primam, nonne Raimundus de penna forti? Sileo de omnibus textibus philosophi, quos Henricus Krosbein de Græco transtulit. De noua logica, topica, & sophistica eiusdem philosophi, quam sub compendio non solùm in quinque, sed multis alijs paruis tractatibus clausit Petrus Hispanus, & de innumeris alijs libris & opusculis, quæ omnia præfata composuerunt fratres prædicatorum ordinis. Porrò Alexander de Halis, qui summas scripsit maximas, & profundissimas, venerabilis Bonauentura, nouus Scotus Ioannes, Richardus, & alij plurimi, qui super sententias scripserunt egregiè: Astaxanus, & Ioannes Erdfordensis, qui iurium summas; & Nicolaus de Lyra super omnes Bibliæ libros ad literam, quem nullus in hoc excessisse videtur, qui omnes minorum ordinis fuerunt, quos, & alios me melius exprimere valerent, qui dictum ordinem professi essent, ita in alijs ordinibus excellentes multi extiterunt. Cum ergo ex dictis religionibus tot fructus prodierunt Ecclesiæ, & hodie in multis partibus prodeant, & multos suam religionem professos ab Ecclesia canonizatos habeant, & de præfatis voluminibus clerus se & populum habeat regere, mirum vnde apud quosdam odium tale procedat. *THEOL.* A dæmonis seuitia originaliter, ex abusu iurium comunium, & vtrunque fortasis, ex quorundam auaritia. Postrema duo quia clerum tangunt & religiones, pro nunc relinquo:

Ioan. Ianuensis episcopus.
Ioan. Friburgensis.
Bartholo. de Brixia.
Raymundo de penna forti.
Henricus Krosbein.
Petrus Hispanus.
Ex ordine Minorum
Alexãder de Halis.
S. Bonauentura.
Ioan. Scotus.
Richardus de Mediauilla.
Astesanus
Ioã. Erdfordiensis.
Nicolaus Lyranus.

relinquo: vnum credo, quòd si quidam religiosi abuterentur priuilegijs, non totus ordo, sed persequi deberent rei. Et certum est, quòd illos, qui religionem suam modo seruant, persequi ad minus non deberent, quos tamen in suis patribus, & in inchoatione ordinum scimus persecutionibus amarissimis esse vexatos. *FIG.* Ergo de dæmone, an adhuc tales vexet religiosos exemplo velis ostendere. *THEOL.* Manifestè pandam. Nam à relatione fide digna didici magistri Guidonis sacræ theologiæ professoris, prioris Zamberati, & eius subprioris; & scripto prioris in Asiaco prouinciæ Franciæ nostri ordinis reformatoris, religione, litteris, & fama approbatorum, didici, inquam, quòd postquam idem conuentus in Asiaco præterito anno reductus fuit ad reformationis decus, spiritus malignus fratrum officinas cœpit patenter inuadere, fenestras fregit, vtensilia subuertit, dolia vinaria dissoluit, chordas campanæ scidit, & easdem asportauit, cymbalum, quod duntaxat de die pulsari solet ad mensam & collationem, tempore pulsauit nocturno, sicque inquietauit solùm intra triduum fratres, vt quosdam ferè duceret ad amentiam. Nam de die in domibus conuentus inferioribus, de nocte verò habitauit in dormitorio adeo terribiliter, vt nullus fratrum auderet solus per conuentum incedere. Quid plura? Vna die inuasit nouitium in ætate constitutum vitæ suæ vigesimo & quarto circiter anno, cuius vestes lacerauit in duodecim foraminibus, vestigia in eis relinquens vnguium quasi cuiusdam feræ syluestris. Alia die, in vigilia videlicet octauarum Epiphaniæ, dicto apparuit nouitio in forma catti nigerrimi, dicens: nisi habitum ordinis exueris, die tertia te interficiam, quo viso & audi-

Exempl. de dæmone vexante religiosos seruãtes statuta reformationis.

& audito, iuuenis alta voce adiurare cœpit dæmonem in Christi nomine. Inuasit tunc dæmon de nouo nouitium, defendit se idem, in qua lucta accurrebant fratres, ex lucta amborum in cella reperientes mensam, pulpitum, lectum, & feré alia subuersa omnia; vnde debilitatum ad recreandũ fratres detulerunt ad ignem, quo facto statim eum de nouo de manibus fratrum eripuit, in flammas ignium proiecit, & per longum tractum temporis caput eius in medio ignis detinuit: deinde nouitium fratres magno cum labore eripientes, eum in Ecclesiam ad summum altare detulerunt, vbi iterato eum dæmon è manibus eorum explodit, & per totum chorum violenter traxit, & adeo percussit grauiter, vt demum relictus à dæmone, penè à cunctis fratribus diceretur esse mortuus. Quamobrem omnes ad Dei genitricem, & ad sanctos plurimos preces pro defuncto cœperunt fundere, & postremò ad sanctum patrem nostrum Dominicum recurrere, ob cuius reuerentiam locus nouella reformatione decoratus erat, & vbi hæc patiebatur à dæmone. Et ecce pater iste pijssimus, suorum memor operum, super altare subitò in forma viri elegantissimi, & in habitu ordinis apparuit. Frater verò qui credebatur mortuus & in fratrum quorundam iacuit manibus, vultu cœpit hilarescere, se de medio fratrum erigere versus altare, vt ibi Deum adoraret, & sanctum Dominicum. Cœpitque currere dæmon inter hęc à loco, & deinde per diuersas officinas domus tãto cum strepitu fugiendo furere, vt totius patriæ malleatores adesse putares. Et quod admiratione est dignius, mox vt sacramento diuinissimo communicatus fuit frater, qui putabatur esse defunctus, contra inuasionem dęmonis tãtam ei diuina

Apparet S. Dominicus.

Virtus Sacramenti Eucharistiæ.

virtus

virtus valetudinem tribuit, vt membris omnibus plena & perfecta restitueretur sanitas. Minabatur præterea eisdem diebus dæmon iste pessimus voce clamorosa, se nullatenus à domo ista recessurũ, quam dixit se longo tempore titulo proprietatis possedisse, sed scientes Deo deuoti fratres, dæmonem esse mendacem, & patrem mendacij, cœptæ reformationi pro viribus operam dederunt, licet in his & alijs vexationibus adeò grauati fuerint, vt noctes * bene insomnes ducerent, nec dæmon iste malignari destitit. Nam postmodum alterius nouitij cappam destruxit, & famulo in coquina fratrum necessitatibus seruienti violenter librum satis pulchrum, in quo horæ canonicę continebãtur, cœpit, & in ollam bullientem iecit & totaliter destruxit: sicque tandem miser illæ dęmon abcessit, & fratres iam, velut laboriosas formicas, occultas & patentes vias perambulare sinit.

Ioan. 8.

c. d. omit. f. legendũ penè.

dæmõ breuiarium proijcit in ollam bullientem.

De vtilitate peregrinationis discretæ. De laude & fructu Christi passionem crebrò ruminantium.

CAPIT. XI.

EXtra domum via satis recta & aperta ambulant, vt necessaria acquirant pascua. Per quæ docẽt omnes viuentes collegialiter, seu ciuiliter, quòd extra locum suæ habitationis pro necessarijs ædificatorię possunt egredi. Recta enim via, morum rectitudinem denotat. Aperta autem est extra domum via recta, quando iuxta Christi verbum, sic lux nostra coram hominibus lucet, vt videant opera bona & nostra, per quæ meritoria acquiri-

Mat. 5.

mus

mus pascua virentia hæreditatis æternæ. Causa autem quare extra domum ambulant est, vt pascua necessaria acquirant, animarum moraliter intelligo, vel corporum. Quãtumcunque enim quis vitam duxerit bonam & clausam, tamen sæpe opus est, vt pro victu vtriusque hominis sibi vel pro sibi commissis extra domum egrediatur. Si via recta tunc incedere gestiat, siue in via pedum fuerit, siue morum, non ambulent, præsertim sine teste socio, in abditis, vel vbi sordes esse consueuerant communiter, velut in angulis, alioquin spolij periculo se quis committit in rebus honorẽ vel thesaurum animæ concernentibus.

PIG. Dic quæso, si occurrit, aliquod miraculum nostro factum tempore, de bono fideli, qui extra suam habitationem prodeundo pro animæ vel corporis necessarijs, diuina gratia visitatus sit in hoc maligno tempore. *THEOL.* Duplex tibi pandam prodigium de vno Christi famulo diuinitus ostensum in suo corporali itinere. Nam nostro tempore fuit vir ille dignus memoria, de quo tibi in proprietate prima suprà retuli, qui ob amorem Dei genitricis, ob satisfactionem pro delictis, & vt Deo vacaret quietus, nonnunquam ad peregrinandum versus Aquisgranum de Nurenberga se deuotè dedit itineribus. Consuetudo præterea talis illi crebra extitit in itinere, vt inter prãdium & cœnam, etsi siti graui premeretur, nullatenus tamen biberet, sed delectationi tali ob reuerentiam dominicæ passionis resignaret. Hanc autem afflictionẽ zelo diuini amoris assumptã, quia forte naturæ debili nocere poterat, ita tandem miro modo temperauit diuina clementia. Siquidem in itinere tempore illo & hora qua sitis Dei seruũ grauare cœpit, statim ore clauso quandã humectationem

Exempl. sitis diuinitus sedatæ in quodam peregrinante Nurembergensi. cap. 1.

tionem rorifluam ori suo infundi sensit, quam, quia hausus refrigerantis naturam * gessit, mirãdo deglutire cœpit, & omnem sitim sibi extinxit, nec hoc semel tantum accidit, sed quotidie, quando sitis, vt præmittitur, sanctum virum vexare cœpisset. Cumque hanc diuinam, vt præsumitur, recreationem plurimo tempore percepisset, adfuit infausta quædam (vt ita dicam) illi dies & hora, in qua peregrinando, vt antea, versus beatam virginem in Aquisgranum graui vexatus æstu, siti acuta tentatus est: affuit etiam pro tunc in ipsius itineris spatio, abstinentiæ bonæ ipsius viri, maioris transgressionis fomentum, fons quidam amœnus & frigidus; quo viso pugnare cœpit ingluuies cum abstinentia, quæ etiam deuicta est, nam appetitui corporis satisfaciendo, bibit, & diuinum, quem prius susceperat, haustum irrecuperabiliter pro tunc perdidit. *PIG.* Scire vellem cur Deus illi suo famulo ob tam parui (si credere audeo) excessus transgressionem, talem voluit consolationẽ adimere? *THEOLO.* Responsum non aliud, quàm vt suprà prima proprietate dixi, accipito, quia eodem perpenso causam quæsiti tui habebis. Audi aliud eidem Dei famulo impensum beneficium. Est consuetudo multum laudabilis multorum, ne dicam, plebeiorum vtriusque sexus in Alemania, verumetiam magnatorum & nobiliũ, ad minus semel die naturali in hora aliqua, summum humano generi impensum beneficiũ Christi passionem meditari & rememorari, vt exinde Deo grati mala mundi ferant patientius, & virtutes operentur faciliùs. Hunc morem postquam Dei famulus audisset in sermone cõmendari plurimum, cœpit ipse eundem dietim prosequi deuotius, quo potuit. Admiratio autem quædã magna tandem

vest. pro gessit.

Pia consuetudo in Germania quotidie meditandi passionẽ domini.

tandem eum tetigit, videlicet, acerba & grandis quæ fuerit in Christo tristitia tempore quo patiebatur in die paraſceues, qua admiratione ſancta creſcente poſtremò orationes ingeminare nō deſinebat ad Chriſti clementiam, vt ſi ſua voluntas eſſet, ſentimentum aliquod perceptibile daret, in quo per experientiam viri ſimultatem dictæ amaritudinis legeret. Nec fraudatus eſt à deſiderio ſuo bono: Nam die quadam, cùm iuxta conſuetudinem de ciuitate Nurenbergæ exiret verſus capellam Sancti Leonardi ſatis prope muros dictæ ciuitatis iacentem, ad quam deuotorum hominum multitudo dietim ſolet confluere, conſtitutos in itineris dicti ſpatio meditabundus & ſitibundus ad obtinendum id quod iam diu deſiderauerat, inopinatè tantus dolor ſuo corpori, & triſtitia illabebatur animæ, vt omnibus deficientibus viribus cogeretur ſolotenus cadere, ſeſeque putabat illico animam è corpore perdere. Verùm quia iſtud diuinum munuſculum communicationis dominicæ paſsionis non in habitu, & permanēter, ſed ſolùm dabatur in paſsionis & tranſitus cuiuſdam modo, idcirco reſumptis viribus reſedit, & vltimò ſurrexit, gratiùs deinceps & deuotiùs, immò & dulciùs Chriſti paſsionem mente reuoluendo.

Datur eidem experimentū doloris Chriſti in paſsione.

PIC. Tria hic occurrunt dubia. Mihi enim conſtat quoſdam terreri à Chriſti vita meditanda, præſertim vbi paſsionis eius fit memoria, turbulentū & triſtem Chriſtum per decurſum vitæ ſuæ fuiſſe exiſtimantes, naturaliter autem cum triſti diu quemquam morari tædet. Primò igitur quæro: An Chriſtus qui vitam duxit perfectiſsimam, & ſemper via inceſsit publica, an inquam martyr ſēper fuerit, qui paſsionem ſuam acerbiſsimam præuidit? Secundò, vtrum conuerſationem lætam in vultu,

Tria dubia.

vultu, gestu, & verbo crebrò suis ostendit. Tertiò, anne aliquando riserit. *THEOLO.* Ad primum
Resp. ad 1 dico: martyr fuit, vt ita dicam, scientiæ infusæ notitia, sed non sensu doloris & experientia. Ab instanti enim conceptionis suę notitiam habuit omnium futurorum in superioribus animæ beatæ potentijs, vbi verbum vidit clarissimè & per infusam scientiam; sed hæc futura præagnoscere, sensualitatem non mouebant ad tristitiæ & doloris sentimenta, nisi appropinquante passionis tempore. Hoc vult S. doctor cùm in 3. dist. 17. quæst.
Thomas in 3. dist. 17. q. vlt. ad 5. vltima dicit. Quamuis mors à principio cõceptionis esset pręuisa, non tamen prævidebatur vt imminens, ideo dubitationem, id est formidinem affectus, non faciebat, sed solùm quando iam imminebat. Sic enim in nobis experimur timorem vel dolorem. Scit enim studens vitam iuuenis, omnium terribilium finem esse mortem ex dicto
Arist l. 3. Ethi. c. 6. philosophi in 3. Ethicorum, & se moriturum, sed quia non eam imaginatur vt propinquam, sed vt distantem, ad tristitiam modicum vel nihil mouet: mouet autem in sensato sene esse & propinqua si sic prævocitatur. *ad 2.* Ad secundum, reperio quòd Christus in facie & in omnibus artubus sui corporis pulcherrimus fuit; pro maiori parte vitę, conuersando cum alijs, vultu hilari & iocundo incessit, & in verbis, affabilitatis, & eutrapeliæ virtutes perfectè ostendit. Primum patet ex sacra scriptura, ex sanctorum doctrina, ex approbata historia, & ex rationis id conuincitur industria. Nam secundum Hębreos & Latinos sacrę scripturæ expositores illud Psalmi de Christi humanitate
Psal. 44. ad literam exponitur. Speciosus forma præ filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis, super quo B. Hieronymus in epistola ad Principiam virginem

virginē dicit. Absque passionibus crucis pulchrior vniuersis fuit virgo de virgine, qui non ex voluntate viri, sed ex Deo natus est. Nisi habuisset, & in vultu occultasset lumen quoddam sidereum, nunquam eum Apostoli statim secuti fuissent, nec illi, qui ad eum comprehendendum venerāt corruissent. Idem super Matthæum dicit. Certè ipse fulgor diuinitatis occultæ, quæ etiam in humana relucebat facie, ex ipso primo aspectu discipulos ad se trahere poterat, sicut magnes lapis annulos & stipulas ac festucas sibi copulat. De vultus autem hilaritate ad literam tam secundum Iudæos, quàm iuxta Catholicos, Isaias, Isaiæ 42. de Christo sic prædicit: Non erit tristis, nec turbulentus. Vbi glossa: Semper hilaris, semperque iocundus fuit. Et ibidem B. Hieronymus dicit: Denique iuxta prophetiam Isaiæ, non tristis neque turbulentus fuit, sed æqualitatem vultus omni tempore conseruauit. Quod in falso Philosophi gloriantur de Socrate, nunquam scilicet eum, plus solito, tristem aut lętum fuisse. Idem ponitur in glossa super Matthæi 12. vbi Christus præfatum textum Isaiæ 42. appropriat in multis sibi, & prælibata verba Isaiæ, vitio scriptorum omissa esse denotat, vnde & sanctus doctor ibidem sic commentatur de Christo: Non erit tristis in corde, nec turbulentus in facie, semper enim hilaris, iocūdusque fuit, æqualitatem mentis seruans: etsi quantum ad partem sensibilem fuerit propassio tristitiæ, non quidem necessitatis, sed voluntatis: vnde Matth. 26. Tristis est anima mea vsque ad mortem. Hinc B. Bernardus in persona pœnitentium sermone de sancto Martino, comparando Christi benignitatem ad duritiam sæculi sic dicit: Dominus Iesus libentius mecum, quàm ego secum esse dignatur,

Hieron. ad Princi. de explica. Psal. 44.

Hieron in c. 9. Mat.

Gloss. interlin.

Id habet Gloss ord. ad c. 42. Isa.

Thomas super Isa. cap. 42.

Bernar. dic.

quem inuenio quotiens quæro, qui occurrit cum panibus fugienti, qui vultum lætum mihi ostendit, qui meam pœnitentiam, sicut innocentiam, amplexatur, vbique lętus, vbique bonus, vbique pius, vbique dulcis cum magna multitudine dulcedinis: non facit supercilium, oculos non obliquat, nec retorquet faciem, nec verba resonat ampullosa: sed occurrit reuertenti, & accurrit in amplexus flens super collum meum, & iubet proferri stolam primam. Hæc Bernardus, & alia similia de filio prodigo cum suo patre adducit proposito. Historia prętera de Abagaro rege authęticata scriptis Iuonis Carnotęsis, epistola Adriani ad Carolũ & sententijs Ioannis Damasceni lib. 4. de imagine gratiosissima saluatoris, ab eodem, linteo impressa, prælibata confirmat. Rationibus etiam idę conuincitur in sacro eloquio fundatis, & in morali philosophia. Nam ea quæ immediatè à Deo manant, secundum Chrysostomum, excellunt alia sui generis, vt in Adam creato & Eua, in vino per Christum de aqua facto, & similibus patuit. Sed Christi humanitas immediatè à spiritu sãcto creata & facta est. Insuper, secundum omnes nostræ sophiæ professores, Christus omnes virtutes habuit, quæ imperfectionem non includunt, sed affabilitas seu amicitia est vera, ac specialis & perfecta virtus, nullam imperfectionis notam includęs, vt probat sanctus Thomas 2. 2. q. 114. qua affabilis quis est debitę proximo: de qua Sapiens mandat Ecclesiastici quarto. Congregationi pauperũ affabilem te facito: immo pars est iustitiæ, quia homo naturaliter est animal sociale, ideo debet ex quadam honestate veritatis manifestationem alijs. Sicut autem homo non posset viuere in societate sine veritate, ita nec sine delectatione, quia

Luc. 15.

Damascenus lib. 4. orthodo. fid. c. 17.

Ioan. 2.

Thõ. 2. 2. q. 114. art. 1.

sicut

sicut Philosophus dicit octauo Ethicorum: Nullus potest per diem morari cum tristi, nec cum non delectabili: Ideo tenetur ex debito quodam naturali honestatis homo, vt alijs hominibus delectabiliter conuiuat, nisi propter aliquam causam necesse sit aliquando alios vtiliter contristare, vt in correctione pro peccatis (sicut Apostolus 2. Corinth. 7.) pronis ad peccatum. non hilarem vultum ostendendo, sicut Ecclesiastici septimo: Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem ad illas. Ergo ad sapientem pertinet, vt delectationem adferat conuersantibus, nō *lasciuam, quam virtus cauet, sed honestam, secundum illud Psalmistæ. Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum. Hæc de Thoma. Hinc est, quòd Pharisæis Christi discipulos, immo magistrum calumniantibus, Lucæ quinto, dominus ait: nūquid filios sponsi potestis facere ieiunare dum cum illis est sponsus? Venient autem dies, cùm abbbatus fuerit ab illis spōsus, ieiunabunt, ieiunio, scilicet exultationis, nō afflictionis, secundum glossam. Lucæ decimo, ait euangelista, exultauit Iesus spiritu, & dixit: Cōfiteor tibi Pater &c. Quæ Cirillus, Albertus magn⁹ & Hugo de Christi humanitate exponūt. Immo virtus eutrapeliæ, qua quis bene scit cōuertere aliqua dicta vel facta in solatiū (vt in quarto Ethicorum ponit Philosophus, & sanctus doctor secunda secundæ quæstione 168.) à Christo neganda esse, non apparet. Dicit propterea Origenes. Venit traditio talis ad nos de Iesu, quoniam non solum duæ formæ in eo fuerunt, vna secundum quam omnes eum viderunt, altera secundum quam transfiguratus est coram discipulis in monte, sed etiam vnicuique apparebat secundum quod fuerat dignus, si-

Arist. li. 8. Ethi. c. 7.

rest. ex orig. pro lasciuiam Esa. 133.

Gloss. ord.

Arist. li. 4. Ethi. cap. 8. Tho 2. 2. q. 168. ar. 2.

Origenes tract 35. in Math. sub med.

Sup. 16.

cut & de manna scriptum est, quod habebat saporem ad omnem vsum conuenientem. Ita etiã hodie diuersimodè à diuersis videtur mentibus.

Cassian. collat. 2. abb. Isaac cap. 6. Vnde Cassianus collat. abbatis Isaac. 2. Secundum naturam puritatis suæ vnaquæque mens in oratione seu contemplatione sua erigitur vel formatur, tantum scilicet à terrenarum ac materialium rerum contemplatione discedens, quantum eam status suæ prouexerit puritatis, feceritque Iesum humilem hominem adhuc & carneum, vel glorificatum, & in maiestatis suæ gloria venientem, internis obtutibus animæ peruideri. *Ad 3.* Ad tertium dubium de risu cautè loqui oportet & intelligere, ne imperfectio aliqua perfectioni summæ asscribatur. Reperio igitur in sacro eloquio risum triplicem. *Triplex risus.* Vnum virtuosum; Alium delicioſum, seu iocosum: Tertium pernicioſum. Pernicioſus est, quo quis per ineptam lætitiam ad peccatum mortale declinat cum rationis consensu deliberato: de quo veritas Lucæ sexto ait. Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. *Basilius.* Vbi beatus Basilius. Superfluus risus est immoderantiæ signum, & effrenis animæ motus. Vbi etiam dominus peccato væ addit, secundum doctorum communem doctrinam, criminale peccatum adesse Christus innuit. De quo Prouerb. 2. dicitur. Lætantur cum malè fecerint, & exultant in rebus pessimis. Delicioſum verò, qui ad tales consensus metas non peruenit, sed ex inordinata animi lætitia procedit, sicut de risu Saræ legimus. Genes. 18. quę audito conceptu ex senibus, disceptando de *Gloss. interl.* Dei oraculo (vt gloſſa dicit) risit, quamobrem etiã ab angelo correpta fuit, quia fidem nondum de eius verbis habuit. Vnde & beatus Augustinus, *Gloss. ord.* ibidem dicit in gloſſa, quod risus fuit dubitationis, non admirationis solùm: Quale peccatum forte

beatus Augustinus ridendo commisit, quando poma quędam iuuenis existens substraxit alijs: de quo lib. confessionum dicit. Risus erat quasi titillato corde, quòd eos fallebamus, qui hoc à nobis fieri non putabant. & vehementer nolebant. Nemo autem solus facilè ridet, nisi cùm aliquid nimis ridiculum sẽsibus occurrit, * vel animo: vel saltem risus pernicioſus hic fuit. De quibus duobus risibus Seneca lib. de quatuor virtutibus dicit: Reprehensibilis est risus, si est immoderatus, si puerilitèr effusus, si muliebriter * factus. Odibilem quoque facit hominem risus, aut superbus & clarus, aut malignus, aut furtiuus, aut malis alienis euocatus. De secundo risu dicit B. Basilius in regula. Incontinẽtiæ signũ est, inordinatis & incõpositis moribus agere in risu, cùm vtique subridendo tantummodo lætitiam oportet indicari. Indecorum est enim trepidantem cum sonitu eleuare risum, quod per incontinentiam mentis accidere solet etiam inuitis; quæ res grauitatem & constantiam animæ emollire ac resoluere solet. Qui risus quàm alienus esse debeat à religiosis, ostendit exemplum in vitas-patrum, vbi dicitur: Patribus in charitate manducantibus, risit vnus ad mensam, quem videns abbas Ioannes amarè fleuit, dicens: Quid putas frater iste habet in corde? qui risit, cùm magis flere deberet, quia charitatem manducat. Virtuosus autem risus est quem Seneca, vbi supra. sic describit fiendum. Non, inquit, sit risus tuus scurrilis, sed grata vrbanitas. Sales tui sine dente sint, ioci sine vilitate, risus sine cachinno, vox sine clamore. Talem lætitiam, vel vt Basilius ait, subrisum fuisse affirmat B. Bernardus in sancto Malachia episcopo. Quid, ait, non ædificat in eius incessu, aspectu, habitu, vultu? denique

Augustinus li. 2. conf. c 9.

adieci vel ex orig.

Seneca.

orig. fracus.

Basil in regulis fusius disp interrog. 17. quò videtur respicere.

Vitæ Patrum.

Bernardus.

vultus hilaritatem non fuscitauit mœror, nec læuigauit risus, totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis, perfectionis forma, per omnia seriosus, sed non austerus, remissus interdum, dissolutus autem nunquam, negligens nihil, etsi pro tempore multa dissimulans. Talem se fuisse testatur B. Iob tempore prosperitatis. Iob 29. Si quando ridebam ad eos, scilicet cum quibus conuersabar, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram. Super quo S. doctor dicit. Hoc ostendit quia erat in conuersatione moderatus, nec enim dissoluebatur ad eos in gaudio, vnde dicit: Si quando ridebam ad eos, scilicet aliqua signa lætitiæ ostendens, non credebant, sc. me esse risibilem. Et similiter etiam nō erat per tristitiam depressus, vnde subdit: Et lux vultus mei non cadit. Solent enim homines mœrore depressi oculos dimissos ad terram habere. Et dominus Albertus super eodem dicit. Si quando ridebam, ait, quia ad eos exhibens hilaritatem, quod aliquando faciendum est, vnde Ecclesiastici 4. Noli esse sicut leo in domo tua euertens domesticos tuos. Non credebant, sc. quòd risus vt risus esset, sed quòd esset hilaritas benignitatis magna maturitate modesta, nihil habens ineptiæ, secundum illud Ecclesiastæ 2. Risum reputaui errorem, & gaudio dixi, quid frustra deciperis? Et hoc explanat idē subdens: Lux vultus mei in hilaritate significata non cadebat in terram, hoc est, in conculcationem, sicut lux eorum, qui ineptas habent lætitias & dissolutas, de quibus dicitur Sapientiæ 14. Dum lætantur insaniunt. Virtuosum hunc risum Abraham habuit, de quo Genes. 17. dicitur: Cecidit Abraham in faciem, & risit, dicens in corde suo: putésne centenario nascetur filius, & Sara nonagenaria pariet?

Thomas in c. 29. Iob.

Albertus ibidem.

Super

Super quo gloſſa. Gauiſus eſt, vnde Iſaac riſus vocatur. Sequens autem applaudendo dixit, non diſceptando. Et vt ibi Auguſtinus cap. 18. dicit: Hic riſus admirationis fuit, non dubitationis: vnde ab angelo non hic, ſed Saræ riſus reprehenſus eſt. Ad tertium igitur quæſitũtuum ex tertio riſu virtuoſo recipere poteris, * qui pro quanto perfectionem importat, à Chriſto non eſt negandus. Sed quia plus prodeſt aduerſa quàm proſpera fortuna, teſte Seneca, & teſte propheta, à latere ſiniſtro, aduerſitatis, ſc. cadunt tantum mille, vbi decem milia caduntà dextris proſperitatis, Chriſtus paupertatem elegit, & pœnitentiæ opera, fleuiſſeque legitur, non quin prefata ſanctorum dicta de eo locum omnino habeant, vt præmittitur.

Gloſſ. inter. Auguſt. in gloſſ. ord.

ſc. reſponſum. Pſal. 90.

PIG. Contentus ſto, & prout ex ſuperioribus conijcio res magni profectus eſt, & virtutum materia ſæpe, & multum meritorium dominicam meditari paſsionem, & tamen nonnulli litteratorum reperiuntur, qui contrarium huius ſuadent: aut ad illam quam laudas meditationem, nec exclamatorijs, nec priuatis ſermonibus fideles Chriſti trahere nituntur. *THEOLO.* Imperfectum meum fateor, veritis præſumptionem & ſtultitiam: diebus enim aliquibus & temporibus meditationes tales non magnipendi apud me, & alios, vt debui: ſed Chriſti verborum immemor & ſanctorum autoritatibus, omiſi in me, & in proximo, de quo doleo. Doctus ſum etiam cum confuſione mea tacitus, quàm meritò multum dolere de neglectis deberem, quia reuera à generoſis, & à ſimplicibus, à doctis, & à ſecularibus, ab oppidanis, & à ruralibus, ab his, inquam, quos omnes, ni fallor, ſummam expertus ſum deuotionem acquiſiſſe in Chriſti paſsione, didici quàm fructuo-

sum illud sit memoria reuoluere quod Christus fieri mandauit, Apostolus docuit, & sanctorum auctoritas authenticauit. Hæc, inquit, quotiescunque feceritis, videlicet, consecrando, vel sumendo sacramentum dominicum, in mei memoriam facietis. vt Ecclesia in Missæ habet officio, & à Christo sumptum est. Vnde prima Corinth. 11. Apostolus dicit, post Eucharistiæ primam traditionem Christum dixisse Apostolis: Hoc facite quotiescunque bibetis, in meam commemorationem: quotiescunque enim manducabitis panē hunc, & calicem bibetis, mortem domini annuntiabitis, donec veniat. In eiusdem etiam laude ita dicit Sanctus Thomas in 4. dist. 7. quæst. 1. art. 3. Confessionis fidei Christianæ tota summa consistit in passione Christi, vnde Apostolus 1. Corint. 2. Non iudicaui me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Cuius articuli confessio maiorem habet difficultatem: quia sicut dicitur in eadem epistola 1. cap. Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum gentibus autem stultitiam. Hæc Thomas. Præterea idem in 2. 2. q. 82. vbi tractat de deuotione, concludens quòd tria ad deuotionem causandam sũt accommoda, videlicet, Dei gratuitum donum, consideratio propriorum defectuum, & contemplatio, siue meditatio de diuinis, sic contra vltimam causam arguit. Si contemplatio esset propria, & per se causa deuotionis, oporteret quòd ea quæ sunt altioris contemplationis magis deuotionem excitarent: Huius autem contrarium apparet, frequenter enim maior deuotio excitatur ex consideratione passionis Christi, & alijs mysterijs humanitatis ipsius, quàm ex consideratione diuinæ magnitudinis. Respondet. Ea quæ

Luc. 22.

S. Thomas

Idem 2. 2. q. 82. art. 3.

sunt

sunt diuinitatis, sunt secundum se maximè excitantia dilectionem, & per consequens deuotionẽ, quia Deus est super omnia diligendus: sed ex debilitate mentis humanę est, quòd sicut indiget manuduci ad cognitionem diuinorum, ita etiam ad dilectionem per aliqua sensibilia nobis magis nota, inter quæ præcipuè est humanitas Christi, secundum quod in præfatione dicitur. Vt dum visibiliter Deum cognoscimus per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Et ideo ea quæ pertinent ad Christi humanitatem per modum cuiusdam manuductionis, maximè deuotionem excitant, cum tamen deuotio principaliter circa ea quæ sunt diuinitatis consistat. Hinc venerabilis Beda. Beda super illud Matthæi 16. Tu es Christus filius Dei viui, sic dicit. Si A postolo Paulo satis est nihil scire nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum; quid amplius mihi desiderandum est scire quàm Christum? In vno enim hoc nomine & diuinitatis, & incarnationis, & fides est passionis. Complexus est itaque omnia, qui & naturam & nomen expressit, in quo summa virtutũ est. Sed quo protelabor longius? finis fidei meæ Christus est, finis fidei meæ filius Dei est, in quo, scilicet, ingrediendo & egrediendo moralis formica pascua inueniet.

De præparatione cibi spiritualis, de duplici dulcedine diuinæ gratiæ, quæ aliquando in Eucharistiæ sumptione, aliquando in alijs exercitijs percipitur, & de mirabilibus naturalibus quæ videntur esse miracula.

CAPIT. XII.

Non

Non more apum fili formicæ cibum faciunt, sed à Deo, & à natura cibos donatos recondunt. In primis contemplatiuorum, in secundis verò refectio & labor actiuorum datur intelligi. Panis enim iste, de quo Lucæ 14. dicitur, Beatus qui manducat panem in regno cælorum, à quibusdam sollicitudine quasi propria & labore acquiritur, vt à doctoribus sanctis & prælatis prudentibus, qui conatu sibi à natura indito, non tamen sine Dei instigante gratia, operibus bonis insistunt. De quali cibo Ecclesiastici 14. dicitur. Ante tuum obitum operare iustitiam, quoniam non est apud inferos reperire cibum. A quibusdam verò incipientibus & imperfectis mentis recreatio cum labore modico plus reperitur, quàm fatigatio præpararetur. De eodem & priori Prouerb. 13. dicitur. Multi cibi in noualibus patrum, & alij congregantur absque iudicio. Est enim (vt tactum est suprà circa finem primi capituli) mentem consolans gratia Dei seruis collata in via, vna gratum faciens, quæ à quibusdam in modico, vel in nullo aliquando percipitur sensibiliter. Alia est gratia gratis data, in qua diuina dulcedo sensibiliter acquiritur Dei solius munere, sine merito præuio. Primam potientes sine secunda sæpe sub virtutum & tentationum statu laborant grauiter, sed meritoriè plurimum: sicut Christi Apostoli ablato sponso luxisse reperiuntur. Secundi verò impugnationibus non quassantur pro tunc grauibus, sed cum gaudio diuinæ consolationis minus merentur cæteris paribus, velut saluatoris discipuli, qui in præsentia sponsi lugere nequibant.

Matth. 9. *PIG.* Da peto, exemplum de secundis, de primis enim est commune. *THEOL.* Noui aliquem militem, Boarum nomine, generosum multum,

tum, & etiam apud sæculum prudentem virum in Herbipolensi diœcesi, qui mihi satis familiaris fuit & notus, & quæ sequuntur, vt sibi consulerē, patefecit. Cùm enim fuisset aliquando iuuenis cū filijs procerum, satis male in quibusdam educatus est, non verbum Dei, sed fistulatores audire consueuit, prudentum & grauium virorum societates fugit, & verba blasphemiam Dei notantia vix aut nullatenus in ore continere potuit. Venit interea tempus, quo pro acquirenda militia ire debuit ad terram, quam Dei filius suis cruore & pedibus consecrauit. Vbi cum alijs peregrinis per loca varia in quibus Christus passus est, deductus est, & ab alto tunc per Dei gratiam visitari cœpit. Nam quasdam orationes crebrò ob Dei reuerentiam dicere proposuit, & miles effectus in terram propriam redijt, vbi in virum alterum est mutatus. Ex prædicationum enim auditione discere cœpit, quòd longè deuiasset à Deo, & an militando antea in diuersis guerris proximis nocuisset in mundo: Confessionem sacramentalem omnium facinorū suorum fecit, & pro loco & tempore læsis secundum prudentum consilia satisfecit. Deinde non modò vt antea semel, sed bis in anni spatio Eucharistiæ sacramentum suscepit. Quo facto in secunda communicatione etiā deglutita iam sacrata hostia, quendam insolitum percepit saporem dulcem quidem, & prout coniecturare potuit, similem habentem odorem panis frumenti nouitèr & optimè depisti, sed cùm de hoc miraretur, & cogitaret cibo sumpto materiali talem saporem & odorem debere recedere, illud non statim euenit, sed longo temporis tractu postea continuauit præfata perceptio, quæ tamen postremò desijt. Cœpit interea sequenti anno trina vice Eucharistiam sumere,

Exempl. Boari miles conuersi sentientis miram dulcedinē in Eucharistiæ sumptione.

mere, in festiuitatibus videlicet maioribus, & in qualibet communione se sapor & odor prædicti augmentauerunt in perceptibilitate & in cõtinuatione, quousque deuenerunt ad tantam suauitatem, quòd nulli rei dulci & suaui ea comparare poterat. Verberatus est interim Dei iam miles in sua conscientia, vnde hæc sentimenta prouenirẽt, annè à Dei munere, vel ab hostis antiqui versutia. In vitijs enim se habituatum esse sciuit, licet contritum iam se esse crederet de peccatis, quæ omnia animo reliquit: vnde testimonium conscientiæ se habere non vidit de tam insolita percepta dulcedine quòd à Deo esset. Ediuerso verò, operationem dæmonis adeo appropinquare Eucharistiæ effectui, vix animo concepit. Cumque diu in hac nutaret ambiguitate, euenit, Deo disponente, tempus quo sermonem à quodam litterato audiuit, distinguentem inter virtuosam dulcedinem, quæ aliquando non sentitur in gustu, sed percipitur solùm in vitiorum, quam facit, fuga, & inter sensibilem dulcedinem, quæ perceptibiliter animum iocundat nonnunquam & corpus, qua dotantur & cibantur ideo aliquando debiles & infirmi à Christo, ne à cœptis desistant sanctis pœnitentiæ operibus. Quo audito miles se esse de secundo genere hominum coniecit, & deinceps acrioribus virtutum operibus operam dedit. Prius enim à multis quęsiuerat secretò prudentibus, quid de sentimento prædicto tenere deberet, sed tãtummodo, vt tactum est, viro plenè responsum fuit in prædicatione publica. Noui præterea quãdam aliam virginem Adelheydim nomine, quæ in loco villagij valde rusticano nõ lõgè ab Isnensi opido Constãtiensis diœcesis nata fuit, & diuinitus vocata à primo iuuentutis flore. Nã septennis paren-

Exemp. Adelheydis virginis miras diuinitus consolationes recipientis.

parentum pascens pecora, à coætaneis, solo tamen nutu, nonnunquam procabatur amatoribus, vt in illa ætate ab insolentibus pueris de longinquo solet fieri; sed illa statim, vt dolum affuturum sensit, ad orationis fugit tutamen flectendo genua, & manus ad suũ sponsum, quem elegerat, leuando: sicq; tentatorũ fugit omniquaque ad malum machinatio. Veniẽdo proinde ad annos nubiles magnã dulcedinẽ in diuino obsequio, in orationibus sensit, & priuatis meditationibus, quæ sibi exercitia deuota corporis quo ad Deum, & laborẽ in domo, & in agris adeo fecerãt leuia, vt opera perficeret improportionata feminæ viribus. Nam per totam quadragesimam strictè ieiunabat, pisces & oleũ nunquam, & minimè butyrum gustabat, interim in agris sulcos, qui à vomere linquebantur, post aratrũ instrumento ferreo diuidebat, in quo maximus consistit labor, & si quidẽ terra ibi culturę tam inidonea erat, vt aratrum seminibus sufficienter non præpararet, nisi prę sulcetur terra iteratis vicibus vomere, & nisi postremo sulci diuidãtur, quorũ tamen partes adhuc, velut gluté, sibi cohærẽt mutuò. Tẽpore hyemali, quando omnia cõgelantur strictissimè, post diurnos labores durissimos, virgo ad horã & vltra sæpe tã diu coram lectulo orabat, quousque plãtæ pedũ, antea in stabulo, vel apud pecora madefactę, in calceis eisdem congelatę ad hærerẽt tam validè, vt solutæ à calceis cutẽ virginis excoriarẽt sępius. Quæ õnia sibi facilia reddebat diuina, quã tũc sensit, cõsolatio in suis meditationibus. Tandẽ verò circa annũ suũ vigesimũ quartum ciuitatẽ Isni intrauit vna cũ tribus sororibus, quas cõseruabat in castitate virgines, & ibidẽ tantã aggregauit virginũ aliarũ multitudinẽ, vt in opido propè modico quinquaginta virgines

essent

essent in medio sæculi deuotissimè Deo seruientes, cum propositi ita perseuerandi, earumque mater effecta est, & demum feliciter prope annum quadragesimum vitam hanc resignauit morituram. *PIG.* Cur per hunc librum iam multa videris Dei seruorum dixisse miracula? Nunquid naturales & philosophi, eisque experimentatores similes aliqua mira sciunt facere miraculorum typum gerentia? *THEOL.* Sciunt quidem, & multi talibus abutuntur, aut ad curiositatis, aut ad auaritiæ vitium, licet sint merè naturalia: vt de albo lapide, qui Aimast dicitur, de quo sic dicit dominus Albertus libro suo de causis proprietatum elementarium lib. 1. trac. & ca. 10. Quod, inquit, mirabile, est & lapis quidam albus, cuius nomen est Aimast, qui attrahit ignem ex magna longitudine, & sequitur eum ignis, & inflammatur in ipso, & faciunt eum illo deceptores sacerdotes lampades ad aras, quas per seipsas dicunt accendi, & sic deludunt populum simplicem. Sequitur autem ignis Aimast album vbicunque oppositus fuerit ei, siue superius, siue inferius, siue à dextris, siue à sinistris, & hoc pro certo est, quia lapis ille spirat quasi spiritum sulphuris, quo spiritu sic ignis ad locum attrahitur, nec tantum attrahitur, sed etiam mouetur ignis ad ipsum, siue ad rem in qua est locus eius naturalis secundum aliquid, sicut magnes locus generationis ferri: Hæc ille. Sic quidam lanam quandam circumferunt, quæ in igne ardet, quam quidam Salamandræ serpentis, alij lanuginem plantæ cuiusdam asserunt esse. Sed Albertus lib. 22. de neutris se esse expertũ dicit, sed expertus sum, inquit, quod est lanugo ferri, vbi enim magnæ massæ ferri cõfabricantur, aliquando scinditur ferrum, & euolat vapor ignis, & cum

Albertus magnus mira refert de lapide Aimast, & alijs quibusdam.

ille

ille capitur panno, vel manu, vel per se adhæret tecto fabricæ, & est sicut lana fusca, & aliquando alba est: & quod de illo fit, & ipsa lanugo non aduritur igne, & hoc trutanni dicunt esse lanam Salamandræ. Hæc Albertus. Item idem dicit de lapide Albiston lib. suo mineralium quod semel accensus multis annis ardet, propter vnctuosum connaturale. Item ponit inde regulam, & plura de corylo, cuius partes diuisæ, se naturaliter reuniũt: & plura similia & experimenta sunt, quæ simplicibus miracula, vel superstitiones esse videntur, & tamen apud sapientes sciuntur esse naturalia solum.

Finis libri primi.

Liber

Liber Secundus.

QVOD REVELATIONIBVS quis credere poteſt bene probatis: Quòd ſimplicibus aliquando & feminis tanquam aptioribus aliqua reuelantur, & de Magiſtri Vincentij laudibus.

CAPITVLVM I.

DE veriſimilibus bonis reuelationibus arridet alius duodenarius de formicarum proprietatibus. *Quarum prima eſt in differentia motuum, quia quædam repunt tantummodo, aliæ alas acquirunt, aliæ volant.* In quibus triplicem vitam iuſtorum innuit, actiuam, contemplatiuam, & doctrinalem, ſiue informatiuam. In actiua enim vita degentes quia corporalibus & terrenis negotijs miſeriæ & neceſsitatis inſiſtunt, idcirco in huius mundi exilio quaſi in terra repunt. Contemplationis autē ſtudio ſe dantes pro viribus, * qui ſpiritualibus & cœleſtibus bonis inuigilant cum columba, cuius pennę deargentatę, & poſteriora dorſi eius in pallore auri ad ſuperna tendunt. Sed doctrinalem vitam habentes ex vita & officio, puta, qui contemplata alijs per documenta tradunt, non modò pennati, ſed volantes meritò dicuntur, & vitam

* a. d. addit ſunt. Pſal. 67.

Apoſto-

Apostolicam ducunt: de quibus propheta admiratur Isaiæ 60. dicens. Qui sunt isti qui vt nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas? *PIG.* Te dicturũ de reuelationibus bonis nũc exorsus, in quo satis vereor & ambigo, annè ridiculo te in prospectu pluriũ expones, quàm vtilitati quorundã deseruies; quid, inquient, opus est reuelationib⁹ modernis stylo insistere cùm in sacris scripturis, & per studiosos in sanctorũ doctorũ commentis omnia quæ necessaria sunt, expressa sint? Semel inquit Iob 33. loquitur Deus, & secundò idipsũ non repetit. vbi interlinealis glossa dicit: Deus singulis priuata voce non respõdet, sed eloquiũ condidit, quod õnibus satisfacit, & glossa marginalis addit. Heliu prouidens quòd scripturã sacrã dominus cõdiderit, & in ea publicis vel occultis cunctorum quæstionibus responderit, ait: Semel locutus est Deus, & idipsũ non secundò repetit. Propterea si quis de agibili aliquo dubitat, an prosequendũ sit vel exequendũ, lumẽ intellectus agẽtis id poterit ostẽdere in creatione animæ dudũ infusũ, de quo secũdũ multos propheta loquitur, vbi dicit: Multi dicunt, quis ostẽdit nobis bona? & respondit: Signatũ est super nos lumẽ vultus tui domine, dedisti lætitiam in corde meo. Terrere fortasis etiam nõ debet modicum, quòd in nouissimis quibus inuenimur istis diebus, in quo instant tempora periculosa reperiuntur feminæ, sexu fragiles & mobiles animo, frequentius visiones habere, quã viri natura fortes, & mente stabiles. *THEO.* Qui obseruat vẽtũ, (ait Salomõ prudẽtissimus Eccl. 11.) non seminat, & qui considerat nubes, nunquam metet. Ergo subdit: Manè semina semen tuum, & vespere non cesset manus tua, quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud, & si vtrumque

Gloss. ord.

Psal 4.

2. Tim. 3.

Gloss. interlin.

simul, melius esset. Cuius hæc, vt glossa innuit, sententia est. Qui metuit persecutionem aduersariorum, qui per ventum possunt intelligi, nunquâ meritoriè seminat verbo nec facto: & qui ad adulationes blandientium timet, quæ per nubes significantur, nunquam vitam æternam metit. Peruersi, inquit idem, difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus. Eccl. 1. pauciq́ue valde sunt, vt videmus, qui spiritualia sectantur toto animo. Aptè etiam Apostolus 1. Corint. 2. tibi respõdet, vbi dicit: Nos non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis, quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei: Stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinantur. Et lucidius 1. Thessal. vltimo dicit. Hæc est voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis: Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite spernere, omnia autem probate, quod bonum est tenete. Per hæc ad primam tuam obiectionem respõdeo. Vbi sacras scripturas, & eius expositores doctrinam omnem & difficultates quæstionum continere affirmas, verum dicis, sed non omnis fidelium plebs hæc cordetenus nouit, nec discere potest in libris, nec doctores habet vbilibet, nec tempore necessario semper. Num ergo his opus est diuina clementia succurrere, & vnctionem eis submittere ab alto? vt latè satis ostensum est suprà 4. cap. libro procedenti. Non enim minor est Dei potentia & misericordia, imo in effectu latior nunc, quã in testamenti veteris obseruantia, præsertim vbi cordis adest, sine peccato graui, puritas, vel tempo-

re

pore oportuno, si id exigit necessitas, secundum illud Isaiæ 59. Ecce non est abbreuiata manus domini, vt saluare nequeat, neque aggrauata est auris eius, vt non exaudiat, sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. Historiam audi, quam nec ea negauit quęsita virgo quam tota Basilienſis ciuitas habet pro viuo sanctuario Adelheydin de Mulberg. Huius enim parentes fuerunt simplices plebei, & deuotione pleni ciuitatē præfatam inhabitantes: habuerunt autem tres infantes liberos, præfatam Adelheydim, & Catharinam, ac Ioannem suum fraterculum. Contigit ibidem quodam tempore quo de habitatione pristina ad domum aliam migrabant inhabitandum, tres pueros antefatos circa primum constitutos septennium, hortum nouæ inhabitationis statim intrare, & puerili more quisque puer arborem vnam amplexatus est, eam dicens esse suam, quam singuli deinceps speciali prosequebantur fauore. Eodem igitur anno cum iam arbusta vernali tempore virere inciperent, contra naturalem morem ligni, de qualibet arbore flosculus alterius speciei oriri cœpit & florere. De prima quidem albi coloris flos, quæ erat appropriata, vt præmittitur, Catharinæ, de secunda, quæ alterius sororis extitit, similis coloris flos albus: de tertia verò, quam Ioannes sibi appropriauerat, rosa procedebat amœna. De quo spectaculo multi satis admirabātur, quid sibi hæc prænosticarent futuri. Vitę autem sanctitas, si in prædictis inspicitur subsecuta pueris, florum istorum prophetiam declarat. Nam ambæ sorores virginitatis nitorem seruauerunt illibatè: Prima quidem vsque ad tertium prope septennium, in quo feliciter migrauit ad dominū.

Exemp. de tribus florib. natis in tribus arboribus, designantibus virginitatem seruatu-ros duas sorores cū fratre.

Altera hodie viuit ferè nonagenaria, omnium virtutum, & virginum spectaculum. Frater verò quē cum virginitate, & in æquipollenti martyrio credo intrasse feliciter sepulchrum, factus est calceator, in qua arte, cuius etiam suus pater Mulber cognominatus extitit, familiam præfatā nutrire meruit vsque ad vigesimum suum circiter annū in quo à quodam sancto viro, forte futurorū prescio, vocatus est ad scholas, in quibus nō sine derisione multorū infra biennīū in artibus liberalibus, tātū profecit tā Basileę, quàm in vniuersitate Pragensi, vt iam coætaneum, & in prædictis artibus simile vix haberet. Redijt deindeà generali studio, & in conuentum Columbariensem post nostri ordinis ingressum venit, quem in multis locis reformari procurauit, & tam deuotus prædicator tandem effectus est, vt Germania sibi parem pro tunc non haberet. Imperterritè enim & animosissimè vitia correxit, & ob id dudum, & longè satis vexatus à personis varijs, postremò in longa quā prę optauerat ægritudine feliciter, vt spero, cum martyrij quodā merito ab hac luce discessit. De qua historia stylum ideo laxo liberius, quia socius itineris sę pe esse merui huius sancti viri, & hodié viuētis sue sororis notitiam magnam in bono habeo & habui. *PIG.* Quia tibi placet reuelationes aliquas referre, expedit vt exprimas in quo certitudinis gradu tales credas esse veras. *THEOL.* Nolo intelligas in sequentibus exēplis cuiuscunque reuelationes in gradu tātæ certitudinis ponere, in quanto sūt prophetarū & sanctorum doctorū oracula, de quibus cap. 7. dicetur. Reuelationes enim bonas has esse intelligo visiones, quæque a bonę & optimæ famę prodierunt hominibus, in nullo, sacræ scripturæ, doctrinæ ecclesiasticæ, nec dictis sanctorum cōtrariantes,

c. d. que.

riantes, sed potius Dei hæ sunt consolationes, secundũ illud Apoc. 2. Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidũ, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Nec volo per hæc ausum, quantum mea interest, dare faciliter credendi omni instinctui, etiam ei qui speciem magni bonigerit: Scio enim tantum esse periculum in faciliter credendo reuelationibus, vt in hoc pede se, iuxta Augustini dictum, ferè omnes hæretici fundent tanquam ad vltimum refugium, sicut patet in Arrianis & Hussitis, quorum sectæ se diuina reuelatione affirmauerunt credere id, in quo principalis eorũ perfidia consistebat. Verba autem vera & sancta quæ Iob esse asseris, non eius, sed Heliu sunt iniustè persequentis sanctum prophetã. Nec glossa quamlibet allocutionem dei secretam adimit fidelibus, sed id esse Dei speciale donum & priuatum non vetat. Vnde enim septem dona spiritussancti, de quibus Isaias loquitur, habitus reales in bonorum animabus, nisi, vt secundum S. Thomam, eis mediãtibus bene & faciliter mobilis ad diuinas inspirationes quis redderetur? Aliud quod subiungis motiuum, minus me mouet à cœptis desistendũ, videlicet de lumine signato super nos vultus domini, quia aut illud est radius agẽtis intellectus animæ concreatus, aut splẽdor aliquis collatus gratuitè secundum glossam. Si de primo intelligis, cũ naturalis sit, ad totum regimen humanæ vitæ, quæ ad supernaturalia tendit, non sufficit. Si verò de secundo capis, meo non tuo obsequitur proposito, quia illud lumẽ est, quod pater parauit ad reuelationem gentium, & ad gloriam plebis suæ Israel. Porrò postremum nihil te, quæso, terreat adeo vt multarum ex deliratione feminarum

Iob. 33.

Isa. 11. 2. 2. q. 68. ar. 1.

Psal. 4.

colligitur ex Gloss. partim interl. partim ord.

omnes oberrare contendas, aut viros mente latius præditos semper decipi contendas: memor eris tamen, hortor sancti doctoris verbis, quibus in 2. 2. q. 82. art. 3. dicit viros simplices & femineum sexum, qui maiorem in se vident, propter suos defectus, humilitatis materiam, sæpe grandiori deuotione, & per consequens altiori contemplationis perfundi gratia. Diffinit enim ibi contemplationem siue meditationē esse deuotionis causam, & in huius contrarium sic arguit. Si contemplatio esset huiusmodi causa, oporteret quòd contemplationi aptiores essent in deuotione maiores, cuius contrarium videmus, quia deuotio frequenter magis inuenitur in quibusdam simplicibus viris, & femineo sexu, in quibus inuenitur contemplationis defectus. Respondet ibi. Scientia & quicquid aliud ad magnitudinem pertinet, occasio est, quòd homo confidat de seipso, & quòd non totaliter se Deo tradat, & inde est, quòd huiusmodi quandoque occasionaliter deuotionem impediunt, & in simplicibus & in mulieribus deuotio tio abundat, elationem comprimendo. Si tamen scientiam & quamcunque aliam perfectionem ratio perfectè Deo subdat, ex hoc ipso deuotio augetur. Vt autem hoc exemplo doceamus, noueris me sæpius didicisse à nostro prouinciali patre venerabili, & omnium reformatorum fratrum tutore, quòd in opido ✶ Goppingensi quædam paupercula, sed casta & deuota muliercula nostro viuebat tempore, quæ dudum ante incinerationem dicti opidi, incolas lamentabiliter clamitando auisauit. O, inquit, quantum væ loco huic imminebit in breui temporis spatio. A qua cùm scisciteretur quid mali homines passuri essent. Respondit: ignis, inquit, incendiū opidum in cineres resoluet cum

S. Thomas.

c.d Geppin. Exemp. paupercula & casta mulieris prædicentis incendium vrbis Goppingensis.

cum graui nimis iactura hominum, peccatis eorum hoc exigentibus. At illi. Vbi quæso, primum insurget? Respondit ista: In domo talis viri. Quo audito paterfamilias eiusdem domus, ne proditor vel auctor incendij putaretur, spontaneè, nullo angente, opidum reliquit. Sed quia probus à cunctis iudicabatur, coactus est opidum & habitationem propriam reinhabitare, & non multò post in eiusdem domo, ignis, nescitur quo Dei iudicio, primùm accensus, & deinde loca vicina incendès, opidum totum incinerauit, & incolas, femineum sexum non semper esse spernendũ, edocuit. Tradit insuper naturales rationes dominus Vuilhelmus Parisiensis præsul & doctor in suo Vniuerso, quomodo ob teneritudinem complexionis, aut propter aptitudinem mentis nonnunquam femina viro est ad impressiones separatarum substantiarum * captabilior in bonis assistente gratia, & in malis ea absente. Vide de hoc infra lib. 5. cap. 10. causas huius distinctiùs.

* f. capabilior.

PIG. Quia de obiectis me absolutum video quæstionum nodis, peto da exemplum de principali proposito, vt modernum virum videamus aliquè, qui in actuali theorica vita, & in doctrinali fulserit.

THEOL. Magistrum Vincentium accipito de regno Arragoniæ nostri ordinis, & sacræ paginæ professorem egregium, qui diu pœnitentiariæ gerens officium in curia Apostolica, tandem per orbem penè, Dei verbum seminauit gratiosissimè. Pedes, quando valetudo sinebat, diu ambulauit, quibus infirmatis, non nisi asselli tergo vehi voluit, in paupertate voluntaria vixit, esum carnium semper vitauit, & ieiunijs ordinis, & ecclesiæ sedulò institit. At vbi, & quantum valebat contemplationi vacans, sæcularium vitauit præsentiam,

S. Vincentij ord. Prædic. labores, prædicationes, & miracula.

omnes oberrare contendas, aut viros mente latius
preditos semper decipi contendas: memor eris tamen, hortor sancti doctoris verbis, quibus in 2. 2.
S. Thomas. q. 82. art. 3. dicit viros simplices & femineum sexum, qui maiorem in se vident, propter suos defectus, humilitatis materiam, sæpe grandiori deuotione, & per consequens altiori contemplationis perfundi gratia. Diffinit enim ibi contemplationem siue meditationē esse deuotionis causam, & in huius contrarium sic arguit. Si contemplatio esset huiusmodi causa, oporteret quòd contemplationi aptiores essent in deuotione maiores, cuius contrarium videmus, quia deuotio frequenter magis inuenitur in quibusdam simplicibus viris, & femineo sexu, in quibus inuenitur contemplationis defectus. Respondet ibi. Scientia & quicquid aliud ad magnitudinem pertinet, occasio est, quòd homo confidat de seipso, & quòd non totaliter se Deo tradat, & inde est, quòd huiusmodi quandoque occasionaliter deuotionem impediunt, & in simplicibus & in mulieribus deuotio tio abundat, elationem comprimendo. Si tamen scientiam & quamcunque aliam perfectionem ratio perfectè Deo subdat, ex hoc ipso deuotio augetur. Vt autem hoc exemplo doceamus, noueris me sæpius didicisse à nostro prouinciali patre venerabili, & omnium reformatorum fratrum tutore, quòd in opido * Goppingensi quædam pau-
c. d Geppin. Exemp. paupercu-lę & ca-stę mulie-ris prædi-centis in-cendium verbis Gop pingensis. percula, sed casta & deuota muliercula nostro viuebat tempore, quæ dudum ante incinerationem dicti opidi, incolas lamentabiliter clamitando auisauit. O, inquit, quantum væ loco huic imminebit in breui temporis spatio. A qua cum scisciaretur quid mali homines passuri essent. Respondit: ignis, inquit, incendiū opidum in cineres resoluet

cum

cum graui nimis iactura hominum, peccatis eorum hoc exigentibus. At illi. Vbi quæso, primùm insurget? Respondit ista: In domo talis viri. Quo audito paterfamilias eiusdem domus, ne proditor vel auctor incendij putaretur, spontaneè, nullo angente, opidum reliquit. Sed quia probus à cunctis iudicabatur, coactus est opidum & habitationem propriam reinhabitare, & non multò post in eiusdem domo, ignis, nescitur quo Dei iudicio, primùm accensus, & deinde loca vicina incendēs, opidum totum incinerauit, & incolas, femineum sexum non semper esse spernendū, edocuit. Tradit insuper naturales rationes dominus Vuilhelmus Parisiensis præsul & doctor in suo Vniuerso, quomodo ob teneritudinem complexionis, aut propter aptitudinem mentis nonnunquam femina viro est ad impressiones separatarum substantiarum * captabilior in bonis assistente gratia, & in malis ea absente. Vide de hoc infra lib. 5. cap. 10. causas huius distinctiùs.

* f. capabilior.

PIG. Quia de obiectis me absolutum video quæstionum nodis, peto da exemplum de principali proposito, vt modernum virum videamus aliquē, qui in actuali theorica vita, & in doctrinali fulserit.

THEOL. Magistrum Vincentium accipito de regno Arragoniæ nostri ordinis, & sacræ paginæ professorem egregium, qui diu pœnitentiariæ gerens officium in curia Apostolica, tandem per orbem penè, Dei verbum seminauit gratiosissimè. Pedes, quando valetudo sinebat, diu ambulauit, quibus infirmatis, non nisi asselli tergo vehi voluit, in paupertate voluntaria vixit, esum carnium semper vitauit, & ieiunijs ordinis, & ecclesiæ sedulò instetit. At vbi, & quantum valebat contemplationi vacans, sæcularium vitauit præsentiam,

S. Vincentij ord. Prædic. labores, prædicationes, & miracula.

nisi quando ædificatio proximi ad contrarium coëgit. In qua contemplatione hausisse videtur diuina reuelatione sensus, verba, & gestus quæ diuinissimo modo effundebat & ostendebat in sermonibus. Tam enim gratiosus in Dei verbo fuit, vt nec sui sancti patres, & nostri, ei in hoc æquiparari potuerint; Dominicus, videlicet, Petrus, & Thomas. Nam de villa ad villam, de regno ad regnum tam multa milia sequebantur eum vtriusque sexus homines, non solum plebei & simplices, sed etiam in iure diuino, canonico, & ciuili graduati, & religiosi varij, vt in comitatu se penè omnium mechanicarum artium viri, & mercatores nutrirent. Habuit plures secum de diuersis religionibus fratres, quibus auctoritatem Apostolicam subdelegauit, quam primùm habuit à domino Petro de Luna: & eodem per Concilium Cõstantiense depositio, habuit ab eodem secundario pro confessionum audientia, sicque de diuersis peccatoribus Christo maximum collegit pœnitẽtium populum. Vix vnquam ecclesia aut platea tam ampla extitit in ciuitate aliqua vel opido, quæ populum suis prædicationibus assistentem caperet. Vnde frequenter cogebatur in campis prædicare, vbi ciues, qui virum sanctum precibus adduxerant, de ligno in altum capellã erexerant. Quotidie hic missam ibi, vel in loco simili cantauit publicè, vnâ cum fratribus, qua finita, statim prædicauit motiuè, vt credatur à fide-dignis, quos tempore Basilienſis concilii examinaui, vltra numerum triginta milium Iudæorum & Saracenorum ad gremium duxisse ecclesiæ. Sileo de infinitis alijs baptisatis peccatoribus, quos ad veræ pœnitentiæ statum aduexit. Vt plurimùm etiam, finito sermone, innumeros liberauit à dœmonibus, super quos

Dominicus. Petrus martyr. Thomas Aquinas.

Supra triginta millia Iudæorum & Saracenorum conuertit.

per quos etiam specialem à Christo potestatem habuisse dignoscitur. Pro infidelibus verò prædictis tale ad capiendum tetendit rete euãgelicum. Nam quia in quibusdam regnis, vt in Aragonia, multi sunt Saraceni serui, & Iudæi in magno numero, idcirco cum locis talium appropinquauit, per potestatem fidelium principum procurauit, vt in platea publica, sub vnius protracti sinus termino, solùm infideles conuenire cogerentur ad audiendum dei verbum. Quo facto, cœpit vir dei ad Iudæos, si affuerunt, vetus exponere testamẽtum, quod sciuit optimè secũdum Hæbraicos doctores, & Christum ibi prædictum, & venisse efficacissimè probare. Si verò pagani aderant, legem naturæ, munditiam legis euangelicę sciuit, & alia naturalia accommoda fidei adducere, & hoc modo in captura spiritualium piscium Christi rete magnis & multis repleuit piscibus. Prædicauit autem quotidie (excepta fortè vnica quindena) per 18. annos circiter in regnis, Castellæ, Aragoniæ, Nauerræ, Portugaliæ, & Franciæ, ac in partibus his adiacentibus, tandem autem in Britannia, vbi post multa, quibus antea claruit, miracula, deuotissimè dormiuit in pace cum patribus suis. *FIG.* Reuera si hic Apostolorum vixisset tempore, puto memoria laudabili, annalibus fidelium diligenti stylo ascriptus fuisset. *Id factũ est & habetur 5. Aprilis.*

THEOL. Verum asseris; & hanc ob causam præsentia, præcedentia, & quæ sequuntur trado scriptotenus, ne ingratitudinis mater, & nouerca virtutum talia sepeliat obliuio & negligentia.

De

De Archiepiscopi Treuerensis Ottonis bona vita, & cur hodie Episcopi, non sicut olim, clarent miraculis.

CAPIT. II.

FOrmicarum est alia conditio, quòd *prænosticant & præsentiunt frigus, & pluuias, & tempestates aeris.* Huius autem signum est, quia ante aduentum calamitatum talium se ad casas suas recolligunt diuino instinctu. In quibus typum gerunt virorum eminentium, qui gratia quadam dotati prophetica, mala imminentia fidelibus prædicunt, & Deo gratis, ne tangantur à talibus, vel saltem alios muniunt, vt præparatiores migrent à mundo. *PIG.* Da exempla, quibus hoc tempore certa reuelatio finem vitæ præmonstrauit.

THEOL. Pauci sunt elapsi anni quibus viuebat meo tempore Comes de VVirtenberg Constantiensis diœcesis, cuius vitæ terminus fuit qui sequitur, vt in præsentia nostri prouincialis (à quo hæc habeo) Castellanus de Stockgardē recitauit multis fide-dignis viris astantibus. Nam præfatus Comes iam propè sexagenarius fuit aliqualiter debilis ad mortem, tamen nullatenus humano iudicio: vnde se ad thermas prope * Geppingen contulit, vbi lætè frueretur balneis. Die vna medicus ad eum dixit: Domine domui vestræ disponatis, & animæ prouideatis principaliter, quia reuera in quinque horarum spatijs ab hac luce migrabitis. Cui ille. Quid, quæso, refers? nulla enim indicia mortis, nec tu, nec ego iudicamus in me esse. Est præterea dudum mihi prophetatum, femi-

Prædictio mortis Comiti VVirtenbergensi facta.

a. b. Scoppingum.

nam

nam in opido proximo quandam eadem debere mori hora qua ego, quam nec ægrotare percepi. Cui medicus: Hæc, noueritis, femina, omnibus munita sacramentis, prope agoniam laborat in extremis. Et iterum Comes. Scio alterum mei interitus indicium, arborem, quam nouimus non multò ante meam mortem ruituram ex oraculo quodam. Cui medicus. Domine hæc hodie cecidit, ergo occasum vestrum adesse sciatis. Tunc Comes ad extrema propinquans, in prædictis didicit, & in propria experientia mortem adesse, quam in sex deinde horarum spatijs degustauit, & inopinatè satis occubuit. Talis modi notitiam & reuelationem habuisse videtur noster contemporaneus dominus Otto Treuerensis Ecclesiæ archiepiscopus. Hic, vt à suo cancellario magistro Tydmaro, decretorum deuoto valde doctore audiui, & ab alijs fide dignis percepi, hic, inquam, diuino (vt creditur) nutu primum electus in præsulem dictæ Ecclesiæ, tam plenam duxit vitâ virtutibus, vt non de Theutonia episcopus, sed plus videretur esse monachus. Nam corpus ieiunijs & vestimentorum duritia atterebat, & animum infra rerum temporalium extremum strepitum, ad contemplatiuam vitam erigebat. Latera sua tam in rebus ecclesiasticis, quam secularibus talibus muniuit viris literatis & religiosis, qui noscere possent, quid reddendum esset Deo, & quid Cæsari. In propria persona cum exercitu non modico, fide bona plenus, & in expensis grauibus Bohemiam intrauit, & quantum sua interfuit, pestem hæreticam ibidem extirpare conatus est. Pro qua causa, nisi Apostolicæ sedis prohibuisset licentia, quam obtinere nequiuit, bona quædam fortunæ suæ Ecclesiæ libens vendidisset. Et quia zelus

Ottonis Treuerensis archiepisc. vita sancta, & mors diuinitus reuelata.

Matth. 22.

domus

Psal. 68. domus domini virum istum comedere non desijt, quando vidit suos canonicos, & collapsos sacerdotes à gradu suæ institutionis, monasteriaque deformata vbilibet: idcirco operam dare cœpit sanctæ reformationi, quam in se dudum antea strictè assumpserat: quam quidem in paucissima loca introducere valuit, sed in nullum collegium clericorum secularium. Maligno enim instigante spiritu, & vitiorum turma tam in monasticis, quá

1. Esdræ 4. secularibus viris, renitente, muri destructæ Hierusalem reædificari non poterant, & opus Dei demeritis hominum exigentibus interceptum est, non, vt olim, à mechanicis, sed à malis clericis & monachis. Qua in re hi qui minus debuerant, literis sacris imbuti videlicet, & Deo dedicati ampliùs quàm seculares restiterunt reformationi. Quo viso vir sanctus ingemuit, & cum beato Ambrosio, de cleri duritia tactus dolore cordis-

Paulinus in vita S. Ambrosij lamentari cœpit, & mori ac cum Christo esse non pertimescere, voceque prophetica, quadam die, diuina, (vt creditur) reuelatione præditus, publicè prædicere, & sui incolatus absolutionem adesse in breui, & deinde rebellem clerum & populum vltione diuina mulctandum graui. Vos, inquit, me benignum præcedentem sequi noluistis, venient tempora in quibus neglectum supplere cupietis, & præ calamitate id non perficietis; ego autem interim tollar de medio, & dormiam cum patribus meis. Dixit, & per ordinem actum est, vt prædixit. Nam paulò post, licet ætas viri id non exigeret, tamen diuino beneficio, (vt reor,) & ne oculi sancti hominis viderent mala imminentia ægrotare cœpit, & sumptis deuotissimè ecclesiasticis sacramentis, feliciter migrauit ad Deum. Post cuius occasum in electione noui

pastoris

pastoris diuisio non modica suborta est. Nam penè omnes elegerunt vnum, qui viro Dei in reformatione plurimum, vt dicitur, restiterat, quatenus aliorum captaret beniuolentiam. Paucissimi alium prætulerunt armis munitum theatralibus, & mundana fretum amicitia, qui de facto, non de iure priori resistendo, permittente diuino iudicio, eum penitus à iure electionis desistere coëgit. Dedit proinde dominus Apostolicus & confirmauit in Treuerensem præsulem, Spirésem prius episcopum, virum seculari consanguinitate etiam potentem, cui is, qui prius electum à cepto desistere compulit, pari modo restitit, & longè acrius. Exinde sibi hi resistentes mutuò, primum via iuris, deinde materialibus armis, demum vtroque sibi tam inhumaniter restiterunt vtrimque, vt ipsa diœcesis, immò metropolis sex circiter annis & vltrà, interdicta grauissima, excommunicationes acerbissimas, prædas, incendia, cædes hominum, & bella patiatur continuè. Desolantur propterea Ecclesiæ, & monasteria adeo, vt plurimi exulare cogantur alibi: quidam ex rerum temporalium caretia, alij vero ex sacramentorum, quam habere coguntur, abstinentia.

PIG. Virum hunc, quem verè laudas, tanto tempore dudum agnoui, in cuius historiæ sententia nunc primum validè disco, quàm verum sit id quod suprà præcedenti libello docuisti, id est cap. 7 videlicet, quòd deformatio Ecclesiæ, & defectus reformationis non semper asscribenda sunt episcopis & pastoribus, sed sæpe subditis, & morbidis ouibus. Scio enim ex fama præfatum pontificem comitem fuisse origine, vita immaculatum, amicis etiam sæcularibus & potentibus ditatum, & virtutibus plenum, in me tamen

insurgit

insurgit admiratio, cur non modò, sicut olim, sancti & deuoti sunt episcopi.

Cur non hodie vt olim miraculis clareant episcopi.

THEOL. Causa huius est, quia iam, non velut olim, à spiritu sancto ad apicem cathedralis culminis eorum fit vocatio, sed à vanè glorioſis, & ab auaris clericis & laicis crebra eorum fit promotio. Mox enim vt sedes aliqua vacare incipit, conspirant mutuò honorum cupidi canonici, qui nobiles & principes subarratis aucupantur episcopis, & per cognatos Hierusalem ædificare nituntur in

Mich. 3. sanguinibus, dirigunt plures statim ad Romanam curiam, in qua copia reperitur eorum, qui vendicatis supplicationibus, vt oculos tegant domini Apostolici, referre norunt ea, quę nunquam fuerunt in esse, idoneos affirmant esse præsulatui, qui nulli bene præfuerunt statui, & ita falsis vel cautelosis narrationibus, ignarus, vtinam non vitiosus, animabus præficitur milibus, quem multi agnoscunt nunquam aptum extitisse ad debitum regimen duorum hominum. Silentio pertranseo de sublimatis in cathedras pōtificum eos qui duo obligantur scire testamenta, per duo designata mitræ cornua, quorum nullus congruè nouit loqui grammaticam prima puerorum rudimenta. Tales enim postmodum in regimine ecclesiarum talibus clarent miraculis qualia esse solent in secularium hominum peruersis curijs. Vnde tuæ quæstionis nodum aliquando videtur soluisse (vt audiui) quidam Theologicæ scientiæ non ignarus, regi Francię quærenti, vt tu mouisti. Modo, ait, domine mi rex non miraculis, vel diuinis reuelationibus, aut vitæ sanctitate pollent velut antea episcopi, ideo certè, quia antiquitus hos præuijs orationibus sanctis creauit spiritus sanctus in præsules; modò autem solis præmissis humanis fauoribus

ribus vos & principes facitis pôtifices, qui vestris, non Dei, clarent miraculis & prodigijs. Nam spiritu sancto promouente episcopos, in primitiua ecclesia cœcis visum, claudis gressum, & mortuis dabant vitæ reditum, terris pacem, & super his ciues aduehebant cœlestes. Nunc verò episcopi vestro repleti spiritu diabolico eiusdem clarent virtutibus, quia videntes oculis, gradientes pedibus, & sanos vita orbare soletis, dum de terra per vestras guerras pacem, & de cœlesti vita religiones tollitis. *PIG.* Hæc, de quibus loqueris malorum miracula, & vulgus clero obloqui videtur, in Alemania crebriora sunt quam in quacumque mundi parte alia; fortasis ideo, quia iam spinis rerum temporalium adeo nobiscum circumseptæ sunt multæ diœceses, vt in eis non animarum pastores, sed mundanæ militiæ principes vita, moribus, cura, & vestitu ac equitatu potius, quàm episcopi esse censeantur: quibus pompis tantò obruuntur, vt animarum saluti non possint intendere, & prouidere. *THEOL.* Vulgus nō longè in hoc à veritate discedit, sed vtinam imperfectum suum non viderent oculi nostri, de cuius plateis nondum defecit vsura & dolus, in cuius ciuitate vidimus iniquitatem & dolum sæpe, potius sæpius. *Psa. 138. Psa. 54.* Verùm causam huius lapsus in episcopis, rerum temporalium, nō plenam assignasti, quæ ad malum cogat, sed occasionem præstat, videlicet, eis qui possessionibus Ecclesię licitis abutuntur ad illicita: cuius demōstratio patet in beato Gregorio totius orbis & vrbis olim ditissimo episcopo. Audisti insuper suprà, & modò de multis Alemaniæ præsulibus bonis, qui laudabiliter diuitijs & animabus præfuerunt. Non ergo vsus, sed abusus in tēporalitate cleri passim vitu- *lib. 1. c. 6*

perandus

perandus est. Caue propterea, ne sectam Husitarum præsentem incidas, inordinatè detestando cleri temporalia, quæ certum est primum esse data ad tuitionem morum & fidei, ad salutē animarum, & ad Dei augendum obsequium, quæ bona si maior pars malorum prælatorum non quærit principaliter, non mirum, quia in omni ferè multitudine, bonis raritas pretium imponit.

FIG. Nunquid inter simplices plebeios reperiūtur aliquando prophetico fulgore illustrati, qui imminentes malorum tempestates prænosticent sicut recitasti de præsulum cœtu?

Act. 10. 1. Cor. 12

THEOL. Sic. Non enim est personarū acceptor Deus, sed vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, qui spiritus distribuit singulis, prout vult, teste Apostolo. Fuit meo tempore quædam recluſa prope Basileam diœcesis tamen Constantiensis, in domo dominorum Theutonicorum de Prussya Buken nominato. Hæc anus effecta iam in dicto loco recluſa, toto mentis nisu Deo famulabatur, & sui sexus feminis consilia in dubijs satis catholica crebrò ministrare solebat, quando ad hæc actuabatur. Visitare hanc multi vtriusque sexus homines solebant ob deuotionis gratiam de Basilea veniendo. Inter quos quidam secularis sacerdos beneficiatus in Basilienſi Ecclesia deuotus & senex, mihi notus, Nicolaus nomine, specialior in domino dictę recluſæ esse solebat. Ad quā cùm quadam vice veniret, quæsiuit ab eo sancta femina, in qua parte ciuitatis Basilienſis domicilium pro nunc haberet dominus Nicolaus. Qui respondit. Prope summam Ecclesiam. Cui illa. Doleo de hoc vehementer. At ille. Cur, inquit? Et illa. Quia in breui circa eundem ciuitatis situm, Deo permittente, vindicta grauis incolas conturbabit.

Inclusa prædicit incendiū.

babit. Quæ verba ſacerdos velut ab ore feminæ prolata, & minus ponderis habere credebat, quouſque non longè poſtea ipſius ſacerdotis domus, & ferè trecentarum domorum ibidem incendio inopinato demoliebantur.

De viſu hominis duplici: De ſomniorum veritate & falſitate: & de auiſatis in ſomnio vel vigilia per ſanctos.

CAPIT. III.

B*inos habent oculos, quibus corpore reguntur*. Nam propter pàruitatem ſui capitis formicæ oculos ſitos habent ſuper quædam additamenta, quæ per modum duorum pilorum egrediuntur de capite. Per hæc docemur ſatis apertè, quòd binis oculis, corporis videlicet & animæ, vti debemus ad debitum regimen vtriuſque hominis. Qui enim ſint corporis oculi, palam eſt omnibus. Animæ verò oculi ſunt intellectus practicus & ſpeculatiuus ſecundum Auguſtinum lib. 12. de Trinitate, & in gloſſa dicitur 1. Corinth. 2. Primo enim velut ſiniſtro intueri debemus inferiora & terrena, ſine quibus in hac vita victitare nequimus. Secundo verò ſpeculanda ſunt ſuperiora & æterna, ſine quibus finem noſtræ beatitudinis attingere non poſſumus. De vtriſque tã corporis quàm animæ oculis propheta commemorat vbi dicit: Eccè ſicut oculi ſeruorum in manibus dominorum ſuorum, ſicut oculi ancillæ in manibus dominæ ſuæ, ita oculi noſtri ad dominum deum noſtrum donec miſereatur noſtri. Et de intellectualibus potiſsimè veritas ait ad diſcipulos: Beati oculi

Auguſt. lib. 12 de Tri. ca. 3. & 7. Gloſſ. ord.

Pſa. 122.

qui vident, quæ vos videtis. Inter corporeos autē
Mat. 13. oculos & mentales licet magna sit conuenientia, non minor tamen inter eos est differentia: quia corporales sicuti & mentales bini sunt, luce necessariò indigent, munditia & puritate eos nitere oportet. & sicut natura primos multis tunicellis 7. videlicet & 3. humoribus tutauit, prout ars tradit, quam perspectiuam nuncupant, ita gratia & propria industria cautissimè prouidere opus est oculis secundis. Vnde propheta de mentalibus oculis amplius ne læderentur metuens, ad similitudinem corporalium orando addidit, cum dixit:
Psal. 16. Custodi me Domine vt pupillam oculi. Differunt insuper plurimum, quia primi terreni, vel elemētares, secundi spirituales sunt & cæleſtes: illis lux corporalis, istis verò radius diuinus opus est: hi materiali puluere, isti fantasijs, erroribus, nescientijs, ignorantijs, & delictis maculantur: ptioribus in actu & in luce corporali existentibus multas agnoscunt visibilium differentias, sed prò tunc posteriores, intellectus videlicet, per talia impediuntur amplius. Vnde artem memoratiuam im-
Exod. 19. & 24. primere volentes, lucida loca solent fugere, & in caligine Deus à Moyse visus esse dignoscitur, scripturę sacræ testimonio.

PIG. Scire desidero, vtrùmne in somno anima veritatem diuinam aliquam intellectualibus oculis videre valeat pro regimine vtrique homini debito, interiori scilicet & exteriori.

THEO. In somnio quidem, non autem in somno perfectè perfecto; veruntamen sacra scriptura vnum pro reliquo solet accipere, sicuti etiam philosophum fecisse constat in libro suo de somno & vigilia. Quęsito igitur tuo satis apertè respondetur Iob 33. vbi dicitur: Per somnum in visione noctur-

nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit.

PIG. De literatorum numero plures audiui, qui nullam prorsus, vel penè nullam fidem adhibere iubent visionibus & somnijs, incertitudinem periculi allegantes pro sua sententia.

THEOL. Omniquaque respuere somnia vel visiones, hodie puto rem esse è diuerso non sine periculo peccati ingratitudinis, impatientiæ, vel negligentiæ; ad quod me iuuat præcedens in Iob allegata auctoritas, & mouent exempla plurima. Tempore enim meo in conuentu Eistetensi nostri ordinis quidam frater professus stetit, qui aliquandiu B. Barbaræ virgini quibusdam sanctis exercitijs crebra præstitit obsequia, per quam à multis præseruabatur malis. Torpore autem corporis tandem victus, præfata omittere cœpit obsequia, & segnitiei intendere. Hinc dicta beata virgo sibi apparens in somno excitauit, & ei dixit (quemadmodum ipse posteà retulit,) Tu cõsuetis obsequijs dereliquisti me, & ego solitis adiutorijs destituam te, hoc flebili audito oraculo territus frater fuit, sed negligentiam non correxit. Nam paulò postea leuitatibus deditus, ordinis habitum reiecit, & diu apostatauit. Tandem iam in anima & corpore ægrotans venit ad ciuitatis Nurembergensis hospitale sine ordinis habitu, & ibi ignotus iacens extremis suis propinquare cœpit. Missum est ad conuentum nostrum ibidem pro fratre Conrado viro prudenti, vt infirmo cõsuleret, quem in apostasiæ vitio quidam esse notauerant: quo percepto frater Conradus habitum ordinis specialem absconditè attulit, & apostatæ,

Exẽp. terribile f. omittentis obsequia D. Barbaræ in apostasiæ mortui.

modis quibus valuit, suadebat reinduitionem sui ordinis. Viso autem habitu, nescio quo instinctu dæmonis, vel infirmitatis, miser, velut equus vmbraticus, veste sanctę religionis temerariè abiecit, dicens: Cur, inquit, modo me vultis confundere? recedite, recedite, quia ita fiet nullatenus. Mœsto itaque patre abscedente, miser & ægrotus statim agonisauit, & ita spiritum efflauit.

PIG. Quæro igitur annè illi profuisset, si ad visionis munus dictæ credulus reassumpsisset derelicta virginis sanctæ obsequia?

THEOL. Credo reuera profuisset plurimum. Audi quæso exemplum aliud. Annis istis quibus præsens Basilienſe durauit generale Concilium, eidem in protectorem loco Cæsareæ maiestatis datus est illustris princeps VVilhelmus dux Bauariæ, pater pauperum, & tutor omnium religiosorum, cuius quàm laudabilis vita fuerit, testantur orphanorum & viduarum lachrymę super eodem effusæ mortuo. Hic anno vltimè prætérito postquā ad propria de Basilea redijt, prout diligenti inuestigatione à sibi notis facta audiui, quadam nocte somnium habuit, in quo ceruum elegantissimæ staturæ vidit, in cuius vno cornu campanellas habere, & in alio cereos plures affixos conspexit: venator autem quidam, multis cum canibus, fugientem insequebatur ceruum, & euadēdi eidem omnes vias præuenit, quo viso territum animal in cemiterium Ecclesiæ beatæ virginis, quæ in ciuitate Monatensi sita est, fugit, & in apertum sepulchrum descendens, per canes captus, & occisus est. Euigilauit his visis princeps, & de eis satis admirari cœpit. quid res ista infausti vel ominis prætenderet. Cumque die sequenti suis ista patefaceret, ipse dixisse fertur, alijs variè somnium inter-

Somnium Guilielmi ducis Bauariæ ei prædicens mortem.

interpretantibus: Ego (inquit) ceruus iste sum, & in breui vitã hanc concludens mortalẽ in dictæ ecclesiæ loco humari eligo. Ægrotauit * deinde statim moriturus, & quãquam quibusdã diebus paucis viueret, tamen sumptis ecclesiasticis sacramentis velociter satis vita functus est. Putásne principi illi prodesse potuit prœostensum somnium, si eodẽ bene & cautè interpretato futura iacula prœuidisset? *PIG.* Credo Dei magnum esse beneficium, quando eum metuentibus per visionem aliquam dat significationem vt fugiant à facie arcus imminentis periculi. Sed satis me terret multiplex sacræ scripturæ auctoritas, quæ somnia obseruare vetat, quæ tu videris approbare: Nam Leuitici 19. ait dominus. Non augurabimini, nec obseruabitis somnia, & Deuteron. 13. Propheta ille aut fictor somniorum interficietur. Manasses rex Iuda 2. Paral. 33. vituperatur, quia obseruabat somnia. Et spiritus sanctus in libris sapientialibus contra talia inuehit plurima, dum Salomon, Ecclesiast. 5. dicit. Multas curas sequuntur somnia. Vbi multa sunt somnia, ibi plurimæ vanitates & sermones innumeri. Glossa interlinealis addit. Somnia ne cures quia vana sunt. Et iterum Iesus filius Syrach. Ecclesiastici 34. Vana spes & mendacium insensato viro, & somnia extolluntur imprudentes. Quasi qui apprehendit vmbrã & persequitur ventum, sic & qui attendit ad visa mendacia, sed hæc visio somniorum, ante faciem hominis similitudo alterius hominis. Et iterum ibidem. Diuinatio erroris, & augurią mendacia, & somnia maleficientiũ, vanitas est. *THEOL.* Auctoritates quas induxisti in mediũ si diligenti mentis inspiciatur oculo, non omnium somniorũ obseruantiam vituperant, sed eorum tantummodo quæ

a. b. proinde.

Psal. 59.

Auctoritates scripturæ quæ vetant somnia obseruare.

Quomodo sint intelligẽdæ.

superstitiosè fiunt, aut quæ ex cura negociationũ precedentium surgunt. Aliquando aliqui minus frequenter, aut incautè somniorum interpretationi insistunt. Nam expressè dominus vbi supra in Leuitico, & Deuteronomio de maleficis solum antè & post loquitur. Nec dubium quin vanitates incidat, qui somnia curare nititur ex cura præ-
Gloss. ord. cedenti venientia, & non ex superis. Vnde glossa in Deuter. dicit. Vult, inquit, intelligi ea quæ à diuinis, id est, à maleficis, non secundum Deum dicuntur, etiamsi euenerint, non esse sic accipienda, vt fiant quæ ab eis prædicuntur. Vnde textus sese declarat, qui immediate sic sequitur. Diuinatio erroris, & auguria, mendacia somnia malefi-
Gloss. ord in c. 5. eccle. cientium vanitas est: propter quod glosla ibi dicit exponendo multas curas, quasi diceret. Sicut qui multa cogitat, ipsa frequenter somniat, sic in stultitiam recidit, qui vltra se de Deo disputat. Porrò quid Ecclesiasticus, quem allegas, senserit, glossa
Gloss. ord. sobriè sic exponit. Quasi qui apprehendit vmbrã &c. Significat somnia & fallacias dæmonum homines sæpe deludere, & in errores trahere, nisi
text. & glossa quid. cautè discernantur, vnde, s. sequitur. Ab immundo * quis mundabitur, & à mendace, quid verum dicetur? Inde in lege præcipitur: Non obseruabitis somnia, neque diuinationes. Quomodo autem cautè sit procedendum in talibus, domino cooperante, in sequentibus proprietatibus habebimus.

De somniorum differentiis, de causis eorum, & de deceptis per somnia & visiones.

CAPIT. IIII.

Amputatis

Amputatis oculis oberrant in vijs alijs patentibus. Nutant enim tunc formicæ, & quorsum tẽdant ignorant. Ita reuera in mentalibus oculis rationali homini accidit, si diuinæ gratiæ luce priuantur, vel vsu rationis homo bestiæ potius, vel ebrio in via morum comparatur, quàm rationali creaturæ, vel angelicæ substantiæ, qua tamen paulominus est ab initio creatus & munitus. Hoc periculum mentalis cœcitatis, & necessitatem diuinę manuductionis in visionibus & somnijs innuit Sapiens, cùm post ante allegata verba de somnijs protinus sic adiungit: Sicut parturientis, cor tuum *Eccle. 34.* fantasias patitur, nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, & Iob 32. Spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.

PIG. Doce quæso primum quot sint somniorum differentiæ, deinde modos discernendi vera à falsis subiunge, vt sciamus in quibus cauere, vel residere debeamus, ne in semita huius periculosæ vallis deuiemus à veritatis tramite.

THEOL. Ad primum glossa super textu de Ec- *Gloss ord.* clesiastico præallegato, verbis & sententijs beati Gregorij ad tuum propositum de 4. lib. suo dialogorum in his verbis respondet. Aliquando, ait, *Gregor. l.* reuelationes per somnia fiunt. Vnde in dialogo *4. dial. c.* Gregorius: Sciendum Petre quia sex modis tan- *28.* gunt animum imaginationes somnij: aliquando ventris plenitudine: vel inanitione: aliquando illusione: aliquando cogitatione simul & illusione: aliquando reuelatione: aliquando cogitatione simul & reuelatione. Duo prima omnes experimẽto cognoscimus, cetera in scripturis inuenimus. Nisi enim somnia per illusionem diaboli fierent, nequaquam diceret vir sapiens. Multos errare fe- *Eccle. 34.* cerunt somnia. Et alibi. Non augurabimini, non *Leuit. 19.*

obseruabitis somnia, valde enim detestabilia somnia ostenduntur, quæ augurijs cõiunguntur. Quia verò cogitatione simul & illusione somnia fiunt, scriptum est: Multas curas sequuntur somnia. Per reuelationem verò Ioseph se fratribus præferendum somnio vidit. Et Ioseph monetur, vt tollat in Ægyptum puerum & matrem eius. Et quia aliquando somnia cogitatione, & reuelatione fiunt, Daniel Nabuchodonosor visionem edisserens, à radice cogitationis inchoauit: Tu rex cœpisti cogitare in stratu tuo quid esset futurum post hæc. Ex qua sententia sanctus doctor in 2. 2. q. 95. ad secundum tuum petitum compendiosius, quo vidi, respondet, vt infrà subiungam. Sed primum scito, quòd de somnijs duo genera hominum iudicare valent, philosophi videlicet, & veri theologi, & vtrumque est difficile non habenti acquisitam vel infusam peritiam. Primum modum præsertim, & partim secundum dictus doctor sub quintuplici differentia docet agnoscere in his sententijs & verbis pariter. Diuinatio quæ innititur falsæ opinioni est superstitiosa & illicita, & ideo considerare oportet quid sit verum circa præcognitionem futurorum de somnijs. Sunt autem somnia futurorũ euentuũ quãdoque quidẽ causa, puta cùm mẽs alicuius sollicita ex his quę videt in somnis inducitur ad aliquid faciendũ vel vitandũ, & de talibus loquitur Salomõ, dicẽs: Multas curas fecerunt sõnia. Quandoq; verò somnia sunt causa aliquorum euentuũ in quãtum reducuntur in aliquã causam cõmunẽ somnijs & futuris euentibus. Et secundum hoc plurimum pręcognitiones futurorũ ex somnijs fiunt. Est ergo considerandũ quæ sit causa somniorum, & an possit esse futurorum euentuum, vel ea possit cognoscere. Sciendum est

Ecclc. 3.
Gen. 37.
Mat. 2.

Thomas 2.2.q 95 ar. 6. in corp.

ergo

ergo quòd somniorũ causa quandoque quidem est interius, quandoq; autẽ exterius. Interior autẽ causa sõniorũ est duplex, vna quidẽ animalis, in quãtum, scilicet, ea occurrũt hominis phãtasię in dormiẽdo, circa quę eius cogitatio & affectio fuit immorata in vigilãdo. Et talis causa sõniorum, nõ est causa futurorũ euẽtuum, vnde huiusmodi somnia per accidẽs se habent ad futuros euẽtus, & si quandoque simul cõcurrant, erit casuale. Quãdoq; verò causa intrinseca somniorũ est corporalis, nã ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phãtasia cõueniẽs tali dispositioni, sicut homini in quo abundãt frigidi humores, occurrit in sõmnis, quod sit in aqua, vel in niue. Et de extrinsecè tãgẽtibus experiẽtia docet: Si quis dormientis digito vel manui aquã frigidã circũdederit, statim se in aqua iacere somniabit. Et propter hoc medici dicũt esse intendẽdum sõnijs, ad cognoscendũ interiores dispositiones. Causa autẽ sõniorũ exterior similiter est duplex, scil. corporalis & spiritualis. Corporalis quidẽ, inquantũ imaginatio dormiẽtis immutatur, vel ab aëre cõtinẽti, sicut de aqua iam exẽplificatũ est, vel ex impressione cœlestis corporis, vt sic dormiẽti aliquę phãtasię appareãt cõformes cœlestiũ dispositioni. Spiritualis autẽ causa est quãdoq; quidẽ à Deo, qui reuelat aliqua in somnis ministerio angelorũ, secundum illud Numeri 12. Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somniũ loquar ad illũ. Quandoq; verò operatione dæmonũ aliquæ phantãsiæ dormiẽtibus apparẽt, ex quibus quãdoque aliqua futura reuelãt his, qui cũ eis habent pacta inita illicita. Sic ergo dicendũ cõcludit doctor ibi respondẽdo, si aliquis vtatur somnijs ad præcognoscenda futura, secũdũ quod sõnia procedũt ex reuelatione diuina,

diuina, vel ex causa naturali intrinseca, siue extrinseca, quantum se potest virtus talis causæ extendere, non erit illicita diuinatio. Si verò huiusmodi diuinatio causetur ex reuelatione dæmonũ, cum quibus pacta habent expressa, quia ad hoc inuocantur: vel tacita, quia huiusmodi diuinatio extenditur ad quod non potest se extendere, illa diuinatio illicita est & superstitiosa. Ex quibus distinctionibus clarè habes, quòd ex quinque causis somniorum, significatio eorum potest aliquando elici. Primò ex causa corporali intrinseca, vt quando ex materia humida, vel sicca futura phantasia mouetur ad somniandum de similibus, & de talibus propriè iudicat Medicus. Secundò ex causa corporali exteriori oriente ex aëre, vel elemento circundante corpus hominis, vt si aër est humidus, faciliter phantasia sensibilis hominis mouetur ad somniandum de pluuia: & ita de alijs aëris vel circumstantis corporis proprietatibus elemẽtaribus: & de hoc modo propriè habet considerare naturalis philosophus. Tertiò ex causa corporali exteriori, oriente ex impressione cœlestis corporis, vt sic dormienti aliquæ phantasiæ appareãt conformes cœlestium dispositioni: & de hoc cautè habet coniecturare astronomus. Quartò ex causa spirituali extrinseca mala, vt quando dæmon ad cognitionem alicuius occulti, vel futuri mouet phantasiam. Quintò verò ex causa spirituali extrinseca & bona à Deo, ministerio tamen bonorum angelorum prodeunte in phantasiam & mẽtem hominis, & de istis duobus considerat Theologus. Prædictis considerationibus, si primum & secundum modos per doctorem sanctum adieceris, septem differentias coniecturandi de somnijs, promptè habebis. Quorum primus est, cum mens alicuius

Ex quinque causis somniorũ haberi potest eorum significatio.

1.

2.

3.

4.

5.

alicuius follicita est ex his quæ videt in somnis, inducitur ad aliquid faciendum vel vitandum, quêadmodum quidam vani practicant homines, quibus cùm aliquid delectabile somniauerint, tanquã necessariò exequendum id perficiunt, sed tunc talis executæ rei causa, non est somnium, sed animi libertas, vel potius instabilitas. Alius est modus, quando somnia sunt causa per accidens futurorũ euentuum, vt cum fiunt cum causa intrinseca animali, vt quando occurrunt homini phantasiæ in dormiendo, circa quæ eius cognitio & affectio fuit immorata in vigilando, quemadmodum dictum est à sancto doctore in principio suorum verborum. *PIG.* De hoc saltem da exemplum. *THEOLO.* Duo tibi anteà recitabo exempla, ad intelligendum quomodo per somnia adeo deluduntur plurimi, vt eis iam euigilantibus omninó se æstiment in veritate vidisse, quod solo sensu apprehenderunt interiori. Præceptore enim meo referente audiui, quòd pater quidam nostri ordinis villagium quoddam intrauit, vbi feminã quandam inuenit dementatam in tantum, vt nocturno tempore se cum Diana, & alijs feminis transferri crederet per aëra. Cui cùm pater perfidiam verbis conaretur expellere salubribus, pertinax ista experientiæ se plus credere affirmauit. Cui pater. Sines ergo me esse præsentem cum de proximo recedes. Respondit illa. Ita placet, & me recedere videbis præsentibus, si placet, testibus idoneis. Igitur vt deliram animarum zelator conuinceret, adueniente die recessus, quem vetula præfixerat, affuit pater cum fide dignis hominibus. At illa cubellam in qua pasta formari solet supra scamnum positam intrauit, & sedere ibi cœpit, applicatisque verbis maleficis & vnguento,

Exempla deceptorũ per somnia.

Primum.

reclinato

reclinato capite obdormiuit, statimque opere dæmonis sõnia de domina Venere, & de alijs superstitionibus tam fortia habuit, vt in iubilo quodam voce submissa clamitaret, & in his plausibus, motis manibus, cubellam cui insidebat nimis mouit, quæ de alto scamno præcipitanter ruens vetulæ subiacentis caput non modicum contriuit: & ita in terra iacentem, nec de loco motam pater inclamauit iam euigilantem. Vbi quæso es? Num cum Diana fuisti, quæ testimonio præsentium nunquam de cubella recessisti? Ex his igitur gestis & mediantibus verbis salutiferis animum ad sui erroris detestationem deuexit. Simile est in legenda beati Germani Antisiodorensis, qui in domo quadam videns sero mensam parari, admirando didicit, quod propter bonas mulieres nocturno tempore illa comedentes cibaria ponerentur: igitur eadem nocte vigilando vidit multitudinem dæmonum in specie mulierum ad mensam sedentem, quibus ne recederet imperauit, familiam totam excitauit, & si comedentes cognoscerent quæsiuit, qui cum vicinas suas esse dicerent, misit ad domos singularum, & omnes in lectis suis repertæ sunt. Adiurati igitur dæmones sese manifestabãt, & quomodo populum illuderent aperuerunt. Horum ratio & causa datur 26. q. 5. Episcopi, vbi ex concilio Acquirensi sic dicitur. Ipse siquidem Sathanas, qui transfigurat se in angelum lucis, cùm mentem cuiusque mulieris cœperit, & hanc per infidelitatem sibi subiugauerit, illico transformat se in diuersarum personarum species, ac similitudines, & mentem quam captiuam tenet in somnis deludens, modo læta, modo tristia, modo incognitas personas ostendens per deuia quæque deducit, & cùm solus spiritus hoc patitur, infi-

Secundũ ex legẽda aurea Iacobi de Voragine.

2. Cor. 11

delis

delis * mens hoc non in animo, sed in corpore euenire opinatur. De somniantium talium visionibus plura ibidem reperies. Porrò quomodo deludantur qui somnijs facilitér credunt, de hoc sume talè exemplum. Noui quendam fratrem nostri ordinis Iodocum nomine, de conuentu Constantiensi professum, pro nunc boni zeli, qui cum iunior existens non tam fuit, velut modò, moribus & conscientia compositus: huic existenti in conuentu, ante tempus generalis Constantiensis Concilij somnialis visio dormienti affuit, in qua sibi videbatur, quomodo in summum pontificem creatus esset. Vigilans dudum postea satis seriosè cogitabundus (vt ab eo audiui) * incedebat quid sibi hoc somnium bonæ afferret prænosticationis, spem enim aliqualem de veritate in se adimplenda præsumpsit de præsulatu aliquo habendo, licet literis & statu nulla penitus alluderet in homine isto dispositio. Porrò tempore antedicti concilij depositis per idem tribus à Summo Pontificio, videlicet Petro de Luna, Gregorio Coriarij, & Ioãne Balthasare de Costa, qui omnes se in suis obedientijs gerebant pro summis pontificibus, locus, electores, dies, & hora in quibus vnicus & indubitatus pastor, & Petri successor eligi debuit, statuta sunt. Quibus visis frater prædictus spem prehabitam sibi clanculo augere cœpit, quòd fortassis de eo dudum à se visum verificaretur somniũ. Electo autẽ domino Martino de Columna cõcorditer, confusus apud se frater, didicit quàm stultũ sit animum dare somnijs, sine sufficienti motiuo. Non multò post autem elapso tempore, tempus carnispriuij appropinquauit, in quo in conuentu iuniores fratres pro solatio aliquando consueuerunt repræsentationes ludicras habere summi pontifi-

adiecit ex orig. voculam mens.

Tertium.

c. d. insistendebat.

Martinus V.

pontificis & curiæ Romanæ, pro quo ioco cùm diuersi iuuenes ad varia eligerentur officia, prædictus frater Iodocus electus est iocosè in summum Pontificem per fictitium. in qua eminentia tunc primum omnem præsulatus spem perdidit, quam tacitus fatuis ★ spebus prius sæpe præhabuit. Hic enim euentus non à somnio causabatur, sed ad eum casualiter se habebat.

★ c. d. spebus.

Quòd recurrendum est ad discretos viros in somniorum & visionum incertitudine. Et de sex regulis per quas aliquis in talibus non decipi potest faciliter.

CAPIT. V.

CÆcitatẽ incurrens formica, aliẽ habentẽ oculos fortissimè amplectitur, nec dimittit nisi ad casam sit reducta. In quo relucet quam piè talibus diuina prouiderit clementia, cuius instinctu orbata visu formica, videntis industria aliena saluatur. Possunt per talem industriam intelligi hi homines simplices, qui diuino munere somnia diuina, vel reuelationes diuinas habentes, eorum intellectum non vident, sed alieno ductu id addiscunt quod propria industria non norunt, sicut Samuel simplex, & visionum diuinarum inexpertus, cùm tempore pueritiæ in templo cum Heli sacerdote dormiens, tertiò vocatus diuino oraculo, id non à se intellexit, sed qualiter se ad idem habere deberet ab Heli protinus didicit 1. Reg. 3. Sic etiam noui plures valde deuotas vtriusque sexus personas, quæ somnia de quibusdam sibi ignotis euentibus satis certa habuerunt, in quibus sibi non credẽtes, ne de-

ne deciperentur, recursum humilem ad literatos habuerunt, & eorundem dictis certiores de veritate effecti sunt. Fuit meis temporibus in Argentinensi diœcesi nobilis quidam maior creato milite, libertinæ conditionis, vita & moribus tam compositus, vt nulli eum veriùs quàm Martino post catechismum comparare valerem. Hic quia in omnibus strennuè egerat & probé, quæ Dei erant Deo, & quæ Cæsaris dabat Cæsari omni iudicio, ideo * quidam, qui viri bonitatem. & reipublicæ necessitatem nouerant, eum precibus molestabãt, vt Baliuatum ducatus domini Austriæ debitum, quem habent in Alsatia acciperet, & regeret, de quo, non dubium, apud seculum honorem grandem, & vtilitatem rerum temporalium non modicam assequi potuisset in se & in suis, immo in tuendis sanctis monasterijs, quæ plurimum ibidẽ diligebat. Distulit vir prudens affirmatiuum dare responsum, & cogitabat quod dictum officium iudicem exigit iura terræ municipalia noscentem, quæ ipse ad plenum nesciebat. Quæsiuit igitur à me & ab alijs, qui sibi accommodi videbantur, quid responsurus esset, vt animam propriam in tuto poneret. Fateor imperfectum meum, quia noui virum esse iustissimum, & quomodo multis prodesse valeret, & fortassis per assessores (quitamen vix haberi valebant) posse suppleri, quod principali deesset iudici, timidus eram vnà cum alijs quid determinatè suaderem, & ita nullus viro videbatur dare responsum. Habere autem nobilis hic solebat (sciebam) somnia, vel visiones potius valde ponderosas & notabiles prius sæpe, in quibus tamen nihil vel modicum, sed in sola sacra scriptura, & eius expositoribus principaliter se fundare nouerat, vnde quadam vice eodem tempore

Somnium cuiusdam nobilis innuens ipsum non debere suscipere baliuatũ ducatus Austriæ. Mat. 22. resti. pro à quibusdã.

tempore somnium vidit tale. Videbatur ei, quòd in agro quodam lato staret satis bene sulcato per aratrum, & semina quæ in manu tenebat accuratè terræ pro fructu habendo inspereret, cumque attentius ista conspiceret, vidit quòd nullum ex seminibus sursum creuit, sed totum deorsum tendebat ad interitum. In qua admiratione stupens euigilauit, mihique postmodum dixit, nisi consilium firmum mihi dederitis de acceptando Baliuatum exhibitum, mihi consulo vt incertum dimittam, & amplectar certum, liber enim sum modò à cura huius grauis regiminis, quod acceptando, vereor periculo me submittam, potissimè ob ignorantiam iurium secularium, & consuetudinum. Quo audito, acquieui viro prudenti, quia conforme eius fuit iudicium Christi illius sententiæ, qua dicit. Quid proderit homini si vniuersũ mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? detrimentum ait, non perditionem. Intellexit enim nobilis iste pro tunc quosdam habitare potentes in Baliuatu, de quibus timendum erat, ne quidquid boni per antefatum ædificaretur nobilem, illi destruerent, vel ne perficeretur cœptum, præpedirent. Cui euentui verisimiliter visio arridebat de pullulante semine versus terrã, & deorsum, non autem ad cœlum & in sursum.

Mat. 16.

PIG. Nimis generales vsque modò dedisti regulas de curandis, vel non curandis somnijs, idcirco precor ad specialia, quæ plus mouent, descendere velis, ad videndum saltem quid sentiendum sit de multorum somnijs, in quibus rard vel nunquam falli dicuntur, præsertim in his casibus, quando eis ignorantibus aduersa obuiare consueuit fortuna, puta, tentatio grauis, seu grandis tribulatio & tristitia. *THEOL.* Rem partim poscis quam me tibi

tibi tradere est solius Dei donum gratuitum. De numero enim, heu, sum horum, qui animales sunt, non spirituales, nisi solo nomine: spiritualiū autem & Dei spiritum habentium proprium est, aliquādo talia particulariter agnoscere. De quibus per ordinem dicit Apostolus 1. Corint. 2. Animalis homo non percipit ea quæ sunt spiritus Dei, spiritualis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Quis enim nouit sensum domini, aut quis instruat eū? Nos autē (concludit) sensum Christi habemus. Vnicuique etiā (vt ibidem 12. dicit) datur manifestatio spiritus ad vtilitatē, & inter nouē dona gratiarum gratis datarū dicit. Alij datur discretio spirituum, alij interpretatio sermonum. Hęc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Spiritus præterea loquitur mysteria. ibidem 14. Vnde B. Gregorius, vbi suprà, enumeratis omnibus somniorum causis sic concludit. Difficilè somnijs credendū est, quia quo impulsu veniant facilè non elucet. Sancti verò illusiones & reuelationes quodam intimo sapore discernunt, vt sciant quid à bono spiritu percipiāt, & quid ab * illusione patiantur. Ex quibus verbis tria salubria debes documenta elicere tuo proposito valitura. Primum, quòd difficilè somnijs credendum est. Secundum, quòd sancti quidā habēt notitiā & differentiam aliquando de somniorum interpretatione. Tertiū verò, quod medium acquirēdi in hoc discretionem spirituum fit per quēdā nō solum internum, sed per intimum saporem collatum ab eo, videlicet, sancto spiritu, qui solus interior est cuique rei, quàm ipsa sibi. Hanc ob causam omnes quos vidi magnos Theologiæ doctores fecisse de instinctibus, vel de discretione spirituum tractatus, qui se vltimatè resoluunt

Gregor. l. 1. dial. c. 18.

orig. illusore.

Tria documenta de somnijs

ad dictas Apostoli & beati Gregorij auctoritates, quamquam regulas in eis vel coniecturas potius annectant quas si placuerit intueri, poteris in diuersorum, videlicet, doctorum tractatulis. Veruntamen quia discretè satis ad vnum modum interpretandi cautè somnia descendis, quo verentur quidam præostensa sibi futura mala, ideo sex regulis seruatis, spero in Deum talibus omne malum culpæ vitabis. Prima, diffinitiuè talibus somnijs, neque assertiuè credas, nisi cum indubitatum donum interpretandi habueris, quale Hieremias obtinuit, qui ait Hiere. 26. In veritate misit me dominus ad vos, vt loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. Ratio dicti est, quia causæ somniorum sunt aliquando quæ nullius futuræ rei signa sunt, sed tantùm præteritarum imaginum, vel aliàs naturalium, non somniata designandum, vel dæmonum, qui credulos somnijs ita assuefieri sibi gestiunt. Secúda regula est, omniquaque somnia non semper abigas, præsertim ea quæ tribulationis futurę signa forent, si percipis ea crebrò tibi in bonis & vtilibus animæ verificari, quia aliquando Dei dona sunt nos à malis præseruantia, ne ducamur in tentationem. Iacula enim præuisa minus feriunt, vt beatus Gregorius dicit. Tertia regula. Cùm somnium alicuius infausti tibi occurrerit, tunc forti animo cum Dei adiutorio sine confidêtia in proprijs viribus, æquanimiter te tenere proponas. Firmatio enim animi per ea naturalia quæ Deus contulit in libertate arbitrij, actuanda sunt, & eis vtendum est, quia istis mediantibus philosophi (vt Seneca docet de remedijs fortuitorum) immania patienter sustulerunt. Quarta regula. Occasionem mali verisimiliter imminentis pro viribus fugias, ne, videlicet, tu in hoc causam culpabi-

Sex regulæ obseruandæ in somnijs quibus mala putantur præsignificari.

1.

2.

Greg. hö. 35. in Euang.

3.

4.

pabilem præstes loquendo, eundo ad loca periculosa, & ita de similibus multis, in quibus sæpe nostris negligentijs, vel factis illicitis mala pœnæ grauia incidimus. Quinta regula est, vt deuota oratione frequenter ad Deum pro gratia patientiæ recurramus, quia opus perfectum habet, & iuxta beati Gregorij mentem, miraculorum operationi antefertur. Non enim nostra industria, & libertas arbitrij ad virtutes acquirendas vel retinendas sufficiunt, sed diuina specialis gratia exigitur, quæ precibus sanctorum, & ad Deum effusis orationibus ex diuina misericordia sæpe obtinetur, vbi nostra demerita aliud exigerent. Sexta regula. Caueas in his visionibus, ne superbiens, tuis ex meritis talia tibi collata esse credas, etiamsi sint à diuino spiritu. Talia enim quando sunt à Deo, sunt gratiæ gratis datę, quæ sæpe in peccatis grauibus existentibus dantur ex mera Dei misericordia, non semper meritis, prout habuisti de hoc suprà libro primo cap. 1. de miraculis.

5. Iac. 1.

Necessitas gratiæ specialis.

6.

De via bona multiplici in moribus, & sub quam multis imaginibus somniorum diuersi auisantur.

CAPIT. VI.

ANnectitur prædictis alia formicarũ proprietas, *quòd*, videlicet, *via vna egrediuntur à suis domibus, quæ tamen versus finem propter quærenda pascua plurificari videtur.* Contulit enim illis bestiolis diuinus instinctus vnam principalem & regiam viam facere, & iuxta eandem metiri reditum, quamquam circa eandem viam ad quærendum

victum parumper diuertant. Ita hodie nutu diuini spiritus in cuneo & concione vniuersalis Ecclesiæ, omniũ est vna via regia per diuina præcepta progrediendi. Si vis (inquit Christus Matthæi 19.) ad vitam ingredi, serua mandata. Et Leuitici 26. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo pluuiam vobis tẽporibus suis, & terra gignet germen suum. Et tamen circa eadem vniuersalia Ecclesiæ & Christi mandata modi varij sunt viuendi, & pascua virentia virtutum acquirendi. Hęc sanctus præsul Augustinus intuebatur, quando à socijs suis & amicis Euodio & Nebridio habere volebat, quis. videlicet, esset aptus modus viuendi ad ambulandum in via Dei: in qua alius sic, alius sic ibat. *PIG.* Vt materiæ somniorum finem imponamus, quæro, vtrũmne mala huius vitæ sanctis viris aliquando imminentia per vnum genus somnij vel an sub diuersis modis præostendatur, quando in somno diuina gratia præmuniuntur, vel præuisantur? *THEOL.* Quantum conijcio, diuersi diuersimodè quod ad hoc inspirãtur dum dormiunt, quia quibusqam de aqua, alijs de calice, nonnullis de cruce Christi, aliquibus etiam de infantibns somnia fiũt, post quæ semper, vel vt in plurimum tribulationẽ aliquam grauem in se, vel in suis amicis sentiunt, prout sequentibus patescet exemplis. Habui genitricem, quę viduata patre meo iam vita functo, apta secundis nuptijs, eandem multis ad hoc interpellantibus, ob castimoniæ amorem omnino spreuit. Quæ quàm deuoram in matimonio vitam, & in viduitate vsque ad vltimam senectutem coram Deo duxerit & hominibus, si opus foret, totum, spero, natale solum testaretur cum adiacenti vicinio. Aduerterat hæc, quod quotiescunque * somnium

Augustin. lib 8. conf. c. 1.

Mater audiens somnians se per aquas incedere vel mare videre, præsensit aliquid triste euenturum.

nium habebat in quo sibi peditare videbatur in aqua, vel quando eadem mare aliquod est intuita, sine * fallo euentum postmodum in breui magnæ tristitiæ sensit, quantoque aqua maior, turbulentior, profundior videbatur, vel impetuosior, tanto grandior tristitiæ materia sequebatur. Latebat me materna hæc cõsideratio, quousque iam multis annis stãdo in ordine, de studio vniuersitatis VViẽnensis repatriaui, satis pro tunc nouus, quia solum fui tunc studens in sancta facultate Theologica. Vnde ipsa mihi confidens, coniecturam somnij retulit, & experientias plures, addidit, quia valde superstitiones & dæmonis fallacias timuit, se non credere diffinitiuè post talia somnia tribulationem sibi affuturam, sed timere illam, Deo committendo, vnde visio illa somnialis veniisset, vel quò iret, & exinde postremò ne deciperetur, à me consilium quæsiuit, quomodo sine offensa peccati se gerere in his deberet. Qui igitur sciui à iuuẽtute mea hanc timuisse Deum, & vitã timori huic cõcordasse in effectu, doctrinã, quam præcedẽti dedi capitulo, sibi tradidi, quã nõ mea industria, sed à quodã magno sacræ paginæ magistro in prefatis scholis didici. Nec discordat aquæ vel maris hæc visio, tribulationem denotans à modo sacri eloquij, quod per aquã sæpe vult passionis illationem intelligi. Vnde propheta orat in tribulatione extrema cõstitutus. Saluũ me fac Deus, quoniam intrauerũt aquæ vsque ad animam, infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Viuit hodiè virgo nobilis secundum seculum, & valde deuota in Argentinensi diœcesi, sexagenaria, Sophia nomine, abbatissa monasterij canonissarum secularium in Andelano, quæ à iuuentute sua castissimè vixit, sicuti & tres aliæ suæ vterinæ sorores. Collegium etiam prædictum,

a. b. somnulum.

c. d. falso.

Psal. 68.

quod dum in Abbatissam esset creata, reperit deformatissimum, magnis cum laboribus in religione reformauit ad plenum, & in temporalibus di-

Somnium de calice domini prænuncium ad uersitatis.

tari procurauit plurimum. Hæc mihi aliquando retulit confidenter, quòd quandocunque in somnis videret calicem, in quo sacramentum diuinissimum Eucharistię contineri solet, infallibiliter in breui postmodum pressuram aliquam mundi in se, vel in suis perciperet, & quanto in somnis profundius in calicem dabatur potestas videndi, tanto seuerior tribulatio sequebatur virgini. Accidit post hanc relationem longo tractu annorum me venire ad dictum collegium, vbi dicta domina mihi dixit. Ecce pater pro nunc bona pace fruor, sed in breui, vt timeo, grandis mihi obuiabit tristitia, quia somniũ de calice satis profundè inspecto nuper habui. Non multo deinde tempore elapso frater suus miles V Valterus ægrotare cœpit, & statim sublatus de hoc seculo. Fuit enim vir in armis strennuus, fama conspicuus, prudentia prędituss, & dicti monasterij, ac reformationis eiusdem fautor supremus: quamobrem virgini aderat magna tristitia per calicem præsignata. Nam de passione locutura veritas ait filijs Zebedæi. Matth. 20. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Et ibidem 26. orando pro oblatione dominicæ passionis, dixit: Pater si fieri possibile est, transeat à me calix iste. Fuerunt meo tempore in ciuitate Basilienſi vna in domo duæ virgines, senioris, quæ 80. circiter annum attigit, nomen Anna extitit, quæ iuniorem suo sub regimine domestico habuit, etiam Annam nomine. Hæ reuera specula virtutum toti ciuitati extiterunt & adiacenti patriæ. Prima quidem Anna & senior sanctè dudum migrauit ad dominum. Iunior verò in fama bona viuit vsque hodie,

Somnium de pueris vel innocentibus præsagium tribulationis in duabus sanctis virginibus.

hodie, cui etiam, non ambigo, interior vita concordat. Deuotæ huius relatione, quam credo veridicam, sæpe didici, quòd quandocunque de paruulis & innocentibus puerulis habet somnium, qualiter eos, videlicet, videat, aut iocos licitos cum eis habeat, de proximo virgini persecutio aliqua, aut tribulatio alia aduehitur. Idem per omnia seniori dum viueret eius in spiritualibus nutrici creberrimè cõtingebat. Nata enim fuit præfata iunior Anna à parentibus, qui residentiam habuerũt sub quodam mihi noto nobili solùm nomine, hîc quia virgo iuuenis erat pulchra facie, & apta nuptui, eius semper castimonię dæmon insidiabatur per dictum nobilem, qui eam sæpe licet ingenuam, seruam facere conabatur, vt ex ea seruos plures habere valeret. Vnde nunc blanditijs sibi suadebat, vt matrimonio alicui de suis seruis copularetur, nunc minis terrere solebat ad idem. Quamobrem constans virgo de loco ad locum, & de patria fugam dare cogebatur. Et contra hunc accipitrem Dei columba antefatis puerorum somnijs sæpe præmunita est. Quando enim tal a somnia habuit, statim de custodia sui corporis per fugam, vel per occultationem aliam sibi prouidebat, postmodumque experta est somniari verum præcessisse. Et fortassis diuina clementia ideo per paruulorum visum hanc præmonebat, quam in innocentia, castimonia, & patientia sine macula inuidiæ & peccati sibi præseruare volebat. Iuxta illud Matthæi 18. Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Certum est etiam paruulos in quotidianis passionibus & fletibus vexari: Vnde non mirum, si eorum imago typum tribulationis solet præferre. Habeo præterea in Constantiensi diœcesi cognatam nomine Helizabet laudabiliter

Apparitio crucis vel passionis Christi in

somnis. signum tribulationis successura in aliquibus.

valde viuentem in thoro matrimonij, cui si aliqua ignota appropinquat tribulatio, hanc præagnoscit cum sibi in somnis apparet crux vel Christi passio: quēadmodum mihi retulit. Nulli autem dubium per crucem & passionē Christi tribulationē posse faciliter designari. Qui, inquit, vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Lucæ 9. Et ipse Christus Petro obuiās passuro dixit. Vado Romam iterum crucifigi, vt Linus & Leo de eo testantur. *PIG.* Quando somniorum visio est à diuino instinctu signum futuri, peto, an hoc fiat à Deo immediatè, an boni Angeli ministerio? *THEOL.* Dudum hæc determinata est quæstio per M. dist. 8. secundi, & per beatum Augustinum lib. 3. cap. 26. de Trinitate, quod, Moyse, & Paulo demptis, nunquam Deus immediatè & nudè apparuit patribus & prophetis, sed reuelationes fiunt Angelorum bonorum ministerio, vt ex his vita nostra muniatur, quemadmodū petimus de Angelis in collecta Ecclesiæ. Quinimmo vbi scriptura testamenti veteris dicit Deum esse locutū, & apparuisse Moysi in rubo, & in monte Sinai, id alibi exponit de angelo vt testatur beatus Stephanus dicens Actuū. 7. Expletis, inquit, annis quadraginta, apparuit Moysi in deserto montis Sina angelus in igne flammæ rubi. Moyses autem videns admiratus est. Et infrà de eodē. Hic est qui fuit in Ecclesia in solitudine cum angelo qui loquebatur ei in monte Sina, & cū patribus nostris, qui accepit verba vitæ dare nobis. Est præterea doctrina beati Dionysij quod æterna sapientia ima summis iungit per media, id est, infimā rationalē creaturā per angelos, qui medij inter nos sunt et Deum, sanctis inspirationibus reducit ad diuina quę sunt sūma. Nō quin Deus ista solo

Linus de pass. S. Petri.

Exod. 3.

Dionysius Areopagita.

facere

facere posset, sed vt in hoc ordo diuinæ sapientiæ videatur, vt angelico ministerio eorum gaudium augeatur, & vt amicitia maior inter eos & nos teneatur. Nec dona per nuncium nobis transmissa paruipendere debemus, quia adhuc quicquid Angelus facit, & quæque secundaria causa, id primaria (quę Deus est) plus agit, qui actiones nostras aspirando præuenit, & adiuuando prosequitur, vt cuncta nostra operatio ab eo incipiat, & ab eodem incepta finiatur.

De laude pacificorum. Quòd Deus mutis & surdis aliquando futura reuelat, & cum simplicibus in Eucharistia miracula operatur. Ad de quinque prophetiæ gradibus.

CAPIT. VII.

AGgrediamur proprietatem aliam, quæ est, *quod formicæ per lineam vnam satis regiam, ad nidum redeunt, nec in via vna aliam impedit, sed aliquādo quasi oris osculo sibi mutuò pacis fœdera porrigere videntur.* In quibus indirupta quædam amicitia nobis præmonstratur, pax & tranquillitas, quę effectus sunt & fructus diuinæ charitatis, & veré aspiratorum sancti spiritus munere: de quibus apostolus ad Galatas 5. dicit. Fructus spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continētia, castitas. Hi igitur homines, in quibus signa talia reperiuntur diuinæ inspirationis probabilitatem satis præferunt. Ob quod Apostolus subiungit. Si viuimus spiritu, spiritu & ambulemus, non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes.

PIC. Paucæ, prout coniecturo nostro tempore reperiuntur morales formicæ, quæ talia signa vnitatis & pacis seruent erga se & proximos, quęque intra se, quæque diuinitus inspiratæ spiritu ducãtur, iuxta mandatum Apostoli, quod ibidem prę-mittit. Dico autem spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis. *THEOL.* Quæstionem similem, & suspicionem talem suprâ libro 1. cap. 6. tibi explodi. Verum vt pacis filios & filias, ac spiritus sancti alumnos de vtroque sexu fuisse agnoscas nostro tempore, duo de multis tibi exempla subiungam. Fuit in ciuitate Constantiensi vir quidam pauper rebus, corpore ab ipsa, vt videtur, nariuitate, surdus & mutus, sed spiritu prophetico non inexpertus, humilis vita & habitu, pacemque cũ hominibus, & ampliùs cum Deo, in puritate animi & in castimonia corporis habere studebat, nomẽ eius fuit..... Hic, vt à multis fide dignis percepi personis, quandoque futura, quandoque etiam occulta, quæ humanam latebant industriam solebat, non dico, prædicere quia linguę vsu carebat, sed nutibus præmonstrare manifestis. Nam in fratrum nostrorum conuentu Constantiensi multi talia expertos se fatentur. Huiusmodi habui consanguineum aliquando in dictæ ciuitatis collegio, quod ad Sanctum Stephanum vocatur, sacerdotem canonicum, & Deo, & Apostolorum principibus valde deuotum, qui relicta domo sua sub prouisione cuiusdam vetulæ virginis suæ consanguineę, ad limina dictorum Apostolorum, peregrinationi se versus Romam dedit. In itinere autem quadam nocte casu in hospitio quodam ab alto cecidit, & quassato corpore, fractoque pede ibidem & in Romana curia multo tempore, * rediens tandem iacturas corporis passus est non modicas,

Surdus & mutus à natiuitate prædicit nutibus et signis reditum sacerdotis ab vrbe Roma, & subuersionem sui nutritoris.

emissum est mansit vel quid simile.

dicas, quæ tandiu durauerunt, vt præfata virgo domus eius procuratrix, & nullus in ciuitate Constantiensi quicquam de sacerdotis aduentu sciret humano * iudicio. Venit interea certa die dictus mutus læta facie, iocundis oculis, & ore ridenti, plausibus manuum notificans virgini, sacerdotis aduentum proximum, mirabatur ista, & sequenti die inopinatum læta recepit de naui sacerdotis aduentum. Nutriebatur hic mutus, qui pauper rebus, per quendam ciuem Constantiensem satis diuitem, qui mutum paulò minus naturali filio diligebat. Venit interea dies in qua per lacum adiacentem nauigio ire disponebat ad ciuitatem aliam aquę propinquam & lacui, & dum in domo propria esset adhuc peregrinaturus ciuis, vidit & considerauit hoc mutus, vnde nutibus, quibus valuit, domino suo suasit ne nauigio se committeret, sed renuebat ciuis; qui postquam domum exiuit, eum sequebatur mutus modis quibus poterat iterum cœptum iter dissuadens, tandem circa nauim miserabilibus gemitibus, vt anteà, prohibere conatus est, suum dominum, quem si nauigaret protinus præsciuit moriturum in aquis, & minus profecit. Cumque nauis cum domino recederet à littore, mutus, in eodem (vt dicitur) littore magnis profusis lacrymis & apparatu lugubri domini flebilem recessum deplanxit. Aduersa igitur fortuna nauim in aquis mouente, ciuis eodem die aquis submersus est, & an mutus Dei clarescceret spiritu ostensum est non modo ciuitati, sed toti adiacenti patrię. Paulò antequam ad Colonienſe transmissus sum studium, fuerunt intra ciuitatem ibidem duę virgines, carne & animo sorores, vnanimes, & pacificé in vna domo vota suæ castitatis reddentes quæ distinxerant Deo in labijs suis, & labore manuum

f. indicio.

Virginis sanctæ qua frequenter communicata

solebat miraculosè os aperiri vi morbi occlusum ad corpus Dominicum intromittendum.

nuum victum conquirentes tenuem. Vna autem ex eis, cuius anima primùm placuit altissimo, quæ diuinissimum Eucharistiæ sacramentum multum dilexit, & deuotè sæpe solita est sumere, corpore infirmata est, & tandem morbus tantò inualuit, vt contractis neruis quibus labia & mandibulæ mouere consueuerunt, etiam adhibito toto conatu corporis & animæ, ora aperire nequiret ad cibum sumendum corporeum, tantoque superior mandibula inferiori cohærebat, vt vix vel nullatenus ad minutissimum sumendum cibum cum instrumento argenteo vel cocleari aperiri posset. Æstuabat interea cordis desiderio, se morti propinquare conspiciens, illud saluberrimum Christi viaticum, quod de terrenis cœlestes nouit efficere, vt hoc munita præsidio fidetius migraret ad Christum, sed omnes vel plurimi formidabant id non posse ab ea sumi. Verùm vt confiteretur sacramentaliter, quod prius sæpe facere consueuerat, & vt viso Christi sacramento, sic credendo saltem mancaret, aduocatus est sacerdos Eucharistiæ sacramentum afferens. Et cùm absolutione pro peccatis præmissa, sacerdos ante faciem Christi sponsæ dominicum corpus eleuaret adorandum ab ea, statim & inopinatè tantam virtutem se percepit habere in corpore, & internum quendam instinctum in anima, vt subitò ad animæ & cordis hiatum corporalia ora amplè satis laxaret, quibus confestim sacerdos dominicum corpus lætè immisit, & ita Christi sponsa, soror, & qui aderant admirantes Deo gratias de collato miraculo retulerunt. *PIG.* De vtroque exemplo aliqua quæstio animum meum pulsat. De primo, an surdus iste semper in dictis suis in quibus futura vel occulta prædixit, veritatem euentuum futu-

birthualiter.

Duæ quæstiones circa prædicta.

rorum

rorum tetigerit. De secundo exemplo non video quid ibi prophetiæ spiritui ascribi valeat, cum ibi nihil, nisi de motu & apertione oris miraculum vel mirum aliquod affluisse videatur, *THEOL.* Non mihi hoc bene constat, sed esto quòd in aliquibus errauerit non mirum, cum hoc veris prophetis aliquando accidisse legatur, vt de Nathan. 1. Paral. 17. patet, qui Dauid iussit domino ædificare domum, vt putabat, Dei spiritu, quod postmodum reuocauit. Mens enim prophetæ, vt sanctus Thomas docet in summa, dupliciter à Deo instruitur. Vno modo per expressam reuelationē. *Thomas 2 2 q. 71 ar. 4.* Alio modo per quendam instinctum, quem interdum etiam nescientes humanæ mentes patiuntur, vt beatus Augustinus dicit 2. super Genesin ad literam de his ergo quæ expresse per spiritum prophetiæ cognoscit propheta, maximam certitudinem habet & pro certo habet, quòd hæc sibi sunt diuinitus reuelata. *cap. 17.* Vnde dicitur Hieremiæ, 26. In veritate misit me dominus ad vos, vt loquerer in aures vestras omnia verba hæc. Sed ad ea quæ cognoscit per instinctum, aliquando sic se habet, vt non plenè discernere possit, vtrum hoc * cogitauerit aliquo diuino instinctu, vel per spiritum proprium. ** id. cogitauerit.* Non autem omnia quæ cognoscimus diuino instinctu, sub certitudine prophetica nobis manifestantur. Talis enim instinctus est quiddam imperfectum in genere prophetiæ. Vnde beatus Gregorius super Ezechielem propter præallegatum prophetam Nathan dicit. Sciendum est, quòd aliquando prophetæ sancti cùm consuluntur, ex magno vsu prophetandi, quædam ex suo spiritu proferant, & se hoc ex prophetiæ spiritu dicere suspicantur. *Homil. 1.* Non ergo mireris, si aliquando non euenerunt quæ à muto isto

prædicta

prędicta fuerunt, quem tamen nec in alijs didici esse deceptum. De secundo dubio non absolui poteris, nisi gradus quosdam prophetiæ noueris, quos sanctus doctor, vbi prius, ponit. Sunt enim quinque. Primus ascendendo & infimus est, cùm aliquis ex interiori instinctu mouetur ad aliquà exterius facienda, sicut de Samson dicitur Iudicũ decimo quinto quod irruit spiritus domini in eũ, & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi, ita & vincula quibus ligatus erat dissipata sunt & soluta. Et propter istum modum tibi dixi exemplũ secundum, quia iste gradus locum habere videbatur in apertione oris dictæ sanctæ fœminæ. Secundus gradus prophetiæ est, cùm aliquis ex interiori lumine illustratur ad cognoscendum aliqua cognoscenda, vel agenda, ad humanam conseruationem, vel conuersationem pertinentia, quæ tamen * non excedunt limites naturalis cognitionis, sicut dicitur de Salomone 3. Reg. 4. quòd locutus est parabolas, & disputauit super lignis à cedro quę est in libano, vsque ad hyssopum quæ egreditur de pariete, & disseruit de iumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus. Et hoc totum fuit ex diuina inspiratione, nam præmittitur: Deus dedit sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis. Hi tamen duo gradus sunt infra prophetiam propriè dictam, quia non attingũt ad supernaturalem veritatem. Memineris autem quòd de prophetis propriè dictis loqui non vellem per omnia. Tertius gradus est, quando aliqua supernaturalis veritas per lumen intelligibile alicui manifestatur imaginaria visione per similitudinem corporaliũ rerum ducentium in supernaturalem veritatem: & talem prophetiam habuerunt omnes illi qui numerantur in ordine prophetarũ in textu biblię.

Quinque gradus prophetiæ ex B. Thomas 2. 2. q. 174 ar. 2. & 3.

adieci negationem ex orig.

Qui

Qui etiam ex hoc specialiter dicuntur prophetæ, quia prophetico officio fungebantur: Vnde ex persona domini loquebantur dicentes ad populum. Hæc dicit dominus. Quod non faciebant illi qui hagiographa conscripserunt, quorum plures loquebantur frequentius de his quæ humana ratione cognosci possunt, non quasi ex persona dei, sed ex persona propria, cum adiutorio tamen diuini luminis. Quartus gradus est, quando per lumen intelligibile reuelatur aliqua supernaturalis 4. veritas absque imaginaria visione, & sic Dauid est & dicitur propheta per excellentiam, quia accepit reuelationem intelligibilis & supernaturalis veritatis absque imaginaria visione, & quia plenius etiam Moyse cognouit & expressit mysteria incarnationis Christi. Non tamen intelligas, quod aliquis in via intelligat etiam supernaturaliter sine phantasmatibus, quia hoc est contra philosophū, & Dionysium 1. cap. cœlestis Hierarchiæ. Illustratio enim diuini radij in vita præsenti non fit sine velaminibus phātasmatum qualiumcunque, quia connaturale est homini secundum statum præsētis vitæ, vt non intelligat sine phantasmate. Quandoque tamen sufficiunt phantasmata, quæ communi modo à sensibus abstrahuntur, nec exigitur aliqua visio imaginaria diuinitus procurata, & sic dicitur reuelatio prophetica fieri sine imaginaria visione. Quintus gradus & supremus est, quando 5. veritas supernaturalis nudè ostenditur intellectui per lumen supernaturale sine imaginaria visione, vt Moysi & Paulo communicatum est, videre, videlicet, diuinam essentiam, secundum Augustinum in libro super Genesin ad literam. Hæc omnia de sancto doctore sumpta sunt, per quæ satis iam patet quæ viæ sint rectæ, per quas diuino instin-

Augustin. lib. 12 de gen. ad lit c. 26. 27. & 28.

instinctu boni diriguntur sine errore.

De sollicitudine pro thesauro virtutum habendo. Et de militibus virtuose pro republica laborantibus, vel pro fide.

CAPIT. VIII.

Omnes vnum locum obseruant, in quem thesauros suos ponunt & recondunt. vt videlicet, congregent in messe quod comedant. Et hęc bestiolarum nostrarum conditio quemque docet in pręsenti vita fructus virtutum quos potest conquirere, tales in tuto loco, velut animæ thesauros, in cœlo, non in terra recondere. Vnde glossa super verba. Formica parat æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat. Prouerbiorum 6. sic dicit. Si animal principe carens, rationis expers, natura duce sibi in posterum prouidet, multò magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndum gloriam eius vocatus, tanto magisterio adiutus ad ipsum conditorem * debes in præsenti fructus bonorum operum congregare, quibus in æternum viuas in futuro. Hæc enim vita messi cóparatur & æstati, quia nunc inter ardores tentationum tempus est colligendi futurorum merita præmiorum: dies iudicij hyemi, quia nulla relinquitur facultas laborandi pro vita, sed tunc cogetur quisque de horreo prisce * affectionis quod recòdidit proferre. Hinc. Timot. vltimo dicit Apostolus discipulo: Diuitibus huius sæculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo, qui præstat omnia nobis abundè ad fruendũ, bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facilè tribuere

Gloss. ord.

vest. ex virg. pro omnes.

virg. affectionis.

tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamẽtum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Et veritas dicit Matthæi sexto. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur: thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo, vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

PIG. Aliquem si nouisti diuitem nostra sequentem animalia, & sibi sic thesaurizantẽ, vt suades, peto in medium proferas. *THEOL.* Tam de numero religiosorum, quàm de cœtu secularium tales reperi. Fuit enim meo tempore ciuis quidam in ciuitate Columbariensi Basileensis diœcesis vxoratus, Petrus nomine, diues in terrena substantia, & meditationi dominicæ passionis adeo assuetus, vt quotidie per quinque missarum tractus temporis eum in nullo tæderet sanctis insistere meditationibus. Hic vxore defuncta tandem conuersus factus est in curia sororum nostrarum monasterij, quod in Subtilia dicitur, cui diuitias suas omnes obtulit, demptis quadraginta circiter aureis, quos inscia sua priorissa, & ignorante vicario monasterij, proprietatis captus vicio, in quadam bursa collo proprio occultè suspensa, tempore satis multo portauit. Cum igitur diu miser iste vicium celaret proprietatis, debilis esse cœpit, & quia anteà in sæculo vitam Christo deuotam duxit, ab eodem & Dei genitrice, quam plurimum dilexit, misericorditer visitatus est. Nam vice quadam cum maneret solus, ad se vetulam quandam malignam cum acuta furca ferrata, cum qua fenum vel fimus colligi solet, intrare vidit, quæ grauem ictum fratri in latere dare videbatur, sed adiutorio beatissimę virginis inuocato, ipsa

Religiosus proprietarius persecutitur diuinitus & renuncians proprietati sanatur.

eandem vetulam propulsauit, & sic visio disparuit. Vicariusque dicti monasterij ad visitandum fratrem Petrum prædictum venit, qui quomodo haberet inquisiuit. At ille respondit. Satis bene haberem, nisi quòd vetula quædam mihi in visu grauem ictum dedit, quem cum dolore magno sentio in latere, & nisi Dei genitrix me liberasset, iam fortasis finem haberem vitæ. Volens autem vicarius videre locum punctura, bursam cum aureis ibi pendentem reperit, & ait. Certè in anima tua frater mi ad mortem reuera per dæmonem vulneratus es, qui pessimum proprietatis vicium iam diu velut occultus recepisti. Resigna igitur proprio frater, & Dei genitricis meritis sanaberis animo, de corporis verò sospitate tibi dominus prouidebit. Exindè compunctus frater paupertati perfectè se subiecit, & diu postmodum viuens, tandē sine fine quieuit. De seculari verò cœtu noui & nosco militem in Sueuia Constantiensis diœcesis, nobilem natu, procerum statura, opibus diuitem, animo virilem, sagacem ingenio, & in armis exercitatissimum; sed quod his longè maius est, Ecclesijs deuotum & Deo, misericordem in pauperes, pium in miseros, & omnium virtutum inter nobiles speculum, qui etiam post vnius, quam habuit, vxoris deuotæ obitum viduus manens, se castrauit non materiali ferro, sed castitatis euangelicæ cauterio. Hic (vt à suo commilitone percepi fide digno, & penè toti constat patriæ) tam sedulus est & fuit in ecclesijs cùm moram trahit in ciuitatibus, vt clericus plus quàm laicus esse censeatur; sed in actuali militia, vbi iustitiam pro se gerit, nullum in campis, vel vix in armis habere parem dicitur aut secundum. In itineribus verò vbicunque pauperes Christi intuetur est largissimus adeo, vt nullus

Miles iustus pro fide pugnans 42 acceptis vulneribus sanatur diuinitus.

nullus ferè miser sit, qui se abscondere valeat à calore eius. Porrò ante modicos annos, quando crux prædicabatur contra Hussitas & VVickliphistas Bohemicos, & frequentibus annis exercitus fidelium de superiori Alemania cruce signati aduersus fidei hostes proficiscerentur versus Bohemiam, nec proficerent, nescio quo Dei iudicio, semper hic miles grauibus expensis interfuit, paratus mori, vel vincere pro fide tuenda. Cumque tandem fideles tepefacti hæreticam prauitatem inuadere desisterent, excepto vnico constantissimo, reuera Christianismo principe Alberto duce Austriæ, qui continuum certamen hæreticis intulit, cruciabatur animus militis plurimum, quòd ferè nullus nobilium, nec ciuitatenses imperij modo congressum hæreticis dare disponebant. Zelus igitur domus Christi militem comedere incœpit. Vnde vna die motus ait ad quosdam suos nobiles & iuuenes cõsanguineos. Cur, quæso, inertiæ vacamus & ocio in nostris partibus? Scimus ducem Austriæ, à cuius domo multa habemus feoda, vexari per perfidos: me, si placet, sequimini, capitaneus vester ero, vos stipendium, si placuerit, recipietis, Deus mihi prouidebit. Placuit sermo iste tironibus prædictis, cum quibus per centum ferè miliaria Theutonicalia ad Austriam descendit. Habuerunt autem ad maius quadraginta viros equestres armis & animis electos & munitos. Cumque à duce Alberto sibi dari poscerent locum, in quo quotidianis guerris possent vexare hæreticos (pro tunc enim nulla expeditio ducebatur contra eos actu) castrum eis fidelium quoddam datum fuit versus Bohemiam ad tuendum, circa quod rarò, vel nunquam perfidi comparuerunt postmodum. Petierunt deinde loeum alium tam propinquum infidelibus, vt quotidianum

Psal. 18.

Zelus Alberti ducis Austriæ contra hæreticos.

Psal. 68.

dianum certamẽ habere valerent, alioquin receſsũ de terra minabantur: vnde miles cum ſuis per ducem Auſtriæ datus eſt ciuitati Iglauienſi in tutelã, quæ proxima fuit hæreticis, prope cuius portas ſæpenumero, immò in ipſis aliquando portis, hæretici piſces & alia victualia vi catholicis paulò antea capere tunc conſueuerant. Quibus miles cœpit obſiſtere, & multis dietim occiſis in tantum perfidos compeſcere, vt nedũ prope ciuitatis portas, ſed nec in propinquo territorio aliquis cóparere auderet perfidus. Habuit eodem tépore hæreticorum ſecta capitaneum inſignem audaci malitia **Ziſcha** nomine, qui prænarrata omnia vindicare diſpoſuit. Nam vna die duas acies armatorum diſpoſuit, primam de quadringentis viris fortem, cui commiſit, vt mane ſequentis diei villagia fidelium circa Iglauiam incenderent, & ita militem Chriſti ad exeundum ciuitatem ſuam prouocarent. Secundam verò longè maiorem expeditionem collegit, in qua ipſe primam ſequendo, eidem ſi inuaderetur ſuccurrere diſponit. Prima igitur acies infidelium mane extra Iglauiam, vt ordinatũ eſt, in campis comparuit & Chriſti militem ad exeundum prouocauit. Qui ſtatim ad vicinum quendam locum pro quibuſdam armatis vocandis nuncium direxit, & ſtipendiarios ciuitatis ſecũ exire inuitauit, ad explorandum exercitum aduerſariorum, & ad inuadendum eundem, ſi oportunitas aſsiſteret, inuitauit. Quo viſo, ciuitatis ſtipẽdiarij militi dixerunt. Ciuitatis tuitio nobis principaliter eſt commiſſa, nec expedit vt tam pauci im proportionabilem nobis armaturam aggrediamur. Tunc conuocatis ſuis, miles more Machabæi ait. Ecce auditis, iſti perfidos non aggredientur, quæſo igitur Chriſti inimicos inuadamus: ſpero enim

aliqui

aliqui alij ex nostris, pro quibus direxi, tempore medio venient, paucitatem nostram non timeam⁹, raro vidimus multitudinem, quæ regi nequit, esse victricem; aut victoriam obtinebimus, aut occumbemus. Ex primo laudem coram Deo, & mercedem, atque gloriam militiæ: ex altero habebimus martyrium, quo genere mortis nihil fœlicius. Quo audito quadraginta isti viri parati mori, munitionem perfidæ concionis aggressi sunt, currus quibus se fortissimè circumdederant, velut leones, frangere cœperunt, & introitum quendam ad hostes per cincturam curruum, qua se circundederãt, velut portam quandam fecerunt, in qua bellantes mutuò, militi quadraginta duo vulnera dederunt, quibus prostratus, raptus est inter hostes. Nec tamen sui à cœptis destiterunt. Tãta enim constantia bellantes perseuerauerũt, quousque hæretici territi in opposita parte munitionem propriam fregerũt, & fugam arripuerunt. Venerunt enim medio tẽpore quidam fideles pauci in succursum prioribus, cum quibus tota expeditio hæreticorum in fugam versa, prostrata est & occisa, paucis Baronibus eorum reseruatis & captiuatis, & ita Zischa cum suis fugere coactus est. Victores ergo redeundo reperierunt militem semiuiuum, & vsu rationis carentem ex plurimo sanguine effuso; quem in ciuitatem delatum omnis plebs lamentabatur, sed, ex Christi gratia, die altera vti perfecta ratione cœpit: Et vt ipse miles mihi retulit, non tam humano medicamine, quàm diuino munere ab omnibus vulneribus plenè sanatus est in breui dierum spacio. Vidit eodem tempore miles iste nocte quadam mentalibus oculis Christi matrem, cui semper solebat obsequi deuotissimè, se consolantem. & sibi suadentem

ne tristaretur de lacerato & sauciato corpore, quod exinde amplius animæ erat profuturum. Apparebat denique sibi tũc in visione quomodo intueretur arborem quandam grandem crescere ex corpore proprio, cuius stipes & rami de terra per aera marcescentes & aridi protendebantur, & sine fructu excluiuè vsque ad cœlum, vbi primò virentibus folijs fructus vberes in cœlo produxerunt. Per quæ, vt rei euentus postmodum docuit, militi dabatur intelligi, quòd in terris pro tanta fidei victoria non condignum à terrigenis præmium, sed in cœlo thesaurum habere debuit. Viso enim quod miles iste, qui velut peregrinus in terra Austriæ extitit, talem de hæreticis triumphum reportasset, inuidia quosdam nobiles segnes & vecordes tetigit, quæ militem Christi apud principem falsò de quibusdam accusauit, à quibus tamen, certum est, sufficientissimè postmodum miles se expurgauit. Et quia (vt mihi constat, qui protunc in Austria VViennæ sententias legi) domum militis in proprijs partibus necessitas ardua inuasit, idcirco de consilio cuiusdam valde deuoti & litterati Theologię magistri secularis, Austriam cum suis, quæ eo fortè digna non fuit, recedendo reliquit, & ad propria remeauit. Vndè cùm in * bona diu postmodum memoria eius habita esset, quidam de maioribus Austriæ baronibus, & de probioribus, me præsente, ironicè contra quosdam ait. Hunc, inquit, virum sustinere non potuimus. Habuit hic tiro, (vt mihi retulit) auum militem strennuissimum, * qui in regno Hungariæ verum regem Hũgarorum de castro quod ibi habuit, iuuare solebat. Erexerat autem se pro rege regni tunc quidam Baro potens aduersus Hungariæ regem, quẽ quotidianis satis molestabat guerris. Et quia miles

f. bono.

vest. pro quia Audax vespertilio datum

tyranno

tyranno multas intulit molestias, ei insidias posuit, & in campo veri captiuauit, eique ligato dixit tyrannus. Quid, quæso, mecum ageres, si ego tuus essem, sicut tu meus es modò captiuus? Respondit miles. Te reuerâ in arbore proxima suspendio interimerem, quia nullo iure fulcitus regnum domini mei regis vexas. Cui tyrannus. Hęc tuæ mortis est sententia. Vnde protinus laqueo quæsito famulis præcepit, vt abductum in proxima quam reperirent arbore suspendio iugularent. Receperunt ergo hostes militi arma sua omnia, vt in illis iam confidere non posset. Igitur dum eques duceretur inter equites, habens in brachio laqueum, quo ab aduersario tenebatur, capta oportunitate, inopinatè & in ictu oculi miles laqueum de manibus ducentis excussit, aduersarij sui, qui eum captiuum ducebat, gladium extraxit, & vno ictu occidit, sicque pungens equum, quem habebat bonum, fugam iniit, & versus castrum proprium properauit, à quo, sui eum præuidentes descendendo tuebantur, & hi qui militem insequebãtur illico perdita iam præda receserunt. Ista si olim gentiles vidissent, haud dubium fortunę ascrissent, iuxta illud: Fortuna audaces ipsa iuuat. Nos virtutibus iustitiæ & fortitudinis ista ascribamus, quia hæ sunt quæ nobilibus bonis, thesauros in cœlo recondunt.

à captiuo milite iussio, & euasio stupenda è manibus eum deducentiũ ad mortẽ.

Virg. 10 Æneid.

Quis sit odor bonus in moribus. De sanctè in matrimonio, & castè viuentibus. Et vtrum bonus Angelus aliquem hominem in bono possideat, sicut malus in malo.

CAPIT. IX.

OCcurrit alia conditio, videlicet, *quòd formicarũ nidus actum quemdam & pontium atque odorem emittit delectabilem.* Nidus, vt nouimus, ★omnis auium fœcundarum & prolificantium propriè solet esse habitatio & domicilium. Volucres enim cœli (ait saluator) habent nidos suos, Lucæ 9. Odor verò delectabilis virtutum redolentiam, famam, & exemplar significat, atque Christi sanam doctrinã: vnde & 2. Corinth. 2. dicit Apostolus. Deo gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo, in his qui saluifiunt, & in his qui pereunt: alijs quidẽ odor mortis in mortẽ, alijs verò odor vitæ in vitam. Per nidum igitur formicarum odoriferum & olentẽ suauiter, vita & habitatio intelligi potest bonorũ coniugatorum in fœcunditate liberorũ sese mutuò, & totam domum virtuosè regentium, quorum tabernacula admiratur propheta, cùm dicit. Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutũ! concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi reponat pullos suos. *FIG.* Vidistinè vnquam domos tales coniugatorũ in medio seculi, de quorum conuersatione & vita virtuosa similitudo & proprietas prefata formicarum, & dictũ prophetę meritò verificari valeret tuo iudicio? *THEOL.* Quantum mea se extendit consideratio, non semper ista, sed sæpius reperi, de quo duo tibi exempla monstrabo. Vnum tibi, suprà libro primo cap. quarto, partim recitaui de virgine quæ maleficium clerici & dæmonis euasit, meritis beatæ sẽper virginis Mariæ. Hæc enim postmodum columbino animo nuptui tradita est cuidam verè simplici & recto,

b. omniũ.

Psal. 83.

Exẽp coniugũ sanctè cõuer. santium in cõiugio.

recto, actimenti Deum iuuenculo, cum quo gignere meruit plures hodie viuentes filios, & vnicam filiam, quos natos ita ab ipsis cunabulis nutriuerunt, vt iam adulti speculum totius patriæ existant omnes, & quilibet in statu suo licito quê arripuit. Nam vnus filiorum castus & deuotus factus est sacerdos, reliqui matrimonio iuncti sunt, & multi viuunt laudabiliter: Filia autem sub voto virginitatis matri obediens eidem cooperatur in domus regimine. Nulla vnquâ dissolutio, nullû scurrilitatis verbum, aut derisorium parentes horû in sua domo sustinuerunt audire vel loqui, minimè nomê Dei in vanû sumi à quoquâ, & vagari ocio: sed domus regimen si vidisses, plus monasterio, quàm comparasses hominum secularium habitaculo, nisi quod vir & vxor ibi pariter habitauerunt, perfectè tamen sub lege per Apostolum data cõiugibus. Ægrotare autem in bona senectute cœpit maritus, & publicè cum gaudio familiæ suæ dicere. Scio me de hoc migraturum seculo infirmitate præsenti, de quo gauisus sum corde, quia nihil amplius me in hoc mundo delectat viuere, dixit, & factum est vt prædixit, quia sumptis sacramentis Ecclesiasticis deuotè in breui postmodum diem clausit extremum. Reliquit autem Deo deuotam iam viduam, quæ prius matrona existens sanctarum coniugum, modò sancta mater est & consolatrix viduarum sibi complicum. Est præterea in ciuitate Basileensi minori, Constantiensis diœcesis, hodie Margareta nomine vidua, annum attingens propè sexagesimum, quæ cùm primum esset nubilis suæ iuuentutis tempore iuncta est matrimonio viro cuidam honesto secundum seculum, sed nõ tam Deo supplici, quantû vxor extitit. Fuit enim ipsa corporali specie pulchra facie, & elegãtis corporis,

1. Cor. 7.

Alterum exemplũ de eadem re.

corporis, quod in lege coniugij sic coëgit seruire spiritui per orationes crebras, ieiunijs & abstinentia, vt instinctu sancti spiritus de rebus occultis futuris & præsentibus * suæ sanctæ vitæ accommodum distinctiùs, lucidiùs, & frequentiùs percipere mereretur, quàm de virgine aliqua senserim. Omnia mundana fugit pro posse solatia, quando valebat, festiuis ad minus diebus, & alias quotidie ecclesiarum attriuit limina, prædicationi diuini verbi delectabiliter interfuit, & sãctos libros pro posse legere studuit, quorum sententias, & vitam Christi ac passionis eiusdem summum beneficium in domo, in foro, & in vijs publicis, immo in domo siue laboribus corporeis, frequenter, adeò deuotè & feruenter animo sciuit reuoluere, ac si præsentia in scripto conspiceret. Et licet viro, quantum vxoris intererat, valde inuita exactum redderet debitum, id tamen reciprocè nullatenus ipsa exigebat, sed ne istis casta mens occuparetur, preces ad virginem beatissimam (quam dilexit plurimum) cœpit multiplicare, vt à suo filio purissimo, marito donum daretur maioris continentiæ, quàm hactenus habuerat in matrimonio. De adulterio enim ibi nulla aderat suspicio. Quæ casta petitio feminæ tam fuit efficax, vt Venus in viro penè eradicata esse videretur. Nam maritus de se postmodum admirabatur sæpius, vnde sibi hoc castimoniæ munus, quod in se sentiebat præter solitum, aduenisset: Sciuit quippe nec abstinentia, nec precibus, nec ieiunijs id petisse à Deo, quod vxoris merito à Deo dabatur. Propterea quadam vice satis benignè secretò vxori dixit: Credo, inquit, (ni fallar) me frigidum esse, sed nescio qualiter procurasti. Non enim castam coniugem de maleficio suspectã habere potuit, quã summo horrore talia detestan-

* i. quod si conueniret.

tem

tem nouit. Habuerunt tamen insimul generatione casta natos quosdam, quos mater omni conamine Deum timere docuit à sua primæua ætate. Ceterum (quod dictu vix est credibile) occupata in domus distractiuis laboribus, vel vexata debilitate in puerperio, aut in necessitatibus proprijs ministrans proprijs infantulis, mens sanctæ feminæ interista sæpius altiorem & deuotiorem de rebus diuinis Christum concernentibus contemplationis gradum actu habuit, quàm me triginta annorum religiosum professione & nomine vnquam scio habuisse. Inter quas visiones, prout in ea sepe didici, diuino spiritu præuidit, quæ humanitus præscire non poterat, de quibus tamen reuelationibus modicam æstimationem faciebat, sed de diligendo Deum, & de obseruandis Christi præceptis & consilijs sine peccato maximè curabat. Destituta autem tandem viro licet esset nubilis, nullum tamen de cetero virum, Christo quem elegit, præferre voluit, sed solam filiolam, quam pater reliquit secum vidua hodie puto sancta Deo militare non desinit tam perfectè, vt nonnunquam eã à bono posse sam esse angelo conijcerem.

PIG. Animo meo sepe irrepsit dubium, vtrum boni Angeli & spiritus quosdam Dei famulos & famulas tales intrando in bono possideant, quemadmodum maligni spiritus non dubium in malo sibi traditos obsident? *THEOL.* Credo quæstionem tuam ad partem affirmatiuam veram, & apud plures doctores scio admissam esse. Non tamen intelligendũ est, à sanctis Dei Angelis quẽquam possideri cum priuatione vsus rationis, qua mediante necesse est meritorium actum perficere, sed sua inhabitatione corpus, & animam regere norunt discretè. Et cum secundum Beatum Dionysium

Dionys. de diuin. no. c. 4. p. 4.

nysium sint specula mundissima, & lucidissima, potius mentem humanam perficiunt, illuminant, & promouent ad diuinum famulatum; quorum contraria dæmon obsessis infert corporibus. Quod autem Angeli boni quosdam Dei seruos quodammodo possideant, vel obsideant, patet experientia, patrum exemplis, ratione, & ex sacra scriptura. Experientia quidem, quia sicut videmus à dæmone possessos, vel eisdem familiares, vt maleficos, & eorum discipulos, in vultu deformitates oculorum, faciei, vel gestuum contrahere horribiles ad inspiciendum alijs hominibus, quæ nulli dubium effectus sunt malitiosissimæ præsentiæ dæmonis: ita eos qui toto nisu Deo & virtutibus inseruiunt potissimè castos corpore experimur, gratâ faciē, benignos gestus, & intuitus humanissimos etiam peccatorū aspectibus præferre. Nam charitas, gaudium, patientia, benignitas, & similia sunt (vt Apostolus ad Galatas quinto dicit) effectus spiritus & fructus. Noui aliquando nobilē & deuotum militem, de quo dicam inferius libri quarti capitulo decimo, qui vxorē pulchrā habuit deceptā occultè paulisper à quodam adultero, cui satis cōglutinato amore affecta, & infecta erat. Expertus illud miles maritus prudens, qui animā perditæ vxoris curare volebat, secretè vxorē accersiuit, vultum eius (vt mihi miles retulit) horridum nimis vidit, ei sanctis & pijs monitionibus contritionem super scelere, & pœnitentiæ sacramentum suasit, & per Dei gratiam ad hoc exequendum vsque perduxit. Quo facto, & sacramentali sumpta pœnitentia à sacerdote recedens, casto marito militi visa est pristinā recuperasse faciei speciem totaliter, quam anteà sensibiliter perdidisse videbatur. Patet propositum patrum exēplis. Nam sanctus pater Equitius, de quo beatus

Benos angelos possidere aliquos in bono varijs probat modis.

Species gratiosa coniugatæ euanuit et successit ingrata, et horrida ob admissum adulterium, sed per pœnit. sacramentū vultus pristinū decorē recuperauit.

beatus Gregorius primo dialogorum refert, ab angelo possessus esse videtur Seraphico, qui licet nullū sacrum haberet ordinē, nec missus foret ad prædicandū à summo pontifice, tamē tanto feruore accensus extitit ad conuertendum fideliū animas ab amore mundi ad diuinum obsequium, vt per ecclesias, per castra, per vicos, per singulorum quoq; fidelium domos circūquaque discurreret, & ad amorem patriæ cœlestis corda audientiū excitaret. Cuius rei causam, cum ab eo ei familiaris Felix re, & nomine admirando scisciteretur. Respondit Equitius. Ea quæ mihi loqueris, ego quoque mecū ipse pertracto, sed nocte quadā speciosus mihi per visionem iuuenis astitit, atque in lingua mea medicinale ferramētum, id est, fleubotomū, posuit, dicens: Ecce posui verba mea in ore tuo, egredere ad prædicandū: atque ex illo die, etiamsi voluero, de Deo tacere non possum. Legimus insuper in Vincētij speculo historiali, quendā Cisterciēsis ordinis Abbatē, à sancto Petro ordinis eiusdem cognomine monoculo interrogasse, quomodo posset semper in eodem statu æquanimiter perseuerare. Respondit Petrus. Cum essem nouitius quasi quidam spiritus sensibiliter visus est in me intrare, ex tunc vsque nunc sēper illa vis, illa reaffectio mihi dominatur quodāmodo, regit me, & me deducit vt ouē Ioseph, sparsum per exteriora, frequenter introrsum colligit, nolentem intendere orationi cogit, ea quæ oculis ingeruntur, aut auribus facit interdum non sentire. Porrō scripturis sanctis dicta opinio non est absona, sed concors potius. Audita enim voce angelica spiritus in Ezechielem prophetam sanctum ingressus esse dicitur, Ezechielis secundo, vbi sic habetur: Audiui vocem loquentis (inquit propheta) & dixit ad me: Fili

Greg. l. 1. dial. c. 4. Exempl. angeli boni B. Equitium possidentis & ad prædicandum ingiter instigantis.

Vincen. in spec. hist. l. 30 c. 28 Alterum de eadem re S. Petri monoculi.

Psal. 79.

Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum. Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos. Constat autem istum spiritum Angelum bonum fuisse omnium doctorum iudicio catholicorum. Rationi etiam consonat, quòd cùm bonus spiritus sit fortior malo spiritu, & fauorabilior amantibus eũ & ei obsequentibus, quàm malignus spiritus suis fautoribus hominibus peruersis, & Deus pronior est ad miserendum, & præmiandum, quàm ad puniendum, cur non maiorem potestatem tribueret super hominem eum colentem bono angelo, quàm maligno spiritui super Deum offendentibus? In his igitur contenti rationibus ad aliam formicarum proprietatem properemus.

Fœtor luxuriæ assimilatur sulphuri: & quantò sit fugienda. Et de castitate, aut virginitate, quæ sicut corpus tueri potest.

CAPIT. X.

FOEtida multum odiunt, vt sulphur, cornu ceruinum adustum, & origanum, quæ si formicarum superfunduntur domibus, ex eis migrant ad locum alium. Vnde qui eas fugare volunt à suæ habitationis domo, eidem pulueres cornu ceruini immittunt adusti, vel fumigant sulphure, aut origano. Per fœtida, & sulphurea sacra scriptura dat intelligere Venerea. Vnde Geneſis decimonono. Dominus pluit super Sodomam & Gomorram sulphur, & ignem, vt fœtida & abominabilia eos viros punirent, quos luxuria fœdauerat. Et Ecclesiastici. 9. de incontinẽtibus feminis dicitur: Omnis mulier quæ est fornicaria

caria, quasi stercus in via cõculcabitur, colloquium enim illius, quasi ignis exardescit. Has immundicias quia diuina gratia beata Agnes euasit, idcirco teste beato Ambrosio, stans in medio flammarum *Ambros.* speciales virginis filio, & eiusdem patri laudes re- *ser. 90.* tulit, quòd carnis, videlicet, spurcitias immaculato calle transiuit. Virginibus igitur, & cõtinere volentibus dicta formicarum conditio necessaria est, quia talibus castis omnia velut morticina fugienda sunt in verbo, & opere, in cogitatu, & delectatione, in gestu, & contagione, quæ fœtorem in se notare possunt luxuriæ. Et si à talibus se alienare aliter nequeunt, potiùs domus & habitatio propria relinquenda est, & migrandum ad locum alium. Cum multis enim vitijs in facie pugnandum est, istud verò Venereæ voluptatis contagium non melius quàm fuga vincitur. Fugite, inquit Apo- *1. Cor. 6.* stolus, fornicationem. Ioseph iuuenculus in hoc *Gen. 39.* prudenti consilio vsus est, qui procantem feminam reliquit, & relicto pallio fugam inijt. Tantò denique multæ virgines fœtorem hunc horrebant luxuriæ, vt non solùm domum, & patriam, sed etiam vitam relinquerent pro tuenda castimonia, de quibus Passionale sanctorum refertum est.

PIC. In primitiua ecclesia, quando charitas, non dico viuebat, sed potius bulliebat in fidelium cordibus, tales, de quibus asseris, reperte sunt virgines. Sed nunc tempore nostro quo charitas, & per consequens castitas refriguit, taliusmodi fugas non *Mat. 24.* vidi continentium. *THEOL.* Ego autem aliquotiens meo tempore didici non minorem constantiam virginibus affuisse pro custodia suæ pudicitiæ, quàm quibusdam beatis olim in sexu fragili: Noui etiam hodie viuentem virginem Claram re, nomine, & opere. Hæc iunior existens, & decora

Exēp. fortiter custodiæ & propugnatæ virginitatis.

decora in toto corpore, in villagio rurali manere solebat, & vitam castam deuotè Deo ducere. Sed quia nubilis erat, & rebus paupercula, quidam territorij dominus hanc tyrannicè moliebatur matrimonio tradere alicui suo seruo, vt ex eis seruiles nascerentur personæ. Aciem igitur duplicem contra castam cœpit instruere: Primam blandientibus verbis, sed incassum. Ipsa enim virgo ita domino territorij respondit: Ingenua, scio, sum corpore, sicut omnis parentela mea testatur: idcirco libera castimoniam elegi, quam, absit, vt Deo subtraham & tradam homini. Alterum itaque bellum tyrannus admouit minis & terroribus, quæ illa paruipēdens, assensum nuptijs præbere contradixit. Quo viso, quidam seruilis conditionis à tyranno eligitur rusticus. Virgo eidem in coniugium promittitur, & quod negauit virgo facere volūtaria, nitebatur iam cogi inuita. Nam cum præfato rustico violenta manu virgo turrim carceralem ingredi compellebatur, & viro licentia consummandi matrimonium dabatur. Quo viso, virgo in angulum carceris oppositum se stando contulit, crucis signum, vt diuina assisteret gratia manui impressit, & ad virum ita dicebat: Video quousque tu & dominus tuus tenditis, elige de duobus vnum, aut me in tactam relinquendo mihi non appropinquabis, aut me inuadendo, si aliter euadere te nequibo, manibus feminæ interibis: Fuit enim virgo robusto corpore & animo accensa castitatis zelo. Isto viso & audito rusticus clamare cœpit ad exteros Aperite, quæso, carceres, aperite, vrsam non coniugem mihi dedistis. Ad hos clamores turris aperiebatur, & visa constantia puellæ, deinceps in maiori pace, quàm anteà Deo seruire permittebatur. Nam ipsa fratrem vterinum iuuenem ad par

castitatis

castitatis propositum alliciebat, cum quo iã habitauerat à iuuentute. Ambo enim vsque hodie de cultura terræ in vna domo viuentes in paupertate honesta, de labore manuum simul cœlibem ducũt vitam. Ipse etiam frater modò exemplar castitatis rarissimum est in loco, vbi habitat cum viris. Ipsa verò virginibus multis, quas dietim semine castorum verborum gignit, mater est, & consolatrix. Hæc licet modò sit propè quinquagenaria, tamen votum castitatis, quam semper dilexit, nunquam emiserat. Quod cùm ab ea audirem, & virginem reperissem verbi diuini prædicatione satis carentem, instinctu spiritus sancti in magnis tentationum fluctibus fuisse rectam & custoditam, suasi vt de cætero in Deo fidendo, voto priuato se castitatis Christo in sponsam consecraret. Illa protinus obediuit, & causam protelationis huiusmodi, diffidentiam propriarum virium esse asseruit, in quibus nunquam confisa est, sed in Deo qui eam hactenus custodiuit, & custodiet, spero deinceps illibatam. Viuit item virgo alia nomine Agnes, libera natu vsque modò in ciuitate Basilienſi, iam, puto, plus quàm quinquagenaria, quæ cùm esset primum nubilis, & in villagio eiusdem diœcesis nutrita, tentari cœpit ab eiusdem territorij domino, vt vnum de suis seruis ipsa reciperet in matrimonium. Quod cùm illa facere renueret, seruum elegit iuuenem, & quantum sua interesse videbatur, virginem illi in vxorem tradidit inuitam & insciam. Cumque ipsa hoc esse promissum à domino disceret, & per consanguineos, à dominoque terræ ad nuptias promittendas vocaretur, recusabat ista omnino, castitatis ob amorem, & domum, ac patriam cœpit fugere. Quo percepto, per tyrannum & suos, virginem

Aliud eiusdẽ rei.

teneram tunc cum canibus, velut feram syluestrē, insequebantur, captam plagis & pugnis verberabant, sed nihil proficiebant aduersarij. Virginitatis corpusculum siquidem eius cogi, sed animus violentari non potuit inuitus. Igitur vi capta, &, velut latro reducta laribus amicorum, ibidem iterum iuueni priori iungi tentabatur matrimonio. Insuper publicè ad ecclesiam ducta ipsa, & qui esse debuit maritus, & in facie ecclesiæ per quendam fatuum sacerdotem benedicebantur quæ non aderant nuptiæ. Demum redeuntibus amicis cum sponsa ad hospitium, sequenti nocte, in eadem domo, vna in camera, & eodem in *loco cogebatur cum prætenso marito dormire per plures mēses, inter quod tempus & postea semper se defendit virago intacta à viro: Et sic modò visa eius cōstantia perseuerat castè, & mundè viuendo, cum quadam honesta domina in ciuitate Basilien si.

al. lecto.

PIC. Ambas, de quibus præmittis, virgines laudas de sua ad superiorem resistentia. Inter quas, * vt si prima est excusabilis cum secunda in parte, non videtur tamen quòd prima sit excusanda in toto, quia mortem, vel saltem violentiam rustico inferre grauem volebat, si eam inuitam violare voluisset. *THEOL.* Concorditer satis dicunt nostri sacrorum apicum scrutatores, quòd castitatem quis, si aliter nequit, sicut vitam suo modò defendere potest; & quamuis ex veridica beatæ Luciæ sententia, corona virgini duplicaretur, si violaretur inuita, præiudiciū tamen exinde multiplex corruptæ in præsentia ecclesiæ suboriri posset, vt patet in relatione virginum, in quarum numero consecrari non debent à barbaris etiam inuitè corruptæ, vt tradit beatus Leo papa, & sanctus doctor in 4. dist. 38. & Augustinus de ciuitate Dei

al. &.

Leo epist. 87. al. 91 cap. 5. Tho. dist. 38. q. 1. ar. 5. ad 4

Dei libri primi cap. 18. & 28.

PIG. Quid, quæso, secundum Deum potuissent istæ feminæ fecisse, si serue fuissent, non manumissæ liberę, seu ingenuæ? *THEO.* Adhuc eis inuitis nullus in eas iustum dominium habuisset imperandi inire matrimonij contractum, in quo periculum foret castitatis propositæ, solus enim Deus in hoc excipitur in nouo testamento in tali casu, qui plenum dominium habet in corpus & animam, in res & in famam. Vnde sicut in veteri testamento (secundum sanctum doctorem) nullus sine speciali Dei iussu à cōiugio abstinere audebat, ita in nouo testamento nullus, excepto Deo, matrimonium, in quo perderetur castitas, iustè præponere potest cuiquam inuito.

PIG. Cur ergo apostolus ad Colossenses tertio dicit. Filij obedite parentibus per omnia. Et posteà subdit. Obedite per omnia dominis carnalibus?

THEOL. Distinguendum est hic dicit sanctus Thomas. 2. 2. q. 104. Quia ex duobus potest contingere, quòd subditus suo superiori non tenetur in omnibus obedire: Vno modo propter præceptum maioris potestatis. * Vt enim ad Romanos decimotertio super isto. Qui potestati Dei resistūt, sibiipsis damnationem acquirunt, dicit glossa. Si quid curator iusserit, * nunquid tibi faciēdum est, si contra proconsulem iubeatur? Rursum si quid ipse proconsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator, aliud Deus iubeat, contempto illo, obtemperandum est Deo. Alio modo non tenetur inferior superiori obedire, si ei aliquid præcipiat, in quo ei non subdatur. Dicit enim Seneca tertio libro de beneficijs. Errat si quis æstimat seruitutem in totum hominem descendere, pars eius melior

Thom. 2. 2. q. 104. ar. 5. resp. pro vñ ex arg.

Gloss ord. ex Augu. ser. 6. de verb. dō. resp. pro nunquam ex orig.

Seneca lib. 3. de benef. c. 20.

Obediendum est Deo magis quā hominibus. act. 5.

melior excepta est, corpora obnoxia sunt & asscripta dominis, mens quidem est sui iuris. Et ideo in his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo. Tenetur autem homo homini obedire in his quæ exterius per corpus sunt agenda, in quibus tamē etiam secundum ea quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pares, puta, in his quæ pertinent ad sustentationem corporis, & prolis generationem. Vnde non tenentur nec serui dominis, nec filij parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate seruanda, vel aliquo huiusmodi. Sed in his quæ pertinent ad dispositionem actuum, & rerum humanarum tenetur subditus suo superiori obedire, secundum rationem superioritatis; sicut miles duci exercitus, in his quæ pertinent ad bellum, seruus domino in his quę pertinēt ad seruilia opera exequenda, filius patri in his quæ pertinent ad disciplinam vitæ & curam domesticam, & sic de alijs. Verba sunt sancti doctoris quæ audisti. Ad tuum argumentum respondet quod Apostolus dixit, per omnia, intelligendum est quantum ad illa, quæ pertinent ad ius patriæ, vel dominatiuæ potestatis.

Thomas vbi supra in resp. ad 1.

Abstinentia quantum prodest, & crapula obest. Quòd Deus in his pugnantes iuuat. Et de terra vbi viget castarum feminarum multitudo, & virginum.

CAPIT. XI.

Audi

AVdi nunc proprietatē formicarū aliā, quę est: *Sūt ōnes circa ventrē strictæ parūæ, & quasi cinctæ.* In quo apertè castè viuere volentes docent, vt præ cunctis à carnalibus cibis & potibus superfluis ventrem debitè restringant. Nam tam vicina in anima & corpore sunt sibi mutuò ventris ingluuies & luxuria, quàm propinqua sunt ad inuicem membra corporis dictis vitijs deseruientia, vt Beatus Hieronymus in quodam sermone affirmat. Vnde ventre in victu non restricto * debitè ianua Venereis est aperta. Hoc sensit qui Ecclesiastici vigesimo tertio dixit orando ad Deum: Domine pater & Deus vitę meę ne derelinquas me in cogitatu maligno: Extollentiam oculorum meorū ne dederis mihi, & omne desiderium auerte à me. Aufer à me ventris concupiscentias, & concupitus concupiscentię ne apprehendant me. Et animo irreuerenti & infrunito ne tradas me. Vnde ibidem 37. prolisuæ sanam dans viuendi normam, dicit: Fili in vita tua tenta animam tuam, & si fuerit nequam, non des illi potestatem. Non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet. Noli auidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, etiam auiditas appropinquabit vsque ad choleram. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adijciet vitam. Voluit hoc veritas dum ait Lucę 21. Attendite vobis ne fortè grauentur corpora vestra crapula, & ebrietate, & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa, scilicet, mortis & iudicij. Hinc Beatus Gregorius in pastorali. Cōcorum princeps musos Ierusalem deijcit, quia dum venter ingluuie tenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur.

* rest. pro debito. c. d. Veneris.

Gregor. in past. par. 3. admonit. 20.

Cass. li. 1. de instit. monach. cap. 6. adie. vini ex orig.

Et facundissimus Cassianus Ioannes libro de monachorum institutis dicit: Quibuslibet escis refectus venter seminaria luxuriæ parit, nec prævalet mens discretionis gubernacula moderari ciborum pondere præfocata. Non enim sola crapula * vini mentem inebriare consuevit, verumetiam cunctarum escarum nimietas vacillantem eam reddit, omniq; integritatis ac puritatis contemplatione despoliat. Quantum etiam ventris seruitus, non tantum castitatem, sed etiam omnium virtutum perfectionem semoueat; animaduerte beatum

Gregor. l. 30. moral c. 13. al. 26. orig. positus.

Gregorium dicentem sic in moralibus. Non ad conflictum spiritualis agonis assurgitur, si non prius intra nosmetipsos hostis * penitus, gulæ videlicet appetitus, edomatur, quia si non ea quæ nobis sunt viciniora prosternimus, inaniter ad ea quę longius sunt impugnanda trāsimus. Incassum namque contra exteriores inimicos in campo bellum geritur, si intra vrbis mœnia ciuis insidians

li. 5. c. 11

habetur. Cui alludit illud Cassiani, vbi prius. Nunquam poterit ardentes concupiscentiæ stimulos inhibere, quisquis desideria gulæ refrenare nequiuerit. Interioris hominis castitas virtutis huius consummatione discernitur: nunquam enim robustioribus æmulis colluctari posse confidas eum, quem in leuiori conflictu conspexeris ab inferioribus paruisq; superari. Impossibile est satūrum

ibid. c. 13

ventrem pugnas interioris hominis experiri, nec bellis robustioribus attentari * dignum est eum, qui potest deijci leuiori conflictu.

adieci dignum ex orig.

PIG. Porrige exemplum de modo viuentibus, qui in principio suæ iuuentutis corpus suū acriter zelo castimoniæ crucifigāt in abstinētia & ieiuniis.

Exemplū magnæ sanctitatis

THEOL. Virgo Adelheidis, de qua primo libro capitulo vltimo tibi mētionem feci, per gastrimargiam

giam vehementer, & plurimo tempore impugnata est. Cùm enim pro castitate tuenda ieiunijs quibusdam diebus operam daret efficacem tanta fames eam inuasit, vt nisi ieiunium in laboribus magnis quos habuit, solueret, sibi quòd deficeret statim videbatur. Sed illa paulisper subtitit, dæmonis tendiculas hæc esse * timens. Quo viso per dæmonem, videlicet, quomodo Christi sponsa, pro eiusdem amore talem corpori rigorem nō horrescebat, statim tentator abscesit, & vt mihi fassa est, posteà, diebus suis hoc vitio virginem non tentauit. *PIG.* Insigniorem victoriæ palmam hęc in sexu fragili super gulam habuisse videtur, quàm sanctus Pater Serapion iuuenis existens, qui ad sermonem sui patris alienum compunctus est, & de vitio gastrimargiæ penè conuictus, furtum paniculi, quem comedit clanculò, coram fratribus fatebatur, & à tentatore dæmone protinus liberatus est tam plenè, vt deinceps nunquam de gula tentatus sit, prout refert de eo Cassianus collatione secunda Abbatis Moysi. *THEOL.* Ita esse videtur in parte saltem, sed omissis comparationibus, quia odiosæ aliquando sunt, audi alia. Sunt in magno numero hodie virgines versus montana Italiæ, & in metis Constantiensis & Augustensis diœcesis, non in beginagijs, nec in sanctimonialiū monasterijs, quia loca talia illis in partibus inuisa sunt. Quę virgines habitant in oppidis paruis, in ruribus, & in villagijs, & in terris incultissimis, & vix frugiferis, circa & intra Alpes, perpetuas niues gerentes, vbi vinum nullum crescit, nec hordeum, nec auena, aut siligo, nisi valde in modico, sed minimè spelta vel frumentum, seu triticum. Vix semel in anno ibi virgines vinūm nō dico bibere, sed gustare quodammodo consueuerunt.

& alimenta in virgine Adelheydis.

a. b. timuit inferre.

Cassian. collat. 2. abbati Moysi ca. 11.

Terra ferax virginum in qua nec vinū bibitur nec ceruisia.

Ceruisia ibi quid sit nescitur. Pisces similiter, vel nunquam gustantur ab eis, immo rarissimè videtur. Carnium quidem ibidem non est minor inopia, quas tamē fugiunt velut incentiua libidinum. Aquam puram bibunt, de lacticinijs edunt, & pane vescuntur tam grosso, de quali, credo, nec canes ederent in Rheni linea, & in alijs planis territorijs Alemaniæ: in laboribusque manuum suarum victitant, & ideo puto ferè inauditum est, quòd aliqua in lapsu carnis deprehendatur, sicut contrariū satis commune est in Germania, vbi vinum & alia cibaria habentur in copia. De his tamen suprà libro primo capitulo quarto mentionem feci aliquam.

PIG. Tales virgines in reliquis Theutonię partibus non audiui, nec vidi abstinere, vt tu affirmas; & nisi ipse proprijs tecum peragrando ista vidisse oculis, proculdubio vix dicenti alteri credidissem. Sunt enim (quod omisisti pronunc exprimere) nō obstantibus ieiunijs & abstinētijs longè robustiores viribus, pulchriores facie, & viuunt diuturnius (vt audiui) quàm viniferarum partium, & frugiferarum virgines, prout testantur etiam nostrarum partium dissoluti nobiles, qui dicta loca pertransierunt. *THEOL.* Ad nos, qui castitatē professi sumus, non multum attinet de corporali pulchritudine (quam putredo carnis gignit) disputare, quæ in spiritualibus viris & feminis nonnunquam vituperatur potius, quàm laudatur à beato Hieronymo, & tamen certum est, quòd abstinentia secundum eūdem valitudini corporis & animæ, diuturnæ vitę, & sanitati plus cooperatur, quàm ventris crapula, seu repletio: vnde dicit in epistola ad Iouinianum. Legimus quosdā morbo articulari, & podagræ humoribus laborantes, prescriptione bonorum ad simplicem mensam & pau-

Hieron l. 2. aduersus Iouinian. ante medium.

Podagra simplici victu sanatur.

peres

peres cibos redactos, conualuisse. Caruerunt enim sollicitudine dispensandæ domus, & epularũ largitate, quæ & corpus frangunt, & animũ. Aptè exhinc Alanus in de planctu naturæ contra prælatos quosdam inuehit, veriùs in religiosos solo gloriantes nomine, quibus tamen ex voto plus quàm secularibus competeret sobriè viuere. Pestilentia, inquit, id est, gula, non vulgari humilitate profundius se porrigit in prælatos, qui salmones, lucios, ceterosque pisces æquipollenti generositate insignes, varijs decoctionum cruciatos martyrijs baptizandi adulterantes officium, sacri piperis fonte baptizant, vt ex tali baptismate baptizati, multiformem saporis gratiam consequantur. In eadem mẽsa terrestre animal piperis inundatione submergitur, piscis natat in pipere, auis eiusdẽ viscositate ligatur. Dumque tot animalium genera imo vẽtris ergastulatur in carcere, aquatile animal, secum pedestre, aereumq́, genus in eodẽ sepulchro intumulari miratur, quibus si detur licẽtia exeundi egressui vix portæ sufficit amplitudo. Ob has causas ab Alano recitatas euenit, vt raro prælati, potentes, diuites, & religiosi, clerici, varijs escarum epulis saginati diu viuant. Vnde Ecclesiastici 10. Omnis potentatus breuis vita. Et vt Macrobius libro Saturnaliũ ponit. Iumenta & bestiæ periodum suam certius homine attingunt, quia simplicibus & vniformibus cibis contentantur. Hinc Seneca in quadam dicit epistola. Multos morbos fercula multa fecerunt: innumerabiles morbos non miraberis, cocos numera. Istis itaque iam pro custodia parsimoniæ & cœlibatus præmissis, de proprietate duodecima differamus.

Alanus Insulensis

Varijs epulis saginati diu non viuunt.

Macrob. lib. 7. Satur. c. 4.

Seneca epist. 96.

Quòd

Quòd alæ contemplationis in senio assumi deberent. Quid sit senium laudabile. Et quomodo quidam electi in morte timent, alij gaudent, qui prius fuerunt timidissimi, & scrupulosi in conscientia.

CAPIT. XII.

IN *senio tantùm more auium assumptis alis volant.* Sic enim ipse visu expertus sum proprio, quòd in eodem cumulo alæ quibusdam nasci primum videbantur, alijs alæ maturescebant, sublimiores verò adeptis alis iam in altum volitando se extendebant. In quibus nobis congruè insinuant, quòd mortificatis iã gulæ, & luxuriæ vitijs, & nõ anteã sed in * vitæ virtuosæ senio contemplatione pacis, & tranquillitatis donis ditari quidem possumus. Per seuinm namque vita diuturna, & per alas contemplationis instrumenta aptè possunt intelligi. De senio non quolibet loquimur, quia scriptum esse nouimus: Puer centum annorum morietur, & peccator centum annorũ maledictus erit. Isaiæ 65. Sed de eo de quo Sapientiæ quarto scribitur. Senectus venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata, cani sunt autem sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. De pennis etiam illis intelligimus de quibus vaticinatur psalmista vbi dicit. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, volabo & requiescam. Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Expectabam eum qui saluum me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Hoc enim desiderium est (vt glossa innuit) quorundam seruorum Dei, qui

c. d. vita virtuosi senij.

Psal. 54.

Gloss. ord.

malis

malis mundi huius pressi, & pusillanimitate quadam tribulati, à diuina gratia in morte requiescunt & liberantur. *PIG.* Vitę quietem præsertim in senio, vel in vitæ præsentis termino per Dei contemplationem adipiscendam semper affuturam sperabam his, qui in iuuentute Deo militauerant, vt sic post labores diutinos pennas tandem contẽplationis assumerent velut aquilæ, & in cœlum per mortem lætam volarent, nec deficerent. Sed multi verentur de contrario. Nam vidi in diuersis fratrum reformatorum conuentibus, & aliquando in sanctarum secularium virginum congregationibus vtriusque sexus tam timoratos homines, vt magnum periculum eis imminere suspicarer, si in talibus scrupulis extremę ægritudini propinquarent. Desperationi enim timor inordinatus fomitem ministrare solet, quod valde periculosum morituris esse creditur. *THEOL.* Signa prędestinationis in bene * speificatis circa mortem consolari quẽ debent, vt gaudere cum tremore discat: Vnde B. Gregorius super isto Iob 5. Bestiam terræ non formidabis, cum Glossa dicit. Bestiam, id est, diabolum. Bestias terræ non formidabis, quæ tempore mortis ad rapiendum effrenantur. Sed sæuientes non timet, qui blandientes secutus non est, & initium retributionis est in obitu securitas mentis. Cùm autem benè viuitur, cauendum est ne quis despectis ceteris de singularitate glorietur. Tamen quando aliqui reperiuntur de quibus cõstat, quod conscientiam primum examinantes debitè, & vitam præteritam ex hoc emendauerunt, qui virus veteris hominis coram legitimo confessore cum cordis dolore euomuerunt, & confessori obedientes pœnitentiam obedienter cum proposito vitam emendandi assumpserunt, sibique à peccatis lethalibus

* *i.d. specificatis.*

Gregor. l. 6. moral. c. 16. al. 21.

Gloss. ord.

Cauc.

libus cauere studuerunt, qualia etiam scienter perpetrare nollent. Si, inquam, tales timidi in morte reperiuntur pusillanimes seu scrupulosi, bona spes de eis habēda est, nedum modò quando iste timor velut vigil quidam non dormitabit neque dormiet
Psa. 120. quin custodiat Israel à multis peccatis, & ab eorum occupationibus, sed etiam in extremis eis felix expectanda est affutura prosperitas, quia tunc præpurgati, & igne tentationis examinati, diuina gratia aut talem pusillanimitatem eis tunc adimit, aut dispositus statim euolare facit, aut victoriam tribuit, ne tales ab hoste vincantur, muniti ecclesiasticis sacramentis, & præuijs meritis. Ita enim quisque piè in benigno nostro saluatore sperare potest, quia sic actum esse cum talibus, sæpe datum est videre nostro tempore, quantum humana fragilitas considerare potest. Quid namque mirum si moriturus statim, mortem satis timet? Quis enim (vt Petrus ait diaconus 4. dia-
Gregor. l. 4. dial. cap. 45. logorum Beati Gregorij) tam inexplicabilem sententiam cuiuslibet lic operis ad exitum veniens non pertimescat, quando etsi iam nouit quod egit, adhuc tamen facta illius, supremi scilicet, iudicis, quàm subtiliter iudicentur, ignorat? Cui
cap. 46. beatus Gregorius respondet. Vt asseris, ita est; sed plerunque de culpis minimis ipse solus pauor egredientes animas iustorum purgat. Sicut narrari de quodam sancto mecum frequenter audisti: qui ad mortem veniens vehementer extimuit, sed post mortem discipulis in stola alba apparuit, & quàm præclarè sit susceptus indicauit.
cap. 47. Nonnunquam verò omnipotens Deus trepidantium mentes quibusdam prius reuelationibus roborat, vt in morte minimè pertimescant. Hæc Gregorius. Nam vtrique idem sanctus, &

liber

liber qui Vit. ſ-patrum inſcribitur, multa exempla referunt de ſanctis viris, & perfectis, quorum quidam tempore mortis nihil, aut modicum, alij verò ſatis, vel multum timuerunt. Vnde ibidem de ſancto abbate Agathone dicitur, quòd in hora mortis conſtituto quæſiuerunt fratres. Abba vbi es? Reſpondit. In conſpectu diuini iudicij aſto. Dicunt ei. Et tu times Abba? Et ille. Interim laborqui virtute qua potui in cuſtodiendis mandatis Dei, ſed homo ſum, & neſcio vtrum Deo placuerunt opera mea. Dicunt ei fratres. Et non confidis de operibus tuis, quia ſecundum Deum ſunt? Dixit ſenex. Non præſumo, niſi venero ante Deum. Aliter enim ſunt iudicia Dei, aliter hominum. Præterea cum ſanctus Arſenius iam traditurus eſſet ſpiritum, videntes eum fratres flere, dixerunt: Nunquid tu times mortem pater? Reſpondit. In veritate timeo. Et ille timor, qui in hac hora mecum eſt, ſemper fuit in me, ex quo factus ſum monachus, & nunc timeo valde: & ita ambo dormierunt in pace. De tertio quoque ibidem dicitur de patre conſtituto in Scythi, cuius morituri lectum circunſteterunt fratres in hora mortis, qui ſenem ter ridere videntes, cauſam huius quæſierunt. Reſpondit ille. Primò riſi, quia vos timetis mortem: Secundò riſi, quia non eſtis parati: Tertiò riſi, quia de labore vado ad quietem, & ſtatim vitam clauſit extremam. Sed his omiſsis * videamus ad hodierni temporis deuotos homines. Virginem enim quandam multum deuotam fuiſſe mihi conſtat in ciuitate Nurenbergenſi Bambergenſis diœceſis, quæ Kunegondis vocabatur. Hæc viuebat more caſtarum bonarumque virginum in victu, veſtitu,

Gregor. eodem lib. 4. dial.

Tria exẽpla ex vitis patrũ par. 2. Abbas Agathon timet mortem.

S. Arſenius mortẽ timet.

Sanctus quidam pater videt ter ante mortem.

f. redeamus.

Scrupulis liber adtur virgo ante mortem.

vestitu, vitatione seculi, & in his quæ ad Dei cultum pertinebant, sine querela ad omnem hominem sed adeo timida & scrupulosa in conscientia extitit, vt vix meminerim in hoc parem reperisse. Nam post puram & integram à se sæpe factam cõfessionem sacramentalem, frequenter grauibus stimulabatur scrupulis, de insufficienti confessione, vt timebat transacta. In minimis rebus, vbi nullum vel modicum peccatum erat, mortalis criminis lapsum verebatur adesse, & ita nulla pace in domo conscientiæ fruebatur, quicquid enim egit, aut omisit de genere bonorum, in his semper peccatum notabile affuisse suspicabatur. Cœpit itaque ex his inordinatis timoribus in sexu fragili naturalis sua complexio labi plurimum, & dietim vires decrescebant corporis, quia se semper esse plenam peccatis grauibus non diffinitiuè iudicabat, sed reuerebatur. Timuit ipsa, timuerunt cõfessores eius, & non minus cohabitantes sibi virgines, si in tali statu scrupulosissimæ conscientiæ deprehenderetur prope mortem, fortasis desperationis laqueo ab hoste maligno caperetur. Intuentes igitur viri prudentes, & animarum medici corporis defectũ redundare in animæ graue periculum interpretabantur virgini, quæ in periculo erat vsum rationis perdendi, quòd ad ieiunia ecclesię quædam hullatenus, sicut sana, teneretur. Sciebant enim, quòd labor quotidianus, quo grauabatur, quia pauper erat rebus, (alijs enim famulabatur virginibus) & præterita ieiunia, ac abstinentię fomitem libidinis non ministrarent, sed castitati seruandæ potius satis essent. Sed ad ista tristitia maior cor eius inuadebat, cùm, videlicet, intuebatur se priuari instrumentis virtutum, quibus cõmuniter plebs fideliũ vtitur. Obediuit tamen discretis confessoribus, licet

licet inuita, & non sine pusillanimitate maxima. Tandem verò natura deficiente, lecto decubuit, & terminum vitæ propinquare agnouit. Et ecce diuina arridente gratia ante triduum circiter suæ mortis, omnis scrupulus, timor, & pusillanimitas plenè animam virginis reliquerunt, ita vt sumptis Ecclesiæ viaticis & sacramentis, ad literam in pace in idipsum dormiret, & requiesceret, quam singulariter dominus tunc in spe constituerat. Nàm anteà de insolita hilaritate quædã admirantes sibi sociæ dicebant virgines quæ eius præteritum timorem nouerant. Nunquid conscientia te redarguit modò, sicut anteà, quòd Ecclesiæ quædam ieiunia gradiente corpore non seruasti? Quibus illa respõdit. Animum scio paratum habui ad ieiunãdum, sed quia animarum medici, Dei vicem habentes, ista inhibuerunt, obediui eis, nec exinde pœniteo aut turbor, sperans de Christi benignitate, suo redempta sanguine, saluari, & ita requieuit, vt præmisi, in domino. Noui aliam nobilem diuitem & potentem dominam, relictam cuiusdam militis de ciuitate Argẽtinensi, quę Catharina de VVesthusen nuncupata est: hæc dum manebat in seculo, & in ciuitate prædicta, vbi multę deuotæ Deo militant viduæ, earundem omnium specialis mater & patrona extitit, sed in animo valde scrupulosa fuit. Cum autem in Columbaria monasteriũ sororum de Subtilia nostri ordinis reformaretur, relicto seculo, ibidem sanctæ conuersationis habitu induta est, & professa. Et quia vna, vt puto, de fortibus mulieribus fuit, de quibus Prouerbiorum vltimo Salomon scribit, idcirco quibusdam interiectis annis priorissæ, & supprioriss æ gerebat officium successiuè in omni charitate & dilectione: nec feminæ aliquid deesse videbatur perfectionis, nisi

Psal. 4.

alias 9.

Deuota Priorissa Catharina de VVesthusen circa mortem seruulis omnibus liberatur.

nisi quòd plena fuit scrupulis, adeò vt cùm illucin causis ordinis venirē, cum sola hac sorore me plurimum occupare opus fuit, vt pusillanimitatem eius compescerem. Hoc enim bonum præter alia in se habuit, vt audito superioris sui, vel alterius ex fama boni & sapientis viri iudicio, in aliqua sibi dubia materia, statim eidem acquieuit. Timuit ipsa, timuerunt etiam ipsi qui eam nouerant confessores, quòd si infirmata propinquaret morti, aliquãdo in his scrupulis, præsertim de iteratione à se bene confessarum rerum in periculo pusillanimitatis amplius poneretur, quàm anteà. Sed diuina ex misericordia, quæ præterita feminæ opera inspexit, actum est per omnia contrarium. Nam vna die satis inopinatè, licet quinquaginta annos vix vel non accederet, infirmata est, & dietim cœpit deficere, & pro tunc omnis scrupulus, & inordinatus timor ab ea penitus abscesit: dixitque ad Fratrem Ioannem VVolffhardi, quem, vtpote deuotum virum, in confessorem specialem præelegerat. Ecce pater scitis quàm erronea fui, & timida in conscientia nimium, sed Dei gratia ne timeatis, totum abscessit, de peccatis à me confessis, & commissis remissionis gratiam piè & fidenter spero, & credo. Et ita inuocans beatum Petrum Apostolum, suumque discipulum Apollinarem, quos peculiarissimè in vita, corde, ore, & opere dilexit, tandem eadem ægritudine, præmunita ecclesiæ alimentis, vita deuotè functa est. Habuimus aliquando in conuentu reformato Columbarien si quendam fratrem, Petrum nomine, qui à primæua conuersione sua priusquam in conuentu Nurenbergẽsi primùm inierat, omnium virtutum honestate conspicuus, religionis exemplar fuerat, & speculũ. Nam ad colligendum eleemosynas, ostiatim, sæpe paratus,

Pius inopinata morte eripitur, ne haberet spacium intendẽdi scrupulis suis.

paratus, in domo obediens, die ac nocte in choro sedulus, & cunctis affabilis fuit fratribus, sed conscientiam, vltrà quàm credi potest, timidam, scrupulosam, & pusillanimem habuit, omnia tuta timuit, & nimis, vt videbatur. Vnde de his discretiores fratres eum sæpe iocosè vexabãt, quem sciebant æquo animo cuncta tolerare, quæ sibi contrà Deum esse non videbantur. Et quamquam esset posteà iam factus sacerdos, fortis corpore, complexione viuidus, & in annis vix attingens triceſimũ, tamen vt ex multis coniecturis habuimus, timor iste vitalia læsit nimiùm. Vnde quadam die satis improuisè ægritudinem, nescio quam, incidit, in qua statim necesse fuit, vt decumberet. Cumque bona fide in infirmaria vsu rationis perfectè vtens, patientia lenis, & deuotione solida feruidus iaceret & immobilis, statim & inopinatè agonizare cœpit, & religiosis gestibus diem clausit extremũ. Nam paulò antè præcedenti die more solito confessus est, & missam celebrauerat, talemque vitam in ordine semper duxerat, quòd de morte improuisa, & subitanea, mala saltem, & periculosa, signum periculi nõ aderat discretorum virorum iudicio. Et in domino confido, quòd inopinatus iste interitus non nocere potuit, sed fortasis diuina clementia, ne pusillus animo mortem timeret nimiùm, aut eius circunstantias, statim finem viuẽdi in corpore dare disposuit animæ sibi placituræ.

Finis libri secundi.

Liber Tertius.

DE FALSIS ET ILLVSORIIS visionibus.

Quomodo multiplex est quantitas. Qualiter quidam se fingunt defunctorum esse animas, & reuelationes habere. De feminis in iubilo exclamantibus aliquando in sermone, & quid sentiendum sit de talibus.

CAPITVLVM I.

NVNC de falsis & illusorijs visionibus loco tertio libellus est inchoandus, cum materia tertij duodenarij in animalium nostrorum reperti proprietatibus. Quarum prima hæc est. *In quantitate earum triplex reperitur differentia: Quia quædam sunt paruæ, alia mediocres, aliæ verò maximæ:* quantitate dico molis, an autem virtutis quantitate ita se in excessu habeant, non omniquaque clarum est. Vbi primò notandum, quòd quamquã ea animalia quę diuina sapientia condidit, conditiones laudabiles multas habeant, sicut & creaturæ omnes reliquæ: nihil tamen est, præsertim in hoc mundo passibili, quod à defectu, seu nocumento, vel à malo omnimodè sit absolutum, cùm comparatur ad alia. Nihil enim est omniquaque perfectũ, quia teste Iob 4

In An-

In Angelis suis Deus prauitatem reperit, nec stellæ sunt mundæ in conspectu eius. ibidem 25. Non igitur mirandum est, si in nostris bestiolis, à quibus mores per Salomonem iubemur instruere, defectus priuationis & nocumenta reperiuntur aliqua, in quibus typum & similitudinem gerunt quorundam malorum vel stultorum hominum. In quibus non minus cauere vitia discere possumus, quàm in bonis proprietatibus virtutes valeamus inspicere. Sicut igitur in formicis quoad materiale corpus, magna & multiplex reperitur differentia in quantitate molis, quòd videlicet quædam sunt paruulæ, aliæ magnæ, reliquæ maximæ, quæ, vt dicetur inferius, plus obsunt hominibus: sic inter homines malos erroris grandis inuenitur diuersitas. Quàm ob causam Apostolus 1. Corinth. 14. suos ab errorum versutijs auisando dixit. Fratres nolite pueri effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autem perfecti sitis: & apertius ad Ephes. 4. Iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo qui est Christus, ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam submiſtrationis secundum operationem in mẽsuram vniuscuiusque membri augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate: sed nõ ita, heu, hodie multi, sed in malitia augmentantur. *PIC.* Quia materiam de illusorijs visionibus inchoare placuit, da aliquam gradualem differentiam inter habentes reuelationes falsas, & fictitias, vt in iniungendis pœnitentijs, & in exclamatione verbi Dei publica simplices præmonere valeamus in prædicationibus. *THEOL.* Sine dono

cap. 5. discretionis spirituum hoc fieri nequit sufficienter, vt libro secundo tactum est. Sunt enim infiniti modi, quibus hostis antiquus deludere solet incautos, quibus nonnunquam viros maximos decepisse comperitur. Nam ab Archidiacono Barcinonensi didici domino Ioanne, iure diuino & humano multum notabili, quòd ante tempora Constantiensis concilij schismate iam diu continuato, sub diuersis summis in sua obedientia vocatis pontificibus, quorum quidam Romæ, alij de aduersa parte in Auiniona residebant, Petro de Luna ibidem residente, & per inimicos obsesso, per galeam in Rhodano mare intrauit secretè fugiendo. Cumque in quodam oppido, cuius nomen nunc non occurrit, super distanti portu maris per Abbatem quendam oppidani precedenti die aduentus dicti papæ auisarentur, vt se disponerent ad recipiendũ dictum summum pontificem, deridebant cuncti Abbatem, quia de Auiniona secretissimè recesserat anteà, nec papa vllo modo intendebat dictum oppidum intrare, nec illuc quenquam præmiserat, sed per longi tractus spatium vltra idem oppidum nauigauerat per quindecim circiter miliaria: & ecce ventus contrarius galeam cum papa compulit dictum intrare oppidum. Vbi cum improuisè susceptus esset, abbatis oraculum didicit, vnde aduentum suum præsciuisset, inquisiuit. Et respõsum accepit ab abbate, quòd prophetiã istam dudũm in quodam libro legisset, in quo cõtinebatur, quòd idem papa plura passurus esset ab aduersarijs, quòd obsideri deberet, quòd ad oppidũ prædictum venturus esset, quòd iterum in persecutionem intrare deberet, sed finaliter Romam iturus esset, & in vnione ecclesiæ, ibidem adepta pacifica possessione, & sedato schismate, quiescere deberet.

Alibi quidam falsa prophetia decipit Benedictũ 11. alias 13. dictũ ante Petrum de Luna.

deberet. In qua re, licet omnia præcedentia penè verificata essent, tantè confidebat, vt citatus per Concilium generale Constantiense contumax fieret, & finaliter ibidem depositus esset. Nam tres pro summis pontificibus se gesserunt, Gregorius, qui humiliter cessit, in Cagetha protunc residens: Ioannes, qui Romæ sedebat à Constantiensi concilio clam fugiens, iuridicè depositus est à papatu ibide n, in Constantia scilicet. Sed dictus Petrus de Luna, siue dominus Benedictus, licet vir apprimè eruditus in omni ferè scientia esset, tamen in prædictam prophetiam fatuè confidens, vt præmissi, depositus à papatu obedire renuit, in munitiunculam fugit, & tandem in exilio, pertinax in sua opinione vitam nec Romæ, nec in pace, sed in miseria finiuit. Vides igitur quàm periculosum sit talibus facilitèr credere. Tamen vt aliqualiter tuo quæsito in apertis deceptionibus satisfaciam: Scito quòd triplex est in genere talium hominum differentia à sana doctrina delirantium. Quidam sunt conficti ex auaritia; Alij possessi per dæmonia: nonnulli decipiuntur per phantastica luminaria. Primi sunt periculosi, tertij magis quàm secundi peruersi existunt. De omnibus istis exempla tradam. Fuit in ciuitate Bernensi Fratricellus quidam secularis re, sed specie tenus spiritualitatem præferebat multam, de quo mihi frater Nicolaus de Landaro nostri ordinis, & inquisitor prauitatis hæreticæ vir fide-dignus retulit, quòd in prædicta ciuitate Fratricellus ille, & semibeghardus manere solebat, & quia cupidus erat pecuniæ, laqueos auaritiæ, vbi potuit, tendebat: Sūptaque oportunitate quādam domū inhabitare cœpit, & in eadē nocturno

Cæteta.

Triplex illusorum genus, & exem. lam cuiusque.

Fratricellus quidā per auaritiam simu. l. se reuelationes accipere.

tempore surrexit, lapidibus & lignis spiritum aliquem adesse finxit, & ita in admirationem multorum noctibus locum posuit, pluribus autumantibus, quòd reuelatio diuina expectãda esset aliqua, an anima foret, vel malignus spiritus. Nonnunquam enim mutata voce verbis gemebundis, tanquam anima esset alicuius defuncti in ciuitate bene noti responsa scisitantibus dedit, asserendo se animam cuiusdam nuper defunctæ personæ, quã Fratricellus ipse tam proprio, quàm alieno expressit nomine. Nam peregrinationi ad destinata loca sanctorum pro ea se dare persuasit. Dolus tamen illius deceptoris diu latuit, & pro memoratis animabus interim peregrinando ad quædam sanctorũ limina, pecuniam non modicam à se destinantibus acquisiuit. Cumque, artem suæ auaritiæ diutius continuasset, inquietando supradictam domum, tandem filij huius seculi ciues merò seculares, qui prudentiores sunt filijs lucis, sed in generatione sua, rem habere cœperunt suspectam, posuerunt veritatis obseruatores, & tandem fictor repertus est & captus. Tunc veritatem miser ille aperuit. Et quia à multis fucato titulo præfatam pecuniam extorserat fraudulenter, velut fur & latro per publicam furcatus est iustitiam. Fide dignorum alia relatione didici, quòd in monasterio monachorũ reddituatorũ in Germania nobiles multi, vt proprijs parcerent expensis, frequẽter, vt solitum est, cum equis & famulis hospitium receperunt, & victum. De quo quidam conuersus ibidem malè contentus, in hospitum domo circa diuersas cameras, se spiritum, vel dæmonem esse finxit modis quibus valuit, sed occultè. Cumque diu multos ibi hospites nocte vexasset suis strepitibus, quidam miles de veritate spiritus ambigens, cum alijs domum

Luc. 16.

Conuersus fingẽs se spiritũ esse occiditur.

mum prædictam intrauit, ex condicto audaci se dæmonem eadem nocte perempturum, aut se ab eodem interimendum promisit, & super fortuna huius euentus clam de nocte cum armis, & gladio vigilauit. Venit igitur sub imagine spiritus miser conuersus in tenebris, & domum inquietare ictibus more solito cœpit, quem insequens miles cum ense ei lethale vulnus percussit, & ita conuersus cruentans & fugiens per ianuam secretam, quandam eiusdem hospitij cellam reintrauit, ostiumque post se clausit. Miles verò ad suos rediens, intentato gladio se dæmonem interfecisse gloriabatur. Sed & mane facto, & luce solis apparente, per vestigia sanguinolenta necatus quæritur, & conuersus iste iam mortuus repertus est. Vides igitur, auaritia quomodo quosdam decipit. De dæmonibus autem veris qualiter errores seminent, sequens indicabit exemplum. Venerabilis fratris Heinrici Kaltysen professoris sacræ paginæ nostri ordinis, & inquisitoris relatione percepi, & alterius fratris Arnoldi nostri præfati ordinis, qui infrascriptis interfuit, quod nuper in Buscoducensi conuentu antedicti ordinis iuuenis habens tredecim annos circiter fuit, qui per eiusdem ordinis habitum, & doctrinam ad profitendum suo tempore disponebatur per parentes. Hic, vt postmodum retulit, hortum conuentus intrauit, in folio caulium albedinem quandam vidit, & nulla benedictione præmissa, delectatione victus folium abscidit, auidéque comédit, ac dæmonem quendam pessimum ignorantér deglutiuit. Possessus igitur iuuenis gestus quosdam cœpit habere deuotos in orationibus, rapi eum fratres videbãt, & priuari omnibus exterioribus sẽsibus corporis, quibus restitutis, loquebatur bonum latinum, quod

aliud.

Iuuenis nouitius in conuẽtu Prædicat. Buscoducensi folium caulis comedẽs dæmonẽ simul deglutiuit, & rapi diuinitus se finxit

quod prius nesciuit. Cordetenus proferebat multos Bibliæ passus, qui eum prius latebant, Gallicam linguam expressit quam nunquam didicit, se in cælo mirabilia vidisse asseruit, reuelationesque quasdam exprimendo, mirabilia dicere præsumpsit. Ex quibus nonnullæ feminæ, quæ citò credunt, & leues sunt corde, satis putabant adesse * Dei spiritum, vbi diabolus solùm locum habebat. Fratres igitur qui iuuenem prius rudem nimis esse nouerant, meritò hoc in malo interpretabantur. Attulerunt iuueni reuerentér diuinissimum Eucharistiæ sacramentum, & in horrore, quem obsessus habuit, manifestam dæmonis agnouerunt tunc adesse præsentiam. Fuit protunc ibi bonæ memoriæ frater Arnoldus, reuera fidelis, & integer sui ordinis obseruator, & tentor, qui die statuta iuuenem exorcisans, dæmonem eundem loqui arctabat, causas ingressus dicere, & corpus miseri dimittere cogebat, & manifestissimo dato signo tandem exiuit. Iuuenis autem ingenio rudis, prout antè, relictus est, & ex præsentia horrendi dæmonis vsque modò aspectum quendam præfert insolitum, verius ingratilem & horribilem, quinimmo tam hebes est ingenio, vt etiam dispensatione prætia satis dubium sit, an litteraturam attingere valeat quocunque tempore sacerdoti necessariã. Vides igitur arreptos per dæmones reuelationes falsas, & periculosas habere. Qualiter autẽ, sine arreptione, seu obsessione facta per dæmones phantasticis luminibus quidam decipiantur, in sequentibus capitibus exemplorum de hoc copiam habebis.

c. d. diuinum.

PIG. Vidi aliquando, & audini sæpius feminas, vt videbatur, satis bonæ famæ rapi, quantum visu perpendi potuit, ad interiora ab exteris sensibus, veluti extasin quandam ex deuotione

tione paterentur. Vidi insuper aliam quæ in publica prædicatione alicuius de Christi charitate, audita sententia, coram omnibus clamorem quendam in altum extulit, quasi non valeret amorem sui pectoris ad Christum clausum in anteà, retinere, & tamen à multis litteratis tales pro fictis habebantur. *THEOL.* Lex generalis est, audisti superius ex Apostolo, non omni spiritui esse credendum, sed probandi sunt spiritus an ex Deo sint. *1. Ioã 4.* Veruntamen non mireris, si prudentes, & experti de quarundam feminarum actibus fidem gerant modicam, quas flexibiles ad malum, inconstantes ad bonum, & pronas valde ad vanam gloriam esse agnoscunt. Vix enim aliquis nouit nisi expertus, quantum præfata in multis earum regnent facinora. Notitiam cuiusdam virginis habui, quæ in seculo omnium eam noscẽtium fama bona, & deuotione plena extitit, & ingressa reformatum monasterium, non minus in Dei obsequio videbatur sincera, quę tamen in monasterio victa per cenodoxiæ vitium reuelationẽ finxit, & extasin quam nunquam habuit, vt mihi coram suo suppriore sponte propria fatebatur. Nã cùm audisset in mensa legi sæpius, quàm abstractè priores sancti & sanctæ vixissent, vt de numero earum esse censeretur, nonnunquam publicè merè ficta clamare cœpit voce alta, & in iubilo, vel cadẽdo solo tenus effigiare raptum, vel mentis excessum. Multo tamen deinde elapso interuallo tẽporis conscientię stimulis coacta, & agitata, vt facinus illud sibi diuina clemẽtia dimitteret, rubore perfusa suo, & non in sacramentali confessione, qualis fuerit, mihi & suppriori manifestauit. Audiui à sanctæ memoriæ patre Conrado primo reformatore nostri ordinis, prędicatore in tota

Monialis quædam se rapi simulat.

* *resti. pro eorum.*

Alema-

Simile de alia femina.

Alemania gratiosissimo, quòd quædam femina apud populum magnæ reputationis existens, in prædicationis deuotè audientia, coram cunctis clamare, quasi in iubilo cœpit, quæ tamen fassa est sibi clam postmodum, quòd illud non ex charitatis feruore, sed tantum gestiebat ex inani gloria. Nolo tamen ex his nec contra feminas, nec aduersum alios generalem elicias deceptionis regulam, quia diuinus amor (vt diuinissimus docet Dionysius) non minores in quibusdam, sed maiores habet effectus amore humano, quem constat rapi ad dilectum cogitatibus, & sese exprimere gemitu, singultu, fletu, cantu, & clamoribus. Vnde Ioannes Cassianus collatione prima Abbatis Isaac dicit de deuotis quibuscunque hominibus. Frequenter per ineffabile gaudium & alacritatem spiritus saluberrimæ compunctionis fructus emergit, ita vt etiam in clamores quosdam intolerabilis gaudij immensitate prorumpat, & cellam vicini iocunditas cordis, & exultationis penetret magnitudo. *PIG.* Si qui perfecti essent homines, viri vel feminæ, probabiliter talium deuotionum signis crederem, sed quando imperfecti talia faciunt, veriùs fortassis ea conficta pro regula habeda sunt. *THEOL.* Hic certè iterum decipi poteris, & in temerario iudicio peccare grauiter, quia talia non solùm perfectis, sed etiam incipientibus Deo seruire hominibus aliquando obuiant, vt ibidem sic exprimit Isaac. In qualibet, inquit, mensura quis positus, incipientium scilicet, proficientium, vel perfectorum, nonnunquam puras, intensasque preces inuenitur emittere, quia & de illo * primo & humili ordine, qui est super recordatione futuri iudicij, is qui adhuc sub terroris pœna & metu exanimus constitutus est, ita ad horam

Dionys. areopag. de diuin. nominibus ca 4. par. 1.

Cassian. collat. 9. quæ est 1. abbatis Isaac. cap. 27.

apud Cassianum ibidem c. 35.

rest. ex orig. pro præuio.

horam compungitur, vt non minore spiritus alacritate de obsecrationis pinguedine repleatur, quàm ille, qui per puritatem cordis sui munificentias Dei perlustrans, atque percutrens, ineffabili gaudio lætitiaque resoluitur: incipit enim, secundum sententiam domini, plus diligere, quia sibimet ampliora cognoscit indulta. Hæc ille. Est etiã, noueris, deuotionis ignis in corde infirmioris vasculi mobilior, & ad prodeundum in clamores aptior: vnde euenire potest, vt fortassis magnus compũctionis feruor foret in corde sexus fragilis, qui modicus esset in animo virili. Sicut videmus in simili, quòd affectus femineus minus quã masculinus intra claustrum cordis se continet cùm aliqua passionatur affectione.

Luc. 7.

Cur facilius femina in deuotione exclamãt quã viri.

Quantùm obest animæ cæcitas. Et de deceptione triplici quam facit diabolus aliquibus: exempláque ponuntur de dæmone visibiliter nobili absequente, & de per Beghardum deceptis.

CAPIT. II.

QVando in via visu priuantur, de se nullatenus ad domum reuertuntur, sed eo ipso quo errare incipiunt, tantò amplius se à quietis habitaculo alienant, quantò longius in cepto itinere ambulant. Semel enim viam regiam relinquens, nisi ad eandem reducatur ex opposito ambulans, semper longius, quasi semper oberrare dignoscitur: ita reuera in via morum oculis orbati mentalibus, per falsitates deceptorias seducti ad veritatis lumen non redeunt. Nec mirum si cæci in anima, & priuati diuini instinctus lumine, ita vt velatis, vel euulsis oculis incassum

incassum ambulant, cùm luce mundi Christo careant, de quo Ioan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundū. Ambulate, inquit, dum lucem habetis, ne vos tenebræ comprehendāt. In circuitu enim impij ambulant. Et vt in Vitas-patrum scribitur: Qui in area triturare cupit per iumenta calcando triticū, ne bestiæ talia deuorent, oportet vt iumentorum, quæ laborant oculi tegantur. Sic etiā Sampson ille olim fortissimus priuatis oculis per gyrum tandem molā trahendo lethales manus Philistim incidit, nec ad visū corporis peruenit. *ITC.* Dare velis modos aliquos quibus dæmon mentales solet fidelibus oculos eruere. *THEOL.* Is de quo quæris mille artifex est, & esse à sanctis asseritur, nec est potestas super terram, Iob teste, quæ ei comparari valeat. Innumerabiles ergo astutias gerit ad tendendū pedicas, & laqueos ad capiendū animas, quas cum captiuauerit, erutis animæ luminibus sibi seruire cogit. Occurrunt tamen pronunctres, de quibus tu quæris, modi. Nam dæmō quibusdā in humana specie die noctuque visibiliter obsequitur. Alios primùm specie visibili credulos sibi constituit, & deinceps certo tātum indicio eos alloquitur. Alios sub angeli lucis figuratione, & sub specie boni mētaliter prosequitur. De quibus tria per ordinem exempla accipito. Viuit hodie in Saltzburgēsi metropoli quidā nobibilis Sucher nomine, in armis famosus plurimum, de quo ea quæ sequuntur à multis grauibus, & valde dignis viris audiui sępius, quorum quidā eidem nobili conuersati fuerant sæpenumero. Sedit iste aliquādo in castro suo quod ab oppido Hallensi in valle distat tribus circiter miliaribus, & quotidianas protunc cœpit nutrire guerras cum oppidanis præfati oppidi, quamobrem

Ioan. 12. *Psal. 11.* *Iudic. 16.* *Iob. 41.* *Tribus modis dæmon homines decipit.* *Dæmon in specie famuli obsequitur cuidam nobili.*

obrem scutiferos & famulos eodem tempore tritos in armis coaceruauit vbi & quales voluit. Obsequi ergo cœpit illi nobili domino iam dissoluto in moribus, & sacramẽta ecclesiæ, confessionis, videlicet, & Eucharistiam satis fugienti quidam famulus ignotus, exercitatus & in armis tritus supra modum in occultis & raris territorij vijs, obsequiosus in prouidendis equis, sed nunquã visus in Christi Ecclesijs. Quamuis enim nobilis saucià ex quotidiana inimicitia gereret conscientiam, ecclesias tamen pro audiendis missis aliquando frequẽtauit, & cubatũ vadens, & surgens è lecto sese crucis signis, & salutationibus angelicis, ac quibusdam orationibus breuibus munire solebat. Cũque famulus de quo loquimur, omni tẽpore, quo ceteri iuerunt ad fidelũ ecclesias iste solus extra maneret, ac sẽper in stabulo, vel hospitio, aut alibi se fingeret in domini sui negotijs occupari, suspectus ab eodem, positus est ad rationẽ quis & vn de esset. Cui respõdit. Domine ne paueatis, fidelis vester fui, prout multiplici didicistis experientia, & fidelis vobis manebo, dẽmõ sum, sed non vobis nociturus. De quo nobilis aliqualiter, non tamẽ tantum, quantum debuit, territus est. Nam famulũ istum potius æmulũ temporalis lucri gratia, satis diu postmodum tenebat, & *Isa. 28.* cum inferno pactum gerebat, licet omniquaque ei non crederet, quia prout experiẽtia didicit. in mortem vtriusque hominis istius nobilis seruus nequam machinabatur, sæpe tentando, an videlicet Dei protectione destitutus potestatem in eum habere posset. Accidit enim nocte quadam, vt famulus ille fictus, dormiente domino suo in castro in camera, ad eandem subitò & inopinatè pulsans clamaret. Domine, domine. Euigilans ille ait: Quid vis? Cui famulus.

In in-

In instanti surgendo armis cingamini, quia inimici vestri Hallenses adsunt, & circumdant castrum. Noluit autem nobilis sine signo crucis, & orationibus solitis surgere, & iuxta audita se immediatè armis cingere, sed more solito signo crucis se muniens, & orationes consuetas complens, se induit, & ad extra prodiens filium mendacij tunc reprehendit. In quo miser prout potuit falsitatem tergiuersari cœpit, & tamen vt tandem fassus est, mens eius in excitando fuit, vt ecclesiastico more nobilis se non muniens, iam spiritualibus spoliatus, inuaderetur velut inermis à dæmone. Tandē tamen, licet diu inuitus sustineret dæmonē, Christi sacramenta sumendo in confessione, & Eucharistia, illæsus corpore, & rebus meruit à dæmone liberari. Tempore Cōstantiensis concilij in diœcesi Bambergensi, cum quodam satis maturo viro, diuitijs mediocri & honesto conuersationem habere cœpi. Primùm enim quia protunc inexpertus iuuenis prædicator fui, ad quædam dicti viri, & ad apparatum exteriorem in vestitu, & gestu solùm conspiciens, me prophetam meo tempore reperisse existimabam. Nam quomodo nocturno surgeret tempore ad orandum, qualiter aliquando in operibus misericordiæ Dei recipisset Angelum, quomodo idem sibi futura quædam & alijs occulta reuelasset, tam deuoto, & verisimili perorabat stilo, vt ferè persuaserit, quòd quasi Deum viuentem eum esse crederem. Verùm quia vix possibile est multa loquentem se qualis sit non prodere, vitam, & mores dicti hominis an vera forent & sancta consideraui diutinè, & aliundè informatus à quadam, credo, Dei famula, & veterana virgine, ni fallar, reperi hominem grauiter deceptum per sibi alloquentem secretò malignum spiritum, quē tamen

Nota virtutē signi crucis & orationis etiam in malis.

Vir quidā præ se ferens maturitatis & honestatis speciem à dæmone illuditur.

tamen Dei angelum esse credebat satis firmiter. In consuetudine siquidem habuit cum mecum ad alloquēdum de bonis venisset, signa hypocritarum, vt Chrysostomus notat, ostendere, videlicet, sub typo diuini zeli proximorum vitam rodere, clero grauiter detrahere, se multum reputare, & de morte futura statim cuiusdam, quem non expressit, magni principis coram me vaticinari, & literas quasdam quę fomenta prætendebant cuiusdā grauis odij impersuasibiliter ad instinctum dicti spiritus apud se seruare, & plura similia facere non destitit, quibus perceptis à viri huius societate me absolui, velut à dæmonis decipula. Qualiter autem vitam finierit mihi non constat, qui postmodum locum, & patriam eandem non multum inhabitaui. Sunt præterea pauci anni transacti, quòd circa tempora Pisani concilij me viuente in ordine, in diœcesi Constantiensi Beghardus fuit, seu fratricellus merè secularis Burginus nomine, hic eremū ibidem intrauit, in eodem victu & vestitu sibi austerus valdè extitit, orationi & contemplationi multum, vt videbatur, incubuit, & in his reuelationes, sed heu, illusorias, à maligno spiritu sub similitudine angeli lucis habere cœpit, quibus quod peius erat, etiam nimium credidit. Nam ex visionibus istis regulam quandam, & nouam religionem cudit, & eandem discipulos exinde, velut Beatus Antonius esset aut Pachomius docere cœpit: tam rigidam & austeram vitam in dicta regula scripsit, & in se, & in suis seruauit, vt nisi pertinacia, & inobedientia accessisset, veri & boni angeli instinctus intercessisse videretur. Nam vnà cum suis discipulis nouæ religionis cultor & auctor captus per episcopum Constantiensem, & examinatus, repertus est tam cæcam & proteruam habere mentem,

Signa hypocritarum.

Beghardus quidā reuelationibus illusorijs deceptus.

mentem, vt etiam si dominus Apostolicus & Dei Ecclesia regulam quam reperit condemnaret, non se, sed errare tales omnino crederet. In qua pertinacia perseuerans, per inquisitorem iudicio seculari traditus, ab eodem incineratus est rector cum regula. Viuebat paulò anteà quidam purus laicus Nicolaus nomine. Hic in linea Rheni circa Basileá & infrà, primùm velut Beghardus ambulans, à multis, qui persequebantur hæreticos, de eorundem hereticorum numero quasi vnus habebatur suspectissimus. Acutissimus enim erat, & verbis errores coloratissimè velare nouit, idcirco etiam manus inquisitorum dudum euaserat, & multo tempore. Discipulos igitur quosdam in suam sectá collegit: Fuit enim professione & habitu de damnatis Beghardis vnus qui visiones & reuelationes in prædicto damnato habitu multas habuit, quas infallibiles esse credidit. Se scire affirmabat audactér, quòd Christus in eo esset actu, & ipse in Christo, & plura alia, quæ omnia captus tandem V Viennæ in Pictauiensi diœcesi inquisitus fatebatur publicè. Sed cùm Iacobũ & Ioãnẽ suspectos in fide, & sibi conscios suos speciales discipulos ad iussum ecclesiæ eum inquirenti nollet dimittere, nisi per ignem, & repertus in multis à vera fide deuius, & impersuasibilis, secularium potestati iustè traditus est, qui eum incinerarunt. Vides igitur quàm impossibile sit mẽtalibus orbatos oculis semel à via catholica deuios de se ad domum reuerti animæ, quæ est catholica ecclesia.

Alter Beghardus fictis visionibus demẽtatus

Idem dicunt hæretici huius temporis.

De Vrsi

De Vrsis quibus tyranni assimilantur. Quantum oratio communis valeat, & opera priuata misericordiæ ostendatur in monialibus peruersis, & in femina perplexa mirabiliter in causis matrimonij.

CAPIT. III.

AB *Vrsis formicæ deuorantur, quos scilicet vrsos sanant, si ægrotant, vnde & ab vrsis sagacissimè quæruntur infirmis.* Quomodo per formicas simplices & boni fideles intelligi habeant iteratum est sæpius, nunc verò qui sint vrsi insidiantes talibus subinferendum est. Vrsi siquidem nomine tyranni vel persecutoris proprietas in sacro eloquio designari solet. Vnde per Nabuchodonosor regis Chaldæorũ sæuitiã, qua Hierosolymitas persecut⁹ est, & Hierusalẽ destruxit, vrsus insidiãs Threnorum tertio vocatus est. Vbi in persõna sanctæ ciuitatis Hieremias sic plangit: Concluſit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subuertit, vrsus insidians factus est mihi, leo in absconditis. Semitas meas subuertit, & confregit me, posuit me desolatam. Et Salomon Prouerb. 28. apertiùs dicit: Vrsus esuriens princeps impius super populum pauperem. Mali autem domini tunc ægrotant, cùm iniustam potentiam in subditos exercent, quia [illegible]sio inordinata animæ, eius est infirmitas. Sæpe tamen diuina ordinatione disponitur, vt post mulctatam plebem tyranni propriam agnoscant malitiam, à cœptis resipiscentes persecutionibus, quasi iam sanati sint omnino. Sicut legimus 4. Reg vltim. & 2. Paralip. vltimo.

Sedechias primô persecutor prophetarum grauissimus, postmodum in Babylone memor de verbis sanctorum prophetarum, quos deriserat, in carcere compũctus orauit humillimè: Domine, inquit, Deus omnipotens, peccaui, super numerum arenæ maris multiplicatæ sunt infirmitates meæ. Incuruatus sum multo vinculo ferri, & nõ est respiratio mihi, quia excitaui iracundiam tuam. Et nũc flecto genua cordis mei, precans à te bonitatem domine. Per quæ verba, & alia quæ ibi sequuntur, à Deo meruit per regem Babylonis exaltari super omnes reges secum existentes in Babylone.

Oratio Manassæ regis Iudæ.

PIG. Putabam ego ex persecutionis sæuitia deteriores fieri, quos tu asseueras effici aliquando meliores. Nam iniustè tyrannidem exercere in innocentes, maioris criminis reum constituit.

THEOL. Quantum est ex natura persecutionis ita est, vt affirmas, sed quia pietas iubet Christiana orare pro persequentibus & calumniãtibus nos, exinde multis confertur prima gratia, quemadmodum patet primùm in oratione quam Christus clamore valido ad patrem fudit pro se crucifigentibus, qui exauditus est pro sua reuerentia. Vnde sermo statim subiungit euangelicus de multis, qui cum Centurione compuncti tunsis pectoribus reuertebantur in Hierusalem à loco Caluariæ. Et de Apostolo Paulo sermo habetur beati Augustini dicentis. Si Stephanus pro inimicis non oraſſet, ecclesia Paulum non haberet. Quantum autem communis & priuata oratio valeat, noscere poteris in eo quod sequitur. Sunt vix nouem anni trãsacti quod monasterium sororum nostri ordinis ad sanctam Catharinam in Nurenberga reformari debuit per magistrum ordinis eiusdem, qui protunc moram ibi traxit in nostro conuentu. Cui refor-

Mat. 5.

Heb. 5.

Luc. 23.

August. ser. 1. & 2. de sanctis, quiuterque est de S. Stephano.

Communi multorum oratione impetratur cõ

reformationi vna voce omnes sorores reclamabãt, & exinde per consanguineos totam ciuitatem in diuisionem ponebant, quibusdam dicentibus quia bona est, alijs verò dicentibus nequaquam, sed nouitas est perniciosa. Multis igitur mensibus in hac materia laboratũ est, vt in pace sanctũ perficeretur opus, sed propter contrarias de hoc opiniones consulum dictæ ciuitatis negotium dictum protelabatur. Misit interea magister ordinis pro vndecim sanctis reformatricibus, quę venerũt de reformato monasterio, & potius furtim, quàm apertè in sororum sanctæ Catharinæ monasterium intromittebantur, propter timorem quorundam ciuium, sine quorum consensu nihil fieri poterat efficax. Consulatus igitur dictæ ciuitatis concluſit hanc sententiam, quod sorores sanctæ Catharinæ reformari deberent ea reformatione, quæ in eis incœpta erat, si & pro quanto ad hanc reformationem inuitæ non fierent voluntate. Hoc audientes nos, qui onus belli contra iras dæmonum portauimus, ferè desperabamus de perfectione sanctæ reformationis, quia notum fuit cunctis, quòd nulla sororum voluntaria fuit. Vnde in tam desperato apud homines negotio, ad Deum per orationes publicas currendum esse decreui. Et quia quotidie protunc in Aduentu domini prædicaui, illa die, qua nuncij consulatus voluntatem sororum experiri publicè debuerant, ego in prædicatione ita sub breuibus populo dixi. Boni pueri vobis constat quomodo pro reformatione sororum sanctæ Catharinę pro nunc laboratur, de qua hactenus nullam in ambone mentionem feci, nunc igitur peto vt singulę personę hîc præsentes orent altissimum, quatenus in tali negotio fiat voluntas beneplaciti omnipotentis Dei. Deinde facto prandio venerũt

sensus monialium in reformatione.

ad monasterium nuncij consulatus, vota inuitarum ad reformationē audire volentes, nobis præsentibus, qui ex parte magistri ordinis missi eramus: Fuerunt autem nuncij consulum quidam dispicentiā in ipsius reformationis modo habentes. Cumq; requisitæ sorores super earum consensu ad partē se contraxissent, vix finita morula per quam Psalmus Miserere mei Deus dici posset, spiritu Dei afflante, omnes in reformationem consenserunt. Vnde venientes ad nostram & nunciorum presētiam cum lachrymis & genuflexionibus se reformationi obtulerunt. De quo vltra modum gauisi nos fuimus, & aduersarij cōfusi. Et quia negocium sanctum consulatus in arbitrio sororum posuerat, quod iam mutatum sensit in melius, idcirco cōclusionem hanc pro viribus executioni demādauit ad plenum, sicque locus ille hodie totaliter reformatus est. Viuebat præterea nuper in ecclesia Magūtina in summo canonicorum præpositus, clericus solo nomine, & nobilis, sed in armis miles, in vestitu stipendiarius, moribus per omnia dissolutus, qui licet de altaris latissimis viueret beneficijs, horas tamē canonicas, velut toxicum, fugit. Corpore autem adeo decorus extitit, vt imperatrix, quæ hodie viuit, referatur dixisse, se pulchiorem non vidisse virum. In præfata igitur vita aliquandiu viuens in multorum scandalum, nullius hominis hortamenta nec correctiones curauit. Hunc igitur Dei manus inopinatē lepra tetigit, quæ dietim nolenti hominum conuersationem abscidit, & in domum quandam sibi propriam Maguntiæ trusit, vbi manens multo tempore impatientia plenus, & Dei timore vacuus, factus est tandem tam deformis corpore, vt secundum in leprosorio parem non haberet. Deinde digitum Dei adesse sentiens,

Canonicus vitæ peruersæ conuertitur precibus & eleëmosynis matris

Quod. 8.

sentiens, corde contritus & ore, primò suæ vitę facinora confitebatur cum tantis lachrymis, vt omnium mentes stuperent, qui virum præagnouerât, patientia denique tanta vsque ad mortem dotatus est, vt quandocunque confessor suus frater Heinricus de Confluentia, sacræ Theologiæ professor nostri ordinis eum visitaret (qui etiam mihi præsentia retulit) non ab eo peteret mortis accelerationem, vel dolorum quos multipliciter patiebatur immunitionem, sed orate Deum, inquit, pro me mi pater, quatenus diuina misericordia mea mihi peccata indulgeat, & in hoc seculo secet me, & vrat quamdiu sibi placeat. Et in hac patientia tandem in pace requieuit. Quæsiui autem de * circunstantijs viri, vnde tantum donum infami isti clerico prouenerit: Et responsum accepi, quòd matrem nobilem mu'tum Deo deuotam habuit, quæ visa & audita filij dissolutissima vita, vota, preces, & eleemosynas velut pro mortuo ferè funere deo offerre consueuit. & pro eo tanquam pro filio perdito ab alijs ista fieri procurauit, quousque velut alter paralyticus in lecto iacens, carnalium voluptatum insensibilis, alienis fide & meritis sanatus fuit. Rem etiam gestam infra dcto annorum spac a me teste noueris. Est in diœcesi Basilienst hodie femina Deo deuota, pauperibus larga, quia plena operibus misericordiæ, secundum seculum non infimi status, sed cuidam viro iuncta matrimonialiter modis iam dicendis. Hæc quia pulchra fuit in sue iuuentutis tempore, & sub nullius regimine, ab multorum virorum astutijs, velut ab vrsis formica deuorata est: nam vltra quàm credi potest, miserabiliter animam perdidit diuersis & incompatibilibus matrimonij contractibus præpediente iuuenili insania:

c.d. circũstantibus viris.

Adultera & perplexa in cautis matrimonij clãdestini precibus & eleëmosynis à Deo illuminatur ad vitandũ adulterium.

Diu hanc latuit quot laqueis compedita iaceret in potestate diaboli, reti eiusdem inuoluta, tandem tamen ex operibus, credo, misericordiæ, quibus semper insistebat, illuminata est aliqualiter circa annum ætatis suæ tricesimum sextum. Me autem prædicante in prædicta diœcesi consilij gratia ad me venit post multos, quos præconsultos habuerat, qui; vt expertus sum, animam feminæ fatuis consilijs non iuuabant, sed potius interemerant, vel neglexerant. Cumque fletu tanto inundaret vt Magdalenã alteram credidisses, nisi quod ad pedes peccatoris non procidit, & ego quid haberet tristitiæ ab ea quærerem, tandem subiunxit. Pater ego peccatrix parata pœnitere omnibus modis mihi possibilibus. & satisfacere, quatuor viros habui, & quem nunc habeo non est meus, cum his omnibus per verba de præsenti contraxi, & ex his viuentes tres hodie supersunt. Quibus auditis satis obstupui, sciens quod talibus perplexitatibus summam oportet dare operam, si enodare quis quempiam velit. Vnde inuestigata diligenter causa quam prius nescieram, didici quòd de omnibus viuentibus difficultas aderat, nam de mortuo, si quod fuit ligamentum, illud cum vitæ termino solutum erat. Primum enim virum ex viuentibus percepi anteà cum quadam contraxisse, licet clandestinè, & ita in foro conscientiæ ab eodem liberam esse. Cũ secundo clandestinè etiam contraxerat, & cõsummatum fuit matrimonium carnali opere, sed ipsa hoc periurio negante coram iudice ecclesiastico, diuortiata est ab ipso viro secundo. Cum tertio verò postmodum contraxit in facie ecclesiæ, cũ quo iam domicilium habuit, & natos quosdam. Et quid inter hos duos consulerem, vt anima adulteræ salua fieret, anxius valde fui. Erant enim ambo viri animo si

animosi ad arma nutriti, rebus ditati, amicis vallati, ad incontinentiam proni, & iuxta communē existimationem in conscientijs valde lati. Vnde vidi quòd quamuis iure fori femina vxor esset tertij, non tamen iure poli, sed tantùm secundi, à quo periurio mediante ipsa diuortiata extitit. Et quodcunque iuberem, videlicet, manere cum tertio, vel redire ad secundum, aut ab vtroque se secernere, in foribus semper aderat ex vna parte aut verisimile homicidium, aut feminæ adulterium, aut alterius mortalis criminis periculum. Nam si iubere volui reditum ad secundum, sequebantur hæc inconuenientia verisimiliter, videlicet, primò quod zelotypia motus tertius secundum via facti inuaderet, & occideret. Secundò quod femina cum secundo manere nequiret, quia diuortij celebratio obstitit facta in iudicio ecclesiæ, quamobrem omni iure humano eam tertius à secundo obtinere poterat, immo excommunicare. Tertiò, vita feminæ sic fuisset in periculo vtrinque, dum ille tanquam periuram, vel iste velut adulteram trucidare valeret. Sileo de nota infamiæ super facto iuramento, quod periurium esse nemo nisi ipsa, & fortasis secundus sciebat, quod propter contractum clandestinum probare contra eam non potuit, nec feminæ crederetur verbis si sese in hoc infamaret. Si denique ex aduerso feminam sinebam manere cū tertio, sequebantur mala animæ in ipsa deteriora, quia quotiens à viro tertio cognoscebatur, totiens adulterium commisit, non suo marito in hoc obediendo, quamquam ipse hoc exigere posset, quem periurium putatę vxoris latebat, non autem ipsa vice reciproca, quæ impedimentum non ignorabat. Et si suadere volebam, vt cum tertio velut soror eius casta maneret, hoc quidem

Nota casus perplexitatem.

ipsa paratissimo subijsset animo, sed ipse velut incontinens iure exigendi debitum nullatenus carere voluisset, prout ex multis coniecturis videre poterã. Porrò si mediam viã feminæ consulere volui, videlicet, recessum ab vtroque, tã habitatione, quàm thoro, pericula multa intuebar obuiare, quia si posita esset in monasterio, tunc nullæ prudentes eam ad professionem recipere debebãt viro viuente inuito, nec ipsa periculo fraudulentiæ se exponere debuit. Si verò extra monasterium latentiam ei consulere vólui, quod plus mihi placere cœpit, vt animam saltem saluare posset, terrebat me quòd pulchra facie, & sexu fragilis vix tuta castitate maneret, vel quòd tertius zelotypia motus fugientem letaliter inuaderet. Nescit enim iste femineus sexus fuga se, sicut masculinus, celare, vel tueri. Quid igitur assertiuè consulerem ad præsens non habui, nisi quòd pœnitenti respondi eam consolãdo, vt Deum sine intermissione pro sua liberatione inuocaret, eleëmosynas pauperibus (quia lucrosa valde fuit) pro se, & pro tertio viro erogaret, & quid sibi consulerẽ deliberatior factus, & similiter alij prudentes viri, parato animo omnino susciperet. Ad quæ verba consolata aliquantisper abscessit. Interea libros consului, quibus me iuuare non potui. Deinde Nurenbergam veniens plures diuini & humani iuris doctores simul collectos causa consilij adij, quibus paratum animum feminæ, & laqueos quibus perplexa esset patefeci: sed responsum nullũ habere potui decisiuum, propter pericula, quæ hincinde adesse videbant quacunque via attentata. Postremò tamen sanctæ memoriæ abbas sancti Ægidij beati Benedicti ordinis, magister Heinricus, qui in seculo doctor iuris existens, & mundũ paulò antè reliquerat, ob reformationis

nouellæ

nouellæ opus factum in dicto monasterio. Bono, inquit, ad me, estote animo: Si femina tam boni est propositi, & adeo pia in pauperes, ac dotata donis, quæ de ea dixistis, mihi credite ipsam Deus illuminabit, vt videat quid faciendo in statum ponatur salutis. Redij interea ad feminam, & vltimum modum fugæ supratactum sibi suasi. Ad quem cùm se prępararet, de quo tamen mihi periculum non modicum corporis, & sibi maius, & fortè alijs imminere poterat, affuit diuina gratia quę quęstioni difficillimę solutionem dedit facillimā. Sibi enim incidit, vt quotiescunque vir tertius debitum exigeret, ipsa se per huiusmodi obedientiam lethalem infirmitatem contrahere fingeret, & ne id mendacium esset, ad animæ infirmitatem hoc mente-tenus apud se retorqueret, ex qua infirmitate animæ, scilicet per mortale crimen, certum est secundum nostram fidem quemque nedum animæ, sed etiam corporis perpetuam mortem subire. Ita fecit vt cogitauit, & diuina arridente gratia, vir prius incontinens feminæ compati cœpit, quam in alijs veracem sæpe esse didicerat, & vsque modò iam annis plurimis eam tantummodò vt sororem habet intactam, nec de adulterio viri quicquam aliundè malè audiui. Audiens ego hanc castimoniæ nouam & delusionem piam, atque raram practicam, lætus ita fieri permisi, ex qua nulla iam sequebantur inconuenientia, quinimmo virum quem tanquam vrsum prius habuit, iam velut ouem Ioseph in castitatem deduxit. PIG. Cur laudare audes feminam in eo quo mendacium dixisse videtur, & fictè ambulasse? Cum enim fœtus plures à viro præhabuerit, & obediens ei non lethaliter vexaretur, mendacij rea sui videtur. *Psal. 79.*

THEOL.

THEO. Verba femine veritatem continebant & sonabant, non tamen ad cuiuslibet hominis intellectum. Certum enim fuit quod obediẽdo vtriusque hominis mortem incurrere meruit, primum animæ per adulterium, & corporis pariter & animæ post finale iudicium perpetuam mortem habuisset. Nec semper mendacium quis loquitur, cũ ab eo veritas aliqua obticetur, nec fictio quæuis mendacio coæquatur. Et quid si scriptura sacra obstetrices laudat Hæbreorum de zelo clementiæ, quem in deicolas habuerunt, nõ in falsitates quas expressecunt? Ita & hæc femina plurimum est cõmendanda, quæ die noctuque extra thorum constituta legitimum, sed in eadem domo cum viro alieno habitans, tantum Dei præceptum in adulterio transgredi metuebat, vt viri induta animo, vsque modo multis annis iam vitam castam ducat. Minus insuper miraberis quod retuli exemplum, si simile factum à sancto viro commendatum audieris. Refert enim Sanctus Heraclites vir (vt inquit Vincentius in speculo historiali lib. 18.) religiosissimus, qui in libro suo, quem paradisus, intitulat, scribit ad Lausum episcopum de quadam nobilissima Corintha & Christianissima virgine, & pulcherrima, quam cum iudex paganus nullis minis à voto castitatis mouere valeret ad sibi consentiendum in Venereis, in lupanar hanc lenoni, vt trinos solidos dietim ab ea haberet, tradidit corrumpendam. Ad quam cum viri plures stuprandi causa præallato precio accederẽt, illa vulnus quoddam in interioribus se habere dixit, cuius fœtorem si venientes ad eam, sentirent, horrore contagionis effugerent, vnde singulos miserabiliter precabatur, vt ei paucos dies ad quietem concederent. Interea dum orationes cõtinuas ad Dẽũ funderet, miser-

Exod. 1.

Cap. 64. Heraclides in historia Lausiaca, cap. 148.

misertus ei Deus, & quidam iuuenis Christianus media nocte quinque ei solidos attulit, virginem consolabatur, & ei persuasit, vt vestibus exuta proprijs, iuuenis indueretur vestitu, & ita abscederet, ipso manente. Quod & factum est. Nam in crastinum veritas apparuit, & iuuenis à bestijs deuorandus per iudicem traditur, & tam pro sua quàm pro virginis salute, duplici martyrio coronatus est. Hoc enim exemplum multinuba præfata femina in quadam prædicatione audierat, & exinde suam castitatem tuita est modo suprà expresso.

Exemplū in cōcione auditum mouet dictam feminā ad castitatē eo modo seruandā.

Quantum viri cauere habent à mulierum familiaritate, & blanditia. Quomodo sexus non est vituperandus in feminis sed vitium. Et duæ dantur causæ, cur vir excellit feminam, & quare plus viri auisantur, quam feminæ.

CAPIT. IIII.

PHilomenæ formicas & earum oua querunt auidè, vt comedant, quin ex his conualescunt ægrotæ, & sonoræ efficiuntur. Est autem (vt dominus Albertus lib. 23. de animalibus tradit) Philomena dicta à philos, & menos, quod dulce sonat, quia amat cantus dulces: vel dicitur à philos & mene, quia dum cantu cum alia contendit, potius vitam exuit, quàm cantum victa deponat, nam rostro & collo omne ferè genus musicæ effigiat, & sese nonnunquam cantibus necat: In qua aue auari, & cupidi principes & viri designantur, qui verbis persuasorijs, & dulcibus, vel astutis simplices premunt in rebus,

rebus vel in anima veluti inermes formiculas, & eorum fructus. Quod beatus Hieremias caufatur vice domini Hierem. 5. dicens. Inuenti funt in populo meo impij, infidiantes quafi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus, fic domus eorum plenæ dolo, ideo magnificati funt & ditati, & præterierunt fermones meos peffimè, caufam viduæ non iudicauerunt, caufam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Et de fimilibus Ezech. 33. dicit propheta. Auaritiam fuam fequitur cor eorum, & eft eis quafi carmen muficum, quod fuaui, dulciq́ue fono canitur. Quod autem verba dulcia hominum æquipolleant fonis dulcibus docet Eccleſiaſticus 40. vbi dicit. Tibiæ & pſalterium fuauem faciunt melodiã, & fuper vtraque lingua fuauis. *TIG.* Nunquid non meritò vice reciproca fimile facit verbis oris fui dulcifluis mala mulier ad decipiendum viros improuidos? *THEOL.* Faciunt quidem hoc mulieres, fed deceptionis arte alia, non ſicut viri, qui fæpe poſt dolum & fallaciam vtuntur tyrannide & potentia. Vnde aduerſus tales Salomon filium præuiſat. Prouerb. 5. dicens. Ne intenderis fallaciæ mulieris, fauus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, nouiſsima autem illius amara quaſi abſynthium, & lingua eius acuta quaſi gladius biceps. Et iterum ibidem 6. Conſerua fili mi præcepta patris tui, vt cuſtodiant te à muliere mala, & à blãda lingua extraneæ. Nõ concupiſcat pulchritudinem eius cor tuum, nec capiaris nutibus illius. Et apertius ibidem 7. dicit. Dic ſapientiæ ſoror mea es, & prudentiam voca amicam tuam, vt cuſtodiat te à muliere extranea, & ab aliena quæ verba ſua facit dulcia; Irretiuit

enim

enim vecordem iuuenem transeuntem per plateas multis sermonibus, & blanditijs labiorum protraxit illum. *PIG.* Non nouiter, sed dudum cū in sacra scriptura talia contra feminas præauisando virilem sexum audiui, animum meum tale pulsauit dubium: Cur non plus sexus fragilis muniatur in sacris literis, vt sibi à virorum dolis caueant, quā masculinus, quem tamen constat animo esse constantiorem? Præterea cùm circa monasterium nostri ordinis quędā in Colūbaria mētio apud sorores nostri ordinis fieret de beato Ioanne Chrysostomo, & de quibusdam alijs sanctis, qui sicuti dicit scriptura satis inuexerūt contra feminas; audiēs hoc sanctimonialis quædā sciola grāmaticæ, irascēdo dixit: Vos viri multa nimis scriptitādo protulistis contra nostrum sexum fragilē, si nobis facultas scribēdi, & dicendi, velut vobis, affuisset, vicē reddidissemus dudum fidelitati vestræ. *THEOL.* Vt ad secundum primò responsum habeas, scito quòd nullus prudēs in sexum femineū quicquam mali inuexit, quem à Deo bonum esse creatum nō dubitauit. Vnde in scriptura sacra, vbi à mulieribus præmonemur, penè semper adiectiuum malitiæ aliquod nomini mulieris adiungitur, vt in libris sapientialibus palam est. Prudenti itaque stilo beatus Iob vsus est, quia è domo tota vnica per diabolum relicta persecutrice, sic eidem respōdit: Quasi vna de stultis mulieribus locuta es, quia sexum reprehendere noluit à Deo creatum, sed stultitiam mulieri annexam. Pari modo alij scriptores ecclesiastici vbi cauere iubent à feminis de vago scorto, procaci meretrice, vel de malo alio notant hāc quam detestantur. Ad primam autem noueris quæstionem, quòd quinque ex causis viri amplius à feminis, quàm istæ ab illis præmoneri solent,

Proteruū feminæ responsū.

Quinque causæ cur in scriptura sacra viri potius prāmonētur à feminis cauere, quā femineà viris.

quia

quia Deo natura sunt propinquiores, ideo fœdati turpius inficiuntur: corpore & anima sunt liberiores, ideo tanquam vagi facilius decipiuntur: complexione sua sunt calidiores, ideo malè citius inflãmantur: corpore sunt elegantiores, ideo à feminis velocius affectantur: & gradu & officio eminentiores, ideo alij malo eorum exemplo plus scandalizantur. 1. Primô dico sunt Deo natura propinquiores viri quàm feminæ, propter quod dicit Apostolus 1. Corint. 11. Volo autem vos scire quòd omnis viri caput est Christus, caput autem mulieris vir, caput verò Christi Deus. Et iterum. Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum; Vbi glossa. Vir dicitur esse imago Gloss. ord. Dei, quia principaliter creatus est ad imaginẽ Dei, in quo naturaliter ampliùs, quàm in muliere viget ratio, quasi ipse sit ratio. 2. Secundô, viri corpore & animo sunt liberiores, quia dominium penes eos residet, vnde stare & ambulare possunt vbi & quãdo volunt loqui cum quibuslibet. Libertas verò quando in abusum sumitur multis occasio est peccati. Quòd contrà Geneseos tertio mulieri primæ à Domino dicitur; Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Et 1. Petri 2. Quasi liberi & nõ quasi velamen habentes malitiæ libertatem, sed sicut serui Dei. 3. Tertiò, viri complexione sua sunt calidiores, ideò malè citius inflammantur. In cuius argumentum à sensu contrario tertij Regum primo, de Dauid dicitur vetulo: Cumque cooperiretur vestibus, non calefiebat, & per consequens per Abisac adolescentulam pulcherrimam in sinum viri positam non tentabatur ipse, quem tamen anteà solo

teè solo visu distantem, inter plures vxores viuentem, inflammatum fuisse constat iuuenili ætate, & virili, vt in Bersabee patuit. Vnde in psalmo cantatur: Lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Quartò, viri feminis corpore sunt elegantiores statura, proceritate, & in artuum pulchritudine. Cuius simile creator in oni ferè animalium specie videtur posuisse, vt semper virum eminentiorem, immo & pulchriorem creauerit: sicut patet in pauone, phasione, anate, colũbo, & in alijs multis. Huius rei gratia de primo viro specialiter dicitur Genesis primo. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã, vt præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestijs, vniuersæque creaturæ, omniq; reptili quod mouetur in terra. Quintò, viri gradu & officio sũt feminis eminentiores. Vnde 1. Timot. 2. Mulier in silentio discat cum omni subiectione: docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio. Adã enim, subdit, prius formatus est, deinde Eua: Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Cum igitur, vt audisti, philomenæ voraces animarum per verba dulcia decipere soleant in vtroque sexu, idcirco vterque omni diligentia sibi caueat ab altero, ne quo ad animam deuoretur. Tempore quo tricesimũ annum attigi vel circiter, steti quodam in loco aliquanto tempore prædicando, & confessiones audiendo: de cuius sigillo nihil pandam, Deo duce. Venit protunc in mei noticiam virgo quædam, corpore & animo, quæ meis consilijs vtebatur frequenter in his quæ ad salutẽ spectabant animæ. Nam de labore manuum viuebat, satis pauperculam vitam quo ad bona temporalia ducebat propter Christum, & quia ingenio satis

2. Reg. 11

Psal. 37.

4.

5.

Virgo non fugiẽs familiaritatem vitari corruit in fornicationẽ.

subtilis

subtilis extitit, & affecta verbo diuino, instinctus quosdam & reuelationes habebat specietenus satis pulchras, & scripturæ sacræ consonas, sed quo spiritu nescio. Quod in dubium verto ideo, quia, vt postmodum didici, clam vinum, & libertatem nimis diligebat. Credulus satis statim aliquando pro tunc fui talibus, vt verum fatear, & meam iuuenilem stultitiam. Nam gaudebam plurimum, si quando reperi personam * in eo videre deuotam, quam audiui in sua deuotione aliquid noui diuinitus percepisse, & his quadam curiositate allectus, animum dabam feruentius, quàm indubitatis aliquando scripturæ passibus, licet eisdem ex Christi gratia nunquam dissenserim. Verùm quia prædicta virgo sub nullius fuit obedientia, liberè incessit, quò libebat, semper tamen sub virtutis specie, sine qua nemo religiosus decipitur, & exinde peregrinari in suum malum ad quendam beatæ virginis locum omninò voluit, & obtinuit. Viuebat eodem tempore in loco quidam religiosus, heu solo nomine, & sacerdos, & verbis amatorijs, & incontinentia plenus, & animarum perdendarum aucupijs gnarus, qui in itinere coniunctus virgini, de verbis venit ab obsequia, de obsequijs ad amicitiam, & in tali familiaritate virgo misera iam in faucibus erat se deuorãtis dæmoniacæ philomenę. Exinde enim ipsa totaliter philocapta est anima in verbis & gestibus viri primùm: deinde ex frequẽtia aditus per eum stuprata est, de quo tam indiscretè doluit, puta de thesauro irrecuparabiliter iam subtracto, vt se gladio interimere voluisset, nisi è manibus fuisset ereptus corruptoris. Ad me igitur consilij gratia venit, quẽ non sequebatur, sed profundè nimis fauces dæmonis intrauerat. Nam iussi vt virum se adire permitteret nullatenus, & eidẽ ipsa

al. meo.

ipsa nequaquam necloqueretur, nec appropinquaret, sed iuxta Apostoli sententiam, in bello hoc fugam pro summis armis eligeret: Fugite, inquit, fornicationem: suasi, & nihil profeci, vel modicū. Vndé diuina vltione factum est, vt crescente amore hereos tandem femina vsum perdendo rationis phreneśin incurreret, à qua postremùm liberata. Et quia vitam emendare, vt sibi bene consulebatur, renuit, à me & ab alijs prius animam eius diligentibus derelicta, vitam nescio qualem, satis diu cōtinuauit. Ipse verò deflorator statim graui percussus infirmitate, facinora sua agnouit, &, vt verè credo, ex corde pœnituit: & ita omnibus ritè sūptis ecclesiasticis sacramentis vita functus est, tam in bonis suæ prædestinationis signis, vt in lecto ægritudinis similia nunquam agnouerim, in quoquam morituro. Credo enim quod diuina clementia præterita bona viri respexerit, quæ, vt mihi constat, Deo deuotè seruiendo, & iunior existendo anteà aliquando multis annis continuauerat. *1. Cor. 6.* *deflorator virginis percutitur infirmitate.*

Quomodo Formicaleon, & tigris hypocritas designat & hæreticos. Et datur intellectus cuiusdam pernicioſissimæ hæresis quæ currit hodie, atque duo modi ostenduntur quibus dæmonum voluntas & potestas coarctatur.

CAPIT. V.

FOrmicaleon cibum formicarum rapit, & edit in hyeme, quia æstate improuidus, nil sibi de cibo reseruat. Quid autem sit formicaleon, seu myrmicoleon, quod idem est, & quę eius natura, quidque

Gregor. l. 5. moral. cap. 16. significet, ostendit beatus Gregorius libro quinto moralium exponens illud Iob 4. Perijt tigris, eò quòd non haberet prædam, dicens: Translatione septuaginta interpretum nequaquam dicitur Tigris, sed Myrmicoleon perijt, eò quòd nō haberet prædam. Myrmicoleon quippe paruum valde est animal formicis aduersum, quod se sub puluere abscondit, & formicas frumenta gestantes interficit, interfectasque consumit. Myrmicoleon autē Latinè dicitur, vel Formicarum leo, vel certè expressius, formica pariter & leo. Rectè autē formica & leo nominatur, quia siue volatilibus, siue quibuslibet alijs minutis animalibus formica est, ipsis autem formicis leo. Has enim quasi leo deuorat, sed ab illis quasi formica deuoratur. Et infrà. Hæc dæmonis & hypocritæ ostēdit similitudinē gerere. Nimirū apostata angelus in terram de cælis proiectus, iustorum mentes, quę bonorum sibi operum refectionem parant, in ipso actionis itinere obsidet: Cumque has per insidias superat, quasi formicas frumenta gestantes improuisas necat. Rectè autem myrmicoleon, id est, leo & formica dicitur, formicis enim, vt diximus, leo est, volatilibus formica: quia nimirū antiquus hostis sicut contra cōsentientes fortis est, ita contra resistentes debilis. Si enim eius suggestionibus assensus præbetur, quasi leo nequaquam tolerari potest, si autem resistitur, quasi formica atteritur. Alijs ergo leo est, alijs formica, quia crudelitatem illius carnales mentes vix tolerant, spiritales verò infirmitatem eius pede virtutis calcant. Hæretici ergo quia de sanctitatis præsumptione superbiunt, quasi exultantes dicunt, Myrmicoleon vel certè Tigris perijt, eò quòd non haberet prædam. Quem enim nomine Tigris Eliphas, nisi beatum Iob nota varietatis

Gregor. ibid. cap. 17.

Gregor. cap. 16.

signat

signat, vel aspersum maculis simulationis? Omnis namque simulator in eo quod videri rectus appetit, mundum se per omnia non ostendit, quia dum virtutes quasdam per hypocrisin assumit * & occultè semetipsum vitijs subijcit, quædam latentia vitia repentè in faciem erumpunt, & superductæ simulationis, quasi visionis, eorum ex admixtione sua varium ostendunt, vt plerunque mirum sit, cur homo qui tantis virtutibus pollere cernitur, etiam tam reprobis actibus inquinetur. Sed nimirum omnis hypocrita tigris est, quia dum mundus color dissimulatione ducitur, vitiorum nigredine interrumpente variatur. Sæpe enim dum de castitatis mundicia extollitur, sorde auaritiæ fœdatur. Sæpe dum de virtute largitatis speciosus ostenditur, luxuriæ maculis inquinatur: Sæpe dum de castitatis atque largitatis decore vestitur, velut ex zelo iustitiæ, crudelitatis atrocitate fuscatur. Sæpe castitate, largitate, pietate, ex pulchra visione induitur, sed interfusa obscuritate superbiæ notatur. Quæ videlicet tigris rapit prædam, quia humani sibi fauoris vsurpat gloriam. Qui enim rapta laude extollitur, quasi præda satiatur. Bene autem hypocritarum laus præda dicitur. Præda quippe est cùm aliena violenter auferuntur: omnis namque hypocrita qui vitam iustitiæ simulans, iustorum sibi laudem arripit, alienũ est profectò quod tollit. *PIG.* Reperiunturnè modernis temporibus tales mali Hypocritæ? *THEOL.* Sic: & quod magis dolendum est, in statu ecclesiastico aliquando. Nã in præsenti Basilienſi Concilio retulit audientibus multis in loco reformatorij dominus episcopus Ebroicensis de similibus etiam me præsente. Fuit, inquit, meo tempore sacerdos, & prædicator gratiosus in collegiata ecclesia, qui per Dei verbum

* adieci & ex orig.

Ex odio introducitur meretrix in cubiculum pij sacerdotis ad ipsius famam denigrandã

quod seminauit gratiosè, & per sanctitatem vitæ, qua se virtutum speculum exhibuerat, multorum animas suo creatori lucrisecit, & exinde fauorem magnum à populo acquisiuit, sed è diuerso à clericis, qui sui confratres esse debuerant in ecclesia eadem, odium valde magnum incurrit. Sui enim comparatione malorum clericorum vita sordescebat, qui cùm in aperto sanctum virum persequi non auderent, nec eum suo spoliare beneficio, & honore, in hypocrisi mendacium contra eum nefandissimum confinxerant. Nam occultè clauem vnam ad cameram viri sancti procurauerunt, & eo absente meretricem de die intromiserunt, eidem committentes, vt cameram ab intrà succenderet, & pro adiutorio de camera ad stratas clamaret: quo audito æmuli de insidijs surgendo quomodo meretrici succurrere vellent, subiunxerunt, cum præmio præpromisso. Ita per ordinem factum est. Nã quando meretrix in camera iam accensa clamauit, de insidijs clerici accurrebant, sæcularium viciniam pro adiutorio inuocantes. Cumque in camera vidissent meretricẽ, tota boni viri denigrata est fama, & ita cedere famæ, & loco oportuit innocentem. Tandem finito multo tempore principalis auctor huius nequitiæ in extremæ infirmitatis articulo, id sacerdoti est confessus, qui eum absoluere noluit, nisi famam publicè restituret. Vnde conuocatis testibus fide dignis in confusionem suam nequam iste, ne in æternum poneretur ruborem, fassus est causam, & ordinem proditionis præfatæ, sicque primùm innocentis famam recuperauit. Reperiuntur præterea hypocritæ de simplicibus hominibus, vel simulatores amarissimi nonnunquam. Sunt enim tres anni vix transacti, quòd in ciuitate Ratisponensi fuit quidam veteranus

ranus vir, qui mendicum se simulans & in extrema paupertate constitutum, pallidus in facie, dorso recuruus, macilentus totus & miserabilis corpore videbatur, sed tantas diuitias habuit in occulto, & in annuis Renensium florenorum reditibus, vt mihi veraci relatione ostendebatur, quòd de tanta rerum copia nobilis aliquis, vel miles Germaniæ suam personam nutrire potuisset honestè, & tamen his non contentus, tam miserabiliter vixit mendicando, vt vix aliquis eum intuens, à collatione eleemosynæ se continuisset. Vnde dominus Archidiaconus Barcinonensis qui de eo cum magna impatientia loqui audierat, me præsente eidem mendico ignoranter denarium in eleemosynam dedit. At ego. Scitis, dixi, cui eleemosynam datis? Respondit. Mendico. Cui respondi. Immo ditiori fortè huius vici, iste enim est hypocrita, de quo audistis. Tunc ille mendicum verbis satis primùm modestis, deinde ad iram prouocato mendico, eum acerbiùs verbis flagellare cœpit, sed nihil profuit. De ore enim extraxit, quem ibi absconderat, vel osculatus est prædictum denarium mendicus, collatori restituit, & à præsentia nostra protinus de choro fratrum, vbi hæc acciderunt, fugit. Præterea fide dignorũ relatione didici, nostro tempore fuisse virum quẽdam pecunijs antiquis refertum & infectum, receptum pro Deo in hospitale ciuitatis Constantiensis, qui cum dudum sibi occultasset ex auaritia magnam multitudinem denariorum puri argenti & veterni, deuenit ad extrema, & de farina auenæ sibi pulmentum impatientissimè clamabat præparandum. Quod cum factum esset, sedit ægrotus solus more solito in lecto & loco micarũ panis minutatim spargere cœpit denarios, quos occultauerat in pulmẽtũ auenaceũ, & cum

De diuite qui mendicum se simulabat ex auaritia.

De alio mendico qui pecunias per auaritiã seruatas loco panis intriuit in pulmẽtum, et sic suffocatus est.

& cum cocleari auidissimè ori imponere, sicq, miser suffocatus est ilico. Insuper his inueniuntur hypocritæ longè deteriores, scilicet hæretici. Omnis quippe hæreticus est hypocrita in eo, quòd catholicum, & virtuosum se. qualis non est, simulat, sed non omnis hypocrita est hæreticus. Currit namque hodie, atque serpit in partibus Sueuiæ inter quasdam personas vtriusque sexus seculares & ecclesiasticas, religiosos & religiosas hæresis, & hypocrysis tam enormis, vt eam ad plenum, ne aures * innocentum maculem, non exprimere audeam. Nam sibi licere asserit mentiri ad placitum, pacta nulla seruare, occidere etiam innocentissimum, etsi pater foret aut mater. Nunquam ieiunat, nisi vt in cibo non deprehendatur ab alijs, lacticinia, & carnes, cum ouis comedit quadragesimali tempore, vbi potest occultè laborat in festiuitatibus ecclesiæ, otio vacat diebus alijs: Cæremonias omnes ecclesiæ tanquam opera animalium hominum, non spiritualium spernit cordetenus, & quod deterius est, virginitatis decus, abstinentias vestimentorum, & stratus duritiem, superstitiones corporales esse affirmat, & eisdem resignare docet. Solam perfectionem, & virtutem esse autumant in contemplatione quadam altissima spiritus, qui carnem & ossa non habet: cùm tamen ipsi, prout scio, non modò carnales sed bestialissimè viuant. Nam ad tantum perfectionis apicem se venisse gloriantur, vt nihil eis pro peccato imputari valeat. Vnde summo pontifici, pro minimo ducunt, si quando non obediunt, vel alijs pastoribus ecclesiæ sanctæ. Insuper in feruore coitus maris cum femina, vbi etiam secundum ethnicos ratio absorbetur, & homo bestiæ assimulatur, supremam contemplationem, & raptum excellentissimum dicunt consistere, ob

quam

c. d. audientium. *Hæresis pernicio-sissima authoris tempore quam hodierni hæretici totã resuscitarunt.*

quam causam sibi nutuò ad mutum in his obtemperant quando libet. In quam sectam, heu, multos occultè de numero nobilium, & ignobilium, de virginibus, & viduis traxerunt miserabiliter.

PIG. Vt sciamus huius mali originem, & quæ talium peruersorum signa sint & indicia, quisque eorum sit modus peruertendi, quæso edoceas, vt vitemus tales. Malum enim si nescitur, vix aut nullatenus vitatur. *THEO.* Reperi in libro manuali, quem pro sua persona, per totum dominus Albertus manu conscripsit propria, se eadem annotasse, videlicet, quòd suo tempore in Colonia fuit eadem hæresis, vnde puncta supradicta, ac articulos plures, quàm hic notauerim, manu propria præfatus conscripsit dominus, quos prætermisi, quia reuera tam sunt blasphemi, & subuertentes omnem rempublicam, & statum ecclesiæ totius, vt calamo eos manifestare erubesco. Nec in nequitia pares vidi in libris Augustini, Isidori, aut Guidonis quorũ quẽlibet cõstat latissimè scripsisse de diuersis hæresibus. Antiqua est igitur hæc pestis origine, ad libertatis spiritũ tendens. Si verò de vestitu queris; habitu, scias, vniformi nõ vtuntur, sed quantũcũque pretioso, & dissoluto, aliquãdo se tegunt, aliquando verò plurimùm vili, vtrunque pro loco & tempore, vt prodantur nullatenus. Nam eo ipso quo se credunt impeccabiles, sine omni timore sibi licitum putant omnem habitum, quem vt lateant crebrò variant, alioquin proderentur citius. Cùm simul sunt, si verba scire placet eorum, nonnunquam verbis vtuntur ad inuicem amatorijs, meretricijs, lenonum morem gerentes. Si verò cõuiuunt alijs, vltrà quàm credi valet verbis vtuntur subtilibus, comptis, sublimibus, spiritualibus, & metaphysicalibus, quantum sustinere potest

Manuale Alberti magni.

lingua Theutonica, adeo vt eos vix aliquis debitè intelligere posit, etiam litteratus, quibus inoluuunt de spiritu, de abstractione, de luminibus varijs, de personis diuinis, & de contemplationum gradibus altas sententias. Vnde quidam libri Theutonicales sermonum subtilium eorum malitiæ satis deseruire videntur, qui de talibus loquuntur vocabulis, quos quidam, ni fallar, fatuè vel periculosè aut scripserunt, aut scribi permiserunt, aut saltem ab aliquibus Beghardis, vel hæreticis, qui certis honestis, & antiquis religionum doctoribus fictè asscripti esse videntur. Sub prædictis igitur verbis virus suæ prauitatis abscondunt, & suæ malignitatis hæreticæ venenum propinant. Hi pro pede sui erroris in suum retorquent sensum auctoritates istas Apostoli: Si spiritu ducimini non estis sub lege. Ad Gal 5. non aduertentes quod statim subditur: Manifesta sunt opera carnis, quę sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, quibus hi pleni sunt. Deinde pro se allegant illud ibidem: Vos in libertatem vocati estis fratres. Non attendentes quod subditur: Ne libertatem in occasionem detis carnis. Et ita vt finem istis demus aliquem, ad necandum simplices verbis ornatis vtuntur, toxicum mortis ibi propinatur, exercitia corporalia per eos vilipenduntur, ad meditandum, nescio de quo spiritu afficiuntur, & ad opera carnis tandem omnes eorum discipuli deuoluuntur, licet sicut tigrides plenæ virtutibus specietenus tantummodo esse videantur.

Infamia fœtori comparatur. Quàm periculosum sit feminis conuiuere. Quomodo hæretici tales solent seducere ad spiritum libertatis. Quomodo viri maleficiantur ibi, & discipulos acquirunt defloratos.

CAPIT. VI.

QVamuis nidus formicarum odore bono redoleat, tamen si super eo ligna noua, & tenera, aut ex his lagenæ factæ terantur duriter, & fricentur, fœtorem quendam notabilem contrahere experiuntur. Per nidum formicarum, bonorum simplicium habitatio, & per odorem abinde progredientem, bonæ famæ notitia designatur, vt suprà habitum est. Sed per ligna noua & recentia, corpora designari possunt, à quibus humor passionum carnalium calore charitatis nondum eductus est. Tales si se tactu, vel cohabitatione multa attigerint, haud dubium fœtor Venereorum exinde contrahitur. Si igitur ad domum, vel habitationem quarumcunque feminarum etiam sanctarum sine euidenti necessitate, & vtilitate viri, vel iuuenes, immo senes crebrò accesserint, fœtorem suæ famæ faciliter mouebunt in naribus alienis, vbi prius loca vitando talia Christi bonus odor exterunt, ita vt de eis dici valeat vtrunque, quod olim de filiabus Israel fatuis vaticinatus est Isaias ibidem 3. Erit, inquit, pro suaui odore fœtor. Amplexus autem cauendus est in his habitaculis vbi dolus alicuius hominis ad decipiendum latet occultius, vel dæmonis, qui à nullo penè loco secluditur, alioquin famę nostrę redolētia citò in fœ-

lib. 2. c. 9.

2. Cor. 2.

in fœtorem conuertitur. Consilium audias in hoc Ecclesiastici 11. dicentis. Non omnem hominem inducas in domum tuam, multæ enim sunt insidiæ dolosi. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & vt caprea in laqueum, sic & cor superborum. Et bene dicit, superborum, quia in humilitate vera vix aliquis potest decipi, in superbia verò qua quis vult videri, & sibi sine timore nimium confidit, communiter labuntur plures in fœtorem luxuriæ, vel in lepram prauitatis hæreticæ. Superbia enim est quæ sæpe per vitiorum fæculentiam humiliari meretur, vt in quo quis latentem superbiam neglexit agnoscere, apertarum nunc carnalium fœtorem intuens, humilior studeat resurgere.

PIG. Dic aliquod exemplum ad propositum.

THEOL. Tot inde de præsenti materia occurrunt, quanta volumen grande non continere sufficeret. Et vt breuem in hoc dem doctrinam, suadeo fidelissimè, vt nunquam longo tempore cum mulieribus sanctis quantûcunque couuersari studeas. Et vbicunque talia fieri perspexeris, si facultas adest, aquam fraternæ correctionis tanquam igni in domo accensa infundere non tarderis, quia de omni penè genere hominum expertus sum sæpe prius se virginalem pudicitiam perdidisse, quâ se nouissent vulnera Veneris, vel perfidiæ actum percepisse. Beatus qui legit, & audit, ac intelligit, sequiturque doctrinam Apostoli contra fornicationem breuissimam & vtilissimam, immo & efficacissimam: Fugite, ait, fornicationem. Cùm enim præsentia sunt corpora maris & feminæ facillimè verificatur illud prouerbium: Perit omne arbitrio cùm res transierit in affectum. Noui aliquâdo virginem diuitem, & non minimi status, omnium vicino-

1 Cor. 6.

Quædam virgo per curiositatem mirè deluditur.

vicinorum iudicio & meo, deuotam valdè & castã quæ confessorem quendã religiosum habuit multa prudentia & probitate pollentem, cui obediebat longo tempore. Vocata est tandem ad quarundam feminarum nomine deuotarum, domunculam, quam quidam, vt videbatur, multum honestus sacerdos secularis intrare solebat, sed reuera corruptus erat in his quæ ad veram fidem pertinent. Deinde cœpit quibusdam ex eis ad partem sumptis doctrinas specialiores tradere de patientia, obediẽtia, & de arte contemplandi quædam arduissima subtexere. Finxit miser se easdem videre ad diuina magis dispositas, & in hoc sexum inanis gloriæ maximè cupidum decepit ampliùs, inter quas prẽfata virgo fuit principalior. * Delinire tandem cœpit, veriùs malignari sacerdos præfatus, quousque persuasit omni verecundiæ esse abnegandum feminis, quemadmodum Christus nudus pro nobis, vt ait, in cruce pendendo fecit, & nisi ista fierent, perfectionis apicem à nullo attingi posse affirmabat. Exinde autem de sexu fragili quædam deuenerunt in tantam stultitiam, vt se clam coram clericis in hoc complicibus passim denudarent sine carnali commixtione. Tamen postremò persuasit, vt Eucharistiæ sacramentum diuinissimum, quod semel in die sacerdos vix dignus est sumere, quemadmodum vnica die Christus se patri in ara crucis obtulit, id multotiens à feminis sumeretur, eò quòd gratia sacramentalis qualibet communione (vt aiebat) augeretur, non aduertens id esse contra generalem consuetudinem totius ecclesiæ. Exinde factum est, vt aliquãdo in loco secreto tres feminæ nudæ totaliter, flectentes genua corã prædicto perfido, Eucharistię sacrãmentum reciperent eadem hora & die vltra quinquagesies. Coniacebant

f. deliraret. *Sacerdos hæreticus persuadet omni verecundiæ abnegandum esse feminis.*

Idem modus Eucharistiæ pluries in die eisdem administrat.

bant interea viri talibus complices, clerici scilicet seculares feminis, & nonnunquam muli cum multis vno in lecto, nec ad lapsum carnis, vt fatebantur, procedebant, sed vt passionibus Veneris funditus abnegarent, se à seipsis mutuò continebant, veriùs plus inficiebant. Inter quos continentes iste sacerdos principalis perfectionis esse dicebatur. Adducebantur etiam aliquando clanculò de distantibus religiosarum domibus ad dictam officinam lutosam & porcinam aliæ famosæ in bonis feminæ, quæ indulgentias dæmonũ quas præmisimus, vt domesticæ, acquisierunt. Nam principales actores huius nequitiæ, disponente Deo, postremò capti, hæresim publicè coacti sunt reuocare. Et ita nidus iste in loco vno, nescio si in alijs, dissipatus est cum confusione extrema. *VIG.* Miror quomodo possibile fuerit sine molliciei sorditie saltem tales sibi, sic, vt præmisisti, propinquasse mutuò. *THEOL.* De fœtore tali loquor inuitus, & magis inuitè scribo multa, idcirco verecundiora quæ se fecisse dicunt sine lapsu carnis, dimisi referre. Sed quantum conijcere potui, non video quin plures maiora ibi crimina perfecerunt, quàm si operi carnali simpliciter institissent. Credo insuper quosdam ex eis qui principales in perfidia fuerunt, dæmonis opere protunc maleficiatos esse, ne mouerentur ad naturales, & plenos actus incõtinentiæ, vt exinde cæcati se passioni eidem crederent, & alijs persuaderent penitus mortuos esse, facillimum enim est dæmonibus infrigidare, vbi Deus permiserit. Adamiani enim hæretici dudum descripti à veteribus doctoribus ecclesiæ sacrificia nudè & orationes esse offerendas Deo, vt isti suis fieri persuaserunt, & ex talium radice verisimiliter isti & istę pullularunt. Virginem tamen de qua

Adamiani hæretici.

retuli

retuli firmiter credo florem suæ pudicitiæ in bello tali deo mirabiliter protegẽte retinuisse. Nã hęresiarcham antefatum corde diligere nunquam potuit, sed omni tempore horrorem quendam de eo intra se sensit, qui affectum eius ad perfidiam amaricauit. Curiositas autem & desiderium acquirendę perfectionis sibi à principio promissæ, eam in vesana societate, & communione Eucharistiæ præmissis cæcauerant & diu retinuerant, à quibus tamen tandem totaliter recessit, & ista mihi patefecit. *PIG.* Quod partim omisisti præcedenti capitulo libens scire vellẽ, quem modum decipiendi tenerent hi quos ibidem malignissimos descripsisti, quatenus iacula præuisa talia scientem minus ferire possent.

THEOL. Est quidam de eadem secta perdita, qui hodie, vt tigridis se ostendat, & bonos lateat, nunc seculares, nunc regulares, modò rusticorum, modò verò nobilium vestimenta defert, qui aliquando Beghardus fuit, seu Lolhardus. Hic in eodem statu & habitu librorum subtilissimorum in nostro vulgari, vt vereor, periculosè conscriptorum, stilum, & modum loquendi comptissimum, & altissimum didicit, sed vbi nescio, * primum infectus fuit hæresi pernicioſissimæ antedictæ. Cuius practica hæc est, & fuit ad acquirendum discipulos, & discipulas. Nam primum sub specie deuoti fratricelli domum aliquam deuotarum mulierum explorat, quam intrando aliquotiens priuatim verbum Dei ornatissimis verbis seminat, de alta perfectione & contemplationis gradibus differendo. Cui postquam data est crebra audientia, incipit contra exercitia corporalia, videlicet, ieiunia, abstinentias, orationes vocales, & similia inuehere, exponendo ea quomodo

*Lollardi cuiusdam siue Beghardi aut Fratricelli assutia et carnis spurcitia. * ad addit qui.*

imper-

imperfectorum sint propria, & necessario dimittenda ab eo qui perfectam vitam cupit apprehendere. Cærimonias ecclesię quascunque, vt de festiuitatibus, de audientia multa missarum, & diuini officij, immo prædicationē penè nullam existimationem dicit esse habendam, sed quieti corporis, & contemplationi iubet pro viribus * assistere, & per similia sexum femineum faciliter per verba pulchra solet mulcere ad suum fauorem. Interea studet non multas, sed vnam præsertim prouectę ętatis aliqualiter, & maiori auctoritate inter eas fulgentem, vel paucas alias eligere, quibus aliquotiens ad partem facit exhortationes specialiores, vt virus suum eisdem pasim infundat. Vbicunque autem quicquam de sacræ scripturæ passibus sibi per simplices verisimiliter potest obijci, illud soluit ad suam sectam sensum retorquendo. Postremò, secundum quod obedientiam maiorem intuetur in his, quæ * inescatæ hamo perfidiæ proximiores sunt, vnam eligit cum qua extra testimonium oculorum secretè loquitur, & ne turbentur aliæ, neque quis alienus superueniat, custos loci ponitur; his opportunitatibus captam, & allectam clarius inficit, dicendo quod corporis integritas & castitas, cærimonia quædam, & exercitium corporale est, non mentis vera perfectio; quòd oportet se indifferentem facere, & procul ab omni passione verecundiæ, & timoris, & quòd propriam voluntatem opus est in omnibus abnegare, etiam nudè viro coniacendo, si iubetur: tueri castimoniam verò corporis, vocat propriè voluntatis vsum. Cui perfidæ doctrinæ postquam misera crediderit, audet hæreticus, aut maleficiatus à dæmone, aut aliundé satur libidine, pluribus virgini coniacere noctibus in nullo eam violando, sed ausu dato diutino,

rectius in sistere.

vest. pro in æstate.

tino, tandem * recipit thesaurum irrecuperabilem hora qua minimè credit. Delinitque postmodum verbis mendacibus si prædata mæsta fuerit, ita vt deinceps oneratam peccatis obedire faciat ad placitum omni eam de sua secta poscenti, præsertim cùm ad locum vocata fuerit, vbi omnes & soli de vna professione existunt. Solent enim eligere quædam loca inopinatiora malis, vt leprosoria, vel domos sequestratas ab hominibus, ad quas mutatis prius proprijs vestibus ne intrando agnoscantur, conuenire consueuerunt. Districtum scio vbi virgo quædam (si bené memor sum) propè sexagenaria, primò florem perdidit pudicitiæ in consilio malignantium tali, nec vllatenus sibi sinit persuadere præfata perfidias esse, sed pertinax in secta sua vsque modò perseuerat. In actibus namque Vereis, & in epulationibus, quas faciunt vbi possunt, splendidis, dicuntur opere dæmonis quasdã reuelationes raras habere, quibus illecti tales, velut boni spiritus illuminationibus multæ impersuasibiliter adhærent. Noui aliam quæ circa trigesimum suæ ætatis annum deflorata per prædictum lupum fuit, & delusa tempore plurimo, licet immanitas quam detestabatur vitiorum cùm Christi gratia tandem eam compunxerit ad verè pœnitendum.

* f. eripit.

Virgo prope sexagenaria deflorata.

alia virgo deflorata per supradictum lollardum.

Quàm consultum sit Spiritualibus in domo consistere. Et cur quidam & quædam per hæreticos decipiuntur faciliter.

CAPIT. VII.

Quando lucri gratia incautè extra domos ambulãt, sæpe à formicaleone insidiosè necantur. In quo suadent

suadent formicæ, vt in domo appropriata quisque studeat tutius manere, quia ibi in vita corporis siue spiritus multi perseuerarent, quàm exeundo perdunt. Coruus enim qui ex arca dimissus est, aquis interemptus, nunquam reuersus esse ad Noë legitur. Columba prudentior, quæ exiuit causa obedientiæ, nõ reperiens vbi requiescere pes eius, ad arcam cautè reuertitur. Altera verò vice euolans cum ramo virentis oliuę vtiliter redijt. Genesis 8. Iudith viduata viro speciosissima & diuitijs plena, in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur, habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suę, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel, per quæ meruit reuelationem de victoria Holofernis habere. Iudith 8. Princeps etiam apostolorum qui perseuerantiæ donum, & scripturæ sacræ notitiam spiritu sancto inspirante acceperat, legitur Actuum decimo in Ioppe ciuitate in domo mari proxima, ad superiora, vt oraret, ascendisse, & in excessu mẽtis secreta Dei vidisse. Anna prophetissa vidua vsque ad annos octoginta quatuor non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte & die. Lucæ 2. quæ dicitur ibi Christum Dei filium in humana natura agnouisse. Maria insuper, cuius vita Marthę præfertur, quia optimam partem elegit, sorore exeunte obuiam Christo, legitur domi sedisse, quæ tamen per magistrum vocabatur. Ioánis 11. Quod quia Dina non fecit, sed egressa domum, seu tabernaculum, non vt viros, sed mulieres regionis alienę videret, à Sichem nobili adamatur, & rapta ab eo, viq; oppressa virginitatẽ perdidit Genes. 34. hinc Apostolus discipulo 1. Tim. 5. sic scribit. Adolescentiores viduas deuita, cum enim

Quam vtile sit domi in secreto manere probatur exemplis scripturæ. Iudith.

Petri.

Annæ viduæ prophetissæ.

Mariæ sororis Martha. Luc 10.

enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt: simul autem & otiosæ discunt circũire domos. Et primæ Corinth. decimo quarto dicit. Mulieres in ecclesijs taceant: non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Vnde secum libenter consistere, & cum timore domini domum propriam incolere, ornamẽtum & custodia est, præsertim feminæ, summà. Et Ecclesiasticus vigesimo sexto sic dicit. Gratia super gratiam mulier sancta & pudorata. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. Sicut sol oriens mundo in altissimis * dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius. Periculosum autem est sine euidenti necessitate, aut magna vtilitate incautè domum exire, quia illud proprium est malarum feminarum, teste Salomone qui Prouerb. 5. dicit filio: Fili mi fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant, per semitam vitæ non ambulat, vagi sunt gressus illius & inuestigabiles. Et ibidem 7. Per fenestram, inquit, domus meæ, & per cancellos prospexi, & considero paruulos, considero vecordem iuuenem. Et ecce mulier occurrit illi ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas, garrula, & vaga, quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc iuxta angulos insidians. *PIG.* Satis probasti, quàm necesse sit, vel vtile in domo consistere. Nunc exemplo aliquo, quàm periculosum sit vagari, velis ostẽdere, & quemadmodum à formicaleone illi deuorentur aliquando quos paulò suprà denotasti.

text. scripturæ. Dei.

Virgo sæpe vagans incidit in deceptionē dæmonis.

Superbi eiusdem errores.

THEOL. Audi ergo quid acciderit cuidam fœminæ, quam tempore præsentis Basilienſis concilij vidi in ciuitate Ratiſponenſi, & iuuabam inquirere. Fuit enim virgo hæc ſoluta, nec virum aliquando habuit, nec de incontinentia fuit ſuſpecta, ſed de ciuitate in ciuitatem, & de domo in domum ſæpe mutauerat loca, hæc continuando plurimis annis. In anno autem ætatis ſuæ fere 53. Ratiſponam venit, verba ibidem quædam ſatis incauta, quo ad fidei normam, emiſit, propter quod coram vicario epiſcopi Ratiſponenſis accuſata, ab eodem carcerali cuſtodiæ mâcipata eſt. Superuenit interea in negocio Bohemorum miſſus à præfato generali concilio dominus Ioannes de Polomar Barcinonenſis archidiaconus, vir omni deuotione plenus, & tam in diuino, quàm in humano iure apprimè eruditus, cuius ego tunc itineris eiuſdem ſocius & collega extiti. Vocati igitur ſumus ad dictæ fœminæ examen, in quo dictum probata, inuenta eſt erraſſe multipliciter, nec tamen læſa eſſe videbatur in cerebro ad rationis defectū, quia ad ſingula ſibi obiecta valdé aſtutè reſpondit, & inquiſitis ab ea, valde maturè, ne ſibi contradiceretur, cauere ſtuduit. Se enim Dei ſpiritum, ſeu reuelationes diuinas habuiſſe dixit, ſe obedire papæ, in his quæ malè diſpoſuerat renuit, ſe eſſe beatiorem principibus Apoſtolorumdum in via fuerunt, affirmauit, ſe inobliquabilem, ſeu impeccabilem eſſe credidit; & tandem matrem totius Chriſti eccleſiæ, quæ in Baſilienſi concilio repreſentabatur, ſe eſſe verbo, & ſignis capitis ſui conſtanter concluſit. Nitebantur propterea multi qui præſentes fuerunt, & ego verbis perſuaſorijs ex ſacra pagina, vt proteruiam á fœmineo erueremus capite, ſed profectus ibi fuit nullus. Dixit enim voce audaci, ſe ſcire quod in

præfatis nullatenus erraret, sed potiùs sui examinatores, & ita se ad subintrandum ignem pro veritate sua paratam ostẽdebat. His visis, archidiaconus, qui suprà, ad doctores tam theologiæ, quam aliarum facultatum, quorum multi præsentes erant, ait. Videbitis, inquit, quòd sola vexatio dabit intellectum, vnde necesse est, vt per iustitiæ publicæ quæstiones ad chordas trahatur, lentè aliqualiter, prout sexus iste sufferre poterit: vos autem (ait secretò ad me, & ad mei ordinis socium quendam lectorem multum deuotum & litteratum) in istius feminæ prospectu ostendatis nolle interesse eius torturæ, nec si placet intersitis, vt erga vos beniuola ipsa amplius permaneat, & ita per torturam humiliatam magis postmodum idonei eritis ad conuertendum ipsam. Fecimus, & factum est per omnia, vt præmittitur. Et quæsitum est ab ea dum torqueretur, à quo errores suos, & an aliquam discipulam, vel huiusmodi erroris conscium haberet, quia in his nunquam nisi negatiuam prius dederat, videlicet, quòd à nullo homine errores suos didicisset, nec quamquam docuisset: sed apud se tacitus illa credidisse fatebatur, angelo, vel Dei spiritu docente, vt ipsa inquit. Torta igitur parumper nihil noui præteritis addidit, nec quemquam fatebatur hominem reum esse nisi se, constanter asseruit. Et credo, verum dixit, sed satis humiliata est artuũ suorum vexatione: vndé in turrim captiuitatis reductam, eadem die ad vesperam visitauimus ego & socius meus ad iussum domini archidiaconi miseram, se præ doloribus vix mouere potentem: visis autem nobis valdé eiulare cœpit, & fidenter causari quàm grauiter læsa esset. Nos verò eam humiliatam esse considerantes, & eam iam considerantes præsumere de nobis, varijs historijs ei Isa. 28.

ostendimus, quomodo multi insignes viri & litterati reuelationibus incautis decepti fuissent, & per angelum satanæ seducti: & quàm fragilis esset sexus femineus non adiutus scripturę sacrę testimonio, multipliciter persuasimus. Tunc per Christi gratiam ipsa resipiscere cœpit, & promittere, quòd in omnibus me sequi vellet, & socium. Credidit igitur se deceptam esse, mihi, vt purgaretur animus, confessionem fecit sacramentalem de omnibus à iuuentute sua commissis spontaneam, se ad publicè reuocandum errorem, & ad pœnitendum exhibuit. Et ita tertia die posteà coram ciuitate Ratisponensi, multis præ gaudio & misericordia flentibus, præmissa omnia ad effectum perduxit.

Resipiscit & reuocat errores.

Mat. 10. Luc. 12.

PIG. Cùm nihil sit opertum, quod non etiam in hac vita communiter ad lumen producatur, estnè postmodum expertum, hanc erroris sui hæresiarcham aliquam habuisse, vel discipulam? *THEOL.* Nequaquã, sed solum malignum spiritum deceptorem habuit, quê instinctu interiori pro angelo lucis in reuelationibus falsis susceperat, nec cuiquã experto, vel literato viro hæc, an à Deo essent ad examinandum se exhibuerat, neque diuinum adiutorium sufficienter cõtra erroris spiritum inuocauerat, nec insuper acquisita scientia, aut per sacræ scripturę rudimenta se iuuare poterat, vndè non mirum, si de proprio confisa ingenio decipi tam grauiter meruit de se præsumendo.

Causę erroris.

Per cineres designatur humilitas: Superbia meretur illudi. Exẽplum esse videtur de moniali quæ se moriturã falsò prædixit, & quomodo veri à falsis prophetis cognoscuntur.

CAPIT.

CAPIT. VIII.

Formicæ vbi sunt nociuæ, facilè fugantur, si ibi orbiculariter cineres spargantur. Per quod liquidò datur intelligi, quòd vbi homines simplices proximis volunt esse nociui, non meliùs quàm humiliatione sui, & agnitione propriæ fragilitatis à cœptis resipiscunt, & ad se reuertuntur. Cineres enim humiliationem humanæ infirmitatis designant, vnde Genes. 18. Abraham Deo ait, vt humilis exaudiretur: Loquar ad Deum meum cùm sim puluis, & cinis. Et Thamar humiliata stupro fraterno 2. Regum 13 legitur cineres capiti suo aspersisse. Hinc Threnorum 2. de humiliatis in captiuitate in Hierusalem dicitur. Conspersérunt cinere capita sua virgines Hierusalē. Et Rex Niniue humiliter pœnitendo abiecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Ionæ 3. Quid superbit terra & cinis? de homine ait Ecclesiasticus 10. Omnis enim caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exsiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia spiritus Dei sufflauit in eo. Verè fœnum est populus, Isaię quadragesimo. Extinctus cinis erit corpus nostrum, dixit sapiens. Sapient. 2. Quādo igitur vera cognitione nosmetipsos introrsus humiliter non agnoscimus, protinus superbia inflati nobis, & proximis citò nociui esse incipimus. Vnde si nos cinere humilitatis aspergere negligimus, diuina exigente misericordia, & iustitia, errores vel aperta vitia sæpe incurrimus, quatenus humiliores post lapsum resurgamus, quàm erecti stare videbamur.

PIG. De Petro Christi apostolo exēplū in hoc, & de Origene, quorum vterque grauiter lapsus est, vt

dudum habuimus, sed noua àte aliqua si habes, audiamus. THEOL. Fuit paulò ante hoc Basilienſe concilium in ciuitate Friburgenſi Conſtantienſis diœceſis in monaſterio ſanctæ Claræ virgo quædam iuuenis profeſſa, & hodie viuit, ſoror, Magdalena nomine, hæc in raptibus & extaticis viſionibus, ac à ſenſu alienationibus apud totam adiacentem patriam famam acquiſiuit pergrandē. Rapta enim aliquando fuit (vt dicebatur) in corpore & anima, vel eiſdem ſe ab hominum conſpectu latenter ſubtraxit circiter tribus diebus, intra quos quæſita per omnes monaſterij angulos, nullibi reperta eſſe dicitur. Sed tertia die qua inuenta eſt, venit quædam ſcedula in medium chori, quaſi de cęlo ſubmiſſa, in qua continebatur, quatenus ſorores omnia temporalia ad ritum ſanctorum patrum ſeruare in communitate inciperent & continuarent, alioquin diuina vltio ſequeretur. Quo territæ plures, * perſonalibus reſignabant, & deuotiùs Deo ſeruire moliebantur. Cùm igitur fama Magdalenæ diuulgaretur in longius, & ſibi ſorores velut Dei prophetiſſæ in cunctis crederent, neſcio quo ducta ſpiritu, longè ante feſtum natiuitatis Chriſti prædicere cœpit aſſertiuè, ſe certa die (quam expreſsit) ſingulariter circa feſtum Epiphaniæ morituram corporaliter, & à ſeculo hoc migraturam. Quod femineus ſibi ſexus ſtatim velut nouæ prophetiſſæ credidit, & in funeralibus præparamentis ad nutum obediuit. Iuſſit enim ipſa Magdalena ſibi præparari nouum & depictum, in quo ſepeliretur de aſſeribus ſarcophagum, candelarum poſt eius deceſſum accendendarum ſufficientia, & ſimilia funeralia, quæ noua ſtatim ad omnes adiacentes volabant regiones per diœceſes tres Conſtantienſem, Argentinenſem, & Baſilien-

Magdalena virgo diē mortis ſuæ prædicens illuſa fuit atque confuſa, & alijs illuſit.

i. propria abijciebat

Basilienſem. Crediderũt antedicto vaticinio ſtatim plurimi de vtroque ſexu, plus tamen de femineo, qui leuis eſt cordis. Alij verò quid futurum eſſet dubitabant. Appropinquante autem die ſtatuta, in magna multitudine venerunt de prædictis regionibus in curribus, & equis, & pedibus nobiles, ruſtici, & clerici, & monachi, ſeculares & eccleſiaſtici non pauci euentum rei intueri cupientes. Quę vt audiui, ſatis miratus sũ, & vt certionarer de gerendis, de Basilienſi conuentu, vbi etiam ad vnam dietam ſolùm diſtabam, virum fide dignum & deuotum procuratorem noſtri conuentus fratrẽ Ioãnem (de quo ſuprà libro primo capit. nono mẽtionem feci) ad Friburgum direxi, ſibiq́ue commiſi, vt ſpectaculo pro poſſe adeſſet, & quid gereretur, mihi poſtmodum denunciaret: quod & fecit. Adueniente itaque die, qua prophetiſſa hæc de ſeculo migraturam ſe prædixerat, prudentes viri ſeculares de ciuitatis conſulatu, vt certitudo facti non fucaretur, & ſi qua fictio adeſſet, notaretur; deputauerant teſtes idoneos, & magiſtrum Paulum in medicina ſuum phyſicum, qui in pulſu prædictæ notaret ſororis morituræ vitam adeſſe, vel abeſſe. Aſtantibus igitur ſororibus omnibus mane in choro, & dictis viris, & multis alijs maturis eccleſiaſticis & regularibus, plebeis verò extra in eccleſia tantum prodigium expectantibus, venit ſoror Magdalena, caput ſuum in gremium cuiuſdam ſororis inclinauit, extemplo ſatis ſe raptam in extaſi verè, vel fictè oſtendit, & ita ſatis immobilis aliquandiu iacuit. Cumq́ue quædam ambigerent an mortua foret, vel viua, medicus publicè pulſum eius tangens vitam adeſſe dixit. Tandem vocem quandam nullatenus, vt anteà virgineam, ſed groſſam ſatis, emiſit dicens. Ad ſarcophagum. Sed cùm

populus in ecclesia, & viri in choro nulla certa mortis indicia in Magdalena ista cõspicerent, & cũ impatientia diu satis expectassent, surrexit tandem publicè ipsa, & cibũ corporis postulauit, nec mors affuisse approbata est. Deridere cœperunt se multi tunc mutuo in spectaculo populi, & subsannare in seipsis suorum cordium leuitatẽ. Alij raptum mortem fuisse interpretabantur. Reliqui verò quibus confusio maior ascribi poterat, tergiuersationes facti plurimas aduexerunt. Tantæ tamen humiliationis opus cõfusio ista egit, vt interim, nõ sicut anteà, hęc Magdalena se prophetissam ostendat.

PIG. Quid ergo sentis de præfato vaticinio istius mulierculæ? Numà Deo fuit, à dæmone, vel à natura, vel ab arte fingente talia? *THEOL.* Sẽtentiam non præcipito: virgo tamen, vt credo, à iuuentute per matrem (cuius notitiam bonam habui) ad timendum Deum nutrita est. Audiui quòd in monasterio se castè & deuotè similiter gesserit. Satis insuper conijcio quod à natura, sicut & mater, imaginationem abstractissimã faciliter à corporalibus habuit. Anima enim vnius dominiũ habet in corpus suum, quod alteri esset impossibile, vt beatus Augustinus lib. 14. de ciuitate Dei probat cap. 24. vbi sic dicit: Hominum quorundam naturas nouimus multũ cæteris dispares, & in ipsa raritate mirabiles. Nonnulli, vt volunt, de corpore fingunt quæ alij nullo modo possunt, & audita vix credũt. Sunt enim qui & aures mouent vel singulas, vel ambas simul. Sunt qui totam cæsariem capite immoto, * in aperto quantum capilli occupant, deponunt ad frontem, reuocantque cùm volunt. Sunt qui eorum quę deuorauerunt incredibiliter plurima & varia, paululum præcordijs contrectatis, tãquam de sacculo quod placuerit integerrimũ proferunt. Et quidam voces auium, pecorumque, &

a. b. in apto orig. neutrum habet.

aliorũ quorumlibet hominum sic imitantur, vt nisi videantur, discerni omninó non possint. Nonnulli ab imo sine pudore ita numerosos pro arbitrio sonitus edunt, vt ex illa etiam parte cantare videãtur. Ipse sum expertus, sudare hominem cùm vellet. Notum est quosdam flere cùm volunt, atque vbertim lacrymas fundere. Iam illud est multis incredibilius, quod plerique fratres memoriã recentissima experti sunt. Presbiter fuit quidam restitutus nomine, in parochia Calamensis ecclesiæ, quando ei placebat (rogabatur autem vt hæc faceret ab eis qui rẽ mirabilem coram scire cupiebant) ad imitatas quasi lamentãtis cuiuslibet hominis voces, ita se auferebat à sensibus, & iacebat similimus mortuo, vt non solùm vellicantes, atque pungentes minimè sentiret, sed aliquando etiã igne vreretur admoto, sine vllo doloris sensu, nisi postmodũ ex vulnere. Non autẽ obnitendo, sed nõ sentiendo mouere corpus eo cõprobabatur, quòd tãquã in defũcto nullus inueniebatur anhelitus, hominũ tamẽ voces, si clarius loquerẽtur, tãquã de lõginquo se audisse postea referebat. Hęc Augustinus. Tales igitur qui se à corporeis sẽsibus faciliter à natura possũt alienare, mira in cõspectu aliorũ, aut propria industria, aut dæmonũ versutia, aut bonorũ ãgelorũ ministerio possunt efficere. An autẽ in his quę de dicta * Clara retuli diuinũ aliquod in præcedẽtibus dictis extasib⁹ fuerit Deo cõmitto. Vnũ scio, quòd instinctus bonorũ spirituũ veri sũt, falsi verò à malis immittũtur spiritibus, vel à phãtasijs ascendũt corporeis, quibus multi decipiuntur in varijs visionibus: Mori & non mori contrariantur. Scimus etiam, vbi verba factis non concordant, ibi deceptionem adesse. Vnde multum videtur verisimile, prædictam puellam esse deceptam cum sibi credentibus, vt etiam indiffe-

legendum videtur Magdalena.

indifferenter graues viri autumant, qui spectaculo interfuerunt. Nec Ionam quis quærat adducere, & Nathan pro prædicta virgine testem in contrarium. Quia etsi ex magno vsu prophetandi, Dei prophetæ nonnnnquam suo spiritu aliter prædixerint, quàm rei veritas se haberet, tamen tales (vt beatus Gregorius super Ezechielis principium per hist oriam de Dauid & Nathan probat) statim errorem suum corrigunt antequam prædicta à se humano spiritu, veniant ad effectum. Ista autem de qua mentionem fecimus, prædixit se * certa die mori corporaliter, mortua non est, quia octo anni iam præterierunt, & adhuc est in humanis, nec à quoquam audiui, quòd se deceptam esse fateretur. Bonum ergo esset mulierculis in suis assertis visionibus aurem credulam non citò præbere, quod, quia multi religiosi, & clerici aduertere omittunt, idcirco ad ruborem extremum coram prudētibus viris ponuntur aliquotiens. Mater enim istius virginis (prout mihi constat) valdé alia via Deo seruiendi tam in medio seculi cōstituta, quàm in monasterio nostri ordinis professa humiliter incessit. Fuit enim viduata viro satis iuuenis, & apta secundis, quas spreuerat, nuptijs, operibus misericordiæ in hospitalibus, licet satis diues esset, velut ancilla longo tempore se mancipauit, & inter hęc omnia vitam contemplatiuam super omnes quas ferè vidi viduas deuotius duxit. Instinctibus varijs, quos multipliciter habuit, nisi ad litteratorum ponerentur examen, non facilitér credidit, sed an ex Deo essent probauit. Post copiam verò diuitiarum spiritualium, quas in vita vsque ad ętatis suæ circiter annum quadragesimum coaceruauerat, monasterium iam in proiecta ætate (quia reformatū erat) in Subtilia videlicet, in ciuitate Columbarum intrauit.

Ionæ 3.
2. reg. 7.
Homil. 1. sub finem.
rest. pro tertia.
.i. pudefiunt.
Exempl. matris prædictæ Magdalenæ se permittētis humiliter regi consilio prudētiū.
1. Ioan. 4.

trauit; Inde ibidem professa, ex obedientia mera ad reformandum in Basilea ad Lapides, cum alijs nostras sorores reformare iuuit, vbi sicuti anteà frequēter in suis deuotionibus alienata sensibus corporeis, sincero corde Christo sine sui ostentatione vacare studuit. Et quia quodam tempore plus & frequentius inspiratam se esse putabat ad communicandum, quàm reliquæ sorores in consuetudine habuerunt, renuente & improbante hoc suo confessore discreto, statim humilitatis spiritu se errasse confitebatur. In his si filia (quæ satis iuuenilis erat quando prophetam se esse dixit) imitata fuisset matris humilitatem & taciturnitatem, tutius puto, & cum minori confusione sui, suorumque ambulasset. Vnde eodem tempore quo filia supradictas suas reuelationes produxit in publicum, mater hæc in suo monasterio ad Lapides percipiens, multum perterrita est (prout audiui) infaustum rei exitum prætimuit. & quamquam tantæ laudis vidua femina hæc fuerit, phantasiam tamen quandam ferè vsque ad vltima suæ vitæ tempora patiebatur creberrimè, qua se coniecturabat aliquando monasterium debere exire, & hospitale quoddam nouum construere. Qua in re perpendi valet, quā faciliter, & multipliciter femineus sexus oberret, nisi prudens masculinus eum regat. Audiui præterea in loco Basilienſis concilij à venerabili magistro Petro nostri ordinis sacræ Theologiæ professore, inquisitore prouinciæ Poloniæ, quòd in sua prouincia quædam Begutta ferè per omnia, sicut supradicta Magdalena, mortem suam ad certam diem prædixit, qua nullatenus eueniente, non minorem quàm præfata Magdalena confusionē pro laude à cunctis reportauit.

Beghina prædicens diem suæ mortis confunditur ea nō eueniente illo die, quē signi-ficauerat.

Canibus

Canibus hæretici assimilantur. Hæretici in quanta differentia fuerint & malitia in regno Bohemiæ, & cur aliquotiens triumphos contra fideles obtinuerint in bellis.

CAPIT. IX.

FOrmicæ dicuntur esse in Æthiopia cornutæ & grādes, adeò vt canibus similentur in forma, vt Isidorus refert lib. 12. etymol. cap. 3. cum sequentibus tribus proprietatibus. Albertus denique libro suo de animalibus 26. seu vltimo sic dicit: Si credendum est his quæ in epistola Alexandri de mirabilibus Indiæ scribuntur, tunc in India sunt formicæ magnæ sicut canes, vel vulpes, quatuor crura habentes, & vngues aduncos. Hæc ille. Quibus si correspondet in quantitate corporali interior magnitudo industriæ & ingenij, certè astutissimæ sunt. Per canum autem similitudinem monstruosam præsertim & insolitam, non ineptè hæretici atroces possunt intelligi, à quibus Apostolus ad Philippēses 3. suos præmuniuit, vbi dicit: Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. vbi glosia. Videte, id est, cognoscite illos esse canes, non ratione, sed consuetudine contra insolitam veritatem latrantes. Hæc est enim canum natura, vt cum quibus habent consuetudinem, siue boni siue mali sint non ad eos latrant, insolitorum autem personis visis, etiam innocentibus irritentur. Bene ergo canibus comparantur, quia sicut canes consuetudinem magis sequuntur, quàm rationem, ita pseudoapostoli consuetudinis legem tenent, & contra veritatem irrationabiliter latrant & mordent. Hinc Matth. septimo veritas

Glossa partim interlin. partim ord.

ritas dicit in Euangelio: Nolite sanctum dare canibus, neque mittatis margaritas ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos: super quo beatus Augustinus in sermone domini in monte dicit. Quærendum est quid sanctum sit, quid margaritæ, quid canes, quid porci. Sanctum est, quod corrumpere nefas est, cuius sceleris voluntas rea tenetur, quamuis illud incorruptibile maneat. Margaritæ autem sunt quæcunque spiritualia, quæ magis æstimanda sunt. Licet itaque vna eademque res & sanctum, & margarita dici possit, sed sanctum dicitur ex eo quòd non debet corrumpi, margarita ex eo quòd non debet contemni. Canes autem pro impugnatoribus veritatis, porcos pro contemptoribus positos non incongruè accipimus. *PIG.* Hæretici quos videmus communiter in nostris partibus pauci & occulti sunt, inermes modò per Christi gratiam, vnde modicùm puto nunc timendum esse ecclesiæ: secus est quando, vt olim, armata manu se defenderunt, in quo iniustitia est sæuissima, veluti fuit de Albigensibus circa initiũ nostri ordinis. *THEOL.* Miror inaudita mala quæ fecerunt in regno Bohemię hæretici infra paucos annos obliuioni tradidisti. *PIG.* Recolo quidẽ, quòd in Constantiensi generali concilio damnati fuerunt multi articuli, quorum defensores postmodum in Bohemia reperti sunt plurimi, sed per Dei adiutorium armorũ suorum ferocitas, prudentia Basiliensis concilij ad nihilum redacta est. *THEOL.* Multi sunt in regno præfato non ambigo catholici, sed mihi credas ibi ignis dudum accensus nondum ad plenũ extinctus est, sed in Thaboritis ardet, vtinã non in multis alijs. *PIG.* Quia te scio sæpe tempore quo expeditio contra eos fieri debuit, & crux prædicari

Augustin. lib. 2. de ser. dom. in monte cap. 31.

Damnati in eo fuerunt 45. arti. Ioãnis VVigleff.

per

per Theutoniam, eandem contra eos crucem prædicasti: deinde quando Basilienſe concilium generale eis vt illuc venirent intimauit, ex nuncijs eiusdem concilij multo tempore, & postmodum nuncius fuisti ad eosdem hæreticos, & cum eis crebrò conuersatus es; peto sectas eorum sub compendio perstringas, vt intelligam. *THEOL.* Quod petis voluminis latitudinem exigeret ingentem, si voto tuo annuere possem aut vellem. Veruntamē ita se eorum clades & ortus habuit. Viuebat in Anglia infra sexaginta annos quidam secularis sacerdos artium professor, acer ingenio, & eloquentia lepidus, sed errore, scriptis, & vita nedum hæreticus, sed hæresiarcha, Ioannes VVikleff dictus, qui in suis libellulis in Anglico, & Latino doctrina noua rempublicam tam secularium quàm ecclesiasticorum subuertere molitus est. Huius articulis quot protunc, & posteà, & modo occulti sint, & facti sint hæretici in Anglia, norunt qui ibi steterūt. Horum venenum meo tempore quidam Bohemus in Constantiensi concilio generali incineratus, magister artium Hieronymus videlicet, in Anglia studens, auidè hausit, & libris, & voce propria in capitali ciuitate Bohemiæ in vniuersitate Pragensi postmodū copiosè effudit. Diuidebatur propterea vniuersitas prædicta, & abinde multi ex valentioribus recesserunt Theologis. Deinde Bohemia rè tota rebellizare cœpit Romanæ ecclesię, & errorum doctrinis replebatur ferè vbique, totque ibi sectæ hæreticorum extiterunt, quod vix numerari possunt. Tres tamen principales perseuerabāt diu, veterum videlicet Pragensium, qui tolerabiliores erant, Orphanorum, & Thaboritarum qui pessimi erant. Incendebant ecclesias & monasteria, nullam sanctimonialem, nec religiosum, non Carthusienses,

Ioannes VVicleff hæresiarcha circa annum 1370.

Hieronymus a Praga discipulus VVicleffi hæresim ex anglia tulit in Bohemiā

Tres principales sectæ hæreticorū Bohemorum

sienses, non reformatos, nec deformatos in regno suo viuere sinebant. Nihil de imaginibus sanctorũ, nec de ornamentis ecclesiarum tenebant, sed omnia ista destruxerunt, & illicita esse dixerunt. Et quod his deterius est, sacerdotes & religiosos plurimos gladio occidebant, alios pollicibus amputatis eiecerunt, residuos cruciatibus affecerunt, nec non cum Chrismate sacro, & sancto oleo (quod nefas est facere, & audire horrendum) calceos suorũ pedum inunxerunt. Extra regnum & intra multo tempore nulli sexui, nulliuè ætati, non gradui, nec statui catholico pepercerunt. Et quamquam omnes essent hæretici, & schismatici, tamen tam incredibili errore, diuina permissione, sunt obcęcati pariter, & mulctati, vt aliquotiens vna secta aliam inuaderet, & vt victrix victam occideret, hæreticus hæreticum, & schismaticus schismaticum. Vnum tantummodo fuit signum in quo omnes concordabant, communicare, videlicet sub vtraque specie sacramento diuinissimo Eucharistię, quod multi indignissimè sumebant post grauia facinora, sine præuia sacramentali confessione, & semota debita reuerentia. Alij verò, sacerdotes videlicet, multi missam celebrabant, execrabant verius, sine altari & vestimentis sacratis per manus episcopi. Et quãuis tam diuisi inter se essent, vt præmittitur, tamen quando fideles eos inuadere disponebant, sicut Herodes & Pilatus, statim amici facti sunt. Accidit eadem in clade persecutionis hæreticæ, quod multos turbauit non modicùm, vt quando armatura fidelium se ad bellandum contra perfidos disponeret, ferè semper fideles territi terga verterẽt fugiẽdo, licet perfidi primùm propè Pruxis sub Meyssenensium principum dominio bellum grande perdiderint. Et circa finem malorum prædictorum sub

& eorum opera, quæ bene imitãtur nostri temporis hæretici.

nefandæ eorum scelera.

Luc. 23.

Cladem hæreticorum.

sub ducis Ioannis de Bauaria exercitu vice altera succubuerint. Sub ducis verò Alberti de Austria gente aliquotiens graues cædes, & victorias passi sunt. Nec mirum si aliquotiens peccatores bella obtinent vincendo iustiores se, qui in hoc humiliãtur ad melius. Vt de cœtu Israel patet contra Beniamitas, qui primùm bis victores bonorum, & ab istis semel tantùm victi extiterunt, vt dicitur Iudicum vigesimo. Et 2. Machab. 6. Multi electi fideles sub Antiochi persecutione seuissima, velut Dei adiutorio inermes, in hominum, sed non in Dei oculis, trucidati sunt. *PIG.* Certè satis mirandum, cur diuina iustitia tam grande malum in tale regnum sæuire permiserit, cùm tamẽ ibi prius simplices & nobiles abstinentias, & ieiunia in sextis ferijs valde durè tenuerint, plus ponderantes esum lacticiniorum, vel ouorum in prædictis diebus, quã aliqui curent quibusdam in terris transgressionem ieiuniorum ecclesiæ. *THEOL.* Occulta Dei sũt illa iudicia, & quis nouit sensum domini? Scimus tamen, quòd abstinentia à cibis de quibus prẽmittis, commendabilis est, sed potiùs laudanda est iugis in victu parsimonia, in vsu rerum temporalium humilitas, in conuersatione tranquillitas, & in labore licito contra iners otium sagacitas. Scimus autem, & idipsum ipsi Bohemi fatẽtur publicè, quòd in terra sua, præ alijs regnis, maxima fuit in cibis & potibus superfluitas, crebra percussionis vsque ad effusionem sanguinis atrocitas, acidiosa in multis sine vtilitate otiositas, & ficta perpetrandi venalis ibi est frontositas: Nec tamen putandum est regnicolas istos solummodo diuina vltione percussos. Sunt enim regna alia quæ hodie adhuc satis grauibus premuntur calamitatibus. Quot enim Christianorum milia, quæso, nostro tempore capta per

Cur mali aliquando bonis praualeãt

In Bohemia feria 6. lacticinia & ouа non solent comedi. Rom. 11.

Causæ hæresum in Bohemia.

per Turcos ad terram ethnicorum abducta sunt de regni Hungariæ obedientia? Quot etiam centena milia eodem tempore infra triginta annorum curricula, per Anglicos occisa sunt in Francia, & fortè paulo minus Anglicorum à Francigenis? Num ducatus Austriæ, Bauariæ, & Saxoniæ, & dominia varia finitima Bohemis, infinita mala sunt perpessa à suprafatis hæreticis, licet luce clarius sit, nullam gentem nostris temporibus plus esse læsam in anima, in fama, in rebus simul, in diuitijs, & ædificijs, quàm eos qui extiterunt in præfata calamitate in Bohemia. Cuius rei causa vna esse videtur, quia perfidiam suam armis materialibus defenderunt, sicuti Albigenses hæretici pari modo fecerunt suo tempore circa omnes regiones Tholosanæ adiacentes prouinciæ. *Variorum regnorum clades ata te auctoris.*

Quòd per aurum sacræ scripturæ sapientia designatur. Quòd eandem hæretici malè accipiunt, & de quodam hæretico peruersissimo & cauto, ad fidem conuerso tandem.

CAPIT. X.

AVrum formicæ * Indiæ pedibus ex arena leguntur fodere. Ita suprà in Isidoro habetur & Alberto. In fossione labor intelligitur. Vnde villicus iniquitatis Lucæ 16. laborem fugiens, ait: Fodere nō valeo, mendicare erubesco. In auro verò sacrum eloquium, vel passio pro Christo tolerata patienter designatur. Quia sicut aurum omnia metalla in valore superat, ita scriptura diuina omnes alias sua dignitate supergreditur scientias, teste eo qui ait Sapientiæ septimo. Nec comparaui illi lapidem *resi. pro in die. cap. 9.*

pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. Aurum autem sacræ scripturæ reperitur indifferenter quoad superficiem literæ, & cum scoria verborum difficilium tam à catholicis, quàm ab hæreticis: sed aurum tale tantummodo probatũ inuenitur in Christi ecclesia. Vnde beatus Iob 28. dixit. Habet argẽtum venarum suarum principia, & auro locus est in quo conflatur. Vbi glossa, & est beati Gregorij 18. libro in moralibus. Habet argentum venarum suarum principia, ac si dicat. Qui ad veræ prædicationis verbum se præparat, necesse est vt à sacris paginis sumat, quæ ad loquendum nobis quasi quædam venæ argenti sunt, quia de ipsis locutionis nostræ originem trahimus. Hæretici autem sic de eloquij sui nitore superbiunt, vt nulla sacrorum librorum auctoritate solidentur. Et auro locus est, ac si apertè dicat: Vera fidelium sapientia, cui vniuersalis ecclesia locus est, tribulationem * vobis persequentibus patitur, sed à cunctis peccatorum sordibus persecutionis * vestræ igne purgatur. Vnde scriptum est. In igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis. Et auro locus est. In hoc enim loco hæretici de sua passione stulta increpantur. Nam pro Christo sæpe multa patiuntur, seque eisdem passionibus fieri martyres sperant, de quibus Paulus: Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, nihil mihi prodest, quia non nisi in ecclesia catholica veri martyres fiunt. Dicatur ergo rectè, auro etiam locus est in quo conflatur, in ecclesia scilicet: quia solent hæretici de iustitia gloriari, & catholicos aut fuisse, aut esse iniquos criminantur, & ita de eorũ doctrina faciũt: quò contrà Apocalypsis tertio

Gloss. ord. ex Gregor. lib. 18. moral. cap. 34.

rest. vobis & vestra ex orig. pro nobis & nostra. eccl. 2.

2. Cor. 13

pes

per angelum Laodicię ecclesiæ dicitur vice agni immaculati: Suadeo tibi à me emere aurum ignitũ probatum, vt locuples fias. Quod consilium super Crœsi diuitias est amplexus qui ait: Dilexi mandata tua super aurum & topasion. Et is qui dixit Sapient. septimo. Diuitias nihil duxi esse in comparatione sapientiæ, quam præposui regnis & sedibus: cuius causam subiungit: Quia venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. *PIG.* Peto annè sectæ quas in præcedenti capitulo descripsisti, aurum illud sacræ scripturæ admiserint, auctoritates eius videlicet, & doctorum ecclesiæ? *THEOL.* Magna inter eos in hoc differentia est, & extitit, dum quidam ex eis non modò textum noui testamenti & veteris, sed etiam glossas ordinarias, & antiquorũ doctorum ab ecclesia approbatorum dicta admiserunt, aut talia saltem ad suum erroneum sensum retorserunt: peiores autem sectę solum nudum textum noui & veteris testamenti concesserunt: auctoritates verò beatissimi Dionysij, & similes cum glosis, & iurium canonicorum seriem (quæ dixerunt esse cooperroria papæ) penitus abiecerunt. Sed omnes sectæ ferè antefatę reuelationibus quibusdam erroneis, & specialibus velut infallibilibus regulis * se vel regno suo diuinitus sibi factis, de suis peruersis articulis decepti erant, & ita diuinitus se inspiratos affirmabant, talia prætensè probantes per renitentem sacram paginam, & per eius commentatores: Immò die noctuque multi eorum laborabant crudelissimis suis affectuum vnguibus de dictæ sacræ auctoritatibus pro se vetera & noua producere specietenus vel monstruosè, sicut formicæ solent ex arena aurum vngulis fodere. In quo labore plurimi ex eis oportunitatẽ & copiam

Psal. 118

se pro sibi quam volebant.

c. d. omittunt.

sibi submini-strātium necessaria sine defectu habuerunt, quando librarias & Bibliothecas totius Bohemiæ regni à fidelibus clericis & monasterijs armata manu deprædati sunt & retinuerunt, dum sacerdotes eorū nunquam horas canonicas nec cecinerunt, nec orauerunt, vel dixerunt, dumque victualia in grandi copia rapta à Christicolis vsque ad nauseam sæpe hauserunt. *PIG.* Estne aliqua hæreticorum secta quæ de auro sacri eloquij nihil curet? videlicet, quę nec vetus nec nouum testamentum, neque eorundem doctores admittat. *THEOL.* In prōptu de nulla mihi constat: tamen tempore, quo in vniuersitate V Viennensi legi Bibliam vel Sententias, non longè in Hungaria repertus est quidam artium liberalium Baccalaureus & presbyter, talis hæreticus de quo tu rimaris. Hic enim tam mirabiliter singularis, & adeo singulariter mirabilis hæreticus extitit, vt secundum, me sciente, nō habuerit. Nam in vniuersitate prælata post studium triuij aliquandiu lectiones à sacræ theologiæ doctoribus, nondum infectus vt postmodum, audiuit: postea factus sacerdos in Hungariam descendit, & ibidem prędicationis officium, & collationis sacramentorum exercitium habuit. Interim sciolus modicum de artibus, displiceritiam in ritu fidei Christianæ acquisiuit, & syllogizando, vel paralogizando potius, secum tacitè de articulis fidei, & de totius ecclesiæ cæremonijs conferens, maiora sibi hæc videbantur, quàm antea esse deliramenta. Et vt perstringam breuitis, ad hoc miser iste deuenit, vt nihil penitus crederet de his quæ sunt catholicæ fidei, nisi pro quanto à naturali philosopho hæc propriè dicta demonstratione philosophica euidenter & efficaciter probare valeret: veluti demonstratur vnum esse principem totius vniuersi, & primam causam.

Mira conuersio sacerdotis hæretici reijcientis vetus & nouum testamētum & omnia quæ sunt catholicæ fidei, nisi ratione naturali probari valerent.

Deinde

Derisit ergo cæremonias omnes fidelium, parui-pendit doctrinas Christicolarum, spreuit sacramenta ecclesiæ omnia, vetus testamentum non admisit, nouum nihil magni pendit, vtriusque glossas, & doctores pro deliramētis habuit, & omnium eorum imitatores, sed in his omnibus multis sacramenta ecclesiastica latens hæreticus ministrauit, baptismi videlicet, & similium, & sacræ missæ officium sæpius celebrauit. Accidit autem quadam die qua quidam ad celebrandum missę sanctæ officium indutus sacris, versus altare se, iturus, prædisponeret. Cui ille ait. Visne iterum consecrare fatuę filium? vel aliud detestabile verbum simile infelix euomuit. Quam blasphemiam alter ægrè ferens, finitis diuinis perfidum priuatim adijt, dicens: Dixistine, inquit, mihi celebranti, an fatuæ filium iterato consecrare vellem? Respondit reus, quod sic, nec negauit, immo plusquam antea de infidelitatis toxico euomere cœpit. Quo audito, est episcopo proditus, captus, & incarceratus, atque examinatus, repertus est vt præmisi. Superuenit interea legatus totius Germaniæ dominus Placentinus Cardinalis cum tribus tam Theologiæ, quàm iuris canonici deuotis, prudentibus, & litteratissimis professoribus, qui dictum reum ad carceres, vt saluaretur anima visitarunt, pijs suasionibus errantem vt resipisceret reducere curauerunt, sed nihil penitus in tumido profecerunt. Nā de sectis varijs VVikliuistarum & Bohemorū, quę pro tunc currebant, VValdensium, Arrianorum, Iudæorum, Saracenorum, & quorumcunque perfidorum quæsitus, cōstanter omnes istas derisit, & in suo tantummodo errore perstitit. Verum, vt vbique clauum clauo retunderent, artibus videlicet & philosophia, quibus præfati viri tritissimi erant,

operam dederunt, vt exinde iacula reciperent, præsertim frater Iacobus de Clauoro nostri ordinis, & magister Martinus de Hispania, ambo sacræ paginæ professores, qui errantem argutiis aggressi sut, licet (vt mihi idem magister Iacobus retulit) hæreticus astutissimè & cautissimè sibi caueret, ne contradictoria concederet, tamen sæpe in eisdem deductus est ad metas, vbi cùm aliter respondere nequiret, ait: homines estis, non mirum si hominem concluditis. Cumque hæc lucta multis continuaretur diebus, & perfidus in sua pertinacia perseueraret, quinimmo diceret se in scientia sua mori velle, excogitauerunt viri prudentes animæ ipsius miseri plus fauentes quàm corpori aliud consilium. Vinculetur, dicebant ad episcopi officialem secretiùs, versipellis iste artiùs, ponatur ad cippum, & loris
Isa. 28. stringatur, in his fortè pernoctans vexatio dabit intellectum. Quo per ordinem facto, venerũt in crastino sæpe dicti fideles animę cyrulogi, videre volentes suum ægrotum, ad quos impatienter clamauit. Me, quæso, incinerate, paratus enim sum, quousque animam meam frustra vexatis? Illi verò fomenta acriora animæ de Ægyptiorum thesauro philosophico applicantes, ostenderunt erranti, quâ imbecille foret humanũ ingeniũ, quàm ars multa, vita breuis, iudicium fallax, tempus acutum & similia: & meditatiuum in his iterato reliquerunt non minus quàm antea vinctum. In crastino verò redeuntes, per diuinum lumen inspiratum bonum hominem inuenerũt. Vidi (inquit reus) quòd animæ meæ salutem indefessè queritis, literis eminentes estis, & in orbe terrarum famati, paratus sum ingenium meum vobis submittere, iubete quod placuerit, quia paratus sum sine fictione parere. Itaque reuocare suam perfidiam iussus est, & fecit publicè.

publicè. Et ne mundo vlterius seruiens deciperetur à vanis, petiuit in ordine Paulitarum recipi in monasterio, vbi Deo simpliciter, & valde deuotè seruitur in Hungaria, vbi ordo iste in magno est vigore. Ibi receptus militauit Christi tirocinio, de cætero, vt spero, constans & firmus remansurus.

Ordo Paulitarum.

PIG. Quid ergo factum est de baptizatis ab eo? qui enim fide sacramentorum caruit, nunquid iteratò baptizandi erant? *THEOL.* De hoc quæsitus diligenter postmodum, quam videlicet fidem vel intentionem habuerit. Respondit: Quòd licet in Baptismi efficaciam nullam fidem longo tẽpore habuerit, tamen facere intendebat hoc quod credebat ecclesiam facere, hocque sufficere ad baptisma conferendum, etiam secundum fidẽ nostram se dixit dudum in scholis Theologorum in VViẽna audiuisse. Et exinde venit, & bene, quòd sacramentum iterari nõ debuit, semel, licet à perfido, collatũ.

Dubium ex prædictis ortũ.

Quæ vtilitas ex hæresi sequitur. De deceptis per stigmata Christi fictitia. Quomodo mirabiliter vterque sexus decipitur, & de puero in Rauenspurg pro martyre tento.

CAPIT. XI.

Monstruosæ, vt canes, formicæ Indicæ à se effossum aurum, quòd eis nihil prodest aut medicùm, diecuntur custodire diligentiùs. Typum iterum huius gerunt à vera fide apostatæ, quia licet in sacro eloquio multum laborent, & libros eius summa cum diligentia custodiant, tamen ista eis parum aut nihil proficiunt, immo nonnunquam occasione accepta officiunt. Filij autem ecclesiæ fideles sunt tan-

tummodo, quibus nedum libri sacri, tanquam aurum apud hæreticos reperti, prodesse possunt, sed etiam hæreses, & talium articuli plurimum cõmoditatis & fructus afferre solent. Nam hæreticorum tempore fideles qui sint probantur, doctores ecclesiæ illuminantur, & de se præsumentes humiliãtur. De primo ait Apostolus 1. Corint. 11. Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt manifesti fiant: Vbi dicit glossa: Non vult Apostolus, nec optat, vt hæreses sint, sed quia sic futurum est vt dicit, & quia hoc vtile est. Ad quid autem est vtile subdit: Vt non tantum reprobi, qui dicunt: Ego sum Pauli, sed etiam qui probati sunt in vobis, id est, inter vos, sicut illi qui dicunt: Ego sum Christi, manifesti fiant hominibus. De secundo dicit ibidem glossa, & est Augustini. Multa quidem ad fidem catholicam pertinentia, dum hæreticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & prædicantur instantius. Ideoque diuina prouidentia hæreticos multos esse permittit, vt cum insultant nobis, ✶interrogant nos quæ nescimus, vt vel sic excutiamus pigritiam, & diuinas scripturas nosse cupiamus. De tertio patet ad Romanos primo in philosophis, & eadem ratio de Christianis est, nam dicit Apostolus. Cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et dicuntur ibidem miserabilia vitia carnis etiam in quæ ceciderunt, quibus inspectis, quia hominum patent oculis, nonnulli humiliores resurgunt, quàm ante lapsum apud se latentes, sibi & alijs innotuerunt. *PIG.* De ore meo quæstio-

Tres vtilitates quæ ex hæresi sequũtur.

Gloss. ord.

Gloss. ibi non habet

August. l. 1. de gene. cõtra manich. ca. 1 orig addit (&) paulo post omit. (vt.)

quæstionem rapuisti, cuius solutionem à te proposueram scisciturus: Cur videlicet dominus pijssimus super ecclesiam suam sponsam electissimam, tot hæreses ingrassari sinat, sed quia hęc soluendo prę-
ueniisti nunc vtilitatibus antedictis addere exempla velis. THEOL. In multis antea dictis, & in sequentibus intueri poteris hæc. Fuit paulò ante tempus Constantiensis concilij prope Constantiam in Cellis oppido recluſa quædam magnæ famæ, contemplatrix alta, quæ multa dicebatur sanctitate pollere, sed ab his qui nullatenus probare norunt spiritus an ex Deo sint. Ad hanc velut ad matrem de Constantiensi clero secularis plures & deuotiores sacerdotes, & in vicinia similes refugium diuinę consolationis habere famabantur, quorum quosdam satis noui: erant enim quidam ex eis non minimi status viri. Ostenderat autem se prędicta femina sæpenumero iacere velut in extasi, & in raptu extatico, à quo reuersa, & expergiscens suis postmodum secreta, quæ non nouerat, dicere solebat. His dictis sacerdotes quidam nimium mulierculis credentes, fidem de sanctitate recluſę habere cœperunt. Venitque tempus quo ab eisdem pro vero in Constantiensi ciuitate vulgabatur, & pro constanti, quod in recluſa prædicta certa die, quę nominabatur, quinque Christi stigmatorum insignia in manibus, pedibus, & in corde feminæ certitudinaliter apparere prędicabantur. Super quę die quę futura erat, non paucę, sed notabiles personæ seculares & ecclesiasticæ de dicta ciuitate exeuntes, in Cellas venerunt. Interfuerunt etiam huic spectaculo sacerdotes pseudoprophetissæ magnificantes fimbrias, & aduenas duxerunt pro videndis (vt aiebāt) Dei mirabilibus.

Recluſa fictè sancta, quæ stigmata Christi susceptura certo die prædicabatur, detegitur & cōfunditur.

1. Ioan. 4.

In locum

In locum igitur venientes vbi iacebat velut in raptu immobilis fatua, nullum signum Christi stigmatum in ea viderunt, nec de prophetatis quicquã apparuit, licet diu esset expectatum. Cumque attediatum videret populum quidam nouæ contemplatricis sacerdos voce magna clamauit: Patientiam habete, expectate, quæso, respicite. Quo verbo murmur est coercitum pauliſper. Postremo diei spacio plurimo populo discedente, nihil nisi confusio maxima illata est omnibus, qui deliramentis feminę, & suis reuelationibus crediderũt. Nam omnes qui aderant manifestũ deprehendentes mẽdacium, se venisse erubuerunt. Fuit præsens his in parte pię memoriæ frater Heinricus de Reinfeldia nostri ordins sacræ Theologiæ professor, qui coram multitudine statim sermonem inchoauit, quàm multiplex esset spiritus erroris edocuit, & quàm fatuum esset faciliter proprijs ingenijs credere, in mirabilibus ambulare super se, & talibus insistere. Nec multo post elapso tempore ista fictrix, & vnus de fictoribus tanquam suspecti de fide per officialem Constantiensem in pœnitentiam, ad reuocationemque quorundam malè assertorum ab eis confusibiliter & satis publicè positi sunt, vt sic quàm debile sit nostrum ingenium agnoscerent, & in humilitatis spiritu de cetero Deo melius seruirẽt. *PIG.* Miror vnde proueniant talium deceptionũ modi, præsumptionum potiùs, vt debilis sexus femineus tantum de se audeat præsumere, quantum Christi tiro deuotissimus beatus Franciscus sibi nunquam arrogasset, in quo tamen signa multa præcesserant, antequam Dei virtus Seraphica sibi stigmata dilecti filij sensibiliter afferret, quibus adeptis omni qua potuit diligẽtia hunc thesaurum, ne perderet, abscondit. *THEOL.* Est femina-

Ps. 130.

S. Franciscus nun nisi bien nio ante mortem stigmata accepit, vt

rum satis proprium vanè glorioſarum, vt poſtquā ſibi viros credulos faciunt, ſtatim ex hinc maiora de ſe præſumere incipiunt, fauore humanæ laudis deceptæ, quo quanto quis amplius nutritur, tanto per virus inanis gloriæ plus erigitur, vſquequo diuina prouidentia deponit potentes de ſede, & exaltat humiles, vt quàm verum ſit intelligatur: Omnis qui ſe exaltat humiliabitur, & qui ſe humiliat exaltabitur. Exindè normam viuendi in conſilijs dandis ſeminis patres, paſtores, & informatores talium deberent accipere, primùm, vt feminis nullatenus, etiam deuotis, ſine magna neceſsitate familiares ſint, dempto vbi neceſsitas alterius hominis hoc debito charitatis requirit, quia conuerſatio multa cum talibus in affectu, & in moribus ferè tantùm mutat virilem animum, quantùm eunuchatio, ſeu caſtratio diuaricare ſolet ſexum. Deinde pro regula tenendum eſt, quod prudens conſiliarius animę, difficillimè feminis credat, quòd diuinum habeant & prodigioſum inſtinctum, præſertim cùm regere rempublicam in prohibito habeāt, & curam animarum omnia iura eis interdicant. Talibus enim, quæſo, quid opus eſt diuina reuelare, vbi præſertim de neceſſarijs viuendi moraliter ſufficientem habent litteratorum doctrinam? Poſtremò alia doctrina eſt, vt quicunque religioſus, aut cælibem vitam eligens feminis, vbi non oportet, etiam ſub prætextu lucri animarum, multum voluerit eſſe familiaris, talis ſuam conuerſationem ſuſpectam valde habeat, ne caro, non ſpiritus, vel digitus inanis gloriæ duos luſcos animæ foueat oculos; quæ inanis gloria quàm altam ſibi radicem apud mentem figat, neſcit inexpertus.

habet S. Bonauēt. cap. 13. vitæ ipſius. Luc. 1. Ibidem 14 & 18 Tria obſeruanda ijs qui cōſilio iuuāt mulieres.

1. 2. 3.

PIG. Valde in ſexum debilem impingis: ſcire cupio exemplum vbi maſculinus etiam deſipiat graui-

huius lib. cap 4. Marci 7. Gen. 1.

grauiter. *THEOL.* Suprà dixi, me nunquam in sexum femineum quicquam velle inuehere, sed in abusum sexus, bene ab illo, & bonum creatum, de quo dicitur: Bene omnia fecit. Et vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Veruntamen masculinus si errat, tanto ab esse veri errat deteriùs, quanto fretus potentia fuerit efficaciùs. Rem gestã audi infra decennium. Fuit in ciuitate Rauenspurg Constantiensis diœcesis puer scholaris annorum tredecim circiter. Hic aliquibus diebus à loco sui hospitij perditus, quærebatur vbique diebus multis in prefata ciuitate. Tandem repertus est extra ciuitatem iacens super quandam arborem, quæ pinus vocatur, distans à ciuitate per mediam leucam, vel integram. Nullum vulnus habuit, nec laqueus an se iugulasset, vel eum alius, comparuit, nec interfectoris cuiusquam vestigium euidens. Cœperunt hunc multi de plebe statim tanquam martyrem à Iudæis clam occisum colere, miracula ab eo facta mendacissima fingere, capellam ligneam erigere & lapideam, coaceruare custodes peregrinorum, pecuniam nouo dedicatam martyri, & velut summa de martyrio haberetur probatio, duliam ignoto sancto exhibere. Certabant verbis inter se seculares & ecclesiastici, quisnam puer esset, quibusdam dicentibus, quia opinio de puero bona est, alijs id contradicentibus, nequaquam inquiunt, sed qui talibus citò credunt seducunt turbas. Humatus est in hoc dissidio puer per terræ Baliuum in castro propè, nec quenquam locum sepulchri adire sinebat quòdum veritas rei aperiretur. Sed plebs credula putatiuum martyrem abnegare noluit. Nam quia plebs adire nequiuit sepulchrum, frequentauit saltem (vt credidit) martyrij locum, pinum videlicet campestrem, siluestrem potius.

Fictus martyr cœpiscoli à credulis nimium, ab Imp. ne colere-tur interdicitur.

Habuit

Habuit autem puer virum quendam cognatum, qui se diuinitus inspiratum credidit, vt sub pœna peccati non desisteret, quò dum pinus martyri sanctificaretur, & hic negotijs plurimam attulit difficultatem. Venit tandem ad locum Imperator Sigismundus Romanorum Rex, vir circunspectione plenus, qui diligenter examinatis partibus & testibus negotij, reperit multimodas ibi intercessisse fallacias, fraudes, & decipulas. Vnde motus pinum secuit, capellam, quia non consecrata erat destruxit, & reipublicæ, ne ignotum colerent, penitus interdixit, & ita sancti huius mira cessauerunt. Similis deceptio facta est satis nouiter circa adorationem cuiusdam hostiæ in Colonia miraculosè (vt putabatur) repertæ, & diu à multitudine populi adoratæ, quousque dolus ad lucem prodijt. Auaritiæ enim gratia id excogitatum est, vt in concilio generali Basilienſi, de hoc officialis Colonienſis, scilicet, Varentrap longam historiam me audiente texuit. Similiter accidit eodem tempore circa Magdeburgenſem ecclesiam de deceptione simili, quam à quodam magistro Heinrico canonico ibidem, & sacræ paginæ professore audiui, de quibus longum nimis esset recitare.

Sigismundus Imp. factus anno 1411. mortuus 1438.

Fallaciter miraculosa hostia adorari cœpta detegitur.

De miraculis tempore quo in Bohemia hæretici fuerunt ostensis, ponuntur quædam exempla.

CAPIT. XII.

HOmines qui formicis monstruosis aurum recipere moliuntur, tales per formicas illas vsque ad mortẽ persecutionem patiuntur. Talismodi nostri temporis hæretici

hæretici fuerunt, qui contra sanæ doctrinæ defensores in mortem eorum machinati sunt, quotiescũque per verba sacræ scripturæ à perfidis malè intellecta, eandem paginam auferre si qui catholici conabantur. Inter perfidos enim, iuxta lamentum prophetæ, quò ad hoc in regno Bohemiæ sæpe dicto, ad literã obscuratũ est aurum, mutatus est color optimus, quia lapides sanctuarij, doctores catholici, dispersi sunt in capite omnium platearum. Nec vllus tandem ibi repertus mansisse sacræ doctrinæ professor dignoscitur, quinimmo hi qui nati Bohemi incautè errorem inchoauerant, videntes finem ducere ad mortem, fugiendo de terra, à se malè docta publicè verbis & scriptis reuocabant.

Thren. 4.

FIG. Cupio scire, annè eodem tempore aliqua miracula inter fideles pro fidei roboratione facta sint alicubi? *THEOL.* Nõ destitit Deus fontẽ suæ misericordiæ protũc emanare super multos fideles, quibus gratiosè superueniisse constat. Nam in victorijs nostrorum quibusdã prodigiosè satis fideles aliquãdo triũphum belli obtinuerunt, vt habes suprà de milite nobili libro secũdo cap. octauo. Cùm etiã de Metis Bohemiæ à ciuitate egressi veniissemus, vbi ex parte Basilienſis concilij hæreticis audientiam sibi dari, si venirent, promisimus, venimus in comitatu domini Frederici marchionis Brandenburgensis, in oppidum suum quod Culmach dicitur, super quo castrum inexpugnabile in alto iacet in monticulo dictum Plassemberg, ibi mirum tale narrante nobis Marchione paulò antè euenerat, Intrauerant enim hæretici territorium idem cum tanta potentia cui nullus resistere valuit, & oppidum prædictum statim obtinuerunt. Fugerant igitur de omnibus locis adiacentibus, & de ipso oppido ad castrum gratia præsidij, monachi & clerici, moniales

Hæreticus caput imaginis Christi amputans mox globo bõbarda è

moniales & Iudei, & vulgus magnum. Interea armigeri qui erant in castro, dietim certo tempore castrum exeuntes cum balistis & bōbardis manualibus, per decliuum montis descendebant supra oppidum, in perfidos iacula pro posse iacientes, & vice reciproca idem ab hæreticis expectantes. Quadam autem die cùm nostri more solito à castro descenderent, * inter se Iudæum quendam habuerunt in manualibus bombardis tritum satis. Vidētes hæretici nostros, statim ad ecclesiam opidi cucurrerunt, imaginem Christi de monte Oliueti qui ibi effigiatus erat in * lapideis vel coctis lateribus, de ecclesia ad plateam, vt nostri conspicerent iniuriam, traxerunt. Videntibusque nostris quid maligni nouum prætenderunt, viderunt quòd imaginem saluatoris manibus protensis orantem, quidā perfidus accessit propius, & educto gladio clamauit alta voce ad nostros deriſoriè. Ecce, inquit, Deus vester, si placet liberet se. Et ita illico caput imagini * abtruncauit. Quo viso Iudæus bombardam suā ad iactum disposuit, & ad Christianos ait: Quamquam alterius sim fidei à vobis, tamen pro posse fidem vestram defendam. Ignem igitur machinæ immisit, & primo iactu reum hæreticum omnibus mirantibus Iudæus tetigit & occidit. Altera die mirabile aliud contigit. Fuit in castro fatuus quidam à natiuitate, animosus & loquax satis, qui quotidie cupiebat cum prædictis armigeris è castro exire, & singulare certamen perfidis minabatur hæreticis intentare, quamobrem custodiebatur multum ne exiret castrum. Capta autē quadam die opportunitate quando portarius prope portam non esset, inuenit modum per claues, aut aliter, ita vt omnibus ignorantibus castrum exiret. Descendit igitur per deuexum montis, immo cucurrit

Iudæo in vindictā illius famoris occidiuur.

inter se i. secum.

a. b lapides.

a. b. atrūcauit.

Fatuus à natiuitate hæreticos fuſte inuadens & ab eis lataliter vulneratus, diuinitus curatur.

cucurrit fuste arrepta, prope oppidum stantes hæreticos importunis verbis & ictibus inuasit. Qui eductis gladijs se defenderunt, fatuum immanissimis vulneribus (quorum cicatrices vidi postmodum) vsque ad mortem, vt putabant, percusserunt. Cecidit igitur pauperculus Christi, & recedentibus hæreticis diu iacuit volutatus in sanguine proprio, tandem autem resumptis viribus surrexit, castro appropinquare ascendendo cœpit, & in menijs custodes stupebant, vnde & quando fatuus castrũ exiuisset. Sibi igitur aperientes, eum lethalibus vulneribus sauciatum reperierunt. Nam inter cetera loca, circa mammillas totaliter perfossus gladijs extitit, qui locus, vulnus cũm profundum fuerit, lethalem semper solet læsionem recipere. Habuit autem fatuus semper in summo odio Iudæos, plus tamen hæreticos: Cumque fuisset quidã valde expertus in chirurgia Iudæus pro medico adductus, hunc fatuus, velut mortem, sibi nullatenus appropinquare voluit. Absit (inquit) vt ab hæretico saner, sed ad cocum in coquina cucurrit, offam esuriẽs secum comedit, & infra paucos dies sine ligatura, & arte medicinæ sanatus fuit, omnium iudicio solum diuinitus, quia nullo ferè humano adiutus presidio.

secum .i. cum illo.

Hospitiũ catholicorum peste grassante circũquaque in domibus hæreticorum manet inuiolatum.

Fuerunt aliquando in Praga ex parte Basilienſis Concilij transmissi domini episcopi, Constantiensis prouinciæ Rothomagensis, episcopus Augustẽsis, Archidiaconus Barcinonensis, Decanus Turonensis, & multi doctores diuini & humani iuris cum familia multa, sed humili apparatu omnes & clericali, vt conarẽtur reducere perfidos sub treugis quas habebant, ad gremium sanctæ ecclesiæ. Protelabatur autem dicta multis hebdomadibus & mensibus propter duriciem perfidorum, ingrassabatur in populo actu pestilentia validissima, quæ dietim

dietim centena circiter hominum necabat. Spectaculum tunc Deus mirantibus omnibus perfidis fecit in hospitio nostrorum, vt licet in omnibus adiacentibus propinquis & distantibus domibus pestilentia regnaret validè, nunquam tamen domum præfatam fidelium intrauit, nec per totum decursum præsentiæ eorum quisquam mortuus, nec peste in minimo tactus fuit. Sileo (nè notam incurram fauoris excessiui) de suppriore conuentus Franrenstemensis reformato in nostro ordine, qui omnibus diebus vitæ suæ integer obseruator suæ regulæ, & deuotus vsque ad finem permansit, quomodo in conuentu eodem ab hæreticis captus, constantissimè fidem catholicam tenuit, & in sua patientia tam æquo animo rogum sustinuit, vt perfidi fatererentur, ei in mortis periculo similem inter nostros non reperisse.

Supprior Franrenstemensis sustinet patientissimè rogum ab hæreticis instructũ.

Finis libri tertij.

Liber Quartus.

DE VIRTVOSIS PERFECTORVM OPERATIONIBVS.

Anima quomodo creſcit virtutibus? An femina ſint viris peiores, & incontinentiores?

CAPITVLVM I.

AGGREDIENDO quartum in ordine libellum de virtuoſis perfectorum operationibus principaliter, & de negligenter agentibus circa talia, primo loco de formicis occurrit hæc earũ proprietas, *quòd in proceſſu ætatis ſuæ multũ inter ſe differunt, quia quædam ſunt in ouis, aliæ vermiculi nati nouiter, aliæ verò modò generare poſſunt, & opera exercere valida.* Profectus in ſpiritualibus hoc modo nobis inſinuatur, vt quemadmodum formicæ creſcunt in corpore, ita nos augmentum capiamus in anima: de quali Dei præcurſor nobis exemplar edidit, vbi de eo Lucæ primo dicitur: Puer creſcebat & confortabatur ſpiritu. Et ibidem ſecundo de eodem quem prædixerat dicitur: Puer autem creſcebat & confortabatur plenus ſapientia, & gratia Dei erat in illo. De duodenne denique iterum ibi ſequitur: Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines. Non quòd ipſa Chriſti

Christi humanitas augmentum gratiæ sumpserit, sed vt Gregorius Nazanzenus dicit, quòd gratia, quam in summa plenitudine in conceptione acceperat, paulatim manifestabatur per eum hominibus. Et vt Theophilus super eodem ait, quia naturalis lex respuit hominem sensu maiore vti, quàm ætas corporis patiatur. Erat itaque verbum factum homo perfectus, cùm sit virtus, & sapientia patris. Verùm quia dandum erat aliquid nostrę naturæ moribus, ne aliquid extraneum à videntibus reputetur, tanquam homo, paulatim crescente corpore manifestabat seipsum, & quotidie sapientior ab audientibus & videntibus censebatur. De hoc augmento morali virtutum ita dicit Apostolus ad Ephesios quarto: Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus. Principium autē huius augmenti virtus * sementina est verbum Dei, in quo augmento commendat Colossenses primo, vbi ait: Verbum veritatis euangelij peruenit ad vos, sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit in vobis ex ea die qua audistis & cognouistis gratiam Dei in veritate. Hoc enim semen parit, vel fructificat iuxta conditiones mentium, quæ malè vel bene excoluntur pluuia Dei gratiæ, & aratro libertatis arbitrij, quod facere potest. id quod in se est vtendo bene datis naturalibus, vel negligenter, vel ceruicosè se in istis gerendo. Voluit hoc denotare verbum Dei, à quo omnia verba veritatis primò emanant, cùm Matth. decimotertio de seminatore seminante, & de fructu neglecto, aut habito ita parabolam exponendo concluſit. Qui in terram bonam seminatus est, hic est, qui audit verbum & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò tricesimum. Ex his

Vterque hic locus Gregor. & Theophil. habetur in cathena D Thomæ in cap. 2. Lucæ. Ioan. 1. 1. Cor. 1.

* c. d. semi-nemina.

Triplex gradus charitatis.

etiam auctoritatibus iam præallegatis ipse beatus Augustinus & imitatores sui pedem fixerunt, distinguendo charitatis gradum triplicem, incipientem, proficientem, & perfectum, sicut inuenitur etiam in omnibus animalibus, ortus eorum, proiectus, & perfectio status crementi. *PIG.* Valeſ-nè de tibi notorum hominum numero quēquā in medium producere, qui à primæua ætate sua statum baptismalis innocentiæ in vitæ spiritualis perfectione vsque ad senectutē perduxerit? *THEOL.* Cùm nemo secundum legem communem nouerit an odio vel amore dignus sit, vt Salomon prudentissimus dicit Eccles. 9. minus ego de alieno seruo

Rom. 14.

iudicare audeo. Veruntamen quia tantùm de coniectura humana quæstionem, vt puto, intelligis, tales multos vidi, præsertim de virginū dignitate, excellentia, ac statu, de quibus nonnullā suprà mentionē in locis pluribus feci, & infrà faciā, quæ baptismalem innocentiā seruauerunt vsque ad vltimū senium, & à mortalibus peccatis innoxię (vt in domino omnium spero) in abundantia meritorum sepulchrū defunctę intrauerunt. *PIC.* Sacrę scripturæ repugnare videris, qui feminas viris in bonitate præponis. Nam Ecclesiastici 42. dicit sapiēs, Melior est iniquitas viri, quàm bene faciēs mulier. Et Ecclesiastæ 7. dicit: Virum de mille vnū reperi, mulierem ex omnibus non inueni. Silentio pertranseo, breuitatis gratia, quę de feminis sapientes mala dicunt. *THEOL.* Non maiorem feminarum multitudinem, quàm virorum saluo, quia illud agnoscere solius Dei est, de quo oramus: Deus cui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locandus, sed quia timor Dei, & verecundia de peccato, ac deoccupatio à temporalium cura, ac libertatis malæ priuatio plus sibi com-

Duo loca scripturæ contra feminas obiiciuntur.

Oratio ecclesiæ.

Quæ feminas præ viris à

communiter in locis vbi fui, in feminis vendicantur quàm in viris, idcirco de talibus loquor quarum notitiam habui in confessione, & aliter. Stat autem alium quempiam, maiorem multitudinem virorum agnoscere, quod non abnego. Præterea te remitto ad ea quæ dixerui vbi suprà libro tertio cap. quarto. * Tibi dixi, non videlicet esse reprehendendum sexum, quem Deus creauit, sed in sexu vitium, si adesset. Eadem lege non vir eò bonus est, quia homo, sed quia virtuosus. Ad primam autem auctoritatem respondendo noueris, quod secundum literæ sensum hæc auctoritas & eius intellectus à priori versu dependet, & ex eo quod statim sequitur, quorum sensus est; quòd tutius est quo ad castitatis custodiam, cohabitare iniquo viro, quàm mulieri benefacienti. Vnde textus sic se habet: Omni homini noli intendere in specie, & in medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. Melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in obprobrium. Hunc sensum glossa interlinealis innuit, cùm in capite huius literæ sic præmittit. Docet nos hic puritatem cordis & corporis seruare. Tamen glossa marginalis alium sensum tradit moralem, nec tuo, nec meo contrarium proposito, vt sit intellectus literę. Melior, id est, vtilior, est, iniquitas, id est, lapsus viri, supple, per discretionem postmodum humiliter resurgentis, quàm mulier benefaciens, id est, quàm minus prudens benefaciens, & de benefaciendo indiscretè præsumens. Vnde glossa dicit: Vir in hoc loco fortis & discretus vocatur, mulier mens infirma, & indiscreta. Et sępe contingit vt discretus labatur in culpam, infirmus exhibeat operationem bonã:

peccatis præseruët.

f. Ibi.

Homo pro viro.

Explicatur prior locus.

Glossa interl.

Gloss. ord.

sed indiscretus de bonis suis superbiens grauius cadit, discretus pœnitens ad discretionis regulam redit, & de cetero fortitis & cautitis agit. Sæpe enim culpa fortium fit occasio virtutis, & virtus infirmorum occasio peccati. Porrò si secunda auctoritate omnes feminas damnare volueris, ipsi scripturæ sacræ aduersaberis, & sanctorum catalogo, qui virgines, coniugatas, & matronas canonizat in innumera multitudine. Nisi (vt quidam exponunt, & glossa innuere videtur) de carentia originalis peccati auctoritatem intellexeris, à quo solus Christus homo innoxius extitit, de quo scrupulo multorũ, me nunc nõ occupo. Sensus igitur literæ multiplex esse potest, & nullus pro tuo intellectu. Primus est iam prætactus de originali peccato. Secundus est, quòd in comparatione virorum paucæ mulieres constantes sunt. Vnde glossa interlinealis dicit. Mulier à mollicie molles & inconstantes signat. Et secundum hoc viri inconstãtes (quorum multi sunt, quia stultorum numerus est infinitus. Eccles. primo.) per mulierem intelligerentur sicuti sexus femineus. Tertius sensus est litteralis, quem glossa sic de auctore auctoritatis ipsius exprimit: Cùm vix de paucis viris bonos inuenerim, ita vt in mille vnus potuerit inueniri, mulierem bonam omninò inuenire non potui, quia me omnes ad luxuriam, non ad virtutem deduxerunt. Quartus sensus est, quòd mulier ad incontinentiæ vitium pronior est viro, vnde glossa subdit: Cùm cor hominis ab adolescentia ad malitiam diligenter est appositum, & penè omnes offenderint Deum, in hac ruina generis humani facilior ad casum est mulier. Vnde poeta: Varium & mutabile semper femina. Quintus sensus est secundum Nicolaum de Lyra, quod paucæ mulieres sint virtuosæ respectu virorum, sicut

Explicatur locus posterior multipliciter.

Glossa ord. 1.

2.

Mulier quasi mollier.

3.

Glossa ord.

4.

Virgil. 4. Æneid.

5.

Liran⁹ ad hunc locũ

sicut dicitur communiter, nullum esse in ecclesia, quando valde pauci sunt ibi, respectu multitudinis quæ solet conuenire, & per talem modum dicitur secundo Physicorum. Quod modicum distat, quasi nihil computatur. Sextus sensus est secundum glossam interlinealem, quòd per virum ratio, vel fortis (nam vir à virtute fortes denotat,) per mulierem sensualitas signatur, cui ratio præponitur. Est autem sensualitas perpetuæ corruptionis, licet ratione possit regulari. PIG. Est ergo ne peccatum fornicationis, vel adulterij in viro maius, quàm in femina? THEOL. Respondet sanctus doctor in 4. distinct. 35. se habent vt excedentia, & excessa, quia in muliere plus est de humore, & ideo sunt magis ductibiles à concupiscentijs, sed in viro plus est de calore, qui concupiscentiam excitat. Sed tamen simpliciter loquendo, ceteris paribus vir in simplici fornicatione plus peccat, quàm mulier, quia habet plus de rationis bono, quę præualet quibuslibet motibus corporalium passionum. Sed quantum ad lęsionem matrimonij plus peccat mulier, quàm vir, tum quia hoc plus est contra legem naturæ, quia nunquam licuit mulieri habere plures viros, secus est de viris respectu mulierum, tum quia magis nocet proli, quam incertã facit. Et quia læsio matrimonij peccatum est grauius, quàm simplex fornicatio, ideo simpliciter loquendo plus peccat mulier adultera quàm vir adulter, ceteris paribus. Hæc sanctus Thomas, immo dominus Albertus (cui in hac materia pro quanto naturalis est præ multis est credendum) dicit libro nono de animalibus tractatu primo, cap. primo. Quando, inquit, puellæ castæ sunt & auertunt animum, stant vsque ad antiquitatem vltimam quòd nunquam polluuntur, neque experiũtur coitus delectationẽ,

Aristot. l. 2. physi. cap. 5. 6.

Quæstio. Thom. in 4. dist 35 q. vnica ar. 4.

Albertus magnus.

& hoc fit etiam in maribus, sed raro. Quædam autem habent ex vitio complexionis, aliæ ex dispositione complexionis. Et cap. secundo dicit. Sunt tamen quędam mulieres sicci corporis, quibus vno accidit mense menstruum, & alio non. Et quasdã ego vidi virgines castas, ieiunijs, & vigilijs macerantes corpora, quibus nunquam accidit menstruum in pluribus mensibus per multos annos, & ex hoc non infirmabantur. Hæc ille. Ex quibus patet, quantum valet in religiosis virtus temperantiæ, quæ tantam munditiam nedum in anima, verumetiam conseruat in corpore. Causas autem in feminis maioris & minoris continentiæ videre potes ibidem libro decimo octauo, tractatu secundo cap. quarto, cur videlicet virgines aliquando latius tentantur, & coniugatæ post plurimam prolificationem minus, & similia, ex quibus præfatæ virtutis temperantiæ decus elici potest. Sed nota quod addit, vbi prius, Albertus, & auertunt animum à cogitationibus Venereis, quia, vt ibidem premittit, rememoratio coitus excitat appetitum, quia actum animæ multum variat corpus. Nolo tamen vlterius sordibus Venereis occupemur. Ista sufficiant.

Ova et fœtus spiritus quomodo sint nutriendi: De seruientibus aliquando sanctis sine Eucharistia non migrantibus, & quòd sancti in similibus priuilegiati sint eis obsequentibus.

CAPIT. II.

OVa formicæ generat quæ colore sunt alba, quantitate parua, rotunda, oblonga, & columnalia. Quorum no-

rum nomine fructus possunt intelligi nouelli, & teneri, vnde super isto Iob tricesimo nono. Strutio derelinquit in terra oua sua, tu fortè in puluere calefacis ea? dicit beatus Gregorius tricesimo primo libro moralium. Quid per oua, nisi tenera adhuc proles exprimitur, quę diu fouenda est, vt ad viuum volatile perducatur? Oua quippe insensibilia in semetipsis sunt, sed tamen calefacta in viuis volatilibus conuertuntur. Ita nimirum paruuli auditores, ac filij certum est quòd frigidi insensibilesque remanent, nisi doctoris sui sollicita exhortatione calefiant. Ne igitur derelicti in sua insensibilitate torpescant, assidua doctorum voce fouendi sunt, quousque valeant per intelligentiam viuere, & per contemplationem volare. Oua in terra dereliquisse, est nullum cœlestis vitæ filijs exemplum prębere. Tu forsitan in puluere calefacis ea, ac si dicat, vt ego, qui illa in puluere calefacio, quia scilicet paruulorum animas & in medio peccantium positas amoris mei igne succędo. Quia igitur iuxta istam beati Gregorij sententiam per oua bonorum operum fructus exprimuntur, ita per albedinem, paruitatem, & ouorum longitudinem tres conditiones bonis operibus necessariæ intelliguntur, vt sint per innocentiam nitida, per humilitatem parua, & in perseuerantia longa. Talia enim opera Deus, & sui sancti remunerare sępe solent miraculosè supra legem communem.

Gregor I. 31 moral. cap 5. alias 7.

Ibid. ca. 6 al. 7.

Tres conditiones boni operis.

Deuptus b. Barbarą nō potest mori nisi prius susceptis Sub. noui confessionis & eucharistiæ sacramētis.

PIG. Exempla de hoc posco. *THEOL.* Tempore quo in vniuersitate Colonien si nostræ facultatis primùm studens fui, nobilem iuuenem quendā studentem artes, adultū, & in verbis (pædagogo suo teste, & me qui cōfessor su⁹ fui) fide dignū valde hui⁹ relatione didici quę sequūtur. Fuit, inquit, nouiter circa Ercklētz in partib⁹ inferiorib⁹ Alemaniæ quidam

quidam secularis simplicianus, qui per orationes & ieiunia sæpe solebat beatæ virgini Barbaræ præstare specialia obsequia, in quibus ipse exorabat simpliciter, humiliter, & perseueranter, vt sibi virginis intercessione donaretur, sine sacramentis pœnitentiæ, & eucharistiæ ex hac vita non migrare. Præmere cœperunt interea terram prefatam, & adiacentem patriam guerræ duorum nobilium se vbi poterât in rebus & hominibus ad inuicem inuadẽtium. Captiuauit autem vna die dominus vnus ex eisdem sui aduersarij plures viros, inter quos etiam beatæ Barbaræ famulus detentus est, & vnà cum alijs inturritus est, addebanturque dietim noui captiui veteribus. Et victus, qui parcissimus fuit & inhumanus, ex caristia non augebatur, sed minuebatur quotidie, adeo vt præ fame & inedia multi aliquotiens mortui in carcere reperirentur, & ne fœtore reliquos læderent, per custodes carceris eijciebantur. Inter deficientes autem præ fame ille cœpit esse beatę Barbaræ fidelis, qui propé ad duodecimum diem, vel circiter, vltra humanæ naturæ fortitudinem sine cibo viuebat, quem cùm custodes carceris sæpe vidissent, & iudicassent in crastinum moriturum, velut alios eijciendum, protelationem vitę tandem admirantes, ei dixerũt: Quomodo, quæsumus, accidit nobis tecum dicito? vltra humanam valetudinem iam tot diebus nihil gustasti, mortuo similior es, quàm viuo, nec vlla spes est de tua conualescentia, vnde ergo viuis diutius alijs? Qui respondit. Dudum à vobis desideraui vt sacerdote vocato confiterer, & viaticum sumerem fidelium, sed proditionem verentes, mihi petitum denegastis, beatæ Barbaræ diu seruus extiti, quę me sine dictis sacramentis, scitote, migrare non sinit. Quo audito capitaneum castri accesse-

Manet 12. circiciter diebus absque cibo.

ceſſerunt, hiſtoriam narrauerunt, & difficulter, vt confeſſor admitteretur, obtinuerunt. Confeſsione ſacramentali igitur peracta, mori non poterat, quem beata virgo ſui ſponſi viatico præmuniri volebat. Nam exeſis famæ carnibus, moribundus iacebat, ſanari aliàs nequibat, & mori nemo dabat. Tunc iterum ad cuſtodes clamabat, Viaticum quæſo per ſacerdotem mihi porrigi curetis. & proculdubio vos faſtidio, & ego mortis doloribus carebo. Admiſſus eſt igitur ſacerdos cum diuiniſsimo Euchariſtiæ ſacramento, quo munitus infirmus, ſtatim requieuit in pace.

PIG. In hoc loco comprobare videris fidem eſſe adhibendam quibuſdam nouis ſanctorum legendis, quæ ſonant præmia quædam eos conſecuturos, qui certum eis obſequium præſtauerint annuatim, vel dietim, quæ tamen quidam theologiæ tuæ fautores ſuperſtitionem ſapere dicunt, & ſe in iſtis fundare fatuum eſſe affirmant, tum quia talia non in antiquis paſsionalibus & libris, ſed ſolum in nouis reperiri autumant ab his qui in fauorem, vel cauſa auaritię talia de proprio poſuiſſe videntur, tum quia ſi ita eſt, vt legendæ canunt, viuentes ſanctè, licet morituri pro ſe venerantibus oraſſent, præſumptione tamen dignum acceptaſſe viderentur in hoc, cùm nemo ſciat an odio vel amore dignus, tum etiam quia ſi in talibus ſpebus de adiutorio in extremis per ſanctos habendo ſe quis tanquam indubitanter id conſequeretur, fundaret, ex hoc multi peius peccarent, cogitantes ſi finis bonus erit, totum expeditum erit negotium viuendi. *Obiectiones contra prædicta.* *Eccle. 9.*

THEOI. Vellem quòd mēte reuolueres id quod ſuprà libro ſecundo capit. tertio de fratre miſerabiliter mortuo audiſti, qui beatę Barbarę obſequia *Reſpōſio.*

neglexit

neglexit solita: vnde nequaquam eis assentio, quos tu allegas, quos errare puto. Et vt eorum soluam motiua, è contra noueris similia in antiquis & approbatis libris reperiri. Nam Eusebij Cæsariensis ecclesiastica historia (quam de Græco in Latinum beatus Hieronymus transtulit) libro sexto de sancta Potamiœna nobilissima virgine sic habet: Cum Basilides vnus ex his quibus implere speculatoris officium mos est, susceptam Potamiœnã condemnatam pro fide ad mortem, duceret ad supplicium, ac multitudo impudicorum pariter & impiorum Potamiœnę verbis & iniurijs conaretur illudere: Aquila enim iudex comminatus fuerat virginis castitati, quòd eam vel crudelissimis gladiatoribus, vel impudicis lenonibus daret. Basilides eius carnifex abigere impudentius irruentes, ac deturbare cœpit, humanitatis & miserationis obtentu. At illa religiosum viri votum erga se & propositum humanitatis amplexata; Certus esto, inquit, quòd cum abiero ad dominum meum, sine mora boni huius tibi remunerationem parabo. Migrans autem per picis calidæ superfusionem, die tertia noctu Basilidi apparuit, & capiti suo coronam imposuit, dicens deprecatam se pro ipso dominum, & impetrasse, vt secundum quod scriptum est, qui recipit martyrem, mercedem * martyris consequatur. Et addidit Eusebius, postquam Basilidem conuersione, & pro fide decapitatione perorauit: Sed & alijs, inquit, pluribus per illud tempus, persecutionis scilicet, apud Alexandriam condiscipulis suis cum quibus verbo Dei in Origenis schola operam dederat Potamiœna simile munus traditur præstitisse, assistens eis per visum, & coronas martyrij impetratas à domino deferens. Legendam demque beati

Euseb. lib. 6. hist. ca. 5. al. 4. Potamiœna pro missio Basilidi facta ob humanitatẽ ei impensam.

ex Matt. 10. orig. martyrij.

que beati Onuphrij anachoritæ sanctissimi scripsit primum, sicut in vitas patrum legimus, tam Pafnutius sanctissimus vir Græco sermone, quàm venerabilis prudentissimusque vir Gregorius in gestis narrauit, & tandem ab alio in vitas patrum in Latinum translata est, vbi sicut in fine habetur. Hęc est, ait Onuphrius, postulatio mea quam impetraui à domino. Si quis oblationem ob amorem nominis mei ante conspectum domini nostri Iesu Christi immolat, ab omni tempestate diaboli, & à vinculo prauitatis humanæ liber existet, atque cum sanctis angelis in regno cælorum æternæ hæreditatis capax fiet. Si quis oblationem non valet offerre, vel prę inopia redimere, ille pro amore meo, * pro amore domini eleemosynam pauperi tribuat, & ego orabo pro eo in conspectu Dei, vt dignus in cœlestibus vita superna perfrui valeat. Si quis nec oblationem, nec eleemosynam potest offerre pro charitate mea incensũ domino Deo nostro in odorem suauitatis offerat, & ego orabo pro eo, vt gaudiũ perenne possideat. Cui inquã Pafnutius. Pater mi ne * irascaris si loquar. Si incensũ nec quis habet, nec facultatis aliquid, vnde te placare potest, vt tamẽ tua benedictione non careat in quacũque tribulatione te inuocat? Tunc ille respondit. Si quis pauper in deserto, vel in alio aliquo loco oblationem, aut eleemosynã, seu incensum nõ habet ad immolandũ, surgat & manus suas ad Deũ extẽdat, ter dominicã orationẽ, id est, Pater noster, pro me cũ intẽta mẽte & nomine sanctæ trinitatis psallat, ego verò pro ipso ad dominũ * intercedo vt vitę cælestis mereatur particeps fieri cũ omnibus sãctis dei. Hæc ibi. Prętera publicè canitur in ecclesia cõmuniter satis, & in nostro ordine de beata Catharina in laud. antiphonis cum decollari iam debuit:

Vita patr. in prologo vitæ Onuphrij.

Vita patr. par. 1. ex vita Onuphrij per Pafnutiũ Magnificapromissio Onuphrio facta qui eũ coluerint.

orig. in nomine domini.

resp. ex orig. pro irascaris

c. d. intercedam.

Expecto

Breuiar. Prædi. antiph. 3 & 4. in laud.

Expecto pro te gladium Iesu Christe rex bone, tu meum colloca in paradiso spiritum, & fac misericordiam meam agentibus memoriam. Vox de cælo insonuit. Veni electa mea, veni intra thalamum sponsi tui, quæ postulas impetrasti, quitè laudant salui fient. Et in hymno ibidem dicitur.

Imminente passione
Virgo hæc interserit:
Assequatur Iesu bone
Quod à te petierit,
Suo quisquis in agone,
Memor mei fuerit.
In hoc, caput amputatur.

Cõsolatio B. Dominic. ad fratres suos.

& similia. Legimus adhuc in legenda de sancto fundatore nostri ordinis Dominico, quòd fratres eum iam moriturum circunstantes, se videndo priuari pio patre amarè fleuerunt. Quos consolans ait. Nolite plorare filij charissimi, nec vos mea corporalis turbet discessio. In loco ad quem vado vtilior vobis ero, quàm hic fuerim, post mortem aduocatum me potiorem habebitis, quàm in hac vita habere possetis. Nec quisquam doctorum qui in eodem ordine excellentissimi fuerunt, præfatas legendas calumniatus est. Dicit insuper sanctus doctor in 4. distinct. 45. quarti. quæst. 3. art. 2. Quãuis superiores sancti in patria sint magis Deo accepti, quàm inferiores, vtile tamen est etiam minores sanctos interdum orare propter quinque causas, & statim pro tertia assignat; quia, inquit, quibusdam sanctis datum est in aliquibus specialibus causis præcipuè patrocinari, sicut sancto Antonio ad ignẽ infernalem. Hæc ille. Vides igitur quàm vetera

Thomas in 4. dist. 45. q. 3. ar. 2. ad 2

scripta,

scripta, quàm famosi viri * sanctis specialia de quibus meruerant, pro nobis à Deo obtinuisse. Et cùm in luce sit Deum per eos super naturam in vita eorum multa prodigia fecisse, cur non pari modo credatur, quòd de sua prædestinatione certi, sine humilitatis præiudicio ab eo quem summè dilexerũt, talia fidenter, de quibus ambigis, precibus obtinuisse? Multi enim certum est ex speciali priuilegio se & in charitate esse, & donum perseuerantiæ se habituros finaliter non dubitarunt. Nec tamen in talium sanctorum impetratis priuilegijs præsumere debemus, vt sine fallo eis modica exhibendo, tandem omninó saluemur, quantuncunque etiam malè interim egerimus, absit hic à fidelium cordibus intellectus, sed domino Deo & suis sanctis bona spe specialibus seruitijs obsequi debemus, medio tempore operibus bonis, secundum Beati Petri mandatum, certam faciendo vocationem nostram. 2. Pet. 1.

* Subaudè tuetur, vel quid simile & le. videtur sanctos.

Vita à quo sole proueniat. Quomodo blasphemiæ quidam didicerunt. Quod tria sunt vitia difficillimè dimissibilia, videlicet, amor, auaritia, & odium, de quo exemplificatur.

CAPIT. III.

OVa formicarum sunt odorifera, & quibusdam animalibus infirmis medicina. Audisti parumper anteà ex Gregoriano intellectu, per oua opera bona, & per odorem, famę redolentiam iuxta Apostolum debere intelligi, & quòd diuina protectione muniti, non humana Dei nouelli filij, etiam in medio seculi de puerili vita ad robur virile cũ virtutum

cap. præcedenti. 2 Cor. 2.

tutum copia crescunt. *PIG.* Esse perfectum in medio nationis praue, & peruersæ puto plus esse miraculum, quàm sit humanum. *THEOL.* Besentis, sed quidam etiam meo tempore tales reperti sunt. Fuit enim meo tempore quidam miles in armis vtriusque hominis valde tritus Boarus nomine, de quo suprà libro primo capitulo duodecimo tibi mentionem partim feci. Hic in iuuentute nutritus fuit in cuiusdã Comitis curia, vbi blasphemare adeo fuit consuetum, vt in omni dicto penè verbum blasphemiam notans emitteretur à ceteris nobilibus: quæ corruptela, puto gentem Teuthonicam intrauit, ex malo intellectu vnius articuli hæresis V Valdensium, qui est, quòd in nullo casu iurare licet. In lingua autem Theutonica, quæ in propriis vocabulis multum deficit, idem & vnum vocabulum habet iurare, & blasphemare. Et vt nullus notaretur esse V Valdensis, ex leuitatéque mimorum & prauitate euenit, vt blasphemia in verbis, per Christi membra vera vel conficta, honesta, vel verecunda nimis assueta sit in ore multorum. Habitum huius vitij pessimi postquam miles se didicit habere, sæpius conscientia ductus firmiter animo statuit talia dedisce re, & abnegare. Et cùm diu secum pugnasset, tamen præcipitio lubricæ linguæ, & vitio inolito victus frequenter subiacebat: Petiuit igitur à sacerdote suo confessore, vt sibi pœnitentiam aliquam contra tale vitium iniungeret, vt eandem faciens per Dei adiutorium vitium eradicare valeret. Cui confessor satis facilem, nescio quam satisfactionem iniunxit, quæ vitium prædictum in modico quidé amputauit, sed ad radicem nequaquam deuenit. Quod videns Christi tiro sibi ipsi pœnitentiã iniunxit talem, vt quotiescunque blasphemia aliqua os suum exiret, tot diebus deinceps

Miles iniuncta sibi grauis pœnitẽtia dedidicit blasphemare.

Vnde Germanis cõsuetudo iurandi.

ceps à carnibus abstinere vellet. Et ne ex inaduertentia aliqua inulta maneret blasphemia, famulis suis iniunxit districtè, vt vices & quotas notarent blasphemiarum, & easdem domino non celarent. Quas notans dominus, licet in curia protunc moram traheret cuiusdam principis, qui est electorum vnus sacri imperij; tamen ferè dimidio anno aliquando ex imposita sibi pœnitentia carnes non gustauit, qua vexatus, ex abstinentia ita per diuinam gratiam vitium blasphemiæ eruit radicitus, vt tempore quo postmodum viri notitiam habui, nec minimum verbum ab ore eius audiuerim quod præteritum faciem notare valeret. Audiui à viro quodam constanti alio (si bené memoriæ occurrit) de ciuitate Augustensi, qui simili habituatus vitio, sibi pœnam talem indixit, vt quotiens blasphemia os suum exiret, statim, vel eadem die proprijs manibus guttam sanguinis graphio, siue stylo ferreo mediante extrahere vellet. Fecit igitur & sanatus est tandem. Hoc anno de quodam prudenti viro fide-digno consulatus oppidi in Memmingen Augustensis diœcesis audiui, quod idem se videns ad blasphemias assuetum, vouit quotienscumque blasphemiam diceret, vel Dei nomen irreuerenter nominaret, eadem die permanere se, sine dispensatione, à vini vsu promisit, quo seruato, à crimine liberatus est, & à consuetudine mala. Rem memoria dignam perpetua fecit meo tempore rex Romanorum Rupertus, qui antea comes fuerat Palatinus. Hic vir bonæ fuit conscientiæ, religiosis suam regulam seruantibus gratiosissimus, zelator iustitiæ, & persecutor eorum qui honori derogabant diuino. Electus autem in Romanorum regem ciuitates imperiales visitare cœpit

Alius, quo ties blasphemaret stylo ferreo guttã sanguinis è corpore suo extrahens curatur à blasphemandi vitio.

Alius vini vsu priuãs se eo die quo blasphemaret à consuetudine hac prauа liberatus est.

Rupertus siue Rober. tus Imp. electus ano. 1400 pro omnibus exulibus rogat Magistratũ Spirensem dẽpto vno blasphemo pro quo noluit intercedere.

in negotijs reipublicæ. Cùm igitur ciuitatem intraret Spirensem cum comitatu non modico, multitudoque proscriptorum & exulatorum à dicta ciuitate se caballo regis approximarent, cui insedit, phaleras & apparatus tetigerunt, & sic ciuitatem cum principe intrauerunt. Est enim consuetudo Germaniæ, vt proscripti à ciuitatibus sub spe obtinendæ gratiæ per preces intraturi principis se eidem iungant intranti ciuitatem aliquam, & postmodũ actoribus collectis principalibus, princeps causis proscriptionum auditis, solet pro reis intercedere, si placet, vel silere, si libet. Consulatu igitur ciuitatum accersito, rex, omnium qui sub sua tutela ciuitatem intrauerant, causas demeritorum audire volebat primùm. Varia igitur referebantur, & diuersorum crimina grauia satis, quæ tamen (vt vulgari modo loquamur) non erant infamia iuxta secularem iustitiam, vt de furto, vel de latrocinio ad mortem, quod ibi rota vindicatur, de hæresi, de abominatione vitij contra naturam, nec de similibus, sed de alijs criminibus homicidij, vulnerationis, discordiæ, & similibus. Tandem autem potiores ciuitatis & adiacentium partium amici interceſſerunt pro quodam de Spira nato, qui vnà cum alijs ciuitatem intrauerat, vir non infimi generis, vt securus deinceps manere posset. Volente autem religioso principe omnino causã exulationis istius scire, dictum est, & verè, quodam in ludo quòd blasphemasset Deum non semel, sed sæpe. Tunc zelo diuini honoris motus rex subintulit, rogamina fundenda pro omnibus alijs isto dempto. Alij, inquit, charissimi ciues in homines peccauerunt, supplex peto, hominibus talibus parcere velitis, pro isto verò qui Deum blasphemauit, & in creatorem suum virus suæ iræ retorsit, nihil intercedo: & ita mi-

sta miser iste exul iteratò factus est à loco natiuo.

PIG. Video quòd operatalium virorum fortium meritò comparantur ouis odoriferis, quæ intuentes alij ægroti moribus, fomenta, & medicamina salutis valent adipisci. Videtur insuper in his magna multorum virorum secularium negligentia, qui in similibus assuefacti vitijs, conatum eadem eradicandi vitia adhibere nolunt, vel negligunt.

THEOL. Animositas & cōstantia horum de quibus audisti, & conatus eorum ad expurgandum vitia plurimum commendandus est, sed si gratia Dei non principaliter cooperata fuisset talibus, iugo malitiæ pressi, tales omnes succubuissent. Sine me (ait, & bené veritas) nihil potestis facere. Sunt tamen quædam alia vitia, tria potissimè, in quibus nisi magna Dei adsit gratia, eradicari vix possunt ab hominum cordibus. Philo captio viri in mulieribus, & mulierum vice versa in viris. Detentio illicitè acquisitarum rerum temporalium. Et inueterata ira, quæ vocatur odium vel inuidia. De postremò mihi occurrit nunc exemplum. Noui aliquando militem multum in armis strennuum de episcopatu Constantiensi. Hic misericors in pauperes, pius in ecclesias, & sacramentis ecclesiasticis satis affectus extitit. Accidit autem vt quidam alius sibi iniuriam faceret, potentia fortè æquali vallatus. Iratus est igitur læsus & ira creuit in odium, factaque est trabs de festuca. Quod miles intuens sauciatam videlicet esse propriam animam liuore vindictæ, confessorem prudentem adijt, videlicet fratrem Conradum de Prussia nostri ordinis primum reformatorem in Theutonia, virum omni laude dignum. Qui postquam intellexit animam confitentis esse vulneratam ad mortem, ait: Domine nisi dimiseritis proximo delicta, rancorem scilicet.

Ioan. 15.
Tria vitia difficulter curabilia nisi adsit magna Dei gratia.
amor carnalis, detentio alieni, & odium.
Miles nolens offensam dimittere, iniunctas sibi quinque orationes dominicas quotidie recitans, post paucos mē ses cōpunctus & absolut⁹ est.

salua vestra iustitia, quam coram legitimo iudice prosequi iustè poteritis, nec vobis dimittere possum vestra peccata. Suasit itaque pater animo quæ potuit, sed nihil, vel modicum profecit, nisi quod reus se patienter sustinuit. Nam confessor eum non absoluit, sed stigmatibus Christi quinque & insignijs passionis eius pro gratia impetranda, quæ cor durum emollirent, quinque orationes dominicas quotidie dicere iniunxit. Recessit igitur miles satis tristis & impœnitens, licet iniuncta deuotè perficeret. Et vix sex menses elapsi sunt (vt mihi sponte fassus est) quando redijt compunctus, & contritus beneficium pœnitentiæ integrè habere meruit à patre præfato.

Filij spirituales quantum diligendi essent & quomodo virgines quædam pro tuenda virginitate mortem pro vita præsenti oratione apud Christum obtinuerunt.

CAPIT. IIII.

INcrementum sua formicarum suscipiunt in loco calido, & versus solem, vbi posita à parentibus, primò in vermes albos, & deinde in formicam perficiuntur. Videtur enim diuina inspiratione minutis his datum animalibus, vt sentiant propriam virtutem non sufficere ad perficiendum prolem, nisi cælestium radiorum solarium fuerint fota calore. Certum etenim est, omnem corporalem animantium vitam à sole prouenire primùm. Homo enim generat hominem, & sol, subaudi, disponendo materiam, cui solus Deus animam infundendo creat, & creando infundit. De reliquorum verò animalium vita, nō dubium quin à solis calore inducatur, & à su-

Arist. l. 2. phys. c. 2.

& à superioribus simul & inferioribus causis originetur, sicuti beatus Dionysius ostendit libro de diuinis nominibus cap. iiij. Hinc de struthionis ouis idem sentire videtur, sicut Iob xxxix. dicitur: Tu forsitan in puluere calefacis ea, scilicet oua struthionis. Vbi beatus Gregorius 31. moralium dicit. Quid enim puluis nisi peccator accipitur? vnde & ille hostis * peccatoris huius perditione satiatur, de quo per prophetam dicitur: Serpenti puluis panis eius. Quid per puluerem nisi ipsa iniquorũ instabilitas demonstratur? de qua Dauid ait: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quẽ proijcit ventus à facie terræ. Oua ergo dominus in puluere derelicta calefacit, quia paruulorum animas prædicatorum suorũ sollicitudine destitutas, etiam in medio peccantium positas, amoris sui igne succendit. Hinc est enim quod plerosque cernimus & in medio populorum viuere, & tamen vitam torpentis populi non tenere. Hinc quosdam conspicimus & malorum turmas non fugere, & tamen superno amore flagrare. Hinc est, quod plurimos cernimus (vt ita dixerim) in frigore calere. Vnde enim nonnulli inter terrenorum hominũ torpores positi supernæ spei desideriis inardescunt? Vnde inter frigida corda succensi sunt? nisi quia omnipotens Deus derelicta oua scit etiam in puluere calefacere, & frigoris pristini insensibilitate discussa per sensum spiritus vitalis animare, vt nequaquam iacentia in infimis torpeant, sed in viuis volatilibus versa, sese ad cælestia contemplando, id est, volando, suspendant?

Dionys. Areop. l. de diuin. nomin. c. 4 par. 1. Greg. l. 31 moral. c. 6. al. 7. resp. ex orig. pro peccatorũ. Isa. 65. Psal. 1.

PIG. Audire desidero quomodo in exemplis nostro factis tempore talia facta velis comprobare.

THEOL. In promptu responsum habeo. Anno proximè præterito mihi Decanus de Isni Constantiensis diœcesis presbyter verbo & exemplo

Sãcta virgo Bramidanula sollicitata ab amicis vt nuberet. Christo suã pudicitiam commendans. ab eo obtinuit vt ex hac vita migraret.

fidedignus narrauit; quòd in oppido Marckdorff vnde oriundus fuit, in præfata diœcesi consanguineam habuit iuuenculam Bramidanulam nomine, virginem pulcherrimam, & nuptui idoneam, quæ tamen diuina inspiratione contra morem consodalium & omnium suorum amicorum castitatis propositum firmauerat animo, ignorantibus multis. Venerunt igitur ad eam consanguinei, qui virginis, & suam parentelam dilatare statuerant, & eam molestabant, vt nuptui alicuius viri per thorum legitimè contrahẽdum assentiret. Quod illa renuit, dicens se Christo loco viri desponsatam, nec velle nubere alij. Cumque dietim instarent noti eius, præcipuè patruus vt nuberet, vocauit ipsa præfatum Decanum velut Dei sacerdotẽ, & ad eum ait: Quæso venerabilis Domine & amice patruo meo in hac mea extrema necessitate persuadere velitis, vt me Christo seruire in virginitate permittat, quia ita illud animo firmiter seruare deliberaui, ipse enim est principalior, patruus videlicet in quo hæc petitionis meæ residet difficultas. Cum autem hoc attentaret Decanus à patruo virginis, iste velut homo seculi respondit. Nequaquam hoc expedit; femina est, melius est vt nubat, quàm in verecũdiam nostri die proximo fornicaria pariat. Hoc respõsum cum virgo percepisset, nec amplius in homine huius vitæ se tueri speraret, ad sponsum suum Christum orationibus statim intensissimis confugit, & eidem domino suam pudicitiam, vt illæsa seruaretur commendauit, non dubitans eum multos modos habere in sua potentia, quibus eam custodiret, siue per vitam, siue per mortem, ad quę indifferens erat. Et ecce nutu Dei, licet prius fortis esset robore, statim infirmari virgo cœpit, & lecto decumbere, diuinaq; inspiratione se sẽsit in breui ab hac luce recipiẽdam.

Cumque

Cumque dictus Decanus gratia visitãdi infirmam accederet, mirans de inopinata infirmitate, illa lęto ac hilari vultu ei dixit. Domine vos & cognatos interpellaui, vt me in virginitatis proposito Christo seruire sineretis, id mihi denegastis; sed idem cui fidem seruaui me exaudiuit, clemẽtior existens quã vos, qui homines estis, noueritis enim quòd die proxima lætè moriar à Christo exaudita. Quo viso & audito proruperunt consanguinei in lacrymas, & sequenti die virgo Christi sanctè in eo obdormiuit qui est sponsus virginum. Sunt vix duo anni elapsi, quòd ad leucam vnam extra oppidum Columbariense, Basiliẽsis diœcesis, in loco qui V Vyle dicitur, in castro nobilis quidam cum legitima vxore sua ingenua residebat, secundum seculum quidem honestè conuersantes, sed in filia vnica quam habuerunt, potiùs humanam gloriam, quàm diuinum quęsisse videntur honorem. Abundabant enim diuitiis & amicorum copia, sed vnam prolem tantummodo habuerunt virginem, Annam nomine, iam nubilem, quia ætas, venustas corporis, & generis nobilitas ibi cõcordabant. Fuit autem puella à iuuentute deuota Deo, & gratiosa apud homines, pauperibus misericordissima, quindecim annorum circiter in ætate, quæ nunquam virum concupierat, sed virginitatis propositũ semper dilexerat. Solebat enim confiteri purè, & quãdo fratres nostri de Columbaria castrum intrauerunt, summæ deliciæ erant puellæ audire de diuinis exemplis loqui, & de verbis euangelicis. Verùm quia parentes totam sui generis parentelam in hac virgine vnica, si nuberet, sperabant succrescere, & protelari in longius in prole, victi successionis desiderio, quam sperabant nuptui traditam impręgnari, virginem prefatam cuidam nobili in coniugem promiserunt, &

Alia virgo Anna de Vyler idẽ à Deo obtinuit, & salua virginitate migrat ad sponsum suum cęlestem, eo die quo nuptijs erat copulanda.

contractum quantum poterant firmarunt, hoc dempto, quòd virginis nemo audebat quærere propositum, quod plus violentia quadam, quàm matura persuasione putabant emolliri posse. Præparabantur igitur in vestimentis, & in apparatu omnia futuris necessaria nuptijs, & ordinauerat quòd virgo die qua præsentari debuit marito, in domum cuiusdam nobilis viduæ poneretur, quæ consensum procuraret imminentibus nuptijs. Sed is qui in cælis est irrisit hæc fraudis commenta, cùm puellam, quam elegerat sibi, mundam habere voluit. Nam præcedentibus octo diebus ante diem nuptiarum condictarum virgo ignara fraudis febre corripitur, & lecto cœpit decumbere, dietimque intendente se morbo, vocatus est confessor nostræ portæ in Columbaria frater Petrus, vt confessione virginis audiret, sumptisq; ecclesiasticis sacramentis alijs per suum pastorem, vitæ interitus virgini propinquare videbatur. Volens autem mater puellæ amorem virginitatis in filia veriùs comprobare, ait: Quæso te filia charissima in veritate dicas iam proxima diuino examini, elegisne potius mori, quàm viuere, & maritum aliquem habere legitimum? Cui virgo respondit cum gaudio. Potius moriar. Quo facto deuotissimè virgo vita functa est, & in crastino, ea scilicet die, qua homini desponsata terreno præsentari ad carnis copulã debuit, Christus eam in sponsam sibi dilectam elegit, & cunctis flentibus vicinis & cognatis sepulta fuit. Cumque indumentis propriis exuta, funeralibus indui debuit, inuenta est tenera virgo in genibus callos, velut camelus, contraxisse duros ex genuflexionibus habitis in orationibus crebris. Verũ quia nihil est omniquaque, vel vix in hac vita perfectum, paulò post vitæ exitum dictæ virginis, apparuit ipsa virgo in nocte cuidam valde

Apparet dicta virgo sanctimoniali missam vnã flagitans, & tunicam suam melioré dari pauperibus.

valde deuotę ſanctimoniali, quę Gertrudis vocabatur in monaſterio de Subtilia ſito intra Columbariēſe oppidum, vidit iſta poſt ſe currentē quandam virginem mortuam, quam prius nūquam nouerat, à qua cùm quæreret, quæ eſſet. Reſpōdit defuncta. Ego ſum pridie defuncta Anna virgo de VVyler (ita caſtrum patris vocabatur) & vnius euchariſtiæ oblatione egeo, quam peto mihi celebrari obtineas à Priore fratrum prædicatorum. Tunicam autem meliorem, quam habui, matri dicas quæ me genuit, vt ob reuerentiam virginis benedictæ pauperibus eroget, & ita viſio diſparuit, & ſanctimonialis euigilauit. Cumq; nunquam de virgine prius audiſſet mentionem fieri, nec eiuſdem notitiam aut parentum haberet, erubuit viſionem alicui dicere; quæ dum altera nocte iteratō vidit, vt antea, & tūc compuncta, confeſſori ſuo fratri Ioanni VVolffhardi quæ percepit dixit; & ita animæ ſubuentum eſt, proūt virgo in viſione petiuit.

De zelo educandi fructum animarum, & virtutes, propria exempla caſtarum virginum ponuntur.

CAPIT. V.

Turbata domo formicæ ova ſtudioſè ſolent tollere, & ad nidum reportare. In hoc loco fidelitas magna, quā ad fructum habet propriū formicæ oſtēditur, dum perſecutionē paſſa in exterioribus, ne oua ſua lędantur, locis ea cōmendat tutioribus. In quo plurimum ſe elongat à ſtruthionis negligentia, quę oua ſua obliuiſcitur, nec quid de eis fiat curare videtur. Vnde de ea Iob trigeſimo nono dicitur. Struthio derelinquit in terra oua ſua, obliuiſcitur quod pes conculcet ea, aut beſtia agri conterat.

Vbi

Vbi Gregorius libro trigesimo primo moralium.

Gregor l. 31. mora. cap 7. alias 8. Quid in pede, nisi transitus operationis accipitur? Quid in agro, nisi mundus iste signatur? de quo in euangelio Dominus dicit. Ager autem est mundus.

Matt. 13 Quid in bestia, nisi antiquus hostis exprimitur, qui huius mundi rapinis insidians, humana quotidie morte satiatur? Struthio itaque oua sua deserens, obliuiscitur quòd pes conculcet ea, quia videlicet hypocritæ eos quos in conuersione filios generant, derelinquunt, & omnino non curant, ne aut exhortationis sollicitudine, aut disciplinę custodia destitutos prauorum operum exempla peruertant. Si enim oua quæ gignunt diligerent, nimirum metuerent ne quis ea * peruersa opera demõstrando calcaret. Vnde adhuc sub struthionis specie subditur.

omisi vo-culam per ex orig. Duratur ad filios quasi non sint sui. Quē enim charitatis gratia nõ infundit, proximum suum, etiamsi ipse hunc Deo genuit, extraneum respicit. Ita profectò sunt omnes hypocritæ, quorum videlicet mẽtes dum semper exteriora appetunt, intus insensibiles fiunt, & in cunctis quæ agunt dum sua semper expetunt, erga affectum proximi, nulla charitatis compassione molliscunt. Hinc beatus Iob, vt apud mentis suæ quietem faciliùs consisteret, Iob xxix. ait: Dicebamq;, in nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies. Vbi beatus Gregorius libro

Greg. l. 19 moral. c. 16. al. 24 decimo nono moralium dicit: Quid hoc loco per nidi nomen exprimitur, nisi tranquilla sedes fidei, qua vnusquisque infirmus nutritur? Multitudo quippe illa bonorum, quæ persecutionum temporibus fuerit deprehensa, nutrimentorum suorum dies quasi in nido, sicut in loco quietis, explere se credidit. Nam nisi sancta ecclesia infirmos quosq; filios nunc in nido pacis enutriret, Psalmista non

Psal. 83. diceret. Etenim passer inuenit sibi domum, & tur-

tur

tur nidum vbi reponat pullos suos. Iam quippe domum inuenit passer, quia æternum cæli habitaculum noster redemptor intrauit: & turtur nidum inuenit, quia sancta ecclesia amore conditoris affecta, crebris gemitibus vtitur, & velut nidum sibi pacatissimam fidei quietem construit, in qua crescentes filios, quasi * plumantes pullos, quousque ad superiora euolent, charitatis gremio calefactos fouet. Igitur quia tunc erunt qui pacis tempore se ad superna migrare, id est à nido euolare crediderunt, vox eorum beati Iob voce præuenitur, cùm ait: Dicebamque: In nidulo meo moriar. Inde Salomon Prouerb. xxvij dixit: Sicut auis transmigrans de nido suo, sic vir qui relinquit locũ suum. Vbi glossa. Sicut auis oua, vel pullos quos fouerat raptui exponit, sic virtutes in quibus proficiebat, qui deserit, immundis spiritibus prodit. Vnde dicit alibi: Si spiritus habentis potestatem ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris, quod est: Si tentatio diaboli insteterit tibi, ne à bono quod faciebas, desistas.

* orig. plumescentes.

Gloss. ord.

Eccle. 10.

PIG. Si ita res se habet, vt per Gregorianas indicasti sententias, quòd hypocrita oua pedibus ferarum committit, qui bona sua opera, vel spirituales filios quos genuit mundanorum hominum vitijs subijcit, ô quot hypocritas habemus nostro tempore, qui non imitantes nostrarum formicarum sollicitudinem, bonorum operum oua ad nidum diuinæ tuitionis, sed more struthionum crudelium sua oua derelinquunt debitorum operum.

THEOL. Benè & piè gemis, quia prælatos multarum diœcesum, & pastores monasteriorum multorum ita, heu, videmus facere, vt hi qui in medio seculi habitant, nullius religionis voto astricti maiorem sæpe ad animarum salutem zelum habere videantur, quàm hi, qui Eucharistię sacramento diuinissimo

nissimo per altaris officium dietim appropinquant. Fuerunt enim duæ virgines vterinæ sorores, virgines speciosæ meo tempore simul, vna in domo propemetas Constantiensis diœcesis versus Athesim, quarũ iunior Anna, senior verò Margareta vocabatur, de rusticano quidem genere genitæ si caro inspicitur, sed nobiles virtute, si morum bonitas pensatur. Iunior tantæ simplicitatis fuit in his quæ ad mundum pertinent, vt vix recolam sibi parem vidisse. Nam in numerandi arte qua infantes (vt ita dicam) propè triti sunt, vltra denarium nesciebat bene numerare, & tamen in his quæ ad deum attinẽt, multarum homiliarum sententias, & quicquid de necessitate ad veri Christiani rudimenta pertinet, vt de oratione dominica, de symbolo apostolorum, & de decalogo, & similibus nihil eam latebat, quia velut mundum animal, pectus virgineum talia die, & nocte ruminabat. Senior verò naturali ingenio, & quantum datum est intueri extrinsecus, in gratuitis iuniorem sororem moribus longè anteibat. Hæc primum existens nubilis, persecutiones plurimas sustinebat à quodam Christiano nobili solo nomine, sed reipsa tyranno, qui ipsam intuens esse pulchram facie, & prolificationi accommodam, velut seruam, quæ tamen libera re & ipsius cognomine erat, matrimonio copulare gestiebat, vt exinde seruos plures sibi coaceruaret. Renitebatur virgo deuota quantum valuit, quia virginitatem Deo in tenella ætate diuinitus inspirata dedicauerat. Insidiabatur è diuerso tyrannus domum virginis crebris iuuenculorum immissionibns perturbando, adeò, vt quadam vice, nisi diuinitus adiuta fuisset per fugam loci, ab apparitoribus præfati nobilis capi & vinculari debuit, quod dum in mariti cuiusdam copulam consentiret.

Duæ virgines simplices & castæ zelatrices animarum.

Hæc

Hæc tamen ità constanter dum in castitatis perseuerat proposito, tandem innuptiè residere permissa est sui tugurij, quod situabatur in villagio quodam tam desertis locis, & siluis propinquo, vt solum illud dicatur à vulgo, finis panis, scilicet, quia ibi nec hordeum pro iumentorum pabulo valet conualescere, ex algore niuialium montium æternorum propè iacentium. Accidit autem æstate quadam, vt festiua die vna valde inopinatè tempestas tam valida propè villagium insurgeret in aëre, vt vix similem se vidisse testetur virgo. aduexitque per torrentem, qui per villagium aliàs modestè solebat currere, tam ingentes lapides, vt in puncto nedum per inundantiam aquarum rapidarum iam tuguria pauperum euerti de proximo, sed etiam per lapides homines necari subitaneè & submergi deberent humana coniectura. In qua calamitate virgo res & corpora partipēdens, solū compatiebatur perituris animabus rusticanorum hominum; quos paulò rationabilius aliquando quàm bestias viderat viuere. Nam principaliter verebatur ex subitanea morte sine contritione morientes pœnas perpetuas ipso diuino iudicio esse luituros. Visis igitur his periculis dum sub suæ domus virgo stetit ianua, cucurrit motu velocissimo ad cellulam, vbi creatori meditabunda, orationum suffragia solebat, ante crucifixum quoddam sculptū, porrigere; quod valde diligebat. Illud enim summa cum festinātia arripuit, redeundoque contra aurā horridissimam crucifixum prefatū erexit, & magnis cum gemitibus ita orauit. Obsecro te clementissime Domine qui nos pretioso sanguine redemisti per crucem, tempestatem hanc in aëre & in terra, ita * temperare velis, vt imminuta nullius hominis perari.

Virgo sancta tempestatem lapidosam multos necaturā auertit oratione & imaginis Christi crucifixi oppositione.

a. b. tem-

hominis ad mortem nocumentum existat, de rebus alijs fortunæ, tua voluntas fiat. Et ecce in eodem puncto aura diuisa est in aere, & serenari cœpit, torrens vero illicò imminurus est. Et ita tanquam oua quædam tenera omnium hominum animas in loco prefato existentium hæc virgo, velut formica fidelissima, ad nidum quietis, orationis suę studio, reportauit. *PIG.* Scire cupio annè talium sanctarum virginum vitæ bono initio finalia postmodum cõcordassent. *THEOL.* Ambæ postmodum in oppidum imperiale quod Canapidona dicitur, vt facilius ibi pabulo diuini verbi in prędicationibus saginarentur, cum suis vtensilibus intrauerunt, & ibi primùm senior iam omnium ferè tentationum genere probata, nutrix, mater spiritualis, & genitrix facta est multarum virginum, sicq; febre prius correpta, tandem sanctè sumptis omnibus ecclesiasticis sacramentis fęliciter migrauit ad dominum. Deinde iunior, sed iam facta grandæua pari modo finem vitæ conclusit. Cùm autem ipsis viuentibus in eisdem partibus primò prædicarem, senior ad me gratia consilij ne deciperetur, venit: mihi historiam de crucifixi adoratione, de qua præmisi, texuit, & ánne aliquid superstitionis in opere cõmisisset, simplicò, vt puto, animo quæsiuit. Cùm enim eædem partes sint montuosæ, & communiter in montanis & Alpium habitationibus superstitiones sint multiplicatæ, audiens virgo prædicare contra superstitionum genera, timebat, sicut pia mens solebat facere, ne culpa ibi esset, vbi meritũ grande extitit, & ideo ne deciperetur in simili, à me, an licita essent talia humiliter quæsiuit. Viuit in eadem patria hodie virgo alia Elisabeth nomine, iam puto, quinquagenaria, quę in laboribus manuum suarum iunior existens victum acquisiuit tenuissimum, & in villagio vbi

Alia virgo cogitãs locũ adire vbi pestis non grassabatur,

vbi domicilium habet iam plurimis annis ægrota, necessariò de aliena stipe in sancta vita nutritur, sed rebus, vltrà quàm credi potest, paupercula est. Hæc cum iunior esset & valde simplex, & recta, sicuti & est hodie, videns quòd pestilentia epidimię multos in vicinio necaret, cogitauit in villagiũ certum mutare locum habitationis, vbi aëris infectio protunc non sentiebatur, timuit tamen illò, id est, illuc ire, dubitans an castitatis ibi custodes fortè haberet, cui multi insidiabantur. Vidit autem quadam die in oratione constituta, & fulmen quoddam magnum eidem loco immittebatur, & subitò innocenti incidit virgini, quòd epidimiæ morbus ibidem vastare deberet multos & adurere. Ita enim postmodum factum est, vt rei probauit euentus, & vt piè credo, ex multis alijs huius virginis sanctis operibus & instinctibus à spiritu bono mota fuit, vt sic in nidulo suo opera bona fouendo, creatori suo quietè seruiret.

signum videt quo intelligit etiam ibi grassaturam.

Herba, & earum fructus, & succus quid significent? De discenda sapientia à mirabilibus Dei in lignis & lapidibus per imagines naturaliter productas.

CAPIT. VI.

Cibi formicarum sunt fructus & herbarũ succi, quarum etiam partes separant, & cum eis ad nidum reuertuntur. Per fructus in sacro eloquio aliquando opera, nonnunquam verò delectatio, quæ veram sapientiam sequitur, designatur. Vnde saluator ait: A fructibus eorum cognoscetis eos. Et Ecclesiastici vicesimoquarto dicit sapientia æterna. Ego quasi

Matt. 7.

vitis

vitis fructificaui suauitatem odoris, & flores mei fructus honoris & honestatis. De huius fructus sapore anima gloriatur Canticorum secundo, vbi dicit: Sicut malus inter ligna siluarum, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius, quem desiderabam sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Et Prouerbiorum tertio. Beatus homo qui inuênit sapientiam, & cui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argenti, primi & purissimi fructus eius. Fructus enim iusti lignum vitæ, & qui suscipit animas Sapiens est, Prouerb. xj. Per herbas etiam scientia designatur, vnde sicut dicitur Iob xxxviij. Producet herbas virentes, scilicet Deus: Dicit beatus Gregorius lib. 29. moralium. Herbam aliquando, id est, scientiam atque doctrinam æternæ viriditatis accipimus, sicut per Hieremiam dicitur. Onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventos quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia nō erat herba. Hoc igitur loco quid aliud per virentes herbas, nisi sanctę doctrinæ scientiam, vel congruas operationes accipimus? Deserta igitur terra compluitur, vt ab ea virentes herbæ producantur, quia dum sanctæ prædicationis imbrem gentilitas percepit, & vitæ opera, & doctrinæ verba germinauit. Formicæ igitur tunc de fructibus vel succo herbarum edunt, quando prudentes quique fideles de rebus à Deo mirabiliter creatis, scientiam aliquam deuotè creatori seruiendi accipiunt. Effudit enim sapientia illa, per quam cuncta creata sunt, suam sapientiam super omnia opera sua, & super omnē carnem. vt dicitur Ecclesiastici primo.

Greg. l. 29. mora. c. 14. al. 18. Iere. 14.

PIG. Doce ergo quomodo in rebus mirabilibus vel creaturis quibuslibet sapientiam alicuius deuotionis aut bonæ operationis acquiramus.

THEOL. Credere debes, omnia à summo rerum cardine

cardine Deo creata prudentibus esse, qui debitè ea intuentur quasi quædam vestigia deum & diuina venandi: lucernas namque ad felicitatem acquirendam accensas, specula diuinæ sapientiæ, vasa scibilibus diuinis referta, digitos nobis summum bonum præmonstrantes, libros Dei sapientiam continentes, & velut famulos, vel nuncios supremi domini. Vnde cõtra eos qui talia in creaturis Dei non considerant dicitur Sapientiæ decimo tertio. Vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ videntur non potuerunt eum agnoscere qui est, neque operibus attẽdentes, agnouerunt quis esset artifex. Testis est horum qui dicit ad Rom. 1. Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius virtus, & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles, videlicet, philosophi. Sed insipientibus ista omnia per eorum abusum vertuntur in toxicum, & venenum: iuxta illud Sapientiæ xiiij. Creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationẽ animæ omnium hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. *PIG.* Da exempla aliqua specialia. *THEOL.* Sunt vix duodecim anni elapsi, quòd non multum à ciuitate Nurenbergensi in diœcesi Bambergensi, pomus creuit in loco campestri & communi, quæ multis annis, vt sequitur, in vigore permansit. Hæc autem arbor super omnia quę nostris audiuimus temporibus mirabilis conditionis extitit. Nam in ætatis principio, in vere videlicet, floruit, fronduit, & versus autumnũ more aliarum arborum poma fructificauit. Porrò annuatim in austerrima, & inclementissima hyeme semper, & soldm in nocte natiuitatis Christi, quando virgo virginum saluo integritatis flore Dei genuit filium, pomella virentia in quantitate artus vnius virilis

Arbor pomus sin gulis annis in nocte natiuitatis domini poma virẽtia protulit apud Nurenbergam.

digiti produxit. Est autem protunc patria ad duos menses antea, & post ad totidem, & esse soletniuibus profundis tecta, congelationibus clausa, & ventis rigidissimis perflata, & incommoda eadem omnia frutecta vna cum arboribus patiuntur eodem tempore. Stuporem autem augebat prodigij, quod nec antea, nec postea, sed duntaxat præfata nocte sacratissima pomella germinata sunt. Non enim sicut arbores hortenses ceteræ fimo nutriebatur, non circumfodiebatur sarculo, nec sepi circundabatur aliqua. Solebant propterea tempore annuo de ciuitate Nurenbergensi, & adiacentibus locis diœcesis Bambergensis plures * præfectorum fide dignissimi testes accurrere, & tota vigilare nocte, vt rei veritatem comprobarent. Est enim per omnia similis arbor in alio loco dictæ diœcesis. Vidi ego præsentari ad videndum in oppido Forchem dictæ diœcesis eiusdem pomi pomellum magistro ordinis nostri generali Bartholomæo Texerij. Fuerunt præterea tempore Constantiensis concilij in eodem plures viri fide digni, præsertim dominus Episcopus Rigensis doctor diuini & humani iuris reputatissimus, qui testes huiusmodi prodigij existentes, multos hæc credere fecerunt qui antea fidem de eo negabant penitus. Idem me præsente propositum est pari modo in loco Basilienſis concilij coram multis doctoribus sacræ paginæ, & iuris canonici, ac artistis, & philosophis. Nec ab aliquo audiui qui merè naturali hoc posset operi rationabiliter attribuere. Legi propterea in libro de vegetabilibus & plantis dominum Albertum naturæ totius secretarium, in quo nihil huiusmodi causæ potui inuenire. Et prout in priori concilio, scilicet Constantiensi, à quodam professore Theologię & artium valde deuoto percepi viuæ vocis oraculo, Dei sapientia

* f. præfatorum.

verisi-

verisimiliter ista fecit in loco rudis, & simplicis populi, vt in arbore oculis hominū prępposita faciliùs manuducerētur ad faciliùs & deuotiùs credendum articulos Christi natiuitatis, & humanitatis. Vidi prodigiū aliud hoc anno in antefata ciuitate Nurenbergēsi in materia quadam naturali & * lignea. Repertum est siquidem in quadam sylua lignum quoddam, quod vocant vulgariter, Masaros. In tabulas itaque eiusdem ligni arbor postquam per serram diuisa fuit, & polita, ac dolata æqualiter, mensa exinde formabatur quadrata, in qua claro aspectu distinctè apparuerunt valde variæ imagines, quarum quędam tam perfectę fuerunt, vt putasses à peritissimo pictore eas fuisse cōfectas: quædam verò solùm facies vel partes alias animalium diuersorum monstrabāt distinctissimè, vt puta, hominis, caniculi, virginum, & multarum rerum aliarum. Præostensa fuerat autem paulò antè hęc mensa imperatori Sigismundo viro oculatissimo, qui ligna suspicabatur arte colorum aliquorum linita esse per pictoris industriam. Verùm cùm eiusdem ligni tabula nondum in mensam formata, sed impolita ei fuisset allata, extracto cultello, eam sculpere ad profundum cœpit, & ibi primum didicit, à mirabili natura opus sine humana arte productum esse. A domino Bertholdo presbytero plurimùm literato, & deuoto, ac fide digno, qui in diœcesi Eistetensi aliquando inquisitor hæreticę prauitatis extiterat, hoc, quod sequitur audiui. Solebat hic multum superstitiosa odire & persequi, vtpote zelator fidei præcipuus. Audierat autem, quod quicunque ipsa die natiuitatis Christi, vel in vigilia, micas panis, quæ fideliū mensę supereressent quomodocunq; in incertum proijceret in aliquem hortum, non obstante quod ibi anteà flores, qui vocantur in Teu-

rest. pro lignearii.

Prodigiū ligni dolati imagines expressissimas referentis.

Micæ panis proiectæ in hortum die vel vigilia natiuitatis domini producūt certum florem.

thonico Ryngelbloem, nunquam creuissent, radicem fixissent, nec seminati essent, tamen sequenti proxima æstate flores præfati ibi germinarēt & florerent apertè. Probauit igitur hoc proprijs manibus prædictus dominus Bertholdus, & veritatem rei compertus est, ita flores creuisse, vt prædictum est. Sunt autem flores coloris crocei, quorum semen est quasi circularis figuræ. *PIC.* Quid, quæso, sentis de isto, & præcedenti prodigio?

THEOL. De vltimo si verum est, sicuti de primo nullam video fidei iacturam imminere, immo eam fidem promouere, qua credimus Christum florem stirpis Iesse ex tempore natum esse de intacta virgine sine humano semine; cui primum & vltimum de præfatis mirabilibus alludit. Medium autem mirum quod recitaui non tātopere apprecior, quia licet in materia ligni simile factū vix vel nunquam legerim; tamen certum est, quòd natura ad hoc sæpe laborat, & perficit imagines varias in materia minerali, vt in conchis, vel lapidibus præsertim pretiosis. Vide de hoc, si placet, dominum Albertum suo libro de mineralibus, vbi serpentes effigiatos in concha, faciem regis in marmore, tres facies in vno lapide qui est in capsa trium regum Coloniæ, & alia naturæ mirabilia refert, & causas horum assignat naturales, quę non multum faciunt ad nostrum propositum. Occurrit tamen inde nunc de antefata materia triplex præfatis exemplū simile. Primum quòd in Basilienſi concilio à viro valde fide digno archidiacono Barcinonēsi domino Ioanne de Polomar decretorum doctore egregio audiui pridie. Multorum, inquit, mercatorum relatione didici fide digna, qui in regno Granati fuerunt inter Saracenos, ibidem se vidisse arborem pomiferam, cuius fructus, qualitercunque incidatur, semper

Arbor apud Saracenos cuius poma incisa imaginē crucifixi referunt.

per in parte incisa imago crucifixi claro elucet aspectu. Præterea cùm sententias in vniuersitate V Vienn. de Magis
nensi legi venit illuc filius regis Portugalliæ domi- Sententiarum
nus Petrus cum exercitu nō minimo, iter arreptu-
rus (vt dicebatur) in terram sanctam. Ab huius igi-
tur militis prudentis & deuoti ore audiui, suo tem-
pore in terra Saracenorum circa Septam ciuitatem *Varij lapides in fonte reperti apud eosdem quibus inscripta erant mysteria fidei nostræ, & Aue Maria. Lapis qui quacunq; parte inspectus o. stendit in se Christi crucifixi imaginē, immundiciam mē struata non ferūs.*
(quā pater suus cœperat paulò antea in Saracenia)
in fonte quodam repertos esse lapides varios, qui-
bus vt videbatur, naturaliter insita erant nomina
nostra fidei, & incarnationis Christi, licet sparsim.
Nam in quibusdam literis Aue Maria, in alijs, gra-
tia plena, in quibusdam, Dominus tecum: & ita de
Christi, & Dei incarnatione similia plura claro le-
gebantur intuitu. Habet hodie Marchio Badensis
in nostra Teuthonia lapidem preciosum, & visu
pulchrum, qui in quacunque parte inspicitur, cui-
que Christi crucifixi imaginem distinctè in se ostē-
dit. Qui immunditiam menstruatæ adeo fugit, vt
à tali visus, statim caligine tetra in parte obducitur,
quæ tamen successiuè & succedentibus annis pau-
latim de se abscedit. Repertus autem fuit in quo-
dam agro à rurali viro ante non multos annos pri-
mitus, & ab eodem pro modico redemptus precio,
sed pro nūc inter suprema clenodia dicti Marchio-
nis reputatur. *PIG.* Cùm perfidi talia viderint,
quæ nulla naturali ratione videtur posse saluari, sed
soli miraculo ascribi, cur non crediderunt Christo,
colla sua eius iugo subdentes? *THEOL.* Cur
multi Iudæorum resuscitationem Lazari intuen-
tes, visum datum cœco, & solem videntes innatura-
liter eclipsari, non & crediderunt Christo, quę ma-
iora fuerunt? Haud dubium, per præfata mira Dei
misericordia gentes vocare videtur: sed multi (ait
Saluator) sunt vocati, pauci verò electi. Non (in- *Matt 20.*

Rom. 10. quit Apostolus) omnes obediunt euangelio, nec
2 Thes. 3. omnium est fides: Laus autem altissimo qui nos
1 Pet. 2. vocauit in admirabile lumen suæ fidei.

Senectus laudabilis quæ sit. De septem quæ sunt necessaria, vt senes discant si prius non didicerunt, & de magistro Francisco sene & deuoto Theologo.

CAPIT. VII.

HOc formicis præ alijs animalibus est proprium, quòd in maiori sua ætate virtute crescunt. Hoc etiam esse propriũ deberet viris religiosis; vt quanto seniores existunt in annis, tanto potiores esse deberent in virtutum donis. Quæ autem vires senis sint, has ita facundissimus describit Cassianus collatione secunda abbatis Moysi ex ore eiusdem. Sicut inquit, non sunt iuuenes omnes pari modo vel feruentes spiritu, vel disciplina, ac moribus optimis instituti; ita nec senes quidem cuncti vno modo vel perfecti possunt, vel probatissimi reperiri. Diuitiæ enim senum non sunt canitie capitis, sed industria iuuentutis, ac præteritorum laborum stipẽdijs metiendæ. Quæ enim non congregasti, inquit, in iuuentute, quomodo inuenies in senectute tua? Cani enim sunt sensus hominis, & senectus honorabilis vita immaculata. Et idcirco non omniũ seniorum, quorum capita canities * tegit, quosque vitæ longæuitas sola commendat, nobis sunt imitanda vestigia, vel sectandę traditiones, ac monita susciplenda, sed eorum quos laudabiliter vitam suam ac probatissimè comperimus in iuuentute signasse, nec præsumptionibus propriis, sed maiorũ traditionibus

Cassianus collat. 2. abbatis Moysi c. 13.

Eccl. 25.

Sap. 4.

vest. ex orig. pro tetigit.

bus institutos. *PIG.* Quid ergo seruare suades nobis qui iuuenes sumus, vt senes effecti, velut formicæ laudabiles virtutibus augeamur?

THEOL. Noueris septem vt discant necessaria senibus. Debent enim esse senilium vitiorum victores, mortem disposíti expectantes, corpore & animo bene gaudentes, sermone & moribus graues, auaritiæ & cupiditati resistentes, merito magni & locupletes, & Deo referre gratiarum actiones. Primo vitiorum senilium sint victores. Tentant enim senes quædam ægritudines, & vitia, quæ plerisque iuuenibus communia sunt. De quibus Innocentius de vilitate conditionis humanæ dicit. Frustra ad senectam ventum est, cùm repetas adolescentiam. Senectuti familiaris est loquacitas. Thesaurum in sepulchro ponit, qui senem hæredem facit. Senex facilè prouocatur, & difficilè reuocatur, citò credit, & tardè discredit. Tenax & cupidus, tristis & querulus, velox ad loquendum, tardus ad audiendum, laudat antiquos, & spernit modernos, vituperat præsentia, & commendat præterita, suspirat, & anxiatur, torpet & infirmatur. Audi poetam:

Septẽ necessaria senib⁹ qua per ordinẽ explicantur. 1.

Innocent. III. l. 1. de contemptu mundi c. 9.

Multa senem circumueniunt incommoda.

Horat. in arte poet. 2.

Secundò mors ab eis est disposítè expectanda. Ad quod beatus Cyprianus libro suo de duodecim abusionibus sic dicit. Quid supereſt vbi huius vitæ defectus appropiat? nihil aliud cogitare quàm quomodo futuræ aditus prosperitatis comprehendatur quisq; senex appetat. Iuuenibus enim incertus huius vitæ terminus instat, senibus verò cunctis maturior ex hac luce recessus. Cauendæ ergo sunt homini duæ particulæ, quę in illius carne non veterascunt, & totum hominem ad peccãdum trahunt, cor, videlicet, & lingua. Hinc Hugo de

Apud Cyprianum de 12 abusionibus seculi c. 2.

Hugo l 2. de claustro animæ c. 13. claustro animæ libro secundo. Inter abusiones huius seculi sola maior est senis obstinatio, qui morti proximus, mortis non abhorret aduentum, qui quasi ad ostium mundi huius positus, foris spectat, nec tamen vitæ præsentis attendit egressum, nec ingressum futuræ considerat: Audit nuncios mortis, & credere non vult eis. Tres sunt enim nuncij mortis, casus, infirmitas, & senectus. Casus dubia, infirmitas grauia, senectus certa nũciat. Casus nunciat mortem latẽtem, infirmitas apparentem, senectus præsentem: Ex incertitudine mortis timor, ex infirmitatis grauitate dolor, ex certitudine senectutis non obstinatio, sed afflictio & humilitas sequi debet. Tertiò senes esse debent cõuersatione & animo gaudentes, quia, vt ait Casiodorus in quadam epistola: Nihil est quod senectuti magis noceat, ac dies hominis abbreuiat, quã tristitia, lãguor animi, atque ira. Nihil enim est hilari senectute iocundius. Voluit hoc qui ait Prouerb. xvij. Animus gaudens ætatem floridam facit, spiritus tristis exsiccat ossa. Et ne hoc de seculi risu intelligatur, idcirco glossa ibidem dicit. Qui interna sancti spiritus consolatione lætatur, etiam bonæ actionis flore decoratur & fructum cœlestis præmij expectat. Qui verò tristitia seculi, quæ mortem operatur, angitur, pinguedinem charitatis in robore virtutum, quas exercere videtur habere nullatenus valet, sed quasi ossibus exsiccatis marcescit, quia in bonis, quæ facit, gloriã dilectionis amisit. Quartò senes oportet esse in sermone & moribus graues. Dicit beatus Augustinus in quodam sermone. Oportet vt senilis sermo non solùm sit grauis, sed etiã breuis. Et Chrysostomus super epistolam ad Hebræos dicit. Canicies tunc est venerabilis, quando ea gerit quæ caniciem decent: Cùm verò iuueniliter senex cõuersatur, plus iuue-

adieci ingressum ex orig.

3. Cassiodorus.

Gloss ord.

4.

Chrysost. homil. 7. in ep. ad Hebr.

nibus

nibus ridiculo erit. Ideo Cyprianus vbi suprà dicit. Plus omnibus religioni operam dare senibus conuenit, quos presentis seculi florida ætas transacta deserit. Quid stolidius fieri potest, si mens ad perfectionem festinare non contendit, quando totius corporis habitu senectute * confectus homo ad interitum properat, dum oculi caligant, aures grauiter audiunt, capilli fluunt, facies in pallorem mutatur, dentes lapsi numero minuuntur, cutis aresscit, flatus non suauiter olet, pectus suffocatur, tussis cachinnat, genua trepidant, talos & pedes tumor inflat, homo interior, qui * senescit, his omnibus aggrauatur, hæc omnia ruituram iamque domum corporis citò prænunciant. Quintò esse debent senes auaritiæ & cupiditatis inexpertes; quia teste beato Augustino in quodã sermone. Cũ cuncta vitia in sene senescant, sola auaritia iuuenescit. Et Seneca in libro de moribus. Monstro similis est auaritia senilis. Quid enim stultius est, vt dici solet, quàm via deficiente augere viaticũ? Sextò sint merito magni, & sapientia locupletes, secundum illud beati Augustini in quodam sermone. Infantia nostra innocentia sit, pueritia reuerentia, adolescentia patientia, iuuentus virtus, senium meritum, senectus nihil aliud, quàm canus sapiensq; intellectus. Et beatus Ambrosius in sermone de Pascha. Pascha Hebraicè dicitur trãsitus, vel profectus, scilicet quia per hoc mysterium de peioribus ad meliora transitur. Bonus transitus est de peccato transire ad iustitiam, de vitijs ad virtutes, de senectute ad infantiam: ad infantiam autem dixerim non ætatis sed simplicitatis. Ergo ætates quędam sunt meritorum. Nam & senectus morũ inuenitur in pueris, & innocentia infantium inuenitur in senibus. Septimò senes Deo referant gratiarum actiones debitas, quia

Apud Cypr. de 12. abus. c. 2.

rect. ex orig. pro connectus.

orig. qui nõ senescit 5.

Apud Aug. ser. 48. ad frat. in erem.

Apud Senec. in libel. de morib. 6.

Ambr. ser. 33.

7.

quia iuuentutem quæ fortis est ad vitia euaserunt: nam vt dicit Gregorius in Pastorali. Quibusdam sæpe magnitudo virtutis occasio fuit perditionis, vt cùm de confidentia virium inordinatè securi sunt, inopinatè per negligentiam morerentur. Hinc Ambrosius in Hexameron lib. primo. Quid naturâ accusas ô homo? Habet illa impedimenta quædam, senectutem, & infirmitatem: sed senectus quidem in bonis moribus dulcior, in consilijs subtilior, ad constantiam subeundæ mortis potior, ad reprimendas libidines fortior. Infirmitas corporis sobrietas mentis est. Inde Seneca in quadam epistola dixit: Gratias ago, non sentio in animo ætatis iniuriam, cùm sentiam in corpore tantùm: vitia & vitiorum ministeria senuerunt. Viget animus, & gaudet non * iustum sibi esse cum corpore: portus est aliquando, nunquam recusandus. Senem talem, vt spero, virum habere meruimus per magistrum ordinis nostri quendam iam longo tempore in recolendæ memoriæ magistro Francisco de Retza sacræ paginæ professore, qui in præclara vniuersitate VViennensi rexit nuper per triginta sex annos circiter. Hic enim suæ iuuentutis tempora non leuitatibus, sed dedit sapientiæ, quam tandem meruit possidere gradu & magisterio. Quo in tempore cœpit tam feruidè beatissimę virgini obsequi, vt secundum in nostra habuisse non videatur ætate. Quippe quandocunque nomen Dei genitricis in oratione aliena, vel in locutione cuiuspiam audiuit, statim salutationem angelicam in eius reuerentiam occultè dicere cœpit. Si eius vidit imaginem, idem fecit in quocunque loco: quamobrem etiam in omnibus locis dormitorij, cellę suæ, & chori, vbi conuersari solebat, iconiam rantę virginis poni procurauit. Horas de eadem virgine, quando non obligabatur,

Greg. in past. par. 4.

Ambr. l. 1 Hexaëm. c. 8.

Seneca ep. 26.

orig. multum.

Frãciscus de Retza mirum in modum addictus virgini Mariæ, et salutationis Angelicæ continuus recitator placidè obdormiuit in Domino.

gabatur, omittere nefas reputasset. Stipendiũ quod de lectura à duce Austrię habuit pingue, totum in ædificatione, reformatione, & deuota decoratione conuentuum pauperculorum ob reuerentiam virginis Dei expendit. Quandocunque Sabbatinis diebus inter doctores ordo legẽdi hunc tetigit, fuit thema textus quodcunque, pro medietate lectionis ad laudem Mariæ, tam aptè deflexit, vt stuperent frequenter, qui hæc audierunt. Et eodem tempore frequenter ex deuotione in tantas prorupit lacrymas, vt vix verba præ fletu intelligibilia scholæ formare posset. In orationibus præfatis, quas in magna multitudine quotidie perfecit, & in missarum deuotissimè à se celebratarum collectis de sæpefata virgine totum, quantum licuit, animum posseteus dedit, ita vt nullus ferè etiam amore hereos captus in mundana puella, tam sedulò tali obsequi visus sit, quantùm ille beatissimæ virgini: neque in his filij virginis eiusdem propria officia, & proprij corporis, aut ordinis neglexit debita: nam vsque ad vltimum suæ vitæ terminum, qui fuit circa octogesimum quartum annum abstinentiis, & ieiuniis operam dedit, nunquam in lecto, sed in maceracio in conuentu dormiuit, lanea ad carnem portauit, & silentio tam deditus fuit, vt nunquam vel rarissimè visus sit cum aliquo conuersari loquendo, nisi occupatus esset in vicariatus sui ordinis officio, aut tempore mensæ extra refertorium, sed protunc virtute eutrapeliæ vltrà quàm credi potest gratiosus omnibus fuit. Si de vno pulpito in libraria ad alia, vel si ad eandem intrando vel exeundo, si versus scholas ad cathedram aut de eadem retransitum fecit, statim interiecto tempore tantillo, ne talem perderet morulam, salutationem angelicam vocetenus multiplicauit. Collegit & scripsit tractatus

& libros

& libros de vitijs & virtutibus multum notabiles & magnos. Tandem autem super illo passu Pro-
Pro. 8. uerbiorum: Per me principes imperant, digressum faciens ob reuerentiam virginis, hanc antiphonam, quam ordo solenniter solet canere, scilicet, Salue regina exponere cœpit, ad stupore omnium hæc audientium, & in voluminibus tribus, quorum quodlibet quasi semibibliam continet, totum perfecit. Quod opus dum in crastino assumptionis Dei genitricis corrigeret, febre modica tactus, ad horam à labore stupidus cessauit quousque paroxysmus transiit. Quæ infirmitas dum ingraueſceret dictum, quadam die ad socium ait. Satis miror quid sibi hoc velit virgo beatissima, quod infrà suã octauam celeberrimam, & in suo occupatum opere ita me alterari permittit. Appropinquante igitur die natiuitatis beatæ virginis, in cella mihi deuotè confessus est sacramentaliter, & statim ad Eucharistiæ sacramentũ ipse peditando ad capellam sancti Martini se disposuit, missam ibi audiuit, & communicauit. Finitaque missa sacrum oleum petijt, & deuotè susscepit. Deinde ad cellam iterum ambulans in anteà ambulare nequit, sed proxima die in ipso videlicet natiuitatis festo virginis, integro aspectu atque auditu, ratione vtẽs clara, & spe optima agonyzare cœpit; agoniam autem præsentiens in salutationes angelicas more solito prorupit, & eadem cõtinuauit quo dum labia ex integro claudere nequiuit, semiclausis enim labijs angeli verba formauit balbutiendo, & ita finem vitæ fecit tam gratiosè, vt nullum signum horroris in viro iam mortuo videremus, qui præsentes fuimus, sed potius vultus hilaritas & gestus, aliis deuotionis gaudium in omnibus qui astabant, generabat.

Quid

Quid significent grana hordei vel frumenti, & quomodo Deus peccata grauia hodie grauiter aliquando punit fulmine, vel morte temporali, seu spoliatione.

CAPIT. VIII.

Grana frumenti eligunt, sed hordeum modicum curant, paleas nihil. Per frumentum electi Dei, vel bona opera, & alta: sed per hordeum inferiora opera, & per paleas mala designantur. Vnde super illud Iob 37. frumentum desiderat nubes, dicit beatus Gregorius libro vicesimo septimo moralium. Quid electi quique sunt, nisi frumenta Dei cœlestibus horreis recondenda? quę nunc in tritura areæ paleas tolerant, quia in hac purgatione sanctæ ecclesiæ mores contrarios reproborum portant, quousque internus * hæc agricola ventilabro iudicij dirimat, & in superna habitacula electos suos quasi munda iam grana suscipiens, æternis paleas ignibus tradat. Vnde bene per Ioannem dicitur. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igne inextinguibili. Sed hoc frumentum quousque ad perfectionem fructuum veniat, nubium pluuias expectat vt crescat, quia bonorum mens prædicantium verbis infunditur, ne ab humore charitatis desiderium carnalium sole siccetur. Hoc frumentū supernus agricola in mundo surgere, ac nubes desiderare conspexerat cùm dicebat. Messis quidem multa, operarij autem pauci; rogate autem dominum messis vt mittat operarios in messem suam.

cap. 19. al. 22.

a. b. hic. orig. hāc.

Matt. 3.

Qui

Qui igitur hîc frumentum, illic messis, qui verò hîc nubes, illic operarij vocantur, quia prædicatores sancti & nubes sunt & operarij: nubes videlicet per doctrinam, operarij, per vitam; nubes quia verbis influunt, operarij, quia non desinũt agere quod loquuntur. Et iterum super isto Iob xxxj. Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina, dicit beatus Gregorius libro vigesimo secundo. In frumento spirituale opus quod mentem reficit, in hordeo autem terrenarum rerum dispensatio figuratur: In qua sæpe dum seruire infirmis atque carnalibus cogimur, quasi sua iumentis alimenta præparamus, atque ipse nostrorum vsus operum quasi more hordei habet aliquid de admixtione palearum. *PIG.* Da exemplum aliquod.

Greg. l. 22. moral. c. vlt.

Decanus incõsultè publicèq; reprehen- confraternitates secularium in ordinibus mendicantiũ diuinitus punitur & emendatur.

THEOL. Est hodie & viuit dominus Ioannes decanus oppidi Isninẽsis de quo suprà cap. iiij. Huius tibi mẽtionem feci, qui mihi quod sequitur hoc anno recitauit. Cùm, inquit, de scholis redij iam iuuenis factus sacerdos, & prædicationis exercens officium, conspiceraui quòd religiosi de ordinibus mendicantium fraternitates quasdam haberẽt, quibus se seculares deuotè animo commendabant. Mihi autem hoc tanquam iuuenili & inexperto fatuo displicuit, & velut nouitas nociua hæc foret, in cancellis contra talia impegi publicè in ecclesia. Fui enim de numero, ait, eorum, de quibus beatus Hieronymus in epistola ad Paulinum dicit; qui quicquid dixerint, totum hoc esse legem Dei putant. Habuit protunc cõsanguineam veteranam, sed virginem multùm Deo deuotam, cui hæc displicuerunt. Vnde quadam die sacerdotem istum, qui pro frumento verbi Dei tribulos habere meruit, ita aggrediendo locuta est charitatiuè. Domine mi desidero vt fraternitates non calumnia inuadatis, præ-

Hier. in ep. ad Paulin. presbyt. de studio diuinæ scripturæ.

sertim

sertim in loco patenti: nam multa bona simplices ibi faciunt, & si bona ista vobis intrare non placet, placeat saltem tacere. Difficulter enim nos seculares bona aggredimur: quid igitur erit si pronis ad malum, licita prohibetis? Audiuit sacerdos, sed velut sermones delirantis feminæ. Cumque cœptam displicentiam, quam nouus & inexpertus animarum medicus hauserat, animo non relinqueret, vt debuit, redijt alia die sancta virgo, & cognato ait: Nisi destiteritis, periculum grande mihi videtur omnino vos inuadet. quod de propinquo vobis imminet: in genere mihi constat, sed in specie me latet: igitur vos emendetis; & ita recessit à viro. Et ecce altera die dum sacerdos sederet in domo lætè cum quodam suo consocio iuuene, venit tempestas inopinatè & insolita, fulmen emisit, & domum incendit, & à latere sacerdotis socium prædictum ad mortem percussit, secumque adustis vestimentis ad terram cecidit, vbi iacens se tandem viuum esse sensit, & socium expirasse. Ab eodem tempore virgines castas dilexit, cautiùs deinceps prædicauit, & tutor ac susceptor religiosorum omnium deuotus effectus est. *PIG.* Si ita Deus sæpè pœnis moneret errantes, fortassis multi resipiscerent à malè cœptis. *THEOL.* De hoc responsum Abrahæ accipe. Habent, inquit, Moysen & Prophetas, hos scilicet sequantur, & eis credant, quia si illos non audierint, neque si aliquis ex mortuis resurrexerit credent. Et tamen aliquotiens his non obstantibus mira Dei clementia ac pietas quosdam satis miraculosè ab errore reuocat. Nam in oppido Columbarum in Basiliēsi diœcesi hoc ipsum, quod in præsenti refero, accidit. Fuit & est consulatus ibidem nonnunquam satis grauis, & immisericors conuentibus & monasteriis, ac clero intra muros ciuita-

Luc. 16.

Murus cecidit super quo Religiosi mendicantes coacti fuerant pecuniam contribuere.

ciuitatis eiusdem residentiam habentibus. Venit igitur in mentem ciuibus & consulatui, & concluserunt vt murus ciuitatem ambiens per nouum antemurale muniretur per circuitum totius ciuitatis velut chlamyde quadam, quod opus diuisim debebat persolui à singulis artificum societatibus, quas * Zunstas vocant. Sed cum magnæ expensæ ad hoc exigerentur opus, coarctauit oppidum ipsum, monasteria & conuentus omnes tam mendicantium ordinum, quàm possessionatorum, vt pro sua rata partem murorum, sicut Zunstę persoluere deberent. Et exinde vt quisque sciret per quantum tractum spatij murus per eum erigi deberet, depingebantur in muro maiori ex opposito antemuralis erigendi certa signa pro singulis Zunstis, & monasterijs, vt sic palam videretur in quo loco cuiuslibet solutoris terminus & finis esset. Ciuitas autem ipsa seu oppidum de republica artifices & materiâ muri, ac ministros illius operis conducebat, & expensas primò horum omnium soluebat, sed postmodum paratam pecuniam à singulis recepit. Videntes hoc fratres nostri, & ordinũ Minorum, ac Eremitarum sancti Augustini, quia hi conuentus ibi habentur, allegabant se pauperes esse, & ineptos ad soluendum tale opus, etiam pro sua rata, immò canonicas sanctiones in contrarium suæ coactionis allegauerunt, sed apud rusticam gentem nihil profecerunt. Erectum est itaque antemurale, & signa primò posita, ac termini ciuibus sunt præfixi, & pro reddituatis monasterijs seu possessionatis, vt prędictum est; deinde pro trium mendicantium rata: postremò verò pro Zunstis secularium, seu artificum. Et postquàm opus ferè in circuitu perfectè erectum est (vt creditur) diuino & iusto Dei iudicio antemurale vsque ad fundum cecidit vna hora, solum

al. vbiq; Zunstas f. kunstas.

soltim pro illa precisè parte quę nomine mendicantium religiosorum erecta fuit, omnia verò quæ in antemurali prædicto per ciues possessionatos anteà, & per Zunstas soluta fuerunt, steterũt illibatè & illæsè, proùt ipse vidi, & multorum intuitus oculorum de hoc obstupefacti sunt. Oportuitque vt nollent, vellent, ciues lapsa de suo ærario reerigerent confusione ducti. Et ita duris hominibus pro frumento tribuli. & pro hordeo spinę ante corporis oculos palam creuerunt. Atque in eo in quo peccauerunt rei puniti sunt non minori, sed longè deteriori pœna. In eadem ciuitate, eodem tempore plures diuinitus puniti sunt morte temporali. Nam vinitores omnes, seu cultores vinearum dictæ ciuitatis tabernam habuerunt in latere muri cõuentus fratrum nostrorum, in cuius tabernæ area puteum fodere vinitores pro suo solatio affectabant, sed locum pro puteo habere nequiuerunt congruum, nisi angulum quendam dicti muri sibi vsurparent, quem angulum conuentus noster tanto tempore possederat, quòd de eius contrario non erat memoria. Renuentibus igitur fratribus dare locum anguli, prædicti consules dictæ ciuitatis se iudices constituerunt, in propria causa suspecti contra conuentum pro vinitoribus dictum angulum sententiauerunt. Quo gauisi vinitores puteum fodiebant in eodem loco cum lætitia magna, & marginibus lapideis ab imo in summum perfecerunt. Cumque læti in taberna vinitores iam die altera biberent, mancipium quoddam aquam haurire volens, negligentia sua de manu hydriam perdidit, quę deorsum in puteum ceciderat. Inuocatis igitur vinitoribus per funem vnus eorum in puteum submittebatur, vt hydriam reportaret, sed diuina permissione ibidem statim subitancè suffocatus expirauit.

Submerguntur vinitores vsurpãtes sibi partẽ muri Religiosorũ ad cõstruẽdũ puteũ.

Quo extracto, secundus vice prioris pro vrna capienda promittitur, & sicut primus suffocatus est statim. Cùm verò tertius per funem moderatè vsq; ad medium putei submissus esset, tanto horrore concussus est, vt clamans in fune retrahi se desideraret, & vitam is vix retinuit. Ex his autem ciues territi cladibus, quid mali egissent tardè satis in suis funeribus didicerunt. Punitus fuit insuper nostro tempore pro sua malitia non minus iustè, Dei permittente iudicio, quidã caupo in australi Franckonia. Viuit enim hodie prædo insignis VVolfenmayser nomine, qui licet iniustus sit, & infestus multis fuerit: tamen conditiones quasdam misericordiæ & iustitiæ habere solet ad eos quos captiuat: nam nullum captiuum cippo vel loris mancipat, nullum quæstionibus torquet, nec pœna corporali mulctat, sed paratam pecuniam, si apud aliquem reperit, eandem vi recipit, & expensas vsque ad proximum hospitium spoliato relinquit, siquè à se detentus equum, chlamydem, vestimenta vel arma meliora, quàm prædo, vel aliquis de suis defert, hæc cambiendo recipit, & sua, vel suorum viliora vice talium restituit, peiora videlicet pro melioribus; sic tamen quod nullum à se nudum recedere sinit. Fideles catholicæ fidei ipse Christianus, licet peccator, multum verbis diligit, fidei aduersarios odit, missarum solemnia quotidie, vbi potest, genibus flexis deuotè audiuit, sed aliquotiens non minùs spolijs intendit. Hunc longo tempore ciuitas Rotenburgẽsis in Franckonia velut publicum hostem, præsertim suæ reipublicæ, armis vbi potuit persequebatur, quæ omnia vsque hodie euaſit. Accidit autem die quadam, vt quidam Rotenburgensium cursor pedestris pecuniam eidem ciuitati afferret non modicam. Cumque harum pecuniarum

Insignis prædo quedã semina iustitiæ & misericordiæ retinẽs cauponẽ prodidit ab eo quẽ prodiderat suspendi curat.

baiulum

baiulum in hospitio publico caupo tabernarius recepisset timidum & pallidum, quæsiuit à cursore quid negotij haberet. Cui cursor secretò ait: Scio inimicũ nostrum V Volfenmayser de propinquo insidijs frequenter vti viarum, pecuniam dominis meis ciuibus affero; quæso iura, & fidem seruare velis mihi, me non tradendo, sed potiùs mihi viam, ne manus hostis incidam, dirigendo, Cui tabernarius. Securus esto, nam nocte hac securam tibi euadendi viam monstrabo. Credit innocens proditori, & mane versus diem cum proditore suo caupone iter arripuit, nam eadem nocte clam caupo prædoni antefato per nuncium intimauit, vt ad iter sibi præfixum mane indilatè veniret prædam sufficientem inuẽturus. Igitur mane prædo cauponem cum cursore reperit, quem vt pecuniam quam portabat pro dominis suis proijceret coẽgit, eumq; ita descripsit nudè, vt se proditum cursor palam videret, vnde obediuit inuitus, & ingemuit. Tunc prædo ad proditorem accessit, in collum eius ruit. & ad spoliatũ dixit. Ecce hic te mihi contra iura hospitis naturalia prodidit, dignus reuera est suspendio; è duobus vnum elige, aut ipse te laqueo suspendet, aut tu ipsum furcabis, & deinceps securus eris. Territus est de hoc primò cursor, sed vt vitã retineret propriam, proditorem potius laqueo suspendit. Postremò verò prædo ait deprædato. Pecuniam perdidisti me spoliante inimicos meos, ne timeas, tu in culpa non es, sed proditor qui pœnam iam luit suæ malitiæ. Tibi ergo scribam literam, & sigillabo, in qua te erga tuos conciues excusabo, & tecum quomodo actum sit clarè scribam. Dedit igitur iuxta solitum cursori, nescio quas expensas, literam eidem excusatoriam scripsit, vt promisit, & abire eum illæsum dimisit.

Humor carnalis concupiscentiæ quantum sit cauendus. De sancta virgine Coleta Clarissa. Quod fides hodie dilatatur in mundo. Et de sancta vita Catharinæ de Senis. De pœnitentia sancti Dominici.

CAPIT. IX.

Grana si sint humida, aut luto maculata, desiccant formicæ, vt fiant sicca & arida. Per grana enim opera, sed per humorem & lutum infectio & læsio nostrorum operum designatur, quæ non Deus, sed diabolus diligere & inquirere solet, vnde super isto Iob xl. Sub vmbra dormit, * Behemoth scilicet, in secreto * calami, in locis humentibus. Dicit beatus Gregorius libro trigesimo tertio moralium. Quid aliud locis humentibus, nisi luxuria designatur? vt & per calamum gloria superbiæ, & per loca humentia luxuria corporis exprimantur? Duo quippe sunt vitia, quæ humano generi immaniter dominantur, vnum videlicet spiritus, atque aliud carnis. Elatio namque spiritum erigit, luxuria carnē corrumpit. Antiquus itaque hostis humanum genus vel per elationem præcipitans, vel per luxuriam premens in secreto thalami, atque in locis humentibus dormit; quia damnatum hominem sub ditione dominationis suæ, aut per elationem spiritus, aut per carnis corruptionem tenet. Quosdam verò in vtroque possidet: quia cùm eos superbiæ spiritus eleuat, à * tumore suæ altitudinis nec verecundia corruptionis inclinat.] Fugit itaque Behemoth, dæmon scilicet, loca munda, arida, & ab humoribus vitiorum desiccata, quia ista spiritus bonus

al. Behemoth. vers. pro thalami. & infra. Gregor. l. 33. Mor. c. 3. al. 5.

vers. pro timore ex orig.

bonus diligit, malus odit. Vnde in euangelio veritas dicit, quòd spiritus exiens qui in locis aridis & inaquosis requiem nō inuenit, quia domum quam reliquerat vacuam, scopisque mundatam reperit, hanc multiplicior intrauit. Quia enim fluxa sit terra quę infunditur, loca arentia & inaquosa sunt corda iustorum, quæ per disciplinæ fortitudinem ab omni carnalis concupiscentię humore siccātur. Vnde hîc quoque adhuc vbi Behemoth dormiat iste necessariò demonstratur, cum protinus subditur: In locis humentibus. Loca namque humentia sunt terrenorum hominum mentes, quas humor carnalis concupiscentiæ, quia replet, fluidas facit, in quibus Behemoth iste iniquitatis suę vestigia tantò altius imprimit, quantò in eisdem mentibus pes transitus illius quasi in fluxa terra descendit. Loca quoque humentia sunt opera voluptuosa; pes quippe in arida terra non labitur, fixus verò in lubrica vix retinetur.] *PIG.* Quia vt iam video, hi velut prudentes formicæ grana humectata ad calorem solis deficcant, & mundificant, qui labore & industria suæ informationis animas & spiritus hominum in humoribus vitiorum iacentes ad Christi charitatem inflammant, an tales modò reperiantur doce per exemplum. *THEOL.* De hoc suprà libro secundo capit. primo tibi de magistro Vincentio manifestum exemplum tradidi. Cui hoc addo mirabile de sexu femineo & fragili. Viuit hodie in regno Franciæ, puto, soror Coleta nomine ordinis sanctæ Claræ virgo sancta & prudens: hæc quantas Deo animas suis sanctis exemplis acquisiuerit, & custodiuerit, norunt hi qui loca per eam reformata, & sua cooperatione fundata de nouo viderūt. Vnum igitur de multis refero, quod à solemni ambasiatore ducis Sabaudię ipse audiui

Mat. 12. Greg. ibid.

B. Coleta.

coram multis nobilibus in ciuitate Nurenbergensi, tempore congregationis principum Alemaniæ ad regem Romanorum Sigismundum, qui in causa fidei expectabatur in loco prædicto. Cum enim cancellarius summus eiusdem regis in concione multorum vitam sanctæ memoriæ Catharinæ de Senis, ordinis qui vocatur de pœnitentia sancti Dominici, laudaret, cuius legendam sub stilo magistri Raymundi dictatam se habere, & legere gloriabatur, & quanta Deus in conuertendo peccatores nostro tempore (sicut veritas est) per eandem virginem fecisset in Italia. Iam sermone priuato finito cœpit prædictus ambasiator ducis Sabaudiæ infrascripta recitare de sorore Coleta, quæ facta essent in Gallia. Viuit, inquit, nobiscum sub arctissima paupertatis regula tam magna cum deuotione, vt spectaculum facta sit Deo & hominibus. Nam circa comitatum Bibenensem ob reuerentiam sanctæ Claræ monasterium de nouo erectum nouiter extitit, cui dicta virgo in sororibus prouidere debuit. Igitur antequam ad plenum officinæ paratæ essent, nescio cuius negligentia missum est pro sancta virgine. Quæ cum loco appropinquauit, nondum sufficienter habitatione virginum perfecta, cogebatur in domo quadam honesta manere ad tempus cum suis sororibus, quæ dū perficeretur monasterium, & ex loco ad ecclesiam certis temporibus opus fuit vt exiret. Quod cum fieret, die quadam factus est concursus populi magnus, de quo singuli certatim gestiebant virginem videre tam sanctam. Erat pro tunc quidam vir dissolutus valde, mimus quodammodo & ioculator multorum, qui hæc intuens in medium pressuræ, vt fortasis iocum & solatium videntibus faceret, stando coram virgine sancta ita ait. O domina, si tantæ sanctitatis es, quantæ reputaris

S. Catharina de Senis.

1 Cor. 4.

S. Coleta virū valde dissolutum oratione subito conuertit vt ordinē FF. Minorū ingrederetur.

taris ab hoc populo, me sicut ceteros velis virum deuotum facere Deo. Cumque virgo huius hominis dissolutionem conspiceret, misericordia mota & compassione, eleuatis in cœlum luminibus pariter & manibus, sic orare breuiter & apertè cœpit. Deus qui omnia potest dignetur te sibi fidelem facere famulum. Quæ pura & syncera oratio tam fuit apud omnipotentem valida, vt ille mox diuina inspiratus gratia, & immutatus de turba gemebũdus abscederet, mũdum relinqueret & fœces eius. Nam statim ad reformatum locum fratrum ordinis Minorum arctissimè reformatorum cucurrit, peccata, quibus animam velut humoribus malis fœdauerat, confessus est, pœnitẽtiam susceptit, & ordinis frater effectus est. In quo proculdubio maius miraculum factum est, quàm si corporaliter defunctus resuscitari per virginem meruisset. *PIG.* Vtinam prædicatores verbi diuini multos modò haberemus circa terras infidelium, qui hoc modo animarum grana deficcarent à suis humorum facinoribus, & in aceruum, & cuneum ecclesiæ tales deferrent, sicuti hæc virgo circa dictum peccatorem fecisse dignoscitur. *THEOL.* Ecclesiam suam diuina clementia nunquam prædicatoribus sui verbi seminatione in toto destituit, sed per suos quos mittere solet seruos rigare semper consueuit. Absit vt Deus qui eam sui filij proprio cruore redemit, minus diligat, quàm synagogam olim, cui in extremis grauatam idololatriis per prophetas suos semper subuenit. Si enim gesta in Hispania, & Gallia per antedictum fratrem Vincentium memineris: si deniq; infinitam multitudinem peccatorum conuersam nuper in Italia per fratrem Bernardiuum ordinis Minorum virum deuotissimum, & prædicatorem excellentissimum attendere volueris, & similia, vi-

Vide Aug. tract. 72. in Ioan.

S. Bernardinus.

debis Deum non reliquisse plebem suam.
PIG. Terret me valde vnum de præsenti materia, quando videlicet audio & considero Turcos & Saracenos in quibusdã partibus tam potẽter regnare, & restringere Christi fidelem populum, ita vt iam plurima loca perfidi occupent in quibus fideles antea sedebant. *THEOL.* In fide te res hæc non tepidũ efficiet, sed confortet potius, si credis Christũ hæc, & suum Apostolum prædixisse. Nam Matthei vigesimo quarto veritas ait: Surgent pseudochristi & pseudoprophetę, & dabunt signa magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. In nouissimis (inquit Apostolus) diebus instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes. 2. Timot. iij. Et Matth. xxiiij. Christus ait: Multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos, & quoniam abũdabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsq; in finẽ, hic saluus erit. Et iterũ Luc. xviij. Filius hominis veniẽs, putas, inueniet fidem in terra? Præterea si ecclesia vna in parte per perfidos coangustatur, parte ex altera, scimus, dilatatur. Certum est etenim tẽpore Caroli Magni Hispaniarum regna ferè in toto Saracenis fuisse occupata, quæ modò (excepto solo regno Granatæ) Christi cultores sunt. Nouimus insuper vineam & ecclesiam Christi nostro tempore propagines expãdisse suos versus septẽtrionem, seu polum arcticum vltra regna Poloniæ, & intra latissimè. Nã ea quæ sequuntur à fidę dignis sæpe audiui, & satis nouiter diserti⁹ à reuerendissimo & deuotione ac literatura pleno domino Cardinali Iuliano sanctæ Sabinæ percepi. Anni enim tres vix elapsi quòd rex Poloniæ, VVadislaus nomine, mortuus est. Hic primum paganus extitit, & in infidelitatis cœcitate natus &
diu

diu nutritus, ſicuti & ſuorum vicinorum multi; preſſus autem tãdem bellis Chriſtianorum, & impugnatus per militiam Cruciferorum ordinis Teuthonicorum de Pruſsia, & ſtimulatus variis diuini verbi vocationibus, conuerſus eſt tandem, baptiſmum ſuſcepit deuotiſsimè, & deuotiùs cõtinuauit. Nam qui antea ignem elementarem coluit, poſtmodum Chriſtum veneratus eſt, & vſq; ad finem vitę ſuę adorauit. Huius exequię cùm in præſenti Baſilienſi concilio celebrarentur, & qui ſermonem præſente concione Concilij faceret, neſcio cuius negligentia, abeſſet, cœpit antedictus dominus Iulianus, qui in minoribus inſtitutus in Poloniam fuerat tranſmiſſus aliquando, ita referre. Mihi, inquit, patres optimi tanquam experto credite. Rex iſte cuius exequias celebramus eccleſię ſanctæ vltra quàm credi poteſt profuit ſuo tempore. Nam à tempore, quo Chriſtianiſmum ſuſcepit, vltra triginta milia paganorum ad lumen fidei conuerſa ſunt, ſeptem cathedrales eccleſias de nouo funditus pro neophytis erexit, & in * luco vbi perpetuus nutriebatur ignis & adorabatur, eccleſiam collegiatam deſtructo igne conſtruxit, & clerum tam in copioſo numero ibi auxit, vt die & nocte nulla hora, nullumque momentum exiſtat, in quo non per certos eccleſiæ miniſtros iugis laus altiſsimo perſoluatur. Tantò itaque Chriſti eccleſia verſus ſeptentrionem dilatata eſt, vt modò ordo Teuthonicorum prefatus nullum locum habeat aduerſus quem neceſſariò bellum ducat, & tamen certum eſt quòd paulò antea, etiam meo tempore, neceſſe fuit annuò perfidis pugnam porrigere.

Vladiſlaus Poloniæ rex conuerſus ad fidem eccleſiam in illis partibus ſeptẽtrionalibus valde ampliauit.

c. d. luto.

Quòd

Quòd in terrenis se nullus fundare debet. De præmunitis ad moriendum diuinis oraculis, & de non vindicando se in clero per laicos.

CAPIT. X.

GRana formicæ solerter colligunt, decorticant ne germinent, & secretè recondunt. In quo mira huius animalis videtur sagacitas. Si enim granum non decorticaret, vi pullulatiua manente, deorsum & in terram radicem submitteret, & crescens versus sursum in altum se nimis extolleret germinando, & virescendo, sicque in se virtute omni destitutum, vitæ alimentum non præberet, sed omnem ferè cassaret formicæ laborem præteritum. Hac industria carentia alia animalia, stulta in comparatione formicę videntur, quia illa grana coaceruatim integra, & non præcisa colligunt, & cum cibo vesci se putant solido, diuites, dimittuntur inanes. Sed formica ista vitans prouidè, esuriens implebitur bonis. Cum ceteræ bestiolæ se putant diuites, dimittuntur velut inanes. Vnde per hanc huius minuti animalis prouidentiam aptè designantur viri simplices, & recti, qui grana virtutum de proximorum vita legentes, eadem sequendo in opere, secreto loco abscondunt, ne germinare incipiant coram alienis oculis, & exinde gloriam quærentes vanam, virtutem & mercedem hîc amittant; sicuti stulti facere dignoscuntur, de quibus Iob quinto dicitur: Vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Super quo beatus Gregorius lib. vj. moralium dicit. Quasi firma radice stultus in terra figitur, qui totis desideriis in terreno amore soli-

Luc. 1.

Greg. l. 6. moral. c. 4.

solidatur. Vnde Cain primus ciuitatem in terra cõstruxisse describitur, vt apertè monstraretur, quia ipse in terra fundamentum posuit, qui à soliditate cælestis patriæ alienus fuerit. Quasi firma radice stultus attollitur, quando hic temporali prosperitate fulcitur, vt omne quod appetit, consequatur, aduersa nulla sustineat, contra infirmos sine repugnatione prævaleat, bene agentibus ex autoritate contradicat ad maiora cõmoda ex * peiori semper actione perueniat; vt vnde viam vitæ deserit, inde ad tempus felicior viuat. Bene ergo dicitur, Ego vidi stultum firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Pulchritudini quippe stulti maledicere, est eius gloriam ex considerata damnatione iudicare, quia eô atrocitis in tormentis obruitur, quô altitis in peccatis * eleuatur, quia transit quod extollitur, permanet quod punitur. Qui honoratur in via, in peruentione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerem peruenit, qui per præsentis vitæ prospera ad interitum tendit.]

reſt. ex orig. pro priori.

reſt. ex orig. pro elabitur.

FIG. Da peto, exemplum de aliquo, qui grana virtutum de area huius seculi eligere nouerit, & eadem ab hominum oculis occultando, atque ne in gloriam inanem germinent, ea præscindere, & decorticare sciuerit. *THEOL.* Miles, de quo suprà lib. 1. cap. vltimo, & lib. 4. cap. 3. tibi retuli Boarus, talis, vt opinor, extitit, qui perfectionis, quæ fecit opera, ita occultare nouit, vt extrinsecus puer huius mundi specietenus esse videretur, qui tamen vanam gloriam & eius pompas pro viribus fugit, vnde etiam diuina ei misericordia dedit, vt longè ante eius ab hac luce decessum, vt se prædisponeret, vocari diuinitus meruit. Nam proüt ab eius ore percepi, postquam se resignatis vitiorum turbis diuino obsequio per secreta deuotionis exercitia

Boarus miles in omni virtutũ genere clarus, mortis ſuæ tempus reuelatione didicit.

attritus

attritus dedicasset, venit nox, in cuius medio, vt more solito Christo gratias de sua passione meditando perageret, surrexit, & deuotioni solitæ in castri sui quadâ turri sequestrata à locis aliis, prout licuit, vacabat, qua finita se in lectum reponere cœpit. Tunc statim eo clarè vigilante vox venit, quæ trinis circiter vicibus ita insonuit. Post quinque annos omnino morieris. Obstupuit autem ex hoc miles, & an somnium esset, territus cœpit ambigere, sed quia veré se vigilasse didicit. nec quisquam secum fuit in commodo vbi iacuit, nec in propinquo habitatio erat vnde vox audiri posset aliena, rem cum admiratione mente diù reuoluit, litteratos desuper secretò quæsiuit, & ad me tandem venit. Cum autem me scirem nec prophetam, nec prophetæ filium, ad securiorem partem conuertere cœpi diuinum, vt credo, oraculum. Rimari eum iussi propriam conscientiam super vitam iuuentutis tempore ductam, ánne exercitus ducendo monasteria læserit, & pauperes indebitè; & si sic, vtrum restitutiones fecisset, & in similibus informaui virum, qui tamen, vt protunc sensi, alios suæ animæ medicos dudum secutus est, & vt suasi humiliter obtemperabat mihi. Tandem autem dei tironi sic concluſi. An à deo hæc vox fuerit affirmare non audeo, sed scio Christum omnem præmonuisse hominem. Vigilate, inquit, quia nescitis
Mat. 25. diem nec horam. Idcirco modis vobis possibilibus vos ad mortem disponatis, & ita decipi non poteritis in eo quod veritas ipsa iubet. Finitis autem annis & infra eorum curricula vltrà quàm credebatur miles Christi corpus castigabat, & animam disponebat: Nam licet alligatus esset quodam fidelitatis vinculo, & astrictus obsequiis cuiusdam terreni principis, cui famulabatur fideliter regendo rempubli-

publicam, tamen in iudiciis iustus, in pauperes misericors, in æquales gratiosus, & clero multùm fuit gratiosus, corpus atterebat nocturno tempore flagellis, macerabat ieiunijs, vigilijs, & abstinentijs, & idem domabat cilicio, desuper aureis de die tectus militum insignijs. In vestitu superbia nulla, sed potiùs in comparatione ad commilitones clericus esse videbatur. Vbi potuit verbum dei legit auidissimè, audiuit sollicitius, & diuinissimum sacramentum Eucharistiæ recepit sæpe, sed quô potuit occultius. Quotidie attentè & studiosè pro suis pauperibus, & rusticanis hominibus preces ad Deum fudit tanquam proprijs pro parentibus, se dicens (prout ab ore suo audiui) de eorundem labore victitare, & ideo credere se ad vicem rependendam reciprocè multum obligari. *Ob hinc quicquid facere cum Deo potuit vel omittere, ad hoc se inclinauit semper, vt cum nullo nobili guerras intraret, ne sui pauperes læderentur. Cumque tota Bauaria, Rethia, Svveuia, & Franckonia multo tempore litium diuersarum, incendijs villarum vastarentur & cædibus hominũ, in quibus princeps cui miles iste seruiebat, vt præmissi, ex vna parte principalis extitit, tamen tam prudenter Christi tiro se ex vtrisque & in aduersis partibus armatorum gerebat, vt nullus militi subditus in domo aut corpore damnum sentirit per totum decursum guerrarum, sed semper in pace subditi eius quieuerunt. Colligauerunt præterea paulò antea multi nobiles se in vnam societatem & amicitiam cum lifria quadam apertè, de quorum numero idem miles etiam fuit. Huiusmodi enim insignia in figurâ auis, vel alterius argentei vel aurei animalis ob pacem seruandam continuatiis aliquotiens milites, & militares deferre solent in Alemania. Accidit autem prope eadem tempo-

*i. ob hoc.

ra, vt

Prudēter auertit nobiles ne clerum inuadant.

ra, vt Canonici cuiusdam cathedralis ecclesiæ in nobilium eorundem partibus malè & scandalosè viuerent, sicut, heu, in Alemania satis consuetum est. Offensi sunt in talium vita plurimum quidam nobiles, & consilium habere cœperunt inter se, quomodo clerum vna dierum inuaderent, & humiliarent aliqualiter. Variis autem variè ad quæsita respondentibus, miles vbi sibi locus loquendi dabatur, ita pro suo voto respondit. Agnosco, inquit, clerū se malè regere, de quo merito dolere debemus, sed ipsi scimus intra nostra territoria, & in nobiliū cœtu quosdam esse raptores, vsurarios manifestos, & adulteros; in nobis, quæso, primò vindictam fa-

Psal. 149

ciamus in nationibus, & increpationes in populis, quo facto, deliberemus quid fiendum sit de clericis. Hoc audito, omnes deinceps de clero siluerunt, quia multi se in similibus vitiis, aut suos esse reos agnouerunt. Interea iam finitis prope annis, de quibus oraculum insonuerat, quędam persona militi affinitate coniunctissima in facinus quoddam infamiæ nimis cecidit, quam quia miles velut se dilexerat, tristitia cordis vulneratus est adeo, vt mihi diceret die quadam secretè. Mori, ait, in bello, & perfodi iaculis die vna pluries leue mihi foret in comparatione huius mali, quod illatum est per nequissimum virum meæ amicæ, nollem tamen, etsi valerem, reo & nocenti nocere iniustè, Deus sibi parcat. Tunc ego subintuli: Domine fortassis patientia & æquanimitas hæc tolerandi pro Deo, qui maiora his sustulit, mors, de qua vocem audiuistis dudum, esse potest. Respondit, * quia mors famæ inclementior est nece corporea. Paulò autem postea cœpit secta hæreticorum in Bohemia manu armata loca patriæ militis & aliorum inuadere, aduersus quam sectam nobiles Franckonię, & adia-

Videtur aliquid deesse.

cen-

centium partiũ nobilium & fidelium armaturam collegerunt, & eandem, quia hyems instabat, pro nutriendis quotidianis guerris contra hæreticos ad vicina loca Bohemiæ transmiserunt, militemq̃ prefatum in exercitu eodem pro capitaneo (quia animo bellicosissimus erat) pro exercitu posuerunt: vbi cum * armaturę fideliter præesset, intra- *Armatura pro exercitu.*
uit exercitum pestis epidimiæ, quæ plurimos consumpsit, & dictum militem sumptis ab eo ecclesiasticis sacramentis, ab hoc nequam seculo migrare feliciter fecit, vt ita cum merito mortis duplicis, famæ scilicet, & corporis verificaretur vocatio quę præcessit diuina.

Per quinque remedia labor aliquis facilitatur etiam spiritualis. De horrentibus Christi sacramenta recipere, De sanctæ Christinæ meritis eius die morienti, & de bona morte multorum qui publica iustitia plectuntur.

CAPIT. XI.

Formicæ arte multiplici onera sibi faciunt portabiliora, vt sic in labore perseuerent. Laboriosissimum enim est animalium. Idcirco laboriosè victum quæritat, repertum per micas minutatim portat. Et ideo Isidorus etymol. lib xij. cap. iij. dicit. Formica dicta est ab eo quòd ferat micas, id est, grana farris. Vnde Ouidius in Meta.

*Grande * opus exiguo formicas ore gerentes.* *Ouid. l. 7. Metamo.*

Et quamuis labor huius minuti animalis sit grandis & varius, tamen oneris mole & laboris multitudine vix vnquam frangitur, quia aut onus, si impro- *orig. onus.*

improportionatū est, diuidit, aut alteri partem concedit, aut si grande est, nunc antè, nunc retro recuruat, & gerit modo pedibus, modo ore, siue retrogradè, siue facietenus ferat, vsque ad finem introducti oneris diuersa sub arte perseuerat. In quo reuerâ nobis segniter agētibus torporem acidiæ multum accusat, & virtutem perseuerantiæ commendat. Vade, ait Sapiens, ô Piger, ad formicam. In diuinis igitur operibus quibus nunc alimoniam in cælo sumendam colligimus, non inertes, sed indefessè laboremus, varia opera virtutū diuersis temporibus pro tædio vitando sumamus, nec vnquam à cœptis bonis desistamus. Ad quod hortatur beatus Augustinus sic libro de virginitate. Diuersis seminibus pectoris tui tolles semen, nunc alimoniis mediocribus, nunc ieiuniis parcioribus, lectione, opere, prece, vt mutatio laboris induciæ sint quietis. Sunt enim quinque per quæ in Christi obsequio arte quadam onus laboris facilitatur, videlicet, operum variatio, collaborantis intuitio, orationis admixtio, pro peccatis satisfactio, & beatitudinis augmentatio. De primo beatum Augustinum audisti. De secundo dicit beatus Gregorius libro moralium quinto. Non deseres in labore persistere, quia subleuatio laboris est visio collaborantis. De tertio in vitas patrum legimus. Cum enim beatus Antonius in eremo tædio afficeretur, dixit: Domine volo saluus fieri, & non permittunt me cogitationes meæ. Et surgens exiuit foras, viditq; quendam sedentem atque operantem (angelus enim Dei erat) deinde surgentem & orantem; & dixit ei. Sic fac & saluus eris. De quarto ait beatus Bernardus in sermone quodam. Causam laboris homo cogitet in labore, vt ipsa ei pœna quàm patitur, culpam pro qua patitur repræsentet. De vltimo autem

Prou. 6.

August.

Quinque laborem reddunt facilem.

Greg. l. 5. moral. c. 5. al. 3.

Bernard.

autem dicit beatus Hieronymus in quadam epistola. Nullus labor durus, nullum tempus longum videri debet, quo gloria æternitatis acquiritur. Nã, inquit Apostolus, non sunt condignę passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Hanc artem facilitandi Christi onera docere voluit dominus quando Matthæi 11. ait: Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Hic obijcit Rabanus & soluit. Quomodo, inquit, iugum Christi suaue, cùm suprà dictum est: Arcta est via quæ ducit ad vitam: Sed quod angusto initio incipitur, processu temporis ineffabili dilectionis dulcedine dilatatur.] Meliusque beatus Augustinus horum causam assignans in de verbis domini, sic obijcit & concludit. Qui iugum domini intrepida ceruice subierunt, tam difficilia pericula patiuntur, vt non à laboribus ad quietem, sed à quiete ad laborem *vocati videantur. Sed profectò adest spiritus sanctus, qui in exterioris hominis corruptione renouat hominem interiorem de die in diem, & gustata requie spirituali, in affluentia deliciarum Dei, in spe futuræ beatitudinis omnia præsentia delinit aspera, & omnia grauia releuat.] Et postquam ostendit quòd maxima incommoda sustinẽt mundani homines ex amore terrenorum, sic concludit: Omnia sæua & immania prorsus facilia, & penè nulla efficit amor: Quantò ergò facilius ad veram beatitudinem charitas facit, quod ad miseriam quantum potuit cupiditas fecit?] *PIC.* De perseuerantibus ergo in diuino labore aliqua producas exempla. *THEOL.* Donum perseuerantiæ non in vitę principio, sed in eius comprobatur termino. Multi bene inchoant, & malè perseuerant.

Hieron. *Rom. 8.* *Rabanus super Matt. 11.* *Matth. 7.* *Aug. ser. 9. de verb. Domini.* *rect. ex orig. pro vocari.* *August. ibidem.*

E diuerso quidam malo inchoato principio, fine bono concludunt. Hoc donum tantæ dignitatis est, & arduitatis iuxta sancti doctoris rudimenta, vt sub nullius cadat merito proprio, licet oratione facta pro se piè & continuè impetrari possit, quia meritum, iustitiæ, oratio verò siue impetratio diuinæ misericordiæ innititur. Et pro his exempla hodie diuersa habemus. Fuit nostro tempore rex Romanorum Rupertus, de quo suprà capitul. iij. huius mentionem fecimus, qui ante sui electionem re, & nomine clemens extitit, & post diutina & sancta sua opera in letali quadam infirmitate propè à dæmone victus occubuit. Nam infirmitatem grauem incidit, & sumpto eucharistiæ sacramento se dietim ab sanctæ vnctionis oleo callidè ne reciperet, subtraxit. Hauserat enim, vbi nescio, diabolicum hunc instinctum (vt videbatur) quo quidam superstitiosissimè credunt, se post huiusmodi sacramenti susceptionem omnino migrare oportere. Distulit igitur princeps recipere sacramentũ propter mortis periculum. Et doctores diuini & humani iuris, quos semper dilexit, verbis virum hortabantur, & sibi suadebant ne omnino * desineret tam salubre animæ & corporis antidotum. Obtinuerunt tamen tandem illi diuina arridente gratia intentum: cumque præsentibus litteratis clericis inungeretur princeps, & orationes quæ de sanitate sonant vtriusque hominis multiplicarentur, ait satis alacriter. Reuerâ si hoc sacramentum sciuissem tantum pro vtroque valuisse homine, quemadmodum iam audio, dudum ipsum deuotissimè postulassem. Fuit enim litteratus satis; qui conualescens postmodum multis annis Romanum gubernabat sanctè imperium, & tandem feliciter perseuerans in bonis operibus vita functus est. Tempore quo artes

Thom. 2. 2. q. vlt. ar. 9.

Rupertus Imp. extremam vnctionẽ ex vana persuasione differens, fermè à dæmone victus occubuit.

f. differret.

artes primùm in vniuersitate V Viennensi audiui, fuit ibidem virgo deuota ordinis canonicorum regularium, quæ Deo primùm, deinde beatæ Christinæ virgini sedulè obsequia præstitit ieiuniis & orationibus, sancta ministeria, præsertim in festo dictæ virginis satis multiplicauit, & pro dono perseuerantiæ, atque vt (si fieri deceret) in ipsius sanctæ martyris festo ab hac luce tempore migraret sæpe orauit. Nec despexit dominus preces ancillæ suæ; nam eadem die multis elapsis annis mortua est feliciter, & (vt in domino confido) cum sancta virgine Christina locum æternæ retributionis intrauit. Hæc cùm nobis in loco capituli prior noster V Viennésis vir prudens & deuotus, qui virginem nouerat pro spirituali solatio recitauit, multis iuuenibus fratribus & senibus materiam deuotionis ad Dei sanctos non modicam ministrauit. In principio Basilienſis Concilij insignis quidam fur per publicam iustitiã detentus est, & fraudis suæ commenta detegebat multimoda. Sententiatus igitur ad mortem in iudicio, purè & sacramentaliter confessus est cuidam viro religioso, non modica enim subtraxerat, & in vestimentis homo magni generis videbatur, & exinde multis familiaris effectus fuerat. Cùm igitur de ciuitate duceretur versus locum patibuli, quod satis distat, per totum spatium itineris in magna multitudine populi tam alacriter incedebat, & hilari vultu, immo iocundus verbis & nutibus adeo, vt eum sponsæ ad thalamum præsentandum putasses, læto vultu sibi notos inuocauit, & orauit, vt pro eo ad deum intercederent. In via alta voce canebat metra quædam vulgaria & deuota, quæ dudum didicerat, & in stuporem omnium mentes conuertit. Cumque lictor eum sursum in scala sub furca deberet ducere, ita furcando

Virgo S. Christina valde deuota die festo illi, vt petiuerat, mortua est.

Fur ad suspendii ductus, magna cũ latitia mortẽ peccatis satis debitam excipit.

ait: Quæso mihi respondeas: Quid quęso comedisti hodie, vt tam lætus hodie moriaris? parem enim tui nunquam habui: vnde ergo tibi hæc, quam in deum habes, fiducia? Cui ille respondit. Scio me grauiter deum offendisse, credo me deinde remissionem meorum facinorum per pœnitentiæ sacramentum recepisse, quia experior mihi displicere quòd creatorem meum offendi; & si fas esset me mortem euadere, tamen emẽdationis propositum omninò fortiter retentare vellem, quod etiam pro præsenti gero; sed scio, non expedit vt euadam mortem, nimis enim offendi deum & homines, quare iustè morior, & meam voluntatem diuinæ iustitiæ in hoc conformo, hæc considerans, nunquid lętus mori debeo? Diutius enim viuendo fortasis in taberna occiderer meis in peccatis: quod autem hoc malum hactenus euasi, donũ Dei est, nõ meritum: igitur deo gratias ago. Ascendit ergo lignum supplicij, & laqueo vita reo recepta cum perseuerantiæ patentibus signis. *PIG.* Ego puto quod tales prędestinati esse videntur, & tali supplicio per diuinam clementiam velut modo aptiori regnum cælorum intrare compelluntur. *THEOL.* Idem mecum sæpe non iudicando, sed meditando de hoc tacitus consideraui, quia multos qui vitæ fuerunt dissolutissimæ, nec vlla via compesci poterant à suis malitiis, vidi ad veram contritionem quantum in exterioribus datum est iudicare, compungi, & plexos morte publica, deuotè migrare. E diuerso multos vidimus per preces, aut pecuniã à morte quam meruerant per iudices varios, libertati condonatos, quos postmodum experti sumus fuisse deteriores quàm anteà: Difficile enim est consueta relinquere.

Facinorosis prodesse quod supplicio afficiatur à iudice.

Hyems

Hyems, & æstas quid significent moraliter. De vitanda acedia, & quod non oportet terreri de morte subitanea bonorum hominum in quibus bona vita præcessit.

CAPIT. XII.

Hyeme quiescunt formicæ, & tunc cibo fruuntur ætate præcollecto. Vnde Prouerb. 30. Formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi. Per hyemem, in qua non est tempus seminandi, & arandi futura beatitudinis vita designatur. Vnde saluator suos prænonuit loquens de die iudicij quando Matthæi xxiiij. ait: Orate vt non fiat fuga vestra hyeme vel sabbato, quia scilicet (vt beatus Hieronymus ibidem dicit) in altero duritia frigoris prohibet ad solitudines pergere, & in mõtibus, deserrisque latitare, in altero autem transgressio legis est.] Per æstatem verò quando metendi, laborandi, & seminandi tempus est, & laboris præsens vita intelligitur, propter quod Salomon Prouerb. vj. dicit. Vade ad formicam, ô piger, & considera vias eius, & disce sapientiam, parat æstate cibum sibi, & congregat in messe, quod comedat. Et iterum ibidem. Si impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longè fugiet à te. Quò contrà (vt beatus Augustinus de conflictu vitiorum, & vbi torpor & ignauia dicunt) Si lectioni, continuato studio, semper insistis, oculorum caliginem incuris: Si indesinenter lacrymas fundis, ipsos etiam oculos amittis: Si protelatis vigilijs psalmorum censum persoluis, insaniam capitis acquiris: Si quotidiano labore te conficis, ad opus spirituale non

Hieron in c. 24. Matth.

Apud Augustin. de conflict. vit. & virt. c. 13.

Bernard. consurgis.] Aduersus quæ beati Bernardi imitandum est consilium, quo in epistola quadam dicit: Cum te acedia vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, atque desistere à studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahi post te Iesum obsecrans. Teste enim Cassiano de institu. monachorum. Experimento compertum est atque probatum, acediæ ita impugnationem non declinando fugiendam, sed resistendo superandam.]

Cassian. l. 10. de instit. monach. c. vlt.

PIG. Scisne aliquos viros, vel de femineo sexu aliquas, de quibus præsumenda sit sollicitudo laboris, quam tantopere commendant sancti?

THEOL. De vtroque sexu plures, vt spero, noui. Viuebat nostro tempore in Nurenbergensi conuentu pater quidam Eberhardus nomine, qui prioratus officio ibidem me præcessit. Hic primum sacerdos secularis extitit, & vt mundum euaderet immundum, nostrum ordinem intrauit, ieiunia regularia, quæ per dimidium ferè annum durant, strictè seruauit, dies prope nulla fuit intra viginti annorum spacia in qua mane summo missam deuotè celebrare negligeret, & postea vsque ad prandij tempus audientiæ confessionum in porta non insisteret, aut animarum consiliis: Fuit enim vir multum maturus, & prudentia præditus, licet linguæ præpeditioris esset. Habuit hic vir gratiam lacrymarum tam abundè, vt de simili non audierim. Nam omni nocte finitis matutinis (quibus semper interfuit) tempus obseruauit, quo fratres omnes de priuatis orationibus, & meditationibus suis ecclesiam exeundo, dormitorium intrauerunt. Quo facto angulum aliquem elegit ecclesiæ, in quo se reponens, tam amarè cœpit flere, & illud per dimidiam prope horam continuare, velut si infans aut puer foret matrem propriam deplorans: Eiula-

Eberhardus Prior Prædic. Nurenb. strenuus in bonis operibus.

tus

tus & voces tam gemebundè emisit, vt vix tam duri fuisset pectoris, qui virum audiendo lacrymas continere potuisset. Mirabar de hoc sæpius, præsertim cùm eum nouerim esse multum virilem, & animosissimę complexionis, vndè quotidianę prouenirent lacrymæ: verùm quia impeditioris linguæ fuit, non tamen imperitus literis, id quod prędicando vocetenus facere non valuit, exhortãdo scriptis, & priuatis monitis fideliter suppleuit. Nam eo procurante, & per sua monita, ac studijs, in diuersis parochialibus ecclesiis vbi fames & caristia fuit diuini verbi, ibi perpetua beneficia & officia prædicationis fundari procurauit, & vt dotarétur in eisdem sufficiẽter in libris & victu prędicatores ordinauit, tandemq; ex fletu & scripturis visu vtroque oculo orbatus est; & quia sic missam celebrare nequiuit, idcirco quotidie ferè, aut frequenter in hebdomada deuotè sumere consueuit sacramẽtum Eucharistiæ. Tandem verò vita functus, in abũdantia sepulchrũ ingressus est, & (vt credo) cum copia meritorum: Bonorum enim laborum, teste scriptura, glorioſus est fructus. *PIG.* Virum noui, & amplius quàm expresisti laudis in eo fuerunt opera, quæ continuauit vsq; ad extrema. Sed vnum est tantũmodò quod me multos q; terruit, mors, videlicet, subitanea, quã passus est. Nam nocte post matutinas ambulans in alto transitu tabularum, quibus fouea cellarij tegebatur, pede non bene fixo in præceps deorsum ruit, & statim confracto cerebro spiritum tradidit. *THEOL.* Nihil noui hic accidit. Nam ante decennium nostri ordinis frater Thomas capellanus & confessor sororum deuotissimarum in Steinbacho, Basilienſis diœcesis vir per omnia laudabilis, tamen nescio quid operis perficere vellet in summitate ædificij, ita de sub ecclesię ibidem tecto cecidit,

Sap. 3.

De eiusd. morte subitanea nõ esse timendum.

Thomas quidã ord. Prad. vir valde laudabilis subita morte obijt.

Sacerdos ord. Rhodiensium Iohannitarū post deportatā in processione eucharistiæ mox obijt.

cecidit, & statim expirauit. Paulò anteà in Argentina apud ordinem Iohannitarum de Rhodis, quidā dicti ordinis sacerdos vltra quàm dici potest deuotus, eucharistię sacramentum postquam die solēni eiusdem in processione publica reuerenter (vt moris est) circumportasset, mox deposita monstrantia finem viuendi dedit. Nam hi tres viri omnes tātam duxerunt vitam, vt specula virtutum proximis exstiterint vsque ad vitæ suæ vltima. Terror subitaneę mortis & vbi vita mala præcesſit ad literam omnium terribilium terribilissimum est in hac vita; de quibus Iob xxj dicitur. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descēdunt. Qualis ille fuerit, qui Lucæ xij ad se dixit: Anima habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te; quæ autem congregasti, cuius erunt? Eadem nocte (vt Gregorius dicit xxij. moralium) sublatus est qui multa tempora fuerat præstolatus, vt scilicet qui in lōgum sibi subsidia colligendo prospiceret, subsequentem diē vel vnum minimè videret.] Qualis etiam Nabal fuit, vir diues, malitiosus, & pessimus, quem Deus percussit, & mortuus est. j. Reg xxv. Sed subitanea mors vbi vita bona præcesſit, sæpe beneficium est, & timenda nullatenus. Audi de hoc beatum Augustinum de * disciplina christiana sic dicentem: Quid est quod vis habere bonam mortem? quotidie rogas, bonam mortem det mihi deus. Dicis. Auertat Deus à me malam mortem. Mori malè times, viuere malè non times. Plus igitur times mortem tuam, quàm vitam. Corrige malè viuere; quia non potest malè mori, qui bene vixit.] Tuam præterea quæstionem beatus Augustinus lib. 1. de ciuitate Dei cap. xj. etiam rationabiliter soluit. Dicebant

Quibus timenda sit mors subitanea.

Gregor. l. 22 moral. c. 2.

Quibus non sit timenda. rest. pro vita. Aug. l de discip. Ch. c. 2.

bant enim pagani contra Christianos: Multi multarum mortium fœda varietate consumpti sunt. Respondet Augustinus. Hoc si ægrè ferendum est, omnibus qui in hanc vitam procreati sunt commune est. Hoc scio, neminem fuisse mortuum qui non fuerat aliquando moriturus. Finis autem vitæ tam longam, quàm breuem vitam hoc idem fecit. Quid autem interest quo mortis genere vita ista finiatur, quando ille, cui finitur, iterum mori non cogitur? Cùm autem vnicuique mortalium sub quotidianis huius vitæ casibus innumerabiles mortes quodammodo comminentur, quandiu incertum est quænam earum ventura sit: quæro vtrum satius sit vnã perpeti moriendo, an omnes timere viuendo? Sed aliud est quod carnis sensus infirmiter pauidus fugit, aliud quod mentis ratio diligenter enucleata conuincit. Mors mala putanda non est, quam bona vita præcesserit, neque enim facit malam mortem, nisi quod sequitur mortem. Non itaque multùm curandum est eis qui necessariò morituri sunt quid accidit vt moriantur, sed moriendo, quò ire cogantur. Hæc ille. Notare enim debes, quòd mortis mora plus habet pœnæ, quàm mors ipsa, & mortem timere crudelius est ipsa morte. Vnde Ouidius lib. epistolarum. *Aug. l. 1. de ciuit. dei c. 11.*

Occurrunt animo pereundi mille figuræ,
Morsq; minus pœnæ, quàm mora mortis habet. *Ouid in ep. Ariadnes ad Theseum.*

Et Seneca lib. iij. declam. Crudelius est, quàm mori, semper timere mortem. Similiter idem de naturalibus quæstionibus lib. vj. Si fulmen effugeris, repetet te gladius, petet lapis, petet bellum. Maximum ex periculis sed speciosissimum fulmen est tecum, si sensum mortis tuæ celeritas infinita præueniet. Hinc Prosper lib. epigrammaton. *Seneca.* *Prosp. lib. epig. in fine.*

Ferro,

rest. ex orig pro ardore.

*Ferro, peste, fame, vinclis, * algore, calore,*
Mille modis miseros mors rapit una homines.

Seneca de remed. fortuit. in principio.

Et iterum Seneca de remediis fortunæ. Sensus dicit. Morieris. Ratio respondet. Ista est hominis natura, non pœna. Sensus dicit: Decollaberis. Ratio. Quid interest an cessim moriar, an punctim?] Sunt tamen tres causæ, cur Deus bonos subitò mori permittit, videlicet, vt parati semper simus: vt de vita, etiamsi bona apparet, non præsumamus: Et vt iudicia Dei timeamus. De primo dicit beatus Augustinus in epistola quadam. Latet vltimus dies, vt obseruarétur omnes dies. Serò parantur remedia, cùm mortis imminent pericula. De secundo idem dicit. Vigilare debet omnis Christianus, ne eum imparatum inueniat domini aduentus. Imparatum autem inueniet dies illa, quem imparatum inueniet suæ vitæ vltimus dies.] De tertio dicit idem lib. ij. de doctrina Christiana. Timor de futura morte mentem necessariò concutit, & quasi clauatos carnis omnes motus ligno crucis affigit.

Tres causæ cur de⁹ bonos subitò mori finit.

Aug. ep. 80.

Idem l. 2. de doctr. Christ. c. 7.

Finis libri quarti.

Liber

Liber Quintus.

DE MALEFICIS ET EORVM DECEPTIONIBVS.

Colores diuersi quid in sacra scriptura significent. Quòd tribus modis deluduntur hominũ mentes, & de nocturnis exercitibus & equitibus, quid in bono, vel in malo significent.

CAPITVLVM I.

VLTIMO loco per libellum quintum sub formicarum proprietatibus de maleficis & eorum deceptionibus concludere restat. *Sunt autem formicæ in coloribus variæ, quia quædam nigræ, aliæ rufæ, aut pallidæ.* Per colores autem talium varia conditio vitiorum potest intelligi; quamuis ipsa animalia de se bona sint, sicuti omnes Dei creaturæ. Sicut enim per albedinem, & cãdorem vestium secundum beatum Gregorium, virtutum puritas, & munditia, ita per colores declinantes ab albedine secundum maius & minus vitiorum fœculentia, sacro testante eloquio, consueuit accipi. Hinc est quòd beatus Ioannes vidit in Apocalypsi vj. sub quatuor coloribus equorum vnum nigrum. Nam primus albus, secundus rufus, tertius niger, & quartus pallidus fuisse describitur: vbi per album Christi caro purissima: per rufum,

1 Tim. 4. Greg. homil. 21. & 29. in euang. dicit gaudiũ & solẽnitatẽ mẽtis designare. a. b. m. fœlicitas.

rufum, qui ſub ſpecie religionis, vel virtutis homines decipiunt: per nigrum, qui manifeſta habent vitia: & per pallidum ad modum mortis colorati perſecutores bonorum ſecundum gloſſam debent intelligi. Inſeſſores verò equorum talium trium, tres differentias dæmonum tales malos regentes homines deſignant: quia omnes malorum hominum huius vitæ acies informantur & ducuntur per certos dæmones. *PIG.* Deſidero igitur noſcere primò, quot modis, & qualiter malefici, & ſuperſtitioſi ſibiſque ſimiles regũtur, equitantur, & dementantur per dæmones, quos non ambigo in vitiis eſſe varios, & malitia carbonibus nigriores, iuxta illud Threnorum iiij. Denigrata eſt ſuper carbones facies eorum, & non ſunt cogniti in plateis.

Colligitur ex gloſſa ord.

THEOL. Humanus animus in huius vitæ exilio mole preſſus corporis, & captus in eiuſdem ergaſtulo, multimodis phantaſiis deluditur, de quibus dicetur in ſequentibus. Quantum tamen præſentibus ſufficit, tres poſſunt occurrere interiorum, vel exteriorum apparentiæ ſenſuum raræ, & admirabiles. Quidam enim vigilando vident mira ex diuina gratia: alij per cerebri vitia: & alij ex dæmonis aſtutia. Per primum conſtituuntur quidam prophetæ: per ſecundum decipiuntur tales maniaci: & per tertium deluduntur multi dæmoniacè. De primis latè dictum eſt lib. * ij. præcedenti. Contingit tamen quo'd magnis peccatoribus Dei clementia aliquando oſtendit animarum pœnas, quas hic manendo demeruerunt habere in vita alia. De ſecundis certum eſt dominum Albertum legentibus in tertio libro de ſomno & vigilia; & Auicennam, & Galenum in ſuis medicinalibus, quod ex vitio, & debilitate cerebri, & ex melancholia varia infirmitas, quam vocant maniam, contrahitur naturaliter,

Tres modi quibus mira videntur.

vel. pro ij.

liter, sine dæmonis opere, per quam multa apparent homini quæ in re nulla sunt, sed in imaginatione, & phantasia tantummodo. De tertio autem sunt exempla innumera quomodo deluduntur sensus hominum per dæmones. *PIG.* Audiuimus aliquando ab antiquioribus, eos, vt asserebant, vidisse nocturno tempore exercitus velut armatorum in variis apparêtiis armorum, equorum, rhedarum, & similium; quid hoc veritatis habeat edoceri cupio. *THEOL.* Monstra talia aliquando bella futura prænosticant. Aliquãndo per hoc dæmones, incautos decipiunt. Aliquãndo etiam quales sint malorum pœnæ innuunt; de quibus omnibus exempla habemus tam in sacra scriptura, quàm alibi. Nam Iosue v. quando primò terram promissionis ad capiendum Hierico intrauerat, vidit virum in agro stantem contra se, & euaginatum tenentem gladium: quo respõdente quòd princeps esset à Deo missus ad regendum Israel exercitum; Iosue lapsus in terram virum, veriùs Dei angelum, veneratus est. Sic & ij. Machab. iij. cùm Heliodorus mente spoliandi templum, idem introisset, apparuit quidam equus terribilem habens insessorem optimis indumentis adornatus, isque Heliodoro impetu priores calces elisit, qui etiam insidebat videbatur arma habere aurea. Alij etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu, qui circunstetterunt eum, & ex vtraque parte flagellabant eum sine intermissione multis plagis. Sicque etiam ibidem v. ante immanissimam persecutionem Israel factam per Antiochum dicitur: Contigit per vniuersam Hierosolymorum ciuitatem videri diebus quadraginta per aëra equites discurrentes, inauratas stolas habentes, & hastis quasi

Acies in aëre visæ.

quasi coire armatis, & cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum iactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra conuerti. Et ibidem iam finita persecutione, cum Iudas Machabęus in prælio consisteret, apparuerunt aduersariis de cœlo viri in equis, frenis aureis decorum ducatum Iudæis præstantes, de quibus duo Machabęum medium habentes, armis suis circumseptum, incolumem conseruabant. Ibidemque xj. Procedente Iuda cum suis in aliud bellũ * Ierosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Et capitulo vltimo ibidem vidit Oniam & Hieremiam sibi gladiũ porrigentem pro victoria. Sic etiam territo famulo Helisei qui vidit Syros montem circundare in infinita multitudine, oratione facta vt oculi famuli aperirentur, vidit idem montem plenum equorum & curruum igneorum in circuitu Helisei, vnde & dixerat: Noli timere, plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis. iiij. Reg. vj. Similia legimus de visis armatorum exercitibus in aëre ante euersionem vltimam Hierosolymorum factam per Titum & Vespasianum. Nam Iosephus lib. 7. de bello Iudaico dicit de eodem. Supra ciuitatem sidus stetit gladio simile, & per annum perseuerauit cometes. Ante solis occasum visi sunt * in aëre ferrei currus totis regionibus, & armatæ acies circunfusę, & plura ibi ponit similia. Similiter ante effusum sanguinem Christianorum tempore Gothorum vel Lõgobardorum in Italia visæ sunt præfatę acies, vt refert beatus Gregorius in homilia super illud Lucæ xxj. Erunt signa in sole & luna. Priusquam, inquit, Italia

2 Mach. 10.

vest. ex script. pro Israelis.

Ioseph. l. 7 de bello Iud. c. 12.

orig. per inane ser. vi.

Gregor. hom. 1. in Euang.

lia gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsum, qui postea humani generis fusus est, sanguinem, *coruscantem. Ex quibus iam liquet exercituum apparentias Dei nutu futuras guerrarum mala præferre, vt his aut spes victoriæ apud eos qui meruerunt, acquiratur; aut à malignis hominibus pœna diuina agnoscatur; aut apud bonos & innocentes patientiæ scutum cõtra infausta arripiatur, quæ omnia Dei mumera sunt à thesauro diuinæ prouidentiæ huic mundo transmissa. Præterea eo tempore quo regno Bohemiæ & adiacẽtibus sibi partibus per diuersarum sectarum tam in fide, honore, & rebus, ac hominum cædibus iactura grauissima imminebat, proüt multis Germaniæ episcopis præsentibus in Nurenberga à domino Petro episcopo Augustensi viro fidedigno audiui, circa metas regni præfati nocturno tempore versus vallem quandam auditi sunt clamores, & congressiones equestriũ virorum. Induti variis coloribus visi sunt sæpius. Quidam enim equorum insessores rubeis, alij nigris, & similibus erant induti coloribus. Stupebant ex his plurimi, & diuersi variè hæc interpretabantur. Fuerunt protunc duo armigeri audaces satis in castro non multum distanti à loco monstrorum, qui omnino scire volentes quid veritatis sibi visa prætenderent, nocte quadam versus vallem vbi solita videre consp exerunt, iter arripiunt. Antequam autem his appropinquare auderent, compunctus vnus dixit alteri. Sufficiat nobis ista vidisse, ego his non approximabo, dictum est veterum: cum talibus nullum debere iocari. Quem alter velut pauidum increpans, equum pupugit, & cum eo congressu omnibus antedictis exercitibus appropinquauit, de quibus vnus egredies caput audaci illi amputauit, & ad suos redijt. Quo viso,

orig. coruscantes.

In quem finem apparent exercitus cælestes.

Nocturnæ congressiones equitũ in finibus regni Bohemiæ, ad quas miles quidã temerariè appropinquãs mox decollatur.

Cum portentis nemo iocãdum.

viso, ille qui timidus substiterat fugam inijt, & funesta noua nunciauit. In crastino autem truncatus reperitur, & caput, sed in valle vbi acies visa fuerant nullius hominis, vel equi vestigium repertum est, sed tantummodo in lutosis locis signa quędam, & vestigia auium visa sunt. Præterea pictoré quendam in ecclesia nostra Columbarienſi laborantem habuimus, infirmitatibus tribus læsum. Nam in colore, mortuo videbatur similior quàm viuenti, semisurdus fuit auditu, & multum in lingua balbutiens. Quas infirmitates cùm audissem sibi per quoddam phantasma inflictas, à pictore quę seqūtur ipse audiui. Cùm, inquit, iunior in taberna cum socijs versus noctem conuixissem, nocte tetra solus iter arripui accinctus gladio, & versus villam aliam (quam mihi nominauit) properaui. Visum est autem mihi cùm essem inter vineas quædam terribilia obuiare, non in ipso itinere, sed prope viam, quo facto de itinere salij, gladium eduxi, & versus locum phantasmatis iuuenili fatuitate, & vini calore animatus percussi in incertum. Cùm autem neminem viderem, in ipso ictu, aërem, nescio quem, me pertranseuntem sensi, quo statim infectus, quas in me videtis infirmitates trinas contraxi. Tempore etiam quo sacri imperij electores in causis fidei pro bonis regni Boemiæ dietam in Nurenberga celebrarent, conuenerunt in eadem materia quadam die simul vno in commodo vel conclaui multi episcopi, & tam sacræ paginæ, quàm canonici iuris quidam doctores. Ibi enim Archiepiscopus Maguntinus fuit, episcopi Herbipolenſis, Augustenſis, & si bené memoror, Bambergenſis, & ego inter hos inferior & minimus. Secluſis igitur secularibus post finem tractatus fidei, dominus Maguntinus, de quo præmisi, vir magnę industrię, & fide dignus, coram

Fictor noctu in phantasma gladio irruere volens tripli-ci infirmitate percutitur.

præfatis,

præfatis, quod sequitur, recitauit. Nominauit enim nobis quẽdam Rheni sibi bene notũ militem, cuius protunc filius viuebat, qui miles super omnes penè inferioris Alemaniæ nobiles semper extiterat minus in rebus bellicis imperterritus; gerebat autem, & patiebatur nonnunquam propter suam animositatem, vel fortitudinem ab alijs graues guerras, propter quas nõ semper de die, sed nocturno tempore ad loca sibi commodosa equitare solebat. Hic igitur quadam nocte coassumptis famulis per siluam circa Rhenum equitare voluit, & principium eiusdem intrauit. Antequam verò finem siluæ haberent, vltra quam campus latus iacebat, prout moris est eorum qui verentur insidias, præmisit famulum, vt in termino siluæ videret annè in campo insidiæ aliquæ essent, luna enim splendente, velastris lucentibus hæc videri poterant. Famulus igitur cùm per arborum ramos exploraret commissum, vidit per campi longitudinem exercitum satis mirabilem appropinquare in equis. Quo viso, considerata nunciauit militi, qui ait. Stemus ad modicum, quia verisimile est, pro huius exercitus posterior custodia subsecuturos alios, ad hos properabimus, & an inimici sint quipræcesserunt, an amici experiemur, nec paucos timebimus. Deinde morula transacta de silua cum suis miles recessit, in campum venit, & neminem, nisi quendam equestrem in equo sedentem, & in manu alium ducentem equum eminus sequentem suos, intuitus est. Ad hunc cùm miles veniſſet, quis esset quęsiuit in hæc verba: Nunquid tu cocus meus es? ita enim sibi à longinquo videbatur: paulo etiam anteà cocus eiusdem militis vita functus fuerat. Qui respondit. Sum domine. Quid (ait miles) hic facis? & qui sunt hi qui præcesserunt? Cui

Nobilis quidã nocturnos reperit exercitus & à coco suo defuncto ex Germania Hierosolymam vna die deducitur, & reducitur.

defunctus respondit. Domine hi qui præcedunt, sunt nobiles & armigeri tales & tales (multos enim nomine expressit proprio) quos oportet, & me cum eis, ista nocte esse Hierosolymis, quia hæc pœna nostra est. Et miles iterum. Quid sibi vult equus iste quem ducis nullo insidente? Ad vestrum, respondit, obsequium erit, si mecum ad terram sanctam venire velitis. Securus estote, per fidem Christianam, recedendo, & reuertendo vos viuum reducam, si meis obtemperabitis monitis. Tunc miles ait: Diebus meis mira attentaui, his hoc addam etiam mirabile. Dissuadentibus igitur illud famulis, de equo proprio miles prosilijt, defuncti equum ascendit, & ab oculis famulorum vterque equester substractus est. Sequenti autem die famulis iuxta dictum expectantibus, miles & defunctus redierunt ad locum vbi primùm conuenerant. Tunc defunctus militi ait. Ne phantasma omninò fictum illa fuisse credatis, duo, quæ vobis do rara, reseruate in mei memoriam, vnde protulit mappulam paruam de salamandra, & cultellum in vagina. Primum, inquit, cùm immundum fuerit, igne purgate, nec ei nocebit. Alterum cautè tractetis, quia ab eo vulneratus, intoxicatus erit. Et ita defunctus ab oculis militis euanuit. Ex his prudens lector colligere poterit, nocturnos exercitus nonnunquam videri à bonis & à malis. Qui autem latiùs de talium natura scire cupit, legat deinde domini Guillelmi Parisiensis partem vltimam de vniuerso, & me ab eiusdem sententia declinasse non videbit. FIGER. An animæ defunctorum sua exeunt receptacula, & si sic, quæ hoc facere possint, & etiam quis præfatas apparitiones faciat bonus, vel malus angelus quæro? THEOL. Sanctus doctor tibi desuper respondet in iiij. distinct. xlv. q. j. sic dicens, sed pondera verba

Dona à spectro militi donata.

Præcipuè c. 12. 21. & 22.

An defunctorũ animæ sua exeãt receptacula.

verba, quia grauida sunt sententijs. Secundum, inquit dispositionem diuinæ prouidentiæ aliquando animæ separatæ à suis receptaculis egressæ conspectibus hominum præsentantur, sicut Augustinus probat libro de curâ pro mortuis, & de bonis exemplificat, vt de sanctis in cœlo. Et hoc etiam credi potest, quòd aliquando de damnatis cõtingat; quòd ad eruditionem hominum, & terrorem permittuntur viuentibus apparere: aut etiam ad suffragia expetenda, quantum ad illos qui in purgatorio detinentur: vt per multa exempla patet quarto libro dialogorum beati Gregorij. Nam glorificati quãdo volunt, sed alij non, nisi quando permittit deus, nobis apparere possunt; quia ita sunt pœnis oppressi, vt de sua miseria magis doleant, quàm curent viuis apparere; & quamuis aliquando animæ sanctorum, vel damnatorum præsentialiter assint, vbi apparet, non tamen credendum est hoc semper accidere. Aliquãdo huiusmodi apparitiones fiũt, vel in dormiendo, vel in vigilando operatione bonorum, vel malorum spirituum ad instructionem, vel deceptionem viuẽtium. Sicut etiam & viui homines aliquando alijs apparent, & eis multa dicunt in somnis, cùm tamen constet eos non esse præsentes, sicut Augustinus per multa exempla probat libro de cura pro mortuis agenda. Hęc de Thoma.

Thomas in 4. dist. 45. q. ar. 1.

Cap. 16.

cap. 11.

Vnde proueniant inquietudines nocte in quibusdam domibus: exempla ponuntur. Et quomodo fiunt possessiones hominum a dæmonibus, ac de sex causis quare quidam non liberantur.

CAPIT. II.

Formicę,

Y 2

ndustor recedens a domo conducta propter inquietudines domo
em non tenetur soluere pensionem. Gom. 2. Var. c. 3. n. 3. Couar. 4.
ar. c.

Formicæ quæ domos ædificant extra solitudines prope homines, vel bestias, detinentur. Sæpe patiuntur. Nam modò hominum curiositate, modò pecudum conculcatione, nunc canum inuestigatione, nunc etiam auium comestione, & alijs diuersis deturbationibus in mundo, vel prope mundum nidificantes inquietantur: eisque accidit sicut grano illi quod secus viam cecidit, & venerunt volucres & comederunt illud Matthæi xiij. Venit enim malus, id est, diabolus, dicit glossa, & rapit quod seminatum est in corde eius. Hic est, scilicet ager, qui seminatus est secus viam: ita exponit ipsa veritas Christus. Memorandum est in proposito verbum allegatũ beati Gregorij. xxxj. moral. suprà lib. iiij. cap. v. quo dicit super isto: Strutio obliuiscitur quòd pes conculcet oua, aut bestia agri conterat ea. Quid, inquit, in pede, nisi transitus operationis accipitur? Quid in agro, nisi mundus iste signatur? de quo in euangelio dominus dicit. Ager autem est mundus. Quid in bestia, nisi antiquus hostis exprimitur? qui huius mundi rapinis insidians humana quotidie morte satiatur?] Possunt autem per formicas istas quæ stultè domũ prope hostes collocant, hi homines intelligi, qui domum & habitationẽ propriam contra insidias diaboli ecclesiasticis cæremonijs nõ studiosè muniunt. Nam aqua benedicta omni die dominica (prout ipse exorcismus notat) in habitationibus fideliũ adeberet spergi, & sal exorcisatum protunc fideliter sumi, se & sua manè, & sæpe quisque fidelis crucis charactere insignire, & à peccatis præsertim grauibus se immunem custodire, angelumq; proprium sæpe pro tutela inuocare cum diuino auxilio. PIG. Iam conijcio vnde fortassis quibusdam plaga quædam venit vt in eorum habitationibus dæmonum tumultus sæpe inquietudines

Gloss. int. rl.

Iob 39. Gregor. l. 31. Moral. c. 7. alias 8. Mat. 13.

Quomodo se contra insidias diaboli debeat quisq; munire.

nes ponant admirandas. *THEOL.* Hæc multis ex causis permittit dei iustitia, aut misericordia, non tamen semper ex omissione alicuius de prætactis circunstantijs, sed aliquando pro merito acquirendo patientię. De primo sume taliusmodi exemplũ. In minore Basilea, paulo ante præsens generale concilium, domicilium habuit quidam vir de mala vita, & forte de maleficijs satis suspectus. Filiam hic habuit, quam in domo iuueni cuidam nuptui tradidit, & tandem senex pater ægrotare cœpit, ad filiamq; & ad filiastrum demonstrato quodam scrinio dixit: Hoc, ait, vasculum nõ moueatis, alioquin pœnitentia ducemini, sed in loco stare permittite post meum decessum. Et ita in breui vetulus expirauit. Transacto autem tempore plurimo, nec filia, nec eius maritus magni pendit patris iussum, sed de domo priori, in aliam domunculam se transferentes, scrinium, quod satis modicum fuit, portauit extra domum versus nouum hospitium, sed in ipso itinere tanti ponderis esse cœpit, vt in ipso viriles artus deficerent, & exinde vxorem pro adiutorio inuocauit. Hæc autem vxor an postmodum in domo scrinium aperuerit, vel quo alio modo incautè se circa vas habuerit, obliuioni tradidi, vnum constat, quòd in domum nouam cum infantulo quem genuerant parentes prædicti venerunt. Et ecce subitò vxor velut rabida super cunas infantis irruit, eum necare volens. Quod maritus intuens, vi vxorem inuasit, & eam à dæmone obsessam esse didicit, qui cum exorcisaretur, minatus est dæmon se non exiturum, nisi eam necaret; & ita factum est super exorcistæ manibus. Altera die maritus per viam stratæ incedens publicæ, casum lapidis recepit inopinatissimè de superiori parte cuiusdam canalis cadentis, & in facie, cooperatione, vt videbatur, dæmonis

Variacau. se cur permittat deus inquietudines dæmonum.

Quomodo dæmon scrinio quodam moto plurimum nocuerit.

Dæmon duas sorores virgines infestat.

monis percussus est tam deformiter, vt homo vix videretur esse. In Argẽtinensi diœcesi duæ sorores vna cohabitabant domo, senior Margareta, iunior verò Barbara vocabatur; senior matura deuota, & experta satis erat, & ambæ castitatis propositum habuerunt, & ideo hostem eis insidiantem dæmonem palam & clam multis annis sustinuerunt. Nam aliquando per vocem serpentis iuniorem dæmon sequebatur vbi incessit in domo, aliquando versus aures sibi clamitabat, nonnũquam sonitus, & strepitus terribiles faciebat quousque extranei etiam talia perciperent qui domum eandem intrauerant gratia alicuius operis expediendi. Appropinquabat post tres circiter annos festum omniũ sanctorum, †super quo senior, quæ valde deuota fuit, confiteri volebat. Hanc dũ sacerdotẽ in ecclesia vellet accedere gratia confitendi, quidam malignus spiritus impulit ictu quodam tam valido, vt ferè ad terram caderet, nec tamen virgo à proposito destitit, sed postmodum confessa est, non curans impulsum dæmonis, quem tamen grauiter senserat. Infra modicum tempus postea sub specie magnæ muscę venit aliquotiens dæmon auribus se appendens iunioris; aliquando per dorsum eius extrinsecus; aliquando vero capiti insidebat, & quandocunque sibi appropinquare voluit, prius ad spatium modicum sonitu quodam signum dare solebat sui aduentus. Tãdem cùm iunior quadam nocte in ira notabili se ad lectum posuisset, ob quam causã nescio, venit more solito dæmon, qui virginem possedit & in capite tam validè presit, vt putaret se perdidisse vsum rationis. Hoc autem cõiacenti sibi sorori indicauit, sed illa eam iuuare de cætero non valebat. Nihil præterea post hanc obsessionem inquietudinis auditum est in domo, sed in vigilia Paschæ, & in sacris noctibus

† *i in quo, phrasi Germanica.*

Iunior virgo irata notabiliter ad lectum se conferens à demone læditur & possidetur.

noctibus sequentibus iuuenis crudeliter à dæmone vexabatur Hæc cùm ad me deducta esset (semper enim vtebatur ratione) adhortatus sum, vt confiteretur mihi sacramentaliter, quod cùm prompto animo & deuoto incepisset, ita dæmon se eius immersit faucibus, vt nullatenus loqui valeret concepta. Probabam autē postea per certa verba an aliqua lateret fictio feminea, sed luce clarius diabolum in ea intuebar certis ex signis. *PIG.* Scio per exorcistā tē tatum fuit quicquid circa eam fieri potuit, vt liberaretur, & tamen non fuit liberata à dęmone protunc, quæ ergo causa huius fuit? *THEOL.* Sex ex causis aliquis nō liberatur. Aut propter paruitatem fidei offerentium: aut propter peccata dæmonium sustinentium: aut propter accōmoda remedia adhibere negligentium; aut propter exorcistę aliquod in fide vitium: aut propter reuerentiam virtutum in alio existentium. De primis duobus habes exemplum Matth xvij. & Mar. ix. in patre vnici filij sui lunatici, & discipulorum Christi præsentia. Primō enim offerens, & turba fide carebat. Vnde pater cum lachrymis orauit. Credo domine, adiuua incredulitatem meam. Et ad turbam Iesus ait. O generatio incredula, & peruersa, quousq; ero vobiscum? De secundo videlicet de sustinente dæmonium, Iesus increpabat eum, scilicet filium, quia, vt beatus Hieronymus ibi dicit, propter peccata sua à dæmone fuerat oppressus. De tertio, de neglectu debitorum remediorum patet, quia non fuerunt præsentes boni & perfecti viri. Vnde Chrysostomus ibi dicit: Columnæ fidei non aderant] videlicet Petrus, Iacobus, & Ioannes, sed in transfiguratione Christi iam præsentes erant, nec oratio & ieiunium aderāt, sine quibus (Christus ait) hoc genus dęmoniorū non exijcitur. Vnde Origines ibi dicit,

Sex causæ cur posſit interdum non liberantur.

Sexta habetur infra cap. 6

Marc. 9.

Mat. 17.

Hieron. in c. 17. Matt.

Chrysost. ibidem.

Orig. ad .17 Mat. orig. adiuremus Gloss. ord.

Si aliquando oportuerit nos circa curationem tale aliquid patientium permanere, non *admiremur, nec interrogemus, nec loquamur quasi audienti spiritui immundo, sed abigamus ieiunijs & orationibus spiritus malignos] Et glossa dicit: Hoc genus dæmonij, id est ista carnalium voluptatum mutabilitas, ad quam scilicet, spiritus ille inclinabat, non vincitur, nisi spiritus oratione confirmetur, & caro per ieiunium maceretur.] de quarto, exorcistæ vitio præsertim in fide, patet ibidem de Christi discipulis cõpræsentibus. Vnde postea secretò discipulis quærentibus causam suæ impotentiæ, respondit: Propter incredulitatem vestram. Amen dico vobis,

Mat. 17.

si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, transi, & transibit. Vnde Hilarius; Crediderunt quidem apostoli, nondum tamen erant

Hilar. cã. 17 in Matt.

perfectæ fidei. Nam domino in monte demorante, & ipsis cum turba residentibus, quidam tepor eorum fidem relaxauerat.] De quinto patet in vitas patrum, vbi legimus aliquando obsessos non liberatos per sanctum Antonium, eius discipulũ Paulum liberasse. De sexto patebit infrà vbi de maleficiatis habebimus. *PIG.* De inquietantibus domos da exempla. *THEOL.* Vix iam decem sunt anni transacti, quòd in ciuitate Nurenbergensi monasterium nostri ordinis sanctæ Catharinæ dictum, cum extrema difficultate reformabatur per vndecim illuc transmissas deuotas reformatrices ab alio reformato loco. Fuerant enim omnes sorores in dicto monasterio ad reformationem inuoluntariæ, & pro se complices sibi in ciuitate non paucos habuerunt. Postquam igitur locus regulariter clausus est, & ceruicosa gens sexus fragilis colla iugo submisit obedientiæ, venit in monasterium quidam dæmon, qui primum sonitibus nocturnis insolitis moniales

Vita Patr. car. 1. in vita Pauli simpl. cap. 6.

De reformatione huius monasterij habes supra l. 3. c. 3.

Monasterium se-

niales quasdam infestabat. Quo d cùm ad me venit persuasi vt talia non crederent esse à dæmone, sed à murilegis, & gliribus, vel ex debilitate capitis, quia deliramenta suspicabar affuisse mulierum. Altera nocte venit dæmon, & vnam de his quæ rebelles extiterant, vt puto sacristanam matutinas pulsare volentem ita compressit vt eadem die putaretur sepulturæ tradi debere, & tandem tam de die, quàm de nocte sic inquietabat conuentum præfatus dæmon, vt per totam noctem oporteret per vices custodias vigilatium sororum ponere, quia nulla audebat sola incedere. Fuit autem totus stupidus effectus sexus mollis & femineus, ita vt neq; ego scirem quid cum eis essem facturus. Tamen orationes priuatas singulis iniunxi & publicas, patientiam habere prædicaui, & vt in domino confiderent sæpe suasi. In prefato verò opere, licet dæmonis malitia aliquid acquireret, (quædam enim dixerunt: Ecce quando latam viam & antiquam ambulauimus hæc nobis nunquam acciderunt) sed tamè per dei gratiam diabolus plus perdidit hoc in ludo, quà acquisierit; Quia quædam ceruicosæ feminæ quas ad plenum pietas reformatorum non valebat trahere, hoc phantasma adeo terruit, vt totius vitæ suæ facinora confiterentur sacramentalitér, vestes veteres deponerent, & nouas secundum ordinis formam induerent, & in aliam vitam nouam se transformarent. Hoc cum dæmon videret, tandem per dei gratiam * resipuit, & nescio quò deuenit. Tempore Constantiensis concilij in curia sororum deuotarum quæ canonissæ regulares sunt, & vocantur monasterij Pilluruet, prope Nürenbergam Eistetensis diœcesis quidam spiritus nocturnis temporibus multos inquietare solebat, sed monasterium sororum ab intra nullatenus perturbabat. In domo

minarũ antea dissolutum à dæmone vexatur, & quis inde fructus

m. desistit.

Monasterium Canonissarũ Regularium dæmon infestat.

domo verò capellani, & locis eidem cõuicinis molestus multis extitit quibusdam strepitibus, & sibilis, ac pulsibus non multum excellentibus, sed manifestis. Aliquando enim ad parietes percutiebat, aliquando verò ioculator varias mimorum fistulas, vt videbatur, flabat, & talia non nociua multum gestiebat. Quidam interea frater de conuentu Nurenbergensi deuotus, mihi notus circa festa quędam petitus est, vt capellanum in diuinis iuuaret, qui cum in superiorem partem domus poneretur, & spiritum ignoraret, nocte phantasma sensit quod sibi tunicam, quam circa se positam habuit, abstraxit. Et exinde frater clamare cœpit. Fures fures, succurrite homines. Hoc campanarius qui in eadem domo iacebat audiuit, & negotium intellexit, lumẽ accendit, & clamantem adijt, eumque stupidum reperit, & vestimenta quibus tectus fuerat † distincta vidit per spiritum in camera: scapulare autem fratris nullibi reperire potuerunt, quousque tandem foramen quoddam satis paruum in pariete conspexerunt. In illud enim spiritus ille scapulare strictissimè conuolutum & glomeratum absconderat. Finito verò anno vno, aut circiter phãtasma illud abscessit. *PIG.* Quales, quęso, mihi dicas illi spiritus sunt, qui sic inquietant homines? an animæ sunt separatæ, vel maligni spiritus dæmonum?

Deuoto fratri dæmon noctu subtrahit tunicam & scapulare eius includit in arcte foramine.

f. distracta vel dispersa.

THEOL. Proût ex fine precedentis capituli elicere potes, animę non sunt verisimilitér, sed omnino dęmones, qui in multiplici sunt differẽtia. Nam quidam neminem possunt lædere, grauiter saltem, sed solùm principaliter ioculationes exercent. Alij incubi sunt, vel succubi premẽtes nocturno tempore homines, vel peccato luxuriæ coinquinãtes eos: alij verò sunt qui homines lacerandi, vel necandi habẽt potestatẽ. De quibus ita dicit Cassianus collatione

Differentia multiplex dæmonum.

latione Sereni j Tot esse immundos spiritus, quot in hominibus studia non dubiè cõprobantur. Nam nonnullos eorum, quos etiam * paganos vulgus appellat, ita seductores & ioculatores esse manifestum est, vt certa quæque loca, seu vias iugiter obsidentes, nequaquam tormentis eorum, quos prætereuntes * poterunt decipere, delectentur, sed derisu tantummodo, & illusione contenti fatigare eos potius studeant, quàm nocere. Quosdam verò solummodo innocuis incubationibus hominum pernoctare Alios ita esse furori ac truculentiæ deditos, vt non sint contenti illorum tantummodo corpora, quos supplcuerint atroci dilaceratione vexare, sed etiam irruere super eminus transeuntes, atque affligere illos seuissima cede festinent: quales illi in euangelio, videlicet Matthæi. 8. describuntur.] Similia dicit Guillelmus vbi supra de vniuerso.

Cassian. coll. 7. quæ est 1. abb. Sereni c 32. orig. Faunos. orig potuerint.

Guil. Paris. par. vlt. de vniuerso.

Hyems & frigus quid significent. De septem maleficorum exercitijs. Quomodo comedant pueros, quomodo artem istam profiteantur, & an maleficium sine peccato possit tolli.

CAPIT. III.

FRigus graue ouis formicarum superueniens prolem impedit, aut nasci retardat, vel in toto necat. Niuium enim algor, & frigoris magnitudo vitam adimit viuentibus, & viuificandis sæpe nocet. In frigore autem malorum corda intelligi possunt, quæ calore charitatis, & à sole iustitiæ aliena, sed torpore malitiæ, vel perfidiæ sunt plena. Quo contra de forti muliere Prouerb vltimo dicitur. Non timebit domui suæ à frigoribus niuis. Vbi glossa. Frigora niuis

Glos ord.

niuis sunt corda malorum perfidiæ torpore algentia, de quibus dicitur, videlicet Matth. xxiiij. Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Quæ corda niue illa opprimuntur quæ ob superbiam de cœlo corruens in tenebras, ad huc se vel ut angelum lucis ostentare præsumit, & habitum niueum præfert, quod dei & angelorum eius proprium est, scilicet niueo habitu suæ virtutis claritatem signare. Non timebit autem domui suæ à frigoribus niuis hęc mulier, quia credidit deo dicenti, quod portæ inferi non prævalebunt aduersus eam. Omnes enim domestici eius vestiti sũt duplicibus, sapientia scilicet, ad hæreses reuelandas, & patiẽtia, ad tolerandas apertorum hostium pugnas. Vel vestiti sunt duplicibus, quia promissionem habent vitæ quæ nunc est, & futuræ: nunc adiuti à deo ne deficiant, tunc autem in beatitudine diuina visione ditati. Item vestiti sunt duplicibus, vna veste corporis, altera mentis fide scilicet, & factis: sacramentis quoque redemptoris imbuti & exemplis. Hæc in glossa. Per frigus igitur, quod prolificationi formicarum est nociuum, maleficorum superstitiones accipere possumus. Maleficus enim dicitur quasi malè faciens, vel malè fidem seruans: & vtrumque in maleficis qui superstitiosis operibus proximum lædunt satis reperitur. *PIG.* Superstitionum ex beato Isidoro scio multæ sunt species: sed quia de maleficis mentionem fecisti, quot modis nocere possint proximis nunc edicito. *THOL.* Septem mihi modi occurrunt quibus ex parte eorum quæ sunt hominis nocere possunt, sed nunquam nisi deo permittente. Neque eo quo nocere dicuntur tẽpore actionem vel passionem per se immediatè inferunt, sed per verba, ritus, vel facta quasi per pacta inita cum dæmonibus lædere dicuntur. Nam potiùs dæmones hæc & immediatè læsiua inferunt. Vnus igi-

vt patet. de angelis in resurrectione domini apparentibus.

resti ex or. pro operis.

Septem modi quibus malefici nocere solent.

fur modus est, quo amorem malum ingerunt viro alicui ad mulierem aliquam, vel mulieri ad virum. Alius est, quando odium vel inuidiam in aliquo seminare procurant. Tertius est in his qui maleficiati dicuntur, ne vi generatiua vti valeant ad feminam, vel vice versa femellæ ad virum. Quartus modus est, cum in membro aliquo hominem egrotare faciunt. Quintus, cum à vita priuant. Sextus, quãdo vsu rationis aliquem priuant. Septimus, cum quocunque prædictorum modorum aliquem in suis rebus vel animalibus lædere quærunt cum effectu. *PIG.* Peto de his funditus omnibus informari, quia quidam talia aut negãt omnino, aut causis naturalibus solùm asscribunt, aut in parte non ea concedunt. *THEOL.* Funditus noscere talia ad modicum vtile esset, immo fortè quibusdam noceret, oporteret enim prohibitos inspicere libros, vel superstitiosa aliqua, quæ *otiosum esset in tãta temporis egestate perlegere; nec opus est scire talia latè, tibi presertim, qui ex conditione status ad id non obligaris. Veruntamen exempla tibi tradam, & doctrinas aliquas petito tuo accommodas, quas habeo partim à doctoribus nostrę facultatis, partim etiam per experientiam cuiusdam probi iudicis secularis, & fide digni, qui quæstionibus, & fassionibus, ac publicis experientijs, & priuatis talia multa didicit, cum quo latè, & profundè sæpe contuli, domino Petro, videlicet ciui Bernensi in Lausanensi diœcesi, qui multos vtriusque sexus incinerauit maleficos, & alios fugauit è territorio dominij Bernensinm. Contuli insuper etiam cum domino Benedicto monacho sancti Benedicti ordinis, qui licet modo sit religiosus multùm Viennæ in reformato monasterio, tamen ante decenium adhuc in seculo degens, fuit necromanticus, ioculator, minus,

m conscientiosũ.

mimus, & truphator apud seculares nobiles insignis & expertus. Audiui similiter quædam de sequentibus ab inquisitore hæreticæ prauitatis Eduensi, qui nostri ordinis fuit in conuentu Lugdunensi deuotus reformator, & in Eduensi diœcesi multos de maleficijs reos inquisierat. Sunt igitur vel nouiter fuerunt (vt idem inquisitor, & dominus Petrus mihi retulerunt, & fama communis habet) circa districtum Bernensis dominij quidam malefici vtriusque sexus, qui contra humanæ naturæ inclinationem, immo aduersus conditiones specierum omnium bestiarum (lupina specie excepta tantummodo) propriæ speciei infantes vorant, & comedere solent. Nam in oppido Boltigen Lausanensis diœceseos quidam dictus Stedelem grandis maleficus captus per præfatum Petrum iudicem loci, qui fatebatur se in certa domo vbi vir & vxor simul manebant, per sua maleficia successiuè in vtero vxoris præfatę septem circiter infantes occidisse, ita vt semper aborsum faceret in femina annis multis. Simile fecit in eadem domo omnibus pecoribus fœtosis, quorum nullum viuum partum edidit in eisdem annis, prout rei euentus probauit. Cumque antedictus nequam quæstionaretur, an in his, & qualiter reus esset, facinus aperuit dicens. Subter limen ostij domus se lacertã posuisse dixit, & si amoueretur, fœcunditatem inhabitantibus restituendam prædixit. Cùm autem serpens ille quereretur sub limine, nec inueniretur, quia in pulueream fortasis redactus erat, pulueres seu terram de subter positam asportabãt, & in eodem anno vxori, & omnibus iumentis domus fœcunditas restituta est. Præfato autem torto non sponte fatebatur, & demum per prædictum iudicem ignibus traditus est. Deinde antefato inquisitore mihi referente hoc an-

Malefici infantes vorant.

Stedelem insignis maleficus septem infantes successiuè in vtero occidit, & fœtus aliorum animalium.

hoc anno percepi, quòd in Lausanensi ducatu quidam malefici proprios natos infantes coxerant, & comederant. Modus autem discendi talem artem, fuit, vt dixit, quòd malefici in certam concionem venerunt & opere eorum visibiliter dæmonem in assumpta imagine viderunt hominis: cui discipulus necessariò dare habebat fidem de abnegando Christianismo, de Eucharistia nunquam adoranda, & de calcando super crucem vbi latenter valeret. Fuit insuper fama communis, dicto Petro iudice mihi referente, quòd in terra Bernensium tredecim infantes deuorati essent intra pauca tempora à maleficis, quamobrem etiam publica iustitia satis durè exarsit in tales parricidas. Cùm autem Petrus quæsiuisset à quadam capta malefica, per quem modum infantes comederent. Illa respondit. Modus iste est. Nã infantibus nondum Baptisatis insidiamur, vel etiam Baptisatis, præsertim si signo crucis non muniuntur, & orationibus, hos in cunabulis, vel ad latera iacẽtes parentum cæremonijs nostris occidimus, quos postquam putantur oppressi esse, vel aliunde mortui, de tumulis clam furto recipimus, in caldari decoquimus, quousq; euulsis ossibus tota penè caro efficiatur sorbilis & potabilis. De solidiori huius materia vnguẽtum facimus nostris volũtatibus, & artibus, ac transmutationibus accommodum; de liquidiori verò humore flascam, aut vtrem replemus, de quo is qui potatus fuerit, additis paucis cæremonijs, statim conscius efficitur & magister nostræ sectæ. Modum autem eundem alius iuuenis maleficus captus, & incineratus, tandem licet (vt credo) verè pœnitens, distinctius referauit, qui manus dicti Petri iudicis, vna cum vxore malefica imperfuasibili paulò antea euaserat: In Bernensium namque iudicio captus dictus iuuenis

Malefici proprios infantes coquunt & comedunt.

Modus discendi hanc artẽ.

Vide maleficorum impietatem in exordio suæ initiationis.

Modus execrabilis quo infantes occidunt & comedũt, & quo impiam hanc artem ediscunt.

cum

cum vxore, & ab eadem in distinctam turrim re
positus dixit. Si meorum facinorum veniam con-
sequi possem, omnia quæ de maleficijs scio, libens
patefacerē. Mori enim video me oportebit. Cum-
que per litteratos, si verè pœniteret audisset & se
veniam consequi posse omnimodam, tunc lætè se
morti obtulit, & modos primæuę infectionis osté-
dit. Ordo, inquit, talis est, quo etiā seductus sum.
Oportet primo, ✱dominica die, antequam aqua be-
nedicta consecratur, ecclesiam introire mox futu-
rum discipulum cum magistris, & ibidem abnéga-
re coram eis Christum, eius fidem, baptisma & vni-
uersalem ecclesiam; deinde homagium præstare
magisterulo, id est paruo magistro, ita enim dæ-
monem & non aliter vocant, postremò de vtre bi-
bit supradicto: quo facto statim se in interioribus
sentit imagines nostræ artis concipere, & retinere,
ac principales ritus huius sectæ. In hunc modum
seductus sum, & vxor mea, quam tantæ pertinaciæ
credo, vt potius incendium sustineat, quàm mini-
mam fateri velit veritatem, sed heu ambo rei su-
mus. Sicut dixit iuuenis ita reperta est per omnia
veritas. Nam præconfessus iuuenis in magna con-
tritione mori visus est, vxor verè testibus conuicta
✱veritatis, nec in ipsa tortura fateri voluit, nec in
morte, sed incēdio præparato per lictorem, eidem
verbis pessimis maledixit, & sic incinerata est. Ex
prædictis iam liquet, quàm noxium sit frigus perfi-
diæ, quod infantes & partus solet occidere. *PIG.*
Estne licitum maleficium de loco tollere?

THEOL. Antiqui negant, moderni concedunt,
vtrique bene, sed sola opus est vnica distinctione.
Quia aut tolli potest per aliud maleficium, seu per
ritus alicuius malefici illicitos; & id constat esse illi-
citum, immò potius homo mori deberet, quam in
talia

Idem modus plenius ab alio relatus. omissi (vt) Nota sūmam impietatem.

m. veritatum.

An licitum sit signa maleficij tollere.

talia consentire. Aut tolli potest sine nouis superstitionis operibus, vt per motum localem. velut dictum fuit de puluere lacertæ, & illud est licitum. Exemplum de priori casu. Nam inquisitor Eduensis mihi referebat, quod modus tollendi maleficiũ, aut se vindicandi in malefico talis practicabatur suo tempore. Venit enim aliquis læsus in se vel in suis ad maleficam, scit. itans scire malefactorem. Tunc malefica plumbum liquefactum aliquotiens fundebat in aquam quousque opere dæmonis in plumbo imago aliqua videretur, qua visa imagine, malefica quæsiuit ab explorante. In qua parte vis lædi maleficum tuum, & in eodem vulnere eum agnoscere? Cumque explorator locum eligeret, statim malefica in eadẽ parte imaginis, quæ in plumbo relucebat, fixuram vel vulnus per cultrum posuit, & locum vbi reum inueniret indicauit, nomen tamen nullatenus manifestauit, sed experientia teste, maleficus per omnia lædi reperiebatur, sicut sua imago plumbea. *Modus cognoscendi maleficũ illicitus.*

Necromantici qui sint. Quomodo à dæmonibus malum aliquando precium recipiunt. Quomodo diuinitus maleficia impediũtur, & quomodo tempestates concitant.

CAPIT. IIII.

Alis carentes formicæ, vel nimium progredientes in publicum, ab alijs bestijs faciliter necantur: quia alis pennatæ multum se subleuant, ne bestijs terræ præda fiant. Per alas autem virtutes intelliguntur, quia talibus in altum multũ boni feruntur. Vnde Ezech. iij. descriptis volantibus animalibus

dicit: Audiui post me vocem cõmotionis magnæ: benedicta gloria domini de loco suo, & vocem alarum animalium percutiẽtium alteram ad alteram. sic exponit beatus Gregorius lib. xxiiij. moral. Quid namque per alas animalium, nisi virtutes debemus sentire sanctorum; qui dum terrena despiciunt, ad cælestia volando subleuantur? Vnde iam rectè per Isaiam dicitur: Qui confidunt in domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas vt aquilæ. Volantia itaque animalia alis suis se vicissim feriunt, quia sanctorum mentes in eo quod supernа appetunt, considerantes inuicem, alternis virtutibus excitantur. Ala enim sua is me percutit, qui exemplo sanctitatis propriæ me ad melius accẽdit: & ala mea vicinum ferio, si aliquando alteri opus bonum, quod imitetur, ostendo.] Illæ verò formicæ morales quæ virtutum pennis non sunt alatæ, vel quæ nimirum suæ domus, ecclesiæ videlicet catholicæ, limites incautè exeunt, in perfidiam incidendo, tales ab vrsis, per quos malefici, vel necromantici possunt intelligi, faciliter deuorantur. Sicut hi simplices pueri in figura, qui domos egredientes parentum, & Heliseum deridentes ab vrsis deuorati esse leguntur. iiij. Reg. ij. *PIG.* Quia de necromanticis mentionem fecisti, quæro anne differentia eorum sit à maleficis? & si sic, quæ eorum sint opera? *THEOL.* Necromantici proprie hi dicuntur, qui de terra superstitiosis ritibus mortuos se posse suscitare ad loquendum occulta ostentant. Qualis fuit illa olim pythonissa, quæ ad preces Saulis Samuelem se suscitare velle aduocabat, vt euentum belli patefaceret regi. j. Reg. xxviij. Qualis etiam Symon magus fuit pessimus, qui supra principis apostolorum se auctoritatem præferens, defunctum se suscitare finxit. Ex accommodatione tamen

Gregor. lib. 24. moral c. 6 alias 10. & 11. Isa 40.

a b.m. nigromãtici, & in fra sequ.

Qui proprie necromantici.

tamen vsus necromantici dicuntur, qui per pacta dæmonum, per fidem cæremonijs futura predicunt, aut occulta reuelatione dæmonum aliqua manifestant, aut qui maleficijs proximos lædunt, & à dæmonibus sæpe læduntur. Fuit, & hodiè viuit Vviennæ in monasterio quod ad Scotos dicitur, frater, de quo præcedenti capitulo retuli sancti Benedicti ordinis. Hic in sæculo existens famosissimus fuit necromanticus, nam libros dæmonum de necromantia habuit, & secundum eosdem satis miserabiliter, & dissolutè vixit plurimo tempore. Habuit autem sororem virginem deuotam multũ de ordine pœnitentium, cuius, vt puto, precibus frater à faucibus dæmonis erutus est. Compunctus enim ad diuersa loca diuersorum reformatorum monasteriorum venit, petens sibi sanctæ conuersationis tradi habitum. Sed quia giganteæ staturæ, & terribilis aspectu erat, & in maleficijs, ac ioculationibus princeps aliorum, fidem vix aliquis viro dabat. Tandem autem receptus in antedicto monasterio, in ipso ingressu nomen mutauit, & vitam: Benedictus enim vocari cœpit, & secundum beati patris Benedicti regulam adeo profecit, vt infra paucos annos speculum religionis effectus, in prioratus poneretur officium, & in ambone pro sæcularibus † profectus gratiosus est prædicator factus ad populũ. Hic cùm adhuc esset nouitius (prout eo referente audiui) multas vexationes à dæmonibus, quos reliquerat, sustinuit. Cùm enim cõfessus fuisset sacramentaliter quadam die, & virus suæ peruersæ vitæ euomuisset ob spem veniæ, sequenti nocte lucernam in manibus deferens dæmonem adesse sensit. Eandem namque lucernam violento ictu de nouitij manibus dæmon excussit, & eum non modicum læd ere molitus est. Sed vicit Christi

Quid ex communi vsu.

Necromãticus conuertitur, & fit monachus S. Benedicti

f. profectus.

miles huius vrſi tyrannidem, quia virtutum alas iam aſſumpſerat, quibus per orationes ſacras ab ore beſtiæ liberatus eſt. Præterea quemadmodum à ſupradicto Petro iudice audiui, in territorio Bernenſium & in locis eidem adiacentibus à ſexaginta circiter annis ſuprafata maleficia à multis practicata ſunt. Quorum primus auctor fuit quidam Scauius dictus, qui publicè de hoc gloriari audebat, quod quandocunque vellet, ipſe ſe in omnium ſuorum æmulorum oculis velut murem facere valeret, & dilabi à manibus inimicorum ſuorum lætalium, & ita capitalibus inimicorum ſuorum manibus ſæpe, vt dicitur, euaſit. Sed cùm terminum ſuæ malitiæ diuina iuſtitia facere voluit, tãdem per hoſtes ſuos in ſtuffa quadam prope feneſtram quandam ſedere explorabatur cautè. Quo in loco cùm nullum de ſibi inſidiantibus ſuſpectum haberet, per feneſtram gladijs & haſtis inopinatè transfixus eſt, & ob ſua facinora mortuus ibi miſerabiliter. Hic tamen ſuæ fraudis commenta diſcipulo qui Hoppo vocabatur reliquit. Et idem ſupradictum Staedelin in maleficijs magiſtrum fecit. Sciuerunt hi duo quando ſibi placuit tertiam partem fimi, feni, vel frumenti, aut cuiuſcunque rei de vicini agro, nemine vidente, ad proprium agrum deferre, grandines vaſtiſsimas, & auras læſiuas cum fulminibus procurare; in aſpectu parentum infantes prope aquam ambulantes in ipſam, nullo vidente, proijcere eos, ſterilitatem in hominibus & iumentis efficere, in rebus & corporibus proximos lædere, equos ſub inſeſſoribus, ſi ſtrepam aſcendenti tenerent, phræneticos facere, de loco ad locum per aëra, vt putabant, trãſmeare, à ſe cùm capi deberent fœtores peſsimos emittere; in ſe capientium manus & animos tremorem magnum incutere, occulta alijs manifeſtare, & quæ-

Scauius maleficus qui velut murem ſe facere ſolebat, vt fruſtraret manus volẽtium ipſum lædere tandẽm ex improuiſo occiditur.

Mirabilia nocumẽta quæ Hoppo & Stadelein diſcipuli Scauij in territorio Bernenſi intulerũt.

dam fu-

dam futura prędicere, abſentia velut præſentia cõſpicere, ictu fulminis nonnunquam quem vellent interimere, & multa alia peſtifera procurare ſciuerunt, vbi & quando dei iuſtitia hæc fieri permiſit.

PIGER: Duo hîc ſcire vellem. Primum, vtrùmne dæmones & ſui diſcipuli talia maleficia in fulminibus, grandinibus, & ſimilia quæ dixiſti facere poſſent, de quibus aliqui dubitant. Secundò quæro; Fatebãturne tales miſeri per quæ diuina opera in ſuis machinamentis impedirentur? *THEOL.* Ad primum reſpondeo, haud dubium poſſunt, ſed non niſi deo permittente. Nam Iob j. & ij. accepta poteſtate à deo, ſtatim dæmon procurauit, vt Sabbæi quingenta iuga boum & quingentas aſinas auferrent, vt deinde ignis de cælo deſcendens ſeptem milia ouium incenderet, vt Chaldæi per tres turmas triã milia camelorum raperent, vt ſeptem filij, & tres filiæ per vehemẽtem ventum lapſu domus occumberent, & *ſemper pueri multi, vno dempto: vtque vlcere peſsimo corpus ſancti viri percuteretur, & vxor & tres amici eius eum vexarent grauiter. Vbi ſanctus doctor dicit. Neceſſe eſt confiteri, quòd deo permittente dæmones poſſunt perturbationem aëris inducere, ventos concitare, & facere, vt ignis de cælo cadat. Quamuis enim natura corporalis non obediat ad nutum angelis, nec bonis nec malis ad ſuſceptionem formarum, ſed ſoli creatori deo, tamen ad motum localem natura corporalis nata eſt ſpirituali naturæ obedire. Cuius indicium in homine apparet. Nam ad ſolum imperium voluntatis mouentur membra, vt opus à voluntate diſpoſitum proſequantur. Quæcunque igitur ſolo motu locali fieri poſſunt, hæc per naturalem virtutem non ſolùm boni, ſed etiam mali facere poſſunt, niſi diuinitus prohibeantur: venti autem &

c.d. ſecũ.

Thom in 1.c. Iob lect. 3.

tem & pluuiæ, & aliæ huiusmodi aëris perturbationes solo motu vaporum resolutorum ex terra & aqua fieri possunt, vnde ad huiusmodi procuranda naturalis virtus dæmonis sufficit. Hæc Thomas. Mala enim quę nostris exigentibus peccatis in mũdo fiunt, deus velut per suos tortores iustè per dæmones solet infligere. Vnde glossa super illo psal. 104. vocauit famem super terram, & omne firmamentum panis contriuit, dicit sic: Hæc mala * immittit deus per angelos malos qui talibus præpositi sunt. Vocat ergo famem, id est, angelum fami præpositum. Hæc ibi. Porrò quò ad secundum dubium, noueris indubiè maleficos multipliciter impediri posse. Nam ita fatebantur multi in torturis, & difficulter quidam, alij verò sponte. Et quantum ex prædicti Petri verbis in summa collegi quinque sunt per quæ multum impediuntur, aliquando in toto, aliquando in parte, aliquando ne in persona hominis fiant, aliquãdo ne in suis amicis: videlicet fidẽ integram, vel dei præcepta in charitate seruantibus; se signo crucis & oratione munientibus; ritus & cęremonias ecclesiæ colentibus; publicam iustitiã bene exequẽtibus; & Christi passionem verbo vel memoria ruminãtibus. De primo & secũdo exẽpla talia mihi Petrus, qui suprà, retulit, quæ audierat † de supradictis maleficis. Cùm (inquit) quidam simplex, sed non rectus maleficum me inuocaret, vt inimicum suum vita priuarem, aut in corpore lęderem grauiter fulminis ictu, vel modo alio. Vocaui ego magisterulum, id est, dæmonem; qui mihi respondit; quòd neutrum facere posset. Habet, inquit, fidem bonam, & diligentér se signo crucis munit, idcirco non in corpore, sed in vndecima parte fructuum suorum in campo (si libet) ei nocere possum. Noui veteranam quandam virginem quæ Serio-

Glos. ord.

resti. ex orig. pro permittit

Quinque per quæ maleficia impediũtur.

de, pro, à

Exempl. de 1 & 2.

riosa nomen habuit in diœcesis Constantiensis finibus. Hæc mater omnium in vicinia existens virginum & speculum, ad viuificæ crucis signum, & ad Christi passionem summam gerebat fiduciam, manebat autem in tugurio villagij pauperculi, ipsa voluntate pauper in terra, vbi nonnunquam maleficia satis locum habere dignoscuntur. Huius amicus in pede graui læsus fuit maleficio, à quo nulla arte sanari poterat. Post multa autem incassum adhibita remedia, visitauit prædicta virgo infirmum, qui ab ea petiuit, vt pedi benedictionem aliquam applicaret; Annuit illa, & silenter tantummodo orationem dominicam, & Apostolorum symbolum cum geminatis viuificæ crucis signis applicuit. Tũc statim infirmus curatum se sentiens, scire voluit in remedium futurorum, quid carminationis virgo applicasset. Quæ respondit: Vos mala fide, vel debili diuinis & approbatis exercitijs ecclesiæ non inheretis, & carmina, ac remedia prohibita crebrò vestris infirmitatibus applicatis; idcirco raró in corpore * & semper in anima per talia lædimini. Sed si in orationum & signorum licitorum * efficacia speraretis, faciliter sæpe curaremini. Nihil enim vobis applicui, nisi dominicam orationem, & Apostolorum symbolum, & iam sanati estis. Præterea constat, quòd malefici de ritibus ecclesiæ seruatis & veneratis suamaleficia præpediri fatentur, vt per aquæ benedictæ aspersionem, per salis consecrati sumptionem, per candelarum die purificationis, & palmarum in die palmarum consecratarum vsum licitum, & per similia, quia ad hoc talia ecclesia exorcisat, vt vires dæmonis minuant. De publica verò iustitia hoc omnes malefici qui suprà verbo & experientia testimonium dederunt, quòd eo ipso quo per reipublicæ iustitiæ officiales capiuntur,

Exemp. 2. & 3.

Virtus signi crucis, orat. Dominica, & symboli.

omissum videtur curamini, vel quid simile. al. efficaciam.

Exẽpl. 4. statim omnis maleficorũ eneruatur potestas. Vnde cùm sæpedictus iudex Petrus antefatum Stadelein capere vellet per suos famulos, tantus tremor manibus eorum incussus est, & corporibus, & naribus illapsus tam malus fœtor, vt se ferè desperarẽt an maleficum inuadere auderẽt. Quibus iudex ait. Securè miserum inuadite, quia publica tactus iustitia omnes vires perdet suæ nequitiæ, & ita rei probauit exitus, siue effectus. Idem iudex tale dedit exemplum. Cùm, ait, Stadelem captiuassem, qui grandinibus terram & fame grauissimè læserat, & per fulmina plura vastauerat, quæsiui à reo de veritate, qui post quartum ad chordas tractum primò responsum mihi dedit tale. Facilitér grandines procuro, sed ad libitum lædere non valeo, sed eos tantummodo qui dei destituti sunt auxilio; qui signo crucis se muniunt fulmine meo nõ interibunt. Cui iudex. Quomodo ad tempestates & grandines cõcitandas proceditis? Respondit reus. Primò verbis certis in campo principem omnium dæmoniorum imploramus, vt de suis mittat aliquem, à nobis designatum percutiat, deinde veniẽte certo dæmone, in campo aliquo viarum pullum nigrum immolamus, eundem in altum proijciendo ad aëra, quo à dæmone sumpto, obedit, & statim auram concitat, non semper in loca designata à nobis, sed iuxta dei viuentis permissionem grandines & fulgura proijciendo. Subintulit iudex tertiò quærendo. Possuntne per aliqua tempestates tales remediari à vobis concitatæ & à dæmonibus? Respondit. Possunt, per

Aliud. hæc videlicet: Adiuro vos grandines, & ventos per tres Christi diuinos clauos qui Christi manus & pedes perforarunt, & per quatuor euangelistas sanctos Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, vt in * aqua resoluti descendatis. Ex quibus

* in aquã

iam liquet,

sam liquet, quòd omnipotentis dei clementia, & sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, disponit etiam istorum pessimorum hominum & dæmonum maleficia suauiter, ita vt dum perfidia sua Christi regnum & fidem quærant minuere, & infirmare, eandem in multorum cordibus firment & radicent validius. Vtilitates enim plurimæ fidelibus ex præfatis malis possunt euenire, quia sic fides roboratur, dæmonis malitia inspicitur, dei misericordia, & potestas manifestatur, homines ad custodiam sui actuantur, & atd reuerēdam Christi passionem, & cæremonias ecclesiæ accenduntur. Sap. 8. f. reuerēdum.

Viscus animæ est delectatio luxuriosa potissimè, Malefici quomodo infrigidant generatiuam, promouet ad amorem vel odium, & an in charitate existentes possint maleficiari.

CAPIT. V

Viscosis humoribus & tempestate ab incessu, & à labore prapediuntur. Quia per viscosa incedentes vel bituminosa loca, talibus imbecillia animalia adhærent, sicuti tempestatibus concutiuntur in corpore, & via eis incedendi præcluditur. Per viscosa autem aut bituminosa loca occasio carnalium voluptatum designatur simulatè in Christiana fide viuentium; quia his allecta mēs ad bene operandum non valet egredi, sed in eisdem potius terrenis captiuatur delicijs. In cuius typum in loco vbi ceciderunt rex Sodomæ & Gomorræ cum suis complicibus, per quos luxuriosi & incontinentes designātur, fuisse leguntur in valle siluestri multi bitumi- Gen. 14.

nis pu-

Gloss. in serl.

nis putei, in quos ruentes, prolapsi sunt in corporis, videlicet voluptates varias. Inculti enim mores, (vt dicit glossa ibidem Genes. xiiij.) in profundum malorum pertinaces trahunt. Qui autem remanserant non occisi, vt ibidem sequitur, ad montana, id est, ad virtutum culmina fugerunt. Hinc Bernardus homil. ix. super cãtica dicit; Viscus quidem prauí desiderij & delectationis terrenæ animam volare non patitur, & citius retrahit mentem, si fortè aliquando subleuatur] per tempestatem. Etiam voluptuosi à bonis exercendis præpediri dicuntur, quia carnalium voluptatum sectatores humano deliniti fauore, velut effeminati ad ardua virtutum opera efficiuntur. De quibus Iob 36. dicitur. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effeminatos: vel, vt alia translatio habet; & vita eorum vulnerabitur ab angelis. Vbi beatus Gregorius lib 26. moralium dicit: Simulatores qui vitę suæ custodiam negligunt, in tempestate mori referuntur: Hinc quippe eos turbo * subitò internę percussionis eijcit, quos arrogãtia externi fauoris extollit. Et vita eorum inter effeminatos. Si enim * viriliter viuerent, laus transitoria nulla eos corruptione vitiaret. Vnde electis propheta suadet dicens: Viriliter agite; & confortetur cor vestrum ilico subdit, quasi sexum cordis * munire curauerit. Luxuriosa quippe mens corrumpitur, si rebus transitorijs delectatur. Igitur simulatorum vita inter effeminatos moritur, quia * laudis luxuria corrupta reperitur. Translatione verò alia non habetur, vita eorum inter effeminatos, sed vita eorum vulneretur ab angelis. Vtrumque tamen etsi sermone discrepat, tamè ratione concordat, quia effeminatorum vitam angeli vulnerant, dum nuncij veritatis eam iaculis sanctæ prædicationis impugnant.] *PIG.* Multos audiui-

Habetur ser. 2. in vigil nat. domini.

Ita legũt 70. Gregorius l 26. moral c. 23. al. 29. & 30. orig. subitus. rest. ex orig. pro verisimiliter. Psal. 26. rest pro minuere. addidi laudis ex or.

audiuimus noſtris temporibus per maleficos ad amorem alienarum feminarum adeo ſuccendi, & feminarum ad viros non ſuos, vt nulla confuſione, plagis, verbis, aut factis ad deſiſtendum cogi valerent. E diuerſo inter ſexum vtrumque matrimonij ſacramento coniunctum nonnunquam experti ſumus odia talia ſuſcitari per maleficia, & ſimiliter infrigidationes generatiuæ potentiæ, vt nec reddi-tionem, nec exactionem debiti matrimonialis locum pro prole valerent habere. Cùm igitur amor & odium in anima exiſtant, animam, ſecundũ omnes tuæ profeſsionis compotes, dæmon intrare nequit. Quid hic ſit veritatis vel falſitatis ſcire expedit, quia amore muliebri, velut viſco, irretitur animus, & odio radicato, quaſi tẽpeſtate rigidiſsima, ad proximi fauorem frigeſcit homo, & ita ad laborem meritorium progredi ratio non valet.

THEOL. Quamuis ſecũdum concordem noſtrorum doctrinam dæmon in intellectum, vel voluntatem hominis operari immediatè nequeat, tamen ſecundum eoſdem in corpus, & in potentias alligatas corpori deo permittente agere valet, ſiue ſint ſenſus interiores, ſiue exteriores. Vnde Iob ij. dæmoni deus ait Ecce in manu tua, id eſt, in poteſtate eſt Iob, quô ad corpus videlicet, veruntamen animam illius ſerua. Tangis itaque in tua quæſtione tres difficultates, videlicet, quomodo philocaptio, & odium in voluntate, & maleficium in potentia generatiua cauſentur. De philocaptione igitur, ſeu amore inordinato vnius ſexus ad alterum ſcire debes, quòd triplici de cauſa oriri poteſt. Aliquando ex ſola incautela oculorum: aliquando ex tentatione dæmonum tantùm: aliquando verò ex maleficio necromanticorum ſimul & dæmonum. De primo dicitur Iacobi primo: Vnuſquiſque tentatur, à concupiſcen-

Amor carnalis ex tribus cauſis oritur, & exempla de ſingulis.

cupiscentia sua abstractus & illectus, deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum, peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem. Sic Sychem cùm vidisset Dinam exeuntem ad videndum mulieres regionis, adamauit eam, & rapuit, & dormiuit cum illa, & conglutinata est anima eius cum ea. Genes. 34. & secundum glossam infirmæ animæ sic accidit, quãdo postpositis propriis aliena negotia curat, seduci cõsuetudine, & fit vna vnitate consensus cum illicitis. De secundo quod

Glos. interl.

2. oriatur ex tentatione dæmonum principaliter: sic Amnon sororem suam Thamar speciosissimam adamauit, & deperierat in ea valde, ita vt propter amorem eius ægrotaret. ij. Reg. 13. Non enim in toto, vel vix tam corruptus esse videretur, vt in tantum facinus stupri prosiliret, grauiter tentatus à diabolo si non fuisset. Vnde glosa ibidem. Hoc monet nos, vt semper cautè agamus, ne vitia in nobis dominẽtur, & princeps peccati (qui falsam pacem periclitantibus spondet) nos imparatos inueniens de improuiso trucidet. De hoc secundo genere amoris refertus est liber sanctorum patrum, qui refert omnem tẽtationem carnalis amoris sibi in eremis subtraxisse quosdam, qui tamen vltrà quàm credi potest amore mulierum tentabantur aliquotiens; vnde & ij. Corinth. xij. Apostolus dicit. Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus sathanæ qui me colaphizet. Vbi glossa sic dicit: Tentando per libidinem, datus est mihi stimulus (vt quidam aiunt) tẽtatio autem cui non consentitur non est peccatum, sed materia exercendæ virtutis.] Hoc intellige dictum de tentatione quæ est ab hoste, non à carne, quæ peccatum est veniale, si ei non consentiatur. Hæc ibi. Et de hoc amore habes exemplum suprà

Glos. ord.

Glos. ord.

3. lib. j. capitulo iiij. De tertio quod amor hereos proueniat ex

ueniat ex maleficijs dęmonum & idololatrarum o-ſtenditur hoc Ezechiel. xxiij. ſub metaphora mu-lieris de Iſraele, qui populus iam ſequebatur idola & maleficia Aſyriorum. Inſaniuit, inquit, in amatores ſuos in Aſyrios propinquãtes ei, veſtitos hia-cyntho, principes & magiſtratus iuuenes cupidinis vniuerſos, equites aſcẽſores equorum; quos omnes conſtat maleficos habuiſſe, vel idololatras. Per quẽ modum autem dæmon in potentiam imaginatiuã, in phantaſiam, & in generatiuam poſsit agere, oſtẽ-dit Petrus de Palude in iiij. diſtinct. 34. quinque modis. Habet enim ex hoc quod eſt ſpiritus pote-ſtatem ſuper creaturam corporalem ad motum lo-calem prohibendum vel faciendum, vnde poteſt corpora impedire ne ſibi appropinquent, vel dire-ctè, vel indirectè interponendo ſe in corpore aſſum-pto: ſicut accidit ſponſo qui deſponſauerat idõlum, & nihilominus contraxerat cum quadam iuuen-cula, nec propter hoc poterat eam cognoſcere. Se-cundo modo * poteſt hominem inflammare ad a-ctum illum, vel refrigerare ab actu illo, adhibendo occultè virtutes rerum, quas optimè nouit ad hoc validas. Tertiõ, turbando æſtimationem & imagi-nationem, qua reddit mulierem exoſam, quia poteſt in imaginationem imprimere. Quartõ, reprimendo directè * vigorem membri fructificationi accõmo-dißicu & motum localem cuiuſcunque organi. Quintõ, prohibẽdo miſsionem ſpirituum ad mem-bra, in quibus eſt virtus motiua, quaſi intercluden-do vias ſeminis, ne ad vaſa generationis deſcendat, vel ne ab eis recedat, vel ne excitetur, vel emitta-tur, vel multis alijs modis. Cum autem faciunt mu-lieres ſortilegia cum fabis, & gallorum teſticulis, non eſt credendum, quod virtute illarum rerũ vir impotens reddatur, ſed occulta virtute dæmonum illudente

Petr. de Palude in 4. diſt. 34 q. 2. ar. 3.

Quinque modi quibus dæmõ agere poteſt in potentiam generatiuam & imagina-tiuam.

add. poteſt ex or. er. rigorẽ.

illudente sortiarias per ista corporalia; plus autem permittit deus super hunc actum, per quem primũ peccatum diffunditur, quàm super alios actus humanos, sicut & super serpentes, qui magis incantationibus deseruiũt quàm alia animalia. Exemplum autem de inflammando ad actum illum habetur in * legenda beati Basilij de virgine quæ seruum parentum concupiuit. Et de frigerando, vt de illo qui idolum desponsauit, & sponsam cognoscere non potuit. Idem etiam de muliere est, quia potest imaginationem eius sic dementare, vt exosum habeat virum, quòd pro toto mundo non permittat se cognosci. * Iterum per motum localem corpore interposito, vel vase obstructo potest dæmon per maleficium impedire mulierem; licet virum in pluribus modis: ideo vir sæpius maleficiatur quam mulier. Et magis permittit deus in peccatores desæuire dæmones, quàm in iustos. Vnde angelus dixit Tobiæ. In illos qui libidini vacant accipit dæmonium potestatem; licet aliquando in iustos, sicut in Iob: propter quod debent facere cõfessionem & huiusmodi, ne ferro manente in vulnere frustra sit malagma apponere. Hæc de Pe. PIG. Mihi adhuc occurrit de visco carnalis amoris dubium; vtrum in charitate existentes amore tali maleficiari valeant.

Cur deus magis permittat actum generationis impediri quã alios.

Habetur in vita S. Basilij.

Amphilochij in vitis Patrũ, in leg. aur. Iaco. de vorag. & in spec. Vincent. or. Item. Tob. 6.

Cassian. collat. 8. quæ est 2. abb. Sereni. cap 19

THEOL. Responsum huius accipe ex Cassiani verbis quibus collatione. ij. abbat. Sereni hæc verba concludit. Diffinit, inquit, beatus Antonius nullatenus dæmonem posse mentem cuiusquam, vel corpus inuadere, nec habere facultatem in cuiuslibet animam penitus irruendi, nisi eam primo destituerit omnibus cogitationibus sanctis, ac spirituali contemplatione vacuam nudamque reddiderit.] Non tamẽ ista ita intellige, vt dæmones amore præfato in charitate existentes non impugnent, & simili-

& similibus, sed tales expugnare non valent, si armis virtutum & naturalium donorum resistere volunt. Talia (inquit Philosophia, j. de consolatione ad Boëtium) tibi contuleramus arma, quæ nisi prior abiecisses, inuicta te firmitate tuerētur. Vnde Cassianus ibidem refert de duobus paganis philosophis & maleficis, qui per tres gradus differentes in malitia, successiuè per sua maleficia dæmones miserunt ad cellam beati Antonij, vt eum tentationibus exinde fugarent, odio viri sancti infecti, eò quòd multitudo populi ad eum quotidie venit qui dæmones beatum Antonium (vt postmodum ad fidem conuersi fatebantur philosophi) amarissimis cogitationum stimulis pulsauerunt, quos tamen repulit crucis signo pectori & fronti impresso. & orationum incubationibus insistendo. Exemplum tamen satis terribile nouiter tactum Vincentius in speculo refert historiali ex gestis Beati Basilij magni, cuius tempore dives quidam vnicam filiam habuit, quam cōsecrare domino disponebat, quam seruus diuitis habere non valens in coniugio, maleficum adijt, dæmonem inuocauit, eidem chartam abnegationis fidei tradidit, & fornicationis dæmonem mitti obtinuit ad filiam; quam accendit adeo, vt in terram volutata, clamaret se propter seruum torqueri, & pro liberatione sui seruo per patrem in matrimonium tradi. Quod etiam ideo factum est per patrem mœstissimo corde. Tandem tamen iuuenis seruus liberatus est per beatum Basilium. Et in primo dialog. refert Beatus Gregorius de quodam maleficorum principe, qui à Roma incineratis socijs in monachi habitu fugit Basilius nomine: qui etiam tunc se à sancto Equitio pro monacho recipi procurauit, & in monasterio monialum statim absente Equitio monialem pulchriorem in tanto

Boët. l. 1. de consol. philos. Prosa. 2.

Cassian. ibidem. cap. 18.

Suprà in verbis Patri de Palud. Vincent. in spec. hist. lib. 11. c 79. Exemp. carnalis amoris à dæmone excitati.

Aliud ex Gregor. l. 1 dialogē c. 4.

malefi-

maleficiauit, vt febricitaret, anxiaretur, magnisque vocibus & stridoribus clamaret. Modò moritura sum, nisi Basilius monachus veniat, & ipse mihi per suæ curationis studium salutem reddat. Quod cùm sancto Equitio nũciaretur, virginem verbo sanauit absens, & maleficum expelli de loco iussit. *PIG.*

Hug. in 2 sen. d. 7. Cùm potestas dæmonis impediatur aliquando diuino nutu; quæro quot modis hoc fit. *THEOL.*

Quinque modis à Deo potestas dæmonum impeditur. Quinque modos exprimit Hugo super. ij. dist. vij. Primò per terminũ suæ potestati à deo impositum, sicut Iob primo, & secundo tangitur. Secundò per miraculum impossibilitatis exterius factum, vt in asina Balaam. Numer. 22. Tertiò per impedimẽtum exterius adhibitum, vt in duobus discipulis aoraſia percussis. Lucæ vltimo. Quartò per dei iudicium deintus disponentis per obstaculum boni angeli, vt de Asmodæo interficiente spõsos Saræ vxoris Tobiæ; Eiusdem 12. Quintò per cautelã sui ipsius, quia non vult aliquando quod potest, vt peius fiat. vt j. Corint. v. de Corinthio, quem vexauit, excommunicatum. Aliquando etiam non vult propter peccati abominationem & pudorem; Vt angeli mali, propter nobilitatem sui in qua creati sunt, abominantur tentare de vilibus peccatis, & de Sodomia, vel etiam de fornicatione simplici, neque ad hominem quando fornicatus est accedunt maximè prima die vel secunda, propter peccati recentiam. Vnde Ezechiel. xvj. Multiplicasti fornicationẽ ad irritandum me &c. ibi, Dabo te in animas odientium te, ideſt, dæmonum, qui erubescunt in via tua. Hæc Hugo. 1. sententiarum.

ibi quinto. adde quod eum dæmõ posset ex Dei licentia occidere vxorem Iobi, noluit eam occidere, vt haberet aduersatricem ad Iobum tentãdum, prout verè habuit.

Vini nocumenta ostenduntur. Quomodo remediari possunt infrigidati, amore vel odio capti, & huiusmodi maleficiati. Quomodo bonus angelus magis est beneficus bonis, quã malus maleficus peccatoribus, & de multis per angelos castificatis seu eunuchatis.

CAPIT. VI.

Væ sibi à vino, vel à vippa non cauent, subito in ebrietate & grauiter quasi amentes nutabunda incedũt. Ita vidi per experientiam. Dulcia enim sequuntur auidé, quæ si cõsperſa fuerint pane vino intincto, ex his cibis inebriantur. Per tales formicas fatuas inebriatas vino hi possunt intelligi, qui voluptatibus * debriati huius seculi, velut amentes & ratione carentes, carnalia prosequuntur per insanias falsas. Quos in persona dei Esaias 51. sic alloquitur. Audi hæc paupercula, & ebria & nõ à vino, hæc dicit dominator dominus tuus, & deus tuus. Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundũ calicis indignationis meæ non adijciam vt bibas illum vltrà. Per viuum autem luxuriam debere intelligi docet Proverb. xx. Salomon cùm dicit. Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas, quicunque his delectatur non erit sapiens. Et xxj. ibidem. Qui diligit epulas in egestate erit, qui amat vinum & pinguia non ditabitur. Et in psalmo 106. de his qui inebriati sunt non à vino iterum dicitur: Anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum deuorata est. Propter quod ad Ephesios quinto dicit Apostolus. Nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed impleamini

m. inebriati Voluptates inebriant mentes, & ideo faciunt amentes

spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis & hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallentes in cordibus vestris domino gratias agentes. *PIG.* Ex superioribus satis iam video, non minorem vesaniam, vel ebrietatem pati philocaptum, quàm eum, qui vino madere conspicitur. Idcirco nunc edoceri cupio in tribus, quæ remedia adhiberi debeant talibus, vt sanentur, nedum ipsi, sed qualitercunque in potentia * generatiua maleficiati. Deinde quomodo hi sanari valeant, qui sine maleficio philocapiuntur. Postremò vtrumne bonus spiritus tantum castitati conferre possit in beneficio, sicut malignus spiritus per suos dare consueuit in maleficio. *THEOL.* Pro solutione primi noscere debes, quòd quinque sunt remedia quę pro talibus licitè applicari valent, videlicet, ad sanctorum aliquorum limina peregrinatio, signi crucis & orationis deuotæ multiplicatio, peccatorum suorũ vera confessio vel contritio, per verba sobria licita exorcizatio, & cauta maleficij ablatio. De primo habuisti exemplum suprà libro primo cap. quarto. Et idem de ieiunijs, abstinentijs, & alijs reuerentialibus obsequijs Sanctis certis oblatis. De secundo præcedenti capitulo audisti, quomodo talibus se beatus Antonius à tẽtatore defendit. De tertio ibidem Petri de Palude consilium, quod ante eum sanctus Thomas, & alij doctores suaserunt, etiam perpendisti. De vltimo dictum est nuper iij. cap. Et in penultimo, de exorcismis omnes penè de hoc loquentes, catholicè ita fieri posse admittunt. Vnde in iiij. dist. vj. sanctus Thomas dicit: Propter peccatum hominis diabolus potestatem * accipit in hominem, & in omnia quæ in vsum hominis veniunt, in ipsius nocumentum. Et quia nulla conuentio est Christi ad belial, ideo quandocunque aliquid sanctifican-

Tria dubia principalia quæ hoc c. tractãtur a. b. m. addit(&) De 1.

Quinque remedia aduersus maleficia

Thom. in 4. dist. 6. q. 2. ar. 3 or. accepit. & infra. 2. Cor. 6

ctificandum est ad cultum diuinum prius exorcisatur, vt liberatum à potestate diaboli, qua illud nocumentum hominis assumere * poterat, deo consecratur. Et hoc patet in benedictione aquæ, in consecratione templi, & in omnibus huiusmodi. Vnde cùm prima consecratio, qua deo homo consecratur, fit in Baptismo, oportet etiam quòd homo prius exorcizetur multo fortiori ratione quàm aliæ res; quia in ipso homine est causa quare diabolus potestatem *accipit in hominem, & in alia quæ sũt propter hominem, scilicet, peccatum originale, vel actuale. Et hoc significant ea, quæ in exorcismis dicuntur, cùm dicitur: Recede ab eo sathana. Hæc Thomas. Idem dicunt doctores licitum esse de applicatione exorcismorum contra potestates dæmonis. Sed ibi cauẽdum est, ne character aliquis ignotus, aut verba ignota sint, aut aliud superstitiosum. Sed tamen non obstante applicatione omnium præfatorum remediorum adhuc aliquando maleficiatus à pœna non absoluitur, licet à reatu vel peccato per quod incurrit maleficium absoluatur. Vnde Sanctus Thomas in iij. dist. xxxiiij. dicit. Maleficium quandoque ita est perpetuum quod non potest habere remedium humano opere, quamuis deus posit præstare remedium, dæmonium cogendo, vel etiam * dæmon desistendo. Non enim semper oportet, vt quod per maleficium aliquod factũ est, posit per maleficium aliud destrui, vt ipsi malefici confitentur. Et tamẽ si posset per maleficiũ remediũ adhiberi, nihilominus *perpetuũ reputaretur, quia nullo modo debet aliquis dæmonis auxilium per maleficium inuocare. Similiter nõ oportet, quòd si propter peccatum aliquod data est diabolo potestas in aliquẽ, quòd cessante peccato cesset potestas, quia pœna interdũ remanet culpa transeunte. Similiter etiam exorcismi

restit. ex or propu-tatur.

Quid in exorcismis cauendum.

Tho. in 4. dist. 34. q. vnic. a. 3 ad 3. rest. ex or. pro dæmoni resistendo.

rest. ex or. pro peccatum.

ecclesiæ, non valent ad reprimendū dęmones semper quantum ad omnes molestias corporales, iudicio dei hoc exigente: sęper tamē valent contra illas infestationes dęmonū, cōtra quas principaliter instituti sunt. Hæc Thomas. Sed multū cauendū est his, qui diuinis præceptis & ecclesiæ humanā sanitatē præponūt, ne maleficos inuocēt pro remedijs, quia eorundē inuocatione posteriora nōnunquam peiora prioribus fiunt, vt in exęplo deducit Gregorius. j. dialog. de femina quæ vno dæmone possessa, per maleficos dum liberari attētabatur, legio sub maleficorū operibus statim eam intrauit. *PIC.* Habeo adhuc tria dubia de exorcismo. An non habens exorcistatus ordinem, exorcisare dęmones licitē valeat. Secundō, quæ sit differentia inter effectum aquæ benedictæ, & exorcismi, cūm vtrumque contra dæmonis molestiam ordinetur. Tertiō An exorcismus tantum significet, vel etiam an aliquid efficiat.

Remedijs maleficorum res n deteriꝰ eunt vt declaratur exempl. Mat. 12. Gregor l. 1 dial. c 10. Tria dubia de exorcismo.

THEOL. Ad primum & ad alia respondet sanctus doctor. Ad primum dist. xxiiij. quod sic, in quarto. In ordine, inquit, exorcistatus, & in alijs minoribus ordinibus omnibus, cūm conferuntur, recipitur potestas, vt quis hoc vel illud ex officio facere possit, puta exorcizare; & idem à non habentibus ordinem licitē fieri potest, non vt ex officio; quamuis illi hoc non habeāt ex officio. Sicut in domo nō consecrata potest dici missa, quāuis consecratio ecclesiæ ad hoc ordinetur, vtin ea missa dicatur, sed hoc tunc magis pertinet ad gratiam gratis datam, quàm ad gratiam sacramenti.] Ad secundum respondet dist. 6. dicens: Diabolus impugnat nos ab exteriori & interiori. Aqua ergo benedicta ordinatur contra impugnationem diaboli, quæ est ab exteriori, sed exorcismus contra impugnationem diaboli quæ est ab interiori: vnde illi contra quos datur, dicuntur energumeni, id est, intus

Resp ad. 1 Thom in 4. dist 24. q 2 ar 2. ad 3.

ad 2. Thom in 4. dist. 6. q. 2. ar 3 Idē habet in summa p. 3. q 71. ar. 2. ad 3.

laborantes aut propter infectionē fomitis, aut propter possessionem corporalem à dæmone. Ad tertiū respondet ibidem, quod etiam efficit, quodpatet tū quia per modū imperij dicūtur, non per modum orationis tantum. Vt: Exi maledicte diabole: Tum etiam quia beatus Gregorius super Ezechielē dicit: Sacerdos dū per exorcismi gratiam manus credentibus imponit, & habitare malignos spiritus in eorum mente contradicit, quid aliud facit, nisi quod dæmonia ejicit? Nec est inconueniens, quod etiam quando iā baptisato exorcismus prius neglectus adhibetur, dicere quod tunc aliquid efficiat, cohibēdo ab impugnatione diaboli, cūm etiā post baptismum per aquā benedictam aliqua potestas dæmonis reprimatur. Immò si exorcisatur puer, & ante baptismum moritur, sibi in vita sua tantū valuit, vt in eo potestas dæmonis debilitata fuerit, & sit. Et ideo exorcismi non tantùm significant, sed etiam efficiūt aliquid, nō tantùm in corpore, sed etiam in anima, quia in vtroque est infectio fomitis. Effectus autem iste est debilitatio potestatis dæmonis, ne tantū possit in homine, sicut ante baptismum, & ne alia bona in ipso impediat. Hæc omnia Thomas. Ad secundū dubium de amore hereos, seu philocaptione, vel *hislithi, vt Auicenna loquitur, quæ est ægritudo quam aliquis incurrit propter amorem. Tradit enim Auicenna septem remedia inter cetera libro tertio. Vnum est agnoscere personam in qua quis captus est, quod experitur aliquis ex fassione infirmi, vel ex variatione pulsus ad nominationem amati, quia sic radix ægrotationis habetur; vt etiam beatus Ambrosius ponit in passione Sanctæ Agnetis de filio iudicis. Aliud est copula per matrimonium si lex sustinet, quia ita quidam sanantur cum obeditur naturæ. Tertium est applicatio medicinalium, de

ad 3. Thom. ibid.

Habetur homil. 29 super euā gel.

2. dub. principale. Auicen. l. 3. fen 1. tract. 3. c. 24 & 25 1. Ambros. ser. 90. 2. 3.

4. lium, de quo ibidem tractat & docet. Quartum est, vt amorem suum de dilecto per licita remedia ad aliud diligendum conuertat, quod priori præeligere debet, & ita fugere præsentiam amati, quia sic
5. distrahitur animus. Quintum, si ille rationabilis est corrigatur, hortetur, tribuletur, & amoris opus ostendatur esse miseria. Sextum est, vt potissimùm
6. vetulæ ad ipsum dirigantur, quæ, quantum cum veritate & deo possunt, vituperent corpus & dispositionem dilecti, & mores, cum transfiguratione facierum turpi seu deformi. Tamen quidam ex hoc plus inflammantur, quia in relatione de amato
7. delectantur, licet alij sanentur. Septimum est, vt occupetur in rebus arduis, distractiuis officijs, & huiusmodi. Similiter de similibus dicendum est: prosecutio autem horum ad medicum pertinet; sed

Respicit ad 5. remedia sub initiũ expos. 3. dub. principale.

theologica præcedenti dubio dicta præ alijs applicari debent. Ad tertium dubium: Anne bonus angelus aliquando iustos viros beneficiet, sicut constat malum angelum maleficiare iniustos? Responsum habes ex patrum sanctorum exemplis, quòd sic, immò multipliciùs in infinitum. Quicquid enim boni à fonte totius bonitatis deo in nostra temporalia & corporalia bona emanat, totum, secundum beatum Dionysium, per ministerium angelorum habemus. Et vt sanctus doctor in quodam loco super. iij. sentent. tradit: Cùm deus gratiam menti nostræ notabilem vult infundere, ad quam licet se nulla creaturæ potestas extendit, tamen ad hanc dispositiuè angelus bonus cooperatur. Sicut etiam licet ad verbi dei conceptionem in virgine beatissima, per quam deus homo factus est, sola diuina virtus efficienter affuerit, tamen angelico ministerio mens virginis per salutationem, per confortationem, & per informationem

Dionys. Areop. Thom.

multum

multũ excitata, vel ad bonum prædiſpoſita fuit. Eſt præterea communior & magis conſona tam ſacræ paginæ, quàm philoſophiæ naturali iſta opinio, quę tradit omnia corpora cæleſtia regi & moueri virtute angelica: quamobrem à Chriſto, & ab eccleſia virtutes cælorum vocantur. A cæleſtibus autem influentijs ſimpliciter omnia huius mundi corporalia reguntur, teſte philoſopho primo meteorum. Eſt inſuper doctrina ſancti doctoris, quòd in homine tria ſunt in quę ſpiritus ſeparati agere valent, ſed differenter, voluntas, intellectus, & potentiæ aliæ ipſius animę affixæ mẽbris organicis corporalibus. In primum ſolus deus: in ſecundum tantummodo deus, & bonus angelus, vt illuminet; & in tertium, deo permittente, malus ſpiritus agere poteſt, & imprimere, ſed in poteſtate voluntatis humanæ eſt immiſsiones factas per angelos malos acceptare, vel refutare talia cum dei inuocata gratia propulſare, vel eadem neglecta admittere poſſe.

Cælos ab angelis moueri.

Mat. 24. Eccleſ. in præfat. miſſæ. Ariſt. l. 1. Meteor. c. 2, Thom. per. 1. q. 105. ar. 4 q 111. ar. 2 3 & 4. & l. 3. contra gentes. c. 88. & 89.

PIG. Licet hæc ſint innumerabilia bonorum angelorum etiam in iniuſtos profluxa beneficia, de quibus, heu, neſcius fui hactenus, ſed gratus ero in anteà, tamen de his non quæro principaliter, ſed de beneficijs eorum circa generatiuam potentiam, vtpote, an quoſdam caſtificent, ſicut mali ſpiritus quoſdam malos inſrigidant per ſua maleficia.

THEOL. Haud dubium ita faciunt, ſed vbi & quando expedit. Nam ita factum de ſancto Sereno abbate, de quo refert Caſsianus in collationibus patrum collat abbatis Sereni prima. Hic, inquit, pro interna cordis atque animæ caſtitate nocturnis diurniſque precibus, ieiunijs quoque ac vigilijs infatigabiliter inſiſtens, cunctos æſtus carnalis concupiſcentiæ tandem per diuinam gratiam in ſe extinxiſſe percepit. Deinde maiori zelo caſtitatis ſuccen-

Caſſ. collat. 7. quæ eſt 1 abb. Sereni c. 2 Exemp. de Sereno abb qui mira bili ter ab in-

gelo donum castitatis accepit.

succensus, præfatis vsus remedijs à deo petijt, vt interioris hominis castitas in corpus redūdaret dei dono. Postremò autem veniens ad eum angelus in visione nocturna, eiusque velut aperiens vterum, quandam ignitam carnis strumam, de eius viscerib⁹ euellens, ac proijciens, suisque omnia, vt fuerant, locis intestina restituens, ecce, inquit, incentiua carnis tuæ abscisa sunt, & obtinuisse te noueris hodierna die perpetuam corporis puritatem iuxta votum quo poposcisti, vt ne ipse quidem naturali motu, qui etiam in paruulis atque lactentibus excitatur, vlterius pulseris.] Sicut de beato Equitio abbate dicit beatus Gregorius primo libro dialog. Hunc, inquit, cùm iuuentutis suæ tempore acri certamine carnis incentiua fatigarent, ipsæ suæ tentationis angustiæ ad orationis studium solertiorem fecerunt. Cumque hac in re ab omnipotenti deo remedium continuis precibus quæreret, nocte quadam assistente angelo eunuchari se vidit, eiusque visioni apparuit, quòd omnem motum ex genitalibus membris eius abscinderet, atque ex eo tempore ita fuit alienus à tentatione, ac si sexum non haberet in corpore; qua virtute fretus, ex dei omnipotentis auxilio, vt viris ante præerat, ita cœpit postmodum etiam feminis præesse. Ita in vitas patrum illorum quos sanctus Heraclides vir religiosissimus collegit in libro suo quem Paradisum nominat, meminit cuiusdam sancti patris & monachi, quem Heliam vocat. Hic misericordia motus trecentas feminas in monasterium collegit, & regere cœpit. Transacto autem biennio iam triginta quinque annos circiter habens vitæ, tentatus à carne in eremum fugit, vbi biduo ieiunus orans ad deum ait: Domine deus aut occide me, aut libera me ab hac tentatione. Vespere igitur somnus ei irrepsit, tres ange-

Aliud exem. de S. Equitio qui etiam ab angelo, visus est eunuchari, ex Greg. l. 1. dial. c. 4.

3. de Helia exparadiso Heraclidis, siue Palladij hist. Lausiaca. c. 33.

tres angelos ibi ad se venire vidit, quibus quærentibus, cur à monasterio virginum fugisset; nec ille præ verecundia respondere auderet, dixerunt angeli. Si liberaberis, num redibis curam feminarum gerendo? Respondit ille. Quam libens. Tunc illi iuramentum ab Helia recipientes quod exegerant, eum eunucharunt. Nam vnus manus, alter pedes, tertius nouacula testes eius visus est abscindere, nō quod ita verè esset, sed quia ita esse videbatur. Quærentibusque anne remedium sentiret. Respondit ille, se plurimùm exoneratum; vnde quinta die ad lugentes feminas redijt, & per quadraginta annos quibus superuixit, nec pristinæ tentationis deinceps scintillam sensit.] Non minus beneficium collatum esse legimus beato Thomæ doctori nostri ordinis qui a cōsanguineis propter ingressum dicti ordinis incarceratus, vt per meretricē seduceretur ad sæculum, tentatus est; quæ per consanguineos immissa est veste & ornatu compositissimo. Hanc enim sanctus doctor intuens, ad ignem materialem cucurrit, titionem ignitum arripuit, & vi feminam è carcere fugauit, in orationeque statim pro castitatis dono positus obdormiuit, vbi duo angeli ei apparuerunt dicētes: Ecce dei te ex parte cingimus cingulo castitatis, quod nulla possit de cætero impugnatione dissolui, & quod humanæ virtutis non conquiritur merito, tibi ex parte dei confertur ex dono. Sensit igitur cincturam sanctus vir, scilicet, tactum cincturæ, & exclamando euigilauit: deinceps que tanto munere castitatis se dotatum sensit, vt ab eodem tempore omnem horreret luxum, vt sine necessitate feminis colloqui posset, sed perfecta castitate * polleret vt eius tradit legenda.

f. de S. Thoma doctore angelico ex Vita per Ioan. Garzon. & alios.

resl. pro pollet.

Comestio detractionis quæsit; Malefici quomodo lædunt iudices aliquando, quomodo vident absentia, & quomodo dicunt aliquando contradictoria.

CAPIT. VII.

Formicæ comestæ ab hominibus eis nocent; non bestijs omnibus, sed quibusdam proficiunt, vt vrsis qui eas auidè querunt. Formicarum nomine iusti designantur, vt suprà dudum habuimus. Comedere autem vitæ alienæ detrahere est, aut in fama, aut in sana doctrina. De qua comestione cautum reddit filium qui Prouerbior. 23. dicit. Noli esse in conuiuijs potatorum, nec in comessationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt, quia vacantes potibus, & dantes symbolum (glossa, id est detractionum) consumentur. Vbi glossa iterum dicit. Carnes ad vescendum conferre, est in communi locutione derogationis vicissim vitia proximorum dicere; de quorum pœna subditur, quia talibus vacantes consumuntur.] Quo contrà verbis bonis diuinam †cõtinentibus sapientiam operam dare congruit, quibus anima satiari licitè poterit, de quo Prouerb. 24. Salomon subdit. Comede fili mel, (Glossa, doctrinam sapientiæ) quia bonum est, & fauum dulcissimum gutturi. Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ, quam cum inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit. Melli enim & fauo dicit glossa, comparat doctrinam sapientiæ, quia sicut illa cęteris cibis, ita hæc doctrinis prævalet alijs.] Iterumque deuoratoribus humanarum carnium per detractionis vitiũ & per superstitionis maleficium dicitur in

Glos. ord. secundũ sensum.

Glos. ord. rest. pro cõtinẽtes.

Glos. interl.

Glos. ord.

dicitur in psal. Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & linguæ eorum gladius acutus. Et Prouerb. 30. Inter quatuor generationes peruersas hæc vltima est, de qua dicit: Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis vt comedat inopem de terra, & pauperes ex hominibus. Vbi glossa. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, hæc est, quæ suam perfidiam alijs immittere conatur, & sicut corpora gladijs, ita audiêtium animas veneno allocutionis occidit]; Vnde dicitur, vt comedat, id est, ad hoc vt deuoret inopes, id est, innocentes, & pauperes, id est, humiles. Deuoratio tamen formicarum non hominibus, sed bestijs, vt vrsis prodest, quia maleficorum officium, & detractionis vitium non iustos, sed perfidos delectat. In cuius figura Danielis 7. secunda bestia quæ de mari ascendit similis vrso erat, quæ in parte stetit, & * tres ordines dentium erant in ore eius, & in dentibus eius, & dicebant * ei. Surge comede carnes plurimas. Per quæ triplex nocumêtum maleficorum innuitur, videlicet, bonorum temporalium, humanorum corporum, & animarum rationalium, quæ lædi solent per talia maleficorum exercitia. Vnde Prouerb. 17. Semper iurgia quærit malus, angelus autem crudelis mittetur contra eum. Expedit magis vrsæ occurrere raptis fetibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia sua. Vbi glossa: Angelus crudelis immundus spiritus est, qui à domino contra peccatores mittitur, vt in præsenti affligat, vt Ægyptios, vnde, immisit in eos iram indignationis suæ per angelos malos. Et subdit. Potest in * vrsa hostis antiqui malitia intelligi, cui fetus rapimus, cùm eos, qui filij sui erant, catechizando & baptisando dei filijs adiungimus, & hoc sæpe facilius fit, quàm hæreticum ad fidem rectam

Psal. 56.

Glos. ord.

Gloss. interlin.

addidi tres, & ei, ex orig.

Glos. ord.

restit. ex orig. pro vrso.

dam reuocare, vel catholicum praue agentem ad bonum opus reducere.] *PIG.* Per bestias, vt dicis, formicas deuorantes fide reprobi & malefici intelligi valent: dic exemplum, quomodo id opere perficiunt humana lædendo corpora de sanitate in infirmitatem. *THEOL.* Audi ergo quid bestiæ tales Petro iudici, de quo supra retuli, nefas fecerint. Diu enim se in eo vindicare studebant, sed quia fidem bonam gerebat, & se diligenter crucis signo munire solebat, seque auisatus aliquotiens ab occasione eorum abstinebat per quę maleficia procurari solent, idcirco illæsus, propter astutiam talium, euadebat, vno excepto tempore in quo ex delicto proprio meruit non in toto custodiri à domino, prout mihi retulit. Consueuerat enim, in territorio Bernensium in castro Blanckenburg habere residentiam tempore quo terram eandem gubernabat. Postquàm autem officio resignauit, & ciuitatem Bernensem reintrauit, ibique domicilium tenebat, die quadam rediens ad castrum prædictum, vbi cognatus suus suum in officium substitutus fuerat, in eodem castro Petrus quædam expedire negotia apud sibi notos volebat. Tunc vna malefica, & quatuor consortes eiusdem malitiæ viri conuenerunt de sero in loco vno, machinamenta suæ artis voluentes pro viribus, vt Petrum grauiter veneficijs læderent, vel occiderent, quem hæc latebant fraudis * commercia. Aduenientę igitur nocte Petrus se benedicendo crucis signo, cubitum iuit, sed nocte surgere omnino proposuit ad scribendum necessario quasdam epistolas, vt mane recedere à loco valeret. Euigilans igitur intempesta nocte, sibi videbatur ex * inopinato quòd dies adesset, luce deceptus fictitia, de quo in se iratus, quia vt putabat noctem neglexerat, non se vt debuit muniendo

Petrus iudex non se muniēs signo crucis, & ex ira maledictionis verbum proferens, nocte de gradibus præcipitatur & grauiter leditur opera maleficorū.

a. d. commenta.

a. b. m. opinato.

niendo more solito, vestimentis induit, per gradus altos versus locum, vbi pugillarem habuit, descendit, & locum clausum reperit. De quo maiori ira exardescens, cum murmure per gradus, quos descenderat, versus lectum iteratò scandebat, emittendo vnicam ex indignatione maledictionē per verbum satis breue, ac si diceret: In nomine diaboli. Et ecce statim in tenebris densissimis Petrus proiectus est in præceps per graduum prædictorum passus adeo grauiter, vt famulus qui de subter scalam in commodo dormiebat excitaretur, exiret, & quid adesset conspicere vellet. Reperit autem, Petrum accenso lumine solum in terra, priuatim rationis vsu iacentem, & collisum, per omnia membra sanguinem plurimum ē corpore emittentem. Excitatur familia, & nemo erat qui lapsus causam aperire posset. Tandem tamen diuina arridente gratia vsum rationis recuperauit, sed sanitatem corporis vix in tribus septimanis rehabuit. Et quamquam maleficos haberet suspectos, quos pro viribus de terra radere cupiebat, tamen reos ignorabat huius sceleris sibi illati. Verum quia nihil opertum, quod non reueletur, euētu quodam factum est postmodum, vt quidam latens maleficus veniens de terra Bernēsium, vbi domicilium habuit, in ciuitate Friburgensi Lausanensis diœcesis die quadam in taberna cum bibulis sederet, & ad consocios diceret. Ecce, ait, video quòd talis (quē nominauit) in aqua vbi circa habitationem meam hamum in aquam pro captura piscium posui, mihi eum furto leuat, & furripit; distabant autem ab inuicem loca per sex magna Teuthonica miliaria, per quæ opere dæmonis furtum intuebatur. Hoc verbum ponderauere fideles, reum accusauerunt, & postmodum iudicialiter carceri mancipatus est, vbi biduo duriter quæstiona-

c. d. induitur.

Nota malam conscientiam ex ira dicta volum nominandi.

Luc. 12.

Maleficus videt hamum furripi.

Miliaria. vus distās

suum

quæstionatus, nihil penitus fateri voluit de proprijs facinoribus. Tertia autem die, quæ fuit Sabbathum, in qua communiter ob reuerentiam beatissimæ virginis eadem colitur officiosè, tortus iterum, virus suum euomuit. Nam præfati sui verbi & furti veritatem se dixit fuisse expertum, & quòd quatuor viri malefici Petrum, præsente malefica, (quam nominauit) per manus eiusdem vetulæ in præceps proiecissent, fatebatur, & causam huius iracundiæ in vetulam venisse asserebat, quia scilicet sibi iustitiam aliquando ad libitum, iudex existendo, non ministrasset; addiditque, se alijs duobus diebus dæmonum machinamentis detentum, non potuisse in tormentis respondere; sed quia (vt ait) festum beatæ virginis, quo ad officium, celebrabatur, dixit se iam liberum ad dicendum veritatem, & ita tandem iuxta patriæ municipalia igni traditus est.

Maleficas aliquãdo contradictoria dicere Io. 8.

Notandum tamen, quod tales pseudoprophetæ aliquando omnino contradictoria dicere solent, per patrem mendacij decepti, vt idem Petrus expertũ se esse retulit. Nam quædam malefica per eum capta est, & inturrita. Habuit autẽ maritum talis malefici non magistrum, qui curiositate ductus, ad quandam illarum partium vetulam properauit, de qua cuncti referebant quòd futura prænosceret. Ad hãc cùm venisset, supplex petiuit vt sibi diceret, anne spem habere deberet, quòd cum vita vxor sua iudicem euaderet quæ iam capta erat. Cui respondit vetula: Noli timere, indubiè liberabitur, nec hac captiuitate morietur. Quo vir factus alacrior, obuiauit iudici Petro altera die. Cui Petrus. Vbi, quæso, fuisti? At ille. Apud prophetissam, ait, fui, quæ mihi retulit vxorem de sua captiuitate liberandam esse, nec mori ex hac captiuitate. Deinde regressus Petrus in hospitium vocabatur à capta malefica, quæ

Petro

Petro dixit. Vidi quòd maritus mens vetulam accersiuit, quæ me liberãdam esse prænunciauit, scio, mẽtitur; quia proxima die tuo sub iudicio incinerabor. Hæc cùm postmodum iudex marito dixisset, ridẽdo expectabant quę inter maleficas veritatem dixisset, sed secutum proxima die inturritæ fœminæ incendium per publicam factum iustitiam, veritatem maleficæ quæ virum habuit palam fecit. Nec tamen credere debes Petrum, vt in primo exemplo habitum est, manibus maleficorum qui in castro non erant corporaliter per gradus iactatum ad literam, sed maleficorum sacrificijs, vel ceremonijs allecti dæmones præsentes illud præcipitium fecerunt Petri, & vt mentes maleficorum deciperent in imaginatione superstitiosorum hominum effecerunt vt sibi viderentur præsentes esse. Ita etiam in secundo & tertio exemplo dæmonis impressione in imaginatiuam maleficorum factum est, vt absentia velut præsentia cernerentur, sicuti suprà lib. præsenti cap. j. audisti ex verbis sancti doctoris & etiam cap. quinto.

Delectatio Venerea quantum fugienda sit. De feminis sub virili specie se publicè dicentes esse missas diuinitus. Et de tribus quæ rarò mediũ tenent, videlicet, lingua, ecclesiasticus, & fœmina: Quæ in bonis optima, in malis verò aliquando pessima sunt.

CAPIT. VIII.

Cibus formicarum nonnunquam sunt cadauera animalium mortuorum. Ad moralem intelligentiam, comedere mortua animalia est aliquando frui

peruersa

peruersa luxuria. Vnde illecti aliquando feminarum peccatricum propter famē luxuriosæ voluptatis mortua animalia comederunt, eisdem in non modicam displicentiam dei fruētes, vt in Psal. 105. sub compendio in veritate, & sub typo de Israelitico populo tangitur. Initiati, inquit, sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. De quo Numeri apertius dicitur 25. Fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua; at illi comederunt & adorauerunt deos earum, initiatusque est Beelphegor Israel, & itatus dominus dixit ad Moysen. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis, vt auertatur furor meus ab Israel. Hec autem omnia fecit Israel seductus occulta machinatione Balaam malefici, qui suo consilio illius morticinæ fornicationis exordium in Israel extitit. Super quo glossa. Libidini quis seruiendo doctrinam Balaam tenet. Est ergo execrabilis etiam corporis fornicatio, quæ violat templum dei, & tollit mēbra Christi, & facit membra meretricis. Sed execrabilior est generalis fornicatio, in qua omne genus peccati pariter continetur, cūm anima, scilicet, consortio verbi dei ascita, & matrimonio eius associata, ab aduersario eius qui eam sibi in fide despondit, corrumpitur. Est ergo sponsus & vir animæ mundæ verbum dei, ideſt, Christus. Despondi vos omnes (ait Apostolus) vni viro virginem castā exhibere Christo. Dum igitur anima adheret sponso, & complectitur, & audit verbum eius, ab ipso suscipit semen verbi, & concipit, & facit filios, pudicitiam, iustitiam, patientiam, & omnes virtutes, vt salua sit per generationem filiorum, si permanserit in fide & charitate. Si autem se diabolo & dæmonibus prostituerit, faciet filios adulterij, scilicet omnia peccata.

Num. 31. & Apocal. 2. *Glos. ord. ad c. 25. Num.* *1. Cor. 6.* *2. Cor. 11.* *1. Timot. 2.*

ta.] Et iterum glossa Origin's ibidem: Per omnia peccata quæ committimus, maximè si non surreptione aliqua, sed studio peccamus, illi dæmoni, cui curæ est quod admittimus, consecramur. Et fortè tot dæmonibus consecramur, quot peccata committimus, & mysteria idoli illius pro illo suscipimus.] Assimulantur autem corpora fornicantium merito fœtidorum animalium corporibus, quia vt Ecclesiast. 9. dicitur. Omnis mulier fornicaria quasi stercus in via cōculcabitur. Propter quod prophetæ postquàm de his qui potentes sunt ad bibendum vinum in quo est luxuria locutus est Isaiæ. v. paulò post ita subiungit de eisdem. Facta sunt mortiçina eorum quasi stercus in medio plateārum. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius, scilicet dei, extenta. *PAG.* Suntne nostro tempore boni viri aliqui decepti per magas, vel maleficas tuo iudicio? *THEOL.* Meum in sequentibus suspendo iudicium, sed ea quæ publica vox tradit & fama referam: Habemus hodie sacræ theologiæ professorem insignem fratrem Heinricum Kaltyseren inquisitorem hæreticæ prauitatis: Hic cum anno proximè præterito inquisitionis officio in ciuitate Colonienſi insisteret, vt mihi ipse retulit, percepit circa Coloniā quandam virginem esse quæ in habitu virili omni tēpore incessit, arma deferebat, & vestimenta dissoluta, velut vnus de nobilium stipendiarijs, choreas cum viris ducebat, & potibus ac epulis adeo insistebat, vt metas femineiſexus, quem non negabat, omnino excedere videretur. Et quia eodem tempore (sicut hēu hodie) sedem Treuerensis ecclesiæ duo prò eadem contendentes, grauiter molestabant, gloriabatur se vnam partem posse & velle inthronisare; sicut virgo Iohanna (de qua statim dicetur) regi

Henricus Kaltesen inquisitor

Virgo quædam habitu virili incedēs mira designat.

Carolo Francorum paulò anteà fecerat, in suum eum regnum confirmando, immò illa se eandem Ioannam à deo suscitatam esse affirmabat. Cùm igitur die quadam cum comite iuniori de * Virnenburg, qui eam tuebatur & fouebat, Coloniam intrasset, & ibidem mira in conspectu nobilium fecisset, quæ magica arte videbantur fieri, tandem per prædictum inquisitorem, vt inquireretur, diligenter inuestigabatur, & citabatur publicè. Mappā enim quandam dicebatur laceraſſe, & subitò in oculis omnium reintegrasse: Et vitrum quoddam ad parietem à se iactatum & confractum in momẽto reparasse, & similia plura inania ostentasse. Sed misera parere mandatis ecclesiæ renuit, comitem antefatum in tutelam, ne caperetur, habuit, per quẽ clam de Colonia educta, manus quidem inquisitoris, sed excommunicationis vinculum non euasit. Quo tandem arctata partes Alemaniæ exiuit, metasque Galliæ intrauit, vbi militem quendam, ne ecclesiastico interdicto vexaretur, & gladio, duxit in matrimonium. Deinde sacerdos quidam, leno vocandus potius, magam hanc verbis deliniuit amatorijs, cum quo postremô furtim recedens, Metensem ciuitate intrauit, vbi velut cócubina secum habitans, quali spiritu ducta fuerit cunctis patenter ostẽdit. Fuit præterea infra decem annorum spatiá nouiter in Francia quædam, de qua præmisi, virgo, Iohanna nomine, tam prophetico spiritu, quàm miraculorum potestate, vt putabatur, clarens. Hæc enim veste virili semper vtebatur, nec vllis doctorum quorumcunque persuasionibus emolliri potuit, vt tales deponeret vestes femineis contenta, præsertim cùm se palam virginem & feminam esse protestaretur. Sub hoc, inquit, habitu virili in signum futuræ victoriæ, vt verbo * prædicere

a.d. Vvirtenberg.

De Ioanna virgine in frãcia famosissima.

a.b.m. prædicam

dicem, & habitu, à deo missa sum iuuare verum Francorum regem Carolum, & in suo firmare regno, à quo eum fugare nituntur rex Angliæ, & dux Burgundię; Pro tunc enim hi iuncti mutuô cædibus & armis Franciam premebant grauissimè. Igitur cum suo domino Ioanna continuè velut miles equitabat, futura & fausta multa prædicebat, victorijs bellicis quibusdam intererat, & alia mira talia perpetrabat; de quibus nedum Francia, sed omnia Christianorum regna stupebant. Ad tantam denique præsumptionem venit Iohanna, vt nondum adepta Francia, iam Bohemis, vbi hæreticorum multitudo tunc fuit, minas intentaret per literas. Dubitabant exinde seculares & ecclesiastici, regulares & monastici quo spiritu regeretur, diabolico an diuino. Scripserunt proinde quidam viri litteratissimi tractatus eius ex parte, in quibus non modò diuersa, sed etiam aduersa de virgine senserunt. Postquam autem regem Carolum in multis iuuisset, & firmasset regno annis quibusdam, demum nutu, vt creditur, diuino, per Anglicorum armatam capta est, & * incarcerata. Accersitis autem & vocatis in magna multitudine magistris tam diuini, quàm humani iuris multis diebus examinata est. Et prout à magistro Nicolao Amici, licentiato in Theologia audiui, qui ambasiator fuit vniuersitatis Parisiensis, tandem ipsa fassa est se habere familiarem dei angelum, qui iudicio literatissimorum virorum iudicatus est esse malignus spiritus ex multis coniecturis, & probationibus, per quem spiritum velut magam effectam, ipsam ignibus per publicam iustitiam consumi permiserunt, * & prout de hac historia rex Angliæ nostro imperatori Sigismundo satis latè scripto-tenus historiam innotuit. Eodem tempore duæ feminæ

d incinerata.

Quo spiritu ducta fuerit.

m. omittit &.

Alia duæ femina quæ se à

Deo missa festo dicebant.

prope Parisius surrexerunt, se publicè dicentes missas esse à deo, vt Virgini Ioannæ essent in subsidium, & quemadmodum à prædicto magistro Nicolao viuæ vocis organo audiui, obinde velut magæ, vel maleficæ per inquisitorem Franciæ captæ sunt, & per plures sacræ theologiæ doctores examinatæ, tandem repertæ sunt maligni spiritus deliramentis deceptæ. Vnde cum vna ex eisdem feminis se per angelum sathanæ seductam conspiceret, ex magistrorū informatione à cœptis resipuit, & errorem, prout debuit, statim reuocauit. Alia verò in pertinacia permanens ignibus cōsumpta est.

PIG. Mirari non sufficio, quomodo fragilis sexus in tantas audeat prosilire præsumptiones.

THEOL. Apud simplices tui similes mira sunt ista, sed in prudentum oculis hæc rara non sunt.

Tria, quæ dum exorbitant, modum vitiant.

Sunt enim tria in rerum natura, quæ si suæ conditionis limites excedunt, aut in diminutione, aut in excessu, bonitatis vel malitiæ apicem sibi vendicant: lingua videlicet, ecclesiasticus, & femina, quæ si bono reguntur spiritu optima, si verò malo, pessima fieri consueuerunt. Linguæ enim vnius boni ministerio (vt de lingua primo exemplificemus)

Bona linguæ.

fidei Christianæ plurima regna subiugata sunt, vt in sanctis Christi Apostolis, & in sapientibus patet prædicatoribus. Prudentis etiam viri lingua nonnunquam infinitorum hominum strages præpeditur, propter quod Salomon Prouerb. x. dicit. In labijs sapientis inuenitur sapientia, & virga in dorso eius qui indiget corde. Argentum electum lingua iusti, cor impiorum pro nihilo. Labia iusti eruditur plurimos, qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur. Cuius causa ibidem. xvj. subditur,

Mala linguæ.

Quia hominis est præparare animū, & domini gubernare linguam. De malitia linguæ Ecclesiastici

18. dicitur.

28. dicitur. Lingua testificãs adducit mortem. Lingua tertia multos commouit, & dispersit illos à gente in gentem, ciuitates munitas diuitum destruxit, & domos magnatorum effodit. Vide ibi multa mala, & Iacobi 3. similiter, quæ mala lingua facit. Est autem tertia lingua eorum qui inter duas contrarias partes incautè vel malitiosè loquuntur aliqua. De ecclesiasticis secundò plurima exempla habemus. Sub ecclesiasticis autem clerici & religiosi intelliguntur in vtroque sexu. Quo ad malos enim clericos dicit beatus Hieronymus in epistola ad Nepotianum. Negociatorem clericum, ex inope diuitem, ex ignobili gloriosum quasi quandam pestem fuge.] Et beatus Bernardus homil 33. super cantica, loquens de clericis dicit. Si insurgeret apertus hæreticus, mitteretur foras, & arescerent; si violentus inimicus absconderent se forsitan ab eo (bonis scilicet pastores). Nunc verò quem eijcient, aut à quo abscondêt se? Omnes amici, & tamen omnes inimici: omnes necessarij & omnes aduersarij: omnes domestici, & nulli pacifici: omnes proximi, & omnes quæ sua sunt quærunt.] Hinc beatus Gregorius in pastorali dicit: Nemo amplius in ecclesia nocet, quàm qui peruersè agens nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur.] De religiosis etiam dicit beatus Augustinus ad clerum & populum Hipponẽsis ecclesiæ: Simpliciter fateor charitate vestræ coram domino deo nostro, qui testis est super animã meam, ex quo deo seruire cœpi, quomodo difficilè sum expertus meliores, quàm qui in monasterijs profecerunt: ita & non sum peiores expertus, quàm qui in monasterijs defecerunt.]

De malis ecclesiasticis. *Hieron.* *Bernar.* *Philip 2. Gregor. in past. par. 1. c. 2.* *August. epist. 137* *reti. ex or. pro quo niam.*

De mulierum verò malitia Ecclesiast. 25. dicitur. Non est caput nequius, super caput colubri, & non est ira super iram mulieris. Commorari leoni & draconi plus placebit, quàm habitare cum muliere nequam. Et inter plura quæ sequuntur, & præcedunt ibidem de nequam muliere concludit. Breuis omnis malitia super malitiam mulieris. Hinc Chrysostomus super isto Matth. xix. Non expedit nubere. Quid aliud est mulier, quàm amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, necessarium malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, delectabile detrimentum, mali natura boni colore depicta? Ergo si dimittere illam peccatum est, tenere autem * verè tormentum est: necesse est, aut dimittentes adulteria faciamus, aut quotidianas pugnas tenentes, habeamus.] Tullius denique ij. Rhetoricæ dicit: Viros ad vnumquodque maleficium singulæ cupiditates impellunt, mulieres ad omnia maleficia cupiditas vna ducit, muliebrium enim vitiorum omnium fundamentum est à natura. Et Seneca in suis prouerbijs: Aut amat, aut odit mulier, nihil tertium dedisse. Flere feminam est mendacium. Duo genera lacrymarum habentur in oculis feminarum, veri doloris vnũ, insidiarum aliud. Mulier cùm sola cogitat mala cogitat.] De bonis autem mulieribus tanta laus est, vt etiã beatificasse viros legãtur & saluasse, atque gentes, terras, & vrbes: vt de Delbora, Iudith patet, & Hester. Hinc Apostolus j. Corint. 7. Si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, nõ dimittat virum. Sanctificatus enim est vir infidelis per mulierem fidelem. Ideo Ecclesiastici. xxvj. dicitur: Mulieris bonæ beatus vir, numerus enim annorum duplex. Multa ibi narrat laudabilissima, per totum enim capitulum, de ex-

apud Chrysost. in opere imperfecto.

De scriptio mulieris.

rest. ex or. bro ferè.

Cicero.

apud Se-. ec in pro

De bonis nulieri- us.

de excellentia bonarum. Similiter Salo mon immo spiritus sanctus Prouerb. vltimo per totum capitul. de muliere forti. Præfata satis in noui testamẽti feminis claruerunt, primo in virginibus, & alijs feminis sanctis, quæ ad Christianam gentem perfidos traxerunt, vt Magdalena, Catharina, Margareta, Martha, & eis similes. Sic etiam totum Hungariæ regnum ab olim idololatriæ deditum per Gillam sororem Christianani imperatoris, fidei catholicæ adiunctum est per regem Hungariæ, cui præfata Gilla in matrimonium est tradita, per quã etiam conuersus est rex, & in baptismo Stephanus nominatus, posteaque, miraculis clarus, canonizatus, vt Vincẽtius ponit in historiali specul. lib. xxvj. cap. ix. Sic præterea per Clothilden Christianam virginem natam de Burgundorum stipite, rex Frãcorum Clodoueus passim persuasus, tandem idololatrias reliquit, & cum regno ad Christi fidem deuenit, vt Vincentius narrat lib. xxij. cap. iiij. v. & vj.

Hungaria regnum per feminam conuersum, & Francia.

Vincent. Bello.

Tres modi sunt corrigendi vitia. Et quòd incubi sint & succubi dæmones, prout probatur per exempla, & per auctoritates.

CAPIT. IX.

SE ledentes homines humore acuto formica pungunt, non tamen tam ledunt grauiter, quàm apes suos persecutores. Sunt enim duæ potentiæ, quas vnicuique rei diuina prouidentia tribuit; irascibilis & concupiscibilis; ista qua commodum desideratur, illa qua nociuum fugatur. Per concupiscibilem namque necessaria affectantur & delectabilia, sed per irascibilem noxia refutantur & tristabilia. Ista primis elementis quatuor conspicimus esse in omnibus

vegetalibus & animantibus vsque ad rationalem animal hominem, immo suo modo in separatis spiritibus. Sed in hoc est differentia, quòd appetitus rei delectabilis, & repulsa rei tristabilis in sola rationali creatura virtus fieri potest vel vitium, non in inferioribus. Et sicut inter minuta animalia triplex reperitur punctio, formicæ, & minima quæ statim transit, apis durior, sed scorpionis pessima: ita inter rationales creaturas triplex reperitur vindicatio, *Triplex corripiendi modus.* leuis eorum qui charitate repleti sunt, dura eorum qui indiscreto zelo feruent, & pessima in dæmonibus & eorum sequacibus. Primi in punitione similitudinem gerunt formicæ, quæ sine aculeo humoris tantummodo perfusione iniuriam vlciscitur. *Psal. 140* Detali se emendare cupiebat qui in psal. ait. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Et Apostolus ad Galatas sexto. Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, considerãs temetipsum, ne & tu tenteris. Vnde beatus Hie- *Hieron.* ronymus in epistola ad Oceanum. Quid necesse est bis pungere nisi recalcitrãtem, per se satis erubescentem confundere amplius, cui sua ratio magister est, cui propria conscientia virga, & ingenita verecundia lex & disciplina est? Et Gregorius lib. 19. *Gregor. l. 19. mo ral. c. 12. el. 16.* moralium. Regat disciplinæ vigor mansuetudine, & mansuetudo ornet vigorem, & sic alterum commendetur ex altero, vt nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta] De huius primæ punitionis modo parabolicum satis accommodum fertur de nostris tale formicis exemplum. Fuit enim quidam villanus qui nimis ceruicosæ voluntatis vxorem habebat, quæ viro in cunctis ferè mandatis recalcitrauit. Anxius autem diu vir per quid rebellem compesceret discretè & rationabiliter, quadam *Exemp. cuiusdam qui discretè vxorem punisit, liga.*

die con-

die contra se brigāti respondit: Femina es, nec verbis emendata es meis, per verbera grauia in te miles effici nolo, nec contractam per meas plagas te in lecto iacentem velut contractam desidero, sed tibi dico, nisi te emendaueris, paruis meis amicis de te querelam vno proponam die contra te effrenē. Cui illa. In hoc, inquit, liquet tuus effeminatus animus, atque genealogia ignobilis, qui de parui status tuis mihi minaris amicis; nō enim mulier minaris plebeis. At ille respōdit. Hac vice tibi tantūm parcam, & die ista, sed reuerā si te non emendaueris paruis meis conterar amicis. Cumque misera non melior, sed efficeretur peior, seruauit vir discretus, & prudens suarum minarum veritatem adimplere in crastino. Tunc enim illa velut anteā virū inuadere cœpit verbis plurimum contumeliosis. Cui maritus. Modo tēpus adest, vt factis verba compensem. Vxorem igitur propriam inuadit, vestimentis omnibus præter camisiam exuit, manibus & pedibus versipellem ligauit, & humeris proprijs clamantem & maledicentem in proximum sui horti cumulum formicarum proiecit, vbi aliquantisper formicarum humore solito perfusa & correcta, animum ad meliora conuertere cœpit. Nam bestiolæ more solito in auribus & naribus, in ore & in alijs mulieris artubus eam eruciabant grauiter. Tunc illa eiulatu grandi, iuramentis, & sacramentis promisit grauibus, se de cætero viro velle ad nutum obedire, tantūm cruciatum amicorum paruulorum euaderet. Ex hinc liberata per virum mulier, mirum in modum emendata est, & felix effecta, quam fecerunt deinceps propria pericula cautiorem. Hic igitur modus corrigendi satis discretus & temperatus fuit. Indiscretē verō corrigentes pro læsionibus, iratis apibus

tam proficiens in nidum formicarum.

sunt similes, quæ lædendo alium, dum aculeus manet in vlti vulnere, sese perpetuo fructu laboris puniunt. Tales crudeles sunt de quibus Seneca de clementia ad Neronem dicit. Crudelitas nihil aliud est quàm atrocitas animi in pœnis exigendis. Crudeles vocabo, qui puniendi causam habent modum non habent. Et tamen, vt Hugo de sancto Victore dicit libro de institutione nouitiorum. Difficile est cor malitia induratum ad formam disciplinæ & speciē honestatis incuruare: sed necesse est, vt dura materia, cùm facile ad formam non flectitur, ei & acrioris flammę incendium, & mallei grauioris tunsio adhibeatur.] Scorpionum autem percussionibus vindicatio maleficorum & dæmonum designatur. In quibus, vt beatus Dionysius dicit quarto capit. de diuinis nominibus, est furor irrationabilis & phantasia proterua.] Cui Genes. quadragesimo nono Iacob maledixit in persona Simeon & Leui: In furore suo, ait; occiderunt virum; maledictus furor eorum, quia pertinax, & indignatio eorum quia dura, diuidam eos. De his beatus Hieronymus in prologo super Iosue dicit. Cesset arcuato vulnere cōtra nos insurgere scorpius, & sanctū opus venenata carpere lingua desistat.] Tales sunt illæ mōstruosæ locustæ, & mortiferæ, de quibus Apocalypsis nono dicitur. Habebant caudas similes scorpionū, & aculei erant in caudis earum, & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque. Et habebāt super se regem angelum abyssi, cui nomen, exterminans. Secundum glossam autem per bestias tales veram fidem peruertere molientes intelliguntur, quia suis dolosis sententijs, vt scorpius coram blādiuntur, & latenter pungunt, cumque tumultu nocere nequeunt, quærunt auxilium principum, qui caudæ dicuntur, quia vt astringant, terrent & blādiuntur,

Sen. l. 2. de clemēt. c. 4.

Hugo de S. Vict. de inst no uit. c. 12.

Dionys. Areop de diuinis. no. c. 4. par 4.

Hieron.

Glos. ord.

diuntur; & superse habent angelum abyssi, diabolum dominantem terrenis, cuius nomen exterminans, quia à patria vitæ secludit suos. *PIG.* Satis de correctionis punctione discreta & irrationabili diuersi alios edid erunt tractatus. Sed vnum est, quod de maleficio dæmonum multi non credunt, eos videlicet qui inter dæmones incubi vocantur & succubi, non nisi in phantasia, non realitate aliquo humore nociuo & reali pungere & fœdare; quid igitur de hoc verum sit vel fictitium velis enodare? *THEOL.* Hanc quæstionem sanctus Augustinus de ciuitate dei lib. iij. cap. iiij. quidem mouet, sed nō determinat, vbi sic dicit: Vtrum potuerit Venus ex concubitu Anchisæ Æneam parere, vel Mars ex concubitu *Numitoris filiæ Romulum gignere, in medio relinquamus. Nam penè talis quæstio etiam de scripturis nostris * oboritur, qua quæritur. Vtrū præuaricatores angeli cum filiabus hominum concubuerint, vnde natis gigantibus, id est, nimium grandibus & fortibus viris tūc terra completa est.] Sed libro xv. cap. xxiij. quæstionem determinat in hæc verba. Et quoniam creberrima fama est, multique se expertos, vel ab eis qui experti essent, de quorum fide dubitandum non esset, audisse confirmant, Siluanos & Faunos, Panos, quos vulgo incubos vocant, sæpe improbos extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum, & quosdam dæmones, quos Dusios Galli nuncupant, assiduè hanc immunditiam & tentare & efficere plures talesque asseuerant, vt hoc negare impudentiæ videatur. Hæc ille. Posteà ibidem determinat secundam quæstionem, videlicet, quòd illud Genes. vj. Videntes filij dei, id est, Seth, filias hominum, id est, Cain: non de incubis intelligitur. Quòd autem incubos esse non sit incredibile, ad aliud ibidem

Gloss. inter.

Quæstio de incubis & succubis. August.

resp. ex or. pro iunioris.

resp. pro oboritur ex or.

August. l. 15. de ciuit. dei c. 23.

Glos. ord. ibidem est glossa, quæ dicit sic. Non est incredibile ab hominibus, non ab angelis, sed quibusdam dæmonibus, qui mulieribus sunt improbi, eiusmodi homines, id est gigantes esse procreatos, scilicet de quibus in litera dicitur, Gigantes autem erant super terram: quia & post diluuium corpora non solum virorum, sed etiam mulierum incredibilis magnitudinis extiterunt. Ad idem est glossa Isaiæ 13. vbi propheta desertione Babylonicæ ciuitatis prædicit, & monstra in ea † habitanda. Ibi, inquit, habitabunt struthiones, & pilosi saltabunt in loco pi-

† habitatura.

Glos. ord. losi. Vnde glossa dicit. Pilosi sunt siluestres homines hispidi, qui incubones, vel Satyri, vel genera dæmonum. Et Isaias. xxxiiij. super illo loco vbi prophetat desolationem terræ Idumeorum qui persequebantur Iudæos. Erit, inquit, cubile draconum, & pascua struthionum, & occurrent dæmonia, Glossa interlinealis, id est, monstra dæmonum

Glos. ord. ad inuicem. Et glossa beati Gregorij ibidem. Qui

ex l. 7. moral. c. 12. al. 14. alij pilosi nomine figurantur, nisi hi quos Græci Panas, Latini verò incubos vocant ‡. De dæmoni-

Cas. c 32. bus etiam Cassianus collatione prima abbatis Sere-

Isidorus l. 8 orig. c. vlt. ni passum exponit præfatum. Ad eidem est beatus Isidorus libro viij. cap. vltimo sic dicens. Pilosi, qui græcè Panitæ, latinè Incubi appellantur, siuè innij, ab ineundo passim cum animalibus; vnde & incubi dicuntur ab incumbendo, hoc est, stuprando. Sæpe enim improbi existunt etiam mulieribus, & earum peragunt concubitum, quos dæmones Galli Dusios nuncupant, quia assiduè hanc peragunt immunditiam. Quem autem vulgò incubonem vocant, hunc Romani Faunum vicarium dicunt, ad quem Horatius dicit:

Faun

Faune Nympharum fugientum amator.
Per meos fines, & aprica rura
Lenis incedas.

Horat. l. 3. carmin ode. 18.

Insuper illud Apostoli. j. Corint. xj. Mulier debet velamen habere super caput suum propter angelos. Multi Catholici exponunt quod sequitur propter angelos, id est, incubos. Ad idem est Iosephus super textu Genes. 6 prælegato. Item Guillelmus lib. de vniuerso parte vltima circa vi. multipliciter. Præterea hoc determinat sanctus doctor parte j. quæst. lj. & in secundo scripto dist. viij. & quodli. beto vj. quæst. x. atque super Isaiam cap. xiii. & 14. cuius motiua sunt verba beati Augustini in de ciuitate Dei. Vnde talia negare dicit Thomas impudentiæ est. Id enim quod multis videtur non potest omnino falsum esse, secundum philosophum in de somno & vigilia in fine, & in vij. Ethicorum. Sileo de historijs multis & authenticis tam catholicorum quàm ethnicorum, qui incubos esse palam asseuerant. Causa autem quare dæmones se incubos faciunt vel succubos, hæc esse videtur, vt per luxuriæ vitium hominis vtriusque naturam lædant, corporis videlicet, & animæ, qua in lesione præcipue delectari videntur: Vnde enumeratis per altissimum multis luxuriæ vitijs, à quibus suum populum mundum esse voluit, in quibus infideles irretiti erant, ait Leuitici xviij. Ne polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum è quibus polluta est terra, cuius scelera ego visitabo, dicit glossa super verbo, gentes. Dæmones, inquit, qui propter multitudinem dicuntur gentes vniuersi, qui enim omni peccato gaudeant, præcipuè fornicatione & idololatria: quia in his & corpus

Iosephus. l. 1 Antiq. c. 4.
Thom. p. 1. q. 51. ar. 3. In 2. dist. 8. q. vnic. ar. 4. quodl. 6. q. 10. ar. 18.
l. 1. c. 33 p. 3. vbi supra. Arist.
Cur dæmones se incubos faciant aut succubos.
Glos. ord.

corpus & anima maculatur, & totus homo qui terra dicitur.] Omne enim peccatum quodcunque fecerit homo extra corpus est, qui autem fornicatur in corpus proprium peccat. An nescitis, quoniam qui adhæret meretrici vnum corpus efficitur? vt patet. j. Corint. vj. Historias de incubis & succubis si intueri libet, Guillelmum vbi suprà in suo vltimo libro de vniuerso, & Thomam Brabantinum in libro suo de vniuerso, qui vulgo de apibus intitulatur, legito, & mirabilia conspicies. Præterea virginis cuiusdam multùm pulchræ corporis dispositione, & quo ad animam valde deuotæ in Basilienſi constitutę diœcesi bonam & diuturnam notitiam habui, quia confessor suus fui, cuius dæmon cellulam sæpissime & dormitionis locum perturbabat modò strepitibus, modò terrificis apparitionibus. Verùm quia in cunctis quæ virgo gesit omni plena fuit custodia, Christi assistente gratia, à cūctis viris, & ab incubo semper remansit intacta. Nam secum ipsa consistens nullo teste conscio, propter boni angeli sui custodis reuerentiam, cui diligentissimè semper obsequebatur, pede nudo sese conspicere non audebat, & obinde vestita die noctuque iacebat. Fuit denique fama communis virorum fide dignorum eo tempore quo Constantienſe Cōcilium generale celebrabatur, in quo, hoc est, in ciuitate ipsa Constantienſi (quod verecundum est dictu) propter principum secularium & mechanicorum præsentiam, incredibilis mererticum multitudo aderat; eodem, inquam, tempore in eadem diœcesi prope oppidum Vvinterthaur in campi latitudine quædam vt videbatur femina pulcherrima secundum corporis pulchritudinem cursori cuidam obuiauit in ipso itinere. Quæ cùm virum istum deum timentem ad opus nefarij concubitus

Thomas Cantiprat. l. 2. c. vlt. Exem. virginis quæ senō quam de nudabat, ab incubo semper illæsa.

Exem. de succubo in specie pulchræ mulieris.

cubitus inuitaret, facinus horruit, Dei protectus adiutorio. Cumque simplici animo cursor vnde femina veniret ab ea quæsisset, respondit, de Constantiensi venio concilio. Et aperta quam in latere portabat crumena, subintulit: Ecce has omnes pecunias in præfato loco corporis mei mercede conquisiui. Et hoc dicto velut fumus protinus euanuit, & quod succubus fuerit, spurcissimis verbis & fuga, ostendit.

Quæ sit munditia & immunditia carnis & spiritus. Quàm periculosus sit contactus maris & feminæ. Incubi vtrum generent. Quomodo quædam virgines in conceptu & partu aureolam non perdunt virginum. Remedia fugandi incubos dantur; & quomodo quædam phantastice solùm se concepisse putant.

CAPIT. X.

Inquinant formicæ manus eas multum tangentium, & inquinantur potiùs, vel sese maculant qui incautè eas contrectant. Cùm enim conditionis sint liberæ, sua libertate carere nolentes, sicut se molestantes humore acuto pungunt, ita captiuitatem earum quærentes manibus polluuntur. In quo contactus omnis illicitus nobis prohiberi moraliter innuitur, ne in interiori præsertim homine coram diuino & angelico maculati appareamus conspectu. Sumus enim dicit Apost. ij. Corint. vj. & vij. templum dei viui, sicut dicit deus: quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, & ipsi mihi erunt populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam

piam vos,& ero vobis in patrem , & vos eritis mihi in filios & filias,dicit dominus omnipotens.Hanc igitur habentes promissiones charissimi , mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore dei. Verba sunt Apostoli per totum. Quo contrà maximè luxuriosi delinquere reperiuntur, corpus coinquinantes & spiritum , qui virgines vel feminas tangunt illicitè,vel vbi sexus femineus seipsum palpat, vel *tractari sinit inuerecundè. De quibus beatus Petrus ij. sua canon.ij.capitulo sic dicit. Hi sunt velut irration abilia pecora , voluptatem existimantes diei delicias,coinquinationis & maculæ,delicijs affluentes , in conuiuijs suis luxuriantes vobiscum, oculos habentes plenos adulterij & incessabilis delicti,pellicientes animas instabiles. Quamuis enim formica interminuta animalia sit ingenio & sagacitate nobilissimum ,tamen incautè tactum, quantumcunque quis sit nitidus , eum reddit immundum:ita humanum corpus licet à peccato sit actuali innoxium , tamen à dispari sexu tactum faciliter nimis vtrumque hominem facit pollutum Cinis quippe tactus à cinere , modicissimo adhibito humore,in lutum statim conuertitur. Argentum insuper etiamsi ad nitorem purgatum fuerit septuplũ, vel minera qualiscunque alba, etiamsi aurũ fuerit obrizum,cùm in charta munda suo tractu ducitur, protinus in liquorem ex motu insensibiliter resoluitur, & macula de mundo super nitido contrahitur.Hinc huius in typum olim Deus vetasse legitur , ne super terram reptantia, vel eidem multum hærentia ab electo tangerentur populo. alioquin pœna inquinationis quis mulctabatur. Vnde Leuit.xj.Omne quod reptat super terram. Glossa terrena sapiens,abominabile erit,nec assumetur in cibum.

rest pro tactare.

Ps. 11.

Glos in terl. & infra quater.

hum: Quicquid super pectus quadrupes graditur (glossa gastrimargiæ studens) & multos habet pedes. (Glossa, ex * varijs scripturis, & varia doctrina sibi salutem futuram affirmans) siue super humum trahitur, (euangeliorum prædicatione abutens, luxuriosè viuendo,) non comedetis, quia abominabile est. Nolite contaminare animas vestras, nec tãgatis quicquam eorum, ne immundi sitis, ego enim sum dominus deus vester. Sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Glossa, Notat hic non esse pollutionẽ in mortuis corporibus: vnde sequitur: Ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod mouetur super terram. *PIG.* Quia hic locum habet adhuc sibi cauendi ab inquinatione vtriusque hominis qua quis inficitur, potissimè per luxuriam, prout probasti; scire cupio de incubis quẽdam mihi occurrentia dubia. Primum, an incubi generent aliquando fetus. Secundò, cur plus improbi sint vel esse videantur feminis, quàm viris. Tertiò, quibus remedijs liberari possint, qui ab incubis vexantur.

or. alijs.

Tres quæst. de Incubis.

THEOL. Ad primi solutionem tria aduertas, videlicet quòd dæmones propriè non generant, nec concupiscentiam sensitiuam in Venereis habent, licet generationem prolis procurare possint nõ suæ, sed illius viri, cui se fecit succubum dæmon aliquis, vel & illius cuius virtus sementina est, & fœmellæ huius cuius delusor est incubus. Primi dicti rationem si scire libet, videre poteris in sancto doctore, vbi prius, & in V villelmo. Secũdum deducit idem & præcedens, quia spiritus carnem & ossa non habet, neque generationis instrumenta, per quæ sola & voluptas concupiscibilis, & generatio carnalis explentur. Præterea, vt verbis vtar V villelmi, si concupiscentiam libidinosam haberent, cùm pessimi sint, vtique à Sodomitico vitio se non continerent

Resp. ad 1.

Thom. locis c. præcitatis. Vuilh. Paris. c. penult. totius oper. de vniuerso.

rent in viros, quod tamen nullibi reperimus: benedictus autem altissimus, qui virilem speciem in hominibus à flagitio eorum vsque hodie sic seruauit. Quod autem generationem procurent aliquando, ex præcedentis capituli auctoritatibus palam est, & ex Vvillelmi dictis sic claret: quia gentem Hunorum ab huiusmodi dæmonibus generatam esse euidenter historia regnorum occidentalium narrat, & insulam Cypri totam populatam esse & inhabitatam à filijs incuborum fama prædicat.] Denique quòd gigantes procreare valeant, vt nascantur, vel concipiantur, causas sanctus doctor assignat, quia scire possunt virtutes virtutis sementinæ ex dispositione viri huiusmodi à quo decisa est, & mulieris eidem proportionarę complexionem agnoscere, & * ita constellationem optimè ad hoc cooperantem: quibus simul concurrentibus possibile est genitos magnos esse & fortes corpore.] Quo etiam non obstante, incubi calliditate & maleficio vir *possit habere filium, & femella eundem, salua vtriusque virginitate, non tamen in dignitate tali, qualis in beatissima virgine extitit, licet cum vtriusque aureola si scire desideras, in quodlibeto sexto quæstione decima sanctum Thomam legas; & ita esse possibile clarè discès. Nec mireris in hoc. Nam in Bambergensi diœcesi virginis notitiam habui, quę puerum genuit, & virgo vera post partum permansit, non integritate carnis, quod solius dei genitricis priuilegium est, sed inexperientia voluntariæ libidinis. Fuit enim virgo pulchra valdè, & formæ elegantis dominæ nobili obsequens, quam quidam iuuenis dolosus & potens cognoscere quæsiuit vijs quibus potuit. Hunc cùm virgo deuota velut hostem vitaret virusque hominis, ipse nocturno tempore insidias virgini posuit, & quòd obdormiens fortissimè & inex-

Vuilhelm. Paris. ibid.

Thom. in 2 dist. 8. q. vnic. ar. 4. or. etiam.

e. d. possit.

Thomas quod. 6 q. 10. ar. 18. Exem. de quadam quæ mente virgo permanẽs filium peperit. f. vtrinsque.

& inexcitabiliter quodammodo in primo somno iacere consueuisset, nescio vnde didicit, ex hac occasione in cubiculum virginis venit, dormientem cognoscit: nescit virgo, vt dicit in conscientia sua, quomodo imprægnauerit, & ita recessit. Cum autem virgo doli etiam postmodum penitus ignara, signa imprægnationis habere inciperet, & ad examen coram honestis matronis posita, imprægnata esset reperta, fugit reus de patria, qui aliàs palo transfixus fuisset: ipsa autem virgo incredibilibus lacrymis sese deplanxit. Fuerunt tunc multi qui virgini, vt sine periculo pareret, matrimoniũ suaserunt, alij quod deterius extitit, ea abuti concupierunt, præfatam partus difficultatem allegantes. Sed virgo deuota votum quod Christo de virginitate statuerat seruandum, etiamsi mors sequeretur, constanter seruare decreuit, & perfecit. Nam tempore oportuno peperit, & in magna deuotione iam plurimis annis vixit, seque à mundi huius cõcupiscentijs ita nudam fecit, vt aureolam virginum eam tandem percepturam non dubitem. Discant ex hac virgines, quàm cautè thesaurus ille necessariò seruandus sit, quem saltem de corporis integritate aliquando incubus, aliquando homo insidiosus, aut in dormitionis naturali fortitudine, aut in potus artificialis collatione rapere potest. Ad secundum dubium respondet Guillelmus, quòd verisimiliter nec succubi, nec incubi amore concubitus, nec desiderio voluptatis talia viris, & mulieribus faciunt, sed potiùs malignitatis studio, videlicet, vt vtrimque polluant eos & eas spurcitia. Similem causam audisti in glossa vna præcedenti capitulo. Cur autem incubi amplius vexare reperiantur mulieres, & etiam puellas pulchros crines habentes, respondet dominus Guillelmus. Non mihi

nõ uero mẽbr.

Resp. ad 2 Vuilhelm. Paris. vbi supra.

Glos. ord. ad c. 18. Leuit.

Guillel. vbi suprà.

Cur magis ab incubis vexentur puellæ pulchros crines habentes.

alia causa occurrit, nisi vna istarum, quia, aut curæ aut ornatui crinium nimium incumbunt huiusmodi: aut, quia per crines viros inflammare cupiũt vel consueuerũnt: aut quia in eis inaniter gloriantur: aut quia diuina bonitas hoc permittit, vt terreantur mulieres inflammare viros per ea per quæ etiam dæmones inflammare viros volunt. Cur autem dæmones in Veneris vitio potentiam generatiuam plus molestẽt etiam in sexu masculino per maleficia, habuisti causam ex sancto doctore Cap.

R. ad 3.

v. huius libelli. Ad tertium de remedijs propellendi incubos, in diuersis diuersa legi, & reperi quòd

Quinque remedia contra incubos.

per quinque modos quidam liberati reperiuntur, videlicet, per exorcismorum applicationẽ, per sanctam exercitationem, per sacramentalem confessionem, per loci certi mutationem, & per cautam sanctorum excõmunicationẽ. De primo, satis habitũ est suprà præsenti libro cap. vj. De secundo, sanctis exercitijs, videlicet crucis consignatione, vel angelica salutatione refert Cęsarius in suo dialogo,

Cæsarius, l. 3 c. 13.

quòd in Bunna postquam sacerdos quidam se suspendit, eius concubina monasterium intrauit, & per incubũ ad luxum * procata est, qnem per crucis consignationem repulit, & per aquę benedictę

f. prouocata.

Virtus angelicæ salutationis

aspersionem, sed statim postea redijt. Quando autem angelicam salutationem dicebat, longè velut sagitta disparuit, & recessit; sed interdum redijt, licet propè accedere ad eam non auderet. De tertio, sacramentali confessione videlicet, patet per eundem Cæsarium, qui dicit, quòd concubina antedicta cùm iam confessa esset purè, in toto derelicta est

Cæsar. ibid.

Cæsar.

ab incubo. Refert idem quòd quidam vir in Leodio passus succubum, confessione sacramentali finita totaliter liberatus est. Ponit insuper exem-

Idem. l. 5. c. 46.

plum ibidem de quadam inclusa propter Deum, quam in-

quam incubus nec crucis signo, nec oratione, nec confessione, nec propter aliud spirituale exercitiũ reliquit, quin eius lectum ascẽderet: sed cùm ad informationem cuiusdam viri religiosi diceret: Benedicite, eam statim dæmon reliquit.] De quarto, videlicet loci mutatione, dicit qui prius: quòd filia cuiusdam sacerdotis stuprata per incubum, & facta ex dolore phrenetica, trans Rhenumque elongata ab incubo demissa est, sed pater eius quia à loco filiam deposuerat, à dæmone percussus est, adeo vt moreretur in triduo. In de apibus prope finem sermo fit de quadam, quæ per incubum crebrò in lecto vexata proprio consociam deuotam petijt, vt loco vexatæ iaceret, quod cùm fecisset, tota nocte quasdam inquietudines grauissimas sensit, & prior tunc quieta fuit. De quinto, de excommunicatione, quæ fortasis aliquando eadem est exorcizationi, patet in legenda beati Bernardi. In Aquitania siquidem quædam mulier ab incubo sex annis iam vexata incredibili abusu libidinis, audiuit sibi incubum ne ad virum sanctum, qui venturus erat, appropinquaret, minantem. Nihil, inquit, tibi proficiet, sed eo recedente tuus crudelissimus ero persecutor, qui hactenus tuus amator extiti. Quæ cùm virum sanctum Bernardum inuocaret; Respondit: Tolle meum baculum, & loco tuo infige, & faciat malignus quod potest. Hoc cùm fecisset, dæmon cameram feminæ non est ausus intrare, sed foris minabatur atrocissimè eam velle persequi, Bernardo recedente. Quo per feminam audito, conuocat populum beatus Bernardus omnes iubet accensas candelas gestare in manibus, & dæmonem cum vniuerso qui aderat cœtu excõmunicauit, ac ne ad illam, vel ad aliam deinceps accessum habeat interdixit, & ita illa plenè liberata est: Aliquando verò

Idem l. 3. c. 8.

Thom. Cantip. l. 2 c vlt. par 25.

l. 2. vita Bernardi c. 6.

S. Bernardi baculus incubum fugat.

nullum prædictorum remediorum iuuat, vt dæmonis abscedat nequitia: vt in de apibus circa finē ponit Thomas Brabantinus exemplum de quadam quæ incubum passa, nullo confessionis remedio, vel crucis, aut huiusmodi applicatione liberabatur, licet causam vexationis suæ satis nudè confessa esset. Similis ratio assignata est suprà capitul. vj. de maleficio quare non semper tollitur. Tunc enim pœna est vexatio dæmonis, & pro peccatis satisfactio, si prout oportet, sustineatur in charitate, sicut alia mala huius mundi quæ nos premunt, et sed ad deum ire compellunt. *PIG.* Cùm feminæ sint timidæ & facilitér mirabilium formarum in imaginatione susceptiuæ, nunquid contingit quibusdam ex eis quòd in veritate per incubum nō vexantur, sed tantummodo ita se vexari putant. Sicut etiam quædam ex eadem radice falsè se impregnatas esse putant per incubos (vt fertur) quę tamen grauidæ non sunt. *THEOL.* Vtrumque verum esse agnoscitur, vt dicit dominus Guillelmus, vbi prius. Multæ, inquit, de apparitionibus phantasticis ex morbo melancholico in multis fiunt, sed in mulieribus maximè, sicut apparet de visionibus & reuelationibus. Et causa in hoc est, præter eam quá norunt medici, ipsa natura muliebrium animarum, ob hoc videlicet quoniam longè facilioris & leuioris impressionis sunt, quàm animæ viriles.] Et subdit idem. Scio me vidisse mulierem quæ credebat se cognosci ab intus, & à diabolo, & alia incredibilia se sentire dicebat. Nonnunquam etiam impregnatæ sibi videntur mulieres ab incubis, & intumescunt vehementer ventre earum, & cùm partus tempus aduenisse credunt, sola emissione multæ ventositatis detumescunt. Nam de ouis formicarum in potu sumptis incredibilem ventositatem, &

Thomas Cantip. l. 2. c. vlt. par. 14.

Quæstio.

Guillelm. Paris. c. antep. operis de vniuerso.

Ibidem c. penult.

tem & tumultum in ventre generant hominis, similiter de granis cataputiæ, & de granis arboris, quæ dicitur nigra pinus, consimilia in ventre fiunt. Facillimum est autem dæmoni similia & maiora in ventribus hominum procurare. Et si libris maleficorum creditur, scripserunt experimentum ludificatorium, quo apparere dicebant mulieribus se in lecto pluries cognosci, quàm cognoscerentur. Verbi gratia, cùm cognoscerentur nisi semel aut bis ab eo qui experimentum illud operaretur, putarent se cognosci quadragesies, aut sexagesies. Essent ergo similes ludificationes incuborum. Etiam ex testimonio sanctę cuiusdã mulieris sciri potuit, quòd quidam ex huiusmodi dæmonibus cùm sic ludificasset eam, videlicet, concubitu phantastico, tanto fluxu seminis inquinauit eam realiter, vt mille homines non tantum emitterẽt. Hæc omnia de Guillelmo.

Homo perfectus est triplex particularis homo. Ex duplici causa aliqui possidentur. Sex modis dæmones solent possidere. Quòd possessi Eucharistiam recipere possunt, & quid valeant exorcismi.

CAPIT. XI.

RAdices lædunt arborum formicæ, vbi iuxta arbores nidificare sinuntur: quia radices inde rodunt, & succo exinde exhausto arescit radix, & exinde stipes & rami. In hominis natura tres particulares homines sunt qui radices suas habent, quas lædere valẽt nociuæ formicæ. Est enim exterior & inferior homo, qui oculis etiam patet alienis in figura quan-

Triplex homo exterior, interior. animalis.

itatis corporeę: Superior homo qui ſpiritualis dicitur homo, & interior; & eſt ſenſualis tanquam medius, & animalis homo dicitur. Quiſquis autem horum, quia radicem ſuam habet propriam, ramos, & ſtipitem, arbori aſſimilatur. Nam primi hominis figura, arboris, ſed euerſæ ſimilitudinem præfert ſecundum philoſophos, quia crines radicibus in capite aſſimilantur, truncus pectus, & eidem adiacentia dicuntur, membra verò reliqua ramorum vices habere videntur, & operatio talium fructus ſunt corporei. Vnde Marci viij. legimus de cæco, quem dominus paulatim iuxta fidei ſuæ crementum ſanabat, quòd primo ſputo eius tetigit oculos, & an videret quæſiuit. Cui ille reſpondit: Video, ait, homines velut arbores, ambulantes. De hac arbore corporis non curandum eſſe dominus docet, dicens, Matthæi ſexto: Quis veſtrum cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum vnũ? Omnes, inquit, Matth. x. veſtri capitis capilli numerati ſunt. Nolite ergo timere. Alius autẽ eſt homo animalis, de quo j. Corinth. ij. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei; ſtultitia enim eſt illi, & non poteſt intelligere, vbi gloſſa: Animalis homo dicitur vel vita, vel animi ſenſu. Vita autem animalis dicitur, * qui fertur diſſoluta laſciuia animæ ſuæ, quam intra naturales metas ordinis ſpiritus rector non cõtinet, eo quòd ipſe Deo ſe regendum non ſubijcit. Animi verò ſenſu dicitur animalis, qui de Deo iuxta corporum phantaſiam, vel legis literam, vel rationem phyſicã iudicat.] Quare autem animalis non percipit, ſubdit. Stultitia eſt illi ſecundum humanum ſenſum, ideo non poteſt intelligere ſpiritualia.] Huius hominis, id eſt, ſenſualitatis radices ſunt ſecundum medicos humidum radicale, & calor naturalis, & elementorum quatuor

Homo arbor inuerſa.

Gloſ. ord.

veſt. pro quæ cr.

Gloſ. interl.

quatuor qualitates, cuius cura spectat ad medicos, qui tamen in omnibus non sunt imitandi, dicente beato Ambrosio super psalmum centesimum decimum octauum. Contraria diuinæ cognitioni præcepta medicinæ sunt. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abducunt. Et concludit. Itaque qui se medicis dederit seipsum sibi abnegat.] Hominis enim animalis mẽbra mortificare iubet Apostolus. Coloss. iij. Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiam Huius hominis mẽbra manus, pedes, & oculos abscindere Christus iubet cùm scandalizant nos Matth. 18. Hoc, inquit, Apostolus, Rom. vj. scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, scilicet, cum Christo, vt destruatur corpus peccati, & non vltra seruiamus peccato. Tertius verò spiritualis homo est & interior, de quo, j. Corinth. ij. dicit: Spiritualis autem homo iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur. Vbi glossa. Spiritualis autẽ est homo vita, vel scientia. Spiritualis est vita, qui spiritum domini habens rectorem animã regit. Scientia verò spritualis est, * qui etsi ex parte, & per speculum videt, tamen de Deo secundum imagines corporum, vel legis literam, vel humanam philosophiam non sapit: sed spiritui Dei subiectus certissimè, ac fideliter iudicat omnia certa fide occultorum, non patenti cognitione: & ipse à nemine, scilicet, à nullo homine animali iudicatur, id est, intelligitur vtrum bene vel malè intelligat.] Huius hominis spiritualis radix est gratia, fides, & charitas: stipes animæ eius essentia, rami potentiæ, gemmæ cogitatus, folia verba, flores, voluntates,

Ambros. in ps. 118. ser. 22. versu 6.

Glos. par. tim ord. par. inter. resti. pro quia ex or 1. Cor. 13.

voluntates,& fructus virtutes,& earum opera. De quibus Apostolus Rom.vj.dicit:liberati à peccato, serui autem facti deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem,finem verò vitam æternam; gratia autem dei vita æterna in Christo domino nostro.Et ad Ephesios tertio:Flecto genua mea ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, à quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det * nobis secundum diuitias gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum eius,interiorem hominem habitare Christum per fidem in cordibus vestris,in charitate radicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas & profundum. Hinc beatus Gregorius in homilia quadam: Vt multi arboris rami ex vna radice prodeunt,sic multæ virtutes ex vna charitate generantur:nec habet aliquid viriditatis ramus boni operis,si non manet in radice charitatis.] Ex quibus iam patenter conuincitur, quanta damna hominibus inferant, qui velut nociuæ formicæ fidem,gratiam,vel charitatem de cordibus hominũ cassant.PIG.Puto dæmones in huiusmodi radicibus damna maxima inferre,quando eos constat alicuius hominis corpus potenter possidere, quia in hoc omnium trium quas descripsisti arborum radices lædere videntur: quamobrem scire cupio de hac materia;vtrum tantummodo pro grauibus criminibus possideant,quibus modis vexent & possideant,& quibus remedijs iuuari valeant possessi.

tex vobis.

Gregorius homil.27 in euang.

Tres quæstiones.

THEOL. Satis bene consideras, sed non distinguis. Diuersimodè enim diuersi possidentur,quidam plus,alij minus per dæmones. à quibus non semper potenter possidentur, nec propter quodlibet mortale peccatum quis possidetur. Vnde ad primam tuam quæstionem audi sancti doctoris

Quod.

Quodlibeta iij. quæst. iij. respōsum. Quantum, inquit, ad corpus potest diabolus hominem substantialiter inhabitare, sicut patet in arreptitijs, sed hoc magis pertinet ad rationem pœnæ, quàm ad rationem culpæ. Pœnæ autem corporales huius vitæ, nō semper consequuntur culpam eius qui punitur, sed quandoque non peccantibus inferuntur, vt dicitur Iohannis nono de cæco nato, & hoc * modo est secundum altitudinem incomprehensibilium iudiciorum dei: vnde non cum qualibet culpa mortali diabolus inhabitat hominem substantialiter, etiam quantum ad corpus. Hæc ille. Reperio autem quod quinque de causis aliquem contingit possideri. Aliquando pro proprio maiori suo merito: aliquando pro alieno leui delicto: aliquando pro suo veniali peccato: aliquando pro graui peccato alieno: & aliquando pro magno scelere proprio. De primo patet in dialogo Seueri beati Martini charissimi discipuli, vbi fertur quendam patrem sanctissimæ vitę tantè dotatum in gratia expellendi dæmones, vt hi nedum verbis suis proprijs fugarentur, sed etiam eiusdem patris epistolis & cilicio. Cùm autem coram mundo pater esset celeberrimus, se tentari sensit vana gloria, cui vitio licet viriliter resisteret, tamen vt humiliaretur amplius, totis præcordijs deum precabatur, quatenus quinque mensibus à dæmone possideretur. Quod & factum est, nam eum statim posses̄um vinculari oportebat, & omnia applicare sibi dæmoniacis communia. Finito autem quinto mense, prorsus & ab omni vana gloria, & à dæmone liberatus est. De secundo, quomodo ex alieno leui delicto aliquis possidetur, ponit exemplum beatus Gregorius de beato Eleutherio abbate viro simplicissimo, qui cùm prope monasterium virginum pernoctaret, ei ignoranti ordinauerunt

Thom. quodl. 3. q. 3. ar. 8.

or. omit. modo.

Quinque de causis aliquis possidetur, & de singulis exemplum. De 1. Seuer. Sulp. dia. seu. l. 2. c. 14.

Quidam Sanctus orat à dæmone possideri.

Exēp. de Greg. l. 3 dial. c. 3

nauerunt ad ſuam cellam poni paruulum puerum qui omni nocte vexabatur à dæmone, ſed eadem nocte à dæmone liberatus eſt per patris præſentiam. Hic cùm rem didiciſſet geſtam, & puer iam poſitus eſſet in monaſterio ſancti viri, & tranſactis multis diebus paulò immoderatè lætus de liberatione pueri, ait ad confratres ſuos: Fratres, diabolus ſibi cum illis ſororibus iocabatur, ſed vbi ad ſeruos Dei venit, puerum hunc accedere non præſumpſit. Et ecce ſtatim diabolus puerum vexare cœpit, & per lacrymas & ieiunia ſancti viri, & confratrum difficulter: ſed eadem die liberatus eſt. De tertio, videlicet de proprio veniali peccato, patet per Caſſianum collatione abbatis Sereni prima, dicentem de Moyſe: Moyſes, inquit, in eremo cùm ſingularis & incomparabilis vir eſſet, ob reprehenſionẽ vnius ſermonis quem cõtra abbatem Macharium diſputans paulò durius protulit, quadam ſcilicet opinione præuentus, tam diro confeſtim traditus eſt dæmoni, vt humanas egeſtiones ori ſuo ab eo ſuppletus ingereret. Quod flagellum purgationis gratia ſe dominus intuliſſe, ne ſciliçet in eo vel momentanei delicti macula reſideret, velocitate curationis eius, atque auctore medio demõſtrauit. Nam continuò abbate Machario in oratione ſubmiſſo, dicto citius, nequam ſpiritus ab eo fugatus abſceſsit.] Simile videtur huic quod primo Dialogorum refert beatus Gregorius de quadã Dei famula in monaſterio virginum, quæ hortum ibidẽ ingreſſa lactucam conſpiciens, & concupiſcens, quam ſigno crucis benedicere oblita, auidè momordit, arrepta à dæmone cecidit, & vexabatur, quouſque ſtatim vocato beato ibidem patre Equitio, per eundem liberata eſt. De quarta cauſa, qua dictum pro alieno graui peccato aliquem poſsideri, patet ibidem,

Exemp. de 3. Caſſ. coll. 7. quæ eſt 1. abb. Sereni c. 27

Aliud. Greg. l. 1. dial. c. 4.

Exemp. de 4.

per

per beatũ Gregorium. Nam, vt refert, beatus Fortunatus episcopus diabolũ ab obsesso homine propulerat. Serò igitur dæmon idem in specie peregrini per plateas ciuitatis clamare cœpit. O virum sanctum Fortunatum, eiecit de hospitio peregrinum. Quem quidam vir inuitauit suum ad hospitium, & quærendo causam expulsionis, est gauisus super derogatione sancti viri, quam à peregrino facto audiuit. Exinde autem diabolus puerum inuasit, & prunis iniecit, ac animam eius excussit, sicque pater miser primùm quem recipisset hospitio intellexit. De quinta verò causa proprij facinoris & magni, communiter tam in sacra scriptura, quàm in sanctorum passionalibus legimus. Nam sic ij. Reg. xv. Saul inobediens Deo, possessus est. Tempore quo in Vniuersitate Colonienſi sacræ Theologię studio asscriptus fui, quędam virgo quindecim, vel sedecim annos habens, moribus secundum seculum satis composita in domo cuiusdam suæ consanguineæ nutriebatur extra domum parentum. Cumque cognatæ suæ scyphum satis vilem terreum quendam à casu fregisset, cognata ira replebatur in lapsus negligentiam, & in ream virginem. Quæ virgo tanto hoc molestius tulit, quanto vasculum vilius extitit. In iram igitur commota virgo, hora sumendi cibum nec comedere, nec ad mensam præ ira se præsentare voluit. Cuius cognata ait: Oportet vt comedas. Ac virgo apud se (vt mihi postmodum & exorcistæ retulit suo) huiusce modi verba submurmurando dicebat. Si me oportet edere, in nomine diaboli fiat. Sic mensam accedit, benedictionem mensę, quam bene sciebat, dicere neglexit, & in primo morsello, vt putabat, muscam ori illatam sensit, quam cùm nulla arte eij-

Greg. ibid. c. 10.

Exemp. de s.

Aliud.

arte eijcere valeret, deglutiuit, & immediatè obsessa fuit, semper tamè vsum rationis bonum habuit, licet sępe satis vexaretur à dęmone. Cùm autem in domum parentum cum magna mœstitia reduceretur, & diutissimè nullus reperiretur qui liberare posset, tandem quidam frater nostri ordinis, nunc magister Gotfridus Slussel sacræ theologię professor, calamitati parentum & puellæ compatiens, se de eius exorcisatione intromisit, pacto tali præuio, vt si liberaretur nihil terreni exorcistæ daretur, sed puella in castitate solita, si vellet, liberè, & non in matrimonio, de cętero deo militaret. Legit igitur pater præfatus missam, obtulit obsessa oblationem consuetam in eadem, assuit per totum, & in nullo vexari videbatur; finitoque officio post satis diutinum exorcismi actum membris omnibus virginei corporis penè præcontusis exijt dæmon, & ita virgo deinceps domino in castitate seruiuit. Porrò quoad secundum dubium, quibus modis dæmon possideat, vel homines lædat, ad plenum, puto, nullus in hac vita sine miraculo posset edicere. Sunt tamè sex modi satis conuenientes (vt perfunctoriè transeamus) quibus potestatem exercent in homines, sed tantummodo pro quanto à deo permissi fuerint. Nam vexant aliquando tantum in rebus fortunæ exterioribus. Aliquando etiam aliquos in proprijs vexant tantummodo corporibus. Aliquando in corpore simul & in potentijs interioribus. Aliquando quidem per eos intus & extra solum tentantur. Alij castigatione eorum ad tempus tantummodo vsu rationis priuantur. Alij vero velut bestiæ irrationales redduntur. De tribus primis manifestum est in beato Iob, deum dęmonem licentiasse in res exteriores eius tantummodo, quando deus sathan ait: Ecce vniuersa quæ habet

Sex modi quibus homines à dæmonibus vexãtur. cum exemp.

Exemp. de tribus primis

habet, in manu tua sunt, tantùm in eum ne extendas manum tuam Iobj. In corpus vbi postmodum ait ibidem ij: Ecce in manu tua est, veruntamē animam eius serua, id est, vitam eius ne auferas. In potentias interiores verò agēdi potestatem dedit ibidem vij. vbi dicit Iob ad dominum. Si dixero, consolabitur me lectulus meus, & releuabor loquens cum in * strato meo, terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties, dæmone scilicet procurante, secundum Nicolaum de Lira. Nam vt sanctus Thomas ibidem ad literā exponit, homines sapientes quando solitarij sunt, & à tumultibus hominum & negotiorum semoti, tunc magis * secum loqui possunt secundum rationem aliquid cogitando. Sed ista remedia Iob iuuare non poterant, quia tempore quo his remedijs vti debebat aderant sibi alia impedimenta, quibus perturbabatur, scilicet somnia terribilia, & horribiles visiones, & hoc est quod subdit. Terrebis me per somnia, quæ scilicet dormienti apparent; & per visiones, quæ scilicet apparent vigilanti ab vsu exteriorum sensuum alienato. Solent nocturna phantasmata conformia esse diurnis cogitationibus. Vnde quia Iob in die * mœrores cogitabat, similibus phātasmatibus perturbabatur in nocte. Infirmitas enim corporis ad hoc operatur, vt perturbata phantasmata dormientibus appareant. Sic igitur vndique consolatione exclusa, nullus modus Iob remanere videbatur tot angustias euadendi nisi per mortem.] Horrore, inquit, concuties. De quarto diabolicæ vexationis modo patet in Iuda. Ioan. xiii. Cùm iam diabolus misisset in cor, vt traderet Iesum Iudas. Vbi beatus Augustinus dicit. Missio illa spiritualis suggestio est, & non fit per aurem, sed per cogitationem.] De quinto modo habes

tex. strato meo. *Nicol lyr. ad hunc locum.* *Thomas ibidem lect. 3. addit ai secum exor.* *rect. ex or. pro mortis sue.* *Exēp. de 5. 5. & 6. August. tract. 55. in Ioan.*

habes Matth. xvij. in lunatico exemplum, cuius pater ait ad Iesum: Domine miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur. Et de Saul, j. Reg. xvj. & in sequentibus. De sexto modo typum gessit illa mulier, quam (vt Christus ait) alligauit sathanas decem & octo annis, & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere, sicut nec bestiæ. vt patet Lucæ xiij. vbi glossa Basilij. Brutorum siquidem caput humi deflexum est, & terram cernit: caput hominis erectum est in cœlum, oculi superna conspiciunt. De tertij solutione dubij quibus remedijs liberentur possessi à dæmone, quinque reperiuntur pro talibus experta antidota. Aliqui enim liberati sunt per exorcismos ecclesiæ: aliqui verò contritione vera vel confessione: aliqui Eucharistiæ sacra communione: aliqui sanctorum locorum applicatione, vel bonorum oratione: aliqui etiam in excommunicationis absolutione. De primo satis dictum est, & de secundo præcedenti capitulo. De tertio dicit Casianus collatione abbat. Sereni j. Communionem sacrosanctam nequitiæ spiritibus traditis à senioribus nostris nunquam memini interdictam, quinimmo, si possibile esset, & quotidie eis impartiri eam debere censebant, quę ad purgationem ac tutelam corporis animæque prouenire credenda est. Quæ ab homine percepta, eum qui in membris eius insidet spiritum, seu in ipsis latitare conatur, velut quodam exurens fugat incēdio. Hoc namque modo curatum & abbatem Andronicum nuper aspeximus, aliosque quàm plures. Magis namque ac magis inimicus insultabit obsesso, cum eum à cœlesti medicina viderit segregatum, tantoque durius & frequentius attentabit, quanto eum à spirituali remedio senserit longiùs abdicatū. Hæc Casianus. Et iterum de eisdem ibidem dicit. Duo hæc cre-

Gloss.

Quinq; remedia quibus possessi & vexati à dæmonibus liberātur.

Casc. 30 Possessis dari posse Eucharistiam.

hæc credere immobiliter oportet; primò quòd sine dei permissu nullus ab eis spiritibus omnino tentatur; secundò quòd omnia quæ à deo nobis inferuntur siue tristia ad presens, siue læta videantur, velut à pijssimo patre clementissimoque medico pro nostris vtilitatibus irrogantur, & idcirco eos velut pædagogis traditos humiliari, vt discedentes ex hoc mundo, vel purgatiores ad vitam aliam transferantur, vel pœna leuiore plectantur, qui secundum Apostolum traditi sunt in præsenti sathanæ in interitum carnis, vt spiritus salui fiant in die domini nostri Iesu Christi.] *PIG.* Quid ergo erit de vsum rationis non habentibus, qui se probare non possunt, & sic edere de cibo hoc secundum Apostolum non valent? *THEOL.* Sanctus Doctor de hoc in tertia parte quæst. 80. sic distinguit de omnibus amentibus. Aliqui, inquit, dicuntur non habere vsum rationis dupliciter. Vno modo, qui habent debilem vsum rationis, sicut dicitur non videns qui malè videt: & quia tales possunt aliquam deuotionem concipere huius Sacramenti, non est eis hoc Sacramentum denegandum. Alio modo dicuntur aliqui non habere vsum rationis, quia sic à natiuitate permanserunt: & sic talibus non est hoc Sacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo præcessit huius Sacramenti deuotio. Aut non semper caruerunt vsu rationis, & tunc si prius quando erant suæ mentis compotes apparuit in eis huius Sacramenti deuotio, debet eis in articulo mortis hoc Sacramentum exhiberi, nisi fortè timeatur periculum vomitus vel expuitionis. Vnde legitur in concilio Carthaginensi, & habetur in decretis xxvj. quæst. vj. Is qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu dum ad eum inuitatus sacerdos venit, op-

1. Cor. 5.

ibid. 11.

Thom. p. 3. q. 80. ar. 9. in corp.

Concil. 4. Carthag. ca. 76.

pressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim conuersus fuerit, debet testimonium quæri ab his, qui eum audierunt. Et si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia. De baptizatis qui corporaliter ab immundis spiritibus vexantur est eadem ratio, & de alijs amentibus. Hæc Thomas, & ad hoc Casianum allegat. Addit tamen in iiii. distinct. ix. Dæmoniacis non est deneganda communio, nisi fortè certum sit pro aliquo crimine à diabolo torqueri. Cui sic Petrus de Palude addit. In hoc casu pro excommunicatis sunt habendi, qui traditi sunt sathanæ. Hæc Petrus. Ex quibus liquet, quòd si aliqui sunt possessi à dæmone etiam propter sua crimina, habentes tamen lucida intervalla & rationis vsum, postea conuertuntur de peccatis vel debitè confitentur, tales cùm sint absoluti coram deo, nullatenus sunt à communione diuinissimi Sacramenti Eucharistiæ sequestrandi. De sanctorum locorum applicatione vel deuota oratione, quod pro quinto remedio tactum fuit, legendæ sanctorum referte sunt. Merita enim sanctorum martyrum, confessorum, & virginum exigunt, vt hi spiritus nequam Sanctorum in patria existentium intercessione vincantur, quos sancti in via vicerunt. Similiter viatorum deuotæ orationes liberationem obsessorum obtinuisse sæpe leguntur. Vnde ad hoc hortatur Casianus vbi suprà. Si inquit, haberemus hanc sententiam, immò fidem quam superius comprehendi, vt & omnia per dominum fieri, & pro vtilitate animarum dispensari vniuersa credamus, non solùm nequaquam despiciemus eos, sed etiam pro eis, inquit, tanquam pro membris nostris incessanter orabimus, eisque totis visceribus ac pleno compatiemur affectu.]

Thomas ibid. ad 2.

Thom. in 4. dist. 9. ar. 5.

Petr. Palud. ibid. q. 4. in fine.

Cass. c. 30.

fectu.] De sexto modo absoluendi ab excommunicatione sciendum, quòd nec iste communis est, nec forte licitus, nisi habenti auctoritatem, & speciale m reuelationem, vel probabilitatem, quòd possessus quis sit propter excommunicationem ecclesiæ, sicut Apost. j. Corint. v. excommunicatum à se & à plebe Corinthium fornicarium tradidit Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus fieret in die domini nostri Iesu Christi, id est, (vt glossa dicit) vsque ad illuminationem gratiæ contritionis, vel ad iudicium]. Et pseudo-doctores qui fidem perdiderunt, videlicet Hymenæum & Alexandrum tradidit Sathanæ, vt discerent non blasphemare. j. Timot. j. Tantæ enim potestatis (dicit glossa) erat Apostolus, tantamque gratiam habebat, vt recedentes à fide, solo verbo traderet diabolo]. Vnde sanctus Thomas in quarto distinct. xviij. vbi Magister tres effectus excommunicationis tradit, eosdem sic declarat sanctus doctor. Ex hoc ipso verò, inquit, quòd aliquis suffragijs ecclesiæ priuatur, triplex incommodum incurrit, per tria quæ quis ex suffragijs ecclesiæ consequitur. Valent enim ad augmentum gratiæ eis qui habent, vel ad merendum eis qui non habent. Et quantum ad hoc Magister dicit, quòd gratia subtrahitur per excommunicationem. Valent etiam ad custodiam virtutis. Et quantum ad hoc dicit, quòd protectio subtrahitur, non quòd omnino à dei prouidentia excludantur, sed ab illa protectione qua filios ecclesiæ specialiori modo custodit. Valent etiam ad defendendum ab hoste, & quantum ad hoc dicit, quod diabolo maior potestas seuiendi in ipsum datur & corporaliter, & spiritualiter. Vnde in primitiua ecclesia quando oportebat per signa ad fidem homines inuitare,

Gloss. inter. secundum sensum.

Glos. ord. & est Haymo.

Thom. in 4. dist. 18. q. 2. ar. 1.

sicut spiritus sanctus visibili signo manifestabatur, ita excommunicatus corporali vexatione à diabolo innotescebat. Nec est inconueniens, si ille qui non est desperatus, hosti datur, quia non datur ei, quasi damnandus, sed quasi corrigendus, cum in potestate ecclesiæ sit, ex eius manu ipsum eripere cum voluerit. Hæc Thomas. Ex quo vltimo verbo patet sextum remedium. Sed cauendum est valde exorciſtæ cuilibet, ne de suis viribus faciliter præsumat; aut iocum aut ludum serioso dei operi intermiſceat: aut superstitiosum vel suspectum aliquid de maleficio adijciat, alioquin pœnam vix euadet, vt declaratur per exempla. Nam de primo refert beatus Gregorius j. dialog. de quadam cõtra conſcientiam suã à marito petente & obtinente debiti redditionem in vigilia dedicationis ecclesiæ sancti Sebastiani, quia contra conſcientiam se professioni ecclesiæ immiſcuit, posſessa est, & publicè furiebat. Quo viso sacerdos eiusdem ecclesiæ ex altari sindonem tulit, eamque cooperuit. Sed & hunc sacerdotem repente simul diabolus inuasit: Et quia vltra vires voluit quicquam præsumere, compulsus est cognoscere in sua vexatione * quis esset. Hæc Gregorius. Nec de officio, quod exorciſtatus sanctum ordinem requirit, quis iocum faciat. Nam vidi in conuentu Colonienſi fratrem verbis satis iocosum, sed in gratia expellendi dæmones valde famosum; hic cum in terminis conuentus Colonienſis dæmonem in obsesso corpore arctaret, iam dæmon petiuit à fratre locum recedendi. Quo gauisus frater ait in ioco. In cloacam meam vadas. Exijt igitur dæmon, & nocte cum frater ventrem purgare vellet, dæmon tam dire eum torsit prope cloacam, vt vitam cum difficultate saluaret. Cum præterea maleficorum præsidia super posſessos inuocantur,

Gregor. 1. dial. c. 10.

or. quid.

Exem. nõ esse ioco agendum cum diabolo in obsessis.

cantur, finis deterior, quàm principium sæpè efficitur. Vnde de præfata fœmina refert Gregorius vbi suprà. Cùm inquit, propinqui eam carnaliter amantes, atque amando persequentes ad obtinendum salutis remedium maleficis tradiderunt: Ducta igitur per eos ad fluuium, atque in aquam mersa, & multis incantationibus agitata, dum vnus dæmon ab ea expelli debuit, legio eam intrauit, cuius distinctis vocibus iam clamare cœpit. Quod tandem consanguinei confitentes, & de hoc dolentes, eam præsentarunt sancto Episcopo Fortunato, qui diuturnis orationibus duobus diebus eam ex integro sanauit. *Gregor. ibid.*

Stipes, radix, gemma, flos, folia, & fructus quid significent. De herbis, petris, & melodiis an dæmonem arcere possint. De variis modis possidendi hominem aliquando phantasticis per maniam, & de remediis contra maniam.

CAPIT. XII.

AD summitates arborum formicæ scandunt, & ibi earum flores, aliquæ sæpe gramina & fructus lædit. Quæ radices sint, arbor, & rami in morali intellectu, qui lædi possunt à nociuis formicis, dictum est in precedentis capituli principio. Flores autem sunt bona proposita, & fructus opera, verba verò velut folia. Vnde Ecclesiast. 24. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris, & flores mei fructus honoris & honestatis. Vbi glossa. Terebinthus arbor est fru- *Glos. ord.*

ctuosa, flos racemosus sicut oliuæ, sed * rubeus fo-
or. rubens. lia habet densa, & folliculos emittentes quædam animalia quasi culices, plenior resina quæ de cortice erumpit. Per terebinthum significatur ecclesia, quæ per totum orbem ramos prædicationis & fidei extendit, cuius resina præcipua, id est animarum medicina. Masculi huius arboris sine fructu sunt, quia qui in se confidunt fructum virtutis non faciunt. Feminarum autem duo genera sunt, & cum vite matureſcunt. Qui enim infirmitatem suam agnoſcunt, & spem suam in domino ponunt, fructum martyrii sibi acquirunt: aut per continentiam, aut munditiam cordis & corporis spirituale præmium posſidebunt.] Qui etiam sint flores & fructus vineæ spiritualis in hęc verba tradit beatus Gregorius libro duodecimo moralium;
Gregor l. 12. mo. c. 24. al 26. Bene, inquit, per Salomonem dicitur. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores
Cant. 7. fructus parturiunt. Florent quippe vineæ, cùm mentes fidelium bona opera proponunt; sed fructus non pariunt, si ab eo, quod propoſuerunt aliquibus victi erroribus infirmantur. Non ergo intuendum est, si vineæ floreant, sed si flores ad partum fructuum conualeſcunt. Quia mirum non est, si quis bona inchoat, sed valde mirabile est si intentione recta in bono opere perduret. Vnde fit plerunque, vt si in bono opere recta intentio non tenetur, etiam ipsum hoc opus, quod bonum creditur, amittatur. Hæc ille. Orandum
Psal. 79. ergo nobis est deuotè cum Psalmista. Domine deus virtutum, vide & visita vineam istam quam plantauit dextera tua, & ne singularis ferus eam
a b. m. vobis. depascat, aut aper eam determinet de silua. Ne etiam dominus de * nobis sicut de gente maligna comminetur illud Ezechielis. 39. Feris auibus, omniq;

niq; volatili, & bestiis terræ dedi te ad deuorandum. Glossa. aduersarijs potestatibus, dæmonibus scilicet qui iuxta viam comedunt sementem.] Venit enim diabolus & tollit verbum de corde hominum, ne credentes salui fiant, vt ipsa veritas ore expressit proprio. *PIG.* Finem tractatus prope habemus, de maleficis igitur adhuc operationibus scire desidero; vtrumne alij modi sint quibus possidere consueuerunt dæmones in hac vita homines? *THEOL.* Tres adhuc mihi occurrunt. Vnus est in corporali vexatione. Alius est in animæ necatione. Tertius est in sola opinione. Primus aliquando fit sine delicto præuio. Secundus semper cum mortali peccato. Tertius oritur ex complexionis vitio. Primus est de quo latè dictū est in præcedentibus. *PIG.* Vnum adhuc est mihi dubiū de præfata materia, vtrumne per herbas, petras, & melodias valeant expelli dæmones. *THEOL.* Valent certè talia nonnunquam debitè applicata, & si non semper vt ex toto, tamen vt pro parte liberentur. Patet illud Tobiæ. vj. vbi Raphael ait Tobiæ. Cordis particulam, scilicet de pisce quem cepisti, si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, siue à viro, siue à muliere, ita vt vltra non accedat ad eos. Idem in effectu patuit ibidem viij. vbi magister in historia sic addit: Nec super hoc mirari debemus. Cùm fumus cuiusdam arboris adustæ eandem vim habere perhibeatur.] Nec hoc venerabilis Hugo negat commentando eandem historiam, immo beatus Hieronymus dicit: Dæmonium sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione. Et habetur in forma xxvj. quæst. vij. dæmonium sustinenti. Ad idem allegat dominus Guillelmus Parisiensis vltima parte summæ suæ de vniuerso satis probabiliter

Gloss. interl. Luc. 8.

Tres modi quibus homines possidētur à dæmonibus.

An per herbas petras aut melodias expelli possint.

M. histor. riar. Petr. Comestor. Hugo.

26 q. 7. c. Dæmonii sustinēti. Guil. Parisi. c. 21

liter Præterea certum est exorcismi iure te aliquos fideles in vsu habuisse. Vnde actuum decimo-nono de septem refertur. Super quo dicit Magister in hiſtoria. Licet per exorcismos Salomonis * ejecerint, non tamen absque labore multo, sed quibusdam herbis & gemmis adhibitis, vt tradit Ioſephus.] Hæc ibi. Verùm quòd prænominata non directè de sui natura aduocant, vel compellunt dæmones, videlicet, verba, herbæ, & petræ, dicit sanctus Thomas in ij. diſt. vij. articulo vltimo. Non est, inquit, credendum aliquibus virtutibus corporalibus dæmones subiacere, & ideo non coguntur inuocationibus, & factis quibusdam maleficis, nisi in quantum per hoc fœdus cum eis initur, secundum quod dicitur Isaiæ 28. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum.] Et illud Iob xl. An extrahere poteris Leuiathan hamo. & sequentia, sic finaliter * exponitur secundum Thomam dicentem. Si quis rectè considerat, omnia præmissa videntur pertinere ad præsumptionem necromanticorum confutandam, qui nituntur cum dæmonibus pactum inire, ac eos sibi subijcere, vel qualitercunque constringere. Ostenso ergo quòd homo non potest vllo modo sua virtute diabolum superare, * quod ex omnibus præmissis concludit dicēs & subdens. Pone super eum manum tuam, subaudi, si potes quasi diceret nullo modo tua virtute potes; superatur tamen virtute diuina. Vnde subdit: Memento belli, quo scilicet ego contra eum pugno. Hæc de Thoma. Vnde etiam postea capitulo xlj. dicitur. Non est potestas super terram quę ei comparetur. Super quo idem. Per hoc, inquit, signatur, quod nulla virtus corporalis potest adęquari potestati dæmonis, quæ est potestas spiritualis naturæ. Et sequitur. Qui

Petrus Comest. ad c. 19. Act. or. ejiceret

Thom. in 2. dist. 7. q. 3. ar. 2. ad 3.

rect. pro exponit. Thom. in c. 40. Iob lect. 3.

er. quasi. Iob. 40.

Tho. in c. 41. Iob. lect. 2.

factus

factus est vt nullum timeret. Diabolus enim hoc habet ex conditione suæ naturæ in qua factus est à deo, vt nec hominem timeat, nec aliquam creaturam corporalem. Hæc de Thoma. Indirectè autem quodammodo dæmone obsessus potest virtute melodiæ, vel herbæ, vel corporalis rei sibi à naturali proprietate inexistente cerebrum vel partem corporis læsi à dæmone sanare, vel reducere vt tolerabilius habeat, vt tenet dominus Albertus. Lucæ ix. & Nicolaus de Lira j. Reg. 16. & doctores ibidē. Nec omnino certum est, dæmones aliquos nisi in pœnam in potestate eorum impediri qui igne corporali cruciantur, & sanctorum orationibus. Certum etiam est eos præfatis rebus, si in laudem dei vel sanctorum assumuntur, vel cum inuocatione diuina & beatorum, sæpe cruciari, vt in multis legendis sanctorum patet. Præterea quod his maius est, tenet Paulus Burgensis in additionibus super j. Reg. 16. hanc conclusionem, videlicet: Non solum concedendum videtur, quòd * per aliqua sensibilia possunt afflicti à dæmonibus leuius ferre, vt scilicet Nicolaus de Lira tenet, sed quòd etiam per sensibilia aliqua à dæmonibus afflicti possint totaliter liberari, quod probatur per eādem rationem quam Nicolaus adducit. Nam cùm dæmones non possint materiam corporalem secundum suam voluntatem transmutare, sed mediantibus actiuis qualitatibus quæ disponunt materiam ad suscipiendum actionem afflictiuam in corporibus ab eis obsessis, vt Nicolaus dicit. Eadem ratione per aliquam rem sensibilem potest causari dispositio in corpore humano, per quam, non sit aptum ad suscipiendum actionem dæmonis, verbi gratia. Nam mania est maximè dispositiua ad alienationem mentis secundum medicos, & per consequens ad suscipiendum afflictio-

Paul. Burg.

add per ex orig.

afflictionem dęmoniacam. Quæ quidem manica passio, sicut potest alleuiari per sensibilia medicamina, sic & penitus curari, & per consequens curata, * cessat talis dispositio in corpore humano ad susc. pro cess. suscipiendum afflictionem dęmonum correspondentem tali dispositioni, & sic recedet penitus afflictio dæmonis actiua recedente passiua in possesso. Idem potest dici de iecore piscis Tobiæ. Idem de melodia Dauid, ratione cuius, licet primò refocillaretur Saul & leuius haberet, tamen totaliter expulsus fuit per eam. Vnde dicit litera. Recedebat ab eo spiritus malignus. Nec consonum est litere, dicere, quòd hoc fiebat ex merito Dauid seu per orationes eius, quia non est verisimile quòd hoc scriptura taceret, cùm esset in laudem Dauid notabiliter, de quo tamen nullam mentionem facit. Hæc de Paulo. Secundus verò modus quo dæmones possidẽt homines est grauissimus, de quo Cassianus collatione abbatis Sereni prima dicit. Illi sũt Cas. c. 31. verè miseri ac miserabiles iudicandi, qui cùm se vniuersis criminibus flagitijsque contaminent, non solùm nullum in eis visibiliter signum diabolicę suppletionis ostenditur, sed ne aliqua quidem operibus eorum condigna tentatio, nec vllum flagellum correptionis infertur. Non enim merentur celerem temporis istius expeditamque medicinam, Rom. 2. quorũ duritia & impœnitens cor pœnam vitæ præsentis excedens, thesaurizant sibijpsis iram & indignationem in die iræ & reuelationis iusti iudicij Isa. vlt. & Mar. 9. dei, in quo vermes eorum non morientur, & ignis eorum non extinguetur.] Et iterum idem Cassianus comparando corporalem obsessionem & animæ per peccatũ, paulò anteà dicit. Multo grauius, Cas. ibid. c. 25. inquit, constat illos vehementiusque vexari, qui cùm corporaliter ab ipsis suppleri minimè videantur, ani-

tur, animo tamen pernicioſius poſsidentur, eorũ ſcilicet vitijs vel voluptatibus inuoluti. Secundum Apoſtoli namque ſentẽtiam. A quo quis ſuperatur, eius ſeruus efficitur, niſi quòd in hoc iſti deſperatiùs ægrotant, quod cùm ſint eorum mancipia, nec impugnari ſe ab illis, nec dominatum eorum ferre cognoſcunt.] Tertius modus poſſeſsionis non eſt verus nec proprius, ſed tantũ putatiuus, quo quidã aut ex tentatione mera dæmonis, aut ex vitio corporeę complexionis ſeſe poſſeſſos exiſtimãt. Noui in ciuitate Nurenbergenſi quandam iuuenẽ de ditioribus & maioribus honeſtã dominã in matrimonij lege ſub viro conſtituram. Hæc per quatuor circiter annos ſe ſola conſcia & quadam deuota ſibi famula, putabat omnino ſe eſſe poſſeſsã à dæmone Et quia ſe notari timuit & natos quos habuit, ſi proderet, apud ſemetipſam tabeſcere cœpit in corpore tam grauiter, vt nec pueri quos habebat pulchros, nec mariti admodum probi preſentia, neq; amicorum, vel epularũ quarumcũque delitię eã lętificare valerent. Veni ego ad locum prædictæ ciuitatis, & quia mei notitiam habuit, ideo in porta conuentus me de animæ ſalute, & de alijs conſulere cœpit. Cumq; inter mea verba dæmonẽ, neſcio quo caſu, nominarem, diuertere cœpit femina à me cauté caput, vt faceto more ſaliuam eijceret. Ex phantaſijs enim pręteritis quotiẽs nomen dæmonis nominari audierat, horruit eius animus ex contracta aſſuetudine. Poſt quædam igitur verba cùm in geſtu feminæ, timorem eius quem celauerat agnouiſſem, ſibi dixi: Domina, ſi mihi veritatem fateri volueritis, ſecretam veſtram tentationem, quam celatis, indicabo. Quæ reſpondit admirando. Ita faciam, ſi veritatem dixeritis. Tunc ego. Vos putatis vos eſſe poſſeſſam. De quo ſtupẽs reſpondit. Veritas eſt, & hæc

2. Pet. 2.

Exemplum cuiuſdam matronæ quæ ſe obſeſsã exiſtimabat.

hæc mea grandis dudum tristitia extitit, & durat hodie. Visa itaque conditione feminæ, & auditis sui timoris circunstantijs, sibi dixi. Secura estote, possessa non estis, sed aut tentatio est, aut maniæ naturalis passio. Quo audito cœpit gaudere, & melius dietim habere, multoque tempore postea viuebat alacriter, & honestè. Tempore quo in Vviennensi steti studio, fuit ibidem ciuis vnus vxoratus de meliori ciuitatensium prosapia mihi multisque notus. Hic in forma strepitus cuiusdam secularis iudicij cautionem quandam literatoriam produxit in medium inscius, vt multis videbatur, quæ opposita solis radijs quibusdam videbatur per rasuram falsificata, Super quo postmodum clam auisatus coram amicis, quia probus & fide dignus semper extiterat, satis erubuit, & se die noctuque perpetuæ infamiæ maculam contraxisse suspicabatur, nec super hoc consolationem cuiuscumque recepit. Ductus igitur ad examen in medicinis expertorum, adesse iuueni viderunt infirmitatem, scilicet maniæ. Vnde postquàm multa sibi adhibita essent remedia, nec quicquam adiuuarent, suaserunt cautè medici multum prudenter, & catholicè, vt Sacramentalem confessionem faceret, Eucharistiæ Sacramentum reciperet, & se per omnia disponeret ac si mori vellet, ne ex mania futura impersuasibilis, sine talibus moriendo, putaretur à dæmone possessus; & factum est ita. Nam paulò post sibi incidit quòd mortuus esset, & quia mortui nec bibunt, nec comedunt, nec alia communia viuis faciunt; ità nec iste facere vlla persuasione voluit. Vndè tandem mera fame interijt, nec iuuabat remedium quo quidam se mortuum fingens, & comedens, similem (vt fertur) aliquando sanauerat maniacum. Vidi alium non de infimis in ciuitate Colo-

Exem. viri qui se mortuum existimabat ideoque noluit comedere nec bibere.

Coloniēsi, virum literatum & diuitem, ac multum honoratum, de cuius ore audiui, quòd quadam vice periculosè infirmabatur, & iam lecto decumbēti vbicunque se inspexit sibi apparebat quòd ipse duo homines essent, de quo stupens, & an dormiret vel amens esset ambigere cœpit. Deinde concludens quòd hoc impossibile esset, ne ab alijs vsu rationis priuatus esse videretur, clam vocauit medicū corporis, qui maniam adesse conspiciens confortabat infirmum bona spe, & animum euadendi dedit, dummodo diuina Sacramenta reciperet. Quo facto de die in diem conualescebat infirmus, & cum gratiarum actione recedēte infirmitate absces̄sit etiam & * manica passio, quàm se habuisse postmodum ferè cunctis celauerat, quousque me coram audiuit, quòd infirmitas hæc naturalis esset, In ciuitate alia notitiam alterius magni & diuitis atque probi viri habui, qui licet esset ditissimus & perpetuis multis possessionibus reddituatus, & vir magni consilij, tandem timere cœpit quòd tandem eum mendicare oporteret, cùm tamen omnium iudicio tantarum esset diuitiarum homo, & prouisus redditibus, vt ad comedendum argentum satis haberet, si vellet. Præfata igitur mania territus supra modum grauabatur, nec vlla persuasione sibi ista à suo remoueri poterat capite, & ita catholicè, non sine nota tamen vita functus tandem. Habuit protunc filium iam adultum nouiter traditum nuptui, qui nouiter simili vexatus mania, grauius eam in præfata materia quàm * potest habere fertur. *PIG.* Si ista passio quàm tu ex medicorum libris maniam vocas, imaginationes tam firmiter solidat in mente hominis, vt in potestate liberi arbitrij non sit eas deponere, quale remedium adhibendum est talibus quæro? *THEOL.* Medicorum

De alio qui se duos homines esse existimabat.

m. manica.

De alio ditissimo qui ex mania timuit ne mendicare cogeretur.

De filio illius eodē vitio laborante.

f pater.

corum interest taliusmodi dare remedia, qui quidem sæpissime salubria leguntur inuenisse antidota. In diœcesi Bambergensi aliquando fui vocatus ad domum cuiusdam mechanici satis infirmi, qui de animæ suæ salute totaliter desperatè loquebatur, & crebrò arma, vt ipse seipsum perimeret sollicitè quæsierat. Suasi quantum occurrit de sacræ scripturæ passibus viro præfato mechanico, videlicet, maniaco, vt verè dolens de peccatis suis veniam se à Deo plenè consecuturum firmiter speraret, sed nihil profeci: peccatum enim quoddam satis modicum ipse allegabat se fecisse, nec non ingeminasse, & idcirco se putabat atque dixit non posse saluari. Insteti autem acrius, replicando maiores peccatores fore gratiam consecutos. Veruntamen ille verba mea explodit dicendo. Domine experientiæ credo, nam actu video ad inferni barathra, & exinde versus me flammas terribiliter aduolare conspicio. Tùc suasi vt medicus aduocaretur, & remedia dormiendi, vel alia necessaria secundum medici consilium applicarentur, & recessi. Sequenti die redij, & vt anteà de spebus veniæ persuadebam. At ille. Putatis-ne me veniam peccatorum posse consequi? Respondi lætus, quod sic. Dormierat enim, & per medicinalia melancholia tepuerat; vnde quia iam dubitauit animæ quior factus, ad spem veniæ faciliter reductus esse videbatur. *PIG.* Fortassis hi qui contra fidei articulos nonnunquam per inquisitores hæreticæ prauitatis reperiuntur duri, tali manica laborant passione: & ista ignorantes tales statim seculari tradunt brachio, vbi cremantur præcipitanter nimis. *THEOL.* Fieri potest per incautos inquisitores proüt tangis, & fortassis ita factum fuisset cum isto sacerdote Hungarico, de quo suprà lib. iij. cap. x. tibi retuli, nisi magna literatorum

De alio qui ex mania desperabat.

prudentia hoc præueniſſet. Quamobrem probandi ſunt ſpiritus an ex Deo ſint, vel an ab infirmitate, vel an à malignitate dæmonis, vel à malitia pertinacitatis. Tempus in his, locus, & perſuaſiones ſalubres, atque conſiderationes prudentes dandæ ſunt ab his, qui tales curare habent, ne quid de contingentibus omittatur, vbi non modò de ſalute corporum, ſed de periculo animarum perpetuo agitur. Præteres noui quendam in artibus, & in ſacra pagina profeſſorem excellentem plurimum, qui premicœpit imaginatione grauiſsima, & mania de interficiendo ſe cum proprio cultro. De quo erubuit valde ſe manifeſtare, nec tamen poterat phãtaſiam amouere. Venit tãdem ad me occultè, fleuit vbertim, & remedium petiuit. Cui expurgationem conſcientiæ per Sacramentalem confeſsionem primùm certis de cauſis ſuaſi aggredi, quam & fecit, nec liberatus eſt, quia iudicio medici corporalis maniam patiebatur. Vnde aliquando idem maniacus, qui in alijs magnæ prudentiæ fuit, mihi flendo dixit. Mirabile, inquit, negotium, ego me vti ratione experior, & ſcio me eſſe contradictoriè liberum, nec valeo iſtam phantaſiam de me necando cum tota animi libertate deponere. Talibus ſæpe opus eſt longè plus medico corporis quàm animæ.

1. Ioan. 4

De alio qui ſe proprio cultro volebat interficere.

FINIS.

IN QVINQVE LIBROS FORMICARII IOANNIS NIDER

Annotationes

Auctore GEORGIO COLVENERIO S. Theol. Licent. & Profess.

IN LIBRVM I.

CAP. I.

NVLLI homini, præsertim minus ecclesiastico, licet vacare acediæ vitio.) *Verissimè dicitur: Homines nihil agendo malè agere discunt, & de personis ecclesiasticis Gaspar Lanthonius in suis epigrammatis concinnè cecinit.*

Vita sacerdotum nisi libris ocia pellat,
Ducitur ancipiti desidiosa loco.

Iuxta illud cantici ecclesiæ: Media vita in morte sumus.) *Habetur in Breuiariis secundum antiquum vsum multarum Ecclesiarum, vt Vltraiectensis, Brugensis, &c. atque etiam ordinis Prædicatorum, Dominica 5. Quadragesimæ in antiphona ad Nūc dimittis, in Completorio, quæ integra sic habet: Media vita in morte sumus, quem quærimus adiutorem, nisi te Domine, qui pro peccatis nostris iustè irasceris? Sancte Deus, sancte Fortis, sancte & misericors saluator amara morti ne tradas nos.*] Vtci autem vidatur: Media vita in morte

sumus, quia præsens vita tot undique miseriis circumsepta est, vt æquè mors videatur appellanda ac vita. Quinimo, vt ait B. Gregorius homil. 37. in euang. Temporalis vita, æternæ vitæ comparata, mors est potius dicenda quàm vita. Simili phrasi, sed alio sensu dicitur: Dimidium vitæ mors, videlicet somni ratione de quo Poeta.

Stulte quid est somnus, gelidæ nisi mortis imago?

Videatur Erasmus in adagio: Dimidio vitæ nihil differunt felices ab infelicibus. Chiliad. 2. centur. 1. adagio. 9.

Vnde Bernardus 19.) *Videtur deesse citatio.*

Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur.) *Adieci vocem (digni) & correxi citationem scripturæ, sicut & alias sæpissime. Nam citabatur caput 2. Sic. c. 11. primi libri citabatur liber ecclesiasticus pro ecclesiaste, & quartus liber Ethicorum Aristotelis pro tertio.*

Gregorius 20. libro Moral.) *Correxi 20. pro 2. suntque verba paulo aliter dispositæ quàm leguntur in ipso Gregorio. Illa enim:* Quia hæc sanctitatis specimen non esse cognoscit. *præcedunt ista:* quia probatio, &c. *Item ex orig. emendaui specimen pro quo legebatur speciem.*

Boni autem si daretur eis à Domino, &c.) *Præter id quod hic ex Augustino allegat, similis est locus in eodem Aug. lib. 2. contra Donatistas cap. 3. Ideoque plerumque doctioribus minus aliquid reuelatur, vt eorum patiens & humilis charitas, in qua fructus maior est, comprobetur.*

Fuit vir quidam plebeus laborator, simplicianus mundo, sed Deo reuera prudentior.) *scilicet quàm mundo, vel apud Deum. De eodem simpliciano rustico alia duo narrat miracula c. 11. huius primi libri.*

Fratris Eberhardi videlicet, viri, vt adiacens mihi

mihi testari potest, patris fide digni valde.) *Emendauí testari pro testanti, quomodo omnia legebant exemplaria, sed duo antiquiora adiacens, reliqua duo adiacentis. Intelligit autem eo nomine vicinam. Loquitur similiter lib. 2. c. 6. dicens: Totum natale solum testaretur cum adiacenti vicinio. Et ibidem, ac c. 7. adiacenti patria, & lib. 3. c. 8. apud totam adiacentem patriam. Item lib 4 c. 2. De hoc autem Eberhardo admodum praeclara refert infra lib. 4. c. 12.*

Iuxta illud memorandum B. Bernardi: Qui facit quod nemo, mirantur omnes.) *Locus est lib. 1. de considerat. in fine cap. 9. Erat autem tum temporis sententia prouerbialis. Ita enim habet Bernardus. Sed & notabere vulgari prouerbio: Qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes.*

CAP. 2. Fuit autem pro tunc in ciuitatula imperiali parua Sueuiæ quæ Alen dicitur.) *Sebastianus Munsterus in appendice ad Geographiam Ptolomæi in cap. de Germania, & Onuphrius Panuinus in lib. de comitijs Imperatorijs omnes ciuitates Imperiales, id est quæ imperatorem immediatum agnoscunt Dominum enumerant. Inter quas hæ sunt, Alen, Argentina, Basilea, Berna, Campidona, Colmaria, Colonia, Constantia, Erdfordia, Friburgum, Gamundia, Gottingen, Isna vel Issnen, Memmingen, Metis, Moguntia, Nurubergæ, Ratenspurg, Roszheim, Rotenburgum iuxta Thuberum, Spira, Treueris, Vvormacia. Quæ idcirco annoto quia harum plerarúque frequens in his quinque libris est mentio.*

Et rursum iustæ regulæ iuridicæ, quod priuilegia paucorum non faciunt legem cõmunem.) *Id præter citationem in margine positam ex iure Ciuili, habetur ex iure Canonico 26 q. 2. cap 2. Non statim. & c. 4. Non exemplo. Vbi dicitur: Priuilegia singulorum non possunt legem facere communem.*

CAP. 3. Nolite audire verba prophetarum vestrorum, mendacium enim prophetant vobis.

Hier. 7.) *Notandum quod aliquoties non citet ipsa scriptura aut Patrum verba, sed sensum tantummodo, vt hoc loco: Alioqui posteriora verba habentur in fine cap. 5. eiusdem prophetæ.*

Atque mutatus in virum alterum.) *Alludit tum hic, tum c. 12. huius libri ad id quod de Saule dicitur recens vncto 1. Reg 10. mutaberis in virum alium. Scripturas autem ad quas tantùm respicit rarò in margine adnotant. Simile verò exemplum ei quod hic refertur habet Thomas Cantipratanus lib. 1. exemplorum sive Apum cap. 2.*

Sequuti estis errantem, sequimini correctum & pœnitentem.) *Alluditur ad verba B. Ambrosij ad Theodosium Imperatorem quando eum prohibuit aditu ecclesiæ, propter cædem Thessalonicæ factam. Cùm enim Theodosius Dauidē quoque regem adulterum & homicidam suisse dixisset, respondit Ambrosius: Qui secutus es errantem, sequere pœnitentem. Ita Romanum Breuiarium ex decreto Concilij Trid. restitutum 7. Decembris.*

Quatuor mihi hic occurrunt dubia.) *Horum solutio, quam author prætermittit, haberi poterit ex ijs quæ tradit Nauarrus in enchir. Confessariorū cap. 12. à nu. 46 vsque ad. 51.*

CAP. 4. Regnum videlicet, aristocratia, & timocratia.) *Sic antiquissimum exemplar a, proximum ab eo b. thimocracia. Argentinense & Parisiense priori loco trimocratia legit, sed postea timocratia, quomodo omnino legendum est. Ioannes Buridanus quæstione secunda super libro primo polit. Aristotelis huius vocabuli meminit his verbis: Tertia est vbi multi & plures principantur, sed semper intendunt bonum commune, & vocatur principatus timocraticus. Cæterum Aristoteles loco ab auctore citato. id est libro tertio Politicorum non habet eam vocem, sed*

tertiam

tertiam, inquit, laudabilis principatus speciem dicimus vocari communi nomine πολιτείαν *siue rempublicam. Habet tamen eam lib. 8. Ethicorum c. 10. vbi* τιμοκρατικὴν *nominari dicit* ἀπὸ τιμημάτων, *id est à censibus. Quo loco latè etiam differit de tribus laudabilis reipublicæ speciebus, & tribus contrarijs.*

Oligarchia.) *Ita orthographiam emendaui, cùm tria legerent olligarcia, reliquum, videlicet b. obligarcia. Deriuatur à voce* ὀλιγοι. *j. pauci, &* ἀρχειν, *principari, quasi dicas paucorum principatum.*

Fuit, inquam, ibi virgo adulta, &c.) *De eadem refertur exemplum infrà lib. 2 cap 9.*

Nam Plato & sui discipuli loca reliquerunt fructifera, & pro sapientia acquirenda terras inhabitauere pestilenticas.) *j. pestilentes. De Platonis peregrinatione in Ægyptum & alias regiones, præter alios testis est B. Hieronymus in epist. ad Paulinum presbyterum quæ Bibliis præfigi solet Sed respicere videtur Numenius ad Academiam, qui locus erat non procul ab Athenis, nomen habens ab Academo heroe, vt Euphidi placet. Erat autem nemorosus & insalubris, vt referunt historiæ, in quo Plato Philosophari ac docere solitus erat. Ab huius loci nomine omnes vniuersitates in hodiernum vsque diem vocantur Academiæ. Eratq; is locus eo insalubrior, quòd Academia gymnasium esset inferius, superiori gymnasio nomen erat Lyceum.*

CAP. 5. Testatur illa B. Ambrosius in libro de offi ijs, vbi dicit: Ianua diaboli &c.) *Vt in margine notaueram, (tametsi malè à typographo in textu positum, sit) in Ambrosio non habetur, sed integrè ponitur in epist. Hieronymi asserit; ad*

Oceanum de vita clericorum to. 4. editionis Erasmi. Et pars quædam horum verborum citatur ex Hieron. apud Grat. dist. 32. cap. 17. Hospitiolum. Robertus Holcot Nidero coætaneus lect. 138. in lib. Sapientiæ eadem citat. ex lib. 1. Ambrosii de officijs, quo libro cap. 20. docet commercia fœminarum clericis esse vitanda, sed horum verborum nihil habetur.

Post hos dies, conceptionis scilicet, occultauit se Elizabeth mensibus quinque.) *Ita restitui iuxta textum euangelij, cùm omnia exemplaria haberent, mensibus duobus.*

Sic mater sancti Gadinundi Cantuariensis archiepiscopi.) *b. legit Gadiundi, sed etiam malè, neque talis quisquam reperitur in catalogo illius sedis Archiepiscoporum, nec in Romano Martyrologio, aut Vsuardi per Molanum restituti. Est itaque legendum Eadmundi. Facilis est error in propriis nominibus & præcipuè inscribendo maiusculum G. pro E. Est porrò hic Eadmundus siue Edmundus 44. in serie Archiepiscoporum Cantuariensium. Obijt circa annum 1246, in numerum Sanctorum relatus ab Innocentio 4. festum eius colitur 16. Nouembris, vbi Molanus & Baronius annotarunt vitæ scriptores, è quibus haud dubiè sumptum est quod de parentibus eiusdem sancti hic refert Niderus, & inter alios nominatim habet illud Vincentius loco infra notato. Nomen matris erat Mabilia, patris Eduvoardus*

Parimodo beatæ memoriæ Maria de Oegnies) *Sic emendatum pro Argines. Vincentius quem infra citat, legit eo modo quo emendauimus. De hac. b. Maria de Oegnies siue Oingnies lat'è S. Antoninus part. 3. hist. tit. 19. cap. 12. per totum. Item Molanus in Nat. SS. Belgij 23. Iunij. Eius vitam duobus libris scripsit Iacobus Vitriacus Cardinalis, & tertium adiecit Thomas Cantipratensis, qui & de ea præclarum refert exemplum lib. 1. exempl. siue apum cap. 9. par. 8.*

Et

Etteſte B. Hieronymo, Melania Romana nobiliſsima, in anno ætatis 13. viro tradita, cũ eodem 7. annis vixit, & eidem 20. annis renunciauit.) *Sermo eſt de Melania iuniore quæ fuit neptis ſenioris. Hieronymus eius cum laude meminit epiſt. 25. quæ eſt ad Paulam de obitu Bleſillæ, vbi non attingit eam quam auctor narrat hiſtoriam, ſed tantum de eius loquitur nobilitate, ad quam ſolùm probandam meminit Hieronymi: Sancta Melania, inquit, noſtri temporis inter Chriſtianos vera nobilitas, &c. Eiuſdem honorificè meminit in epiſt. ad Aſellam quæ eſt 99. De ſeniore loquitur idem Hieron. tacito nomine in epiſt. ad Cteſiphontem, ſed cum reprehenſione. Hiſtoriam autem quam narrat, ex Vincentio accepit loco paulò poſt citando, vbi expreſsè vocat iuniorem Melaniam. Non imparis virtutis aut laudis fuit aliquando Melania ſenior, ſed poſtea Origenis fuligine præclariſsima opera obſcurauit. De iuniore agit Rom Martyrologium die vltimo Decembris, & ibidem Baronius, qui latius de tota eius progenie agit in ſuis Annalibus in fine anni 408. & anno ſequenti exiſtimat etiã ſeniorem reſipuiſſe. De iuniore item Palladius in hiſt. Lauſiaca c. 119. de ſeniore autẽ duobus capitibus præcedentibus. Quod habet Nider: & eidem viginti annis* renunciauit, *quomodo ad longum habent exemplaria, legendum videtur 20 anno, ſcilicet ætatis, vt ex Palladio & Vincentio poteſt colligi.*

Quæ exempla omnia latè deſcribit Vincentius in ſuo hiſtoriali ſpeculo.) *De S. Nicolai parentibus lib. 14 c. 67. de S. Eadmundi parentibus lib. 32. c 67. de B. Maria Ogniacenſi lib. 31. c. 16. & 17. De Melania Romana lib. 18. c. 92.*

In collat. abbatis Neſterotis) *Ita correxi ex originali. Duo antiquiora exemplaria legebant Neſteronis, duo poſteriora ſolùm habent abbatis Neſto.*

Sancta Radegundis nupta Imp. Lothario)

De ea Rom. Martyrologiũ & Vsuardi 13. Augusti, vbi videantur in notis Baronij & Molani vitæ scriptores.

De S. Henrico Imp. & vxore ipsius Cunegunde ibidem 14. Iulij & 3. Martij. Septem exemplis coniugij virginalis qua Nideru recenset, adde S. Edildridæ vxoris Egfridi regis Anglorum, de qua Beda lib. 4 hist. Anglor. c. 19.

Quietus ad audiendum alia properabis.) *Fortè legendum properabo, vel certè pro audiendum esset leg. narrandum.*

Cur secundum modum castimoniæ præfers primo.) *Videat lector ex sequentibus, an non legendum tertium modum pro secundo, cùm semper castum maneat id accidat in tertio modo. Hoc autem quod dicit auctor quendam de se dixisse, sibi esse facilius semper castitatum seruare, quam in matrimonio reddere debitum vel exigere dumtaxat conceptus tempore, id est, dum proles concipi posset, multi etiam fatebantur etate Augustini, vt scribit ipse lib. de bono coniugali cap. 13.*

CAP. 6. Saltem multi sunt, vel quidam, de quibus præmisi, vt in libro legimus experientiæ) *Non videtur significari aliquis liber conscriptus, sed ipsus esse, vt experientia cognoscimus. Sicut S. Dominicus (vt est in vitis Prædicatorum mss. per Fr. Gerardum Lemouicensem) non aliquem librum chartaceum denotabat, cùm interrogatus in quo libro maximè studuisset, respondit: in libro charitatis. Bernardus sermonem tertium super Cantica sic incipit: Hodie legimus in libro experientiæ, Conuertimini ad vosipsos & attendat vnusquisque conscientiam suam super his quæ dicenda sunt. Guillelmus Parisiensis verum librum significare videtur cap. 21. & 23. postremæ partis totius operis de vniuerso, vbi semel iterumq; meminit libri experimentorum.*

Fridericus de Vffas de Franconia Orientali genitus nobili ex genere, qui dudum factus.

Mem-

Membambergensis ecclesiæ canonicus, &c.) *Sic omnia exemplaria præter b. quod legit Bambergensis, quod visitatus est. Nota autem Babenbergam siue Bambergam (nam eadem sunt, vt constat ex Sebastiano Munstero in Cosmographia lib. 3. esse ciuitatem Franconiæ Orientalis supra Nurenbergam. Agit de ea dictus Munsterus tractans de Vvirceburgo, & Saxonibus in Franciam Orientalem deportatis, vbi sic scribit ex Frisæo. Præcipuus locus illorum Babenberg erat, quem sua lingua Papenberg, id est, Pffaffenberg ideo vocarunt, quòd frequentior hic numerus cleri erat quàm alibi. Hæc Frisaus. Pape autem, aut Pffaff Germanica lingua sacerdotem significat. Gotfridus Viterbiensis, qui in ea ciuitate prima Grammaticæ rudimenta didicit, in suo chronico par. 17. Babenberg montem pauonis interpretatur, & de ea multa scribit præclara. De eadem ciuitate Babenberga, vbi suprà, post aliquot capita latius agit Munsterus. In ea anno Christi 1006. Sanctus Henricus Imperat. cuius est ante facta mentio, cathedralem ecclesiam erexit atque dotauit. Subiecta fuit Archiepiscopo Moguntino, sed mox exempta per Clementem 2. qui ante Babenbergensis secundus fuerat Episcopus. Hæc idcirco, quia in his libris frequentissimè illius diœcesis est mentio.*

Fuit pridem in Vvormacienſi diœceſi (tempore quo fui iunior) quidã Epiſcopus Eckardus nomine.) *Recensetur is in catalogo Antonij Democharis 57. illius sedis Episcopus, & de eo sic habet: Ecchardus, nobilis à Derfch eligitur à capitulo 1377. Præfuit annis 28. obijt die 14. Maij anno 1405. sepelitur honorificè inter duos alios Episcopos ante pulpitum ecclesiæ. Ita ille.*

CAP. 7. Non omnino frustra celebrata fuerunt duo ista Concilia) *scilicet Constantiense & Basiliense. In his ea sola robur habent authoritatis*

quæ à Martino 5. vel Nicolao 5. approbata fuere.

Dominum Nicolaum sanctę crucis legatum in Francia.) *Hic Nicolaus Cardinalis sanctæ crucis subscripsit vnioni Græcorum in Concilio Florent. Vide apparatum Ioannis de Turrecremata super decreto eiusdem vnionis. Eidem subscripsit qui hic paulò post nominatur Iulianus Card. tit. S. Sabinæ. Nam illum intelligi patet ex Nidero lib. 4. c. 9. Vbi eius præclarè meminit. De Nicolao autem S. Antoninus in hist. par. 3. tit. 22. cap 9. § 1. De Iuliano Æneas Syluius in gestis Concilij Basiliensis, & alibi frequenter, Ioannes Nauclerus in sua chronogra. generat. 48. & Cochlæus lib. 6 Historiæ Hussitarum, eratq; hic legatus præsidens in concilio Basiliensi.*

Scio præterea vnum ordinem inter mendicantium ordines cui deus iam ante decēnium prouidit de duobus bonis & beneuolentissimis capitibus, quorum vnus Generalis magister est totius sui ordinis.) *Est plusquam verisimile auctorem loqui de suo ordine Prædicatorum, sed ex humilitate reticere, maximè quia adhuc viuebant illi de quibus loquitur. Et quidem, vt ex ratione temporis colligere licet quo hæc scripta sunt, id est anno 1437. sermo est de Bartholomæo Texerio ex Gallia Narbonensi generali magistro 26. de quo Leander lib. 1. de viris illust. ord. Prædicatorum. Hic enim creatus est generalis magister anno 1426. & vir fuit, vt scribit idem Leander, sanctissimus, & ordinis collapsi instaurator assiduus. Habet de eo similia Antoninus Senensis in chronico Prædic. 1420. Obijt 1449 Hæc verò scripta esse anno iam dicto sic ostenditur, quia Concilium Basiliense cœpit anno 1431. & vt hoc cap. bis asserit, duravit iam sex annis dum hæc scriberet. Finitum verò est demum anno 1442. vel vt alij scribunt 1448. Idem fere tempus colligi potest ex c 8. lib. 3. vbi aliquid narrat paulo ante Concilium Basil. contigisse, & postea duxit octo annos præterijsse. Vide infra annotationem ad c. 9 lib.*

3. lib. 4. Coniectura de prædicto Generali confirmatur ex ipso auctore lib. 4 c. 6 Vbi magistrum ordinis sui generalem nominat eundem Bartholomæum Texerij, & ex eo, quòd in prologo propter cœnodoxiæ seu inanis gloriæ periculum se dicat interdum nomina celare. Subdit author.

Alius verò prouinciam vnam grandem habet regere.) *Hic fortè est Conrardus de Prussia quem vocat primum reformatorem sui ordinis in Teuthonia, & virum omni laude dignũ lib. 3. c. 1. & lib 4. c. 3. Quanta autem modestia de suis loquatur, videre est in fine libri tertij.*

CAP. 8. Vias non occultas & rectas.) *Sic omnia exemplaria, sed in antiquissimo pro (non) legendum esse (verò) calamo notatum est, & rectè, vt etiam probatur ex initio cap. 10. infra.*

Irregularitatis pœna sese sic illaqueant, anathematis ecclesiastici causam non vitant.) *Canones per quos tales sunt irregulares & excommunicati in margine adnotati, extra de etate cap. Ad aures; & de homicid. voluntario c. Tuanos. De præcipua materia huius capituli contra monachos aut sacerdotes Medicinam exercentes, quatenus id liceat vel non liceat, & quando incurratur irregularitas vel non, præter loca iuris iam citata, vide c. Sententiã sanguinis, extra ne cler. vel monachi. De eadem re Siluester verbo homicidium 2. q. 12. Couarruuias in Clement. Si furiosus in 2. parte relectionis § 4. Nauar. enchir. c. 27. n. 222. & alij casuum conscientiæ doctores, Molanus lib. 2. de Canonicis c. 28. Baronius to. 6 annalium anno 444. in fine, & in additione ad calcem illius tomi apposita.*

CAP. 9. De exercitatione corporis per dura exercitia de qua hoc capit. quinque exempla proferuntur, habet alia nonnulla Thomas Cantiprat. lib. 1 exempl. siue Apum cap 23. & Marcus Marulus lib. 3. dictorum factorum-

Eorumq; memorabilium c. 9. & 10. & lib 4. c. 1. & 2.

Et tamen in his tanta præditum lætitia.) *Peculiare est quod de S. Guillelmo Archiepiscopo Bituricensi scribitur in additione Colonienſi anni 1321. ad 9. Iunii. Iuxta dum 10. Ianuarij, quòd semper fuerit hilaris atque iucundus, quod quibusdam displicebat austeris.*

Noui in noſtra prouincia de Nurenbergenſi conuentu fratrem alium) *Nomen et Ioannes, vt exprimit author lib 3 cap. 8.*

Ioannes Benedictus poſtmodum Teruiſinus Antiſtes.) *Emendaui ex verbis paulo post sequentibus, vbi omnia sic legunt, alioqui hic habebatur Eniſinus. Meminit huius antistitis S. Antoninus p. 3. hiſt. tit. 23. c. 11. § 1. & Antonius Senenſis in chron. Prædic. anno 1320. Est autem Teruiſium vel Taruiſium oppidum ditionis Venetæ, Italicè Triuiſi, Latinè Tauriſium à Tauriſcis conditum, vt habet nomenclator Adriani Iunii. Munſterus in Coſmographia lib. 2. de Italia Teruiſium appellat, dicitq; Venetorum ditionem, quæ olim vocata fuit Carnia & Canomannia, iam appellari marcham Teruiſinam: non dubium ab hoc oppido.*

CAP. 10. Ioannem à nuptijs euocauit.) *Id non esse veriſimile, etſi vulgò exiſtimetur, indicaui in notis ad Thomam Cantiprat. lib. 2 c. 29. par. 3.*

A principio Mendicantium ordinum.) *Quas vexationes & perſecutiones pertulerint isti inde à sui exordio hi ordines vide eundem Thomam Cantiprat. lib. 2. c. 10 & Thomam Aquinatem opuſculo 19. contra impugnantes religionem.*

Recolendę & ſanctæ memoriæ Magiſter Henricus de Haſsia, ſacræ paginæ profeſsor, pulchrè deducit in lectura ſua ſuper Geneſin) *Duos habent huius nominis authores Trithemius, Sixtus Senenſis lib. 4. bibliothecæ ſanctæ, epitome Geſneri, & alij. Prior appellatur Henricus de Langenſtein dictus de Hasſia alter*

alter Henricus de Hassia iunior ord. Carthusiensis, & vterque scripsit in Genesin, & claruit eodem fere tempore, videlicet 1400. Sed de priori hic sermo videtur esse, de quo sic legitur in Orthodoxographis editis Basileæ 1555. in recensione authorum numero 66. Henrichus Langenstein de Hassia, Philosophus excellens, canonicus ecclesiæ Wormaciensis, Parisiis & Viennæ Austriæ doctrinæ suæ decora promeruit, &c.] Parisiis enim accitus fuit ad illustrandam Viennensem academiam tunc primum conditam.

Totum passionale quod Lombardica historia dicitur de legendis sanctorum Iacobus de Voragine) *Hanc alij legendam vocãt auream, alij plumbeam, de qua dicit Melchior Canus lib. 11. locorum Theol. cap. 6. hanc homo scripsit ferrei oris, plumbei cordis, animi certè parum seueri & prudentis] fuit autem Iacobus hic de Voragine Episcopus Genuensis. Trithemius ait eum sic cognominatum ob creberrimas scripturæ allegationes, ex quibus eam quasi totam vorasse videretur. Sed cùm Sixtus Senensis lib. 4. biblioth. sanctæ scribat eum fuisse ortum ex oppido Varaginis, quod in ora maritima Ligurum non longè à Genua situm est, verius videtur eum inde nomen illud traxisse.*

Sileo de omnibus textibus philosophi, quos Henricus Krosbein de Græco transtulit) *Huius nullam inuenio mentionem apud Trithemiũ, Gesnerum, Antonium aut Sixtum Senenses. Tantum lego de nostro Cantipratano in annalibus Boiorum Ioannis Auentini lib. 7. hæc verba: Anno Christi M. CC. LXXI. Hainricus Brabantinus, Dominicanus, rogatus D. Thomæ è Græco in linguam Latinã de verbo ad verbum transfert omnes libros Aristotelis. Albertus vsus est vetere translatione quam Boethianam vocant. Ita ille.*

Petrus Hispanus) *Iste vulgò contemnitur, sed doctus fuit illa ætate, & pontifex Ioannes 21. Mirum tamẽ quòd de pa-*

de papatu eius Nider non meminerit, sicut de Petro de Tarantasia. Sed primus hic fuerat ex ord. Prædicatorum in summum pontificem electus, ideo id potius commemorandum putauit.

Astaxanus.) Idem qui Astensis, & Assesanus de Asti. Scripsit summam de casibus conscientiæ lib. 8. Claruit, 1330.

Nicolaus de Lyra.) *Præclarum ei præbet testimonium Sixtus Senensis ord. Prædicat. tum lib. 4. bibliot. tum in fine lib 3. vbi suum ponit iudicium de diuina scriptura expositoribus, dicens:*

At breuis, & facilis non est spernenda tironi
Lyrensis expositio.

Henricus Sedulius in commentario ad vitam S. Francisci c. 3. vbi multa in eius laudem: Nicolaus (inquit) Liranus contemnitur à contemnendis, qui calumniari didicerunt, imitari non possunt. Ceterum omnibus excellit quod in Margarita philosophica de eo me legisse memini. Nisi Lira lirasset, nemo doctorum in Bibliam saltasset. De alijs auctoribus tam ex ord. Prædicatorum, quàm Minorum, quos hoc capite Niderus recenset, multa abundè passim obuia sunt in ijs qui de scriptoribus Ecclesiasticis tractauerunt ex professo, vt est Trithemius, Antonius Senensis in bibliotheca Prædicatorum, Henricus Vvillot in bibliotheca Franciscanorum, quam inscripsit, Athenas orthodoxorum sodalitij Franciscani, & alij. Item de viris precipuis ex eodem ordine latè Sedulius vbi suprà.

Ita in alijs ordinibus excellentes multi extiterunt.) *Operæ pretiũ fecerint Generales cuiusque ordinis si conscribi iusserint singuli catalogum omnium scriptorum ex suo ordine, vt videant moderni hæretici quid vtilitatis ex monachorum & religiosorum scriptis acceperit ecclesia. Fecit id Trithemius in suo ordine, & Petrus Lucius in ordine Carmelitarum. Sed hic multo plures omisit quàm posuit, quos sparsim videre est in Gesneri epitome.*

Magi-

Magistri Guidonis sacræ theologiæ professoris, prioris Zamberati, &c.) *sic omnia exemplaria, sed in antiquissimo, calamo emẽdatum est Chamberaci, vt verisimile sit legẽdum esse Cambraci, siue Cameraci. Et fortè hic ille Guido est quem Ant. Senensis in biblioth. Prædicat. vocat Guidonem Gallicum, quem claruisse dicit circa annum 1440.*

CAP. II. Sine teste socio.) *De ea re multa Cantipra. lib. 2. exemplorum siue apum cap. 11.*

Hoc vult Sanctus Doctor.) *Ita per antonomasiã B. Thomas Aquinas citari solet, cùm inter Scholasticos Doctores Bonauentura necdum esset sanctorum catalogo asscriptus, quod factum est à Sixto IIII. ante annos centum, & nuper nostra ætate à Sixto V. præceptum, vt etiam inter ecclesiæ Doctores celebraretur, cum antea solum vt Confessor coleretur. Circa illud verò quod post nonnulla interiecta citatur hoc c. 5. Doctor super Isaiam, & infrà lib. 5. c. 9. nota viros doctos recẽ censere, non esse illius opus, sicut nec super Hieremiam, threnos, & genesim.*

Historia prætera de Abagaro rege authenticata scriptis Iuonis Carnotensis, epistola Adriani ad Carolum, & sententijs Ioannis Damasceni lib. 4. de imagine gratiosissima saluatoris.) *An sit omnino authentica non affirmat Nider. sed horum quos citat scriptis authenticari, & commentarius ad locum Damasceni, quem in margine notaui, nonnullos alios ponit qui huius rei meminerunt. Authenticum verò dicitur Latinè authoratum, quod multorum authoritate comprobatum est. Baronius quoque in notis suis ad Romanum Martyrologium 9. die Nouembris eandem probat historiam. De eadem latè Henricus Vicus lib. de communione Sanctorum tit. 34. à sect. 11. vsque ad 20. & Tilmannus Bredenbachius lib. 3. collationũ sacrarum c. 1. Ioannes tamen Hesselius in libello de censura histor. c. 7. dicit non esse credibilem historiam. Gelasius*

papa

papa cap. Sancta Romana dist. 15. declarat apocryphum epistolam Iesu ad Agbarum regem. Sed alia ratio epistolæ alia imaginis. Nam neque hæc epistola, neque ea quæ est Agbari, vel Abgari, siue Abagari ad Iesum vllam facit imaginis mentionem.

Nam ea quę immediatè à Deo manant, secundum Chrysostomum, excellunt alia sui generis, vt in Adam creato & Eua, &c.) *Locus est homil. 21. in Ioannem.*

Quantum eam status suæ prouexerit puritatis, feceritque Iesum humilem hominem.) *Restituí ex orig. eam pro eum, & fecerit q, pro fecit q.*

De quibus duobus risibus Seneca lib. de 4. virtutibus dicit: Reprehensibilis est risus, &c. *Nouerit lector eruditus auctorem illius libelli non esse Senecam, sed S. Martinum Episcopum Dumiensem, alias Mandouensem, qui floruit anno Domini 540. cuius nomine extat in bibliotheca SS. Patrum in 2. editione to. 5. in prima edit. to. 3. Testes de hac re præter alios, Trithemius & Boetius Epo, qui integrè edidit hoc opusculũ. Extat post 4. librum Heroicarũ ipsius quæstionum excusum Duaci 1588. De risu autẽ præter locum Basilij in ora libri notatũ agit idem in regulis breuioribus interrog. 31.*

Hinc venerabilis Beda super illud Matt. 16. Tu es Christus filius Dei viui, sic dicit. Si Apostolo Paulo, &c. *vsque ad illud:* in quo scilicet.) *Hæc sanè, etiam secundum verba, habentur in commentario Bedæ super Marcum cap. 8. vbi idem narrat Euangelista. Sed Matt. 16. non aliud habetur ad illa verba, quàm: Viuum Deum appellit exprimens nomen & naturam ad distinctionem falsorum Deorum, de quibus canimus: Os habent & non loquentur, &c.*

CAP. 11. Quam fatigatio præpararetur.) *e. d. præparetur, & correxi fatigatio pro fatiga.*

Circa finem primi capituli.) *Addebatur 24. quod sustuli.*

fuſtuli.

Noui aliquem militem, Boarum nomine, generoſum multum, &c.) *De hoc Boaro nobili equite egregia narrantur alia infrà lib. 2 c. 9. & lib. 4. c. 3 & 10.*

Noui præterea quandam aliam virginem Adelheydim nomine.) *De eadem agit lib. 2 c. 11.*

Item idem dicit de lapide Albiſton lib. ſuo mineralium, quòd ſemel accenſus multis annis ardet.) *De lapide hoc Asbeſto (Sic enim legendum) quod Græcè inextinguibilem ſignificat multa Auguſtinus lib. 21. de ciuit. Dei cap. 5. 6. & 7. vbi habet & alia valde miranda, quæ tamen ſunt naturalia, & ibidem ex Plinio & alium de Lodouicus Viues. De miris item rebus quæ igne conſumptæ non fuerunt agit Baptiſta Fulgoſius lib. 1. factorum dictorumq; memorabilium cap. 6. Rurſum de Aſbeſto Iſidorus lib. 16. Originū c. 4. Adhæc de ſimilibus Guillelmus Pariſienſis in opere de Vniuerſo parte vlt. c. 21. Franciſcus à Victoria relect. 12. n. 8. Quòd Adamas rumpatur ſanguine hirci habet B. Gregor. par. 3. curæ paſtoral. admonit. 14.*

Item ponit inde regulam, & plura de corylo.) *Duo poſteriora exemplaria omittunt hæc tria verba (inde regulam &) Priora habent reg. appoſito puncto, quod non video quid ſit aliud quàm regulam.*

IN LIBRVM SECVNDVM.

HOC *libro de veriſimilibus Ionis reuelationibus, tertio autem de falſis & illuſorijs agitur. De diſtinctione verarum viſionum à falſis extat tractatus Ioannis Gerſonis Cancellarij Pariſ. par. 1. operum alphabeto 19. Item de viſionibus & reuelationibus naturalibus & diuinis ſcripſit librum Ioan. Benedictus regius doctor & Canonicus Vratiſlauienſis, Bartholomæus Medina in 3. par. D. Thomæ q. 28 art. 3. ponit quinque concluſiones,*

 14.

& 14. regulas ad iudicandum de reuelationibus ex parte personæ & septem regulas ex parte visionis. Deinde ex S. Vincentio profert aliquot documenta ad eandem rem.

CAP. 1 In opido Goppingensi) *c. d. vt in margine notãui legunt Geppingensi. In delineatione Germaniæ visitur opidum Geppingen in tractu VVirtenbergensi Iuxta priorem lectionem fortè est ciuitas Imperialis Gottingen.*

Magistrum. Vincentium accipito de regno Aragoniæ, &c.) *De S. Vincentio Valentino pratex 4. vitæ illius scriptores, quos recenset Ioan. Molanus quinto die Aprilis (quo festiuitas eius recolitur) in annotat. suis ad Martyrol. Vuardi, qui sũt Petrus Rausanus, Saluius Cassetta, Leander & Flaminius, omnes Nideropo-steriores, agunt de eodem sanctissimo viro S. Antoninus par. 3. hist. tit. 23 c. 8 per totum, Appendix ad legendam Iacobi de Voragine, Supplementum ad catalogum Petri de Natalibus. Ioan. Vitualdus in opere Regali, vbi de veritate contritionis sub finem. Iacobus Meyerus in annalibus Flandriæ anno 1418. quo obijt, Frater Vincentius Iustinianus fer. Hispanico eiusdem vitã scripsit ex quo multa citat in suo Chronico Prad. Antonius Senen anno 1390. à quo loco vsque ad decadem anni 1420. de eodem sparsim multa interserit. Sunt & varia nuper collecta de eodem in thesauro concionatorũ to. 2. Extat denique eius vitæ compendium initio operum illius. Relatus est in Sanctorum numerum à Calixto 3.*

Quam primum habuit à Domino Petro de Luna) *Huic obedientiam præstabat Hispania, & Benedictum 13 appellabat.*

Vltra numerum triginta millium Iudæorum & Saracenorum ad gremium duxisse ecclesiæ.) *Pater Thomas Sailly Soc. Iesu in thesauro litaniarum par. 1. feria 6. ita de S. Vincentio: quem aiunt conuertisse 8000. millia Saracenorum, Iudæorum 25000. peccatorum verò 100000.*

CAP.

CAP. 2. Die vna medicus ad eum dixit, &c) *De iudicio medici prædicentis eum moriturum in quo nulla erant mortis indicia simile habet exemplū Canti. prat. lib 2 cap. 43 par 5.*

Otto Treuerensis Ecclesiæ Archiepiscopus.) *Is cuius sanctam vitam commemorat est in catalogo electorum Ecclesiastic. Petri Meriſſei Cratepolij 97. Treuerensis Archiep. etsi idem author in catalogo Episcoporum totius orbis eum facit 100. Erat autem Comes à Zegeheim, obijt anno 1420. cum duobus annis præfuisset (vt scribit quoque idem Cratepolius) valde laudabiliter. De schismate autem post eius mortem in ecclesia Treuerensi ex duorum à clero electione meminit rursus auctor noster infrà lib. 3. cap 8. & Cratepolius.*

Nam pene omnes elegerunt vnum qui viro Dei in reformatione plurimum, vt dicitur, reluctabatur.) *Is erat Iacobus Baro à Sirck qui recensetur illius sedis 99. Episcopus.*

Dedit proinde Dominus Apostolicus, & confirmauit in Treuerensem præsulem, Spirensem prius episcopum.) *Hic erat Rabanus ab Helmstad in ordine Spirensium Episcoporum 61. Treuirensium autem 98. Hunc Eugenius 4. dissidente clero misit eis Archiepiscopum. Rexit autem durante discordia annis 9. & anno 1429. vtriusque ecclesiæ Treuirensis scilicet, & Spirensis magistratu se abdicauit, & Spirensem cognato suo, præfato autem Iacobo Baroni à Sirck Treuirensem resignauit, & eodem anno 14. Nouembris è viuis excessit. Auctores sunt Democharis & Cratepolius. Obijt dictus Iacobus 1436.*

Qui nobiles & principes subarratis aucupantur epistolis) *Exemplaria videntur duas facere dictiones sub arratis, a. b. legit aucupant. Significare vult cum literis etiam pecunias & munera mitti.*

Qui duo obligantur scire testamenta per duo designata mitræ cornua.) *Idem habet Cantiprat. lib. 1.*

cap. 6.

Caue propterea ne sectam Hussitarum præsentem incidas, inordinatè detestando cleri temporalia) *Vigebat authoris ætate Hussitarum hæresis à Ioanne Huss nomen habens qui in Concilio Constantiensi fuerat exustus. Sequebatur is per omnia ferè doctrinam Ioannis Wicleffi, & illius 45 articulos in dicto Concilio iniquè damnatos esse aiebat, inter quos hic est 10. numero. Contra scripturam sacram est quòd ecclesiastici habeant possessiones, & 32. Ditare clerum, est contra regulam Christi. Eodem pertinent articulus 33. 36. 39. & 44.*

Circa exemplum de prædictione incendij nota simile esse in Nicephoro lib. 9. c. 39.

CAP. 3. *Circa terribile exemplum illius qui obsequia solita D. Barbaræ omisit, quod ei pessimè accidit, è diuerso vide infrà exemplum lib. 4. c. 2. de eo qui in eodem obsequio perseuerauit, & alterum ibidem c. 11. de virgine quadam Viennensi B. Christinæ addicta.*

Hic anno vltimè præterito) *Is esset 1436. Nam, vt suprà ad. c. 7. libri 1. annotaui, scripta sunt ista 1437. Aliud exemplum de sacerdote cui mors in somno est præsignificata narrat Cantipratanus lib. 2. c. 43 par. 7.*

Et Spiritus sanctus in libris Sapientialibus.) *Præter alias diuisiones, de quibus Sixtus Senensis lib. 1. bibliothecæ sanctæ diuiduntur libri sacri in legales, historicos, sapientiales, & propheticos. Sapientiales hi quinque recensentur, Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia & Ecclesiasticus. Hinc etiam hodie quoties ex illis libris aliquid legitur in diuino missæ officio, semper præmittitur, Lectio libri sapientiæ.*

Vnde in dialogo Gregorius.) *Sic rectius citatur, quàm in libro dialogorum, quia quatuor illi Gregorij libri vnicus sunt dialogus. Consentit inscriptio in ipsis Gregorij operibus tam Basilienſis, quàm Parisiensis editionis.*

CAP.

CAP. 4. Feminam quandam inuenit dementatam in tantum, vt nocturno tempore se cum Diana & alijs feminis transferri crederet per aëra) *Id credi prohibetur 26. quæst. 5. cap. Episcopi hoc c. infrà ab auctore citato. Quòd tamen aliquando (etsi non toties quoties putant) verè & realiter transferantur experientia posteriorum temporum nimis aperta est, adeo vt id negare, ait Siluester Prierias, sit insanire. Videatur de ea re Franciscus à Victoria relect. 12. de arte magica nu. 32. & 33. Iacobus Simancas in catholicis institutionibus tit. de lamijs, vbi pro ea sententia citat auctores 16 & doctè respondet ad citatum cap. Episcopi. idem multis probat Ioan. Bodinus in demonomania Maleficorū l. 2. c. 4. & ibidem cap. sequenti agit de raptu eorum in ecstasi & phantasia tantùm, in fine autem confutationis suæ contra Wierum plurimos quoque citat auctores qui verè transferri asserunt.*

Statimque opere dæmonis somnia de Domina venere.) *Exemplaria omnia per contractionem scribunt dña, vbi legendum Diana postulant præcedentia & sequentia, vt venere verbum sit, non nomen.*

Simile est in legenda B. Germani Autisiodorensis, &c.) *Alia his similia ex Calio Rhodigino & alijs refert Franciscus à Victoria vbi suprà n. 4.*

Depositis peridem tribus à summo Pontificio, videlicet Petro de Luna, Gregorio Coriarij, & Ioanne Balthasare de Cossa, qui omnes se in suis obedientijs gerebant pro summis Pontificibus) *Petrus de Luna benedictus 13. dicebatur, cui Gallia & Hispania obediebat Secundus proprio nomine Angelus de Coriario. & nomine Pontificis Greg. 12. Tertius proprio nomine Balthasar de Cossa vel Cossa, & nomine pontificis Ioan. 23. Hi in Italia residebant. De his vide auctorem infrà lib. 3. c. 1. & præter alios ipsum Concilium Constantiense, & fratrem Ioannem Laziardum Celestinum auctorem illius temporis in epitoma vniuersalis historiæ c. 268.*

CAP. 5. Rē partim poscis quam me tibi tradere est

solius Dei donum gratuitum) *c. d. sic legit. Rem partim poscis me tibi tradere quæ est solius Dei donum gratuitum.*

Omnes quos vidi magnos Theologiæ doctores fecisse de instinctibus vel discretione spirituum tractatus.) *De ea re est tractatus Ioannis Gersonis par. 1. alphab. 17. lit. R. de probatione spirituum editus in Concil Constantiensi occasione revelationum S Brigittæ, & alius ibid. alphab. 19. L. Alios indicaui annot. prima huius libri.*

CAP. 6. Quandocumque in somnis videret calicem) *Simile est exemplum in Cantiprat. loco supra ad c. 3 huius annotato.*

Vel per occultationē aliam sibi prouidebat, postmodumque experta est somniari verum præcessisse.) *Locus videtur corruptus. Duæ priores editiones vocem (postmodum) ponunt inter duo puncta, duæ posteriores connectunt verbo (prouidebat) deinde legunt quæ experta. Sed non rectè additur præcedentibus, quia præcedit (siatim) ideoq; illud quod sequitur vocē postmodum coniunxi in vnam dictionem leges postmodumq; experta est somniari verum præcessisse, id est, verum fuisse somnium quod antea habuit.*

Et ipse Christus Petro obuians passuro dixit: Vado Romam iterum crucifigi, vt Linus & Leo de eo testantur.) *Id habet liber de passione S. Petri Lini nomine consignatus. Extat to. 7. bibliothecæ SS. Patrum. Vbi hoc Leo habeat non memini. Plures, & quidem classici & indubitati auctores idem referunt quos citat Baronius to. 1. annalium anno 69. sub initium, & Henricus Vicus lib. de communione Sanctorum tit 26 sect. 19. videlicet Ambrosius epist. 35. lib. 5. Acta Processi & Martiniani, Egesippus iunior lib 3. excidij Hierosolymitani c. 2. & Gregorius seu quisquis auctor in quintum Psalmum pœnitentialem. Denique idem habet Innocent. III. extra qui filij sint legitimi Capitulo, Per venerabilem.*

lem Est & Romæ viâ Appiâ, in perpetuam illius rei memoriam oratorium dictum, Domine quo vadis? de quo M. Attilius Serranus in libro de septem vrbis ecclesiis.

Dudum hęc determinata est quæstio per M. dist. viij secundi, & per B. Augustinum lib 3 cap 26. de Trinitate.) *Restitui M. (quod antiquitus eodem ferè modo scribitur) pro IX. Quod citat ex cap. 26 Augustini, id habetur, vt libri nunc sunt distincti, cap. 11. quod est vltimum libri 3. de Trinitate.*

CAP. 7. Nomen eius fuit.) *Hæc tria verba habent a.b. Verùm ipsum nomen omissum est, ideo posteriores editionis etiam ista verba omiserunt.*

Vt viso Christi Sacramento, sic credendo saltem manducaret, &c.) *Fieri solet in quibusdam ecclesiis, vt quando sumere non possunt ægroti, eis asseratur V. Sacramentum, vt videant & adorent, atque sic faciendum præcipitur in Pastorali Tornacensi tit. de Sacramento Eucharistiæ, & simile habet nouum pastorale Mechliniense eodem tit. Verùm id vetitum est per bullam Pij V. & habetur idem in responsis Congregationis Cardinalium qui deputati sunt ad examen dubiorum quæ circa Concilium Trid. exoriuntur.*

CAP. 8. In ciuitate Columbariensi, Basileensis diœcesis.) *Illius ciuitatis frequentissimè facit mentionem. vt huius libri c. 2. & vii. lib. 3. c. 8. vbi vocat ciuitatem Columbarum. lib. 4. c. 4 & 8 lib. 5. c. 1. Eandem autem esse cum Colmaria, quæ sita est inter Basileam & Argentinam in medio Alsatiæ, didici ex thesauro geographico Abrahami Ortelij qui sic habet: Columbariam vocat VVitichindus Colmar Germaniæ vrbem] Trithemius eum Vvindisbinum nominat. Claruit anno 950. Per contractionem vero ex Columbaria factum est Colmaria. Agit de ea Munsterus lib. 3 Cosmographiæ. Extant item in tomo illustrium Germaniæ historiorum edito per Christianum Vrstisium Basileensem annales Dominicanorum Colmariensium, in quibus vix. l. c. quam*

Columbaria nominatur.

Porrò ante modicos annos, quando crux prædicabatur contra Hussitas, &c.) *Contra eos prædicata fuit sub annum 142 1. vt patet ex Ioanne Cochleo lib. 5 hist. Hussitarum, & Bulla Martini V. quæ illo anno data est. Extat autem apud eundē Cochlæum l. 9 hist. Hussitarum.*

Habuit eodem tempore hæreticorum secta capitaneum insignem audaci malitia, Zischa nomine) *De hoc Capitaneo Bohemorum hæreticorum Ioāne Zischa referta sunt historiæ. Orbatus fuit tādem vtroque oculo, & nihilominus dexterrimè pugnabat. Testamento iussisse fertur, vt ex pelle suæ tympanum conficeretur, quo pulsato dicebat hostes in fugam vertendos. Scribit hoc Æneas Siluius, qui est Pius papa 2. in hist. Bohemica cap. 62. Agunt de illo, præter eos qui ex professo Bohemicam, aut Hussitarum scripserunt historiam, (vt iam dictus Æneas, Ioannes Cochlæus, Ioan. Dubrauius, Ioan. Nauclerus generat. 48. anno Domini 1419.) agunt inquam Bernardus Luxemburgus, & Gabriel Prateolus de vitis hæreticorum, Baptista Fulgosius, & Andreas Eborensis in suis exemplis tit. de fortitudine, & tit. de fiducia sui, Michael Colmariensis lib. de ecclesia pag. 190. &c.*

Circa Iglauiam incenderent.) *Æneas Syluius in hist. Bohemica cap. 1. & 32. ac Nauclerus generat. 48. Iglauiam vocat, estq; in limitibus regni Bohemiæ ciuitas.*

CAP. 9. Est præterea in ciuitate Basileensi minori Constantiensis diœcesis.) *Maior Basilea à minori Rheno interfluente separatur, alioqui non nisi vna est ciuitas, & nunc minor Basilea subest Basileensi episcopo. Vide Sebast. Munsterii in sua Cosmographia lib. 3. in descriptione Basilea. Moneris Basilea rursus meminit author infrà lib. 3. c. 2.*

Circa exemplum de adultera, cuius gratiosa species in horridam conuersa est, quæ tamen per sacramentum pœnitentiæ pristinum vultus decorem recuperauit, vide simile exemplum, sed multò terribilius, in Thoma Cantiprat.

prat. lib. 2. c. 30. par. 40. de adultero qui vultum dæmonis habebat.

A sancto Petro ordinis eiusdem, cognomine Monoculo, interrogasse) *Restitui interrogasse pro interrogatum esse. Nam, vt constat ex Vincentio, quem citat Niderus, ipse Petrus Monoculus abbas Clarauallẽsis interrogatus ab alio quodam abbate sibi familiari, hæc de sua persona respondit.*

CAP. 10. Concorditer satis dicunt nostri sacrorum apicum scrutatores, quòd castitatem quis, si aliter nequit, sicut vitam suo modo defendere potest) *id est cum moderamine inculpatæ tutelæ etiam inuasorem occidendo. Sacrorum autem apicum scrutatores, siue sacræ paginæ doctores qui id docẽt, inter alios sunt Thomas Cantipratanus lib. 2. c. 30 par. 51. & quicũq; docent sic licitũ esse aliũ occidere pro tnẽdis rebus externis, cùm castitas sit potior illis. Licere autem pro conseruandis rebus exterioribus docet Nauar. in enchir. c. 15. n. 2. citãs S. Antoninũ, Siluestrum, & Caietanũ, quod tamẽ satis laxum est.*

CAP. 11. Tã vicina in anima & corpore sunt sibi mutuo ventris ingluuies & luxuria, quàm propinqua sunt ad inuicẽ mẽbra corporis dictis vitijs deseruientia, vt B. Hieron. in quodam ser. affirmat) *Habet illud Hieron. in epist ad Amadum, & Aug. ser. 65 de tempore.*

Et concupitus concupiscentiæ ne apprehendant me) *Ita omnia exemplaria, sed legendum concubitus ex textu scripturæ quàm citat.*

Cocorum princeps muros Ierusalem deijcit) *Restitui ex orig. & ipsa scriptura Ierusalem pro Israel. Citatur enim nõ semel à B. Gregorio his verbis locus 4. Reg. c. 25. & Hierem. c. 52 secundum 70. Cuius loco nos habemus, Nabuzardan destruxit muros Hierusalem.*

Ad nos, qui castitatẽ professi sumus, nõ multum attinet de corporali pulchritudine dispurare, quę in spiritualibus viris & feminis nonnunquam vituperatur potius quàm laudatur à B. Hieronymo.) *Locus*

non

non occurrit. Prior pars huius sententiæ conformis est doctrinæ eiusdem Hieronymi in epist. ad Nepotianum de vita clericorum & sacerdotum, in qua sub finem inter alia dicit. Nunquam de formis mulierum disputes. Quod inter Canones relatum est dist. 32 c. Hospitiolum. *Scripsit ætate auctoris Ioan. Gerson Cancellarius Paris. carmen contra pulchritudinem corporis. Extat par. 2. operum ipsius alphabeto 38. in fine.*

Alanus in de planctu naturæ.) *Hunc librum quidam attribuunt Alano Siculo Poetæ, & claro oratori. Verum eius auctorem esse Alanum ab Insulis seu Insulensem testis est Robertus Holkot in c. 10. lib. Sapientiæ lect. 129. & vocat Alanum magnum de Insulis, doctorem Theologiæ famosum. Hic enim propter omnigenam rerum omnium eruditionem Doctoris Vniuersalis nomen promeruit. Est autem liber iste de planctu naturæ cõscriptus partim carmine, partim soluta oratione contra Sodomiæ vitium. Claruit auctor anno 1300 Agunt de eo Henricus à Gandauo de viris illustribus cap. 21. Trithemius, Sixtus Senensis lib. 4. bibliothecæ sanctæ, & epitome Gesneri.*

Ergastulantur in carcere.) *Sic reposui, cùm primum exemplar legeret ergastulantur, reliqua ergastulantur. Verbum formatum ab ergastulo, vt sit idem quòd in ergastulo coarctari.*

CAP. 12. Signa prædestinationis in bene spectificatis.) *De signis prædestinationis & cognitione electorum à reprobis prolixum scripsit tractatum Ioannes Vivaldus ord. Prædicat. in libro cui titulus Opus regale.*

Adhuc tamen facta illius (supremi scilicet iudicis) quàm subtiliter iudicantur ignorat.) *Non est sequutus auctor mentem Gregorij. Nam (illius) non refertur ad iudicem, sed (illius) ponitur pro sua, vt (ensus sit, facta propria quàm subtiliter iudicantur, ignorat. Rectius vero omitterentur tria illa verba ab authore inserta verbis Gregorij, supremi scilicet iudicis.*

Qui

Qui senem ter ridere videntes.) *Exempla aliquot de ijs qui in morte riserunt narrat Cantipratanus lib. 2. cap. 50.*

Dixitque ad fratrē Ioannem VVolffhardi, quem vtpote deuotum virum in confessorem specialem præelegerat.) *Erat is ord. Prædicatorum conuentus Columbarienſis, de quo rursus infra lib. 4. c. 4.*

IN LIBRVM TERTIVM.

CAP. 1. Nam ab Archidiacono Barcinonensi didici, domino Ioanne, iure diuino & humano multum notabili.) *Hic est Ioannes de Polomar, de quo vide annot. ad cap 7. huius libri.*

Fuit in ciuitate Bernensi Fratricellus quidam) *Bernæ ciuitatis frequenter meminit lib. vit. Est autem nunc ex cantonibus seu partibus Heluetiæ vna. De Fratricellis hæreticis (qui ijdem ferè sunt cum Beghardis, vt ex sequenti cap patet, & cum Lollardis, vt constat ex c. 6) agit Clementina Ad nostrum, de hæreticis & extrauagans Ioan. 22. Sancta Romana. Vbi eorum errores recensentur. Item de ijsdem agunt qui ex professo de hæreticis scripserunt, vt Bernardus de Luxemburgo, Alphonsus à Castro, Gabriel Prateolus, & alij.*

Venerabilis fratris Heinrici Kaltyseñ Professoris sacrę paginæ nostri ordinis, & Inquisitoris.) *Eiusdem honorificè meminit infra lib. 5. c 8. Cap. 3. huius tertij l. vocat fratrem Henricū de Confluentia, quia fuit patria Confluentinus. Scribunt de eo Trithemius de scriptoribus ecclesiasticis, Sixtus Senensis lib 4. biblioth. Antonius Senensis in chronico anno 1460. & in bibliotheca Prædicatorum. Obijt 1465. In nomine variant nonnihil exemplaria. Duo priora scribunt vt posui Heinrici Kaltyseñ quod videtur esse Kaltysensis, vt Latina forma exigerit, quomodo Sixtus Senensis, vocans Henricum Kaltysenum. Duo posteriora solum habent Kaltysen omisso*

pri-

punctо super n. posito tamen ad latus quasi dictio esset imperfecta. Trithemius absolutè Kaltysen. Antonius Senensis Kaltyssem. Infrà lib. 5. c. 8. omnia legunt Kaltyseven.

Circa exemplum de nouitio qui folium caulis, nulla præmissa benedictione comedens, dæmonem deglutiuit, nota esse simile lib. 1. dialogi B. Gregorij c. 4. quod & infrà ab auctore lib. 5. c. 11. commemoratur.

Vidi insuper aliam quæ in publica prædicatione, alicuius de Christi charitate audita sententia, coram omnibus clamorem quendam in altum extulit) *Simile refert exemplum Cantiprat. lib. 2. cap. 49 par. 2.*

CAP. 2. *Simile exemplum ei quod hoc cap. narratur, de dæmone qui pro famulo seruiuit cuidam nobili, habet Cæsarius Heisterbachensis lib. 5. c. 36.*

Sunt præterea pauci anni transacti, quòd circa tempora Pisani Concilij me viuente in ordine) *Celebratum illud est anno 1409.*

CAP. 3. Sicut legimus 4. Reg. vltimo & 2. Paralip. vlt. Sedechias primò persecutor prophetarum grauissimus, &c.) *Ex lapsu memoriæ male confundit author ea quæ citatis ab ipso scripturæ locis tribuuntur Manassæ & Ioachin, vni tribuens Sedechiæ. Itaque pro Sedechia legendum esset Manasses, de quo tamen nihil 2. Paralip. vlt. Nam oratio illa in Bibliis quæ inscribitur: Oratio Manassæ regis Iuda cùm captus teneretur in Babylone, nec est pars libri Paralip. nec scriptura Canonica. Redijt Manasses in Hierusalem, Sedechias statim executatus, sic ductus est in Babylonem, & positus in carcere usque ad diem mortis, vt habetur Hieremiæ vltimo, non elevatus à Nabuchodonozore, vt hic dicit Vrbertus, sed id de Ioachin narrat scriptura 4. Reg. vlt. & Hier. vltimo. Ex dictis etiam, illud constat quòd non rectè citat verba orationis Manassæ ex c. vlt 2 Paralip. in quo tamen assipulatorem habet B. Thomam in summa par. 3. q. 84 ar. 8. & ibidem ar. 10. in corp.*

Sunt vix nouem anni transacti, &c.) *Iuxta ea quæ annota-*

annotaui ad cap. 7. libri 1. hæc quæ narrat facta fuissent sub annum 1428. quo tempore, vt apparet ex ijs quæ hic narrat, adhuc Nurēbergæ auctor degebat; vbi se Priorem fuisse conuentus sui scribit lib. 1. c. 1. & lib. 4. c. vlt

Vt imperatrix quæ hodie viuit.) *Ea erat Barbara vxor Sigismundi Imp. femina inexhaustæ libidinis, vt scribit Æneas Syluius in hist. Bohemica c. 53. Inter hæresiarchas eam ponit Gabriel Prateolus in lib. de vitis hæreticorum.*

Et in hoc seculo secet me, & vrat quàm diu sibi placeat) *Alludit ad illud quod quidam ex August. citant. Hic vre, hic seca, vt in æternum parcas. Simile quid apud eum legitur c. 63. lib. de salutaribus documentis, qui non est Augustini. Vrbanus 4. in expositione psalmi 50. ad illud: Amplius laua me, ita habet. Hic vre, hic seca, hic fiat expiatio mei.*

Cum secundo clandestinè etiam contraxerat) *Propter has & similes inextricabiles perplexitates quæ ex clādestinis matrimonijs oriebantur, iustissimè ea prorsus irrita reddidit synodus Trident. sess. 24. in decreto de reformat. Matri. cap. 1.*

Sanctæ memoriæ abbas sancti Ægidij beati Benedicti ordinis, magister Henricus, &c.) *Hic est Henricus Gulpen, de quo Trithemius in lib. de scriptoribus ecclesiast. præclarè meminit.*

Refert enim sanctus Heraclites, &c.) *Sic ōnia hîc legunt exemplaria. Alij vocant Heraclidē, quo modo omnia legunt infrà lib. 5. cap. 6. Vbi nota librū quē vocat Paradisum Heraclidis eundem esse cùm Palladij historia Lausiaca, quia ad Lausum præfectum scripta, quæ antea autem nostram Heraclidi monacho siue eremitæ fuit ascripta, & sub eius nomine in lucem prodijt, eiq; Trith. asscribit. Extat in historia Christiana Patrum per Renatū de la Barre in lucem emissa, & to. 7. bibliot. Patrum. Porrò historiam huius Corinthiæ virginis quam recēset author, & aliarum quæ mira arte pudicitiam seruarunt recenset Nitephorus lib. 7. cap. 13. & Suidas de Hypatia.*

CAP.

CAP. 4. Philomena dicta à philos & menos, quod dulce sonat, quia amat cantus dulces.) *Omnino ex Græco constat dicendum philomela, φιλομέλα. Sed non mutaui propter deriuationis quas adfert, & quia ita credo scripsisse Albertum magnum quem citat. Rectè à μέλος deriuabitur, quod cantum, carmen, modulationem & cantilenam significat: Latinè auis eadem luscinia dicitur.*

De B. Ioanne Chrysostomo, & de quibusdam alijs sanctis, qui, sicuti dicit scriptura, satis inuexerunt cõtra feminas.) *Inuexerunt dicit, pro inuecti sunt. Intelligit verò præter alia quæ apud Chrysostomum sunt homiliam in c. 19. Mat. in opere imperfecto (quod tamen opus illius non est) & ex eo citat verba infra lib. 4. cap. 1. & lib. 5. c. 8. vbi plura de hac materia annotabimus. Item homil. 14. & 16. è varijs in Mat. locis. De concione autem qua Chrysostomus omnes mulieres acerbè exagitauit Socrates lib. 6. hist. eccle. c. 14. Sozomen. lib. 8. c. 16. Niceph. lib. 13. c. 14.*

Et de quibusdam alijs sanctis, qui sicuti dicit scriptura, &c.) *In sacra scriptura maximè Salomon & Iesus filius Syrach auctor Ecclesiastici in feminas inuehuntur. At non videtur Niderus diuinam scripturam intelligere, vnde nec addit epitheton sacram, vt paulò antè, & iterum paulò pòst, sed scripta Patrum, quæ aliquando etiam sacra scriptura appellantur. Loca annotaui ad Cantiprat. lib. 3. cap. 1 par. 14. Sic S. Berengosius abbas lib. 1. de inuentione & laude sanctæ crucis cap. 2. Martyrologium vocat scripturam diuinam. Et Duaci in æde sacra S. Petri in sacello pastoris est lamina ænea continens fundationem instar publici instrumenti posita anno 1440. quæ sic incipit: Iuxta sacræ scripturæ testimonium quod loquimur transit, quæ scribimus manent.*

Vt in libris Sapientialibus.) *Vide suprà annot. ad c. 3. lib. 2. Quia hoc capite pluribus rationibus ostendit peri-*

periculum quod viris imminet ex conuersatione mulierum, de eodem notanda est hæc Bernardi sententia ser. 65 super Cantica: Cum fœmina semper esse, & non cognoscere fœminam, plus est quàm mortuũ suscitare. Scripsit eadem de re librum Matthias Bossemius Cancellarius Duacensis, & alterum sermone Gallico Matthæus Lambertus Prior Alnensis.

CAP 5. Quid autem sit formicaleon seu myrmicoleon.) *Vbique correxi orthographiam ex Græco & orig. B. Gregorij, alioqui auctor scribebat vbique mirmicaleon, cum Græcè dicatur* μυρμηκολέων, *id est Leo Formicarius. Paruum est animal quod formicis insidiatur* μύρμηξ *Græcis formica est. Formicaleonis naturam præter locum Gregorij hic citatum explicat post alios Bartholomæus Anglicus in lib. 18. de rerum proprietatibus c. 52. & Isidorus ex Gregorio lib. 12. originum c. 3. vbi legit formicoleon.*

Meretricem de die intromiserunt.) *Similem calumniam per meretricem structam legimus Euphrati & Vincentio Episcopis per Stephanum Antiochiæ Arrianum Episcopum in Theodorito lib. 2. hist. eccles. c. 9. & Nicephoro lib. 9. c. 23. Quid S. Athanasio contigerit huic non absimile notum est.*

Nec in nequitia pares vidi in libris Augustini, Isidori, aut Guidonis, quorum quemlibet constat latissimè scripsisse de diuersis hæresibus.) *Loquitur de Isidoro Hispalensi, qui de hæreticis satis prolixè scribit lib. 1. originum siue etymologiarum cap. 1. Et habetur 24. q. 3. cap. Quidam autem: & de Guidone Perpiniano Carmelita qui floruit 1330. In obscœnitate vicini fuerunt illis Nicolaitæ, Gnostici, Manichæi, Priscillianistæ, Beghardi & Beghinæ, vt videre est tam in dictis authoribus, quàm in Epiphanio, Philastrio, Theodoreto, Bernardo Luxemburgo, Prateolo, & alijs qui ex professo de hæresibus scripserunt.*

CAP. 6. *In summario siue argumento capitis legen-*

gendum videtur discipulas defloratas, vt ex fine cap. colligitur.

Quò vsque persuasit omni verecundiæ esse abnegandum fœminis) *Idem ferè quidam scriptores Galliæ hodie suis propudiosis scriptis asserere non sunt veriti, docentes non debere dedecori dari innuptæ puellæ, si vterum gestauerit, aut violata sit. Cùm tamen nisi verecundia adsit illi sexui, regi non possit.*

Quod semel in die sacerdos vix dignus est sumere) *Vide decretum Alexãdri 2. cap. 53. Sufficit sacerdoti. de consecrat. dist. 1.*

Coniacebant interea viri talibus complices, &c.) *De simili facto & nullo motu ad libidinem iactabat se Henricus Bochorinck Theologus Louanienſis, qui religionis catholicæ postea factus desertor illicita & incestuosa copula suam sibi iunxit ex confessione filiam. De quo latè Dominus Henricus Cuyckius nunc Reuerendiss. Rurimundensis epis. in epist. paranetica ad eum scripta, & Louanij excusa.*

Nam principales actores huius nequitiæ) *Sic antiqui libri excusi ex mss. semper habent, pro auctores.*

Adamiani enim hæretici dudum descripti à veteribus doctoribus ecclesiæ) *Ita restitui cum omnia exemplaria legerent Adimiani. Nomen autẽ habẽt ab Adamo, cuius nuditatem in Paradiso se imitari dicebant. Scribunt de his Epiphanius hæresi 52. Augustin. hæresi 31. & alij. Inter recentiores Ioan. Cochlæus in fine lib. 5 hist. Husitarum, Gabriel Prateolus, qui & nostri sæculi Adamianos, siue Adamitas describit. &c.*

CAP. 7. Coruus enim qui ex arca dimissus est aquis interemptus, numquam reuersus esse ad Noë legitur) *In plerisque Latinis exemplaribus legitur quod nõ sit reuersus. Sed biblia Latina Regia, Hebræa, & Chaldaica, item 6. mss annotata à Louanien. sibus, omittunt negationem, & sic legit reuersum esse. Quanã verior sit lectio videntur copiosè differens vir doctiss. Franciscus*

Lucas

Lucas in suis ad illum locum genes. annotationibus. Quod si reuersus non fuerit, non tamen ex eo consequens est aquis fuisse submersum, sed, vt alij dicunt, mansit insidens alicui cadaueri, quod non est cibus columbæ, quæ nec libenter in luto quiescit, ideoq; statim redijt.

Columba prudentior quæ exiuit causa obedientiæ.) *Videtur etiam omnino coruus sic exiuisse. Nam vtraque auis à Noe dimissa legitur.*

Princeps etiam Apostolorum qui perseuerantiæ donum, & scripturæ sacræ notitiam Spiritu sancto inspirante acceperat.) *Loquitur secundum mentem eorum qui existimant Apostolos in gratia confirmatos fuisse in die Pentecostes, iuxta illud psalmi 74. qui canitur in festis Apostolorum: Ego confirmaui columnas eius. Quod tamen certum nequaquam est, imò nec verum esse credo. Nam & Paulus de se timet 1. Cor. 9. v. vlt, & ex sensu mystico non ducitur firmum argumentum.*

In anno ætatis suæ ferè LIII.) *Sic restitui cùm ponerentur solum quatuor IIII. Sed facilè conijcio literam L. mutatam in I. propter similitudinem in veteri impressura.*

Dominus Ioannes de Polomar Barcinonensis Archidiaconus, &c.) *Huius meminit suprà cum laude hoc eodem lib. cap 1. item cap. 5. & infrà cap. 12. & lib. 4. cap. 6. De eiusdem legatione cum auctore nostro Ioanne Nidero (de qua hic meminit) à Concilio Basileensi ad Bohemos scribit Æneas Syluius in hist. Bohemica c. 32. & Cochlæus in hist. Hussitarum lib. 6 anno 1432. & anno sequenti. Eiusdē Polomarij frequenter toto ferè lib. 7. meminit, vbi & præclaras illius orationes ad Bohemos hæreticos habitas nomine omnium legatorum describit. Erant autem legati decem numero, quorum aliquos recenset infrà auctor c. vlt huius libri. In Trithemio videātur scripta eiusdem Polomarij.*

CAP. 8. Non autem obnitendo.) *Sic reposui ex orig. a.b. obtinendo, c.d obticendo. Ad ea autem quæ ex Augustino citantur pulchra quædam annotauit ijs similia Ludouicus Viues ad illa eiusdem Augustini verba.*

CAP. 9. Sed sanctum dicitur ex eo quod non debet corrumpi, margarita ex eo quod non debet contemni.) *Hoc modo restitui ex orig. cùm solum legeretur. Sed sanctum dicitur ex eo quod non debet contemni.*

Agit hoc cap. de varijs sectis in Bohemia, tres autem vocat principales, videlicet veterum Pragenſium, Orphanorum, & Thaboritarum. Priores illi à principali ciuitate Bohemiæ, vel ab Hieronymo Praga VVicleſi diſcipulo nomen habent, & generali nomine Bohemi appellantur. Orphanorum nomen acceperunt ijdem poſt mortem ſcelerati ipſorum ducis & Capitanei Ioannis Ziſchæ, de quo ſuprà ad cap. 8. lib. 2. Teſtis Æneas Syl. cap. 48. Thaborita à ciuitate à ſe ædificata quinto à Praga lapide quam Thabor nominauerunt. De his poſt Æneam Syl. in hiſt. Bohemica, Ioan. Nauclerum in chronographia generat. 48. Ioãnem Dubramiũ, & Cochlæum in hiſt. Huſſitarum agunt qui ex profeſſo de hæreſibus ſcripſerunt, Bernardus à Luxemburgo, Prateolus, Alfonſus à Caſtro, & alij. Præter hos erant Orebitæ quorum author Bedricus, de quibus ijdem videantur.

Et quamuis tam diuiſi inter ſe eſſent, vt præmittitur, tamen quando fideles eos inuadere diſponebant, ſicut Herodes & Pilatus, ſtatim amici facti ſunt.) *Hæretici etſi multipliciter inter ſe diſſentiant, tamen in eo conueniunt omnes, quòd veram Chriſti eccleſiam oppugnent. Hoc ſignificatum eſt per trecentas vulpes quarum caudas coniunxit Sampſon, & ſic immiſit in ſegetes Philiſtinorum. Iudic. 15. Præter exemplum autem ex euangelio petitum de Herode & Pilato aliud eſt apud auctores prophanos quod attingit Ariſtoteles lib. 2. poſter. analyſ. cap. vlt. dicens: Cur amicitia quia eiuſdem inimici.*

Hæ

Hoc enim referunt ad Cretenſium mores, qui cum factionibus & bellis inteſtinis ferè inter ſe tumultuarentur, ſi quando aliunde eos hoſtis inuaſiſſet, miſſa contentione, inter ſe cõciliabantur, vt coniunctis viribus potentius hoſtem opprimerent. Vnde natum prouerbium: Syncretiſmus, de quo Plutarchus in commẽtario Philadelphias, & Eraſmus in Adagijs chiliadis primæ centuria prima.

Prope Pruxis ſub Meyſnenſium principum dominio) *Ita omnia exemplaria. Si conſulamus hiſtorias legendum videtur prope Duxam vel Duxas ſub Myſnenſium ſiue Miſnenſium principum dominio. Eſt enim Duxa non longè à Ponte oppido, iuxta quod feliciter Miſnenſes pugnauerunt aduerſus Huſſitas, vt ſcribit Albertus Krantzius lib. 11. Vandaliæ c. 6. & ex eo refert Cochlæus lib. 5. hiſtoriæ Huſſitarum anno 1424. quo res accidit. Vtrumque oppidum Duxa & Pons (quod Bohemi Moſt vocant) in Miſnia ſitum, hodie ad coronam Bohemiæ pertinet. De prælijs autem & victorijs hæreticorum Bohemorum contrà catholicos, de quibus hoc etiam cap. Niderus, latè agit Æneas Siluius in hiſt. Bohemica c. 42. 43. 44. & 48. ac poſt eum Nauclerus generat. 48. & Cochlæus in opere citato.*

CAP. 10. Non niſi in eccleſia catholica veri martyres ſunt.) *Pulchra eſt Cypriani ſententia in lib. de vnitate eccleſiæ: Eſſe martyr non poteſt qui in eccleſia nõ eſt Idipſum pluribus docet Gregorius loco, qui ab auctore citatur, lib. 18. Moral. c. 14.*

Eſt'ne aliqua hæreticorum ſecta quæ de auro ſacri eloquij nihil curet? videlicet quæ nec vetus, nec nouum teſtamentum, neque eorundem doctores admittat.) *Olim Carpocratiani, Cerdoniani, Seueriani, & Manichæi totum vetus teſtamentum reiecerunt, & quaſdã partes noui, ſicut & poſtea Albigenſes. Alij alios exutroque teſtamento libros. De quibus vide Alphonſum à Caſtro lib 13. aduerſus hæreſes, verbo Scriptura ſacra. Iſtis ſimiles hodierni hæretici multos etiam reijciũt Ana-*

baptistæ autem plerosque non recipiunt, & omnes dicunt esse deprauatos, præsertim euangelia & epistolas.

Illi verò fomenta actiora animæ de Ægyptiorum thesauro philosophico applicantes) *Alludunt ad factum Israëlitarum qui thesauris suis spoliauerunt Ægyptios Exod. 3. & 11. Quod Augustinus lib. 2. de doct Christ. c. 40 mystice interpretans dicit: Si qua vera & fidei nostræ accommoda Philosophi dixerint, non solùm formidanda non esse, sed ab eis tanquam iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda.*

Ars multa, vita breuis) *Sententia est Hippocratis sect. 1. aphorismo primo. Vita breuis, ars longa. Ad hanc respicit.*

Petiuit in ordine Paulitarum recipi in monasterio, vbi Deo simpliciter & valde deuotè seruitur in Hungaria, vbi ordo iste in magno est vigore) *De hoc ordine loqui videtur Franciscus Modius in totius cleri Romanæ Ecclesiæ subiecti descriptione, & vocat Paulinos eremicolas, quos alij sub innocentio 3. alij sub Iulio primo anno 1345 ponũt exortos. De eodem ordine Iulianus de Ligne in indice rerum monasticarum sic habet: Ordo S. Pauli primi heremitæ à gentile presbytero institutur in Hungaria anno dñi. 1308. Onuphrius in chronicis.*

CAP. 11. Sed etiam hæreses, & talium articuli plurimum commoditatis & fructus afferre solent.) *Præter ea quæ hic ex August. citat auctor de vtilitate quam per Dei prouidentiam consequitur ecclesia ex hæresibus, sunt alia eiusdem Augustini præclara testimonia, vt lib. 7. Confess cap. 19. vbi ait: Improbatio hæreticorum facit eminere quid ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Item lib. de vera relig. c 8. epist. 105. in fine. lib. 2. de peccato orig. c. 22. & apud eum ser. 98. de tempore. Vnde autem sumpta sint priora verba quæ Niderus citat ex glossa 1. Cor. 11. quam dicit esse Augusti. ab eo loco.* Multa quidem *vsque adeo.* Idcoque di-

nina prouidentia me latet, nec ibidē glossa habet, neque in August. inueni. Sensus eorū habetur l. 1. de gen. contra Manichaos c. 1. & epist 105. Prædictis locis adde & hāc Hilarij egregiam sententiam lib. 7. de Trinit. sub initium: Hoc ecclesiæ proprium est, vt tū vincat cùm læditur, tum intelligatur cùm arguitur, tum obtineat cùm deseritur.

Quinque Christi stigmatorum insignia) Sic omnia exemp. pro stigmatum, vt infrà legunt. Circa ea quæ de hac Recluſa quæ falsò stigmata Christi receptura vulgabatur, & ijs quæ hoc eodem cap. de S. Francisci stigmatibus referuntur, notādum à quibusdam scribi alios sanctos huiusmodi stigmata accepisse, & cum ijs aliculbi pictos fuisse, vt est Catherina Senensis ord. Prædicat. & Apostolus Paulus. De duabus alijs eiusdem ordinis, & fratre Gualtero quibus stigmata passionis feruntur impressa annotat Antonius Senen. in chronicol. radic. immediatè ante annū 1400. Verùm id esse peculiare B Francisci priuilegium scribit Robertus à Licio in elogijs D. Francisci quæ præmittuntur libro B. Bonauenturæ de eius ipsius per Henricum Sedulium edito. Et ipse Sedulius in commentario eiusdem vitæ ad c. 13. vbi etiam extāt tria Sixti 4. diplomata quibus interdicitur sub pœna excommunicationis, ne, præterquam S. Francisci, vllius sancti aut sanctæ, beati aut beatæ imago cum stigmatibus habeatur absque speciali consensu sedis Apostolicæ. De eadem re Ioan. Molanus lib. 3. de picturis cap. 43. qui in Natal. SS. Belgij 6. Ianuarij scribit ijsdem stigmatibus insignitam fuisse B. Gertrudem ab Oosten, Beghinam Delphensem. Quod etiam scribit VVernerus Rolwinck in fasciculo temporum ad annum 1374. Orta autem denuo ab hinc quatuor circiter annis controuersia de imagine S. Catherinæ de Senis, quam cum stigmatibus depingi non debere fratres S. Francisci contendebant, diplomate suo Clemēs 8. anno 1599. 27. Nouemb. cōtrouersiā hāc congregationi sacrorū rituū examinandā & decidendā commisit, cum decreto quòd interim nihil innouaretur.

Præsertim cùm regere rempub. in prohibito habeant.) *Fœminæ scilicet. Quomodo eis adempta sit suffragiorum authoritas in repub. Atheniensium vide iucundam narrationem Varronis in Augustino lib. 18. de ciuit. Dei c. 9. Quod autem iudices esse non possint patet ex l. cùm prætor. versic. quidam enim. ff. de Iudicijs. Item 3. q. 7. cap. Infamis.*

Et curam animarum omnia iura eis interdicant) *Diuinum. 1. Cor. 14. v. 34. 1. Timot. 2. v 12. Ecclesiasticum. Concil. Carthag 4. can. 99. & habetur dist. 23. cap. Mulier. Item cap. Noua. extra de pœnit. & remiss. Pro Ciuili sufficiat lex modo allegata. Ex quibus intelligitur quanta absurditate hodie regina Angliæ Elizabith se dicat, & à suis habeatur supremum caput ecclesiæ.*

Ne ignotum colerent, penitus interdixit) *Scilicet Imperator, idq; conformiter Pontificijs sanctionibus. Ignotum enim aut non canonizatum pro sancto publicè colere, aut reliquias de nouo inuentas, prohibetur ab Alex. 3 & Innocentio 3. in decretalibus tit. de reliquijs & veneratione Sanctorum. Ne autem falsa miracula prædicentur vel incerta, sub pœna anathematis cautum est in Concil. Lateran. sub Leone 10. Et ne quid calumnientur hæretici occasione eorum quæ hoc c. referuntur, illud addo, quòd rursum nouo decreto Concil. Trid sess. 25. tolli iusserit omnem abusum in sanctorum cultu, & statuerit, vt nulla admittantur noua miracula, neq; noua reliquiæ recipiantur, nisi recognoscente & approbante episcopo.*

CAP. 12. Quo ad hoc in regno Bohemiæ sepedicto, ad literam obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, quia lapides sanctuarij, doctores catholici dispersi sunt in capite omnium platearum) *Dici hic potest sensus literalis loci prophetici Thren. 4. sed metaphoricus, non proprius. Vt horum verborum lauare laterem, sensus literalis est frustra laborare, non is quem singula verba efficiunt. Sic ad literam totum Canticum canticorum de Christo & ecclesia, sed sensu metaphorico,*

non

non autem de Salomone & filia Pharaonis intelligitur. De hoc loco Threnorum vide auctorem suprà lib 1. c. 8. in fine.

Nec vllus tandem ibi repertus mansisse sacræ doctrinæ professor dignoscitur.) *Tota propè vniuersitas Pragensis propter dissidia Bohemorum turmatim (adeò vt vno die sequerentur supra duo millia studiosorum) commigrauit Lipsiam Misniæ ciuitatem anno 1409. & initium dedit Lipsensi academiæ. Teste Æneas Syluius in hist. Bohemica c. 35. Cochlæus lib. 1. de hist. Hussitarum, & alij.*

Cum etiam de metis Bohemiæ à ciuitate egressi venissemus vbi ex parte Basilienſis Concilij hæreticis audientiam sibi dari, si venirent, promisimus.) *Incertum an metis nomen sit proprium, an verò appellatiuum. Duo priora exemplaria & Parisiense non nisi minori litera scribunt, Argentinense maiori. Ciuitas autem de qua loquitur Egra esse videtur ex Cochlæo lib. 6. hist. Hussit. in actis anni 1432.*

Exeuntes cum baliſtis & bombardis manualibus.) *Bombardarum vsus eo tempore recens erat, inuentus à quodam Germano, & Venetis ostensus anno 1380. vt scribit Polydorus Virgil. lib. 2. de rerum inuentoribus c. 15. Inuentorem vocant Bertholdum nigrum, eiusque inuentionis annum scribunt 1378. A Gallis primum agnosci cœpit 1425. teste Arnoldo Pontaco in sua chroneg.*

Fuerunt aliquando in Praga ex parte Basilienſis Concilij transmissi dñi episcopi, Constantienſis prouinciæ Rothomagensis) *Additur hoc distinctionis causa. Præter hanc enim Constantiam in Gallia, alia est in Germania, etiam episcopalis sedes, in qua celebratum est Concil Constantiense. Pergit author.*

Episcopus Augustensis, Archidiaconus Barcinonensis, Decanus Turonensis, & multi doctores diuini & humani Iuris cum familia multa.) *Decem prin-*

cipales Oratores siue legati recensentur à Cochlæo in lib. 6. hist. Hussit. his verbis: Oratores autem Cōcilij fuerunt, Philibertus Constantiensis in Normānia episcopus, provincię Rhotomagensis, Petrus Augustensis episcopus, Ioannes Polomarius, iuris pontificij professor. Fridericus Parsberger, Præpositus Ratisponensis. Ægidius Carlerius, Decanus Cameracensis, Alexander Sparur, Iurisconsultus Anglus. Thomas Haselbachius, Theologus Viennensis. Henricus Tockius, canonicus Magdeburgensis Theologus, Martinus Bernerius, Decanus Turonensis, in sacra Theologia Baccalaureus, & Ioannes Gelhusius monachus Mulbrunensis. Sic ille. Est autem dictus Philibertus in catalogo Democharis 61. episc. Constantiensis. Petrus verò nobilis à Schauenberg Ostrofrancus in catalogo Augustanorum est 53. cuius meminit iterū Niderus l. 5. c. 1.

IN LIBRVM QVARTVM.

CAP. 1. Sed vt Gregorius Nazāzenus dicit) Ita reliqui vt omnia habebant exemplaria, quomodo etiam Suidas profert, Thomas in cathena. S. Antoninus, & alij. Ioachimus item Camerarius Nazanzum vocat oppidum. Communiter profertur Nazianzenus.

Et vt Theophilus super eodem ait) Diu quæsiui quis ille Theophilus, anne Alexandrinus, an Antiochenus. Sed re bene examinata legendum est Theophylactus, & citat Niderus vtrumque locum ex cathena aurea D. Thomæ in cap. 2. Lucæ, vbi Theoph. significat Theophylactum non Theophilū. Vnde in catalogo doctorū in opere illo citatorum malè ponitur, (etiā in vltima editione per Antonium Senēsem correcta) Theophilus pro Theophylacto Bulgariæ Archiepiscopo. Nā hunc intelligi ex collatione, & aliunde didici, atque in margine aduertit Senēsis. Eundem Theoph. citat idem Thomas in ser. Dominicæ 21. post Pentecosten: Spiritualiter inquit & mysticè secundū Theophilum regulus est omnis homo, non solum qui regi vniuersorum propin-

propinquus existit secundum animam, &c. Quæ verba habentur in Theophylacto ad cap. 4. Ioannis. Excusi sunt hi sermones Coloniæ apud Ioan. Gymnicum 1535. Titulus est: Enarrationes euangeliorum Dominicalium & quadragesimalium per totum annum, ex præcipuis ecclesiæ Christianæ doctoribus per S. Thomam de Aquino diligenter selectæ. Vbi in tabula authorum ponitur Theophylactus, & post indicem euangeliorum per singulas Dominicas impressa est talis annotatio: Vbicumque in hoc libro typis excusum fuerit Theophilus, scito legendum esse Theophylactus.

CAP. 2. Beatæ Barbaræ diu seruus extiti, quæ me sine dictis sacramentis, scitote, migrare nō sinit) Eiusdem rei extat præclarū exēplum Gorcomij in Hollandia factum anno 1448. cuius auctores indicaui ad Thomā Cātip. lib. 2. c. 29. p. 19. vbi similia lector inueniet. Quo etiā loco annotaui quo modo tales promissiones sint intelligēdæ, valde cōformiter ijs quæ in fine huius cap. Niderus subijcit. Præter exempla autem quæ refert hoc cap. alterum habet eodē pertinēs infrà c. 11. de B. Christina.

Nā Eusebij Cæsariēsis ecclesiastica historia (quàm de Græco in Latinū Hieronymus trāstulit) lib. sexto de sancta Potamicæna) Fallitur dū Hieronymum dicit transtulisse historiā ecclesiasticā Eusebij, quod fecit Ruffinus, cuius interpretationis verba hic citantur. Hieronymus solummodo Eusebij chronicon transtulit. In sequentibus restitui dictionem Potamiænam, cùm omnia exemplaria vbique legerēt Potanneam. Ruffini antiqua versio legit Potamianā. Item restitui implere pro impleri, conaretur, pro conarentur, vtrumque ex orig

Legendam denique beati Onuphrij) Ita emendaui orthographiā. Duo priora legebant Omfrij posteriora Oinofrij. Vitæ patrū ātiquæ editionis Lugdunēsis legūt Onuffrius, recentior editio Onuphrius & Paphnutius. De Paphnutio, qui vitā Onufrij scripsisse hic dicitur, agūt vitæ Patrū par. 1. Cassian. collat. 3. & 18 c. 15. Palladi. in hist.

Lausia-

Lausiaca c. 62. & 63. De ipso autem Onuphrio martyrol. Rom. 12. Iulij & ibidem pluribus Baronius insuit annotationibus.

Et in hymno ibidem dicitur: Imminēte passione, &c.) *Est hymnus laudum in Breuiario Prædicatorum. Secundum antiquum vsum multarum ecclesiarum idem hymnus canitur ad vesp. vt nominatim in Breuiario S. Donatiani Brugensis. Extat in elucidatorio diuini officij Iudoci Clichtouæi, qui vocat hymnū apprimè dignum & præclarum. Incipit: Pange lingua gloriosæ virginis martyrium. Quod autem hīc citatur sumptum est ex vita ipsius B. Catharinæ.*

Legimus adhuc in legenda de sancto fundatore nostri ordinis Dominico, &c.) *Non quidem verba quæ auctor citat, sed sensum habet Ioan. Garzon Bononiensis qui vitā scripsit B. Dominici. Habetur idipsū in Breuiario Prædicatorum in vltimo responsorio festi B. Dominici. Verba autem quæ citantur, in historiam suam transscripsit B. Antoninus par. 3 tit. 23 c. 4. §. 14. qui est Nidero posterior.*

CAP. 3. Miles in armis vtriusque hominis valde tritus) *id est spiritualibus & corporalibus. Simili dictionis genere vsus est lib. 3. c. 2. vbi dicit: In mortem vtriusque hominis, id est corporis & animæ. Et ibidem c. 11. Dempto vbi necessitas ulterius hominis, & hoc lib. 4. c. 11. Orationes quæ de sanitate sonāt vtriusque hominis, & lib. 5. c. 9. & 10. bis terue. Estq; ea sumpta ex Paulinis epistolis qui loquitur modo de interiori homine, modo de exteriori, vt 2. Cor. 4. Qui foris est noster homo, & alibi similiter.*

Vbi blasphemare adeo fuit cōsuetum) *De blasphemia punita à Deo multa refert exempla Martinus Alphonsus Viualdus par. 3. Candelabri aurei cap. 19. n. 46.*

Fratrem Cōrardum de Prussia nostri ordinis primum reformatorem in Theutonia, virum omni laude dignum) *De hoc & suprà lib. 5. c. 1. & Antonius Se-*

uensis

nensis in chronico Prædicat. anno 1410. in ordine Apostolorum his verbis: Frater Conradus de Grossis ex Prussia oriundus vir vitæ commendabilis claret, qui est concionator optimus, & præcipuus in Germania nostri ordinis institutionum & cæremoniarum instaurator, & propterea multa perpessus est: & ideo Apostolorum ordinis collegio ritè annumerabitur. Obijt autem ille anno 1426. Sic ibi. Eiusdem meminit in sede Euangelistarum 1420.

CAP. 4. Decanus de Isni Constantiensis diœcesis) *Hæc est ciuitas imperialis Algoiæ Ysna, quomodo fortè legendum, a.b. Ysni. De ea Munsterus lib. 3. de Germania, & scribit Yssna, Nomẽ habere dicit ab amne Ysne præterfluẽte. De eodem Decano Isnicensi, cui nomen Ioannes, infrà c. 8. & de oppido Isnensi suprà lib. 1. c. vlt.*

Vocatus est confessor nostræ portę in Columbaria Frater Petrus) *De eodem, vt apparet, suprà habes exemplum lib 2. cap. vlt.*

CAP. 5. Prope metas Constantiensis diœcesis versus Athesim) *Athesis est fluuius cuius origo non procul ab Alpibus, vel significatur ciuitas Tirolis, quæ etiam Athesis & Etschland appellatur, teste Ioan. Hontero lib. 2. rudimẽtorum Cosmographiæ, vbi aliquot exprimit nomina locorum, & gentium quæ secundum diuersitatem linguarum ac vicissitudines temporum varia sortita sunt nomina, vt Germania, Alemania, Theutonia: Athesis, Tirolis, Etschland. Noricum, Norimberga, &c.*

In oppidum Imperiale quod Campidona dicitur) *Germanicè Kampten, vulgo Kempten de cuius antiquitate & varijs nominibus latè Munsterus lib. 3. Cosmographiæ.*

Timebat, sicut pia mens solebat facere, ne culpa ibi esset, vbi meritum grande extitit) *Alludit ad sententiam B. Gregorij in responsione ad interrogationes Augustini Anglorum episcopi cap. 10. Bonarum mentium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est.*

CAP. 6.

CAP. 6. Magistro ordinis nostri generali Bartholomæo Texerij) *de eo annotaui ad cap. 7. lib. 1.*

Dominus episcopus Rigensis doctor diuini & humani iuris reputatissimus) *Riga oppidum est Liuoniæ, & nunc Archiepiscopatus.*

Lignum quoddam quod vocant vulgariter Masgos) *b. Maseros. c. d. Masoros, Belgicè Maeshout, siue Maseren hout, Latinè acer. Gal. erable. Mensa acerna (inquit Cornelius Kilianus in suo etymologico Teutonicæ lingua) oblongo venarum cursu maculosa, aut in verticem crispa.*

Flores qui vocantur in Teutonico Ryngelbloem) *c. d. Ryngelblum. Hi flores Belgicè vocantur Goutbloems de quibus Rembertus Dodoneus in suo herbario par. 2. c. 12. & dicit Latinè vocari calendulam, aliis caltham & calthulam, Germanicè Ringelblumen, Gallicè soulcie ou soucie.*

Quia hoc cap. duo admiranda referuntur quæ ritu auctoris obseruata sunt fieri in vigilia aut nocte nativitatis Christi, addam & alia quæ eadem nocte fieri dicuntur; vt quòd rosa Hiericonteo sicca in altari posita aperiatur, quòd illa nocte roret quæcunque, sit frigidum. Hinc in Brabantia panem exponunt sub dio quem irroratum vocant, & eo tanquã benedicto vtuntur. Addũt quidã, quòd omnis aqua vertatur in vinũ. Sed hoc planè fabulosum.

In regno Granati fuerunt inter Saracenos) *Nota Saracenos magnam Hispaniæ partem diu occupasse, & adhuc in Regno Granatæ erant ætate Nideri, vt clarissimè constat ex c. 9. huius libri, & inibi permanserũt vsque ad annum 1492 quo per Ferdinandum Hispaniæ regem penitus expulsi sunt, postquam illam Hispaniæ oram septingentis octoginta annis occupassent. Testis præter alios Franciscus Tarapha in lib. de regibus Hispaniæ.*

In terra Saracenorum circa Septam ciuitatem) *Huius ciuitatis mentio est in Romano martyrologio 13. Octobris.*

Octobris. Sita est in Mauritania Turgitana in qua passi sunt septem primi martyres de ordine Minorum anno 1221.

In fonte quodã repertos esse lapides varios, &c.) De imaginibus quæ cernũtur in lapidibus aut gemmis naturaliter impressa nonnulla refert Ioan. Baptista Fulgosius lib. 1. factorum dictorumq; memorabilium cap. 6. ex Alberto magno & aliunde, & hodie multi tales habent lapides annulis aureis inclusos.

CAP. 7. De quibus Innocentius de vilitate conditionis humanæ dicit: frustra ad senectam ventum est cùm repetas adolescentiam. Senecluti familiaris est loquacitas. Thesaurum in sepulchro ponit qui senem hæredem facit. Senex facilè provocatus &c.) Tres priores sententias non invenio in lib. Innocentij tertij de contemptu mundi sive de miseria conditionis humanæ. Reliqua quæ citantur habentur lib. 1. cap. 9 aliàs 11. vt in editione operum ipsius in folio. Prior autem extat apud Senecam in prouerbialibus sententijs ex eo collectis, his verbis: Frustra cùm ad senectam ventum est, repetes adolescentiam: estq; versus Trochaicus, & ad marginem annotatur in veteri exemplari legi repetas, quomodo legit Niderus. Extat quoque idem versus inter mimos Publij Syri.

Ad quod B. Cyprianus libro suo de duodecim abusionibus sic dicit) Librum illum non esse Cypriani, tum stylus ipse, tum scriptura citata iuxta versionem D. Hieronymi, non iuxta 70. satis arguit. Idem liber Augustino tribuitur to 9. sed nec illius est. Cuius autem sit vide argumentum Iacobi Pamelij ad illum librum in operibus Cypriani.

Hinc Hugo de claustro animæ lib. 2.) Opus illud 4 librorum de claustro animæ habetur sub dubio in operibus Hugonis à S. Victore mss & impressis, etiam vlt. editione Venetijs 1588. Ita enim incipit titulus: M. Hugonis de S. Victore, vt nonnulli per-

persuasum est de claustro animæ, &c. Verus auctor est Hugo Folietus, vt patet ex S. Antonino par. 3 hist. tit. 18 c. 2. & Trithemio lib. de script. eccles. illustr. Eiusdem Hugonis Folietani nomine citat in Victoria turris Dauid Gerardus Broetelæ Syluæ ducensis, Denique eorum sententiæ accedit Thomas Gazæus, qui opera Hugonis à S. Victore postremò edidit Venetijs anno prædicto. Neque Nideus hoc loco addit cognomen à S. Victore, vt infrà lib. 5. c. 9. citans indubitatum opus Hugonis Victorini de institut. nouitiorum.

Quia teste B. Augustino in quodam sermone: Cùm cuncta vitia in sene senescant, sola auaritia inuenescit.) *Verba hæc habentur apud Augustinum ser 48. ad Fratres in eremo, vt ad marginem annotaui. Quod opus Augustini non esse luce meridiana clarius est, ideoq; meritò à Louanien sibus Theologis, & ab Erasmo reiectum est. Eadem verba citat Thomas, in ser. super Euang. Dominicæ 20. post Pentecost. de regulo, ex B. Hieronymo.*

Et Seneca in libro de moribus) *Opusculum non esse Senecæ etiam ad Cantipratanum indicaui: Sub nomine Martini epis. Dumiensis ex mss. restitutum habetur in bibliotheca SS. Patrum 2. editionis to. 5. post libellum de formula honestæ vitæ, quem illius Martini esse annotaui supra ad cap. 11. lib. 1.*

Nam vt dicit Gregorius in Pastorali: Quibusdam sæpe magnitudo virtutis occasio fuit perditionis, vt cùm de confidentia virium inordinatè securi sunt, inopinatè per negligentiam morerentur.) *Ita restitui ex orig cùm in nostris Nideri exemplaribus nullus esset sensus: quippe quæ sic solùm legunt posteriora verba: vt cùm de confidentia virium inordinatè violarentur.*

Recolendæ memoriæ M. Francisco de Retza sacræ paginæ professore, &c.) *De hoc viro æterna memoria digno meminit Anton. Senensis in chronico Prædicat. anno 1400. in corona Doctorum. 1410. in sede Euange-*

Euangelistarum. De eodem scribit idem in sua bibliotheca, eiusq; opera recenset quorum hic meminit Nider us. Item Leander lib. 4. in dial. de viris illustribus in diuersis, & ex Trithemo Gesneri.

Collegit & scripsit tractatus & libros de vitijs & virtutibus multum notabiles & magnos) *Extat illius typis excusum ingens volumen quod Comestorium vitiorum inscribitur, Exemplar vidi in bibliotheca Prædicat. Insulensi.*

Hanc antiphonam quam ordo solemniter solet canere, scilicet. Salue regina, exponere cœpit, &c.) *Rationem cur ab isto ordine tam solemniter canatur habes in Thoma Cantipratano lib. 2. cap. 10 par. 19. Nota autem quàm copiosè breuem illam antiphonam explicarit, videlicet tribus magnis voluminibus.*

CAP. 8. Imò Canonicas sanctiones in contrarium suæ coactionis allegauerunt) *De hac re varij sunt canones tit. De immunitate ecclesiarum in decretalibus in sexto, Clementinis, & extrauagantibus.*

CAp. 9 Viuit hodie in regno Franciæ, puto, soror Coleta nomine, ordinis sanctæ Claræ, virgo sancta & prudens) *De hac multis agit Ioan. Molanus in natalibus Sanctorum Belgij 6. Martij, vbi annotat vitæ ipsius scriptores Petrum de annalibus, fortè natalibus, Stephanum de Iuliaco, & Oliuerium de Langhe, quibus addo Eligium Houcarium, qui eam carmine descripsit cum alijs aliquot Sanctis Gandauensibus. Excusus est liber Parisiis 1511. Obijt ipsa 1447. & Gandaui in Flandria habetur in veneratione.*

Vitam sanctæ memoriæ Catharinæ de Senis, &c. cuius legendam sub stilo Magistri Raymundi dictatam se habere & legere gloriabatur) *Is est Raymundus Capuanus magister generalis ordinis Prædicatorum 23. qui sacræ virgini multis annis à confessionibus fuit. De ipsa agunt plerique posteriores qui de sanctis scripserunt. S. Antoninus par. 3. tit. 23. c. 14. Antonius Senensis in chron.*

chron. Prædicatorum decade quæ incipit 1360 & 1380 (quo anno Romæ obijt,) in Sanctarum virginum catalogum relata à Pio 2. Habet eam Roman. Martyrologium 29. Aprilis, & Molanus ibidem ad Martyrol. Vsuardi, qui & plurimos vitæ scriptores enumerat.

Nam circa comitatum Bibenensem) *Legendum fortè Gibenensem vel Gebenensem. Nam quæ hodie Genua, olim Gebenna dicebatur, quæ est in partibus Sabaudiæ de quibus loquitur.*

Si denique infinitam multitudinem peccatorum conuersam nuper in Italia per Fratrem Bernardinum ordinis Minorum, virum deuotissimum & prædicatorem excellentissimum) *De hoc S. Bernardino Senensi, qui dum hæc Niderus scriberet adhuc erat in viuis (obijt enim anno dñi. 1444.) agit Rom. Martyrol. 20. Maij, & ibidem copiosè de vitæ scriptoribus Baronius in notis, Molanus ad eundem diem, S. Antoninus par. 3. tit. 22. & tit. 24. cap. 7. Trithemius de script. eccles. Henricus VVillot in Athenis orthodoxorum. i. in bibliotheca Franciscanorum & alij. Assertus est Sanctorum numero à Nicolao papa quinto, anno 1450.*

Anni enim tres vix elapsi, quòd rex Poloniæ, VVadislaus nomine, mortuus est, &c) *Hic ante baptismum Iagello vocabatur, eratq; dux Lithuaniæ. Sacro fonte renatus est anno 1386. De eo præclarè, & eadem forè quæ hic Nider, scribit Sebastianus Munsterus in Cosmographia lib. 4. agens de Polonia, & semper Vladislaum nominat, eumq; scribit obijsse senio confectum anno 1437. Antonius Bonfinius rerum Vngaricarum decadis 3. lib. 2. Ladislaum vocat. Alius hic est à Ladislao rege Hungariæ quē Celestinus tertius recē suit inter Sanctos, de quo Martyrol. 28 Iunij. Quod si verum sit dicto anno 1438. obijsse Vladislaum, scripta essent hæc ab auctore anno 1439. aut 1440 quod non bene consentire videtur cum his quæ annotauit ad c. 7. lib. 1. & quod Molanus in sua bibliotheca ponit Niderum obijsse 1438. Verùm totum hoc opus non*

opus non esse scriptum vno anno ex eo constat, quòd annus sit interiectus inter ea quæ scribit de reformatione monasterij sanctæ Catharinæ Nurenbergensis libro tertio cap. 3. & lib. 5. cap. 2. vt loca conferenti manifestum euadet. Hinc bene consistit, vt primus liber scriptus sit anno 1437. iste verò vno, & amplius anno pòst.

Per militiam crucifeiorũ ordinis Teuthonicorum de Prussia) *Ordo Teuthonicorum initium sumpsit Hierosolymis anno Christi 1190 in hospitali B. virginis. Vnde & deiparæ virginis milites sunt appellati. De hoc ordine Iacobus à Vitriaco in hist. Orientali cap. 66. Munsterus lib 3. Cosmographiæ in descriptione Prutenia siue Prussiæ, vbi recenset catalogum magnorum magistrorum Fratrum illius ordinis. Ioannes Nauclerus in sua chronographia in fine generationis 27. Polydorus Virgil. de rerum inuentoribus lib. 7. c. 5. Franciscus Modius in lib de orig. cuiusque ordinis eccles & alij. Diuersi sunt hi ab ordine Iohannitarum de Rhodis, siue Rhodiorũ militum, quorum meminit Nider infrà huius libri c. vlt. Vitriacus c. 64. & omnes mox citati authores, atque ab his omnibus diuersi erant Templarij.*

Et in luco vbi perpetuus nutriebatur ignis, & adorabatur, ecclesiam collegiatam, destructo igne, construxit, &c.) *c. d. legant Luco. pro luco, fortè, loco, legendũ est. Locus autem erat Vilna, præcipua ciuitas Lithuaniæ. Sic enim rem hanc describit Mũsterus in Cosmographia lib. 4. Fundauit deinde rex Vladislaus in Vilna ecclesiam cathedralem, principalemq; aram in loco vbi ignis perpetuus erat constituit. Ita ille.*

CAP. 10. Cum litria quadam apertè) *c. d. libria Belg. liureye, Gallicè liuree, est peculiare insigne confœderationis & pacis, vt hic explicatur ab auctore.*

Paulò autem postea cœpit secta hæreticorum in Bohemia manu armata loca patriæ militis, & aliorũ inuadere) *Facta sunt hæc sub annum dñi 1419. vt testan-*

tur historiæ illorum temporum.

CAP. 11. Et postquam ostēdit quòd maxima incommoda sustinent mundani homines ex amore terrenorum) *Verè dixit, etsi paradoxè, Chrysostomus Virtutem nec esse rem molestam, neque acquisitu difficilem. Item multò facilius esse bene viuere, quā malè. Quas duas sententias inter aurea ipsius paradoxa enumerat Sixtus Senensis lib. 4. bibliot sanctæ in Ioanne Chrysost.*

Fuit nostro tempore rex Romanorum Rupertus. *& infrà.* Multis annis Romanum gubernabat sanctè imperium) *Hic Rupertus siue Robertus Imp. creatus est anno 1400 imperauit autē annis ferè 10. De quo exemplum egregium zeli diuini suprà retulit c. 3 huius libri. Successit ei Sigismundus, cuius etiam aliquoties meminit in hoc opere.*

Hauserat enim, vbi nescio, diabolicum huncinstinctum (vt videbatur) quo quidam superstitiosissimè credunt se post huiusmodi sacramenti susceptionem omnino migrare oportere) *Loquitur de sacramēto extremæ vnctionis. Falsissimam autem esse persuasionem illam, qua & hodie laborant quidam, frequēs ostendit experientia, & concors ecclesiæ doctrina, qua docetur prater effectum spiritualem, idem sacramentum etiam hunc habere, vt æger in magnis morbi molestijs releuetur, & sanitati, si anima expediat, restituatur, quod & ipsæ orationes significant quæ in illius administratione adhibentur.*

Et laqueo vita reo recepta) *Fortè legendum erepta. Sed obseruandum quod & alias sic loquatur, vt dicat recipi pro eripi, vt lib. 3. c. 6.*

CAP 12. Beatus Augustinus de conflictu vitiorum) *Liber iste de conflictu vitiorū & virtutum in angulum tomi 9 etiam à Louanensibus reiectus est. Vetera exemplaria titulum Leonis papæ præferebant, & inter eius opera excusus est Parisiis 1511. Sed nec est Augusti. nec Leonis. Num in fine cōmendat regulam S. Bene-*

dicti

dicti, qui vtroque posterior fuit. Trithemius lib. de scriptoribus eccles. in Augustino post catalogum librorum ipsius, vbi rationem reddit, cur quosdam omiserit qui à plerisque Augustino asscribuntur, de isto sic ait: Liber de conflictu virtutum & vitiorum qui incipit, Apostolica vox, & stilum Gregorij papæ resonat, & cum antiquioribus exemplaribus concordat. Sic ille. Extat etiam in operibus S. Ambrosii Romæ 1585 impressis. Alij Cassiano inscribunt. Postremò excusus est inter opera B. Isidori Madritij anno 1599. & Parisiis 1601. vbi annotatio præmissa à Iacobo du Breul indicat hoc factũ ex testimonio Sigeberti Gemblacensis, & mss. codicibus Hispanicis.

Audi de hoc B. Augustinum de disciplina Christiana sic dicentem, &c.) *Hoc modo restitui. Ante citabatur liber de vita Christiana, qui non est Augustini, nec ibi habentur verba quæ citat, sed in libello de disciplina Christiana cap. 2. vt etiam ad marginem annotaui.*

Morsque minus pœnæ quàm mora mortis habet) *Sic reposui ex orig. quomodo etiam legendum esse præcedentia indicant. Omnia exemplaria habebant. Morsq; minus est pœnæ quam mortis habet: Quæ verba nec versum, nec sensum vllum reddunt.*

IN LIBRVM QVINTVM.

CAP. 1. Et Galenũ in suis medicinalibus) *Omnia exemplaria præter m. habebant Galienum, quo nomine dictus est quidã Imp. Vidi antiquũ librum de vitis philosophorum, Scholam Salernitanã, Item Auicennã antiquæ editionis, Godscalcũ Hollen in suo præceptorio, qui perpetuo legũt Galienus, quomodo nõ dubito scripsisse authorẽ. Suidas tamẽ Galenus scribit, nisi mutatio facta sit.*

Domino Petro Episcopo Augustensi) *De eo vide annot. vltimam ad c. vlt lib 3.*

Pro huius exercitus posterior-custodia) *Exẽplaria duo posteriora omittunt vocem posterior, m. legit posterioris. Sed ita legendum vt posuimus ex duobus antiquis*

exemplaribus, qua duas habent distinctas dictiones, omnino est verisimilius, & significatur quod Gallicè dicitur l'arrier-garde, cui opponitur l'auant-garde.

Similia exempla est quod sub finem huius capit. refertur de translatione subita ad loca longè dissita, & reportatione absque nocumento per dæmones facta recitat Cæsarius l. 5. c. 37. de Euerhardo milite qui Romam & Hierosol. mã ex Germania trãslatus est. Duo exempla eiusmodi per bonos angelos facta narrat scriptura Daniel. 14. & Act. 8. Alia duo Cantipratanus lib. 2. cap. 40. par. 3. & 4.

CAP. 2. *De nocturnis apparitionibus & domorum infestationibus copiosè post alios scripsit Petrus Thiræus ex societate Iesu.*

Tot esse immundos spiritus, quot in hominibus studia non dubiè cõprobantur, &c.) *Ita legebant antiqua Cassiani exemplaria, sed dñs Henricus Cuyckius ex mss. emendauit vt iam legatur: Tot autem esse in immundis spiritibus, quot in hominibus studia non dubiè comprobatur.*

Quos etiam paganos vulgus appellat) *In Cassiano lego Faunos. Vide August. lib. 15. de ciuit. Dei c. 23. vbi pro Faunos aliàs legi panes annotatur, & Niderum infrà cap. 9. vbi citat locum hunc Augustini.*

In sequentibus restitui ex orig. emendato ex omnibus mss. innocuis incubationibus pro in nociuis, quomodo etiã in Cassiano ante Cuyckij emendationem legebatur. Porrò nota doctrinam hanc Cassiani qua docet esse dæmones quosdam qui non delectantur tormentis hominum, sed tantùm derisione & illusione contenti, vt loquitur, fatigare eos potius studeant quàm nocere, nota inquam, nec solidam esse nec probabilem, & de ea vide 11. annotationem censoriam Dñi Cuyckij ad illum Cassiani locum, vbi allato simili loco B. Antonij apud Athanasium, hæc dicit intelligenda, non quòd vnquam dæmonibus desit voluntas nocendi, sed quia à nocumento

diui-

diuina potestate impediuntur, ludicras tantùm illusiones aliquando exercent. Nullo aüt modo probandi sunt qui aliquos bonos dæmones facere videntur, vt Cæsarius lib. 5. cap. 35. 36. & 37. Estq; articulus 22. à Paris. facultate Theol. dānatus anno 1398. quòd aliqui dæmones boni sint, aliqui benigni. Extat in operibus Gersonis posit tract. de erroribus circa artem magicam par. 1. alphab. 21. litera R.

CAP. 3. Quæ corda niue illa opprimuntur quæ ob superbiam de cœlo corruens in tenebras, adhuc se velut angelum lucis ostentare præsumit, & habitum niueum præfert) *Ita restitui ex orig. videlicet ex glossa ordinaria vnde citatur, cùm legeretur quæ ob superbiam de cælo corruentes in tenebras, adhuc velut angelum lucis ostendere præsumunt, & habitum niueum præferunt Si ad (corda) referre voluisset author, dicendum fuerat corruentia. Respicitur autem ad lapsum diaboli.*

Nec opus est scire talia latè) *Habent enim curiositatem quandam aduncam potius quàm eruditionem. Extant tamen de maleficis & eorum operationibus varij tractatus simul iuncti in duobus tomis Mallei Maleficarum. Seorsim scripsit de eadem re Ioannes Bodinus in sua dæmonomania, Nicolaus Remigius in libris de dæmonolatria, & post alios multos latissimè Martinus Delrio tribus tomis disquisitionum magicarum.*

Nam in oppido Boltingen Lausanensis diœcesis quidam dictus Stedelem grandis maleficus) *b Stedelem, m. Staedelein legit, & infrà nunc hoc, nunc illo modo legitur. Huius malefici aliquoties mentio fit in malleo maleficarum Iacobi Sprengeri & Henrici Institoris, qui modum initiationis artis magicæ, eundem qui hoc cap. habetur, referunt parte secunda sui mallei quæstione prima capitul. 2. vbi & alia his similia quæ hoc cap. & toto hoc libro, adjiciuntur.*

In caldari decoquimus) *Ita omnia exemplaria, sed in antiquissimo antiqua manu adiecta erat littera a, vt caldaria legeretur, qua vox habetur 1. Reg. 2. Vsitatius Latinè caldarium dicitur. Niderus etiam caldare dixisse videtur, sicut dicimus altare & altarium.*

Dominica die antequam aqua benedicta conficeratur) *Hinc fortè moris est, vt summo mane in ecclesijs aqua benedicatur. Nota autem hic virtutem aquæ benedictæ, & diligentiam quam diabolus à suis ministris exigit.*

Est'ne licitum maleficium de loco tollere) *De hac celebri quæstione multi tractarunt, nec per omnia satisfacit distinctio autoris. Si enim tollatur eo fine vt cesset nocumentum, nullo modo videtur esse licitum tollere, quia expectatur effectus à diabolo, cùm neque à natura, neque à Deo, vel ab ecclesiastica institutione valeat ablatio signi ad cessationem nocumenti. Multi tamen sentiunt contrarium, sed recentiores, magis standum videtur antiquis, qui (vt hic quoq; Nider asserit) docent non licere, quæ pars sine dubio tutior est.*

Maleficus per omnia lædi reperiebatur sicut sua imago plumbea) *Simile ex Hieronymo Cardano lib. 15. de rerum varietate cap. 80. refert Matthias Felisius in 2. sententiarum dist. 7. cap. 23.*

CAP. 4. Necromantici propriè hi dicuntur, &c.) *Deriuatur à voce Græca νεκρὸς id est mortuus, & μαντία, diuinatio, ac si dicas diuinationem ex mortuis. Duo antiquiora exemplaria & m. toto libro legunt Nigromantici, deriuantes à dictione Latina niger, & ita fere vtuntur scriptores posterioris ætatis minus literati, vt sit authorem scripsisse, sed à Iacobo VVimphelingio, viro docto, qui præfuit editioni Argentoratensi, mutatum esse sit verisimile. Germani autem in Malleo maleficarum secuti sunt priora exemplaria.*

De ordine pœnitentium) *Loquitur de ordine S. Dominici de pœnitentia, de quo suprà lib. 4. c. 9.*

Qua-

Quorum primus auctor fuit quidam Scauius dictus) *De hoc insigni maleficio & discipulis eius Hoppone & Staedelin meminit etiam aliquotiens Malleus maleficarum, & Ioannes Bodinus lib. 2. Demonomaniæ cap. 6. ex libro quinque Inquisitorum.*

De loco ad locum per aëra, vt putabant, transmeare) *Fuit in illa opinione author in quo multi alij, & Nauarrus in Enchirid. Confessar. cap. 11. n. 38. quòd non verè transferrentur malefici de loco in locum. Sed eius rei contrarium clarissimè docuit experientia. Vide annotationem ad c. 4. lib. 2.*

Nihil enim vobis applicui nisi Dominicam orationem & Apostolorum symbolum, & iam sanati estis) *Hæc licitè adhiberi in curandis infirmitatibus non dubium, & expressè ponitur in cap. Non observetis 26. q. 7. Item Alphonsus Vualdus in fine baculi sacerdotalis, ex Breuiario Romano Burgis in Hispania impresso, apponit exorcismum per signum crucis, symbolum, & orationem Dominicam.*

Quòd eo ipso, quo per reipublicæ iustitię officiales capiuntur, statim omnis maleficorum eneruetur potestas) *Quòd nocere non possint malefici ministris iustitiæ docet quoq; Bodinus lib. 3. demonomaniæ c. 4. citans August. lib. 10. de ciuit. Dei, Thomam 2. 2. q. 95. ar. 5. & in tit. de mir. Item hunc nostrum Niderum & Sprangerum. Verùm Thomas eo loci non habet, & nostro sæculo referuntur aliquando delusisse iudicum manus affixo patibulo fasce straminео, vel quo simili, cùm putarentur suspensi.*

Adiuro vos grandines & ventos, &c.) *Hanc coniurationem ex hoc auctoris loco laudat Alphonsus Vualdus libro citato baculi sui sacerdotalis, vbi & alia multa recenset remedia & exorcismos contra tempestates. Notet tamen lector, vel ob hoc suspectam esse debere, quòd à maleficо tradita sit.*

CAP. 5. Translatione verò alia non habemus, vita eorum inter effœminatos, sed vita eorum vulneretur ab angelis. Vtrumque tamen, &c.) *Ita correxi ex orig. cùm aliud nihil haberent omnia exemplaria, quàm, translatione verò vulneretur ab angelis: Vtrumque tamen &c. In præcedentibus alia ex eodem orig. restitui quæ in margine adnotaui.*

t Animam secundum omnes tuę professionis compo es dæmon intrare nequit) *Ita docent Scholastici ad dist. 8. lib. 2. sententiarum. Quomodo verò hoc sit intelligendum paulò pòst auctor exponit.*

Vnde Iob. 2 dæmoni Deus ait) *Sic restitui, cùm omnia exemplaria legerẽt. Vnde Iob & dæmoni Deus ait: Menda ex eo prouenit, quòd in veteri impressura ac scriptura. (&) formetur eodem modo quo cifra (2)*

Hoc intellige dictum de tentatione quæ est ab hoste, non à carne, quę peccatum est veniale, si ei nõ consentiatur. Hæc ibi) *Ista omnia citat auctor tãquam verba glossæ in c. 12 posterioris ad Cor. & tamen in ea non inuenio, ne quidem in vltima editione Lugdunensi anni 1590 correcta per doctores Parisienses. Videntur hæc verba adscripta ab aliquo in margine qui sic sentiebat, & postea in textum relata, quod multo facilius factu erat, cùm adhuc omnes libri manu tantùm exararentur, vt tempore nostri auctoris. Cæterum inter Scholasticos doctores ad dist. 21. secundi sentent. ita docet Durandus, Guillelmus Altissiodorensis lib. 2. tract. 28. quæst. 1. & 2. Caietanus in primam 2æ. q. 74. ar. 3. & 4. Sed contraria sententia, quòd nimirum tentatio carnis possit esse sine peccato & sæpe sit, verisimilior est.*

Plus autem permittit Deus super hunc actũ, &c.) *Idem docet Thomas in 4. dist. 34. q. vnica ar. 3. ad. 1.*

Exemplum autem de inflammando ad actum illum habetur in legenda B. Basilij de virgine quæ seruum patris concupiuit) *Simile refert B. Hiero-*

Hieronymus in vita S. Hilarionis de virgine, quæ amore & dæmone possessa, nomen adolescentis inclamabat.

Quinque modos exprimit Hugo super ij. dist. vij & *infrà*: Hæc Hugo secundo sententiarum.) *Quis iste Hugo non satis constat. Credo esse Hugonem Carensem primum Cardinalem ex ordine Prædicatorum, quem lego copiosè scripsisse in omnes libros sententiarum, sed opus nunquam vidi, nec credo excusum esse. Non potest esse Hugo à S. Victore, qui scripsit etiam sententias, sed non scripsit super sententias, & stylus planè discordat.*

De Corinthio quem vexauit excommunicatum) *Omnia exemplaria habebant Corintho, vt suprà lib. 3. cap. 3. Corintha, & infrà c. 11. Corinthum. Item c. d. excommunicauit pro excommunicatum, quæ emendauí.*

Aliquando etiam non vult propter peccati abominationem & pudorem, &c.) *Hæc non videntur solidæ veritatis cùm dæmones delectentur immunditijs & fornicationibus, & propterea in euangelijs vocantur spiritus immundi. Simile quid habet Cantipratanus lib. 2. cap. 30. par. 2. & probat ex eadem scriptura Ezech. & glossa ad eundem locum. Sumpta videtur hæc doctrina ex Cassiano collat. 7. cap. 17. & 32. vbi docet vnicuique vitio certos spiritus incubare. Cui simile habet Glossa c. 25. Numer. ex Origene. Sed etiam hoc ipsum improbabile est.*

CAP. 6. Quia pœna interdum remanet culpa transeunte) *Pulchrè August. tract. 124. in Ioannem. Productior est pœna quàm culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Redditur autem hic 6. causa ad quam remittebat author suprà cap. 2. huius libri.*

Non vt ex officio, quamuis illi hoc non habeant ex officio.) *Idem repetit, quod (si menda non sit)*

ex eo

ex eo accidit, quòd non eodem ordine, sed hinc inde verba Thomæ citat tum hoc loco, tum alibi sæpe.

Tum etiam quia beatus Gregorius super Ezechielem dicit: Sacerdos dum per exorcismi gratiã, &c.) *Verba hæc citat author ex Thoma, qui etiam citat locum Gregorij super Ezechielem. Habentur autem, vt in margine notaui homil. 29. super euangelia. Quia tamen certus non sum, an non habeantur etiam in homilijs super Ezechielem, non mutaui citationem quam habet & Thomas in summa p. 3. q. 71. ar. 4. vbi Antonius Senensis non alium notauit locum quàm illum quem designaui.*

Nec est inconueniens quod etiam quando iam baptizato exorcismus prius neglectus adhibetur, dicere quòd tunc aliquid efficiat) *Verba sunt B. Thomæ. Rationem cur non sit inconueniens tunc adhibere reddit Pastorale Mechliniense tit. de baptismo, quia refertur ad perfectiorem dæmonis eiectionem, & pleniorem purgationem. Id autem esse faciendum habet praxis ecclesiæ, & absque sufficienti ratione Franciscus Samarinus parte 1. sacerdotalis Romani aliter docet.*

De amore hereos, seu philocaptione, vel hisilithi, vt Auicenna loquitur, quæ est ægritudo quam aliquis incurrit propter amorem) *Sic definit Auicenna loco quem in margine notaui, sed vocat ilisci, & in tabula Arabicorum nominum in operibus Auicennæ scribitur Yliscí, in ipso Auicenna i simplici, iliscí. Vocabuli amoris hereos aut philocaptionis sæpe meminit Niderus, vt suprà lib. 1. c. 9 l. 3. c. 4 lib. 4. c. 7. lib. 5. c. 3. vbi dicit esse amorem inordinatum vnius sexus ad alterum. Godscalcus Hollen in suo præceptorio in explicatione primi præcepti, agens de ijs qui 2. loco peccant contra illud, amorem, inquit, hereum habentes. Sumpta videtur ea appellatio à Græca voce ἔρως, i. amor, libido, cupido, ἐρωὴ, desiderium, impetus. Philocaptio & philocaptus ex Græco & Latino compositum est. Φίλος, id est amicus & charus. Vtitur eadem voce dictus Hollen in explic. 3. præcepti fer. 8. Catorum de*

rum de remedijs contra amorem lasciuum & carnalem, de quibus hic author disserit, latè agit Petrus Messias in suis varijs lectionibus par. 3. cap. 13.

De quibus, heu, nescius fui hactenus, sed gratus ero in antea) *Latinè dicendum erat, in posterum, sed secutus est phrasim Teutonicam qua dicimus voort-aen, siue Gallicam dores en-auant.*

CAP. 7. Et dantes Symbolum (glossa id est detractionum) consumentur) *Omnia exemp. legunt symbolum, textus scriptura habet symbola.*

Anne spem habere deberet, quòd cum vita vxor sua iudicem euaderet, quæ iam capta erat) *Exemplaria quibus vsi sumus inutiliter idem repetentes, addunt his verbis citatis: sua quæ iam capta erat vxor. Quæ verba propterea detruncaui.*

CAP. 8. Et quia eodem tempore (sicut heu hodie) sedem Treuerensis ecclesiæ duo pro eadem contendentes grauiter molestabant) *Prius schisma erat inter Rabanum ab Helmstadt & Iacobum baronem à Syrck, de quo vide annot. ad c. 2. lib. 2. Posterius schisma fuisse videtur post mortem dicti Iacobi anno 1436. Nam in catalogo Episcoporum Treuirensium Ioannes 2. ex illustri familia Marchionum Badensium demum ponitur successisse à Petro Cratepolio in catalogo Episcoporum Treuirensium anno 1449. etsi schismatis non meminerit.*

Fuit præterea infrà decem annorum spacia nouiter in Francia quædam, de qua præmisi, virgo Iohanna nomine, tam prophetico spiritu, quàm miraculorum potestate, vt putabatur, clarens) *De hac virgine Iohanna plenè sunt omnes historiæ illius temporis. Vulgari Gallorum lingua, la pucelle de France nominatur, hoc est virgo Franciæ. Agunt de ea præter alios historicos Ioannes Laziardus in hist. vniuersalis epitome c. 274. Æneas Syluius de Europa c. 43. S. Antoninus par. 3. hist. tit. 22. c. 9. §. 7. Baptista Fulgosius factorum dictorum.*

Aorũq; memorabiliũ lib. 1. c. 5. & l. 3. c. 2. Baptista Egnatius lib. 3. c. 2. Martinus Delrio in appendice ad lib. 5. disquisitionum magicarum. Robertus Gaguinus lib. 10. hist. Francorum. Ioannes Nauclerus in sua chronographia generat. 48. anno 1428. Christianus Massæus in chronico anno sequenti. Iacobus Meyerus in annalib. Flandriæ ad eundem Domini annum & tres sequentes. Arnoldus Pontacus & Genebrardus in sua chronographia circa idem tempus, & alij non solum Latini, sed & Græci, vt Laonicus Chalcondylas lib. 2. de rebus Turcicis post medium. Porrò inter multa præclarè gesta Aureliam vrbem obsidione Anglorum liberauit anno 1429. Anno autem 1431. ab Anglis capta, & Rhotomagi concremata est.

Dubitabant exinde, &c quo spiritu regeretur, diabolico an diuino. Scripserunt proinde quidam viri literatissimi tractatus eius ex parte, in quibus non modo diuersa, sed etiã aduersa de virgine senserunt) *Ad hoc cap. in exemplari quod est in 1. tomo mallei maleficarum, quod signamus litera m. sic est in margine annotatum. De hac Ioanna virgine (quam historici Gallici la pucelle Ieanne vocant) penes veteres & recentes historicos adhuc sub iudice lis versatur, an maga fuerit, vel diuinitus pro salute Franciæ contra Anglos missa. Extant de ea re integri libri hodie. Sic ibi. Niderus spiritu maligno ductam fuisse insinuat. Sed ex scripto regis Angliæ non est sufficiens probatio, quia testimonium hostis ad condemnandum non est validum, imo nec ipsorum Parisiensium qui tunc sub Anglo erant. Certè omnes à me suprà citati laudant eam, & commẽdant, & de ea loquuntur tanquam à Deo missa. Inter ceteros admodum copiosè Meyerus ad annum 1431. Extant duo de ipsa tractatus in fine 2. partis operum Ioannis Gersonis Cancellarij Parisiensis, in quorum vtroque ostenditur eam posse defendi. Prior qui Henrici Goricheim ex stilo esse putatur, pro vtraque parte sex rationes profert.*

Demum

Demum nutu, vt creditur, diuino per Anglicorum armatam capta est) *Clerici, ex suprà citatis narrat eam obsessa Compendio dolosè captam esse per quendam Picardum, qui eam Anglis vendiderit.*

Et prout à Magistro Nicolao Amici, Licentiato in Theologia audiui, qui ambasiator fuit Vniuersitatis Parisiensis) *Huius Theologi Parisiensis magna cum laude meminit Æneas Siluius in gestis Concilij Basileensis lib. 1. sub initium pag. 4. & iterum versus finem eiusdem libri pag. 34. Sed eius testimonium in hac causa præiudicare non potest, quia, vt dixi, Parisienses tunc Anglis subditi erant, imo ipsam apud regem Angliæ de magia accusauerunt; vt scribit Martinus Delrio loco suprà citato. Dictum Nicolaum Theologis scriptoribus connumerat Arnoldus Pontacus in sua chronographia tempore Eugenij 4 & ex eo Genebrardus.*

Linguæ enim vniusbono ministerio) *De bonitate & malitia linguæ multa præclara videre est in vita Æsopi fabulatoris.*

Vide ibi multa mala) *lingua scilicet c. 28. Ecclesiastici, quæ immediatè sequuntur post citata ab auctore verba.*

Omnes amici, & tamen omnes inimici: omnes necessarij, & omnes aduersarij) *Vt plenior esset antithesis ex orig. adieci has duas voces (omnes necessarij) quas non est verisimile à Nidero fuisse præteritas.*

De religiosis etiam dicit B. Augustinus ad clerum & populum Hipponensis ecclesiæ) *Hoc modo restitui, cùm antea legeretur, ad Vincentium Donatistam, quæ est epist. 48. Verba verò quæ citatur habentur epist. 137. Nota autem, quòd post quatuor sententias diuersorum Patrum de malis clericis aut religiosis non ponat exemplum de bonis, quia absque numero vbique obuia sunt.*

Muliebrium enim vitiorum omnium fundamentum est à natura) *Quæcunque hoc capit. De lingua, mulieribus, & Ecclesiasticis dicuntur, ea verbotenus*

ferè

ferè transcripserunt in suo Malleo maleficarum Sprenger & Institor. par. 1. q. 6. Vbi pro eo quod habemus, à natura, legunt, auaritia. Locum in Cicerone, ex quo citatur, non reperi.

Et Seneca in suis prouerbijs: Aut amat, aut odit mulier, nihil tertium dedisse, &c.) *Hoc est non datur tertium. Ex his quatuor sententijs duas medias non inuenio in illis quæ vocat prouerbia Senecæ, quæ ipsius non esse, sed ab aliquo hinc inde collectas ordine alphabetico sententias, ad Cantipratanum indicaui. Prima harum est Publij Mimi, & in citatis prouerbijs sic effertur. Aut amat, aut odit mulier, nihil est tertium. Cui accedit quod habetur in fine libri de remedijs fortuitorum: Nihil tam mobile quàm fœminarum voluntas, nihil tam vagum.*

Flere feminam est mendacium, &c.) *Consentit Ouid. lib. 2. de remedio amoris.*

Nèue puellarum lachrymis moueare caueto,
Vt flerent oculos erudiere suos.

Robertus Holkot in cap. 10. Sapientiæ lect. 128. ex poeta quodam de mulierum malitia & periculo hos citat versiculos.

Fœmina fax Sathanæ, fœtens rosa, dulce venenum,
Semper prona rei, quæ prohibetur ei, &c.

Extat item liber Gallico sermone Ioannis Marconville de bonitate & malitia mulierum. Plura congerit de eodem argumento Officina Ioannis Textoris. Ioannes de Espinosa Hispanus librum scripsit de laudibus mulierum excusum Mediolani 1580. Aluarus Pelagius de planctu ecclesiæ lib. 2. cap. 45. præter vitia omnibus communia, centum & duo vitia numerat particularia mulieribus. Non defuerunt tamen nostro seculo viri vsque adeo effœminati qui ex professo scribere non verentur fœminas viris longè perfectiores esse. Quorum libros vidi & legi, sed indignos censeo qui nominentur.

Sic etiam totum Hungariæ regnum ab olim idolatriæ deditum per Gillam sororem Christianam impera-

uperat[illegible] nicę adiunctum est per regem Hungariæ, cui præfata Gilla in matrimonium est adita, per quam etiam conuersus est rex, & in baptismo Stephanus nominatus, posteaque, miraculis clarus, canonizatus) *Quam Gillam vocat, Sebastianus Munsterus in Cosmographia, describens regnum Hungariæ, & alij Gyselam siue Giselam vocant, vnde per contractionem factum est Gisla (quomodo legit Sigebertus) inde Gilla, sicut Giselinus & Gislenus. Erat autem Gisla haec soror S. Henrici primi Imp. quem alij secundum nominant, cuius festum 14. Iulij. Ex hac vxore sanctam prolem habuit rex Hungariæ Stephanus, videlicet B. Emericum, cuius solemnitas 4. Nouembris. Vterque, pater scilicet & filius inter Sanctos relatus est à Benedicto VIII. qui dictus est nonus. Festum S. Stephani colitur 20. Augusti. Videantur notæ Baronij in Rom. Martyrol. ad hos dies. Cæterum nostra duo exemplaria antiquiora legunt: Et in baptismo Scinrus nominatus, alia duo Scirus, sed quintum Stephanus conformiter Sigeberto & Vincentio. Vita ipsius asserit eum paruulum baptizatum, & prædictum fuisse, nomen protomartyris ei imponendum, quod non satis consonat cùm ijs quæ hic Niderus refert, eum per vxorem ad fidem esse conuersum. Sed auctorem allegat Vincentium Beluacensem, cuius fidem secutus est: qui eadem quæ auctor noster, narrat ex Sigeberto, in cuius chronico habentur anno 1010. Obijt autem S. Stephanus anno 1034.*

Sic præterea per Clothilden) *Ita lego cum exemplarijm. & infrà Clodoueus, cùm cætera omnia legerent Lochilden & Cladoreus. Vincentius quem citat Nider, legit Lotilden & Lodoueus.*

CAP. 9. Non enim mulier minaris plebeis.) *Sic omnia exemplaria, sed videtur aliquid deesse, vt verbum (ait) aut quid simile.*

Manibus & pedibus versipellem ligauit) *a. b. vrsipellem, m. in vrsi pellem. At rectius alia duo exemplaria*

versipel-

versipellem. Nam si in vrsi per[illegible] ...m fugissent ab ea formicæ, iuxta proprietatem earum suprà cap. 7. huius libri propositam.

Et felix effecta, quam fecerunt deinceps propria pericula cautiorem.) *Alludit ad vulgatum versiculum. Felix quem faciunt aliena pericula cautum.*

Satis de correctionis punctione discreta & irrationabili diuersi alios ediderunt tractatus) *Dicendum erat correptionis. Sed etiam sic Thomas & alij eiusdem generis auctores loquuntur, vt correctionē dicant pro correptione. Scripsit autem librum de correptione & gratia Augustinus. Multa de correptione fraterna Thomas 2.2. q. 33. Ioannes Gerson de eadem tractatum habet par. 2. operum ipsius alphabeto 34.*

Querunt auxilium principum qui caudæ dicuntur, quia vt astringant, terrent & blandiuntur) *Restituendum caudæ ex orig. a. b. legit clade, c. d. claues, m. clade adigant, & vt astringant.*

Qui inter dæmones incubi vocantur & succubi, &c.) *Dæmones reuera concubitu polluere & fœdare quosdam abundè probat ex August. & alijs. Dæmones tamen generare non posse propriè loquendo certum est. Concedit nihilominus Thomas tribus locis hoc cap. ab auctore citatis, eos posse procurare hominis generationem, sicut & Guillel. Parisiensis in vlt. parte operis de vniuerso, & Martinus Delrio lib 2. magic. disquis. q 15. Sed hoc quoque vix possibile videtur. Vide tamen auctores id approbantes quos annotaui ad Thomam Cantiprat. lib. 2 cap. vlt. par. 16. Præter eos quos ibi annotaui de incubis & succubis agunt Scotus in 2. sententiar. dist. 8. Innocentius VIII. in bulla quæ incipit Summis. & extat in 7. decretalium tit. de maleficis & incantatoribus. Iacobus Sprenger & Henricus Institor in suo malleo malefic. par. 1. q. 3. vbi quærunt. an sit catholicum quòd per dæmones succubos & incubos possint homines procreari, & respondent affirmatiuè. Georgius Venetus problemate 192. Alphonsus*

pro... ...ae insita hæreticorum punitione. Ludouicus Viues ad c. 23. lib. 15. Augustini de Ciuit. Dei, & alij absque numero. Interim Incubi quoque illi maligni spiritus dicuntur, ob incubationem siue oppressionem nocturnam qua vecti spiritus, liberum meatum interciptunt, etsi concubitu non polluant, de quibus Cassianus collat 7. cap. 32. Quinetiam incubi vocabulum significat ipsam nocturnam oppressionem & suffocationem quæ sæpenumero absque vlla dæmonis illusione dormientes infestat. Is morbus Græcè ἐφιάλτης, Belg. de maere, & Gal. cocquemare dictus, ex eo nascitur, quòd cordi & cerebro fuligiosi densique vapores incumbunt ex voracitate & eruditate, maximè sinistro lateri incumbentibus, ac veluti ingens aliquod pondus vniuersum corpus grauare solet. De eo Medici, & nominatim Læuinus Lemnius de occultis nat. miraculis lib. 2. c. 3. & 5.

Siluanos & Faunos, Panos, quos vulgò incubones.) In Augustino, cuius verba citantur, omissa in textu voce Panos in editione Parisiensi 1571. ponitur in margine cum asterisco ad vocem Faunos, aliàs legi Panes. Plantiniana editio vtrumque legit in textu Panes & Faunos. Citabatur ex Augustino de Ciuit. Dei lib. 3. cap. 5. & lib. 15. c. 22 pro quibus posui cap. 4. & 23. vti nunc habet capitum distinctio.

Et pilosi saltabunt in loco pilosi.) Sic distingunt omnia exemplaria. Textus scripturæ habet: Et pilosi saltabunt ibi. Fortè aliquid omissum in Nidero, & scriptum fuerit: Loco pilosi 70. habent dæmones. Hoc enim notat super vocem pilosi glossa interlinealis.

Latinè incubi appellantur siue innij ab ineundo) Ita lego cum exemp. m & malim inij vnico n, reliqua innij, sed perperam. In Isidori operibus editionis anni 1601. & in auctoribus Latinæ linguæ simul editis legitur Initi. Certè inijt dixisse Festum & Plautum pro concubuit, notat in suo antiquario Eilhardus Lubinus.

Quem autem vulgò inc[illegible]
Romani Faunum vicarium dicunt. J. Frey. de Origine Fica-
rium, sicut & Sprenger ac Institor in suo malleo malefic.
par. 1 q. 3. quo loco multa verba ex hoc cap. Nideri trans-
scripserunt. Vicarium omnia nostra legunt exemplaria.
Quæ lectio ex eo probabilis videri potest, quia Fauni ru-
sticorum, sylvarum, agrorum ac vicorum habebantur
numina. Esse tamen legendum ficarium probatur etiam ex
alio Isidori loco videlicet lib. 11. orig. c. 3. Ex Hieronymo
in c. 13. Isaiæ, ubi sic ait: Quod sequitur pilosi saltabunt
ibi: vel incubones vel satyros, sylvestres quosdam homines,
quos nonnulli Faunos ficarios vocant, aut dæmonum ge-
nera intelligunt.] Ex Eutropio lib. 12. Silvestres homi-
nes quos nonnulli Faunos ficarios vocant. Ex Bartholo-
meo Anglico lib. 18 de proprietatibus rerum c. 50. ubi
rationem nominis reddens: Ficarij, inquit, dicuntur homi-
nes silvani de ficubus viuentes. & posì pauca. Alio modo
dicuntur fatui ficarij Fauni & Satyri, qui inter agrestes
ficus & alias arbores morantur. Denique ex ipsa scriptu-
ra Hier. 50, v. 39 vbi legunt biblia Clementina: Habita-
bunt dracones cum faunis ficarijs. Cuius loco biblia per
doctores Louanienses correcta, vulgata editio in biblijs Va-
tabli, Rabanus Maurus, Emanuel Sa legunt fatuis fica-
rijs, quam lectionem improbat Bartholomæus Anglicus lo-
co iam citato. Biblia Parisiensia Ioannis Benedicti, &
Lyranus habet fatuis ficarijs quod exponit glossa interlin.
silvanis hominibus. Lirani autem commentarius sic ha-
bet: Cum fatuis ficarijs. i. Faunis & Satyris, vt dicit
Huguitio, qui sunt homines silvestres, vel secundum alios
dæmones in tali effigie apparentes Sic ille: Noua versio
in biblijs Vatabli Hebræa nomina in textu reliquit: habi-
tabunt in ea zim cū ijm: quod interpretatur bestiæ silve-
stres cum vlulis, quomodo vertit Sanctes Paguinus.
70 habitabunt lamiæ cum cattis silvestribus. Note
doctorum virorum in Isidorum per Ioannem Grialium
collectæ & auctæ ad locum citatum lib. 11. c. 3. ad
illa

Illa ve... ...ertos, annotant legere fatuos ficarios C. Card. Sirleti, Complut. Cotb. & Ierem. 50. Hieron. eum fatuis ficarijs.

Faune Nympharum fugientum amator, Per meos fines & aprica rura Lenis incedas) *sic restitui ex orig. Horatij. In Nidero legebatur Fugientium, quemodo etiã Isidorus citat & malleus maleficar. loco supra citato, nec male. Secundus versus in nostris exemplaribus c. d. legebatur: Meas per fines, & per pura rura a. b. à pura, quod accedit ad aprica. m. meos per fines & pura rura. Vt autem hunc versum correxi ita legitur in Isidoro & malleo iam citato.*

Insuper illud Apostoli. 1. Cor. 11. Mulier debet velamen habere super caput suum propter angelos, multi catholici exponunt quod sequitur, propter angelos, id est incubos) *Qui sic exponerint, multorum scriptis consultis, non inuenit. Communis interpretatio est propter angelos, id est sacerdotes & episcopos, ne eos ad tentationem prouocent.*

Item Guillelmus lib. de Vniuerso parte vltima circa vi multipliciter) *Credo legendum circa fi. vnde alius fecit vi, quia eodẽ modo Germanis sonant hæc duo. Inde alius numerum senarium scripsit. In fine enim illius operis latè agit de hac re videlicet cap. penult. cuius etiã verba multa, etsi non eodem ordine, citantur à Nidero cap. sequenti. Loco citato mallei malef. in quo hæc verba Nideri transscripta sunt sic legitur: parte vltima tractat. 6 multipliciter. Sed non rectè, quia opus non diuiditur in tractatus*

Vnde talia negare dicit Thomas impudentiæ est) *Ita restitui ex orig. Omnia hic exẽplaria legebant imprudentiæ. Verba sua Thomas p. 1. q. 51 ar. 3. ad 6. desumpsit ex August. l. 15. de Ciuit. Dei c. 23. quæ & suprà hoc. cap. ab auctore citantur. & ibidem omnia legunt impudentiæ.*

Sileo de historijs multis, & authenticis, tam catholicorum quàm Ethnicorum, qui incubos esse pa-

lam asseuerãt) *Vt ferè omnes historiæ Ecclesiasticæ scribunt. Authores plurimos de incubis tractantes supra annotaui hoc cap. Præter quos etiã videatur Michael Psellus Græcus, & Celius Rodighinus antiquarum lect. lib. 2. cap. 6.*

In eadem diœcesi (*scilicet Constantiensi*) prope oppidum VVinterthaur) *Sic a. b. antiquiss. exempl. c. m. VVinterhaur. d VVinterbaur. Est oppidum quod non procul à Constantia in mappa Germaniæ nominatur VVinterthur. In thesauro Ortelij Vitodurum.*

CAP. 10. Siue super humum trahitur (euangeliorum prædicatione abutens, luxuriosè viuendo) *Hæc sunt verba glossæ interlinealis non ad ista verba, sed præcedentia: Quicquid super pectus quadrupes graditur, & in voce quadrupes alludit ad 4. euangelia. Restituti ex orig. abutens pro abutentes, quomodo cætera omnia numero singulari dicta sunt.*

Notat hic non esse pollutionem in mortuis corporibus) *Reposui ex orig. vocem (esse) pro (omnem) sunt& verba glossæ inter. super illud quod Niderus consequẽter hic citat. Ne polluatis animas vestras.*

Si scire desideras in quodlibeto sexto, quæstione decima sanctum Thomam legas) *Sic restituti cum legeretur in quarto scripto quæst. decima. Eundem locum citauit Niderus cap. superiori, vbi tamen pro vij. restituti vi. Habetur autem eo loco quem scripsi, & idem citat ex quodlib. Siluester Prieras in summa sua verbo Debitum coniugale num. 6. Quod si vellet citare scriptum in 4. non citaret per quæstionem, sed per distinctionem. Nec est vlla apparentia quod in 4 dist. 10. aliquid tale scriberetur, vbi tractatur de eucharistia. Et si quis bene aduertat quodlibeta distinguit Thomas per quæst. & articulos.*

Vt terreantur mulieres inflammare viros per ea per quæ etiam dæmones inflammare viros volunt) *Ita exemplar m. cætera legunt per ea quæ. Sensus autem ex orig. colligitur quod sic habet: Et ab huiusmodi cultu desistant,*

desiſtu[illegible] ceros ad ſuam libidinoſam concupiſcentiam inflammare, dum ipſos dæmones ad eam inſtigare & prouocare videntur.

Habuiſti cauſam ex ſancto doctore cap v. huius libelli) *ibi aſſignata fuit ex Paludano, ſed eandem habet Thomas loco à me ibi in notis allegato, videlicet in 4. diſt. 34.*

CAP. 11. Dicente beato Ambroſio ſuper pſalm 118. Cõtraria diuinę cognitioni præcepta Medicinę ſunt. A ieiunio reuocant, lucubrare non ſinunt, &c.) *Hic imprimis reſtitui ex orig. citationẽ vt aliàs ſæpiſſime. Nam citabatur ſuper pſalmum decimũ tertium. Deinde cognitioni pro conditioni, lucubrare pro lucubrare. Relata eſt hæc Ambroſij ſententia in corpus Canonicũ & habetur de Conſec. diſt. 5. c 21. Cõtraria. Quomodo autẽ Medicus vel arti Medicinæ non aduerſetur explicat Ioannes Molanus in diario eccleſiaſtico Medicorum cap. 50.*

Atque auctore medio demonſtrauit) *hæreticus Cuyckius magis probat lectionem quæ habet, auctore remedij, & eam in textum Caſſiani retulit, etſi numinerit etiam noſtræ lectionis, & alterius quæ legit auctore remedio, quæ ad noſtram accedit, Vt eadem citatione ex Caſſiano adieci vocalem (tam) vbi legitur, tam diro.*

De tertio dicit Caſſianus collatione abbatis Sereni 1. Communionem ſacroſanctam nequitiæ ſpiritibus traditis à ſenioribus noſtris nũquam memini interdictam) *Adieci Sereni, & ſcripſi interdictam pro interdictum ex orig. Cæterum de re ipſa: An eis danda euchariſtia, præter ea quæ hic Nidrius habet, vide annot. 10. Cuyckij ad Caſſianum. Dionyſius Areop. in eccleſiaſtica hierar. c 3. par. 2. ſcribit eos repelli ſolere à ſacris myſterijs. In ſequentibus ex Caſſiano citatis verbis multa reſtitui ex emendato exemplari per Dñm Cuyckium, qui tamen nonnulla ſe notat inuenisſe in ſuis exemplaribus vt noſter citat author, ideoq; ea ſic reliqui. Vt illud: Velut quodam exurens fugat incendio, vbi omnia*

nostra legebãt (quoddam) Exẽplar pe[illegible] datum: velut quoddam exurens fugat incendium. Ite[illegible] postea restitui obsesso pro offense, Cuyckius meminit lectionis quæ habet offenso. Item restitui pœna leuiore plectantur, propœnali vigore, quomodo omnia nostra legebant.

In hoc casu pro excommunicatis sunt habendi qui traditi sunt Sathanę) *Restitui ex orig. excommunicatis, pro, excommunicandis.*

Gregorius 1. dialog. de quadam contra conscientiam suam à marito petente & obtinente debiti redditionem in vigilia dedicationis ecclesiæ S. Sebastiani, &c) *Gregorius non meminit de petitione facta contra conscientiam, sed quod à voluptate carnis deuicta petierit, & quod mane facto conscientiam deterruerit perpetrata carnis delectatio. Vbi notandum, etsi propter delectationem copulam expetere semper sit peccatum, maius tamen diebus orationum exigere, quos excipit Apostolus 1. Cor. 7. Alia est ratio eius qui postulatus aut postulata reddit.*

Qui diuturnis orationibus duobus diebus eam ex integro sanauit) *Legendum arbitror noctibus ac diebus. Nam Gregorij verba sic habent: Qua ille susceptа multis se diebus ac noctibus in orationem dedit: tantoq; annisus precibus incubuit, quanto & in vno corpore contra se assistere legionis aciem inuenit. Quam post non multos dies sanam atque incolumẽ reddidit, ac si in eam ius proprium diabolus nunquam habuisset.*]

CAP. 12. Et folliculos emittentes quędam animalia quasi culices, plenior resina quæ de cortice erumpit) *Restitui ex orig. pro erumpunt. Nam animalia illæ ex folliculis erumpunt, resina ex cortice. Quod autem dicit plenior resina, per comparationem dicit glossa ad aliam terebinthum quam ante descripsit.*

Vtrumne per herbas, petras, & melodias valeant expelli dæmones) *Præter eos quos Niderus citat de his agit*

agi... ...mit. Dei c.11. & lib.21.c.6. Thomas par.1.q.113.ar.5. & 2.2.q 96.ar 2. Alphonsus à Castro lib.de hæresibus verbo Tentatio. Richardus à Media villa quodlib.3.quæst.8 & alij.

Nec hoc venerabilis Hugo negat commentando eandē historiam) *Restituit commentando pro communicando. De quo Hugone loquatur non satis scio, videtur esse sermo de Hugone Cardinali siue Carensi ord. Prædicat. qui scripsit in vniuersam scripturam ad eum fere modum quo Lyranus, sed in eo non habetur ad locum à Nidero citatum. Nec etiam inuenio in Hugone à S. Victore.*

Imò beatus Hieronymus dicit: Dæmonium sustinenti licet petras vel herbas habere sine incantatione, & habetur in forma xxvj. q. vij. Dæmonium sustinenti] *Hæc verba conficiunt integrum Capitulum finale siue vltimum illius quæstionis & causæ. At ne quidē in nouo corpore Canonico, emendato iussu Gregorij XIII. asseriptus est locus, hoc solummodo annotatum: Burchardus etiam & Iuo citant ex dictis Hieronymi sed Polycarpus auctorem non nominat] Est verisimile in operibus Hieronymi non haberi.*

Ad idem allegat Dominus Guillelmus Parisiensis vltima parte summæ suę de vniuerso satis probabiliter) *Allegat, scilicet varias probationes parte 2. secundæ partis principalis de vniuerso cap. 20 & 21. Quod sequitur in Nidero nullum habet commodum sensum, tametsi ita haberent omnia exemplaria, videlicet:* Præterea certum est exorcismi iure te aliquos fideles in vsu habuisse. Vnde Actuum decimonono de septem refertur) *Emendandum hoc esset ex manuscriptis quæ nobis defuerunt. Erit sensus si pro (te) legatur (hæc) & referetur ad petras & herbas, de quibus antè locutus est.*

Super quo dicit Magister in historia: Licet per exorcismos Salomonis ejecerint, non tamen absque

labore multo, sed quibusdam [illegible] adhibitis, vt tradit Iosephus Hæc ibi) *Loquitur de Petro Comestore, qui alio nomine Magister historiæ Scholastica appellatur, cuius integer locus sic habet in historia libri Actuum Apost. c. 98. vbi explicat historiã cap. 19. eiusdem libri Actuum: Videntes quidam exorcistæ quod ad inuocationem nominis Iesu Paulus eijceret dæmones, excogitauerunt vti eadem forma verborum ad eiectionem dæmonis. Quia licet per exorcismos Salomonis dæmones ejicerent, non tamen absque labore multo, sed quibusdam herbis & gemmis adhibitis, vt tradit Iosephus. Vt ergo facilius ejicerent dæmones, adiurabant eos in hũc modum. Adiuro vos per Iesum quem Paulus prædicat, &c. Porrò de exorcismis Salomonis vide Iosephum lib. 8 antiq. c. 8. & Franciscum à Victoria in relectione de arte magica nu. 20. 26. & 28. ex b. Thoma.*

Diabolus enim hoc habet ex conditione suæ naturę in qua factus est à Deo, vt nec hominem timeat, &c. *Ita suppleui ex orig. cùm a. b. m. legerent: Diabolus enim ex ordinatione suæ naturæ in qua factus est à Deo, vt nec hominẽ, &c. Quod cùm sine verbo penderet, c. d. sic compleuerant. Diabolus enim ex ordinatione suæ naturæ in qua est, factus est à Deo, vt nec hominem, &c.*

Et ita catholicè, non sine nota tamen vita functus tandem) *Sic tria correctiora exemp. sed c. d non tamẽ sine ea vita functus tandem. De curatione autem morbi phantastici, de quo hic multa Niderus, exemplum habet Chrysostomus lib. 1. de sacerdotio sub finem.*

FINIS.

BAR-

BARBARARVM FERE VOCVM AVT INCONSVETÆ SIGNIFITionis in his quinque Nideri libris, quę lectorem remorari possent, explicatio.

A B olim, *id est, ab antiquo tempore lib. 5. c. 8.*

Actor, *pro auctor siue author.*

Actuare, *in actu ponere lib. 1. c. 2. l. 2 c. 2 lib. 5 c. 4.*

Almania, *vel, vt duo posteriora exemplaria*, Alemania, *pro Germania. Gallicè Alemaine.*

Amaricare, *amarũ reddere, vtitur interpres Apoc. 10.*

Ambasiator, *legatus, Gall. & Belg. ambassadeur.*

Ambo, *ãbonis pulpitũ, suggestũ, cathedra concionatoris.*

Amor hereos, *& philocaptio quid sit explicat Niderus lib. 5. c. 5 & 6. vbi vide annotationem nostram.*

Armata, *exercitus, Gal. armee. vtitur Ioãnes Gerson, vel quisquis auctor, in dialogo Franci & Angli to. 2.*

Armigeri, *milites.*

Attinẽtię, *quacũq; attinẽt seu pertinẽt ad aliquid l. 1. c. 3.*

Auisare, *interdum prædicere, præmonere, vt l. 2. c. 5 & l. 3. c. 4. Cuius loco aliquando vtitur verbo* præauisare.

Auisari, *consuli, præmoneri.* Auisatus, *instructus, informatus.* Authenticare, *authenticum reddere.*

Balliuatus, *prætura, officium ballitui.*

Biblia, *biblia, pro quo latini vocabulo Græco Biblia bibliorum.*

Bombarda, *quod alij sclopetũ, alij catapultã Latinè dicũt, sed non mirum si vocabulum nouũ, cùm res noua sit.*

Brigare, *recalcitrare, vt apparet, vel obloqui aut tumultuare. l. 5 c. 9. Cõtra se briganti. ait, loquẽs de mala vxore contra maritum ferociẽte. Vnde in tomo historicorũ illustrium Germaniæ edito per Christianũ Vrstisiũ Basileensem in catalogo vocum barbararum sic dicitur: Briga, tumultus, seditio non siue certamine, German. Seproe. hinc imbrigare, tumultui aut liti se miscere. Sic ibi.*

Calceator, *sutor, calcearius,*

Camera,

Camera, *cubiculum. Vitt[illegible] Bernardus ser. 65 super Cantica.*

Caristia, *caritas siue difficultas annonæ. Vtitur Lambertus Vitriacus hist. Occident c. 8. & Cantip.*

Carmen & Carminatio, *pro incantatione lib. 5. c. 4.*

Carnisprium, *Bacchanalia, ac si dicas carnis priuatio, Gall. quaresme prenant, Italicè Carnevale. Tunc enim carnibus vale dicitur.*

Cassare, *cassam reddere, aliàs perdere, eijcere, Gall. Chasser, vt lib. 5. cap 11. eo ferè sensu vtitur, Virgil. 1. Æneid. Cassatam ventis liceat subducere classem.*

Cataputia, *a. herba est, & apothecarijs duplex, maior, latinè ricinus, & minor, lathyris, de vtraque Rembertus Dodonæus in suo Herbario par. 3. c. 33. & 36. Locus est lib. 5. in fine c. 10. ex Guil. Paris.*

Cattus, *animal muricceps, felis, vtitur Seruius. vn cat.*

Certiorari & certionari, *certior fieri. Voce certiorare pro certiorem reddere vtitur. Bles. ep. 121 & Vlpian.*

Chirurgicus, *idem quid chirurgus. Vtitur eadem voce Innocent. 111. in decretal. tit. de homicidio volunt. c. 19. Tua nos.*

Ciuitatenses, *ciues, lib. 5 c. 12.*

Clenodia, *monilia preciosa lib 1. & 4. vtrobique c. 6 in fine, vox est Teuthonica kleynodie vel kleynood, sonat idem ac si dicas parum necessaria. Latinè dixeris Cimelium, brabium, bulla, monile, ornatus pretiosus. Vtitur Dionys. Rychel Carthus in cap. 13. Mat. ad illa verba Simile est regnum cælorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit tanquam, inquit, pretiosum cleanodium Vtitur & Cochleus lib. 5. hist. Hussitarum anno 1420. Ioannes Auentinus hæreticus lib. 7. annal. Boiorum anno 1413 loquens de auratis statuis & gemmatis aliquot Sanctorum. Quæ, inquit, Germania clenodia vocat.*

Commodosum, *commodum, conueniens.*

Commodum *substantiuè pro cubili aut conclaui lib.*

4 c.

Confessor, *pro confessario. Cantiprat. & frequens est in iure Canonico, bis ponitur in 6. de panit, & remis. cap. Si episcopus.*

Contentari, *contentum esse hac aut illa re.*

Conuersari alicui, *pro cum aliquo.*

Cordetenus, *memoriter. Gal par cœur. vtitur Blesens. epist 101. & Cantip.*

Corrigere, *pro corripere.*

Crementum, *pro incremento lib. 3. c. 11.*

Crucifixum, *neutro genere, imago crucifixi, Gal. & Belg. vn Crucifix.*

Cubatum vadens, *pro cubitum.*

Cubella, *linter in quo paßa formari solet. Cuba Festo lectica est, vnde cubiculum inquit Elhardus Lubinus in suo antiquario.*

Curia, *pro chorte, Gal. court, locus extra septa monasterij in quo famuli & villici habitant lib. 3. c. 2. vtitur Cantipr.*

Cirulogi, *poni videtur pro chirurgis aut medicis lib. 3. c. 10.*

Debriatus, *pro inebriatus lib. 3. c. 6.*

Deoccupatio, *liberatio ab occupatione.*

Dieta, *iter vnius diei. Petrus Blesens. epist. 34. & 66. Aliquando pro comitijs seu conuentibus imperij, vt lib. 3. c. vlt. & lib. 3. c. 8.*

Dietim, *in singulos dies.*

Diuortiata, *per diuortium separata.*

Domificator, *ædificator domus.*

Eclipsari, *eclipsim seu defectum pati.*

Epidimiæ morbus, *pestis.*

Exemplificare, *exemplis declarare. Vtitur Casarius in dial.*

Exulati, *in exilium missi, exules.*

Exulatio, *exilium.*

sine Fallo, *id est sine errore, Gall. sans faillir, quod Na-*

uarrus in enchirid confess[illegible] Iohannis fine fallentia Locus est lib. 2. c. 6. & lib. 4. c. 2. utrobique duo posteriora exemplaria legunt sine falso.

Famari, *publicè dici.*

Feoda, *pro feuda.*

Filiaster, *pro genero lib. 5 c 2.*

Flasca, *vter, Gal. vn flascon. Voce flasconis vtitur B. Gregor. in dialogo lib. 2. c. 18.*

Fleubotomum, *medicinale ferramentum lib. 2. c. 9. in verbis citatis ex Gregorio l. 1. dial. c. 4. vbi sic Gregor. interpretatur, legendū autē est phlebotomū, estq; scalpellū quo vena secatur. φλεβοτομία venæ sectionem significat.*

Frutectum, *idem quod frutetum, id est locus fruticibus consitus, inquit, Nomēclator Iunij. Ambros. Calepinus ita habet. Fruterū, seu fruticetum siue etiā fruterū, vt in vetustis quibusdam codicibus legitur, vbi multi sunt frutices.* Furcare, *in furca seu patibulo suspendere.*

Furcatus, *suspensus in furca seu patibulo.*

Furcandus, *suspendendus.*

Galea, *pro triremi, vne galere.*

Guerra, *bellum Bernard epist 225. & ser. 3. de resurrect. Bles epist. 196. & ser 23.*

Grossus panis, *secundarius & furfuraceus.*

Homagium, *honor subiectionis. Gal. homage. Locus est lib. 5 c 3. vbi dicitur, homagium præstare diabolo. Vocabulum frequens est in Iure, nominatim extra de reg. Iuris cap. vlt.*

Homo, *pro viro.*

Humanatus, *humanam naturam indutus, homo factus Bles ser 6 & 19.*

Iconia, *imago vide annot. ad c. 7 lib. 1. Cantipratani.*

Incinerare, *in cineres redigere.* Incineratus *in cinerē redactus.* Indilatè, *sine dilatione.*

In falso, *falsè, vel falsō.*

Infirmaria, *domus infirmorum in monasterio, valetudinarium. Camip.*

Infrig

...ddere.

Infrigidati, *frigidi redditi ad actum coniugalem lib. 5. c. 6. in argumento.* Ingratilis, *pro ingratus.*

Innotuit, *actiuè pro innotescere fecit, indicauit. Quomodo B. Gregor. sæpe loquitur. Item S. Eulogius martyr & Archiep. Toletanus, & Cæsarius.*

Innuptiè, *sine nuptijs l. 4. c. 5.* In serio, *seriò l. 1. c. 8.*

Insimul, *idem quod simul.*

Insteterit, *pro institerit.* Insteti *pro Institi.*

Interceptum, *omissum lib. 2. c. 2.*

Intromittere, *interponere lib. 5. c. 11.*

Inturritus, *in turre & carcere positus.*

Inuehere, *pro inuehi.*

Laboratoriũ, *locus in quo laboratur. Gal. vn ouuroir.*

Latentia, *occultatio lib. 3. c 3.*

Leuca, *miliare, Gal. vn lieu.*

Libraria, *bibliotheca, vtitur Gellius lib. 5. c. 4.*

Licentiare, *licentiam seu facultatem dare. Cæsarius.*

Lifria, *vide annot. ad c. 10. lib. 4.*

Litera, *pro epistola Latinè dicitur Poëticõs.*

Maceracium, *videtur significare floream, Gal. vn matras, nam lecto opponitur. Vocabulum forte à macerando sumptum: Locus est lib. 4. c. 7.*

Maleficiare, *maleficio afficere. Vtitur & cõtrario verbo*

Beneficiare, *quod legitur epist. 70. Petri Bles.*

Maleficiari, *maleficio affici.*

Malleator, *faber, Legitur Gen. 4. & in Bernardo ser. 17 in Cantica & Bles. in compendio in Iob.*

Mania, *insania, vox Græca est*

Maniaca passio *pro quo dicit &* Manica, *idem.*

Maniaci, *insani. Vtitur Gerson par. 1. alphab. 21. in tract. de erroribus circa artem magicam.*

Miles *pro nobili. vide quæ ad Cãtip. notaui in expositione vocum barbararum. Vtitur Blesensis epist. 78.*

Minera, *minerale.*

Monstrantia, *a. capsam seu thecam videtur intelligere*

quo

quo monstratur & circumf[illegible] lib. 4. c. 12.

Morsellus, *bolus, Gall. morceau. Vtitur Cantiprat.*

Murileges, *feles intelligere videtur lib. 5. c. 2.*

Nigromantici, *id est necromantici. Vide annot. ad c. 4. lib. 5.*

Oligarchia, *vox Graeca, species mali principatus, Explicatur lib. 1. c. 4. vbi vide annotat.*

Origanum, *vox Graeca est herbam significans, Belg. groue mageleine, Gal. mariolaine bastarde.*

Parisius, *indeclinabiliter pro Parisii Parisiorum, habet vnico loco lib. 5 c. 8. Vtuntur Bernard. & Blesens.*

Passionalia, *libri continentes vitam & passiones Sanctorum.*

Passionari, *vehementer passione affici.*

Peditare, *pedibus ire.*

Pestilenticus, *pestilens.*

Philocaptio, Philocaptus, *vide annot. ad c. 6. lib 5.*

Philomena, *pro philomela, idem quod luscinia, vide annot. ad cap. 4 lib. 3.*

Philosophus, *Aristoteles.*

Physicus, *Medicus. Vitria. Cantip.*

Pictantia, *portio. Vtitur Nauar. in enchir. confess. agens de Missa, & Caesarius.*

Plebanus, *parochus, pastor.*

Plurificari, *in plures partes diuidi, seu multiplicari lib. 1. c. 1.*

Ponticus odor, *austerus, absynthium Romanum redolens, nomen habens à Ponto.*

Possessionati religiosi, *qui possessiones habent, & opponitur Mendicantibus. Vox ea habetur in articulo 16. Ioan. Vvicleff damnato in Concil. Constantiensi.*

Practica, *c. pro praxi & vsu.*

Prænosticare, *pro prognosticare, id est praedicere.*

Præstauerint, *pro praestiterint.*

Protelari, *produci, prolongari. Legitur Deut. 5. v. vlt.*

Cantip.

Protelatio, *prolongatio.*

Quantè, *pro quantum.*

Quò dum, *pro donec.*

Quota, *s. subauditur pars, & numero plurali* quotæ, *id est quot vicibus.*

Rata, *scilicet portio, pro sua rata. i. pro sua parte.*

Rebellizare, *rebellare.*

Recentia, *s. quod recens est, lib 5. c 5. in fine, propter peccati recentiam, & sunt verba Hugonis quæ citat. vtitur Bles. epist. 164.*

Recipere, *pro eripere.*

Redditiuatus, *redditus seu reditus annuos habens.*

Refutare, *pro reijcere & recusare. Cantiprat.*

Remediari, *curari.*

Repatriare, *in patriam redire. Cæsarius.*

Resignare huic aut illi rei, *pro renunciare.*

Sententiare, *sententiam in iudicio dare. Bles. ep. 66. & Cæsarius.*

Sententiatus, *iudicatus, qui sententiam accepit.*

Sentimentum, *res sensibilis, actus sentiendi, experimentum.*

De sero, *id est vesperi, Gal. du soir. Sic Thomas loquitur in quodlibet. 5. ar. vlt. quærens, an liceat de sero legere matutinum?*

Sibi dixit, *pro ei.*

Siropodium, *quid sit nescio. Locus est lib. 1. cap. 9. sub finem. Fortè legëdum Scimpodium vt sit diminutiuè à σκίμπους quod lectum humilem & mutilum, siue grabatum significat. Talem enim significationem requirunt loci circumstantiæ. Vtitur Gell. lib. 19 c. 10. Offendimus eum cubantem in scimpodio Gracienſi.*

Sortiaria, *venefica siue malefica à sorte dicta. Gal. sorciere. Vtitur Hincmarus Rhemensis Archiep. cap. Si per sortiarias 33. q. 1.*

Spelta, *zea, species frumenti.*

Strata,

...ata, *pratura, Cæsarius. Item Iud...* *...Defensum...* *...dus...*
tyrol. 13. Decèbris, vbi vide annot. Mola... *...prima editione.*
Strepa, *stupia, subex pedaneus, est id in quo pes ponitur dum quis equo vectatur.*
Studere medicinam vel artes, *pro eo quod Latinè dicitur, studere medicinæ, vel artibus.*
Stuffa, *hypocaustum, c. d. legebant stuba sed malè. Locus est lib 5. c. 4. Gall. estuue. Ital stufa, Hisp. estufa.*
Stupidus, *pro stupefactus, Vtitur Cantuprat.*
Tabulatus, *per 4. declinat. lib. 1. c. 9. Lapideo tabulatu ecclesiam struxit.* Tahusmodi, *pro talis modi.*
Tantè, *pro tantùm, vel in tantum.*
Treuga, *inducia. Gal. treues Est titul. in iure Canon. de Treuga & pace.* Triuij studium, *id est, Grãmatica, Rhetorica & Dialectica. Vnde schola triuiales.*
Truphator, *deceptor, illusor, Vtitur Ioannes Gerson, tum alibi, tum in tract. contra superstitiosam dierum obseruationem par. 2. alphabet 20 y.*
Trutanni *vel* Tructanni, *idem ferè. Vtitur vtroque Cæsarius.*
Tyrannides, *nominatiuo singulari, pro tyrannis, idis.*
Vicinium, *pro vicinia.* Villagium, *pagus.*
Villanus, *rusticus, ville seu pagi incola.*
Vinculari, *vinculis constringi.* Violentari, *violentiam pati.*
Vippa, *panis vino intinctus. Locus est l. 5. c. 6. Vtitur Schola Salernitana c. 54. vbi quatuor eius cõmoda recenset in hunc modũ.*

Bis duo vippa facit, munit dentes, dat acutum
Visum, quod minus est implet, minuit quod abundat.

De eadẽ dictione Hermolaus Barbarus c. 95. l. 5. corollar. in Dioscoridẽ ita scribit: Erat veteribus tentaculũ, bucceæ ex vino, quod genus barbari à vino & pane vippam vocant. Sic ille. Vox est composita ex primoribus syllabis harũ dictionum vinum & panis. Vnde cõpositio requireret vt vipa diceretur, quomodo habet antiqua editio Schola Salernitana.
Cætera in notis vel in margine explicantur. Illud etiam obserua, quòd vni sæpe pluraliter loquatur, vt securus estote, sanatus estis, & similia, secundum formam Gallicæ sermonis, quæ etiam in Bernardo & Petro Blesensi inueniuntur.

Index

Abbas eligitur malus quidã Leodij, & statim diuinitus conuersus reformat suum monasterium. 24.
Abstinentiæ & sobrietatis exemplum. 167.
Acedia omnibus vitanda. 9. 326.
Acies militum in aëre visæ quid significent. 335.
De ea re multa exempla ex scriptura & aliunde. ibid.
Ad has quidã miles temerarie accedẽs decollatur. 335.
Cum ijs nobilis quidam a coco suo defuncto ex Germania Hierosolymam vna die deducitur & reducitur. 337.
Adamiani hæretici. 220.
Adelheydis de Mulberg sancta virgo Basileensis. 99.
Adelheydis virgo Isnensis miras diuinitus consolationes recipit. 92.
Adultera horridum acquirit vultum, sed sacramento pœnitentiæ sanatur. 156.
Adultera & perplexa in causa matrimonij, à Deo illuminatur. 197.
Adulterij aut fornicationis peccatum an grauius sit in viro quam in fœmina. 263.
Aimast lapis ignem ad se trahit. 94.
Alberti ducis Austriæ zelus contra hæreticos. 147.
Albertus Magnus naturæ totius secretarius. 290.
Amor carnalis inordinatus ex tribus causis oritur. 361.

amoris carnali à damone [illegible]
Septem remedia amoris carnalis. 373
Amor reddit omnia facilia. 321.
Angelicæ salutationis vis. 404.
Angeli boni an aliquos possideant in bono. 155.
An aliquos beneficient siue castificent sicut mali afficiunt maleficio. 374.
Angeli boni ministerio sõnia quædã immittũtur. 136.
Angelorũ ministerio cuncta bona nobis donãtur. 374.
Animalis homo quid sit. 408.
Annulum desponsationis accipit à Christo virgo quædam sancta. 17.
Aqua benedicta ad quid ordinetur. 372.
Aquæ aut maris visio in somno tribulationem matri auctoris præsignabat 133.
Arbor, cuius fructus q ualitercunq; incisus refert imaginem crucifixi. 293.
Asbestos lapis semel accensus multis annis ardet. 95.
Audax responsum hosti datum. 15.
S. Barbaræ omittens obsequia, & de eare monitus, non curans, moritur in apostasia. 115.
Quidam eidem deuotus non potest mori absque confessione & communione. 266.
Beghardus quidã reuelationibꝰ illusorijs deceptus. 191.
De alio. 192.
Beghardi sine Lollardi alterius astutia & carnis spurcitia. 221.
Beghina quædam prædicens falsò diem obitus sui confunditur. 235.
Benedicite dicens virgo ab incubo liberatur. 405.

luto. 26.
S. Bernardinus ordinis Minorum excellens concionator. 311.
S. Bernardus dæmonem excommunicat. 405.
in Bernensi dominio maleficia vigent. 350. 354.
Blasphemias quomodo quidam dedidicerunt varia exempla. 272.
Boarus nobilis miles miram sentit dulcedinem in Eucharistiæ sumptione. 91.
Quomodo idem graui sibimet iniuncta pœnitentia dedidicerit blasphemare. 272.
Quam sanctè vixerit, & quomodo mortem præsciuerit. 313.
in Bohemia feria 6. lacticinia & oua non solent comedi. 240.
Bohemorum hæresis origo. 238.
Eorundem nefanda scelera & clades. ibidem.
Eorundem tres principales sectæ ibid.
Causæ hæresum in Bohemia. 240.
Boni non desunt etiam in illis communitatibus vbi prælati sunt mali 22. & declaratur per exempla. 23. 47.
Boni operis conditiones tres. 266.
Boni sunt in omni statu malis permixti. 46.
Breuiarium cuiusdã proiicit dæmõ in ollã feruẽtẽ 76.
Cæcitas animæ quantum obsit. 187.
Cælos ab Angelis moueri. 375.
Cæremoniæ ecclesiæ impediunt & sanãt maleficia. 357.
Cantus angelici auditi in morte virginis religiosæ. 16.
Canonicus Maguntinus vitæ peruersæ precib⁹ & elee-

...osynis matris cõ dæmones. ...
Castarum virginum exempla. 286.
Castitas expellit dæmones. 43.
Castitatem defendere licet vt vitam. 162.
Castitatis donũ mirabiliter a Deo varijs donatũ. 375.
Castitatis in matrimonio tres modi. 38.
Castitatis in matrimonio seruatæ exempla plurima miranda & stupenda. ibidem. & 153.
S. Catharinæ virgini & martyri promissio facta. 270.
S. Catharina de Senis.. 310.
Charitatis triplex gradus. 260.
in Charitate existentes an maleficiari possint. 365.
b. Christinæ virgini deuota virgo, die festo illius, vt petiuerat, mortua est. 323.
Christus an martyr semper fuerit. 79.
An conuersationem lætam in vultu ostenderit. ibid.
An aliquando riserit. 80.
Christum omnium pulcherrimum fuisse. ibidem.
Cineres humiliationem significant. 220.
Clerum ne inuadant nobiles prudenter auertit Boarus eques. 318.
B. Coletæ vita sancta. 310.
Eiusdem orationis vis in peccatore conuertendo. ibid.
Concordia mutua quam necessaria, præcipuè in matrimonio. 37.
Confessionem dæmon nititur impedire. 342.
Confessio sacramentalis liberat ab incubo. 404.
Confraternitates secularium in ordinibus mendicantium reprehendens diuinitus punitur. 302.
Coniugum qui virgines permanserunt septẽ exẽpla. 43.
Coniugum sanctè conuersantium exempla. 35. 153.
Constantiense & Basileense concilium quidnam eccle-

54 37.
Contemp[illegible]e dare, & contemplata alijs tradere debent Episcopi & religiosi. 59.
Conuersus fingens se spiritum occiditur. 183.
Corporalia exercitia cur quidã habere non possunt. 65.
per Corporalia an possint curari dæmoniaci. 424.
Correptio triplex. 392.
Crucis signi & orationis virtus etiam in malis. 190.
Crucis signi virtus contra maleficia. 357.
Eius omissio quantum nocuerit. 183 412.
per Curiositatem virgo quædam decipitur. 209.
Dæmon breuiariũ prouolit in ollã feruentẽ. 76.
Dæmon decipit homines tripliciter, & exemplum de singulis. 188.
Dæmon deuoti fratris tunicam noctu subtrahit, & scapulare eius abscondit in foramine. 346.
Dæmones deo permittẽte multa possũt mala inferre 355
Dæmon duas sorores virgines infestat. 342.
Dæmon vexat religiosos recenter reformatos. 74.
Dæmones expelli an possint per herbas, petras, & melodias. 423
Dæmones virtuti corporali non subiiciũtur. 424.
Dæmonum multiplex differentia. 346.
a Dæmonibus sex modis homines vexãtur. 414.
Dæmonũ potestas quinq; modis a Deo impeditur. 366.
Dæmonem deglutit sine benedictione folium caulis comedens, & lactucæ. 183. 412.
Dæmon in specie famuli seruit cuidam nobili. 188.
Dæmones incubi & succubi. 395.
Dæmonem malefici vocãt magistrulũ. 352. 356.
Deceptorũ & illusorũ triplex genus, & exep. cuiusq; 181.

Detractio vitanda. 378.
Deuotio cur sit maior in fœminis. 102
Cur facilius in deuotione exclamant. 187
Quòd aliquãdo fictè exclamant, exempla. 185.
Diabolũ ex ira nominare peruersa cõsuetudo. 381.
Dicẽs, in nomine diaboli fiat, a dæmone possidetur. 413
Contra diaboli insidias quomodo se debeat quisque munire. 340.
Difficultas operis quænam auget meritum. 44.
Dissimulanda interdum subditorum vitia. 57.
Diues quidam mendicũ se simulabat ex auaritia. 213.
Diues ali⁹ ex mania timuit ne mẽdicare cogeretur. 429
S. Dominicus humi in ecclesia tacens multas noctes duxit insomnes. 67.
Consolatio ad fratres suos in morte sua. 270.
Apparet suis. 75.
Domi suæ manere, nec multum egredi quàm sit vtile exemplis ostenditur. 224
Domorũ inquietudines nocturnæ vnde proueniãt. 341.
Eberhardus Prior ord. Prædicator. Nureberg strẽnuus in bonis operibus. 326.
Ebrietas vitanda. 369.
Eckardi Episcopi VVormacienſis laudabilis vita. 49.
Ecclesia dum vna parte deficit, altera dilatatur. 312.
Ecclesiam suam Deum non dereliquisse. 311.
Ecclesiastici, id est clerici vel religiosi mali multum nocent in ecclesia. 389.
Episcopi cur non vt olim miraculis clarent. 110.
De ea re acutũ responsum regi Franciæ datum. ibid.

Epis-

S. Equitis ngelis visus est eunuchari. 376.
Idem à bono Angelo possessus fuit. 157.
Eucharistiam possessis dari posse. 416.418.
Eucharistiæ virtus. 75.
Eucharistiæ diuinitus traditæ exemplum. 12.
Miram dulcedinem in illius sumptione sentit Boarus eques. 91.
Ad eam sumendam miraculosè os aperitur sanctæ virgini Colonien. 140.
Eucharistiam pluries in die nudis administrat sacerdos hæreticus. 219.
Excommunicationis absolutio liberat interdum possessum a dæmone. 419.
Excommunicationis effectus triplex. ibidem.
Excommunicati in primitiua ecclesia corporaliter à dæmone possidebantur. ibidem.
Exemplũ in concione auditũ quantum profuerit. 203.
Exercitus nocturno tempore apparentes quid significent. 333.
De ea re exempla ex scripturis. ibidem
Exorcistæ tria cauenda in suo munere, & de singulis exempla. 420.
de Exorcismo tria dubia Scholastica. 372.
Exorcismi non tantũ significant sed etiã efficiunt. 373.
Exorcismorum vsus & quid in eis cauendum 371.
Extremam vnctionem vane quidam & superstitiosè asserunt. 322.
Facinorosis prodest quod supplicio afficiantur à iudice. 324.

neratus, diuinitus curatur. 255.
Fœminæ duæ se falsò à Deo missas dicun. 388.
Flores & fructus vineæ spirituales qui sunt. 422.
Flores tres miraculosè nati in tribus arboribus quid significauerint. 99.
Fœtor luxuriæ sulphuri assimilatur. 158.
Formica animal laboriosissimum. 319.
Formicæ cur grana decorticant. 314.
Formicarum 60. proprietates. 4.
Formicarum proprietates cur potiùs quàm aliorum animalium tractauerit auctor. 2.
in Formicarum nidum quidam malam vxorem suam nudam proiecit. 398.
Formicaleon quid sit, & quos designet. 210.
Fornicatio vitatur fugâ. 209. 218.
Fornicatio generalis quæ omne genus peccati comprehendit. 384.
Fortitudinis stupendum exemplum. 151.
Franciæ & Hungariæ regnum per fœminam conuersum est. 391.
Francisci de Retza ord. Prædicat. vita sancta. 291.
Mirum in modum addictus est b. virgini, & eius salutationis continuus recitator. ibidem.
Fratricellus quidam per auaritiam fingit se esse spiritum, & reuelationes accipere. 181.
Friderici de Vffas Bäbergens. episcopi religiosa vita 48
Fulmina & grandines quomodo producat malefici. 358
Fur quidam ad suspendium ductus magna cum lætitia & contritione mortem sibi debitam excipit. 125.

Gene-

ttat deus magn
am alios. 365.
Germanis vnde sit consuetudo iurandi & blasphemandi. 272.
Goppingensis vrbis conflagratio prædicitur à paupercula & deuota muliere. 102.
Gratia Dei duplex. 90.
Gratiæ specialis necessitas. 131.
Gula refrenanda. 165.
Guillelmo duci Bauar. per sõniũ mors prædicitur. 116.
Hæresis quædã perniciosissima authoris tẽpore. 214
Eadem tẽpore Alberti Magni viguerat. 215.
Hæresis quas vtilitates adferat ecclesiæ. 248.
Hæretici canibus similes sunt. 236.
Hæretici cur interdum in bello contra catholicos obtinuere triumphos. 240.
Hæreticus quidam negat omnia quæ sunt catholicæ fidei, nisi ratione naturali probari valerent. 244.
Idem ad fidem conuersus est. 246.
Helias monachus ab angelis visus est castrari. 376.
per Herbas, petras; & melodias an expelli possint dæmones. 423.
Hieronymus Praga Bohemus hæreticus. 238.
Hominum tria genera. 9.
Homo arbor inuersa. 408.
Homo triplex, interior, exterior, & animalis. 407.
Hoppo & Stadelin malefici mirabilia nocumenta in territorio Bernensi intulerunt. 354.
Hostia fallaciter miraculosa, adorari cœpta detegitur. 253.

Humili-

Humilitatis exemplum. 15.
Hypocritæ descriptio. 211.
Hypocritæ sunt omnes hæretici. 214.
Hypocritarum exempla 213.
IEsu nomine inuocato liberatur quidam à prædonibus. 16.
Imaginis Christi caput amputans hæreticus, mox globo a Iudæo traijcitur. 254.
Incluſa prædicit incendiũ Basileæ futurum. 12.
Incubi & succubi dæmones an sint. 395.
de Incubis & succubis tres quæstiones. An generent? Cur pius fœminis quam viris improbi sint? Quibus remedijs fugari possint? 401.
Incubos & succubos cur se dæmones faciant. 397.
Incubos posse generationem procurare. 402.
Incubi cur vexẽt puellas pulchros capillos habẽtes 404
ab Incubo virgo quædam lædi non potuit. 399.
ab Incubo solum phantasticè interdum cognoscuntur & impregnantur mulieres 406.
contra Incubos quinque remedia. 404.
Infirmitas corporis sæpe plus prodest animæ, quam sanitas. 62.
Inquisitores cautè debent procedere, ne innoxios damnent. 430.
Ioannes Mulberg ex sutore sit insignis Prædic. 100.
Auctor sæpe itineris ipsius socius fuit. ibidem.
Ioannes Vvikleff. hæresiarcha. 238.
Iohanna virgo in Francia famosissima. 386.
Iocandũ nõ esse exorcistæ cum diabolo in possessis 420.
Io-

Iudicandu[illegible]icile de prælatis ecclesiæ. 46.
Iulianus Cardinalis, legatus in Germaniam, reformator zelosus. 56.
Iurandi consuetudo vnde Germanis. 272.
Labor commendatur, otium vituperatur. 63.320.
Laborem quinque sunt quæ facilè reddunt. 320.
Labor triplex. 64.
Laboriosissimum animal formica. 319.
Lana quædam in igne ardet, & non comburitur. 94.
Lapis albus, qui Aimast dicitur ignē ad se trahit. ibid.
Lapis asbestos semel accensus multis annis ardet. 95.
Lapides varij habentes insculpta fidei nostræ mysteria. 293.
Leodiense S. Iacobi monasterium quodammodo miraculosè reformatum est. 23.
Lingua, mulier, & Ecclesiasticus dum exorbitant modum vix tenent. 388.
Linguæ bona & mala. ibidem.
Luxuria cauenda. 308.360.384.
Luxuria & ventris ingluuies vicina sunt. 165.
Luxuria non melius quam fuga vitatur. 159.
Magdalena virgo Friburgensis diem mortis suæ falsò prædixit. 230.
Idem fecit Begutta quædam. 335.
Maleficam artē discendi modus impietate plenus. 351.
Maleficæ aliquando sibi mutuo de futuris contradicunt. 382.
Maleficia multis modis impediri possunt. 356.
Maleficiari etiam mulieres quoad actum generationis.

Malefici nocere solent septem mod. 348.
Eorundem triplex nocumentum genera. 379.
Doctrinam suam de maleficis ex quibus auctor sum-
pserit. 349.
Malefici infantes comedunt. 350. *etiam proprios.* 351.
Maleficium quando censeatur perpetuum. 371.
Maleficòs dignoscendi modus illicitus. 351.
Maleficij signa an liceat tollere. 352.
Maleficorum remedijs res in deterius eunt. 372.
Mali cur interdum bonis prævaleant. 240.
Mania vnde contrahatur. 332.
Multa de ea exempla. 427.
Mania est maximè dispositiua ad alienationem men-
tis. 425.
Maniæ remedia à Medicis petenda. 429.
ex Mania mortuũ se quidã existimabat ideoq́; noluit
comedere nec bibere, & tandem fame interijt. 428.
Alius se esse duos homines existimabat. 429.
Alius ditissimus timuit ne mendicare cogeretur.
ibidem.
Alius ex mania desperabat. 430.
Alius se proprio cultro volebat interficere. 431.
Margareta Basiliẽsis sanctè viuit in matrimonio. 154.
Marito impetrat continentiam. *ibidem.*
B Maria protegit infirmum. 146.
Consolatur militem vulneratum. 149.
ad Mariam confugiens virgo quædam suam tuetur
castitatem. 33.
Martyr filius coli prohibetur. 254.
Matrimonii quidam perplexus casus. 19.

...acipi.
...ibus. 409.
...na fruentes religiosi reprehenduntur. 60.
Qui eam exercent quinque mala incurrunt. ibidem.
Curia clericis & religiosis sub pœna excommunicationis prohibitum. 61.
Mendicantium ordines ab exordio sui graues passi sunt vexationes. 72.
De eorundem vtilitate. 73.
Præclari scriptores ex isdem ordinibus. 72.
Mendicus quidam pecunias loco panis intriuit in pulmentum, & sic suffocatus est. 213.
Meretrix introducta in cubiculum pij sacerdotis ad ipsius famam denigrandam. 212.
Meritis Sanctorum dæmones expelluntur. 418.
Miles iustus pro fide pugnans 42. acceptis vulneribus sanatur diuinitus. 146.
Miracula facta tempore hæresis Bohemorum. 254.
Miranda multa quæ tamen sunt naturaliter. 94. 232.
Modi tres quibus mira videntur. 332.
Missam vnam post mortem apparens, celebrari cupit virgo sancta. 281.
Monasterium S. Catharinæ Nurenbergense à dæmone infestatur. 344.
Monasterium aliud infestatur. 345.
Monastica vita cœpit a tempore Christi & Apostolorum. 71.
Morborum genera 2124. in humano corpore. 61.
Mors prædicta comiti VVittenberg. & multis præuiis

Mors per somnium præcipitem mou. 348.
Mors subitanea quibus sit timenda. 327.
Non nocet vbi bona vita præcessit. ibid.
de Morte subitanea bonorum tria exempla. 327.
Tres causæ cur Deus bonos subito mori sinit. 330.
Mortem timẽt quidam Sancti, alii ridẽt in morte. 171
De eadem re exempla. 173.
Mortem timere crudelius est ipsa morte. 329.
Morum corruptio in omni statu. 53.
Mulieris descriptio. 390.
Mulierum malitia & bonitas. ibidem.
Mulieris proteruum responsum. 205.
Mulieres an viris sint peiores & incontinentiores. 260.
contra Mulieres obiecta ex scriptura dissoluũtur. 261.
Melior est iniquitas viri quàm mulier benefaciens explicatur. ibidem.
Virum de mille vnum reperi, mulierem ex omnibus non inueni explicatur sex modis. 262.
quæ Mulieres a peccatis præseruent. 260.
Mulierum consortium periculosum. 40.
Mulierũ consortium quantum viris fugiendum. 204. 207. 217. 251.
Mulierum sexus non vituperandus sed vitium 205. 252. 261.
qui Mulieres cõsilio iuuãt tria eis sunt obseruanda. 251.
Cur in scriptura viri potius præmonentur à mulieribus cauere quàm contrà. 205.
Muliebris sexus maximè cupidus est inanis gloriæ. 219. 251.

Murus

...ius et spiritum propheticum. 303.
Necromantici qui proprie dicantur, & qui ex communi vsu. 138.
Necromanticus conuertitur & fit monachus S. Benedicti. 353.
Nicolaus Card. S. Crucis ord. Carthus. sanctæ vitæ, & zelator reformationis, legatus in Francia. ibidem.
Niger color in scriptura sacra vitiosos designat. 56.
Nomen non obest, si vitio designato per illud quis careat. 331.
Nomen non tribuit bonitatem. 8.
Nouicius folium caulis comedens dæmonem deglutiuit. ibidem
Idem se rapi diuinitus simulat. 185.
Obedire superiori in quibus teneamur. ibid.
Oculi animæ qui sint. 163.
Eorum conuenientia & discrepantia cum oculis corporeis. 113.
Odiū difficulter curabile, & de eare exemplum. 114.
Onuphrij oratio, & magnifica promissio facta ijs qui eum coluerint. 275.
Operum bonorum tres conditiones. 269.
Oratio communis & priuata quantum valeat. 266.
Orationes deuotæ dæmones expellunt. 194.
Oratio Dominica & Symbolum Apostolorum medetur maleficiis. 418.
Otium vitandum. 367.
Ottonis Treuirensis Archiep. vita sancta, & mors diuini-

Panis micæ proiectæ in [illegible] 348.
Nat. Domini producunt certum florem. 291.
Passionem Domini quotidie meditandi pia consuetudo in Germania ætate auctoris. 78.
Quam id sit vtile. 87.
Datur cuidam experimentum doloris Christi in passione. 78.
Pastoris officium. 51.
Patria ferax virginum. 36 167.
F. Pauli de vrbe veteri ord. Præd. austeritas vitæ 67.
Peregrinatio ad b. Mariam virginem quid profuerit. 34. 77.
Perseuerantiæ donum quantæ dignitatis. 322.
Peste grassante Pragæ circumquaque in domibus hæreticorum, hospitiū catholicorū manet intactū. 256.
Pestem virgo præuidet grassaturam in loco ad quem migrare cogitabat. 287.
Petrus de Luna qui est Benedictus 13. falsa prophetia deceptus. 180.
Petrus Iudex grauiter læditur opera maleficorum. 380.
Petrus monoculus ord. Cistercienſis a bono angelo possessus. 157.
Philocaptio quid sit. 373.
Philosophi duo pagani dæmones mittunt ad cellam S. Antonii, sed frustra. 366.
Pictor noctu in phantasma gladio irruere volens, triplici infirmitate percutitur. 336.
Podagra simplici victu sanatur. 168.

Einſ.

...um exemplis. 30.
...nusdam qualiter cum q; incisa imagi-
...i crucifixi referunt. 293.
Pomus arbor singulis annis in nocte Nat. Domini poma virentia protulit iuxta Nurenbergam. 289.
Cum Portentis non iocandum. 335.
Possidentur homines a dæmonibus tribus modis. 423.
Possidentur homines quinque de causis, & exemplum de singulis. 411.
Totidem remedia quibus liberantur. 416.
Possideri à dæmone orat quidam sanctus. 411.
Possessi à dæmone cur interdum non liberentur. 343.
Possessis dari posse Eucharistiam. 416.
De Possessionibus dæmonum tres quæstiones. 410.
Possessionis pessimus modus per peccatũ mortale. 426.
Possessionis modus phantasticus cũ varijs exẽplis. 427.
S. Potamiænæ promissio Basilidi facta ob humanitatem ei impensam. 268.
In Potentiam imaginatiuam & generatiuam agit dæmon quinque modis. 363.
Præcepta diuina omnibus sunt via regia. 132.
Prædo insignis VVolfenmayser in Franconia. 306.
Hic semina quædam iustitiæ & misericordiæ seruabat. ibidem.
Prælati non temerè iudicandi. 46.
Prælatorum est Ecclesias reformare. 52.
Prælatus malè viuens maximè nocet. 55.
Prodigium ligni dolati. 291.
Proficiendum in virtutibus. 258.

Prophetæ mens dupliciter ipsum mouet 348.
Proprietarius quando censeatur religiosus 371.
Proprietarius religiosus percutitur diuinitus, & reuelat 291.
cians proprietati sanatur. 145.
Proteruum mulieris responsum. 205.
Rapi se fingit à Dæmone possessus nouitius Buscoducensis. 183.
Rapi sæpius in extasi se simulant mulieres, & de ea re tria exempla. 185.
Interdum verè rapiuntur. 186.
Rationis vsum dupliciter quis dicitur non habere, & quibus neganda sit vel non sit Eucharistia. 417.
Reclusa fictè sancta, quæ stigmata Christi susceptura certo die prædicabatur, detegitur & cõfunditur. 249.
Reformatio Ecclesiæ totius cur fieri nequeat. 54.
Reformationi resistunt qui iuuare debebant. 108.
Reformatio monasterij S. Catharinæ Nurenberg. 195.
Regnorum variorum clades ætate auctoris. 241.
Religiosus bonus quomodo saluari possit in deformato monasterio. 26.
Religiosos mendicantes contributionibus vexantes puniuntur a Deo. 304.
Item partem muri ipsorum vsurpantes. 305.
Remedia contra maleficia. 356. 370.
Remedia contra reciduum peccatorum. 272.
Remedia quibus possessi & vexati à dæmonibus liberantur. 416.
Reuelatione falsa dæmonis decipitur virgo. 226.
Reuelatione falsa ab abbate quodam deceptus est Petrus de

...rspectandas. 97.
... 101.
... quando Christus. 84.
Risus triplex. ibidem.
Rupertus Imp. pro omnibus rogat exulibus, dempto uno blasphemo. 273.
Extremam unctionem ex vana persuasione differēs ferè à dæmone victus occubuit. 322.
Romanum Imperium sanctè rexit. ibidem.
S Abbatho tertius quidam maleficus veritatem discit, & quare. 382.
Saluari an quis possit in deformato monasterio. 26.
Sancti quidam speciali priuilegio in quibusdam patrocinantur. 270. 323.
Sapientia ex Dei operibus discenda. 288.
Scauius maleficus se velut murem facere solebat. 354.
Huius discipuli fuerunt Hoppo & Staedelin. ibid.
Scrinio quodam moto dæmon plurimum nocet. 341.
Scriptura sacra omnes scientias superat. 241.
Scrupulis liberantur duæ ante mortem, una virgo, alia vidua. 174. 175.
Alius inopinata morte eripitur ne haberet spacium intendendi scrupulis suis. 176.
Sebastiani Tridentini Episcopi sancta vita. 49.
Senes qui sint imitandi. 294.
Senectus laudabilis quæ sit. ibidem.
Senes oportet in virtutibus crescere. ibidem.
Senibus septem necessaria sunt quæ discere debent, si prius non didicerint. 295.

Serenus abbas mirabiliter [illegible]em mou[illegible] 348.
accepit. [illegible] 377.
Seriosa virgo maleficiũ curat per signum crucis, 291.
tionem Dominicam & symbolum Apost. 357.
Simplices sæpe apud Deũ excellũt, & decare exẽpla. 15
Simpliciani cuiusdam Nurẽbergensis laudabilis vita. 12. 13.
Simplicibus quædam non imputãtur in peccatum quæ in alijs peccata essent. 20.
Simplicibus speciali instinctu Deus subuenit. 32.
De eadem rẽ exempla. 33.
Sitis diuinitus extincta in peregrinante 77.
Somnia & visiones omnes non sunt reſpuendæ. 115.
Scripturæ quæ vetant obseruari somnia quomodo intelligendæ. 117.
Somniorum differentiæ & causæ. 119.
Sõniorũ signific. ex quinque causis haberi potest. 122.
Somniorum interpretatio difficilis. 129.
Sex regulæ in ijs seruandæ quæ mala præsignant. 130.
De ijsdem exempla. 131.
Per Somnia deceptorum exempla. 125.
Somnio mors prædicitur Guill duci Bauariæ. 126.
Somnio significatur nobili sẽ non debere suscipere baliuatum ducis Austriæ. 127.
Sophiæ abbatissæ in Andelano laus. 133.
Spectrum militi dat mappulam de salamandra, & cultellum. 338.
Spiritualis homo quid sit. 409.
Stacdelin insignis maleficus septem infantes occidit in vico.

9.96.
...is S. Fraciſ. omni diligẽtia abſcõdit. 250
...nomo in ſpecie pulchræ mulieris tentat virũ Deum timentem. 399.
Superbia vitanda. 308.
Superbi facilè labuntur in alia peccata. 218.
Superſtitio cauenda in expulſione dæmonum. 421.
Superſtitioſe credunt quidam ſe poſt extremam vnctionem omnino mori debere. 322.
Supprioris Franrenſtemenſis ord. Præd. martyriũ. 257.
Surdus & mutus prædicit ſpiritu prophetico nutibus & ſignis reditũ ſacerdotis ab vrbe Roma, & ſubmerſionem ſui nutritoris. 138.
Tactus viri & fœminæ periculoſus & damnoſus animæ. 400.
Tentatio cui non conſentitur non eſt peccatum. 362.
Terebinthus qualis arbor. 421.
In Terrenis ſe nemo fundare debet. 314.
S. Thomas de Aquino miraculoſe à Deo caſtitatis donum accepit. 377.
Tria, quæ dum exorbitant, madum vix tenent. 388.
Triſtia & lata omnia pro noſtris vtilitatibus à Deo irrogantur. 417.
Vagari quam ſit periculoſum. 225.
Vana gloria vitanda. 314.
Venite dicere debent prælati, & non ſolùm ite. 24.
Verecundiæ omni abnegãdum eſſe fœminis perſuadet ſacerdos quidam hæreticus. 219.
Victoria inſignis pauorum catholicorum contra

S. Vincentij ora. Praedicat. om mor. 348.
racula. 371.
Supra triginta millia Iudæorum & Sara... 291.
uerfit. 104.
Vinitores submerguntur partem muri religiosorum vsurpantes ad constituendum puteum. 305.
Virginitatis fortiter custoditæ exempla. 34. 60.
Virginitatis in coniugio seruatæ septem exempla. 43.
Virgines duæ virili habitu incedentes. 385.
Virginis sanctæ exemplum in matrimonio. 38.
Virgo Bramidanula sollicitata vt nuberet, à Christo obtinuit, vt ex hac vita migret. 278.
Virgo alia, Anna de VVyler, maluit mori, quàm nubere. 279.
Virgo mente permanens, in somno stuprata filium peperit. 402.
Virginum ferax patria. 36. 167.
Virgo non fugiens familiaritatem viri lapsa est. 207.
Virginis eiusdem deflorator percutitur infirmitate. 209.
Virgo quædam per curiositatem mirè deluditur. 219.
Virgo alia multum vagans incidit in deceptionem dæmonis. 226.
Viri in scriptura cur potius præmonentur vt caueant à fœminis, quam contra. 205.
In Virtutibus crescendum. 258.
Virtutum thesauri in hac vita congregandi. 144.
Visiones illusoriæ, & qui per eas decepti. 180.
Visionibus mulierc[illegible]arum non cito credendum. 34.

epulis saginati. 169.
siculter curabilia. 275.
nitionem extremam vanè quidam & superstitiosè differunt. 322.
Voluptates inebriant mentes, & ideo faciunt amentes. 369.
Vrsi in scriptura tyrannos & persecutores significant. 193.
VVadislaus Poloniæ rex ad fidem conuersus valde Ecclesiã in partibus Septentrionalibus ampliauit. 313.
VVirtenbergensis Comitis mors prædicta, & inopinatò secuta. 106.
Vxor impetrat à b. Virgine marito suo donum continentiæ. 154.
Vxorem malam puniendi discretus modus. 393.
ZElus animarum habendus, & ex eo filij spiritualiter educandi. 282.
Exemplum ea de re duarum virginum. 284.
Zischa Capitaneus hæreticorum insignis audaciæ cogitur fugere. 148.

FINIS.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

ERRATA GRAPHICA.

PAg. 4. lin. 1. leg. alterius. pag. 7. lin. 2. & 4. à fine leg. cadauera (&) beſtijs. pag. 11. lin. 1. dele cog. & in marg. leg. 83. qq. pag. 16. l. 24. ciuitatula. 18 l. 3. tendebat 26. l. 17. vltra. 40. l. 10 dele non habetur; & pone in marg. 56. lin. 1. habituatis. 61. ad marg. Tua nos. 79. l. 13. conſtitutus. 118. l. 2. nimis. 132. l. 19. præoſtendantur. 134. l. 26 ablatione & l. ſeq. dele fieri. 170. l. 16. ſenium. 172. l. 11. diſpoſitos. 188. l. 28. nobilis. 215. l. 1. mutuo ad nutum. 272. l. 3. bene. 293. l. 11. noſtræ. 300. l. 23. nequiuit. 340. l. 28. deberet aſpergi. 343. l. vlt. eijcitur. 388. in marg. miſſas falsò. 393. l. 29. tantum vti. 395. l. vlt. illud pro aliud. 396. l. 23. idem. 411. l. 1. quodlibeto. l. 17. facinore. Item nota quòd pag. 30. numeri 1. 2. 3. in margine poſiti ſunt in textu ponendi. Reliqua errata quiuis facilè percipiet. In notis pag. 9. l. 3. vſitatius. pag. 65. l. 11. fuliginoſi. 80. l. 5. à fine, antiqua. 580.

Cardinales Pisis congregati anno 1410. depositis Gregorio 12. et Benedicto 13. elegerunt Alexandrum 5. quo mortuo electus fuit Bononiæ Ioannes 23. — in concilio Constantiensi Gregor. 12. iuri suo sponte renunciauit, et Ioannes 23. et Benedictus 13. fuerunt depositi, etiam anno 5. die 11. nouembris electus fuit Martinus 5. et sic cessauit schisma quod vltra 30 annos duraueral. Regnauit ann. 14. p. l. an. 1409.

Anno 1378. per mortem Greg. 11. electus fuit Vrbanus 6. et quia eius electio fuerat per metum, fuit post aliquot menses cardinales in ciuitate Fundensi elegerunt Clementem 6. et eo mortuo electus fuit Benedictus 13. ex alia parte Vrbano 6. succeſſit Bonifacius 9. et Bonifacio 9. Innocentius 6. et Innocentio 6. Greg. 12. Regnauit ann. 1407.